

100-19

0-51

ISSN 0182-500 X

საქართველოს
საბავშვო ჟურნალი

ბავშვთათმობი

7

1987

გნათობი

საქართველოს მწერთა კავშირის ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

წილი 63-ე

№ 7

ივლისი, 1987 წ.

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ორგანო

შ ი ნ ა კ რ ს ი

პროზა, პოეზია

ოთარ ჩხეიძე — ძველი ბილივი. მოთხრობა	3
ოთარ ზელიძე — ლექსები	12
ფრიდონ ხალვაში — ჩემი და ზენი. რომანი. ვაგრძელება	15
თეიმურაზ ჯანაშვილი — ლექსები	51
მამკალა ვინაუვილი — ლექსები	53
ელა გომიანაძე — ლექსები	56
ქარლო კობახიძე — ორი მოთხრობა	58
ირაკლი არაბული — ლექსები	74
გიორგი ვიგაური — ლექსები	76
ზაზა მინაშვილი — ლექსები	78
ალენ ფრანგი — დიდი მოწიქი. რომანი. ფრანგულიდან თარგმნეს არაგლი და ვივი ბაიბეკოვებმა	80

70 — დიდი ოქტომბერი — 70

მიხეილ ჯინეხვალიანი — კომუნისტური პარტია — დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის სულის ჩამოღებელი და ორგანიზატორი	100
--	-----

ქრიტიკა, პუბლიცისტიკა

მანანა გვებაძე — რამდენი გვებაძე	110
როსტომ ჩხეიძე — სივრცის რეზონანსი	117
ზაზა სინაბულიძე — „...თქვენს სხვა მსოფლიოში დავმდებარ...“	124
ნათელა ინაუვილი — ისტორიის პოეტური მიმართება	129

150 — ილია ჭავჭავაძე — 150

ფალავა მარკოზაშვილი — ილია ჭავჭავაძის მარჯვენა ხელი	142
ოლგა ვიგინიანი — ცოდვისა და ვაფლის საკითხი „ოთარაანთ მკრივი“	147

(იხ. მეორე გვერდი)

შეხვედრის კონტენტის

სხვათა მხარეებში — სინგორის ტოპონიმები მხარეების „აღწერა სახეობის საქართველოსა“ და ატლასების მიხედვით	149
ჯამალ სხეობები — თამარის მამიდა რუსეთში	155

შემაჯავნი, მონათესაები

რ. მ. რიქაძე, ბ. კახიანიანი და მ. ცხეკაძეს მონათესაები. დასასრული გერმანულიდან თარგმანა ნაირა გელაშვილი	162
--	-----

შთავარი რედაქტორი არჩილ სულაბაძე

სარედაქციო კოლეგია:

პრ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, რ. ავალიანი, მ. ბერიანიანი, ალ. გო-
მიანიანი, ბ. დონაიანიანი, კ. კალაძე, მ. ლასურიანი, მ. ლიბანიანი,
ე. მარანიანი, ლ. მრულიანიანი, ბ. ნატონიანიანი, რ. პატარიანი, ჯ. ჩა-
რკვიანიანი, ნ. წულეიანიანი, თ. შილაძე, ბ. ხარანიანიანი (პ/მგ. შილაძე),
რ. ჯანანიანიანი, ბ. ჯიბანიანიანი.

ძველი ბილიკი

მოთხრობა

ხილის ყურესთან შეიკადა. მაშინაც აქ იცდიდნენ. იცდიდნენ და იცდიდნენ. მანქანას უნდა გამოეცლო, სატვირთო მანქანასა. შესხდებოდნენ და გააყვებოდნენ. თავიანთი სოფლისა იქნებოდა, ჰო კარგი, სხვა სოფლისა იქნებოდა და ისიც არაფერი, დანარჩენს ფეხით გადაირბენდნენ, გადაირბენდნენ ბილიკბილიკა. იცდიდნენ და იცდიდნენ. ახლა მანქანები ირეოდა, ბუზივით ირეოდა, ნაირფერი და ნაირჭიშისაი. ავტობუსებიც იქვე ჩერდებოდა. გაემართათ საჩრდილობელიცა. გაზონებიც მოეწყოთ. ჩაედგათ მერხებიცა. ენება, ჩამოჭდებოდა, ენება, იღგებოდა, — როგორც ენება. გაზიანი წყლების ავტომატიც მოეტანათ, ენება, ჩაიგრილებდა ყვლსა. თუმცა არცაო, მოშლილიყო თუ ისევე მიეგლოთ და ეგლო. ესეც არაფერიო. მაშინ ფეხზე უნდა მდგარიყო. და იღგა...

ლები, ბოსტნები, ვენახები, საძოვრები. ქალაქი პატარა იყო, მუცელი დიდი ჰქონდა, ის ბალ-ვენახები, ის საძოვრები, თუ სახნავ-სათესი უყორავედა მუცელსა. ახლა ქალაქი აქეთაც გადმოსულა, თვითონვე გადაუძოვია ყველაფერი, მთებს მიბჯენია. მთები ისეა, რო არაფერი მოსჩანს, — არც ბაღებიო, არც ვენახებიო, საძოვრებიც არა. მანქანები ბევრია, ბევრი, ირევა მანქანები. ხალხიც ირევა. მოგროვდებიან და წაეღენ. მოგროვდებიან და წაეღენ, გააყვებიან ცალ-ცალადაცა და ჯგუფ-ჯგუფადაც, — ავტობუსებიც ჰო იქვე ჩერდება. აი ამისი ავტობუსიცა... ოღონდ არაო... ივლის ფეხითა.

იღგნენ. ერთი გაქუცული მურყანიც იღგა საჩრდილობლადა. ეფარებოდნენ. ქვებიც ეყარა, რიყისაი, ბრტყელი ქვები, შეეძლოთ რო ჩამომსხდარიყვნენ.

ფეხითა. ფეხით იარეს. იცადეს, იცადეს და მეტი ლოდინიც აღარ შეიძლებოდა, შემოალამდებოდათ. ეს იმან ივარაუდა. დროაო. თუ მომსვლელია, ჰო წამოგვეწვეაო, თუ არაო და მგზავრის დგომა, ცდომაიო, დგომას სიარული სჯობიანო. იმან ივარაუდა. ანდაზებიც იმანვე თქვა. შემოლამებისა არაფერი უთქვამს. ამასაც ერჩივნა, რო ევლოთ, ერჩივნა, არც რო აქამდისაც არ შეიკდილა, ოღონდ ის დაჰხვდა, იქ დაჰხვდა ისა, იქ გადაეყარნენ ერთმანეთსა. იცდიდა ისა. ამანაც შეიკადა.

ის არა ჯდებოდა. ეჩქარებოდა.

ესეც არაო.

უკან რიყე გახლდა, მერე მდინარეი, მერე ქალაქი, პატარა ქალაქი. წინ: ბა-

გადაეყარნენ მოულოდნელადა. იმასაც შერცხვა, ამასაც შერცხვა. აგვისტოს პირველი დღეები გახლდა. პირველი დღეები. უკვე ბრუნდებოდნენ. ჩაჭრილიყვნენ თუ სასურველი ნიშანი ვერ მიეღოთ, ეს სულერთია რაღა თქმა უნდა, — ბრუნდებოდნენ. და შერცხვათ. მაშინ ეს დიდი სირცხვილი გახლდა. შეიცვალა საზომებიცა სირცხვილისა, გარემოება რო შეიცვალა. შერცხვათ ერთისიტყვითა: სალამიც გაუჭირდათ, სხვა რამის თქმაცა, ველარც რო თვალი გაუსწორეს ერთმანეთსა, იცდიდნენ ისე, იცდიდნენ, იცდიდნენ. და თითქოს რო ცამ ჩაპყლაა ყველაფერიო, ცამა თუ მიწამა, აღარც სად მანქანაო, აღარც სად მგზავრი აღარ გამოჩნდა. შერჩნენ ეს ორნი, თითქოს გაბუტულნი, ვიდრე რო ის ანდაზა არ ამოსცდა ბაგესა, თავისთავადა, თავისთავადა. გზამაც ისევე აიყოლია. თავისთავადა.

ახლაც ისევე აიყოლია.

ოლონდ ის არ იყო, ის გზა აღარ იყო. გაჭრილიყო ფართო ქუჩაი. გაჭრილიყო. გაჭიმულიყო თავისი მიღალი და თითქმის ერთნაირი შენობებითა, თავისი ავტობუსებითა, ტროლეიბუსებითა, ტაქსებითა. აქ ფეხით არავინ არ დადიოდა. არც ამას უვლია ქალაქში ფეხითა. ეს გზა უვლია, ოლონდ ქალაქში არა. ქალაქში ემძიმა, ეშორა ქალაქში, ეუბერხულა კიდევაცა. ქალაქს გავცდებიო. ტროლეიბუსს გაჰყვა, ავტობუსს არა, ავტობუსმა არ გადაამადინოსო. ვერც რო ტროლეიბუსმა დააყენა კვალზედა, ვერა, ვერ დააყენა ქალაქი მოთავდა, გზა მაინც ვერ ეცნო, — ცა ეცნო, მთები ეცნო, — აიხედავდა ეცნობოდა, დაიხედავდა, არ ეცნობოდა არაფერი. ის გზა უხვევდა, იხლართებოდა, ადიოდა, ჩადიოდა, ეს ღარში გახლდა გამოყვანილი. გაბმულიყო მავთულხლართები, მავთულლობები, აქეთაცაო, იქითაცაო, რო ვერ გადასცდებოდი გზასა. გაესწორებინათ. გაესწორებინათ ყველაფერი. ღარში გამოეყვანათ ხეხილიცა. მწკრივი. მწკრივი.

მწკრივი. მწკრივიში ჩამდგარიყო ყველაფერი, მწკრივიშია და რდგშია. ვერ გადაუხვევდა. ვერც მოინიშნებდა თუ სად გადაუხვიეს.

გადაუხვიეს.

გზა ირიბდებოდა და ბილიცი მოკლევ სჭრიდა ბილიცი ერთიგნათ. წინ უყელებდნენ, მანქანაც რო გამოჩენილიყო. და ისედაცა, ნახევრდებოდა გზაი თითქმისა თუ ლამისა, ნახევრდებოდა ბილიციბილიცა. ბილიციბით ერთიგნათ. და ეგრეც დადიოდნენ. იმან არ ინება. იკარგებოდა ბილიციბი. ბალებში იკარგებოდა. ბუჩქნარებში იკარგებოდა ყანებში იკარგებოდა. მერე ამოვიდოდა გზაშარაზედა, უკებ ამოვიდოდა ანთუ გაჰყვებოდა მცირე ხნობითა, ანთუ გადასჭრიდა და ჩაიკარგებოდა ისევე, გაიხლართებოდა ჭეჭილებშია, ყანებშია, ნაწვერლებშია, ხნულებშია, დროს მიხედვითა, გაზაფხული გახლდა, ზაფხული იყო, შემოდგომა იყო თუ ზამთარიო, — ზამთარიო, მაშინ თოვლში რო გაიბმებოდნენ, რო გამწკრივდებოდნენ და მიდიოდნენ და მიდიოდნენ. ლამიან მგლები გამწკრივდებოდნენ. დაუნახნია მთვარიან ლამეში, ტუბერა რო იყო. იმან არ ინება. მანქანა უნდოდა. შეჩერდებოდა. მიაყურადებდა. დაადგებოდა ისევ გზაშარასა ესეც მისდევდა ის მიდიოდა. მისდევდა ესა. მზე მიღლა იყო, ოლონდ შორს იყო, უკვე შორს იყო. შორდებოდა და შორდებოდა.

მერე მაინც გადაუხვიეს.

ოლონდ ეს მერე.

ეგება იქამდის აღარც გასდევდა მავთულხლართები. ეგება. მაინც ჩაეფუფქა ხალისი. შეიცადა. ავტობუსს გაჰყვებო. გაჰყვა. აედევნა მავთულხლართებიცა, აქეთაცა, იქეთაცა, აედევნა და აედევნა ჭადრებიც აედევნა, ეს ვითომ რაო, ქარსაცავი ზოლიაო, ჩარიგებული ისევ ისევე, როგორც რო ხეხილი, შეკრეტილი თუ შემოკვერცხილი ერთნაირადა, თანზომიერადა და იცავდნენ დისერტაციებსა, ხეხილსას პო ხეხილისადა, ქარსაცავისას ქარსაცა-

ვისადა; ერთნი რო წიწვოვანს ამჯობინებდნენ, მეორენი ფოთლოვანსა, ჭიშხებსაც არჩევდნენ, ამჯობინებდნენ ერთმეორესა, დაობდნენ მანძილზეცა, დაშორიშორების მანძილზე ცხადია, და იცავდნენ, იცავდნენ, იცავდნენ დისერტიკებსა. იცავდნენ და დაცავენ, ხან ერთს ამჯობინებენ, ხან მეორესა, ერთმანეთის საწინააღმდეგოსა. ეს ამას არც უკვირს, მხოლოდ ის უკვირს თუ რა იქნა ის ბილიკები, რა იქნა, სად იყო, სად გადიოდა, საიდან საითა, რა იქნა ველები, სახნავ-სათესები, ის ჭირნახული რა იქნა, რა იქნა, ის ბაღები, ის ვენახები, ის ოლეები, ის ჭალები, მთები, მთები და მინც რა იქნა, რო აღარაფერი აღარ მოსჩანს ერთფეროვანი მწკრივების გარდა, მომამბერებელი რიგების გარდა, რა იქნა, რა იქნა?.. ჩერდება ავტობუსი, დროდადრო ჩერდება. იქ თითქოს წყდება მავთულხლართიცა, ანთუ კუთხეები იკვრის, ანთუ გზას გზა უერთდება, შარავზას ვიწრო გზაი, გზაი სოფლისა, ისევე გაბმული მავთულხლართებითა, ბადეებითა, რკინის ბადეებითა, გაბმული, შეღობილი საგულდაგულოდა. ისევეც შემოერთების სოფელსა ირგვლივ. რკინის ღობეში ჩამქდარა სოფელი. ზღაპრისა არ იყოს, მაღლა ფრინველი ვერ გადაიფრენს, ძირს ჭიანჭველა ვერსად გაძვრებაო. იქით მწკრივებია, ისევე გაწყლილი თვალმოუწვდენადა, ხეხილის მწკრივები რაღა თქმა უნდა, თვალმოუწვდენი. და შეუხებელი. ეს ვიწრო გზაღა დარჩენია სოფელსა. ესეც არ უკვირს, არა, ასეთი არაფერი უკვირს, მხოლოდ ის უკვირს თუ რატომ ვეღარ მოუზარებია, სად გადიოდა ის ბილიკები, სად გადიოდა, საიდან საითა?.. ბევრი იყო და ვერც გაიხსენებს, დასერილიყო, დარაბტულიყო მთელი მიდამო ბილიკებითა, მაგრამ ის ერთი, ის ერთი მანძილზე.. ბევრი ბევრია, ის ერთი მანძილზე ბევრი არ არის, ერთი ერთია და იქ გადაუხვიეს, — ბოლოს მანძილზე გადაუხვიეს.

ეს გზაც ვინ უწყის თუ საით გადი-

ოდა, მერე ვინ იცის თუ საით უქნეს პირი, — მოსანიშნებელს რაღა არაფერი გადარჩენილა: აღარც მუხნარის, სადარის კოშკებიო, აღარც ეკლესია, უფრო აღარე გვერანებული სოფლისა, აღარც სასაფლაოი, ამობრუნებული საფლავის ქვეებითა, დაღწილი ჭვრებითა, აღარც ის თელაი, მაღალი, მაღალი, ჭადარივითა, მართოდმართოდა ტრიალ მინდორზედა, სულ რო ირწეოდა და სულ რო ყვავი იჭდა კენწეროზედა, იჭდა და ირწეოდა. აღარაფერი გადარჩენილა.. ირწეოდა და აიფხორა, აიფხორა და წამოიყრანტალა. წამოიყრანტალა და ჩაჰკეცა ფრთები. აჰყვა ისე იმა რწევასა ის... ის უცებ შეჩერდა ელდაცემულივითა, ელდაც რო გახლდათ ის ყვავის ყრანტალი, ოღონდ იმან უფრო შეაშინა, მზე რო უკვე დაქანებულიყო, — მზეზე ირწეოდა ყვავი, მზეზე აიფხორა, ჩაიკეცა მზეზედა. დაულამდებოდან, შარავზით უთუოდ დაულამდებოდან და მიეცა ბილიკსა, მიეცა, მიეცა, მართლაც რო მიეცა, მიჰქროდა თითქოსაო, მიაპობდა ნიავესა თუ ნიავე ეხვეოდა ქამანდივითა თითქოსაო, და წყვეტდა ქამანდებსა ნიავისასა, წყვეტდა და წყვეტდა. გაშლოდა კულულეები, მზრებზედ რო ეყარა, გაშლოდა, სხივოდა, ბურბურებდა, ბურბურებდა მზეზედა და ლივლივებდა, ნიავე ლივლივებდა. მისდევდა ესეცა... ფეხდაფეხ მისდევდა, თითქოს უნდა დაიჭიროსო. მაგრამ არაო რაღა თქმა უნდა: იმას უნდოდა მზიურ შინ მიესწრო, ეს არ უნდა ჩამორჩენოდა, რაბან რო შეჰხვდა, რაბან რო თან ახლდა, თორემ ისე, ღამიან ერჩივნა, შერცხვენილი რო ბრუნდებოდა. ღამიან ერჩივნა. ღამეს სირცხვილის დაფარავც შეეძლო, დღეს — არა, მზეს — არა, მერე აგვისტოს მზესა, ღამეც რო კაშკაშებდა აგვისტოსი, მარიობის თვისა, კაშკაშებდა.

ჯერ არა.

ჯერ ჰო ყვავს ჩასცდა მზეი, ჩასცდა, დაგორდა ლიხზედა, დაგორდა.

შარავზე ავიდნენ. ივლიდნენ ასე, ერთხანს ივლიდნენ, მერე ისევე ბილიკი

მოსჭრიდა იქამდის მოითქვა სული. ნელა იარა. სულიც მოითქვა, იმედიც გაიმხნევა, — ეგება გამოჩნდეს, ეგება ხმა მოისმასო. არსაიღამ ხმა სული მაინც მოითქვა. მერე ისევ მიეცა ბილიცა, ოლონდ ისე ველარ მიეცა. დაიღობლა. ეს ჭროლევა მეტი გახლდა, ეს დაღლაც მეტი მოუვიდა. აღარც ქამანდებოთ, აღარც ბრაილით, აღარც ლივილივით. დაცივიდა კულულები მხრებზედა. წელი წელანაც ისე მიჰქონდა თითქოს ისარიაო. წელით ვერაო, ვერ შეეცხოვბოდა, ისევ კულულებითა, — ოლონდ ნიავეც თითქოს ჩაშრაო. დღე უერთდებოდა საღამოსა, უერთდებოდა თუ ეთქვიფებოდა, ეთქვიფებოდა თუ ერწყმოდა, ერწყმოდა თუ უნივთდებოდა და იყო მღუმარება შენივთებისა. და იყო შიში შენივთებისა. ამიტომაც თუ მიდიოდა, ისევ მიდიოდა, მიდიოდა და მიდიოდა, მიჰყავდა შიშსა, ძალა რო აღარ შერჩენოდა. ის მიდიოდა. ეს მისდევდა ისევ ისევე, ბილიცის წესისადა. ესმოდა თუ სუნთქავდა თუ როგორ მოუხშირდა, როგორ აერია, როგორ გაუმტანარდა, თითქოს ლამის რო შეუწყდა კიდევცაო. ატყობდა თუ როგორ მოხივდებოდა, როგორ დაქანულდა და მაინც როგორ მიუყარებლდა, თეთნულდიო, იტყოდა, უშბაათ, იტყოდი, ბრუტსამძელას აღარც იტყოდი. ასე ახლოს ახლდა, ასე იშორებდა თვალითა. მერეც ასევე, ხელი რო ჩაჰკიდა. თვითონვე ჩაჰკიდა თუ ამან შეაშველა, მაშინაც ვერ მიჰხვდა, მაშინვე ვერ მიჰხვდა, როცა რო მიჰხვდა, მიდიოდნენ ხელჩაკიდებულნი, მიდიოდნენ ბილიცზე, ერთის სამყოფ ბილიცზე ორნი მიდიოდნენ. მაინც ამაყად შეავლებდა თვალსა. უნდოდა, რო გაეშვა ხელი. მაგრამ აღარა ნებდებოდა ხელი, აღარაფერი აღარ ნებდებოდა, აღარაფერი, თვალების გარდა და უდგა თვალებში ელვა შეუვალობისა. მერეცა, მერეცა, ისევ რო გაუშალა კულულები ნიავესა, მერეცა, ამას რო ელაშენებოდა კულულები სახეზედა, მერეცა, მერეცა, გაიყრიდა კულულებსა და თვალს შეავლე-

ბდა ისე იმგვარადა, თითქოს გასტყორცნიდა ცხრამთას იქითაო. ეს შეიძლება რო იქაც გახლდა, ცხრამთას იქითა, რო დაიღალა და რო მიეშველა ეგება რო მართლაც ცხრამთას იქიდანაცა. მიეშველა. მიჰყავდა. მიჰყავდა და თითქოს რო შორდებოდა სოფელი. უკვე მოსჩანდა. დაიძრა ისიცა, ოლონდ თითქოს რო შესაგებებლად როდიო, თითქოს რო გაქცევა უნდო.

აი, აი...

აქ უნდა ჩავიღეს. წარწერილა ამისი სოფლის სახელი, წაუწერიათ, ისე ვერაფრით ვერ მიჰხვდებოდა. წარწერილა თუ გაშვერილა, გზას მიუთითებს, ისევე შეკრულსა რკინის ბადეებითა.

გაუჩერეს.

ჩავიდა.

აქედან ფეხით ივლის. დიდი მანძილი აღარ დარჩენილა.

აქ საღლა იყო...

ჭუკრილა იყო. ლიკლიკებდა, კრიკლებდა, კრულებდა, მოჭუკრიკლებდა. კუნელი ადგა, გადმოხრილი ქოლგასავითა, მოჩრდილება შეიძლებოდა, ქარის ამოლება შეიძლებოდა მუხლებიდანა, გაგრილება შეიძლებოდა გახურებული გულისა. თუმცა რო ჩრდილი აღარც ენებათ, მზე ჩავარდნილიყო. შესვენება უნდოდათ. ამას არც ისე, ანთუ სულაც არა, ოლონდ ის მოწყდა ისე უეცრადა, ხელიდან გაუვარდა თითქოსაო, ანთუ ეითომ რა თითქოსაო, მართლაც გაუვარდა, დაეშვა ისე მოწყვეტითა, კბოდეზე დაეშვა, ველარც რო მიატანა ჭუკრილა ამდისა. და ველარც ამან მიუტანა წყალი. მუჭით მიჰქონდა და ეღვრებოდა იქამდისა. ამან გააღიმა, ისა ცხადია, რო ეღვრებოდა, რო მაინც მიჰქონდა და მაინც ეღვრებოდა. გააღიმა. უკარება შუქი მაინც არ ამორთმევია თვალთაგან, არ ამორთმევია, არც მერე, ხელი რო გამოართვა, სველსველი ხელი, შუბლზე რო გადაისვა ამისი ხელი, თვითონ გადაისვა. ეს მისდევდა ისე, ხელი ამისი, სველი ხელი, მისდევდა ისე, თითქოს...ო, არა, არა, არ ივარგებს აქ შედარება.

არ ივარგებს. დაე ასე იყოს, — მისდევდა, მიჰყვებოდა ნებისადა, ხოლო რო შებნა ხელი, რო შეაშრა ცხადია, ეს მაინც ამან მოიფიქრა, გაიქცა, კიდევ ჩაისველა ხელები წყალშია, ჩააღბო, ჩააცივა, მოუტრებინა და გაუშვირა. ეს მაინც მოიფიქრა. ამას არ ახსოვს თუ რა სახით წარუდგა, ანთუ როგორ დაახსომდებოდა, — როგორ გაუშვირა, როგორ შეპყურებდა, არ ახსოვს ცხადია, რო ვერც დაინახავდა თავის თავსა, ოღონდ აღბათ რო სასაცილო გახლდა, აღბათ რო, აღბათა, იმას რო აუტყდა სიცილი, გულიანი სიცილი, უკარება შექი რო გაუქრა ერთბაშადა, ისე გულიანი, ისე წრფელი, ისე უშუალო, აუტყდა, და ისედაც გამოართვა ორივე ხელი ორივე ხელითა, ორივე ერთად მიიღო შუბლზედა და ისე ერთადვე ჩამოიკურა ქვეით-ქვევითა, ისევე, ისევე, იმავე ატეხილი სიცილითა. ჩამოიკურა. არც რო ჩამოჰყვა ის სიგრილე თუ სისველე, შეაშრა ერთბაშადა, შეაშრა, გაფიცხდა ხელები. უნდა ისევე გაქცეულიყო. ველარ გაიქცა. ველარც დაიძრა. ველარც რო მოსწყვიტა ხელები. აღარც ის იცინოდა. თითქოს ეს სულაც დაეფიქებოდა. ცას შესტკეროდა გაოცებული: ის იყო რო მზე ჩააცილეს, დღე იდგა ისევა და აციფებულ იყვნენ უკვე ვარსკვლავნიცა, — დღე იდგა თუ ღამე მოსულიყო?.. ცას შესტკეროდა გაოცებული. ეს უშლიდა, ეს რო დასჩერებოდა, ეს უშლიდა თითქოს რო უნდა გადაეწია თავი, თითქოს რო ამასაც უნდა შეეშვა ხელი, მაგრამ ვერაო, ვერ შეეშვა, ვერ მოეცილებინა, და ცურავდა ლოყები, ანთებული ლოყები, ცურავდა, ცურავდა, გაფიცხებულ ხელებში ცურავდა.

აქ საღდაც იყო...

ნელნელა ჩაუყვა მავთულხლართებასა.

ვერ ივარაუდა.

შებრუნდა.

აყვა და ჩაყვა, ჯერ რო აქეთაო, მეორე იქითა.

აყვა და ჩაყვა, აყვა და ჩაყვა.

ვერა, ვერ ივარაუდა, ვერ მიიტანა გუმანი. გამბულიყო მწკრივები, ვაშლი საი თვალმოუწყდენადა, მწკრივები, მწკრივები, საიდანაც რო გაჰხედავდი, ისე და ისევე ნირუშლეღადა. ამას მაინც ეცვალა ნირი. უცებ მოაწყდა ერთი ქოფაკი, მყისვე რამდენიმე მოაწყდა მავთულხლართებსა, აქეთაცა, იქითაცა, ზევითაცა, ქვევითაცა, მოაწყდა, მოაწყდნენ. მოაწყდნენ და გადმოველებოდნენ ზევიდანა, ანთუ მართლაო, ანთუ ლამისაო, პატრონები რო არ წამოსწეოდნენ. ამასაც შეუძახეს, იმათაც შეუძახეს, გააშორეს რო ყვეფითა, ყაყყავითა, ამისიც გაიგეს, ხილისათვის რო ეტანებოდა ღობეებსა, გაიგეს, დაუჯერეს, გაირეკეს ძაღლები. გაირეკეს... უცხო ძაღლები. საიდლანდაც რო მოეწვიათ პატრონებიანადა თუ მწვრთნელებიანადა, რო არ მოეპარა ხილი არავისა, ოღონდ რომ მართლაც მთელს სოფელს რო ეპარა, დღე და ღამ რო ეპარა, ვერ მოიპარავდა იმდენს მაინცა, რამდენიც რო ისინი უჯდებოდათ. ვერ მოიპარავდა ვერასდიდებითა. მაშინ ვერ მიმხვდარიყვნენ, თვალხუჭულა რო წყვეტდნენ ყველაფერსათუ თვალხუჭულა რო დაითანხმებდნენ ხოლმე. მერეღა მიხვდნენ. მერე აღარ მოუწევიათ. რალაც ჯარიმები თუ რალაც ასეთები მაინც გადააბდეინეს. თუმცა ეს უკვე სხვა თავშისაცემია. აქ მხოლოდ ის ითქმის, ჯერ მაინც რო ვერ მიმხვდარიყვნენ, რო მოაწყდნენ, რო მოუგერიეს, რო ვერ ივარაუდა, რო განაგრძო, გზა რო განაგრძო, აქ მხოლოდ ეს ითქმის.

ვერ ივარაუდა.

ვერ მიიტანა გუმანი, ვერა.

მისანიშნებელი აღარაფერი გადაჩენილიყო.

იწვნენ იქავე, იმავე კბოდნე ჭუკრი-ალასთანა, გულაღმა იწვნენ. იმან წაიტირა, ცოტა წაიტირა, ამან ვერაფრით ვერა სცა ნუგეში. თვითონვე გაჩუმიდა, ისა ცხადია. კვალი ცრემლისა ბზინავდა ისე, თითქოს ვარსკვლავი დასჯდომიო. იწვნენ. იწვა. აღარა ჩქარობდა,

ლამე რო ჩამოდგა და ისევ დღესა ჰგავდა, უმზეო დღესა. აღარა ჩქარობდა. აღარც აღარაფერი აწინებდა. აღარაფერი. მოჰხდა, რაც უნდა მომხდარიყო. მოჰხდა უშიშრად, უბრალოდა, უშუალოდა, თითქოს ვერც გაიგეს თუ როგორ რა მოჰხდაო. როგორაო. რანაირადაო. რაც მოჰხდა, მიჰხვდნენ, მერელა მიჰხვდნენ და იმან იმიტომაც წამოიტირა. ცოტა წამოიტირა. გამოიტირა. მერე იწვნენ. იწვნენ. რაც მოჰხდა, მოჰხდა, ის თუ იმდენი არაფერიო, ის აფიქრებდა თუ რა მოჰყვებოდა, ის აფიქრებდა, ცას შეჰყურებდა და ის აფიქრებდა, აფიქრებდა და ვერ აფიქრებდა, ისევ ვარსკვლავებს ითვლიდა უაზროდა, ითვლიდა და ითვლიდა. დუმდა. მდუმარედა. არც ის ამბობდა არაფერსა. მერე ის წამოდგა. ხელი გაუწოდა და წამოაყენა ესეცა. ჩანთებიც იმან წამოჰკრიფა, თავისიცა, ამისიცა. თვითონვე მიჰქონდა. ამისთვისაც ჩაეკიდა ხელი. ესეც მიჰყავდა თითქოსაო. თითქოსაო და მართლაც რო მიჰყავდა, ფეხი რო ებმოდა, რაღაც რო ბორკავდა თუ უკან ეწეოდა ფეხი. ისევ ის შეჩერდა და შეაჩერა ესეცა. გზაჯვარედინზე იდგნენ. ერთ მხარეს იმას უნდა გაეხვია, მეორე მხარეს ამასა, ეს ჩვეულბრიფა, მაგრამ ახლათ...

იმან იკითხა, რო შეაჩერა სწორედ ეს იკითხა:

„ახლა?...“

„ჰა?...“

ამანაც იკითხა.

„ბარემ წამოვიდეთ?...“

მერე ეს იკითხა.

„ჰა?...“

იგივე აღმოჰხდა ამასა.

„თუ?...“

შეფიქრიანდა და ისე იკითხა.

„ჰა?...“

იგივე აღმოჰხდა ამასა.

„...ხვალ თქვენები მოვლენ ჩვენთან?...“

„ჰო...“

იგივე აღმოჰხდა თუ ამგვარად აღმოჰხდა, ვერ გაარკვევდი, რო აღარა

ჰგავდა აღარც კითხვას, თანხმობასაც რო არა ჰგავდა. მალე შეინკრაღაცას დაემგვანა: რო მიაჩნდათ თუ არა, რომ შეტრიალდა, რო ვაიქცა თუ გაუყვა ცეკვითა, — ხსნას დაემგვანა, ასე მოეჩვენა, ასე მოელანდა თუ გამოეყვითა ასე ცხადლიფა. მანამდე მოეხვია, აკოცა, გამოემშვიდობა მხურვალედა, ის არაფერიო, ეს იყო, რაც იყო, ხსნა იყო ესა, ეს შვება გახლდა, რო მიჰხვდა, რო უნდა გაქცეულიყო, რო მიჰხვდა, რო ველარ იბოგინებდა სოფელშია, ვერა, ვერა, ვერ იბოგინებდა; თუ დარჩებოდა, სულ დარჩებოდა, სულა, სულა, სამუდამოდა. ოჯახი დაზიდავდა, ჩიბამდა ოჯახი, წაუჯავდა, წაღუნავდა ნაადრევად, მიწაში ჩაუკრავდა თავსა, ცხვირს ჩააყოფინებდა და ჩაუკრავდა, ჩაუკრავდა და ჩაუკრავდა. ჩამოუვლიდა ბრიგადირი და — ჰეჰეი, ჩქარა სამუშაოდაო. მერე უნდა ეთვალა შრომადღეები, მერე უნდა ეთვალა, რა დამაკლესო, მერე უნდა ეჩხუბა, ეყავყავა სალაყბოზედა, მერე უნდა ეცა თავშია, როგორ გამოეკვებო ცოლშვილიო, მერე უნდა ეპარა... მერე... მერე... და მერე ავარდა ბოლი თუ კორიანტელი აირია, ამორიყდა, აირია, აირია ყველაფერი და ჩაიკარგა იმა ბორიყშია, ჩაიკარგა, ვადაიკარგა. ვადაიკარგა.

ვადაიკარგა.

დახუჭა თვალები და ვადაითვალა ხუთი ათეული.

შეჩერდა, თორემ მეტიც გამოუვიდოდა, რაც რო ეს ღრუბელი აღარ დაენახა, თავისი სოფლის ღრუბელი.

მიდიოდა, მიდიოდა, მისცურავდა ღრუბელი. იწეწებოდა და მისცურავდა ხუთი ათეულიცა კმაროდა.

ვადაიკარგა.

თუმცა ეს მხოლოდ აქედანაო, რო შესცქეროდა სულ სხვა ღრუბელსა, თორემ დაკარგვით არ დაკარგულა რაღაცა თქმა უნდა: ისწავლა, იღვაწა, სახელი მოიხვეჭა, შემოიარა ლამის მსოფლიოთ აგერ ამ თავისი „დიპლომატიითა“, აგერ ახლაც რო მიაქანავებს, იქაც რო იფარა, მავთულხლართებთანა, ქო-

ფაქტები რო კინალამ გადმოეჭრნენ, — ლამის მსოფლიოთი, მთელი თუ არა ნახევარი ჰო ნამდვილად, ესეცა კმაროდა, ანთუ მეტიც გახლდა იმა დღის მერე, იმა ლამისა თუ იმა დაუღამებელი დღის მერე. ესეცა კმაროდა. სახელი გაეთქვა თავის დარგშია, ლათინურად რო ენას მოიტებ და ამიტომაც არ ვიმეორებ თუ რა დარგია, არც საჭიროა, აქ მთავარი რო მხოლოდ ისაა, სახელი რო გაეთქვა და იწვევდნენ ყველგანა, ყველა კონგრესზედა თუ კონფერენციაზე თუ სიმპოზიუმზე თუ კოლოქვიუმზე თუ რაც რო ერქმოდა, იწვევდნენ და იწვევდნენ, კომისიებშიც ჩართავდნენ ყველგანა, საგანგებო მრჩეველებშიც ჩართავდნენ, ჩართავდნენ, იწვევდნენ და მოეწვიათ ახლა თბილისშიცა, იქაც რო ჩამაგრებულყო ერთი ამისი ნამოწაფარი, ჩამაგრებულყო ისე იმგვარადა, ჩამაგრებულყო თუ მომაგრებულყო, უკვე კონგრესი რო მოეხმო თავისთანა, მსოფლიო კონგრესი, მოეხმო, მოეწვია, და მოეწვია მასწავლებელიცა რაღა თქმა უნდა, ჩრდილოეთიდან მოეწვია და ელო „დიპლომატში“ მოხსენებაი, მთავარი მოხსენებაი, პლენარულ სხდომაზე რო უნდა წაეკითხა რამ გადაკარგა, — რა სათქმელია. ეს ღრუბელიც იმდენი არაფერი. ღრუბელი ყველგანაა. ღრუბელი ღრუბელია თუ არა და აჰა, აჰა, აგერ ეს ღრუბელი და აგერა ის გზაჯვარედინიცა..

ის გზაჯვარედინი...

ძლივს ივარაუდა.

მაინც ივარაუდა. ყოჩაღ!... მაშინ ეზოები გაშლილი გახლდა, ეზოები არც რო ეთქმოდა, მთელი სოფელი რო გადაშლილიყო, გადახსნილიყო, გადაღლილიყო. ფართო შეუკები ჩაუღიოდა. ანთუ შეუკები არც გეკითხებოდა, გადასჭრიდი სოფელსა, როგორ რო გენება, საითაც გენება, გადასჭრიდი, მოიმოკლებდი ახლა რო ველარ მოიმოკლებდი. შემოეღობათ, გადაეღობათ, შემოერტყათ მაღალი კედლები, სქელი კედლები, რკინისა თუ რკინაბეტონისა, გზებიც შიგნით მოეყოლებინათ, შეუკები-

ცა, რუებიცა, ამოეცოთ და მოეყოლე ბინათ თეთათვიანთვისა, რკინისა შეშეკები დაეტანებინათ, დაედღეს: თითქმის ცხრა-ცხრაკლიტული. ძირს ჰიანჭველა ვერ გაქვრებოდა, მაღლა ფრინველი ვერ გადაჰბედავდაო. გული მოეწურა. მხრებიც მოეწურა. ანთუ ჯერ მხრები მოეწურა, მერეღა გული, ძლივს რო გაეგია შეხუთულ შეუკებშია. კერძო ერქვათ და გადახსნილიყვნენ, კოლექტივი მოუტანეს და შეღობილიყვნენ, შეეკტილიყვნენ, არც რო არავის დანახვა უნდოდათ, არც რო ხმის გაგონება უნდოდათ არავისი. შეღობილიყვნენ. ძლივს გაეგია და ძლივსაც იცნო იცნო. იქ უნდა გაეხვია... ის აქეთ წაივიდა, ეს იქითა. იცნო. ამის კარს მაინც არ ედებოდა ცხრაკლიტული, კარსა, ჰიშკარსა. დედა ყველაფერს ატყობინებდა. ეს ეკითხებოდა მოიკითხებდა. ატყობინებდა ისიცა, ნატრულობდა ამასაცა ცხადია, ევედრებოდა ჩამოდიო, ერთხელ მაინც დაგინახოო, დაგინახოო, რაც რო მახსოვხარო, როგორც რო მახსოვხარო, ეს ვისი რა სურათებია, რო მიგზავნიო, შენი თუ არის, შენ აღარა ხარო, სხვისი თუ არის, მე რად მინდაო, ანთუ რაც არის თუ როგორიცა. ხარო, ოღონდ ჩამოდიო, ოღონდ ჩამოდიო. რკინის ჰიშკარზე არაფერსა სწერდა, არც ბეტონის ლობეებზედა, არც ცხრაკლიტულზე რაღა თქმა უნდა, ოღონდ მაინც გამოეკტილიყო, მოეჩვენა, რო გამოეკტილიყო. მოეჩვენა. ცუდად ენიშნა. ჯერ გული შეუქანდა, თვალი აუჭრელდა და მერეღა ენიშნა ცუდადა. მუხლიც მოეჭრა. ჩამოჯდა დიდი ლოდი ეგდო, ვინ უწყის თუ როდიმდელი, ნიშანი იმისა, რო აქ ამათი კარმიდამო გახლდა. ამითი იცნო. ამითიც იცნობდა. ჰიშკარიც ეს იყო, ლობეც ეს იყო, მეტი არც არაფერი უნდოდა, თუმცა სხვებს რო მიედგათ ლობეები თუ კედლები მკვიდრი, ესეც ისევე გამოჰედლილიყო, გამოჰედლილიყო ძველი სახლი, ჩამოცვენილი კრამიტებითა. ჯდომაც გაუჭირდა. ადგომაც გაუჭირდა. სუნთქვაც გაუჭირ-

და დაძახებაც გაუჭირდა, ანთუ ვერც გაბედა, შიშობდა, არავინ მიპასუხებდა. ეგება წამიერად ბინდიც გადაეკრა. რო დაეწმინდა ალბათ რო ბინდი, ხელი დაინახა, ჭიქა გაარჩია, ვიღაცა აწვდიდა წყალსა არც ჩამოურთმევია თუ ვერც ჩამოართმევდა, ისევე მოსვა, იმის ხელიდანა ცოტა მოეფონა.

მოეფონა.

ცოტა.

ცოტა.

მერე ყველაფერი ისე ესმოდა, თითქოს ამას არც შეეხებოდა. ვანიცადა და შორჩა, მერე სიტყვები ცვივოდა უბრალოდა, ვითომც რომ სხვისი ამბავი არისო. ის ქალი უყვებოდა, ვინც რომ მიაწოდა წყალი, დედა რომ გარდასცვლოდა, იმას უყვებოდა, რომ გაეპატიოსნებინათ წესისადა და რიგისადა, იმას უყვებოდა, რომ უშლიდნენ წესებსა და ვერ მოეშლევიანებინათ, იმას უყვებოდა, რომ ამისთვის ვერ შეეტყობინებინად და, რომ წუხდა სოფელი, იმას უყვებოდა. სასაფლაოზეც ის წაუძღვა, სანთელ-საკმელიც იმან გაიყოლა, მცირე რამ ნუზლიცა, ზედაშეცა, ჭიქა რომ წაექცია შეიღსა. მანქანაც იმან მიასწავლა, შინ გაჩერება რომ აღარ ინება, გზაც იმანვე გაუთავაზა და იმანვე დაამედა, საფლავსაც მივხედავთ, სახლკარსაც მივხედავთ, ნურაფრის დარდინუ გექნებაო. ნუ გექნებაო. და არცა ჰქონდა, გამომშრალიყო, გამოფიტულიყო, გამოფულურილიყო. იქ კიდევ ჰო, იმ ჯერ კიდევ შეუმშრალ სამარესთანა, მერე მინც სულ აღარაფერი გაეგებოდა, აღარაფერი. იღო მანქანაში. იღო. იღო. მანქანა მიჰქროდა იმავე ლობებში, რკინის ლობებში, მავთულხლართებში. ამას აღარც ეს აწუხებდა. აღარც ბილიკებს მოინიშნებდა. ჰო ველარც მოინიშნა, ზევრსაც რომ ცდილიყო, გადაშლილიყო რომ ყველაფერი, გადაშლილიყო, გარდასულიყო, გამქრალიყო ტრიალი ველები ზედ წამომსხდარი სოფლებითა, ბალ-ვენახები რომ გარს მოჰხვეოდა, თავისი, საკუთარი ბალ-ვენახები, დიდი, დიდრონი კა-

კლებითა, ლამის ზეცამდის რომ აზიდულიყვნენ, გადაშლილიყო, ჩაქმულიყო. მიჰქროდა. მიჰქროდა. ღდა რის ჩანჩადა-რა თუ რისგან იყო, ცოტა რამ ღონე მოიკრიფა თუ როგორ რა იყო, ცოტა რამ აზრიც მოიგროვა და მიჰხვდა, რომ ის იყო, ის იყო ის ქალი, ის გოგო იყო, გზაჯვარედინზე რომ მიატოვა. არ ეცნო თითქოსა, მაგრამ უთუოდ ის იქნებოდა არ ეცნო თუ არც გაჰხსენებია, აღარ გახსენებია თავის კართანა, თორემ იცნობდა, რომ გაჰხსენებოდა. იცნობდა. იცნობდა. თუნდაც ვერ ეცნო, ის იქნებოდა. გამოიცვლებოდა. ესეც ჰო ვერ ეცნო თავის დედასა, ვისია ეს სურათები, რომ მიგზავნიო. ვერ ეცნო. უძვირდა. ის იყო, ის იყო, ის იყო უთუოდ. და უცებ ისე აუჩოჩქოლდა გული, ისე იმგვარადა, სული შეუგუბდა და ხრიალი დაიწყო. მძლოლი მიჰხვდა, რომ საავადმყოფოში უნდა მიეყვანა. და მერე იწვა საავადმყოფოში. გადაბრუნებულიყო კედლისაკენა და ისე იწვა. თუ რომ უნდა გადაბრუნებულიყო, თვალს არ უსწორებდა არავისა, ექიმი გახლდა, ექთანა გახლდა, ანთუ ვინც გახლდა, თვალს არ უსწორებდა. გადაბრუნდებოდა ისევე იქითა, კედლისაკენა და სდიოდა ცრემლი, უხმოდა სდიოდა. სდიოდა. სდიოდა. დედას ცოცხალს რომ ვერ ჩამოუსწრო... გზაჯვარედინზე რომ მიატოვა... მიატოვა... და რომ თანაუგრძნო ისე იმგვარადა, ვითომც არაფერი არც მომხდარაო. რა დრო გასულა... რა იარები მოშუშებულა.. მოშუშებულა?.. ვინ იცის, ვინ უწყის თუ რა გამოიარა, რა გადაიტანა, ან ეს რად დაუჯდა, რომ მიეწოდებინა წყალი, ზედაშე რომ მიეტანა, სანთელი რომ აენთო, ვინ უწყის რად დაუჯდა?.. ვინ იცის, ვინ უწყის თუ რას განიცდიდა, სასთუმალთან რომ უჯდა მომაკვდავსა... ანთუ მანამდე, თუნდაც იმ ღამესა, თუნდაც იმ დღესა, რომ ელოდა და რომ შეიტყო.....?.. ვინ იცის?.. ვინ უწყის?.. თვითონ ჰო იცის.. და არაფერი არ აგრძნობინა, არაფერი, ვითომც რომ უცხო ვინმე ყოფილიყოს, საიდანღაც შემო-

ხეტებელი, პირველად რო შეველოს თვალი; ვითომც რომ არაფერიც არ მომხდარაიყოს კბოდებოდა, შუკრიალასთანა, კუნელი რომ წამოხრილიყო, ვარსკვლავები რომ დაჰხვეოდა ფუტკარივითა, ვითომც რომ არაფერი მომხდარაიყოს, ანთუ ისევე აღმოფხვრილიყოს, როგორც ის კბოდეი, ის შუკრიალაი, ის კუნელი თავს დახვეული ვარსკვლავებითა... ის ბილიკი... ის ბილიკები... ისევე... ისევე... როგორ თანაუგრძნო?! ეგება ელოდა, თვითონ მიცნოსო?... ეგება?... ამას აღარაფერი გაეგებოდა, აღარაფერი, ელდა რომ ეცა ამოწყვეტილ კარმიდამოსთანა, მერე ჰო აღარ გაეგებოდა, მისდევდა სულით ხორგაყრილი, იღვა ისევე სულით ხორგაყრილი, ისევე წაუქცია ზედაშეცა. სანთელი ჰო იმან აანთო!.. მაინც აანთო, სანთელი აანთო. და სდიოდა ცრემლი, ვიდრე მოიკრებდა ძალონესა.

ვიდრე მოიკრებდა.

მოიკრება და წამოდგა.

კონგრესმაც ჩაიარა. წარმატებით ჩაიარა. ამან ვერ მიუსწრო პლენარულ სხდომასა, ვერც სასექციო შეკრებებს მიუსწრო. მოხსენება „დიპლომატი“ ჩარჩა. ვერ ამოიღო. ვერ წაიკითხა. ვერ განიცადა ტაშის სიხარული თანამემამულეთა შორისა, ეს ვერა, თორემ მოხსენება კიდევ გამოადგებოდა. სხვაგანაც მიიწვედნენ. უკვე მიეწვიათ. აქ მაინც გამორჩა ექსკურსიებიცა, საზეიმო შეხვედრებიცა, ესაა, ესაა, რომ გააცილეს მაინცა, ზემოთ გააცილეს, რომ გააცილეს სხვებიცა, დელეგატები იმა კონგრესისა: ასეც, აქამც, დროატარებინეს, ლამის თან გადაჰყენენ და გააცილეს, რომ უმაღვე სხვები მიეღოთ, სხვა კონგრესებისა თუ სიმპოზიუმების მონაწილენი, სხვადასხვა მოლაპარაკებისა თუ სხვადასხვა სპორტული ღონისძიებების მონაწილენი, რომ თან გადაჰყოლოდნენ იმთაცა, რომ საყვედუ-

რიც მიეღოთ თუ ვინმეს რაიმე ეწყინებოდა, ანთუ კექი აეშლებოდნენ ეწყინებოდნენ თეზის ფხა გაეჩხირებოდნენ ეწყინებოდნენ ელოთ საყვედური თუ მეტი არა, ხოლო მოგება სხვაგან წასულიყო. გააცილეს ერთისიტყვითა, ზემოთ გააცილეს. მანამდე შეჰხვდა. ჰო შეჰხვდა. შეჰხვდა...

თვითონვე ეახლა.

ეახლა იმ დღესა, რომ უნდა გამოეწერათ საავადმყოფოდანა. კალათი მიართვა. ვაზის ფოთლები ეფარა ტუბილისკვერსა, ქაღებსა და ნაზუქებსა. მცირეზე ბოდიშით, რომ შემავგვიანდა, ამაზეც ბოდიშით.

— თქვენა?!

გაიკვირვა ამანა, ძალიან, ძალიან გაიკვირვა, ისე თავიც რომ არ აუწყებია, ხელს რომ დაჰყურებდა კალათის ყურზედა, ხელსა, ნაცნობსა, უკვე ნაცნობსა, წყალს რომ აწვდიდა ლოდზე ჩაეცილსა.

— მე!!!

გაიკვირვა იმანაცა, უფრო ძალიან გაიკვირვა, რა უკვირს ასეო.

— ოოოოო... როგორ ვტყუივარ!!!!.

წარმოსთქვა კაცმა, ისე წარმოსთქვა, ისე ამაღლებულადა, ზეაწვითა ისე, რომ უფრო გაოცდა ქალი, თვალეზიც გაუღიღდა, თითქოს რომ პირიც დაალოო.

— თქვენ...

ისევე განაგრძო კაცმა, ცხადია, იმავე ხმაზედა, თან რომ ეტყობოდა, ვრცელი რამ სიტყვა უნდა მოადვენოსო.

— მე არა...

ქალი გონს მოეგო:

— მე არა, — გაიმეორა ქალმა, — მე თქვენებიანთ რძალი გახლავართ. იმ შემოდგომით მომიყვანეს, თქვენ... თქვენ რომ წაბრძანებულყავით...

მერე ჰო გააცილეს. ავიდა, ავიდა თვითმფრინავი. სხვა თვითმფრინავი დატრიალებდა თბილისის თავზედა, დატრიალებდა, დასაქლომს ექებდა.

ოთარ ჭელიძე

ბავშვებს დავურიგებ ნატურისთვალს

ღამის მეზობირში გადაშეების
ქაში ანდამატის მამაგნიტებს
და თუ ამალამაც გადაერჩები,
პეშვით ამოხვეტავ მარგალიტებს.

ზღაპრულ საგანძურთა მამიებლად
ვინც ამ სამწუხროში გაჩენილა
მისთვის წამიერი წაძინებაც
ჯვარცმის მავიერი სასჯელია.

ბნელში ბალღობიდან ვემაღები
ხედრს და ყიამეთის გამღვიძებელ
ფეთქვით მამრუებენ ყერიმაღები,
სანამ სისხლძარღვები გამიძლებენ.

ულრმეს კუნაპეტში ვიყანგები
და ჩემს ტკივილებად აკრისტალებს

ღამის ოკეანე ნიქარებით —
განა მარგალიტებს — ნატურისთვალებს.

ბოლოს ამოვევინთავ დაქანცული,
ვიდრე გამოკრთება სილაყვარდე,
მაგრამ უმდიდრესი საგანძური
ხელში მიორთქლდება რიყრაყამდე.

განძი — თვალწვედნი სიღრმეების
ყრმული ხილვებივით გამიქრება,
ვისაც მამერებდა სიბერემღის
ქამთა სიავეზე დაფიქრება.

რადგან უიღბლობა ბალღობიდან
მღვრეე მორევებში მატრიალებს,
როცა გამიმართლებს, გაუღიმა
ბავშვებს დავურიგებ ნატურისთვალებს.

ძველი გრიმიორი

ძველი გრიმიორი იჯდა
ჩრდილში, რჩეულ მწერლებთან,
ლეო ქიაჩელი დინჯად
ნაგრამს უღლეგრძელებდა.

თბილისს, ჭოჯოხეთურ სიცხეს
ადრე გამოქცეული
სიტყვის ჭადოქრებმა იძმეს
მგოსნის მამა სნეული.

თანამეცხედრესთან ერთად,
წმინდა, როგორც ღვთის ელჩი,

ენთო ბერიკაცი თეთრად
შემოდგომის ქვიშხეთში.

მჩატე იმერული დოქით
მაჭრის დასახმა უჭირდა,
ვისაც საბრჩობელას თოკი
ფრჩხილით გადაუჭრია.

ბოლოს გაქცევიდა ჭვარცმას
გრიმიორი ენაშუე,
ვისაც სიჭაბუკე დარჩა
სცენის მიღმა სცენაზე.

ახლა ჩრდილიანში დინჯად,
სიტყვის გაუგრძელებლად,
ტველი გრიმიორი იჭდა
სახელგანთქმულ მწერლებთან.

მათგან განშორების დარდით
ღამეს კლავდა ღეთის ელჩი,

დღისით აცოცლებდა ნარდის
ამღერება „ბიჭებში“.

და ვინც უწილადა სისხლი
სამძოს რჩეულ მწერალთა,
ბოლო შემოდგომა მისი
ქართლის ციდან ცრემლავდა.

კათარზისი

ყველა ჭავრიანი კაცის
სიმწრის სიკვდილამდე ზიდვა
აღრე დაებედა ყმაწვილს
და ამ უძნელესი გზიდან
ველარ გადაუხვევს აწი,
რადგან საუკუნე ზრდიდა,
მამინაცვალევით მკაცრი,
ცრემლის უზარმაზარ ზვირთად,
რომლის ყოველივე წვეთი
ყველას მწუხარებას იტევს —
ვისაც გასწყრომია ღმერთი

და ვინც გამწარდება კიდევ,
ოდეს გარდაიწყვეტს იმედს,
რითაც საწუთროში ძლებდა,
სანამ გასწირავდა ბედი;
მაგრამ საგუბარი ცრემლთა,
ალბათ, გადაანგრევს კიდეს,
რათა დედამიწას წარყვნილს
იგი განზანვიდეს, ვიდრე
ჟამთა სიივესთან ერთად,
ცაში აგვეფანტავდეს ფერფლად
გრგვიწვა ატომური წარღვნის.

ნაყარალარი ბიკარევის ნათქვამი

ბალადა

„...როგორმე ზამთარს თუ ვაღაფურჩი...“
გალაკტიონი

I

უნდა მოვეკალი ყაჩაღს,
მაგრამ დასახარჯი ტყვია,
რომლის იარაღშიც დარჩა —
მოწმე საბაღურის ტყეა.

სროლა დავასწარი უმაღ,
აღარ დავაჯადე გარჯა,
მოკლე კარაბინის ლულამ
ყაჩაღს გაუხვრიტა მაჯა.

დავანებებინე თავი
ძმათა, უპოვართა ძარცვას...
ბოლოს ორივენი, აი,
ერთად ჩავცქერივართ ნაცარს.

სანამ ნაფუძარში ჩაგვეფლავს
სწორ და ნაყარალარ კაცებს —
განუკითხოობა ჟამთა
ნაცარქექიებდა გვაქცევს.

II

იმ და ამქვეყნიურ ამბებს
მობუც კერისთან ვყვებით
და ვნთქავთ ვალიდოლის აბებს
განზე მოქცეული ყბებით.

წამით წათვლემისას გეტაცებს
ზღაპრის გაღვივებულ ღადარს;
თავზე ყაჩაღევით დამცემს,
როგორ გადავურჩეთ ზამთარს?

ორი წარმავალი ბატონ
დროის მდინარეებს შევცვლით,
როცა მომავალი სამტროდ
აწმყოს ემუქრება ცეცხლით?

— აჰა! — შევაჩერებ ხელში
შეშის დასაჩეხად ნაჯახს, ვნულო
სჯობდა — საბადურის ლევემთქვე
აღრე მოვეკალი ყაჩაღს.

ტაკულა

ძმათა არდასანდობად
ჰკუა ტყვიასავით გვიჭრის,
გვიკვირს გზაზე დახვდომა
ვიღაც ბერბიჭანთ ბიჭის,

როცა გვჭირს უარყოფა
ყველა ჰეშმარიტი ნიჭის —
გვემარჯვება გაყოფა,
ოღონდ გამრავლება გვიჭირს.

გამადიდებელი შუშით...

გამადიდებელი შუშით
გინდა ჩაახედო ყველა —
ჯერ არ დაბერებულ სულში,
რო არ ჩაგცხრობია ღელვა,

შენი ბალადების წიგნიც
იგლეჯს ლიდერინის მუნდირს,
რადგან გარეკანის შიგნით
ეწვის ანაბეჭდი ქურდის.

რო არ აგლეწია გლახად
სახე გატანჯული ბერის,
როცა შეღეწილი დაგხვდა
კარი საკუთარი კერის.

კბილებჩამოყრილმა ცინგით,
გერმა გაფიცრული ტუნდრის
თუ ვერ წაიყოლა იგი,
ეგებ დამარცხებას უღრის?..

და რაც აგაცალა გუშინ
ქურდმა, უჭომაგო პოეტს, —
ველარც გამქვირვალე შუშა,
ველარც ნატერისთვალე ჰპოვებს.

კარს კი არაფერი უშავს,
ხვალვე გამოუცვლი საკეტს,
გამადიდებელი შუშაც
შენთვის გადიქცევა სარკედ...

მაგრამ აგტკივდება წამით
ყველა დაკარგული ნივით,
როგორც ბალღობაში წალღით
ფრჩხილთან გადაჭრილი თითი.

და შიგ ჩაიხედავ, სადაც
ბნელი ჯადოსნური წრეა;
ალარ გადაგიდებს ვადას
ბედის გარდუვალე წერა.

ველარ გაგეცლება უცებ
მათზე სინანული ღარიბს,
ჰმუნვა ნაიარალ შუბლზე
უფრო გაგიღრმავებს ღარებს

წყენა ჩაბარდება წარსულს,
როცა აღმოჩნდება წამსვე
კაცის თავისქალღებასხმულ
ძველი კრიალოსნის ძაფზე.

ველარ დაიბრუნებ საათს,
რომლის ისრინა მინით
მამის უკანასკნელ წამთა
წივის გაწყვეტილი სიმით.

ვინდა გაიხსენებს — ელვას
როგორ იგუბებდი სულში,
სადაც ახედებდი ყველას
გამადიდებელი შუშით.

ჩემი და შენი

რომანი

ხალითის მუხვილე რვეული

მეხიზონე

ჩემო გულო, ვწუხვარ, მეხათრება, რომ ასე ჩაგფალი რვეულებში და რომ, აა, აღარ გეშვები. ამ ოკეანეში, შენი-ანის თვით მონატრებაც კი დიდი ხე-გეშია, ხოლო თუ გვერდით გყავს კაი კაცი, ვისაც გულს გაანდობ და სიტყ-ვას გაუზიარებ, მაშინ, რაღა სათქმე-ლია. ბედნიერი ხარ. ასეთი კაცი ჩემ-თვის შენ ხარ, ეს შენც კარგად იცი. ჩემო გულო. არ გამიჭაგრდე, შენი ჭი-რიმე.

რაც მართალი მართალია, ხანდახან, მარტო, აქ შუა ოკეანეში კი არა, სა-ერთოდ, ყველგან, სიკვდილზეც ვფიქ-რობ. არა, გემის დაღუპვის, ან საერ-თოდ ზღვის სულაც არ მეშინია. აქ, ამ სტიქიაში ყოფნის გამო კი არა, უბრა-ლოდ, ისე, ჩვეულებრივად, ვფიქრობ ხანდახან სიკვდილზე. ხანდახან სიკვდი-ლთანაც პირისპირ ლაპარაკი, გულახდი-ლი საუბარი მომინდებოდა. სიკვდილიც მეგობარი მგონია. აბა რაა, გულო, სი-კვდილიც მეგობარია კაცისა, იმიტომ, რომ ის აუცილებელია. ამიტომ სიკვ-დილს უნდა მივეფეროთ.

სიკვდილს უნდა მივეუგლოთ ხანდახან რაღაც, ჩვენი არსობის მცირე ნაჭერი საღეჭ-საცოხნად და თავის შესაქცე-ვად, რომ ცოტათი გვაცალოს. ჰო, ჰო, სიკვდილი უნდა გრძნობდეს, რომ ჩვენ ხშირად მასზე ვფიქრობთ, რომ მას ვა-ფასებთ. კი არ გვეშინია, ვაფასებთ და ანგარიშს ვუწევთ. კარგად ვხვდებით, ზოგჯერ მხარს რომ გავგვკრავს, მაგრამ ისე ვიქცევით, ვითომ სულ არაფერიც არ მომხდარა. აბა ახლა მაგას თუ თავი დაუღუნე და ზურგი შეაქციე, არაფრად ჩააგდე და გაქცევა განიზრახე, მაშინ გათავებული ხარ. რა, ვერ დაგეწევა? ან სიარული, ან ფრენა, ან ცურვა გაუ-ჭირდება თუ? ვალმოხდილს, ოჯახიანს რომ წამოგეწიოს საღმე, კი, ბატონო, ჩაბარდები, წაყვები, რაღას იზამ, აბა?! თუმცა ჩემსავით უშვილძირომ რა ქნას.

დღეს სიცოცხლის ამბავი უნდა გით-ხრა, გულო, ძალიან მაგარი სიცოცხ-ლის ამბავი.

ბოცო-მეჭიბონე ალბათ შენც გაგი-გონია იცი, როგორ დაუკრავდა ჭიბო-ნზე? თითებით ზედ ჭიბონის დედნებს დაადნებოდა, თვალი აემღვრეოდა ხმა-თა დაბწნილ გრეხილებს აღმა აუყვე-ბოდა, საღდაც სხვაგან, თითქოსდა თა-

ვისივე მელოდიით აგებულ სამყაროში გადასახლებობდა, იქ ცოცხლობდა, იქ ნებიერობდა. იქ თავის საყვარელ სინათლეებს უდიდობდა. სიმალეებს, სახეებს ესაუბრებოდა.

განა დაიღალა, განა მოზებურდა? არა, სამოცი წელიწადი აზუზუნა ჭიბონი, იქნია წალდი, თობი და ცელი, ყანა-ბაღჩაში თხარა, ხნა მიწა, ზვინი ჩალა, აბულულა თივა, კაფა ნეკერი, ტეზა კვირბილი, კონა ძმერხლი და ლეშხი, არჩია, ფშენა და აფქვია სიმინდი, მწყემსა და წველა საქონელი იალადებზე, იარა ზაფხულში მთად, ზამთარში ბარად, იზრომა, იჯაფა, იტანჯა. ლოცვა-წყევლაც ხშირად მოუშველებია სიხარულის და მწუხარების მოვლა-დასათრგუნად.

თექვსმეტი წლისამ ჭიბონში პირველად ჩაბერა სული და ჭიბონს თავის გულისნადები ათქმევინა, ჭიბონით ბედისწერას თუ მთელ სამყაროს გაესაუბრა, ყველას და ყველაფერს თავი გააცნო, თავი დაამახსოვრა, თავი შეაყვარა, თავისი გააგონა და თავისი არწმუნა, ადამიანებს გული გაუხალისა, სული აღუმადლა, წარსულისაყენ მიაბედა და მომავალი დაანახა. ირგვლივ თესა და აფრქვია სიკეთე, სილამაზე, ნდობა-ერთგულება, ვაჟაყობა, გატანა, სიყვარული.

მორჩილი, მაგრამ ბეჭტართო და მაჯაღონიერი ბიჭი, მკვირცხლი, მოუსვენარი, ოდნავ თითქოს სევდიანი, ტუნწლიმილა, უკარება მოგეჩვენებოდა, მაგრამ ჭიბონს რომ აახშიანებდა, ბოცოს თვალებიც ალაპარაკდებოდნენ, მაშინ ღიმილიც თვალის უბეებიდან ნაყადულებად სახეზე ჩამოედვრებოდა, მთელ ოდას გაავსებდა, ჭიბონის ტკბილ მელოდიის ხმებთან ერთად. გარეთ გიჭრებოდა ლანჭერის ღვარივით, ქვეყანას გადაევლებოდა. ვერავეინ გადაურჩებოდა, ვერავეინ გაუმკლავდებოდა იმ ღიმილის ძალას, მისი გულიდან და გუდიდან რომ ლერწმის წყვილ ღეროში მონარნარ-მორაკრაკე ხმების დელგმად მოედინებოდა.

პირველად რომ ჭეხნაში წიყვანეს ქორწილის მეჭიბონედ, კრ... გამ... დამეს იგონებენ ახლაც. მაშინ ხეჩქეჩქეუ ზე-მოაჭარელ ქალებს ჯერ ისევ ჩადრები ებურათ სახეებზე. სალხინოდ მამაკაცებთან ერთად ოთახში ქალებს არ შეეძლოთ ყოფნა. ბოცო ცალკე, ქალების ოთახში. შეიბატიყეს, მოალხინეთ!

მეჭიბონესა და მედოლეს ქალები პირახდილნი დახვდებოდნენ. ეს დასაშვები იყო, თუკი მუსიკოსი მარტო ეწვეოდა ქალთა საზოგადოებას. ბოცომ ქალებისათვის განდაგანა ისეთი გატაცებით დაუკრა, თვით ქოჩახელა გეგონებოდა. ერთმა გოგომ თავი ველარ შეიკავა და წრეში გამოიჭრა, თავად მეჭიბონეს მიუცეცვა-მოუცეცვა. ვესილემ თავზე მოხვეული იაზმა-ჩადრი შემოიძრო და, ცეკვისას, საღდაც სივრცეში დამუჭული ისროლა. დამუჭული ჭრელი ბოლქვი მოკლულ ხოხობივით მეჭიბონის გულაზე შემორჩა. ბოცო თან უკრავდა, თანაც ნაწინავებჩამომსილი ქალიშვილის თმების ნისლეებს ეთამაშებოდა. ბოცოც, ჭიბონით იღლიაში, საცეკვაოდ ვავიდა. დანარჩენი ქალები უჯან, კედლებისაკენ მიიწურნენ, რათა მოცეკვავე ქალ-ვაყისათვის მეტი ალაგი დაეთმოთ. იყნოსა ჩადრისაგან ვესილეს თმების სურნელი. გახურდა ჭიბონი, დაიჩქა მეჭიბონე. მღელვარებამ, სილამაზემ, სიყვარულის აღმურმა, რაც მართალი მართალია, გააცამტვერა ყოველგვარი რიდი თუ კრძალვა-მორცხეობა.

ცხრამეტი წლისა, ბოცო მამა ვახდა. მერე — ექვსი გოგო, ხუთი ბიჭი! აპა, ძიავ, თერთმეტი შვილი, და, სამოცდაერთი წლისას ვესილე გამოეცალა. კი, ბატონო, შვილები გაიხარდნენ, ზოგიც დაოჯახდა, მაგრამ ბოცო თითქოს მაინც მარტოდმარტო დარჩა.

ასე, გულშელონებული, თვალდაბინდული, დადუმებული, უჭიბონოდ. უღიმილოდ, უკვე თხუთმეტი წელიწადი დაიარებოდა სოფლის ბილიყებზე და ხმას არავის სცემდა. შეხვდებოდნენ, თავისქნევით მიესალმებოდა და უსიტ-

ყოფილ გაეცლებოდა ებრალებოდნათ ბო-
ცო და ბოცოსაც ებრალებოდა სოფე-
ლი, რომ ასე მოიწყინა, თავისი ჭიბო-
ნით ვეღარავინ გაამხიარულა. ეგონა,
მთელი ქვეყანა სასაფლაოდ იქცაო.
შეეცოდა ბოცოს ხალხი და, ერთ-ორ-
ჯერ ჭიბონის დაკვრაც გადაწყვიტა, მა-
გრამ შვილი, ასლანი, რომელიც საგზა-
ოში ბრიგადირად იყო, გაუჭავრდა მა-
მას, დედაჩემის სიკვდილის მერე, შენ
ჭიბონს ვეღარ დაუკრავ, სირცხვილიაო.
ასლანს რძალი, თუნთულიც, შეუერთ-
და. ამათ სხვა შვილებიც აყენენ. ჭიბო-
ნი სკივრში ჩაუკეტეს. უმცროსი შვი-
ლი, ჯემალი, მესხეთში გადასახლდა,
თორემ ის აქ რომ ჰყოლოდა, გაუგებ-
და, ჭიბონსაც არ დაუმალავდა. ის სხვა
ბიჭია.

სულმთლად დაღონდა და დაიჩაგრა
ბოცო. აქამდე გამართული, ახლა ერ-
თობ მოიხარა, ლოყები ჩაულრმავდა,
თვალეზსაც ძველი სიკაშკაშე აღარ დას-
თამაშებდა. ვითომ რაო, ვესილეს სიკ-
ვდილი შვილებს უფრო ეწვიო? ვერა,
ვერ მოუწონებია ბოცოს ვესილეს სა-
მუდამო განმორება, მაგრამ ისიც აგონ-
დებოდა, ვესილე ბოლო წუთებში რომ
ბოცოს ეხვეწებოდა: — ჭოვ, ბოცოვ,
შენ უქალოდ ვერ გაძლებ. იცოცხლე
და შეიყვია ქალი. მე იქ არ მეწყინება,
მეიყვია, ჰო... მაგრამ ეს სიტყვები მა-
რტო ბოცომ გაიგონა. რა ქნას ახლა?

ერთ დღეს კი უცნაური ამბავი მოხ-
და. დანდალოდან მეჭიბონე ბოცოსთან
ცხენოსანი კაცი გამოგვზავნათ. ჯალა-
ბაშვილი ლომანა, ოთხმოცი წლის კა-
ცი, ბოცოს სიყრმის მეგობარი, ავიდ
გამხდარაიყო. მთელი თვენახევარი კედ-
ლისკენ გადაბრუნებული, გაჩუმებული
წევს ბერიკაცი, ვერაფერმა უშველა,
ვერაფერმა მოახდდა ექიმო კი არ მიი-
კარა, ოთხმოცი წელიწადია ექიმო არ
ვიცი და ახლაც არ მინდა, ექიმო მომ-
კლავსო. ბოლოს კი, დილაზე, როგორ-
ღაც მნახველებსიკენ პირი უჭნია და
უთქვამს: — ხალხო, გინდებიან, მიშ-
ველოთნა? ბოცოი მომიყვით მაშინ.
ჭიბონი წამელიღვეი-თქვა უთხარით. მისი
ჭიბონი მომარჩენს. ჰო, ასეა ეს... ბო-

ცოს ჭიბონი მეწამლემა მე მარტო, სხვა
აფერი. — და ლომანა ისევე გადობრ-
ნებულია კუთხისკენ.

იმ დღეს ბოცო მარტო იყო შინ. ბა-
ღნები — შვილიშვილები სკოლაში,
დიდები — სამუშაოდ. ჰოდა, თავად
მარტო იყო შინ.

ცხენოსანი ეზოში შემოჩახუნდა.
ცხენის ფეხისხმა ძალიან ესიამოვნა
ბოცოს, რაღაც შორეული წარსულისა
გაახსენდა, და გარეთ გაიხედა ვერ იც-
ნო მოსული, მაგრამ, შამობრძანდი
ძიავ, შინაო, კი გასძახა.

— მადლობელი ვართ, ბოცოვ, ძა-
ლიან მადლობელი ვართ, მარა გვეჩ-
ქარება ერთი რამენა გითხრათ და...

— მოი, მემრე და მითხარი! — გაჭავ-
რდა ოდნავ ბოცო.

სტუმარი აივანზე ამოვიდა. ცხენი
შენისი — შორჩილი იყო, ავშარა შეგ-
დებული, დაუმძელი ადგილიდან ფეხს
არ იძვრიდა. იდგა და თავდახრილი წეს-
ტოების ფრუტუნით პატრონს უცდიდა.

ბოცომ დაბეჭითებით შეათვალიერა
მოსული. თვალები ხელით მოისრისა
და ისევე შეხედა.

— ჭოვ, რაცხა ვერნა გიცნა, ისე გავს.
— დაბნეულად შეეხმინა სტუმარს.

— დანდალოდან, ლომანა ჯალაბაშვი-
ლმა გამომგზავნა შენთან, ბოცო-მეჭი-
ბონევე. ავით არი ლომანაი, ძალიან
ავით არი და შენი ჭიბონი ითხოვა, ბო-
ცო ბატონო.

— რაიო? ჭიბონმა რანდა ქნას მემ-
რე, ა? ჭიბონი დოხტურია თუ: — გუ-
ლში შეებრაღა მეგობარი კაცი ბოცოს.
თანაც ესიამოვნა, რომ მისი ჭიბონი
ადამიანმა სამკურნალოდ, სამშველად,
ტკივილის დასაამებლად ითხოვა. კი,
ახლა ეს ჩემმა ასლანმა თავისი ყურით
გაიგონოსო, ფიქრობდა იმ წუთას ბო-
ცო.

— სადღაა ჭიბონი, ძიავ! — გააქნია
თავი უღმობლად ბოცომ, — სადაა, ძი-
ავ, ჭიბონი... რაც ქალი დეიხარჯა, ჩე-
მი ვესილეი რაც რომ გამომეცალა, ჭი-
ბონიც ვათავდა. მერე ამ სახლში ჭი-
ბონის ხმა აღარავის გუუგონია. აბა,
ამფერია, ძიავ საქმე და...

საქ. ასრ. კ. მარ...
საქ. სახ. რესპ...
ბიბლიოთეკა

— ძალიან გონჯაა ლომანაი და შენი დაკრული ჭიბონი ინატრა და... რანდა ვქნათ, არ ვიცი... იმფრათ ითხოვა, რომ გეგონება ამ ჭიბონმანა გადაარჩინოს კაცი. შენ, ბოცო, მოვიგონა და მაშინ ცოტაც აეტირა. მოვიდეს ერთი აქა ბოცოი, ამ თავთან დამიჭედეს და დიმიკრას მისებურადო.

ბოცოს თითები აუკანკალდა. თითები ისე აუთამაშდა, გეგონებოდა ჭიბონზე რალაც ძვირფას მელოდისა უკრავსო...

ბევრი აღარ უფიქრია. შევიდა სექვიან ოთახში და სექვის ბოლოსში, კედელთან მიდგმულ ძველებურ სკივრს მიადგა. მიეძალა, მაგრამ სახურავი ვერ აღო. ერთი მაგრად შეიკურთხა, მუშტიც დაჰკრა სკივრის სახურავს და აქაურობას გაეცალა. მეორე ოთახში ძველი კამოდის კარი გამოაღო, იქ ვესილეს დანატოვარი ნივთები ეგულებოდა და ეგონა გასაღებიც იქ დევსო.

იქ, ხიჭა-აუჭებში არეული ჭიბისდანის ერთი პატარა ქარქაში გამოაცალკევა უყურა, უყურა და უკანვე ჩადო. იცნო, — ვესილე წელზე თან ატარებდა მუდამ. ახლა კი ჩაქიდანა (ასე ეძახოდა ბოცო ჭიბისდანას) ვილაცას ამოედრო შიგნიდან და ცარიელი ქარქაში დაეტოვებინა. ბევრი ეძებდა, მაგრამ გასაღებს ვერ მიაგნო. ბოლოს ისევ ისე, ჩაქიდანის ქარქაში ამოიღო, ხელით გააქანა, გადმოაპირქვევა და შიგნიდან გასაღები გამოვარდა. უმალვე ხელი დასტაცა სკივრის გასაღებს და მეორე ოთახისაკენ გაქანდა. სიხარულმა ბავშვივით აიტაცა ბოცო.

გახსნა სკივრი და სიღრმიდან ჭიბონის დაჩუტული გულა სასოებით ამოაძრო. გაუსინჯა ჩასაბერი მასრა, მთელი გულა შეათვალღერა, ლერწმის წყვილი კალამი საგანგებოდ შეამოწმა, დედნებს რომ ეძახის, იმ ნახერცებში სული ჩაბერა, ქვემოდან მოდგმულ, მოხვეწილ რქას, ქარახსას რომ ეძახიან ჩვენში, ფაქიზად ჩახედა, ცოცხის ბწყალი შიგვე დახვდა, ამოიღო, წვერი გაუჩაჩა ბწყარს, ოდნავ მოლუნა და ისე აზიზად ჩაუძვირინა ქარახსას კუნჭულში, რათა ხმა მჭახე არ გამოსულიყო,

სისადავე, ეშხი, სიმწიფე მინიჭებოდა ხმას.

ერეკენული

ჰოდა, სიხარულით შეტყუებულმა მოცო. კარგა შეტრიალდა უნდოდა, მაგრამ ირგვლივ მიმოიხედა შიშით, არაფერ მიუყურებდესო და განზრახული გადაიფიქრა.

— ჰაით, წვევლით აბა, — გამოუცხადა სტუმარს და, რალაცნაირად, საოცარი სისწრაფით წასასვლელად გაემზადა. აიგნიდან კიბეზე დაეშვა, მსუბუქად, ლალად ჩაირბინა საფეხურები. ეზოში შეჩერდა, ჩაფიქრდა, ცხენი ისევ ისე ფრუტუნებდა და გაუნძირებლად, პატრონის მოლოდინში, იდგა.

ბოცო სტუმარს მიუბრუნდა:

— ბევრი რომ არ ვილაპარაკოთ, — შენ ჩემზე ახალი ხარ, უთხარი ამ ცხენს, მე შემიჭდინოს.

— კი, აბა რას ვიქ, ბოცო ძიავ. თვითონ შეგაჯენ და წაგიძღვები, ავშარას მე დეკავებ.

— რაფერ თუ შენ დეიკავებ. მე რა, დედოფალი ხომ არ ვარ?! ავშარასაც დეკავებ და ცხენიც კარქათ დემემორჩილება, შენ დელიყანლი ხარ, ჩეირბინე, ასე, ყანა-ყანა, ღელემდი, გადი გაღმა, მეც ამასობაში ლომანასთან გამოვალ, ხიდიდან მოვიარ.

არც ცხენზე შეჭდომისას მოიხმარა ბოცომ ის დანდალოელი, არც ავშარა დააჭერინა დაწირებლი ჭიბონის გულა უბეში შეინახა, კოხტად, მსუბუქად შეყო ფეხი უზანგში, ტანი შნოიანად აზიდა მალა, ფეხი უნაგირს გადააგლო და მეორე უზანგში ისე გაჰყო, გეგონებოდა გაჩენის დღიდან ცხენოსნობსო. ახლა უკვე, იქ, მალა, უნაგირზე კოხტად შემჭდარს, თავდაც მოეწონა თავისთავი, მოკლე უღვაშებზე ცერა თითი დინჯად გადაისვა, წვერებიანი ნიკაპიც ხელისგულით შეიჩიჩქნა და ცხენს ქუსლი ჰკრა, დაიძარიო.

დანდალოში, თამარის ხილთან, ქვის თალიან ხილთან, შეაყენა ცხენი ბოცომ. დაფიქრდა, ახალ ხილზე ჩასულიყო თუ ამ ძველზე მოესინჯა ცხენის გადაყვანა.

ეს ხიდი აგერ რვაასი წელიწადია ასე წელმაგრად გამართული დგას მდინა-

რზე. კენჭიც არ ჩამოტეხია, არ გაბზარულა არსად. ნატეხი ქვით ისე აუგიათ იმ დალოცვილ წინაპრებს, გეგონება ერთი ხელის მოსმით გამოჭრა და დააყენაო. რა ღონე, რა ჭკუა, რა შეძლება ჰქონდათ მაინც ამ ჩვენებურ ძველებს, ა? — ფიქრობდა თავისთვის ბოცო და გულს კმაყოფილების თუ სიამაყის ტრუანტელი ეველებოდა ახსოვს, ამ ხიდზე რამდენ მეჭორწილეს თანხლებია თავისი ჭიბონით. ჭიბონს უკრავდა და, ისე, უკანსვლით მიუძღვებოდა ამ ხიდზე მეჭორწილეთ, გამოღმიდან — გაღმისაკენ, გაღმიდან — გამოღმისაკენ.

უჭიბონოდ კი, მაშინ, ქორწილი ქორწილად არ ჩათვლებოდა. კარგი მეჭიბონე ქორწილის სიმდიდრე და მშვენება იყო ყოველთვის. ყველას უნდოდა თავის გამოსაჩენად სწორედ ბოცო-მეჭიბონე ჰყოლოდა ქორწილში, ქორწილის ღონე და ხარისხი იმით იზომებოდა, თუ ვინ იყო მეჭიბონე.

უცებ, საიდანაც, შავი, გრძელბეწვებიანი ძალღი გამომდგრა და ღრენით შეუტია ცხენს. ცხენი ძალს მოუბრუნდა, მაგრამ ისე ფიცხად შეუყუყუა ვაჟებულმა ძალღმა, ეს მშვიდი, დინჯი ბედაური, ერთობ შეფორიაქდა. წელ-წელს, უკან-უკან ხიდისკენ დაიხია ფეხების ბაკუნით. ხიდი კი ზედ, წყლისპირის კლდეზე იდგა და ბოცოს გადავარდნის შეეშინდა. მოქაჩა ავშარაღვირი, ძალს დაემუჭრა, ცხენს კი ხალისიანად შეუძახა. მაგრამ ვერაფერი გააწყო და ძირს ჩამოხტა, თორემ შეიძლებოდა მართლაც გადაჩეხილიყო. გამწარებული მოზრდილ ქვას დასწვდა და ძალს მოუღერა ძალღიც ამ მუქარაზე თითქოს უფრო გაჭაგრდა, კისერზე სულ აებუჭგა ბალანი და თვლებიც დაუწითლდა. ისე გადაარევით იყვფა-იღრიალა, ბოცო შეშინდა, დასტურ სხვისი ცხენი არ დამიფრთხოს და ხრამში არ გადამივდოსო. მეორე ქვას დაწვდა და უპატრონო ძალს ესროლა, ესროლა ისე, დაუმინებლად, მაგრამ შეატყო ქვა მიზანს მოხვდა.

ძალღი საცოდავად აწყმუფვლა. გე-

გონებოდა ატირდაო, ისე გამბულად აყვირდა. კოჭლობით შარაზე ავარდა, მერე ისევე წყლისპირისაკენ წავიდა და ღრენით ბუჩქებში გაუჩინარდა.

— ღმერთმა არ გახეიროს შენ, ვინცხა ხარ, ძალღი რომ მომიკალი არ გახეიროს ღმერთმა, ვინცხა ხარ შენ! — მოისმა შარაგზიდან ქალის წყევლა.

ორ ძროხას, ხბოებს, ათიოდე თხას და დატვირთულ სახედარს ასე, შუახელა ქალი მოუყვებოდა. ეტყობოდა საზაფხულო იალაღებისაკენ მიდენიდა საქონელს.

ბოცომ ავშარა მოქაჩა და ცხენი შარაგზაზე აიყვანა. ქალი თვალებით ბუჩქებში მიმალულ ძალღს დაეძებდა და უცნობს გამეტებით წყევლიდა:

— რა დაგემართა, ქალო, რა მექნა აბა! გადავვარდნილიყავი თუ რა მექნა?!

— მაგის იმედით მარტვაი მივალ თაში. ეგ ჩემი მცველიც იყო და მეგზურიც. რა ვქნა ახლა მე, ა? რა ვქნა, ერთი მითხარი.

ქალი მწარედ ატირდა. ცრემლები დაბალუპით ჩამოსდიოდა ლოყებზე.

— მეტი ვინ მყავს, მეტი არავინ მყავს. ესეც მომიკლეს... რა ვქნა ახლა მე.

ბოცოს გული შეეკუმშა. ძალიან შეებრაღა ქალი. გული დაეწვა, რომ ეტყობა, ძალღი მართლაც მაგრად დაკოდა, შესაძლოა სასიკვდილოდაც. არა, ასე არ უნდოდა, მაგრამ უნებურად ასე გამოუვიდა. ვინ ხარ ქალო, სად მიდიხარ, მითხარი, სად მოგნახო და სხვა უფრო უკეთეს ძალღს მოგიყვან. მაპატიე ახლა... ასე არ მინდოდა, რაღა გიყო ახლა მე? უცებ ბოცომ უბეში ჩაიყო ხელი და ჭიბონი ამოაძრო.

ცხენი ტელეფონის ბოძს მიიბა და ჭიბონში სული ჩაბერა. მალე მდინარის ჩხრიალში შორეული ტყბილი, ნაცნობი მელოდია მოედო იჭაურობას. ქალი შედგა და ბოცოსკენ მობრუნდა, რამდენიმე ნაბიჯზე მეჭიბონეს მიუახლოვდა კიდევ.

— აა, ბოცო-მეჭიბონე ყოფილხარ? კეთილ კაცს გეძახიან, მარა ავი და ოხე-

რი ყოფილხარ. — ქალმა იაზმის ქვე-
შიდან დიდრონი, შავი, სველი თვალები
შემოანათა ბოცოს და ბოცო ელდანაჯ-
რავივით გაშეშდა.

— გიცანი, ჰო, გიცანი, ვარდო ხარ
შენ. აბულქეთელი?!

ქალი შედგა, ახლა უკვე სახეგალიმე-
ბულმა გამოხედა ბოცოს:

— ჰო, კარქა მახსოვს, მე ვიყავი იმ
ქორწილში მეჭიბონეთ... — უთხრა ბო-
ცომ. ქალი ისევ ატირდა.

— მემრე, შარშანწინ, ზამთარში დე-
ვივსეთ, ბოცო. თოვლის შვავმა სახლი
წიელო. მე უბედური, მარტვაი მე უბე-
დური, გადავრჩი. რათ მინდოდა ამფე-
რი სიცოცხლე, ღმერთო!

ბოცომ ჭიბონი ისევ უბეში ჩაასვენა,
თავი ჩაღუნა მწუხარედ, თვალი მიმა-
ვალ ვარდოს გააყოლა.

ასე იდგა ჩაფიქრებული კარგახანს,
მერე აჩქარებით ცხენზე შეჭდა და ისევ
თამარის ხიდისაკენ დაძრა.

— ჰა, აბუ, ცხენო. გააბიჯე ფეხი, ჰო,
რას ფიქმანობ. გააბიჯე! თამარდედოფ-
ლის მთელი ცხენოსნები აქ ვადარბე-
ნილან, შენ რა გემართება, შე ბლაც-
ვო. აბა, გააბიჯე, ჰოვ!

ცხენი მართლაც ერთხანს შეყოვნდა,
ხიღს ახედა, წინ, ძირსაც დაიხედა, და-
იფრუტუნა და, ერთგვარი შიშით, ზო-
მიერი, მოზომილი ნაბიჯით დაიძრა.
ბოცოს თვალეზში გარდასულ ქამთა
მიმქრალი ცისარტყელები ისევ აკიფ-
დნენ. ის უნაგირზე კი აღარ იჭდა, უზან-
გებზე იდგა და თამარის ძველი ხიდი-
დან რაღაცნაირი, ყოვლისმომცველი
იერით მთელ ქვეყნიერებას გადასცემ-
როდა.

ცხენის პატრონი ლომანას ეზოში,
ნალიის ბოძზე მიყრდნობილი ელოდე-
ბოდა მეჭიბონემ რომ შეიგვიანა, ძა-
ლიან შეწუხდა, მაგრამ რაღა უნდა
ელონა, იდგა და ელოდებოდა ლომა-
ნას უკვე გამოუცხადა, რომ მალე მე-
ჭიბონე ბოცო აქ იქნებოდა. ავადმ-
ყოფს ამისათვის თითქოს ყურადღებაც
არ მიუქცევია. იგი არც შერხეულა.
ისევ ისე იწვა, — კედლისაკენ მიბრუ-
ნებული, გაჩუმებული, დავრდომილი.

შინაურები ფაციფუტოდნენ. ქალებს
ოთახი მიელაგებინათ ფრ, ჩუქვფრჩაქოშ-
ვებულნი, დაღვრემანდნენ: „მეჭიბონე
მგლოვიარენი, კარებთან ჩამწყრივებუ-
ლი იდგნენ. ისინი ბოცოს ისე ელოდ-
ნენ, როგორც საქვეყნოდ ცნობილ
ექიმ-მკურნალს. ხოლო ბოცოს, ცხენ-
ზე რომ იჭდა, აქამდე თვალში სულ
განაწყენებული ვარდოს სახე უტრია-
ლებდა. წუხდა ძალიან, რომ ამ ქვრივ-
ობოლ ქალს ნამდვილად აწყენინა. ამ-
დენი წელია ჭიბონი ხელში არ აუღია,
ახლა კი, როცა ძველი მეგობრის დავ-
რდომილი გულის სალხენ-სარჩინად
მოდიოდა, გზაზე მეორე ადამიანს გუ-
ლი ატკინა. აი, ეს ამბავი ჩიჯნოდა ბო-
ცოს და არ ასვენებდა. საწყალ ქვრივ-
ობოლ ქალზე ფიქრი აწუხებდა.

მართლაც, რა ლამაზი ქორწილი ჰქო-
ნდა ვარდოს! ახსოვს, კარგად ახსოვს
ბოცოს ის ქორწილი. ბოცო იმ დღეს
ბიჭის მაყარში იყო მეჭიბონედ. ამი-
ტომ იგი სიძის სახლში ელოდა დედო-
ფალს და, მექორწილენი რომ შემოვი-
დნენ, იგი ჭიბონაყივლებული მიეგება
მათ. ჩვეულებრივად, „გადაბეველი ზო-
რუმით“ მიეგება ახალმოსულთ. „გადა-
ხვეული ზორუმით“ ერთგვარად მარშის
მაგივრობასაც ასრულებს მექორწილე-
თა სვლის დროს. შემდეგ, ბოცო დე-
დოფლის ოთახში შეიწვიეს. ეს ნეფე-
დედოფლისადმი განსაკუთრებული პა-
ტივით, თორემ წესით, ახალმოსულ დე-
დოფალთან, მხოლოდ ქალის მხრიდან
მოყოლილი მემუსიკე უნდა ყოფილი-
ყო. მაშინ დაინახა ვარდო-დედოფალი
ბოცომ, გვერდით რომ ნეფე ედგა. მა-
ღალი, ბუხრისქუდიანი, შემფოთებულ-
თვალეზიანი, გრძელცხვირა, დიდხელე-
ბა, რიხა.

მაგრამ, როცა ნარანრა განდაგანა
ააფერა ბოცომ, მედოლეს ანიშნა, ნუ
დაუკრავო, რადგანაც მეჭიბონეს არ
უნდოდა დოლის ხმას, კომბლებს
რომ დაუშენდნენ, გადაეფარა ჭი-
ბონის ნაზი, აწყობილი, რბილი
ჰანგები. მეჭიბონეს გულით სურდა,
მხოლოდ მის მიერ დაკრული ტბილი
ხმები გაშლილიყო ნეფე-დედოფლის

თავზე და მათთვის სიხარული და ნეტარება ეჩუქებინა. ახსოვს ბოცოს, როგორი მადლიერი და ბედნიერი თვალუბით იცქირებოდა ვარდო. უხდებოდა, საქორწილო, კიდებბმოცინცილებული, მოხატული ლეჩაქი.

ნეფე-დედოფალი ერთმანეთს უხდებოდნენ.

მაშინ, ახსოვს ბოცოს, რიზამ გაბედა, — პირველი გამოვიდა საცეკვაოდ და დედოფალიც გამოიწვია.

გულით და სულით მოაღზინა ქორწილი იმ ღამეს ბოცომ. არცერთი შაური არ აუღია. ღარიბი იყო რიზას ოჯახი და ბოცომ იმ ღამეს გასამრჩელო არ აიღო. უთხრა, არაო, ალალი იყოს ჭიბონი თქვენთვის, იხარეთ, იმრავლეთო.

ახლა კი, რაი. გასულ ზამთარს ზეავს წაუღია მთელი სახლი, დაუესია ოჯახი. ეზოში შემოსულ ბოცოს მიეგებნენ, ხელი შეაშველეს, მაგრამ მეჭიბონემ ახლო არავინ მიიყარა და ცხენიდან თავისით, დაუხმარებლად ჩამოხტა.

ჭიბონი უბეში ეღო, მაგრამ ქარახსა გარედან გადმოკიდებულყო. ბოცო კარებში შედგა და მწოლარე ავადმყოფს, ასე, შორიახლო ცქერა დაუწყო. მოჩანდა ლომანას ჭაღარიანი თავი მხოლოდ, უძრავად რომ იღო ბალიშზე.

ბოცოს ხმა არ ამოუღია. საწოლთან ფეხაკრფით მივიდა, ჯორკოზე ჩამოჯდა და ჭიბონიც მოიძარჯვა. მას კარგად ესმოდა ლომანას ღრმა, მძიმე, მიუძღურებული კვნესიანი სუნთქვა.

ავადმყოფისავენ მიშვერილმა ჭიბონმა თითქოს ენა ამოიდგა, ჯერ საჭირო და ამ წუთას მისაფერებელი მოტივის ძებნისას, ბოცომ, უბრალო, საწყისი, მოსაძებნი მელოდოები გადმოლვარა.

უცებ საბანი შეირხა და ლომანამ ნელა გადმობრუნება იწყო.

მერე, ნელა, სულ ნელა თვალის გახელა სცადა. კი, კი კიდევაც აახილა თვალი. ჯერ ჭერს შეაკერდა, გეგონებოდა იქ დაეძებს ჭიბონის ხმებს, მათ დაჭერას ცდილობსო. მერე თვალი ძირს დაუშვა, სივრცეში გააშტერა მზე-

რა და იქ, მალე, შენიშნა და იცნო ბოცო-მეჭიბონე. უმაღლე ჩაიღიმოდა ავადმყოფმა და თვალშიც სინათლე მოემატა. მალე გაძვალტყავებული, მისუსტებული, უფერული ხელებიც ამოძრო სიბნიდან, ჯერ გულზე დაიწყო, მერე კი ჰაერში რამდენიმეჯერ ასავსავა და ბოლოს ორივე ხელი მეჭიბონისაკენ გაიშვია.

შინაურები, სუყველანი ავადმყოფის შორიახლო შეიკრიბნენ და გაოცებულნი უყურებდნენ მოხუცის ამ მოულოდნელ გამოცოცხლებას და სახეზე გამოხატულ ალტაცებას.

ბოცომ დამცხრალი ჭიბონი მუხლებზე დაიფინა და გამარჯვებულ, კმაყოფილი ღიმილით, ახლა უკვე ავადმყოფთან სამუსაიფოდ მოეწყო.

ლომანამ, ამდენი ხნის მღუმარების შემდეგ, მოულოდნელედ ენა ამოიდგა, სიტყვა წარმოთქვა. იგი თითქოს მორჩა, სიცოცხლისაკენ მობრუნდა.

— გახსოვს, ლომანავ?..

— თო! მახსოვს, აბა არ მახსოვს?! — ჩაიფლიკვინა ავადმყოფმა და ცრემლები საბანქვეშ ჩამალა.

შემდეგ თვალები ისევ გამოაჩინა, ბოცოს შეხედა, ჩაახველა, ყელი ჩაისწორა და უთხრა:

— ერთი ის დღეუკარი, ის...

მხოლოდ ბოცო მიხვდა თუ რისი მოსმენა სურდა ლომანას. ჩაბერა და აახუზუნა ჭიბონი ნაღვლიანად, რალაც შორეული, მხოლოდ დაკარგული წარსულის მოგონების სევდას რომ გიღვიძებს და სევდას თვითონვე რომ არჩენს, იმ ხიბლით აუღერდა ძველი მოტივი.

ლომანა ლოგინში წამოჯდა, ბალიშიც თავისი ხელით ზურგსუკან ამოსწია ოდნავ და ასე, ზურგმიდებული, სიხარულით და ნეტარებით განათებული, გაკმედილი, მთლად სმენად ქცეულიყო.

შინდაბრუნებულ ბოცოს შვილი და რძალი ეზოში გამოეგებნენ. გალანძღეს, ჭიბონი ჩამოართვეს და, ვინ იცის, სად დაუმალეს.

— თლათ გადელდა სიბერეში... რა-
ლა დროის შენი ჭიბონია?! თავს გვეჭრი
შვილებს და ესაა. — საყვედურობდა
ასლანი.

ბოცოს ხმა არ ამოუღია. ვალახულ
ბავშვივით, მორჩილი, თავჩალუნული
შვიდა ოღაში.

ავგისტო რომ დადგა და სოფელი
შუამთობაზე გაიკრიფა, ბოცოს კვლავ
დარდი შემოაწვა, ჭიბონი მოენატრა. იქ,
მალა, შუამთობისაკენ ეძახოდა სუ-
ლი, მიწა, ჩვევა, ეძახოდა მოგონება,
ეძახოდა წასული ყმაწვილობის სიზმ-
რები და სიციხადენი. შინ რომ მარტო
დარჩა, იხელთა დრო და კვლავ თავის
ჭიბონის ძებნას შეუდგა.

ექვსი წლის შვილიშვილი, ახალგაღ-
ვიძებული ბექა აედევნა დიდ ბაბას და
სულ კითხვებით არ ასვენებდა:

— რას ეძებ, ბაბუ, ა? მოთხარი და მე
მოგვხმარები, მე ვიცი, ჰო, ვიცი მე.

— ააფერს არ ვეძებ, შვილო. ისე,
რაცხა, რა ვიცი აბა. — დაუძალა ბა-
ბუამ საიდუმლო ბადიშს.

ბექა ეშმაკი და ჭკვიანი იყო.

უცებ, დერეფანში, კედელზე მიყუ-
დებულ კიბეზე აცოცდა ბექა. იქ, თა-
ვანში, აძვრა და იცუნტულა ერთხანს.
ბოცომ ჩუმად ყური მიუგდო, იქნება
მართლაც რამე იცისო ბავშვმა.

თავანში ბიჭს რაღაცა წაექცა.

ეს მოხალული თუთუნის შესანახი
ქოთანის იყო. ბოცომ ხმით იცნო თავ-
ვისი ძველი ქოთანის დიდი ხანია იქ
თუთუნს აღარ ყრიდა. ბექამ კიბეზე
ჭიბონის დარტული გუდა ჩამოაპწია-
ლა. ბოცო სიხარულით შეეგება, ჭი-
ბონი გამოართვა და კარებისაკენ გაი-
წია, რომ იქ, სინათლეზე კარგად გაე-
სინჯა, რა დღეში იყო სევდის საყვა-
რელი მეგობარი.

მზურვალე მზე ხანძარივით გიზგი-
ზებდა მწვერვალების ზემოთ. ყველგან
შუქი მოფენილიყო და გასუსული, გა-
ნათებული ქვეყანა თითქოს ბოცოს შე-
ჰყურებდა, შეთხოვდა, გამოდი, დამა-
ბიჭე ფეხი გულმკერდზე, ვადაშიარე
გაბედულად, ჩაბერე სული შენს ჭიბონს
და, ამ სინათლესთან ერთად, ეგ მაყო-

ცხლებელი ხმებიც თავზე გადაქაფრ-
ქიყო.

გადამაფრ-
ქიყო.

იქით, მთებისაკენ მტრუქქსმსმსკომ.
ხეობებში მიმავალი დაკლავილი გზე-
ბი მოჩანდა ელვისმაგვარად, სივრცეში
შეტყროცნილი.

ის გზაა სწორედ გოდერძის ძველი
იაილებსკენ რომ მოდის. იქ, გზაზე
საწყლად მიმავალი ვარდო მოეჩვენა.
გული ეტკინა, რომ ქალს ძალღი დაუ-
კოდა და დაუკარგა. გულმა მოსთხოვა
— წადი, მონახე ვარდო, მიეხმარე რა-
მე, ძალღი მიგვარე, თორემ რა უნდა
ქნას მარტოხელა ქალმა მთაში.

უზოში გავიდა ბოცო. თავისთავი მო-
სინჯა, მხრები შეათამაშა, ცალი ხელით
მუხლებიც მოისრისა, რამდენიმე ნაბი-
ჯი წინ-უკან გადადგა.

— ბაბული! — შემოუძახა ბექას, —
ნენეს უთხარი, ბაბული ავადმყოფთან
წევდა, ხვალ ჩამოვა-თქვა. ჰო?

ბიჭი შინ შეტრიალდა, თითქოს ახ-
ლავე უნდა გადაეცა ვინმესთვის ბაბუ-
ას დანაბარები.

ბოცოს უკან აღარ მოუხედავს. შე-
ჩვეულ და ძველისძველ გზას რაღაც
გამოუცნობი ახალი ვანზრახვით დაად-
გა არა, უბრალოდ, სიცოცხლემ დაუ-
ძახა, გულმა და სულმა დაუძახა, წარ-
სულმა და მომავალმა ერთად დაუძა-
ხეს; თავადაც მიჰყვა, დანებდა, დაემო-
რჩილა. სხვანაირად არ შეეძლო. წას-
ვლის წინ, ჭიბონში ჩაბერა და ისე,
მოგუდულად, დაბალ ხმაზე, დაუკრა
თან დაადილინა:

წყალს ნაფოტი ჩამოქონდა
ალვის ხას ჩამონათალი...

დაღამებულზე სახლში ერთი ჩოჩ-
ქოლი და ყვირილ-ძახილი ატყდა. ას-
ლანი და თუნთული, ბავშვები და მე-
ზობლები ბოცოს კითხულობდნენ, მო-
ხუც მეჭიბონეს დაეძებდნენ, მაგრამ
ბერიკაცი აღარსად ჩანდა.

გოდერძზე, მწვეანე ტბიდან მომავალ
ბილიკებსა და კორდებზე ხალხი მოფე-
ნილიყო. ყველანი აქეთ, ბექობისაკენ
მიიჩქაროდნენ, სადაც ჭიბონი უკრავდა.

აქ ნამდვილი შუამთობის სერიოზულობაა.

შუაგულში ბოცო-მეჭიბონე ჩამდგარიყო და მთელი გზებით აეგნესებდა და ხელებში ათამაშებდა გულზე ატოტებულ ჭიბონს. მოცეკვავეს მოცეკვავე ცვლიდა.

ერთი ცეკვა რომ ჩათავდებოდა, ბოცო რაიმე სასიმღეროს დაუკრავდა და თანაც თავადვე დაამღერებდა.

მთელი შუამთობა აქ, ბოცოს გარშემო იკრებებოდა. ბოცოც, თითქოს არ იღლებოდა, ისევე ჭეკობას დაბრუნებოდა, ისე გატაცებით უკრავდა, რაღაც დაკარგული, ხელიდან გაშვებული უცოცხლდებოდა ვითომ, თითქოს პირველად თუ უკანასკნელად იყო აქ, ამ საყვარელ ალაგებზე, ამ საყვარელ ადამიანებთან. ბერიკაცი სულ გამოცვლილი და გასხვავებული იყო. მთელი დღე ლუქმა არ ეჭამა, მაგრამ ყოველ შეპატივებზე უარს ამბობდა.

შებინდებულზე აქა-იქ მამხალეები აინთო. მამხალეები ერთმანეთისაყენ დაიძრა და მთის შვე სხეულზე წითელი ცეცხლები ასიარულდნენ. ბოლოს ეს ერთმანეთს წინწყლები ერთად შეირყა, ერთ მთლიან ცეცხლად გადაიქცა, ერთ კოცონად ავიზგიზდა. იქაურობა წითლად გადაანათა.

ახლა უკვე, ღამის შუამთობა გრძელდებოდა, უფრო ხშირად და ლაღად, ვიდრე დღისით.

ბარიდან საბარგო მანქანა ამოგრიოლდა, სინათლის ორი ყვეთელი სვეტი ესროლა და ბნელი სივრცე გაბურღა. მიბრუნდა-ამობრუნდა და ხალხის ჭგუფს მიაშვირა თავისი მძლავრი სინათლეები. უმრავლესობა მანქანისაკენ მობრუნდა. მანქანა გაჩერდა. ძარადან ასლანი გადმოხტა. იგი პირდაპირ მოსერიტ ხალხისაკენ გაემართა, გარღვია წრე და მეჭიბონეს მიადგა. ჭიბონი ხელიდან გამოგლიჯა და წრის გარეთ გასვლა დააპირა, მაგრამ მას აღშფოთებულნი გოგო-ბიჭები გადაელობნენ.

— ეე, ეი! სად მიგაქვს ჭიბონი. ახლავე დაუბრუნე ჭიბონი ბოცოს, თვარა გლენებ ყურისძირში, შე ბლაცყო! —

შეუძახა ერთმა ბიჭმა და ასლანს ხელები მოხვია, რათა ასე შეეკრა. ასლანმა იდაყვები გააქნია, ბიჭი ჩამოიცილა, ვილაყვები კიდევ გვერდზე მიაყენა და ტიალზე გავიდა.

ხალხის მხარდაჭერა რომ იგრძნო, ერთხანს გაოგნებული და ოდნავ დაბნეული ბოცო უმალ გამოერკვა, ძლა მოიკრიბა, ამოძრავდა, თავდაცვით გაჭავრებით ასლანისაკენ დაიძრა. ასლანს კი უკვე ხელშეორედ გზა გადაუღობეს.

— შეჩერდი-მეთქი, გებნევი, თქვენ ვინ გკითხავს! — შეუბღერა ბრბოს.

— შენ ვინ გკითხავს, რატომ გვართმევ ჭიბონს. ეს ბოცოა, ჩვენი ბოცო!

— თქვენი ბოცოა, ჩემი მამაა, იცით თქვენ?! — უფრო განრისხდა ასლანი.

— მამა თუ ვარ, დამიჭერო უნდა! — ბოლოს გაბედა გაჭავრება ბოცომ, — მეც სიცოცხლის შვილი ვარ! სიცოცხლე მინდა, ხალხში მინდა. შენ შვილი ხარ, მარა მკლავ მე! ხალხთ! მიშველეთ, მაგას უნდა ახლავე მოგვედო, მე სიცოცხლე მინდა, მაკალე! მომეცი-მეთქი, ჭიბონი, მომეცი, დამიბრუნე. მაგი ჩემი სულია, იცი შენ?!

— ამდენი შვილები გყავს, ბაღიშები, დასახლებულები, გათხოვილები, შენ, — ბერი, ამდგარხარ და დეეთრევი, სასირცხოვ, შენ! რა გიხარია, რომ ჭიბონს უკრავ.

— ყოლისფერი მიხარია. ჰო, ჰო, მიხარია! — ჩაიკრუსუნა ბოცომ.

— ნუ ლანძღავ ჩვენს ბოცოს!.. თითქმის ერთხმად შეუძახა ბრბომ ასლანს. გამოგლიჯეს ჭიბონი და ბოცოს დაუბრუნეს.

ბოცო კი უნებურად წრის გარეთ აღმოჩნდა. იქ ბნელოდა და ბინდში, წუთით მარტოობა რომ იგრძნო, სული დაითქვა, გული მოიბრუნა, ძალა და ჭკუა მოიკრიბა. გულდადახვია და უბეში ჩაიტენა, თანაც ნელ-ნელა იქაურობას გაცილდა.

იაილის ბოლოში რომ განცალკევებით ქობი იდგა, იქითკენ მიდიოდა ბოცო. ჰქონდა რაღაც გადაწყვეტილება გულში, მაგრამ, თითქოს, არც თავს უმხელდა. მიდიოდა ძალიან ნელა და

სამოცდაათ წელიწადზე მეტხანს ნამუშევარი გული ისევ ანცობდა, რალაციით აღელვებული, დაძაბვით სცემდა. გულის ბაგა-ბუვი კარგად, გამორჩეულად ესმოდა მეჭობონეს. ეგონა საცაა გული გასკდებოდა, მაგრამ თავისი გულის იმედი ყოველთვის ჰქონდა, თავის გულს მუდამ ენდობოდა.

როგორ იქცევა ახლა, უწესოდ, უჩვეულოდ, უვარგისად, სამარცხვინოდ, ნუთუ გულისას, სულისას რომ არ აყვები და თავს ძალით დაიბორკავ და თავს დაიბერებ ძალით, ესაა უფრო ვარგებული რამ? — ეკამათებოდა თავის თავს ბოცო. რა ვქნა ახლა მე? დავბრუნდე შინ, ჩავწვე, ვავჩუმდე და სიკვდილს ვუცადო? რატომ გამაჩინა აბა ღმერთმა ამფერი? თუ არ ვიყავ საჭირო, რაი, ველარ მომიდრეკდა აქამდე კისერს? ღმერთს ჩემი უხატრებოდა, ან ჩემი ეშინოდა თუ რაი ნეტაი? მომიკვდა დედაბერი, ძიავ, რა ვქნა ახლა, რამდენხანს ვიტყვი? ე, მომიკვდა, ამიტომ მეც მოვკვდე? მე ჩემი სიცოცხლით ჩემგან წასულ დედაბერს უფრო არ გამოვადგები? ჩემში რომ სიცოცხლე ბურბულებს ისევ, ამას რა ვუყო? მე ჩემი სიცოცხლით უფრო რაცხათ ვინცხას გამოვადგები, ვიდრე სიკვდილით. არც თავს მოვიკლავ ჩემი საკუთარი სიკვდილის მოსვლამდე. რატომ, თვარა, კი, რატომ? თავის მოკვლა განა ბუნების და ღმერთის წინააღმდეგ წასვლა არაა? შენი სიკვდილი აგერ, თარიხე უდევს. შენახული, კარგად მოვლილი და ელოდება შენთვის გამოყოფილი დროის დადგომას. მანამდე, ალბათ, საჭირო ხარ შენ, ჰოდა, იყავი, აკეთე ის, რაც შენია, რაც შეგიძლია, რითაც მეორე შენისთანას დაეხმარები, წინ წაიყვან, ხელს გაუწყობ, გაამაგრებ, აამაღლებ, გაახარებ და ამ სიხარულით ამდენ წყენას და ამდენ მწუხარებებს გაუადვილებ. რა უნდა ახლა ამ საცოდავ და საწყალ ვარდოს ჩემთან? ან მე რატომ დავეძებ მას? ალბათ მე დამავალა გამჩენმა, მიხედვით. გული უხდა გავუკეთო და ჩემივე მიყენებული ტყვილი მოვურჩინო.

კაი, ძიავ, დამცინონ და, რა ვქნა მე, დამცინონ. ხანი ვაგეფუტეფუტეფოს ხანი ღიღი, იყოს, რა ვქნა მე.

გული მთხოვს, წაი, ბოცოვ, წაი, ნახე ვარდო, მალამო-სიტყვა მოუტეზე, მშიერი სული მისი დაანაურე, დაამშვიდე, დააიმდე. ხომ გინდა მადლი ქნა? ნახე ვარდო, ეს იქნება მადლი! ვარდო სარძევეში დახედა, რძეს ასხამდა მარლაგადაფარებულ კაპქანში.

დამფრთხალმა და შიშვემსკდარმა ქალმა ქვეშიდან გამოხედა მოსულს, თუნგი ააცილა კარდლის პირს და რძე იატაკზე გადმოივლარა.

ქათათა თეთრი ნისლი ქონის წინ შეჩერებულიყო და ნელა, სულ ნელა ქანაობდა, გეგონებოდა ტყეთა, მთათა, ველთა ელჩად ეს ნისლი მოსულიყო აქ, რომ ბოცოსა და ვარდოს შეხვედრას დასწრებოდა, მათი მოესმინა. ბოცო შედგა, რაცხა შიშისნაირი თუ მორცხვობისთანა გაუფაჟუნდა გულში და სხეული მთლად მოებურძგლ-მოეთენთა. ყირყიტომი ნერწყვიც გაუშრა, გაფშეკილი ენით ნუნებში სისველეს ეძებდა, რათა ყელი ჩაეღბო და იქიდან როგორმე სიტყვა ამოეთრია; იგი სიტყვა, ხიდივით რომ გაიდებოდა მასა და ვარდოს შუა, მერე კი, იცოდა, ეს ხიდი კაი ხანს გაძლებდა. ჰოდა, ივლიდა, ზედ, იქით-აქეთ.

ვარდომ დაღვრილი რძის მოსამშრალეზლად ძველი, დაკონკალი ფეშტემალი მოიტანა და, იქით, ძველ ქვაბში მოწურა.

ქალი ისე უბრალოდ, მშვიდად, გულგრილად იქცეოდა, თითქოს ბოცოს აქ მოსვლას თავიდანვე ელოდა.

— მეგონა ჩემ ძალს მომიყვანდი. — თავისთვის მოულოდნელად ჩაილაპარაკა მან.

— რანე გითხრა იცი? — გამოცოცხლდა ბოცო. — შენი ძალი შენა ვიყო, ვარდოვ, ჰა, ესნა გითხრა... შენა მოგიარო და დაგკავონა.

ამას კი აღარ მოელოდა ქერივი. შეიშვეშნა და სახეც ოდნავ შეუფაყლდა. თავი ჩალუნა, პასუხი არ გაუცია, რალაც უქანურად ეუცხოვა ბოცოსგან

ასეთი განცხადება. თანაც შენი ძალი უნდა ვიყო. ეს კი, გამოუტყდა თავისთავს, — მოეწონა, კინალამ ჩაელი-მილა ქალს, მაგრამ თავი შეიკავა და წელანდელი მსუბუქი მწუხარება უფრო მკვიდრად მოიფერა სახეზე. ბოცო დაიბნა, აზრებს თავი ველარ მოუყარა, გადაწყვეტილება ველარ მიიღო და თითქმის შეურიგდა ფიქრს, რომ ახლაც სამუდამოდ აქედან წავა.

— ამ შუალამზე ეზოში ხომ არ იქნები. მოი შინ, ბოცო-მეჭიბონევე. ბოლოს და ბოლოს, კაცი არ მყავს, მარა სამუსაფირო (სასტუმრო) კი მაქ... მობრძანდი, პო, მობრძანდი, ბოცო-მეჭიბონევე.

სიტყვა ბოცოს სიტყვა „მეჭიბონე“ იმიტომ მიაყოლა, ფიქრობდა თავისთვის ბერიკაცი, რომ ვითომ შე ბოცოს, კი არ მეპატოყება შინ, არამედ მეჭიბონეს. მაგრამ მაინც ეს იამოვნა ვარდოსაგან ამ ვითარებაში ამნაირი გულკეთილობა.

მთის სალამური სიცივე და ნისლი გარეთ დარჩა, მაგრამ ფარდალალა ყოშლაში, სადაც შუაცეცხლზე კვარი ბეუტავდა მხოლოდ, ვარეთასავით ციოდა. იქ ორი ღერი შეშა შენიშნა სტუმარმა. აღარ დამჯდარა. ნაჯახს ხელი სტაცა, ისევე ეზოში გავარდა და მალე მკლავზე დახოხოლავებული დაპობილი შეშა შემოიტანა. ცეცხლი მოანთო და პირმობრუნებულ, გულმომბალ, შემორიგებულ ვარდოსთან ერთად, ცეცხლაპირს, გულიანი მუსაიფი გაჩაღდა.

ქალმა ყავრებისაგან მოჭედილ, მრგვალად გამოხერხილ ტაბლაზე ცივი ჭადი, ყურუთი და ჩლეჩილი დააწყობა. ბოცო სუფრისაკენ მიბრუნდა. იქით ჭორკოზე, ვარდო ჩამოჯდა, კედლები ყოველ განძრევაზე ფრთხილად ჭრიალებდნენ. გეგონებოდა ქოსსაც სიამოვნებდა მათი ერთად ყოფნა, — სულს ითქვამდა, ფიცარი ფიცარს ეჩურჩულებოდა თითქოს.

• • •

იმ დამეს, ცეცხლაპირას, ძველ ნაბაღზე ჩაძინებული ბოცო სიზმარმა ჭერ

შორეულ სიყმაწვილეში წაიფუნა, მერე კვლავ უკან, ქოხში დააბრუნა და თავისთავზე აცქერინა. მეჭიბონე სიზმარში ხელდავდა თავისთავს, როგორ ეძინა აქ, ვარდოს ყოშლაში. ხელდავდა, როგორ წამოდგა ზეზე გამთენიას, როგორ გამოდენა ახორიდან საქონელი. როგორ აკიდა სახედარს ვარდოს ბარგი და როგორ გაუდგნენ გზას გოდერძიდან იქით, რატომღაც, მესხეთისაკენ. უცებ, იმავე სიზმრის პირველივე წუთებში, ბოცო და ვარდო, მთელი თავისი ქარაფნით, იმ ახალდაფუძნებულ სოფელში აღმოჩნდნენ, სადაც ბოცოს უმცროსი ვაჟი, ჭემალი გადმოსახლდა. ეს ამბავი ცოტა კი ეხამუშა ბოცოს, ძილში შეიშმუშნა და კინალამ გამოეღვიძა, მაგრამ არა, სიზმარი გაგრძელდა.

აი, სოფელი უცნობი, მაგრამ მაინც რატომღაც ძალიან ნაცნობი და ახლობელი. აი, იქ დგას ჭემალის ოდაც. ჭერ სოფელს სძინავს, განაბულია ყველაფერი. მარტო ერთი ძალიან ყფის სადღაც, ამ ყფის ხმა ეცნო ბოცოს. აი, მოიბრძინა ძაღლმა, ფეხებსა და მუხლებზე შეყნოსა მოსულს. ეს ხომ ის ძაღლია, შინიდან რომ ჭემალს გამოყვა მესხეთში. ბოცომ განაპირაზე ძველი სახლის ნანგრევი მონახა. დახოხობილი, ხავსიანი და ბალახმოკიდებული ქვები ზვინებდნენ ყვარა. იქ მიიყვანა ვარდო, მთელი ამაღა. ვარდო ხმას არ იღებდა, იგი თითქოს მთლად მინდობოდა მეჭიბონეს.

ბოცომ ნანგრევებიდან ერთი მოგროძო ქვის ზოდი ამოიღო ძლივს. ტიალზე გაიტანა და ძველ ნაფუძარზე საგულდაგულოდ დაასვენა. ამ ქვას მეორე მოუტოლა, მეორეს — მესამე და თვალწინ მალე ქვის მკვიდრი კედელი წამოიშართა.

კედელს კედელი ამოუდგა და ისე ადვილად დაამთავრა სახლი, ბოცოს გაუკვირდა. თანაც ბედნიერი და ამაყი შესცქეროდა ვარდოს კმაყოფილ სახეს. ბარგი შინ შეზიდა, დააწყობა, საქონელი საბალახოზე გაუშვა და, ძველი სახლის ნანგრევი ქვებისაგან თავისი ხელით აშენებულ ახალ სახლში ბო-

ყო ცქვიტად შევიდა. პირველი ისა ჰქნა, რომ კუთხეში, ახალ ბუხარში ცეცხლი დანათო. პატარა ალი ნელა, მაგრამ მძლავრად მოეკიდა შეშას და მალე ბუხარმა გიზგიზი დაიწყო. ახლა უკვე ნათლად გამოინასკვა ვარდოს სახეზე კმაყოფილების ღიმილი. ბოცომ უბიდან დაჭლურკული ჭიბონის გულა ამოიძრო და დიდი მოწადინებით ჩაბერა სული. ჩაბერა სული, მაგრამ ჭიბონს ხმა ვერ გააღებინა. ეცადა, ეცადა, თითებიც ბევრი ათამაშა ლერწმის წყვილ თვლებამოჭრილ ღეროზე, მაგრამ ამაოდ. შეწუხდა ძალიან ბოცო, უფრო იმან შეაწუხა, რომ მას ახლა ბედნიერი ვარდო შესცქეროდა.

არ ვიცი ვინმეს, ოდესმე თავის საკუთარი სიკვდილი თუ დასინჯებია. ბოცოს კი ნამდვილად დაესინჯრა თავისი საკუთარი სიკვდილი. იმ ახალაგებულ სახლში, სულჩანაბერ, დამუნჯებული ჭიბონით ხელში, მარტოხელა, ქვრივი, საწყალი ქალის, ვარდოს თვალწინ, ასე უშვილ-უძირო, ასე უმოწყალოდ ამ ქვეყნიდან სამუდამოდ მიდიოდა მეჭიბონე. იგი თავად გრძნობდა რა უღმობელად ბორკავდა, ცელავდა და ძირს ცემდა რაღაც უხილავი ძალა. თავადაც თვალებზე ცრემლის მოწოლას გრძნობდა, ტიროდა და ამაოდ ასავსავებდა ხელებს. ჭიბონი კი მკერდზე ესვენა. ამ დროს კარებს ახალი სოფლის მოსახლეები მოასკდნენ. იწვა და ესმოდა ბოცოს მოსულთა ჩოჩქოლი, ხმაური, ლაპარაკი. იცნო და გამოარჩია მათში ჭეშმალის ხმა. ოდნავ მოლულული თვალით კიდევ ხედავდა შვილის უფერულ სილუეტს, კარებში რომ გაჩრილიყო ყველაზე წინ და მომავლად მამას გამტერებული შეპყურებდა.

— ბაბუ, ბაბუ! — გაიგონა ბოცომ ბავშვის შეძახილი, მაგრამ ვერ გაარჩია, რომელი იყო. ისე კი კარგად იგრძნო, ბადიში მოვარდა, მკერდზე შეატა მოხუცს, სულჩანაბერილი ჭიბონი გადმოიღო, თავის პატარა გულმკერდზე მიიხუტა, მკლავები შემოუჭირა და ჭიბონიც ახმინადა. მერე ერთხანს უც-

ნური სიჩუმე გამეფდა ირგვლივ. ამ დროს კი უნდოდა ბოცოქს ერთად დერი სიტყვა მიეცა გაეგონებინა. ჩაღმისათვის, შვილისათვის, არ ვარ მკვლარიო, მაგრამ, რამდენიც არ ეცადა, ხმა მაინც ვერ გაიღო. უფრო ვარდო ეცოდებოდა, რომ ასე მარტო ტოვებდა, მაგრამ ძალა აღარაფრისა იყო და თანდათან ბედისწერას მორჩილდებოდა.

ირგვლივ ჩურჩულებდნენ, საღ უნდა დასაფლავდეს ჭეშმალის მამა, ბოცომეჭიბონეო. ყველა თავისას გაიძახოდა. ამ ამბავმა იქ მყოფთა ცხარე კამათი და სიტყვათა შეხლა-შემოხლა გამოიწვია. ბერიკაცი თავის სამკვიდროში, იქ, თავისავე სოფელში უნდა დაიკრძალოსო, გაიძახოდა ზოგი. ზოგიც ამბობდა, ამ ახალმოსახლე სოფელში ეს პირველი სიკვდილია, ამაზე მაღლიანი ვინ იქნება. შავი თუ ჩაწვება ამ მიწაში, ჩვენი ფესვიც სამუდამოდ ჩაირგვება აქო. ეს სიტყვა კიდევაც მოეწონა ბოცოს. მოგვკვდი და მოვეკვდიო, მაგრამ თუ ამ სიკვდილითაც ვილაცას გამოვადგები, ჯანაბას ჩემი თავიო.

ამ დროს, მშობელს ჭეშმალის წაადგა თავს და ბოცომ გაიგონა შვილის ნათქვამი!

— რა ვქნა, მეზობლებო, ასე მომექცა ბედი, რომ პირველი გლოვატირილი ჩემს ოჯახს ერგო. განგების ნებას წინ არ აღვუდგები, პირველი საფლავიც ამ დაცარიელებულ ძველ მიწაზე მე უნდა გავტრა და შიგ მშობელი მამა ჩაეაწვინო.

გაიგონა ბოცომ ეს სიტყვები, გაეხარდა, ოდნავ მხარი შეარხია, ამოიგვენება და ნელ-ნელა თვალის გაახილა. ქოხში ცეცხლი მიქრალიყო, მუგუზლებს აბლი გადაფარებოდა.

სარკმელში დიდი, ახალმონათებული მზე ბრღლეილებდა. ვარდო გარეთ ვილაცას ელაპარაკებოდა. ბოცომ თავისი უფროსი შვილის, ასლანის ხმა იცნო და, ოდნავ თავდამოცხვებული, თანაც იღუმალი კმაყოფილებით განათებული, ფეხზე წამოდგა.

დღიურიდან: 198... თებერვალი

გულში მადლობის გრძნობა ნაყოფივით მიმწიფდება. მინდა ხალხით ვნახო და ბოცო-მეჭიბონისათვის მადლობა ვუთხრა, თუმცა სიზმარი მოთხრობასავით გაგრძელება. ბოცმანი კი არ ჩანს. კუნძულები ორივე მხრიდან უცხო ჭარბივით შემოგვესივნენ. გემი ნელა, სულ ნელა ცურავს მსოფლიოს ამ ყველაზე გადატვირთულ საზღვაო ტრასაზე. მთლად გათენებული ჭერ არაა. ბინდბუნდში, სივრცე სინათლეებითაა მიმოხაზული. ცაზე კი ახალი მთვარე ჰკიდია. აი, წინ, ეტყობა, სინგაპურია.

მალაქის გრძელი სრუტე ჰა, საცა დასრულდება.

შენელებული სვლით შედის ჩვენი ხომალდი სინგაპურის ყურეში, სადაც, მგონი, ასამდე გემი დგას რეიდზე. აი, გემს კატერი აედევნა და მალე ჩაშვებულ ტრაპზე ენერგიულად ამობის ლოცმანი. მას კისერზე ჩამოკიდებული რადიოტელეფონი აქეთ-იქით უკორწიალებს, გემს მთლიანად თავის გამგებლობაში იბარებს. იძლევა მოკლე განკარგულებებს კოორდინატების მინიშნებებით, რათა ხომალდი მიჩნეულ ალაგას მიიყვანოს და სარეიდოდ ლუზები ჩააშვებინოს. მე თვალი ქალაქისაკენ მიმირბის, შევნიშნე: ნაპირს მოწყდა და სიღრმისაკენ მოემართება ჭრელ-ჭრულა ბაირალებით მორთული ლამაზი იახტა. იგი კობტად, რაღაცნაირი სიკეკლუცითა და თითქოს ეშხიანი მიხვრა-მოხვრით გვიახლოვდება. დიახ, დიახ, მგონი, იგი პირდაპირ ჩვენკენ მოიწევს, რა არის ეს? ვინ არიან ამ უცნაურად აჭრელებულ იახტაზე? მინდა შევეკითხო ვილაცას, მაგრამ ჩემთვის არავის სცალია. ყველაზე უკეთესად, ალბათ, ლოცმანმა იცის იმ იახტის ამბავი. ჩვენი კაპიტანი შალვა ლოცმანს გვერდით ამოსდგომია და ნერვიული დეღვით შესცქერის, თუ როგორ ეპყრობა ეს სინგაპურელი მის მშობლიურ გემს. უკვე გარკვევით გა-

ისმა საღებზე ჯაჭვთა ხრიალი. ხომალდის სვლა მკვეთრად ნელდება. ახლა უკვე თითქმის თავისუფლდება ლოცმანი. მისი მოვალეობა აღსრულებულად ჩაითვლება. იგი შვებით იღიმება. შალვას ვანიშნებ, კითხეთ იმ იახტის შესახებ-მეთქი. იახტა კი თანდათან ახლოვდება. ეტყობა, პირდაპირ ჩვენკენ მოემართება. თანდათან ძლიერდება მუსიკის ხმები. ნიავე მხიარულად ათამაშებს მრავალი ფერის აღმებს, აღმა-დაღმა აჭიმულ-დაჭიმულ ბაწრებზე რომ ასხმულან. იახტაზე თანდათან გარკვევით ვხედავ ქალებს, მხოლოდ ქალებს. მშვენიერი გოგონები, მინიკაბებში გამოწყობილნი, ხორხოციტ, ხელის ქნევით, თითქოს შორიდან გვესაუბრებიან.

— ესენი ჩვენი სინგაპურელი ლამაზანები არიან, — სიამოვნებით უნმარტავს ლოცმანი კაპიტანს. — იახტა მათია, თავად რთავენ და თითქმის ზედვე ცხოვრობენ. უცხოური გემი რომ შემოვა, შეხვდებიან, ზედ გემზეც ადიან. არაფერი აინტერესებთ, გარდა კარგი ბიჭებისა. გაიცნობენ, ერთხანს იქ დარჩებიან, დროს გაატარებენ, იმხიარულებენ, ოკეანეებში ხანგრძლივი ცურვით დალილ, ხმელეთს მოწყვეტილ მეზღვაურებს გაამხიარულებენ, სიყვარულით გააბედნიერებენ, თავადაც ასალებს აიღებენ და კმაყოფილნი ნაპირს დაუბრუნდებიან.

შალვა, შევატყვე, ოდნავ დაიბნა. რა ქნას, როგორ მოიქცეს? თუ მართლაც ეს უცნაური იახტა გემს მოადგა და გადარეული სინგაპურელი ქალები გემზე ამოცივდნენ, მაშინ? იგი ჩქარობდა. უნდოდა ლოცმანი მალე წასულიყო, რომ ტრაპი მალა ამოეწია და ჩვენი, საბჭოთა ხომალდი ამ საშიშ ამორძალთა თავდასხმისაგან დროზე ეხსნა.

იახტა კი, მართლაც, ახლა უკვე ნელა, მაგრამ თანდათან გვიახლოვდება და მათი ყრიაბული, კისკისი თუ მუსიკის ხმები, აკლებით თუ არა, დაყრობით ნამდვილად გვემუჭრება. ჩვენ ერთმანეთისა თითქმის აღარ გვესმის. მეზღვაურები გემბანებზე გამოეფინენ.

ისინი ხელებს უქნევენ იახტაზე ქალი-
შვილებს. ლამაზმანები კი შორიდან
კოცნას გვიგზავნიან, ხელებით, მიმი-
კით გვიჩვენებენ, რომ მალე ამოვალთ
გემზე და თქვენი ვიქნებითო.

ამასობაში ლოცმანი გვეშვიდობე-
ბა, აი, ტრაპზე ეშვება. კაპიტანი ჩქარობს,
ნერვიულობს. როგორც კი
ლოცმანი თავის კატერზე გადადის,
ანიშნებს, ტრაპი ამოსწიეთო.

მაგრამ, ხდება უცნაური რამ: მოახ-
ლოებელი იახტიდან ქალები, შეხედა-
ვენ თუ არა „მხატვარს“ კორპუსზე და
გამოიცინობენ სადაურობას მისას, ვატ-
ყობ, განაბულ-ნიჩრწამხდარნი ერთმა-
ნეთს გადახედავენ. იახტა მარცხნივ
უხვევს და გაჩუმებული, დამცხრალი,
სხვა გემისაკენ მიემართება.

კაპიტანი შვებით ამოისუნთქავს და
ლალი კმაყოფილებით შიგა ტრაპზე
ამობის — გადავრჩით! — თითქმის
ჩურჩულით მეუბნება იგი.

შალვა დიდიძე მანიშნებს, მალა
ხილურზე წამოყვებითო, იქიდან, მალ-
ლიდან, მთელი სინგაპურის უბე ხე-
ლისგულივით მოსჩანს. გვერდით, ნელ-
ნელა ჩაგვიარა იაპონურმა დიდი ზო-
მის ტანკერმა.

სინგაპურელ ქალთა იახტა ახლა
იაპონელებს მიუბრუნდა. ტრაპი ისევ
სელისას ეშვება. იახტა გემს უახლოე-
დება და თანაბარი სისწრაფით მიცუ-
რავს. აი, ტრაპს გაუტოლდა კიდეც,
ერთი ქალიშვილი იახტიდან კობტად
გადავიდა იაპონელთა ტრაპზე, უმალ-
ვე, მალა, გემბანისაკენ აცოცდა. ორ-
მა მეზღვაურმა ხელი შეაშველეს და
ასე, ხელში აყვანილი, მიყავთ მალა,
დანარჩენი გოგონებიც, კისკისითა და
ხმაურით გადაცივიდნენ ტრაპზე და
გემზე ასვლას ცდილობენ. კიდეც აღი-
ან.

ჩვენი მეზღვაურები კენტ-კენტად
მობრუნდნენ და გულდაწყვეტილები
თავთავის საქმეებზე გაიფანტნენ.

— მაგენი ძვირადღირებულები არი-
ან. ჩვენი კაცი ვერ გადაიხდის მაგდენს.
ჰოდა, ისედაც, ხომ იცით, ჩვენს გემზე,

მაგნიორ ქალებს ვინ ამოგაშვებინებს.

— მიხსნის კაპიტანი. ეგრეთვე უწოდებენ.

— კი, ვასაგებია, ეგრეთვე უწოდებენ
ამასობაში, გემიდან ჩვენს მოზრდილ
მაშველ ნავს წყალზე უშვებენ.

ქალაქი სინგაპურია ლეგენდით ასე
ყოფილა: თურმე ერთი ინდოელი ვა-
ჭარი, უძველეს დროში, ნავით ამ ნა-
პირს მოადგა. ამ კუნძულზე რაც პირ-
ველი დაინახა, ეს ლომი ყოფილა.
„სინგ-ვაპურა!“ — შეჰყვირა თურმე,
ე. ი. ლომის ადგილიო. ასეც დაურქმე-
ვით შემდეგ, სინგაპურია.

ახლა ეს ქალაქი სახელმწიფოა. ძი-
რითადად მალაზიელები ცხოვრობენ,
მაგრამ ბევრია ჩინელიც. ჩინური წა-
რწერები, რეკლამები, ჩინური გაზეთე-
ბი, მრავლად გვხვდება.

აგერ კი, უნივერსალი „მოსკოვი“
ზურგზე აწერიათ პატარა ბიჭებს. ისი-
ნი მკვირცხლად ჩამოგვეგებნენ ნავში-
სადგომის კიბეზე, ხელი წაგვაველეს და
სადაც გვეპატიუებინა.

მართალია, ფეხს ვაბიჯებ სინგაპუ-
რის მიწას (მიწა კი არა, ასფალტს), მა-
გრამ წუთით მაინც თითქოს ისევ გემ-
ზე ვარ. იწყება ახალ, უცხო ნავსად-
გურში ხალხის გამგების ფაციფუცი.

ცხელი, დახუთული ქალაქი ჩვენში
შემოვიდა თუ ჩვენ მასში შევედით?
ღიახ, ჩვენ შევედით და მისი ჰავა თი-
თქოს საბანივით გადავიფარეთ სხეულ-
ზე. გვერდით მყავს პირმოპარსული,
თმადავარცხნილი, თეთრ პერანგზე
ჭრელი ჰალსტუხით მრეშ პიჯაკში გა-
მოწყობილი, ჩემი მორჩილი ტანის კა-
პიტანი. იგი ოდნავ დაწინაურდა, მე
უკან მივყვები. უნდა მოენახოთ საზღ-
ვაო სამსახურის საბჭოთა წარმომად-
გენლობა. მისამართი გვაქვს, მაგრამ მო-
სასვლელი გზა არ ვიცით.

— გავიაროთ ცოტა, ვინმეს ვკით-
ხავთ, ამასობაში ქალაქსაც გავეცხოებით.
დრო ქე გვაქვს, რა გვენაღვლება, —
კმაყოფილებით და უცაბედი აღერსით
შემობრუნდა ჩემკენ შალვა-კაპიტანი.
ხელსაც მკიდებს მკლავში და ისე მივ-
ყევარ. ეს გულგახსნა, ეს სითბო, მო-
სიყვარულება უსაზღვროდ მსიაბოვე-

ნებს და, მიმავალი, გვერდიდან, წუთით, ვათვალისწინებ თვით შალვას, თითქოს მივეყრას მისი ხასიათ-განწყობილების მოულოდნელი გამოცეკვა. მე მგონი, იგი კარგად გრძნობს, მე რომ გოაცეხული შევეცქერი, მაგრამ არ იმჩნევს, ისევე წინანდებურად, ლაღად მიარღვევს თბილ, ნოტიოს ჰაერს და უცნობი ქუჩის რეკლამებით აფერადებულ სივრცეს.

ჭერ ისევე ზღვისპირს მივეყვებით. ვხედავ, ზღვიდან ტროტუარზე ამომავალ კიბეებს პირდაპირ ცხვირით მოადგება უცნაურად მოხმარებულ ბიჭებით სავსე ნაღი. ძრავა გამოირთო თუ არა, წვეილ-წვეილად ბოლო საფეხურზე ხტებიან და კიბეზე ამორბიან. მეჩვენება, რომ ამ ბიჭებს, ძალიან ხმაძალდა და ბოხი ხმით რომ ლაპარაკობენ, თითქოს ძალიან გრძელი ფეხები აქვთ და გამორჩეულად მალეუბი არიან.

ზარხარებენ და, ვატყობ, არავის ყურადღებას არ აქცევენ.

შალვა ნაბიჯს ანელებს. ამ ახალ-გამოცხადებულებსავე იყურება და ყურში მიჩურჩულებს: — ა, ესენი ამერიკელები არიან.

— განებივრებული და შეფერებული ბავშვები! — გამოიღვებს თავში, მაგრამ არაფერს ვამბობ.

ჩვენი ბიჭები უკან, შორიანლო მოგვეყვებიან. მათ ცარიელი ხელჩანთები და სავსე, ფრთხილი, მოღალეული თვალები მოაქვთ, ამერიკელებს კი — სავსე ჩანთები, კმაყოფილი, ქედმაღლური მზერა და ანგარიშმიუცემელი ხმაური.

ხალითი თავის ჯგუფს გამოეყო და ჩვენ მოგვიახლოვდა. როგორც სჩვევია, ყურებამდე იღიმება და ორივეს გვეუბნება:

— პატივცემულებო, მე აქ ბევრი არაფერი მაქვს სანახავი. ვყოფილვარ აქა და ვიცი... ბიჭებს მალაზია აინტერესებთ, ჰოდა, პირდაპირ წავალთ. ა?

— ჰო, წადით, ბოცმან, წადით! — სანახევროდ მბრძანებლურად პასუხობს კაპიტანი შალვა. მერე მე გადმომხედავს და, — მოდი ჩვენც შევი-

ხედოთ ერთი, რა ჯანაბა ყოფილა მაგონის/მალაზიაში.

„მაგონის მალაზიაში“ რაქმე... ვინ აღწერს, მაგრამ აქ მთავარი ისაა, რომ ამერიკელებიც სწორედ მალაზია „მოსიკოვში“ შემოხორბოცდნენ. მგონი, იმათ ეგონათ ეს ჩვენი, საბჭოური მალაზია იქნებოდა. აბა, რა ვიცი, ვხედავ, არაფერს ყიდულობენ. ჩვენებს კი ძალიან ბეჯითად ათვალისწინებენ. დიახ, ვხედავ, როგორ გაფაციცებით გვაყვირდებიან.

საქონელს კი ზედაც არ უყურებენ, ჩვენს ბიჭებს შესცქერაან.

ერთმა, მალაშა და ახმახმა ბიჭმა დაინახა, რომ მე შეენიშნე მათი გამუდმებული ცქერა. ოდნავ თითქოს იუხერხულა, თავად თვალი მოგვეყვირტა და სულ სხვა მხარეს გაიხედა.

ხალითი და მისი ჯგუფი ღინსებიან დახლს მიესია. ვადმოიღეს. ვაშალეს, მოიზომეს, იარლიყები გაუსიჩქეს და, ბოლოს, შიშით, ფასებიც ამოიკითხეს. ღინსები, ეტყობა ამერიკულია, ფასითაც ეტყობა, ვერ მოერგო ჩვენებურთა ჯიბეებს. გაჩაღდა ვაჭრობა.

მე ვხედავ, ამერიკელი ბიჭები რომ ქვეშქვეშ იღიმებიან და ზოგი ხმაძალდა ხეიხეინებს. ის ერთი კი, მალალი, განზე დგას მყუდროდ, ხმას არ იღებს. ჩვენზე თვალმორიდებულა, მაგრამ ვგრძნობ, რომ ისიც ჩვენივე დაეკავებულა.

მახსოვს, ერთი ფულბრაიტი ჰყავდათ ამერიკელებს მთავრობაში. ეს კაცი საგარეო საქმეთა კომისიას მეთაურობდა დიდხანს, რამდენიმე პრეზიდენტის ხელში. კარგი აზრები ჰქონდა იმ საწყალ ფულბრაიტს, თანამდებობაც არა უშავს, გვარიანი იყო, მაგრამ ვინ უსმენდა მის აზრებსა და წინადადებებს. ჰოდა, მახსოვს, სადღაც, სიმოცდაათიანი წლების დასაწყისში, ბებერი ფულბრაიტი ჩამოსცილდა თუ არა დიდ სამსახურს, დაწერა წიგნი.

აი, ეს წიგნი ჩვენშიც ითარგმნა. მეც წავიკითხე. ერთგან იგი წერს, ამერიკელები, განსაკუთრებით ახალგაზრდა ამერიკელები, უცხოეთში თავხედუ-

რად, გამოძწევად იქცევიანო. ის დაბრძენებული ბერიკაცი, ფულბრაიტი, კიდევ სხვა რალაცებშიც სასტიკად აკრიტიკებს თანამემამულეებს.

ჰოდა, ახლა, აქ სინგაპურში, უნივერსიტეტი „მოსკოვში“ მაგონდება ის შენიშვნები ყოფილი სენატორისა.

მაგონდება, მაგრამ რა მერე?!

— პრივეტი! — რალაცნაირი ჩაბოხებული და გამოძერწილ, გამოჭედოლად გვესალმება ის ერთი, მაღალი სმერიკელი ახალგაზრდა ვერ იტყვი თითქოს იგი ქერა იყოს, ან შეგვგრემანი. რალაც ისეთია, საშუალო. ახლო მოვიდა ახლა უფრო აშკარა გახდა მისი უპირატესობა სიმადლეში. რუსულადვე გააგრძელა:

— ამხანაგო, უბერხელი ხომ არაა, ცოტა რომ გავისაუბროთ? მე კოლუმბიის უნივერსიტეტის რუსულ ფაკულტეტზე ვსწავლობ. ახლა, არდადეგებზე, საცურაოდ წავედი. ხომ იცით, საჭიროა ცოტა რალაცა გამოვიმუშაო. მივხვდი, საბჭოთა ადამიანები ხართ. მინდა მოვსინჯო, შევძლებ თუ არა რუსულად საუბარს. ნუ გამეციხავთ...

„ამხანაგებო“, ამ სიტყვას, მართლაც წარამარა ხმარობს. ამით ეტყობა, ნამდვილ საბჭოთა ენაზე გველაპარაკება. ჩვენ ნელ-ნელა მაღაზიიდან გარეთ გასვლას ვიწყებთ. ამერიკელიც აგვედევნა.

— მე ჯონის მეძახიან, — გვარად ჰემსონი... მე უბრალოდ მინდა თავი გამოვცადო. შევძლებ თუ არა ნამდვილ რუსებთან ნორმალურად, რუსულად ლაპარაკს.

შალვამ პირი დაალო რალაცის სათქმელად, მაგრამ ჯონი კვლავ სიტყვას უჭრის.

— არა, ვიცი, თქვენ იქნებ არა ხართ ნამდვილი რუსები, მაგრამ ხომ რუსეთელები ხართ? ჩემზე უკეთესად ხომ იცით რუსული?

ჩვენ უკვე გვეჩქარება, შალვა დელავს. ამას ხედავს ჯონიც. მე ვანიშნებ შალვას, უბერხელია ახლა ამ ბიჭის ასე მიტოვება და გაქცევა-მეთქი. ისიც მეთანხმება და სამივენი ნელა მივყვე-

ბით გზას. მაგრამ საიღო მეგლიერთ, მგონი, არცერთმა არ უცხოვდუნულ!

შალვა გვერდში ამხტუნუნებდა და ცდილობს მეტი ელაპარაკოს, რომ ამერიკელ სტუდენტს ერთგვარად, საჭირო ჯერსი ჩაუტაროს და თავიც მალე გაითავისუფლოს, რომ საქმეს მიხედოს. მაგრამ ეს ჩვენი ჯონი სულაც არ ფიქრობს ჩამოცილებას. იგი თანდათან გვიშინაურდება და, უნდა ითქვას, თანდათან გვიახლოვდება ყოველ შემთხვევაში, თანდათან სასიამოვნო გამოდის მასთან საუბარი.

— ოჯახი მყავს, პატარა ოჯახია. ადრე დაქორწინდი. გოგონა მყავს, რვა წლისა. ბოსტონში ცხოვრობენ. იცით რა, ამხანაგებო, მოდი თუ გაცვალთ მისამართები, თუ თქვენ რომელიმეს გყავთ ჩემი გოგონას ტოლი გოგონა, მივაწერინოთ პატარებს ერთმანეთისათვის წერილები. მოდი, იცნობდნენ ჩვენი შვილები ერთმანეთს პატარაობიდან. იქნებ, მერე, როცა გაიზრდებიან, კიდევ ესტუმრონ ერთმანეთს. ვინ იცის, ბოლოს და ბოლოს, ხომ დადგება უკეთესი დროება. აბა, ერთი მოთხარით, რას გავს ეს ჩვენი დღევანდელი ურთიერთობა? განა ეს შეეფერება ჩვენი ხალხების ხასიათს და ცივილიზაციის დონეს მსოფლიოში? ჩვენ, უბრალო მაშვარაღნი, იქნება უკეთ შევთანხმდეთ, ჩვენი არაა ზღვა და ხმელეთი?

გაშალა და გაშალა აზრები ჯონიმ, დაფინა და დაფინა ენები. ჩემი შალიკო, მგონი, ცოტათი იხნევა. რა ქნას, აღარ იცის. აყვეს ჯონის გამოწვევას თუ პასუხიც არ გასცეს და ამით აიცილოს ყოველგვარი გაუგებრობა. თუ ნეტა ჩემზე დატოვა მთელი სიტყვიერი ვალის გასტუმრება?

— იცით, რა გითხრა, ამხანაგო ჯონი? — შედგა შალვა და ისე, ძალიან სერიოზული კატეგორიულობით, ეუბნება ამერიკელს, — თავი დავანებოთ ახლა ამ მაღალ-მაღალ საგნებზე მაღალფარდოვანულ მსჯელობებს. მაგნიორ პრობლემებს ჰყავს პატრონი ჩვენთან

და, მგონი, თქვენთანაც და როგორმე ისინი მოუვლიან.

— არა, რატომ, ამხანაგო: რატომ ჩვენ, უბრალონი, არ ჩავერიოთ? რატომ ჩვენ არა ვთქვათ? ვანა ყოველ ჩვენგანს არ შეეხება ეს? აი, მე გულწრფელად გეტყვი, მინდა თქვენთან კარგად ვიყო. მიყვარს რუსეთის კულტურა. ლიტერატურა. მინდა ჩემი პატარა ოჯახით რამდენიმე წლით ვიცხოვრო საბჭოთა ქალაქში.

მე სახეზე ალბათ შეწუხება მეხატება. ვუხერხულობ და ჯონის ვეუზნები.

— მისტერი ჯონი!...

— არა, ამხანაგო, არ მინდა ეგ „მისტერი“. გთხოვთ მომმართოთ თქვენებურად — „ამხანაგო“. ეს მე ძალიან მომწონს. მე იქ, უნივერსიტეტშიც, ასე მიემართავ ხოლმე ლექტორებს და თანატოლებსაც. და, იცით? დავერგე ეს.

— ჰო, ამხანაგო ჯონი! — ვიცვლი ტონს — სამწუხაროდ, თქვენი გოგონას ტოლი მე არავინა მყავს. მაგრამ მისამართს მოგცემ. თქვენიც მომაწოდეთ. მოვნახვებ ახლობლებში თქვენი გოგონასათვის სამეგობროს და მოვაწერინებ წერილს:

— ა, ვოტ, ტავარიში! ვოტ ეტო პანიშია! — შესძახებს და მხიარულდება ჯონი.

— ჯონი, ვის მიეცით ხმა ამ ბოლო არჩევნებში?

— არც ერთს, ამხანაგო. არც ერთ კანდიდატს არ მივეცი ხმა. დიახ, ასე ვკუთვნი მათ. ორივე გვატყუებდა. მე თქვენ იმიტომ არ გეუბნებით, რომ საბჭოელები ხართ. მე გეუბნებით ნამდვილს. ყველაფერი კარგს გპირდებიან, როცა არჩევა უნდათ, აირჩევ და მერე — არაფერი. ყველაფერი ავიწყდებათ. ხალხმა რა ჰქნას. ხალხმა რა უნდა ჰქნას... იცით? საერთოდ, არც კი წავედი არჩევნებზე. ასე ვკუთვნიოდა მათ.

— მერე რა, ის მაინც აირჩიეს.

— მე გული მშვიდად მაქვს. მე პირადად არ ამირჩევია, ჩემი თავის წინაშე მართალი ვარ. ეს ვიცი. ეს დიდი რამეა, ამხანაგო.

ვხედავ, წინ, ტროტუარზე ჩვენი ხონა მოდის. პირდაპირ ჩვენკენ მოდის. ჩაუცვამს ჩითის ჭრელი მინიჭურჭელი თეთრი მუხლები უჩანს, წელს მოარხევს, თმები ქარში უთამაშებს ხოლმე და, მოდის ჩვენკენ, მაგრამ, რა ხდება, — სულ არ გვიყურებს ჩვენ. კაბიტანი და მე, ჰამპოლიტი, პირდაპირ ჰა, უნდა შევეჩებოთ. ის კი ჩვენ სულაც არ გვამჩნევს, მამაძაღლი უყურე შენ, რა ყოფილა ეს ზინა, აა?! ვიპმე, რა ლამაზია ეს ოხერი, კაცო! ეს ვინ ყოფილა ზინა, ეს რა შესანიშნავი ყოფილა ზინა! უცებ ჩემს საკუთარ თავსაც ვეღარ ვცნობ. შალვას და ამ ჩვენს ამერიკელს ხომ სულ მოვცილდი თითქოს. ამ მამაძაღლს, ამ ზინას მე ახლა ვუჩვენებ სეირს. რას დაეხეტება ასე მართო უცხო ქალაქში, აა? ვინ გამოუშვა, ვის ჰკითხა. რატომ გემიდან მართო ჩამოვიდა?

ქალიშვილი, აი, უკვე შემოგვხვდა, ჩაგვიარა, არც შემოგვხვდა, ჩითის ჭრელ კაბაში გამოკოჭილი თემოები გამომწვევად მოგვიქნია და ჩაიარა.

ვიცინი ჩემთვის და ვიტუქსავ თავს. მიკვირს, რატომ მაინცდამაინც ზინას მივამსგავსე ეს სინგაპურელი გოგო? რატომ გამახსენდა მაინცდამაინც ზინა და რატომ ამეკვიტა ახლა მასზე ფიქრი?

საოცარი მსგავსება იყო მართლაც. საიდან გაჩნდა ამ სინგაპურის ჭურღმულში მაინცდამაინც ზინას ტყუპისცალი თუ ასლი? რას შეება ახლა ნეტავ ზინა გემზე, მართო? ნეტა თუ ჩაიწერა ვინმემ იგი ჭგუფში და თუ გაიყვანეს ნაპირზე? საყოდავი ზინა! თენგოს შემდეგ, თენგოს გამო...

თავდაც დადანაშაულებულია, ვახიცდის არა მართო კანარებზე თენგოს დარჩენას, არამედ ბევრ სხვა რამესაც. მის მიმართ რაღაცნაირად, უღმობლად, უყურადღებობა გამეფდა. ეს კი ქალისთვის სასწავლივით აუტანელია. ბოლოს და ბოლოს ქალია, გემზე ერთადერთი ქალია, ისიც ასეთი ახალგაზრდა.

მივატოვეთ, სულ მივატოვეთ. საწყლად, უპატრონოდ, გაუგებრობით მო-

ცულ გაურკვევლობაში მივატოვეთ.

ზინა, ჩვენი გემის ასული და ასე უცნაურად დაობლებულ-დაქვრივებულ-ლი. აბა რა ვუწოდო ახლა მის მარტობას?

მეც, აი, ახლა უცნაურად, საგრძნობლად მკებნს და მჭინჭრავს იმაზე ფიქრობ, რომ ვერ გამოვიჩინე ქალისადმი საჭირო გულისხმიერება.

ეს, დიხაბაც იყო ჩემგან საჭირო. მერე რა, გვიანი არც ახლაა? — ვსაკენი ჩემთვის.

უბის წიგნაკის ფურცელზე მისამართს ვწერ და ჯონის ვუწვდი, ის კი თავის მხრივ საეიზიტო ბარათს მაძლევს. შალვა ოდნავ იშმუშნება და თითქოს თვალებით კიდევ მიჭავრდება, რა საჭიროაო, მაგრამ რალა დროსია, — აბა ბავი უკვე მოხდა.

ძალიან კარგი ვქენი, — ჩემთვის ვამბობ. შალვა კი შემომჩივის: — ბიჭო რა ვუყოთ ამ კაცს, ჩვენი საზღვაო სააგენტო არ ვინახულოთ?

— რომელ ენაზე ლაპარაკობთ? — კითხულობს გაბადრული ჯონი.

— ქართულია, ამხანაგო! — კმაყოფილი და რალაცნაირად ნასიამოვნები უხსნის შალვა.

— კოლუმბიის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში ხშირად ვკითხულობ რუსულ ჟურნალებს. ვიცი, ქართულიც არის იქ ხოლმე, თარგმნილზე მოგახსენებთ, ბევრი რამ მომისმენია ამ ხალხზე, მაგრამ მთელ სიცოცხლეში თვითონ პირველად ვხვდები ქართველს.

მანქანების კვალით შეზავებული სინგაპურული მტკერი სულს გვიხუთავს. ქალაქის შუაგულსკენ სიცხე უფრო მძიმდება და ძველი, ვიწრო ჩინური ქუჩებიდან მომჭროლავი მძალე სუნი დალილობას უფრო აუტანელს ხდის. მოსახვევში კაფეა, ჯონი შევიპატიყეთ ყავაზე. ვსვამთ გაციებულ მუავე წყალს და ყავასაც ვაყოლებთ. ფულს მე ვიხდი. ჯონიც ჯიბიდან იღებს თავისი წილის ვადასახდელად. ვადახდილიაო, ეუბნება შალვა.

— ჩვენი გემი აი, ხედავთ, თქვენს გვერდით დგას. დღეს, საღამოს რვაზე

გეპატიყებით. მობრძანდით ჩვენთან. — ნაჩქარევად გვეუბნება ჩინური მადლობით ეპირდებით დამიგეუშვებენებში. შალვა, ეტყობა, ერთგვარად თავშეკვეებულია მასთან ურთიერთობაში. იგი ფართოდ შლის ხელებს, უნდა გადახვევით დაგვეშვიდობოს, მაგრამ ჩემი კაპიტანი მარჯვენას გაუწოდებს მხოლოდ და ამით აგრძნობინებს, რომ გადახვევა ზედმეტიაო. უსაზღვროდ ფართო და ზეიმური ღიმილი ოდნავ მოელრუბლა ჯონის. არ იმჩნევს წყენას, თავადაც დიდ, ნიჩაბივით ფართო ხელს იშვერს ჩვენკენ.

მისი გულუბრყვილო ღიმილი, ის სტიქიური მიპატიყებაც, ეს მოუშხადებელი და რალაცისმთქმელი მხურვალე გამომშვიდობება გულს ხვდება, რალაც სიღრმისეულ, უფრო დიდსა და საჭირო რამეს განადიდებს, ვიდრე ორი-სამი კაცის შეხვედრა-განშორებაა.

ჯონი, ეს ტიპიური ამერიკელი მატროსიც, ვგრძნობ, ხვდება ამას და მისი აზრით, ამ შემთხვევით შეხვედრაში თავისი ქვეყნის კეთილგონიერი წარმომადგენლის როლს კისრულობს, მე კი გულში მელიძება, — იმ ხელისუფალთა წახდენილს ვითომ ერთი მეზღვაური გამოაკეთებს? თუმცა განზრახვა მაინც მისაღებია; ასეთი ვაგება მილიონთა კუთვნილ ძალად რომ იქცეს, შესაძლოა ბევრი რამ მშვიდობიანი სიყეთისაკენ მობრუნდეს.

ჯონი შორიდან ხელისქნევით გვემშვიდობება და მაქის საათზე განმეორებით მიგვითითებს, საღამოს მოსვლა არ დაგვიწყდეთო.

მინდა კაპიტან შალვას ვკითხო რალაც, მაგრამ იგი მკვეთრად პირდაპირ წინ მიემართება. ჯონიც მოპირდაპირე მხარეს მიამიჭებს, თავისიანებს უახლოვდება.

ვიწრო ქუჩით მიმავალნი უცებ ბაზარში აღმოვჩნდით. საოცრად ჭრელი, მრავალფეროვანი ბაზარი, მგონი სულ ჩინელებითაა სავსე. ამ ქალაქ-სახელმწიფოს სოფლის მეურნეობა სულაც არ ვაჩნია, აქ კი უამრავი პროდუქტია. საიდან? თურმე მახლობელი მა-

ლაზიის კუნძულებიდან გლუხებს მთელი ავლადიდება აქ, სინგაპურის ბაზრებში შემოაქვთ. ძლივს გადავიარეთ ბაზარი და მეორე მხარეს, მგონი, ძველ ნაწილში შევედით.

ახლა კი მთლად დავიკარგეთო, ჩაბუზღუნა შალვამ. ხმელი ჭილოფისკუდიანი ბიჭი ჩერდება, გვათვალთვლებს. ეტყობა, ხედება, უცხონი ვართ და, თანაც, რომ დავიბენით. შალვა უხსნის, თუ რა გვინდა ბიჭი მიგვიძღვება, თანაც მხიარულად გვიყვება ამ ძველი რაიონის ლაბირინთებზე. ამ შალაზიელი ბიჭის ინგლისურს მიახლოებით კაპიტანიც ხედება და ნაწილს კიდევ მითარგმნის. ბიჭი მიგვიძღვება და განუწყვეტლად რაღაცას გვესაუბრება. გაუჩერებლად ლაპარაკობს და ძალიან სიამოვნებს, მე ვფიქრობ, უსაზღვროდ სიამოვნებს, რომ იპოვა ასეთი ხალხი, როგორც ჩვენა ვართ, გვატარებს, გვიხსნის, გვიჩვენებს, გვიქვებს, გვიამბობს, გვიღებს, ალტაცებაში მოვყავართ და ამით ბედნიერდება. აქეთ-იქით ატრიალებს თავს, ხან ერთს შეგვხედავს, ხან მეორეს. ეძებს ჩვენს სახეებზე კმაყოფილების ნიშანს და, როგორც კი რწმუნდება, რომ რაღაცით გვასიამოვნა, თავდაც ალტაცებას ვერ შალავს.

აი, შეგვიძღვა შენობაში. სახლი მაღალია თუ დაბალი, ვერ ვაიგებ. რაღაც უცნაურად მრგვალია, უცნაურად დაკბიულია, მიხვეულ-მოხვეული აივნებით თუ სართულებით, არ ვიცი. ფასადი აღარ ჩანს. შიგა ვართ. ვრილა ლიფტთან მივყევართ, ღილაკს აჭერს ხელს, ხელი შავია, ფრჩხილი — თეთრი. ჭეხაურად ჩამოცურდა ლიფტი, ვაიხსნა კარი, შიგ შევდივართ. ვფიქრობ, ახლა ლიფტი აგვიტაცებს ზევით და ნუთუ ბიჭს მადლობა მაინც არ უნდა ვუთხრათ? მოვბრუნდი. ვხედავ თავადაც შიგ შემოსულა, ისევ ისე გვიღიმის. ჩვენს სახეებზე კმაყოფილებას დაეძებს. უხარია. ისე უხარია, ვითომ ეს ლიფტი თვითონ გამოიგონა!

არ ვიცი, რომელიღაც სართულზე კარი გაიღო. გავდივართ. ტალანის შუაგულში მწვანეხავსიან ქვებზე ულა-

მაზეცი შადრევნები იფრქვევა. დგას სიგარეტისა და კიდევ ყაყის სუნე. მის რუსულად ლაპარაკობს. — რუსი მეზღვაურები, ალბათ, კაპიტნები არიან, შორეული აღმოსავლეთის სანაოსნოდან.

ბიჭი სკამებზე გვსვამს. შალვას ვეკითხები, ხომ არ გადავუხადოთ ფულით-მეთქი. მაგრამ ბიჭი თავისდაკერით გაუჩინარდა.

საკონსულოში შევიარეთ. ჩვენებურ ძველახალ გახეთებს გადავხედეთ და კმაყოფილები ნაპირზე ვბრუნდებით. ნაპირიდან შალვამ ჩვენი გემის მამშველი ნავი გამოიძახა. ამათი კატერიით კი წაიღოდით, მაგრამ ძვირი ჯდებათ.

სწორედ ამ დროს ნაპირს ქრიაშულით მოადგა ქალაქიდან დაბრუნებული კიდევ ერთი ჩვენი ჯგუფი. უფროსი თანამშემწე, ჯიმი, მოუძღვება ჯგუფს. საერთოდ, ვიდრე კაპიტანი არ ჩანს, იგი კაპიტნობს ყოველთვის. ასეა ყველგან. ხოლო კაპიტანს რომ დაინახავს, იმავე წუთას თავის ტყავში შეძვრება. თავისი დამოუკიდებლობის ღირსებას კი ოსტატურად ინარჩუნებს. ახლა ასე ხდება. აგერაა დიმა ოსოვიც და... შორიხლო ამათ მოყვება ზინა. პირდაპირ ვადასარევი, — ზინას მგონი, ზუსტად ისეთივე ჩითის კაბა აცვია, დღეს რომ სინგაპურელ ქალიშვილს ეცვა, რომელიც ასე უსაშველოდ ვავდა ჩვენს ზინას. და რაღაცა მიხარია თითქოს. მაგრამ რა მიხარია ვერ გამიჩრევი. კაცო, მართლა ზინა ხომ არ იყო ის გოგო დღეს? არა, არა, შეუძლებელია. პო, რა მიხარია ნეტავ? ახლა ამ ჩვენი ჯიმის გამიჩენა, ან ოსოვის მოსვლა რა სიხარული უნდა იყოს, — ვმსჯელობ ჩემთვის და მსიამოვნებს რომ ზინას, როგორც კი ჩვენ დავგინახა, აშკარად კმაყოფილება დაეტყო. ჯიმი საქმიანად იქიჩრება ბოლაზის მრეშ ბურუსებში და, ეტყობა თვალთ ჩვენი გემიდან მომავალ ნავს დაეძებს. არც კითხულობს ნავი გამოიძახა თუ არა კაპიტანმა. რა მოხდა, უნდა გამოეძახა. აბა, როგორ, რატომ იკითხოს. ოსოვი უკან იყურება და, ჩვენს დასანახავად, ზინას შესა-

ხვედრად ორიოდ ნაბიჯს დგამს, ხელსაც შეაშველებს გოგოს და ჩვენამდე ასე მოყავს. ნავის მოსვლას საათი დასპირდა. ამასობაში ბინდდება კიდევ ბურუსი ეშვება გემებზე, ზღვაზე, ქარი მატულობს და მობიბინე ზვირთები თანდათან ზოშრდებიან, მალღდებიან, თანაც უფრო ძლიერად ეხეთქებიან ერთმანეთსაც, ნაპირებსაც, გემებსაც.

შალვა ჩემად საყვედურობს ჯიბის, რატომ წამოდი გემიდან, როცა მე არა ვარ, ხომ იცი, შენ უნდა იყოო. ჯიბი არც ახლა პასუხობს, მერე, დავგვიანებით ეუბნება, ხალითი იქაა, გემს რა უჭირსო. ამით მგონი იმისათვის უკბინა კაპიტანს, ხალითს ხომ ჩემზე წინ აყენებ და აფასებო.

ნავში ზინა კაპიტანის გვერდით აღმოჩნდა. მე — სულ უკანა ძელსკამზე ვეწყობი. რყევა ისე ძლიერია, შფოთიანი ქალი თავს მოაბრუნებს და მე შემომძკერის, მგონი შევლას ჩემგან ელის. ასე თუ ისე, თითქოს მაინც ჩემთან უფროა შეჩვეული. გვერდით საბუქსირე კატარა მიჩობს და მის მიერ აგორებული ზვირთები ჩვენს ნავს გადაყირავებით ეშუქრება.

ზინას ხელით ვეშველები. გატრუნულია, შიშით მგონი გრძობს, — მე ვიქერ, თორემ წამიც და შიგ მღელვარე ზღვაში გადაიქრება.

მარცხენა ხელი ნავის კიდზე დავტოვე, ამ ხელს ჩაბლაქუბულია ზინაც. მეჩვენება რომ მას ამდენ ხელში მაინც ჩემი ხელი აურჩევია საშველად თუ სანდო იმედად და მიცვირს თუ რად მსიამოვნებს ყოველივე ეს.

„მხატვარი“ მშობელ სახლივით გველოდება. ზვირთების ბულულებში ჩვენი ნავი ხან აქეთ, ხან იქით ტორტმონობს. გემთან მისულთ ტრაპიც ჩამოგვაშველეს, მაგრამ ნავით აბლო მიდგომა შირს. გემის კორპუსს ვეჭახებით. ბაგირის ვევირ გვესროლეს, მაგრამ ვერაფრით ვიყენებთ. გაწვალბებულნი, დაბეჭილები ავხოხლით ტრაპზე.

„მხატვარი“ მალე კურსზე გადის. რას იფიქრებს ჯონი? რაც უნდა იფიქ-

როს, მაგასთან სტუმრობის გამო ხომ არ დავაყენებდით ამხელარ გემს სინგაპურის რეიდზეო, თქვა კაპიტანმა.

აი, ჩემს სახლში, ჩემს გემში ვარ. აქედან რომ დავუფრებ, სინგაპური უფრო კეთილი და მიმზიდველია. წარმომიდგენია, რა სიხარულს და კმაყოფილებას იწვევს შორეული ნაოსნობის მუზღვაურისათვის, თვეობით ცურვის შემდეგ, ასეთ მშვიდ, სტუმართმოყვარე და მდიდრულ ქალაქში მოსვლა, ვასეირნება.

მიწის მონატრებით, მშვირ ხომალდებით, მოვალთ, მოგადგებით, მეკრდებს, ნაიარევს, შენთან დავიამებთ, ჰრელო სინგაპური! მამულს თუ ვემღერით ნატერამოგონებით, შევალდ შენი გრილი ბაღი დავატარე, წავალთ, ბოჩისფერი შენი გოგოების სულის დამდაგველი კოცნა გავატარებ.

დღიურიდან: 186... თებერვალი

„მხატვარი“ ისევ თავის სიცოცხლით ცოცხლობს, მთელი მისი ორგანიზმი სუნთქავს, ცახცახებს, თითქოს ძარღვებში სისხლი თქეშებად გაურბის. ეს ორგანიზმი ძლიერია და სანდო.

რას ფიქრობს ნეტავ ახლა ჯონი ჰეგსონი? გაჯავრებულია, ნაწყენი თუ გაოცებული? უნდა მივწერო, დიახ, უნდა მივწერო წერილი ამერიკაში. აი, მისამართი ხომ მაქვს ჯიბეში. ჯობია, კი, ჯობია მივწერო ბარათი, ავუხსნა მთელი ამ დღის ვითარება.

საწვავი და შეკვეთილი ზეთი მოუტანიათ, პროდუქტიც მიუღიათ. აბა რალაზე უნდა გავჩერებულიყავით სინგაპურში, მითუმეტეს, ამოდენა გზა გველის წინ და მით უფრო ახლა მსოფლიოში ასე ძვირდება საწვავი.

მაგონდება მისი უცნაური დამზავრება, მისი მოფერება და გულწრფელობა, თვალის უქებში ოფლის ბუსუსები, მისი კეთილი, ალალი სურვილები და პატიყება დიახ, შესაძლოა, ჩვენ ბევრ რამეს საინტერესოს ვიტყოდით, იქ, მის კაიუტაში.

ვანაობ, ძალიან ვანაობ.

ფიქრი ფიქრს ცვლის, მოგონება მოგონებას, აზრი აზრს, დასკვნა დასკვნას. ილუმინატორში ვიცქირები. უკან დარჩა ქალაქი-სახელმწიფო.

მისი მრავალმილიონიანი ჩირაღდნები თანდათან ერთად იქუმშება და აი, ერთ დიდ მნათობად ქცეული ნელნელა შორეთში ჩადის. ვიცი, ახლა კაპიტანი თავისთან შეგვეყრის. იქნება მოკლე თათბირი. მერე, — ვახშამი. მერე, ვინც თავისუფალია, დაწყვილდებიან ჰადრაჟის დაფებთან.

როცა სადღაც, მთის ძირას მიდგმულ ფაცხაში დასაძინებლად ეშვადები, არ გრძნობ იმ სამყაროს, გარედან რომ გაყრავს, მაგრამ როცა შენი სამყოფელი სახლი მოძრაობს დედამიწის უცნობ, შორეულ სარტყელებში, მაშინ გონება მოუსვენარია, ფიქრები უნებურად გარეთ გარბიან.

ახლა, ალბათ, ინდოეთის ოკეანე მთავრდება და წყნარი იწყება რაღაც მართლა სიწყნარეა გარეთ.

თუმცა რა ჯანაბად მინდა ამ ოკეანეებზე, მატერიკებზე, ამ მსოფლიო პრობლემებზე ამდენი ტვინის ტყულება, როცა საკუთარ ოჯახზე ხეირიანად ვერ მიფიქრია? არაად, ვისთან ვისაუბრო საკუთარ ოჯახზე? თვით თავისთავთანაც კი აღარ მინდა გავიხსენო ყველაფერი. მხოლოდ მე ვიცი, რატომ გამოვექციე ცოლს. განა ღირს რამედ ის კონფლიქტი, რამეს ნიშნავს, ან არ შეიძლებოდა თავიდან აცილება? კი, კი შეიძლებოდა, მაგრამ ნაილემ არ ისურვა. ყველაფერი საწყობი ბაზებიდან იმპორტული საქონლის გამოტანას ეხებოდა. მხოლოდ ამის მიზეზით მოხდა ყოველივე. მომიტანე, მომიტანე ქალი ვარ, მეუბნებოდა. ერთ-ორხელ გავწორე თავი, მაგრამ მერე ვერ ავიტანე, გული ამერია, ველარ წავედი. თანაც გადავწყვიტე, არ წავალ-მეთქი. არ მინდა, არც ჩავიცვამ და არც იქ წავალ, რა საცოდაობა და რა თავის შერცხვენაა მართლაც. მიადგები ტუჭყიან ტიშკარს, დგას იქ ყარაული, რომელსაც, ალბათ, გროშებს აძლევენ ისინი, ვინც იმპორტულ საქონელს ზედმეტ ფასე-

ბში ყიდიან. აქ რთული და მწელი საშუაოა. ფული ბევრი უგროვდებათ, ეს მართალია, მაგრამ მაინც მეტოდება ეს საწყალი. იმ ბაზაში, სადაც ნაილე მაგზავნიდა ხშირად, მუშაობდა გაყვილებული, და, რაღაცნაირად, დაფანგული, ფეხებგამოგრებილი კაცუნა, სახელად ოქრო. მამამ დაარქვა. რა იცოდა მშობელმა მაინცდამაინც საწყობში იმუშავებდა მისი შვილი, თანაც ასეთი უშნო გაიზრდებოდა. სხვათაშორის, ოქროს გული მართლაც ოქროსი ჰქონდა. მივიდოდი, შემომჩივლებდა:

— რა გიყო, ძამა, მაგ ზომა აქანა არ მინახავს, თვარა ვინ რაქუდძალი დავგიშლიდა.

მაგრამ ჯერ ოქრომდე შესვლა არ გინდოდა? ყარაული (მისი სახელიც დავიმახსოვრე, — ალიოსმანი), ჯერ დინჯად გამომეითხაედა ვინ ვარ, რა მინდა. მეც ამიხსნიდა, აქ საწყობია და გარეშეთა შესვლა არ შეიძლება. აქ თავად რაიზა დააყენეს თუ ყველაი გაუშვა-გამოუშვა. ყარაულს აყვედრიდნენ, რაა კაცო, ორი კაცის სახელი გქვია, შენ კი ნახევარიც არა ხარო. ნახევარიც თუ არა ვარ, გაჩვენებთო და ალიოსმანი ჯავრს ჩემზე იყრიდა. არ შემისვენებდა და გათავდა.

დავაძრობდი ათასნაირ წითელ წიგნაკებს, ამის თუ იმის წვერობისას, მაგრამ ალიოსმანი შიგ არც ჩახედავდა, მეტყობდა:

— კი, ძიავ, ამ წიგნაკებს შევეუშვებ, შენ კი — ვერა.

ოქრო იმიტომ მეცოდებოდა, რომ მთელი გასავალ-შემოსავალი მისი ხელით ტრიალებდა. აღებულ თანხებს ეტყობოდა, თვითონ უნაწილებდა, ვინცა ერგებოდა. მალაზიებს გაუგზავნილი საქონლის საფასური ეგზავნებოდათ.

მაგრამ ჩაფიქრდები და გული შეტყინება.

ბოლოსდაბოლოს, დედამიწაზე უდიდესი ვართ. საკუთარი ხეირიანი ნივთავ-პერანგიც არა გვაქვს. ეს ხომ დასამალი არაა, არა გვაქვს! მე კი, გადავწყვიტე, არ მინდა სხვისი. გლახა იყოს და ჩვენებურს ჩავიცვამ. ნაილემ,

არაო, მომიტანე იმპორტული, თორემ ქალობას არ ვიზამო. შენ ბლაცვი ხარ, უბადრუკი, არაყაცი, — გამლანძღა და განა ერთხელ? გიზო ისმენს, გიზო გიყვდება ავდექი, ვუთხარი, არ წავალ იქა აბა, გაწყობს? იყავი, არ გაწყობს? წადი, სადაც გინდა-მეთქი. სადაც გინდა იქ თვითონ წათერიეო, მომახალა. მე შვილი მყავს და შვილთან ვიქნები, შვილი არ გამაგდებს, ვერც მთავრობა გამაგდებს აქედან. შენ კი წეთერიე, სადაც გინდაო.

მაგრამ ეს ამბავი ჩვენი ბინიდან გარეთ არ გასულა. ჩხუბი, კამათი, კონფლიქტი, შეთანხმება შინაურობაშივე ჩაეღუქეთ. ავდექი და შევეხვეწე სანაოსნოს: გამიშვიო, მამულშავეთ ისეთ გემზე, რომელიც ყველაზე შორეულ, ყველაზე ხანგრძლივ რეისებში მიდის.

ნუთუ გკონიათ ცოლზე გაჯერებული ვაიქეცი შინიდან? გინდა ეგონოთ, მერე რა მე ხომ თავად, მე ხომ კარგად ვიცი რამაც წამომიყვანა. აი, ვაკვირდები მაშინდელ ჩემს ქეცევას და ვერავეთარი დასკვნა ვერ გამომაქვს. მინდოდა წასვლა და წავედი ზოგჯერ გული იმოდენაა, მინდა დედამიწა მთლიანად ჩავიხუტო. მე ჩემი სოფლის, ჩემი რაიონის, ჩემი რესპუბლიკის, ჩემი ქვეყნის და ჩემი დედამიწის შვილი ვარ. წავედი, რომ ყველასთან ვიყო. ნაილე, ნუ გეწყინება, შორსა ვარ, მაგრამ შენატრები. ასეთი მონატრებისთვის ღირდა აქ წამოსვლა. ეს ხომ სიყვარულია? ჰო, გიზო საშუალოს ამთავრებს, ამ ზაფხულს მისაღები უნდა ჩაბაროს უმაღლესში.

ავესტოში თუ ვერ ჩავესწარი და ვერ მივეხმარე, არ შეპატრება, ცოდვია. შვილია. ვწუხვარ.

* * *

საღამოს თათბირი კაპიტნის კაიუტის დიდ დარბაზში იმართება. მეთაურთა მთელი შემადგენლობა ესწრება.

გარეთ ჩამონელებულია და ამიტომ შინა განათება სიმყუდროვეს აშუქებს თითქოს. სიწყინარე ჩამოვარდა.

— სინგაპურის ჩვენს სააგენტოს გე-

ნერალური რუკები არა აქვს. საცხილად კი ძვირი იყო, ამდენი საბარჯი ვალუტა ჩვენ არ გავგზავნივით. სპირო ისევ ჩვენი ძველი რუკებით ვიხელმძღვანელოთ. — აცხადებს შალვა დიდიძე.

კაპიტანი დავალებებს ანაწილებს. საბოლოოდ კი ასახელებს იმ ოთხ ნავსადგურს, სადაც უნდა შევიდეს ჩვენი მადანშვიდი, რათა მთელი ტვირთი ოთხად გაყოს — გაანაწილოს და დაიცალოს. შემდეგ, როგორც ითქვა, ხომალდი გამწესდება ავსტრალიის ნაპირებისაკენ წასასვლელად. იქ გველოდება ბრიტანული ფრახტის შესრულება. მაგრამ ავსტრალიის სახელდობრ რომელ პორტში შევალთ, ჭერ ცნობილი არ არის.

შემდეგ, საწვავს იაპონიის რომელიმე ნავსადგურში მდგომ ჩვენს რომელიმე გემს დავესესხებით. ხოლო თუ ამ გზით საწვავის შოვნა არ მოხერხდება, „მხატვარი“ კურსს აიღებს ვლადივოსტოკისაკენ. ეს ვარიანტი, რაღა თქმა უნდა, უარესია, რადგანაც ავსტრალიაში ჩასვლა განსაზღვრულია თვრამეტი მარტით. თუ თვრამეტი მარტს, დღის თორმეტ საათზე დანიშნულ ნავსადგურში გემი ვერ შევიდა, ფრახტი უქმდება, შეთანხმება და ორმხრივი ვალდებულება ძალას კარგავს. ეს კი აურაცხელ ზარალს გამოიწვევს.

— რატომ არ გვიძებლენ ნავსადგურს ეგ ოხრები ა? — ყვირის არკადი ფერადე, — თუმცა მე ყველაფერი ფეხებზე მკიდია. თუ ვლადივოსტოკში შევედი, დაეკრავ ფეხს და წავალ შინ. ასე მარჩიელობით თვალახვეული ცურვა მე არ შემიძლია. რაა ეს ბოლოს და ბოლოს. წელან რუკებზე თქვით. თუ რუკა არ იყო, რას მოდიოდით ამხელა ოკეანეებში, თქვე დალოცვილებო! ანდა, გეყიდათ ლას-პალმასში. ხომ იცოდით, რა გზაც გელოდათ.

— ჭერ ერთი, არავინ იცოდა მაშინ ავსტრალია. — თავაუწევლად, ჭავრიანად პასუხობს შალვა.

— იაპონია?! ეს ხომ იცოდით, თქვენ იაპონიის ჟენძულებზე შესასვლელადაც

არა გაქვთ სათანადო რუკები. თან გე-
შინიათ და კანკალებთ ყოველ სრუტე-
ში თუ კუნძულთან ჩავლისას. მე ვიყო,
სულ არ მინდა რუკა, ხელის გულივით
ვიცი, სულ ზეპირად ვიცი...

შალვა დიდიძე, დგება, დროზე ად-
რე ამთავრებს თათბირს, გვერდით ჩა-
მივლის, მხარზე დამკრავს ხელს, წამო-
დი ვახშამზეო. ხალხი ნელ-ნელა იშ-
ლება და ბუზღუნით მიდის.

სამეთაურო სასადილო გამოყოფი-
ლია საერთოსაგან. მხარეულს ხაჯა-
პურები გამოუცხვია. ზინამ ჩამოგვი-
რიგა ზინა ჩამრგვალებული მოძეჩვე-
ნა. წინათ უფრო კაფანდარა იყო თი-
თქოს. ახლა ოდნავ წამოსუქებული,
შესქელებული მეჩვენება. იგი თითქოს
უფრო დადინჯებულა. უცნაური სიფა-
ქიზით გვემსახურება. პირველი ორი
ხაჯაპური ჩვენთან, კაპიტანთან და ჩე-
მთან, მოაქვს.

ვაჩნევ, მოწყენილია, თვალბეში სე-
ვდის ჩრდილები ჩადგომია. ახლა, რო-
ცა იგი ნამდვილად თენგოს შეყვარე-
ბულად, საცოლედ თუ ცოლად დამტ-
კიდდა, ყველამ პირი შეაქცია ჰოდა,
ახლა, როცა ყველამ პირი შეაქცია, მე
იგი მეცოდება. საწყალი ზინა. მინდა,
ძალიან მინდა, გავამხნევო, გული მო-
ვეულებო, დავაიმედო, დახმარების ხელი
გავეუწოდო.

დღიურიდან: 198... თებერვალი

აი, ახლა უკვე ჩრდილოეთის განე-
დებზე ვართ.

გარეთ შესამჩნევად აცივდა. მარტი
კარს მოგვადგა ზამთარს ჭერ კიდევ
საკმაო ძალა და სიმკაცრე გააჩნია.

ეტყობა რომელიღაც ტაიფუნის ნა-
ძალით ზღვა შფოთავს. გემი მა-
გრად ირყევა. სატვირთო ნაკვეთს
ზემოდან უზარმაზარი ტალღები ევ-
ლება. ტალღები რომ შეასკდე-
ბიან გემს და ბანიდან უკან, ზღვაში
გადაიღვრებიან, ლითონის ამ ვეუბერ-
თელა მინდორზე ჭერ ისევ კარგახანს
თეთრი ქაფის მურგვები დახეტილო-
ბენ.

დღი ხნის მიჩუმებული ნივთები!

ბოთლები, ჭურჭლები, წიგნები თუ სხვა
ათასნაირი რაღაცეები კვლავ აბმურ-
და, ამომრავდა. ზოგი თაროდან ცვივა,
ზოგი მაგიდიდან ვარდება ძირს. რამ-
დენი ხნის წინათ დაკარგული დანა, სა-
წოლის ქვეშიდან გამომჭვრალა და კა-
იუტის მეორე კედლისავე მიცოცავს,
მერე კვლავ უკან ბრუნდება და იატა-
კის შუაგულში ვიჭერ.

ნისლიან სივრცეში, სადღაც, ჩვენმა
ბიჭებმა ტალღებში მოთამაშე ნავი შე-
ნიშნეს. კაპიტანს მოახსენეს, რომ ეტ-
ყობა მეთევზეები რაღაც გასაჭირში
არიან. ხომ არ იქნება საჭირო რაიმე
დახმარების გაწევაო? კაპიტანი შალვა
კაიუტაში მირიყავს, ამოდით ხილურ-
ზეო. სწრაფად ავრბივარ ვიწრო კიბე-
ებზე და გრიგალისებურ ქარში ძლივს
ვალბე კაპიტნის ხილურზე გასასვლელ
კარს.

დაბალ ნისლებში, ჩვენგან მარჯვნივ,
კარგად მოშორებულზე მოსჩანს ნავი.
ალბათ მოტორიანი ნავია. პატარა ძრავ-
ა ფუზფუხებს, ზვირთებს ებრძვის. იგი
ტალღებში ხან ჩაიმალება, ხან გამოჩ-
ნდება ეტყობა, ნელა, მაგრამ მაინც
გაჭირვებით მიცურავს თავისი კურსით
და არავითარ სიგნალს არ იძლევა.

ზემოთ, მართვის პულტთან, უკვე
ელექტროლუმები ჩაურთავთ. ეტყო-
ბა, შესცივებიან. კი, საკმაოდ ცივა.
შალვა შტურმანთა ვიწრო სამყოფელი-
დან სამართავ განყოფილებაში გამო-
ვიდა, მესაქვს ჩაუარა და ზღვას გახე-
და. ნავი უკვე უკან რჩება. ნავი ეტ-
ყობა, თავისი გზით მიდის. ნავში არა-
ვინ ჩანს. ცუდი რამ მოხდა, ეტყობა.
შველას რაღა აზრი აქვს. ნავი ბედის-
ანაბარადაა. კაპიტანი ხელს ჩაიქნევს
და რაღაცის თქმას აბრუნებს. ამ დროს
იგი შენიშნავს, ლელვასა და ქარიშხალ-
ში გემბანზე ბოცმანი მიცოცავს. ხა-
ლითს თავზე ტომარა წამოუხურავს და,
მიდის ბანზე გადაგორებული რკინის
კასრის უკან შესაგორებლად.

კაპიტანი მიერთონს მივარდება და
სწრაფად უბრძანებს ხალითს უკან და-
ბრუნდეს. საყვედურობს, როგორ გა-
ბედა ბოცმანმა ასეთ ამინდში ღია გემ-

ბანზე გასვლა. ხალითი ჭვალოს ქვეშედან აღმა იყურება და ხელით გვიჩვენებს, არაფერია, კასრს უკან მოვაგორებ, თორემ შეიძლება სულ გადავარდესო. კაპიტანი იმეორებს თავის მოთხოვნას და ბოცმანიც ემორჩილება. შტორმი მძლავრობს. რადისტს რადიოგრაფია შემოაქვს.

პირველი იაპონური ნავსადგური, ტოიამა, ითხოვს დავუდასტუროთ, რომ ჩვენს გემზე არავითარი ინფექციური ავადმყოფობა არაა.

დღიურიდან: 198... თებერვალი

ახლგაზრდა ქალაქი ტოიამა. ახალი ნავსადგური ბუნებრივ ყურეში. ირგვლივ მთაგორები. გორაკებზე, ფერდობებზე შეფენილია სოფლები, ფერდობებზე ვხედავ ტერასებს. ტერასებზე, ეტყობა, ხეხილის ბაღებია. ტერასთა შუა დარჩენილ მიწის ზოლში რაღაცეები მოყავთ, მიწა მართლაც რად ფასობს აქ, ვატყობ. იაპონელის შრომა სულ სხვანაირია. შრომაა მისი სიცოცხლის ყველაზე ბედნიერი შინაარსი და აზრი. მერე, ყოველ მონაკვეთში, ყოველ დეტალში — სიზუსტე, საზრიანობა, სინაღდე, ერთგულება, ოსტატობა, არავითარი სიყალბე.

ცივი ქარი უბერავს, გემი რეიდზე დავაყენეთ.

მალე მოგვიახლოვდა კატერი. თოვლმაც ბარდნა დაიწყო, სულ ჩვენებურად ბარდნის. მაგრამ აქ მანაც შეჩვენება, თითქო ფანტელები დახატულია, ფონი — ეს რუხი არემარეა. კი, კი, უცხო და ლამაზი სურათია. ტრაპი ჩავუშვით. ამოდიან ოთხნი. ღიმილითა და ხმაურით გვესალმებიან.

ერთი სანიტარული აგენტია. ჭანჭრთელობის ანკეტებს სინჯავს, ერთიც ლოცმანი. გემი უნდა შეიყვანოს და დააყენოს იმ ნავსაყუდელზე, სადაც უნდა გადმოიტვირთოს. ყველანი ინგლისურად ლაპარაკობენ, ერთი, ყველაზე უმცროსი, შელაბული პორტფელი

რომ უჭირავს ხელში, ფაციფუცობს, ცდილობს უფროსთა განკარგულებები არ გამოტოვოს, ყურადღებით და შედმიწვენით შეასრულოს.

ის სამნი კარანტინის ხალხი ყოფილა. ლოცმანი უმაღვე თავის საქმეს შეუდგა.

ბოლოსდაბოლოს, მართალია, გემი ნაპირზე არის მიმდგარი, ჩვენ ჩასვლა ჭერ არ შეგვიძლია. საჭიროა თავის მისადგომზე დადგე. კვლავ რაზრახით ამოძვრა ღუზა. ზომალდი ნელა დაიძრა.

მგონი ვაცცივდი. ვატყობ თავი წამომტკივებია. ტროპიკებიდან უცებ ზამთარში შემოსვლამ გამკრა ეშვი ალბათ, გამკაწრა. ყელში ვგრძნობ რალაც არასასიამოვნოს, ყლაპვა ოდნავ მიჭირს. სახსრები მიმსუსტებია თითქოს, მგონი, სიცხეც მაქვს. არ შეშინია. ვიცი ეს ერთი ღამის ამბავია. გამიყვლის, მაგრამ მანაც საწყენია, პირველად აქ, იაპონიაში ვარ და ვერ გავალ გარეთ, ფეხს მის მიწაზე ვერ დავაბოჩებ. ყოველ შემთხვევაში, ჭერჭერობით. ვატყობ ეს ასეა.

დღეს თებერვლის ბოლო დღეა. ზამთარი ძალეს ძაბავს, რომ თავისი შეძლება ერთხელ კიდევ გვიჩვენოს.

კაპიტანი შალვა ისე დაკავებულა, ჩემთვის არ სცალია. ოდნავ სიცხიანი რომ ვარ, ამაზე ჭერ არავის ვეუბნები, ისედაც ყველანი დაკავებულნი არიან.

ახალ ნავსადგურში შესვლისა და იქიდან გასვლის დროს მეტი შფოთია გემზე. ხოლო აქ, ამ დროს, ყველაზე მეტი საბუშაო ბოცმანს აყისრია. მაგრამ შიგა ტრაპზე ჩარბუნისას ხალითი წამით შემომხედავს და თვალით რალაცას მანიშნებს. ეს ნიშანი მე უფრო ასე გავიგე, რა ვქნა, არ მცალია, თორემ შევჩერდებოდი და, იქნებ, კიდევ ვისაუბრებდითო. წამით შედგა, კვლავ შემომხედა. რალაც არ მოეწონეარ თითქოს. ალბათ მატყობს, უხასიათო და დაღონებული რომ ვარ. რომ არ მოცდეს, მე თვითონვე ვანიშნებ, ჩაიარე, საქმეს მიხედე, ყველაფერი რიგზეა

მეთქი. თავის დაქნევით მეთანხმება და მირბის.

მოსაფალტებულ ნაპირზე, სადაც ჩვენი გემი მთელი სიგრძით მიადგა, ტოიამელი მუშები მოთეთრო ბრუნებებს შლიან. ზედ ბრუნებზე შეგორდება ორი სატვირთო თვითმცლელი, რომელთა ძარბშიც, აგრეთვე, ღია ფერის ბრუნებებია ჩაგებული, ხოლო ნაწიბურები გარეთ გადმოფენილია. ისევ ტვირთზე გადასახურავად.

თვითმცლელი რომ თავის ალაგას გააჩერა, მძლოლი, დაძარღველ-კისრიანი, ხმელი, მხრებში ოდნავ მოხრილი, ოდნავაც ლოყებჩაცვენილი, ოდნავ შეხნიერებული, იაბონელი შამაკაცი, გემისკენ მობრუნდება, და აკვირდება გემბანებს და საჩქმელშიც გაფაციცებით იყურება.

ჩემი კაიუტის საჩქმელ-ილუმინატორი სწორედ პირდაპირაა. ვიცი, შემწინწნავს ახლა იგი, მინდა მივეფარო, უკან დავიხიო, მაგრამ ველარ ვახერხებ და ჩემი თვალები მის თვალებს ხვდება. ძველ ნაცნობივით მიღიმის, ხელის აქნევით მესალმება და, მგონი, კიდევ რაღაცას მუუბნება, მაგრამ არცერთი სიტყვა ჩემამდე არ აღწევს.

ცოტა ხანში მძლოლი ტრაპზე ამოცოცდა. ვხედავ, ჩემს ილუმინატორს აკვირდება. იმახსოვრებს — მერე, შიგნიდან ჩემთან როგორ შემოვიდეს. ამა-სობაში, მუშები, ტექნიკას გამართვენ და გადატვირთვაც დაიწყება, ჩანს, რა წესრიგით, რა ყაირათიანად მუშაობენ. ბრუნები მანქანის ქვეშ, ასფალტზე რომაა, ვხვდები, იმას ნიშნავს, დატვირთვის მერე, გადაცვენილი მცირე მტვერიც კი არ დაკარგონ, ხოლო მანქანებში ჩაგებული ქსოვილი ისე ბოხნასავით შეკოჭავს მთელ ტვირთს, ვზაზე, ქარში, ალბათ ერთი ნამცეციც კი ძირს არ ჩაეარდება.

აი, დაკაუნებაც! სწრაფად ვაღებ კარს და ის წელანდელი, კისერდაძარღვეული, მხრებში ოდნავ მოხრილი, ლოყებჩაცვენილი, ხმელი მძლოლი შე-

მომიღიმებს, თანაც რუსულად შესალმება.

— დობრი დენ! — მუუბნებს, ამოვინებს, რა თქმა უნდა, ჩემთვის გასაგებ ენაზე რომ დამელაპარაკა.

პატივს თითქოს არც უგდებს ყურს, შემოაბიჯა და, ისე, ნაგულისხმევ შემოპატიყებისათვის მადლობის თქმასთან ერთად, სკაშზე ჯდება.

— შე ვიცნობ რუსეთს. მე ვიყავი და ვიმუშავე ციმბირში. მე ტყვედ ჩავეარდი, მაშინ, კვანტუნის არმია რომ დაიშალა. ჰო, აბა, მაშინ, იქ ცოტა რუსული ვისწავლე. ჰო, აბა, ასეთი აზრებია. არა, არა ვარ გაჯავრებული არავისზე. ჩვენი ბრალი იყო. რა ვქნათ, მოსახდენი მოხდა, ჰო, აბა, ასეა საქმე. არ უნდა გვწყინდეს ღღეს ერთმანეთისაგან. მე მინდა ჩემს სიცოცხლეში შევრიგდეთ, ვენდოთ ერთმანეთს. ხომ ვიწვალე, ხომ მაწვალეს იქ. ტყვე ხომ წარმოგიდგენია, ტყვე, რა ღღეში იქნებოდა, მაგრამ არ ვარ არავისზე გაჯავრებული. ჰო, აბა, არ ვარ გაჯავრებული. მე მიყვარს იქაურობა, მე ძალიან მინდა იქ მოვიდე ერთხელ კიდევ, ვნახო ის ჩემი ნაყოფი ალაგები, ჩემი ნაწვალები ალაგები. მინდა, მაგრამ ვის ეტყვი, ვის მი-ახვედრებ, ვინ მოვისმენს. ჰო, აბა, ახლა რომ იქ წამოვიდე, მოვალ უკვე არა ისე, ძველებურად, როგორც მტერი, არამედ, როგორც მეგობარი. ჰო, აბა, რას ვიძუშავებდი! რა მინდვრები, რა ტყეები, რა მიწები! დაუღვეველო, გაუთავებელი, ამოუწურავი. ჩვენ, აქა, ვიჩიქნებით ერთ ალაგას, გასაქანი არა გვაქვს, სამუშაო არ გვეყოფნის. ხე და ქვაც აღარა გვაქვს, წარმოიდგინეთ, ჰო, აბა...

ჩაფიქრდება, სულს დაითქვამს, ჯერ ფეხებზე, მერე ხელებზე დაიხედავს, თითქოს თავის ძაღლონეს, შეძლებას, უნარს ისინჯავს, ამოწმებს.

არც სახელს მუუბნება, არც გვარს, არც ჩემსას კითხულობს. ეჩქარება, ნერვიულობს. ამნარი კითხვებისათვის დროის დახარჯვა ენანება. ცალი თვალით საჩქმელ-ილუმინატორიდან გარეთ იტყირება ზედვს, უკვე ტვირთ-

ვენ. მალე ძარა გაივსება. აჰ, უკვე გავსილიცაა წამოდგება, ხელებს იფშენის.

— მაპატიეთ. ჰო, აბა, რა ვქნა, გული მტკივა. ერთად ეთქვი, გული მოვიფხანე. არ ვარ მე გლახა კაცი. იაპონელი არაა გლახა კაცი. ჰო, აბა, ეს უნდა იცოდეთ. მუშაობა, მუშაობა, მუშაობა, ჰო, აბა ესაა ჩვენი არსებობის აზრი.

კარისაკენ იწევს, ჩერდება ისევ.

— საღამოს მოვალ, შეიძლება? შინდა გელაპარაკო. შინიდანაც წამოვიყვან ცოლ-შვილს. უნდათ, აინტერესებთ. ჰო, აბა, მოვალ. შეიძლება თუ არა?

— კი, მობრძანდით, ბატონო, მობრძანდით, — ვებატიყები. მიდის. მიღობის, მემადლიერება.

ლოგინში ვწვები. ვერა, გარეთ ვერ გავალ. ნამდვილად წამიხდა საქმე, — ავად ვარ. კაპიტანი შალვა მირეკავს მაღლიდან, ამოდიო. ვეუბნები, ჩაქუჩე, სიციხემ ამიწია-მეთქი. მესმის არკადის როხრობი. ეტყობა, ერთად არიან.

— რა დაგემართათ? — შეკითხება ჩვეული მოკრძალებით.

— მგონი გავცივდი.

— ოო, ახლავე წამალს ჩამოგიტან ისეთს, რომ...

მესმის ფეხისხმა გარედან. კარი იღება, კაპიტანი შემოდის, არკადიცი შემოყვია. ხელში უჭირავს რაღაც წამალი. ჭრელ, მშვენიერ კოლოფში შეფუთული. ამათია, შეიდი ათასი იენი ღირსო.

შეცვბი. ის კი იცინის.

— ნუ გეშინია, გემის სანიტარული მომსახურების სახსრებიდანაა გადახდილი. მარტო ერთი ტაბლეტი კმარა. სიციხეს მოხსნის და კარგად გახდები.

საღამოს გეშე ამოდის თვითმკლელის მძლოლი. ახლა უკვე კარგადაა გამოწყობილი. თან მოყვია მეუღლე და უმცროსი, როგორც გამიცხადა, მეშვიდე შვილი, ვაჟი, ათი-თორმეტი წლისა.

ვერც საღამოს მოვიჩინე თავი. წამომდგარი ვარ და შინაურულად ჩაცმული. ის, კაპიტან შალვას მოტანილი ტაბლეტი არ მიმიღია. რა ვიცი. ამას

წინათ, საღდაც წავიკითხე, აჰ, ამ ქვეყანაში, წამლების ფალსიფიკაცია... მრმხდარა, მთელი ფირმა... ~~მრმხდარა~~ გულანძღეს და მილიონები დაადეს ჯარიმად.

ეს ჩემი იაპონელი შოფერი, ყოფილი ტყვე, ახლა დიდი ოჯახის მამა, კეთილი გულის კაცი, თანაც მშვიდობისმოყვარე, ჩამისახლდა აგერ და აღარ მცილდება.

ბოდიშს ვუხედი რომ ასე ავადმყოფი დავხვდი. წუხილი გამოთქვა და ჩემი განცხადება უთარგმნა ცოლს, რომელიც იღიმება და მეჩხერი კბილების გაძოჩენით ერთგვარ სინათლეს იფენს სახეზე.

სახე კი, ეტყობა, ნაღვლიანი და ნატანჯია.

ძლივსძლივობით ვდგები და წამოღებულ წიგნებში იაპონურად დასტამბულებს ვარჩევ, ვუჩვენებ, მერე, ზოგიერთი თავდაც აირჩიეს. რასაც ირჩევენ, ვჩუქნი.

— ნახეთ ტოიამა? — მეკითხება ქალი ქმრის პირით.

— ვერა, ვერ ვნახე. აი, რა ვქნა, ავად შევიქენი და გარეთ ვერ გავდივარ.

ქალი თავში იცემს ხელს და ქმარს რაღაცაზე ეჩხუბება. შოფერი მეუბნება, ქალი მიგაჟრდება, ავადმყოფი რატომ შეგაწუხებთო.

ვიძახებ ბიჭკოს, რომელიც ყველაზე აქტიურია და ენერგიული, სტუმართმოყვარე, გამგებიც. ვეუბნები, მიხედეთ სტუმარს-მეთქი. ბიჭიკო ქუთაისური მარიფათებით დატრიალდა. პატარა წაუინგლისურა კიდევაც. პატარა ბიჭი აყვია, ცოტათი ილაპარაკეს. ელექტრიკოსი მეუბნება, შეგვიძლია მალე კინოფილმი გავუშვათ კლუბში, რას იტყვით, რომ მივიწვიოთ ფილმზეო. რა სურათია, ვეკითხები. „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“. თავს ვუქრავ.

იაპონელს ვეუბნები, კინოფილმს ხომ არ ნახავთ-მეთქი. მითანხმდება. მაღლობასაც ამბობს.

— თქვენ ქართველები ხართ? — ნაჩქარევად კითხულობს.

— კი, ვართ, — ვპასუხობ.

— ჰო, აბა, ეს მივხვდი. თავიდაც. ახლაც ამიტომ მოვედი, ველაპარაკო მინდა ძველი ამბები, ციმბირის ამბები.

ბიჭიკო ნერვიულობს, კინოში ვიგვიანებთო. წამოკვივდნენ სტუმრები, წასასვლელად გამწესდნენ. ოჯახის შამა არ მემშვიდობება, მოვალ, უნდა ვილაპარაკოო.

• • •

იაპონიის ოთხივე ნავსადგურში მშვიდობიანად მოვილიეთ საქმე.

ხაჩინოხე, ნაღდი იაპონური ქალაქი, ჩამოჩა ხსოვნაში. კაიხანს მოგვიწია დგომა რეიდზე. კამბუზში ჩხუბი მოხდა ამოვარდა მზარეული მამია. მე და კაიტიანს გვაგინა, თქვენი ლიბერალიზმის ბრალია, მუზღვაურები თავზე დამაჯდნენო. ერთი-ორი ქუნდა ჩამოწეროთ, გააგლოთ და ჰქუას ისწავლიანო. ითხოვენ შაინცდამაინც (ქათმის დღეს) ქათმის ბარკალს. კაცო, რა გქნა, ერთ ქათამს ორი ბარკალი აქვს, იმას თქვენთვის ვინაზავ, ესენი კი მეჩხუბებიან.

მამიას ვუთხარი, ხვალ მთელი დღით ხაჩინოხეში ისეირნე, შენი დღეა, ჩვენ კი ქათმის დღეს მოვუვლით გეშუე-ქეთქი. შეგვირიგდა. თან მივთხოვე, ძალიან გთხოვ, მე ფრთა და კისერი მარგუნე, ბარკალი — ბიჭებს-მეთქი. მე ხნიერი ვარ, ახლა ბარკალი იმათ მოსწონთ, ნუ დაამადლი ბარკალს-მეთქი. ამაზეც ვაჭყარდა. ამ ბარკალით აძიდდეთო, მაგრამ ხვალინდელი ხაჩინოხე გაახსენდა და მოლბა.

უქქერი, გეგონება თეატრში დეკორაციებს უყურებდე. პატარა სახლებზე მიმაგრებულია დიდრონი სარეკლამო ფარები. იეროგლიფები უხდებია. ტროტუარებზე მოკლე-მოკლე ნაბიჯებით დაკუნცულ-დაბაჟუნობენ ხმელხმელი იაპონელი ქალები და კაცები. ზოგნი კომონოშიც არიან. ძველები მაინც ძველს არ ეშვებიან.

ახლა კი საკატაში ვართ. მე და კაპიტანმა ქალაქის ფოსტიდან ტოკიოში, ჩვენს საზღვაო წარმომადგენელს დავეურეკეთ, საწვავზე ვკითხეთ. ჰოსოში-

მადან მოდის „ბორჯომი“, ახლაც შევატყობინებ, რათა თავისი საწვავი გადმოგისხას, ხოლო თავად ვლადივოსტოკში წავიდესო. დამირეკეთ კვლავ ათ წუთშიო. დავეურეკეთ. არაფერი გამოდისო, გვითხრა წარმომადგენელმა საწვავი არც იმას აქვსო. დაიცლებით თუ არა, გაემართეთ ვლადივოსტოკისაკენ, იქ „ბორჯომს“ რადიოგრაჰით რიგი აქვს დაკავებული, მაგრამ თავის რიგს თქვენ დაგითმობსო. ეს ვითომ დიდი შეღავათია? კაიტიანი შალვა გადაარეულია, ნერვიულობს და სულ დედას იგინება. ვუუბნები, ეგ გინებები შეინახეთ, ვლადივოსტოკში დაგვჭირდება. ასე ვატყობ-მეთქი.

საკატა გულზე მეფინება, მეფერება კიდევ თითქოს. პოლონელმა ჰენრიხოვიჩმა ხაჩინოხეში ნაყიდი ველოსიპედი გადმოათრია და ქალაქში წამოიღო, რაღაც ნაწილი აკლია და უხდა ვიშოვოო. მივადექით ერთ ძველ ქუჩაზე პატარა სახელოსნოს. ჩაყვითლებული ბერიკაცი ხლაფორთობდა რაღაცეებს. მივახვედრეთ გაჭირვება, დაფაცურდა, იქვე, კედლის იქილად ბავშვების ჭრიამული ისმოდა. უბედურად ციოდა შიგ, სუნიც იდგა მძიმე, ორივე ხელის თითები მაჩვენა, ამდენი ბავშვი მყავსო, თურმე ის მეორე ნაწილი საცხოვრებელია.

სალამოსათვის მარგანეცი სულ ამოფხიკეს ტრიუმებიდან, ღამით ღუზა ავწიეთ და ვლადივოსტოკისაკენ ავიღეთ გეზი.

დილით, ფოსტას ვიღებ, წერილებით და ქართული გაზეთებით. არკადი გემიდან ეწერება, მიდის.

კურსი სასწრაფოდ ავსტრალიისაკენ აიღო. კაიტიანი შალვა ახლა უკვე დამოუკიდებელია, თავისუფალი, თავისას მინდობილი. კმაყოფილი. ცივი ქარა-შორები უკან რჩება. რაღაც უხილავი შორეული მოლოდინით ვართ შეპყრობილი ყველანი.

დღიურიდან: 198... მარტი

როცა გემი რეისის კურსზე ოკეანეში გადის, ცხოვრება თითქოს იცვლება.

ყველა და ყველაფერი თავის ადგილს იკავებს. ზომალდსაც თითქოს უფრო სიამოვნებს, რომ ამდენ სრუტეებსა და ნახსადგურებში ყაყანისა და ჭახირის შემდეგ, ძლივს სულდათქმულად გაწევა გაშლილ, უკიდვგანო წყლის მინდორზე და მთელი მოწადინებით, წინ, მანძილის დასაპყრობად მიემართება.

წყნარი, ოდნავ ღრუბლიანი ამინდია. კარები და ილუმინატორის სარკველები ტრაქტუნობენ, ნივთებმა, სადღაც-სადღაც, თავთავის ალაგას დაწყობილ-დალაგებულებმა, ახლა თითქოს სული ჩაიდგეს, დაიწყეს ცოცვა, რაყენი, წკრიალი, სრიალი. წინ, დიდ გემბანზე, თითქოს აღარავინ ჩანს, აქამდე კი ხალითის ბიჭები გახურებულები, გაუჩერებლად მუშაობდნენ, ყველაფერი მიალაგ-მოალაგეს, გასინჯეს, გასწორეს, გაწმინდეს, გაასუფთავეს, შოკოქეს-ნიკოქეს, მიახე-მოახევის, მიჭედ-მოჭედეს. ტრიუმფებში ბალასტად წყალი შეუშვეს, გემი ზომიერად ჩაწეა ზღვაში და დინჯად, მძიმედ, კმაყოფილებით მიცურავს.

შემდეგ, ეკვატორისაყენ, ტროპიკებში, ტრიუმფს კვლავ კარგად გამორეცხვენ და ახალ ბალასტს ჩაასხამენ. ავსტრალიაში ჩასვლისას ყველაფერი წესრიგში უნდა იყოს. მარცვლის ჩასაყრელად ტრიუმფები მაქსიმალურად უნდა დასუფთავდეს. შეამოწმებენ, თუ არ მოეწონათ, ფრაბტს გავეიუქმებენ. ეს კი საშინელი სასჯელია ჩვენთვის.

მაგრამ ჯერ... ქარმა ოდნავ იმატა. დიდ გემბანზე ბოცმანი გასულა. ხალითი მაინც ვერ ისვენებს. ყველანი კაიუტებში არიან, ან სამანქანოში, ის კი, ბოცმანი, იქ გასულა, ღიაზე დახეტილობს. საქმეს რა გამოკლებს გემზე. ხოლო საქმე, ყოველთვის, ბოცმანის და მისი ბრიგადის ვასაყეთებელია. მახსოვს, მამაჩემიც ასეთი იყო. ყველანი რომ ვახშამზე შევიკრიბებოდით, ბუხართან დადგმულ ტაბლის გარშემო, ყველაფერი რომ მიწვნარდებოდა, შელაშქებულზე, ის, ბერიკაცი, მაინც ეზო-ქარში დაფაქტობდა, თოხს, წალდს, ცულს, ფიწალს, ფოცხს, ცოცხს მია-

ლაგებდა, ახორის კარებს მოსინჯავდა, საქათმესთანაც მივიდოდა, შეათვლიერებდა, ხეხილსაც ტოტებზე ხელს მოუსვამდა, ნუ გეშინიათ, აქა ვარო, და, მე-რე, ძლივსღლივობით, შინ შემოალწევდა. ბავშვები ვერ ვითმენდით, შამის მოსვლამდე ვიწყებდით ჭამას, დედა კი იჯდა წყნარად, ლუქმას არ ჩაიდებდა, უცდიდა.

ქვემო სართულში ჩავდივარ, გემის შემოვლა ყოფა-ცხოვრების გაცხობა, ბიჭებთან ერთად და ცალ-ცალკე საუბარი, განწყობილებისა და მდგომარეობის გაგება-გაანალიზება, ყველაფერი ეს ჩემი საქმეა. კი, იაპონიიდან ნორმალურად მოვდივართ, მაგრამ... მაგონდება უსიამო რამეებიც.

კაიუტები ზოგი კარიბაა, დაღლილი მეზღვაურები დაეკარლიან, ძინავთ, ისვენებენ. ზოგს ღვიძავს, ამხანაგი შემოუყვანია, კანარებზე ნაყიდი მავნიტოფონი მოუშვია და თან კარტს თამაშობს. ორი კურსანტი ბიჭიც გვყავს, პრაქტიკაზე წამოყვანილი. ერთი მათგანი, ზაალი, ხალითის ბრიგადაშია, მეორე, სოსო, უფროს მექანიკოს მირიან გლასთანაა, სამანქანო განყოფილებაში. აქამდე, ეს ბიჭები ხეირიანად არც შემომჩნევია. არიან, მუშაობენ, ალბათ, მაგრამ ვინ არიან, როგორ არიან, რას წარმოადგენენ, არ ვიცი. ისინი, იქ, ბოლო მეცხრამეტე კაიუტაში ერთად მოთავსდნენ. სამანქანოდან ამომავალი გლასი მხვდება, მესალმება, მაგრამ ისე შემომხვდა, ვატყობ, ვიღაცაზე გაჯავრებულია. კაპიტანთან სულ რაღაცა დავა აქვს, შეხლა-შემოხლა, კამათი. შეუთახხმებლობა. კაპიტანს ეჩქარება, უნდა გემმა სიჩქარე მოუმატოს, „სტარმეზი“ (ასე ვეძახით უფროს მექანიკოსს) კი ამის წინააღმდეგია. მაღალი, გამხდარი, ფერ-წასული, თითქოს მთელი ღამის ნაბუშეარი მიდის ახლა თავის კაიუტისაკენ. მე ვიცი, სამანქანოში მხოლოდ კურსზე გასვლისას ჩავიდა. ვიცი, იგი ვერც მე მიტანს. „პამპოლიტი“ საქმიანობას არაფრად თვლის. რაღაცებში მართალიცაა, მაზე ღიად თუ მალუ-

ლა თვისება. სადამდე მიდის ადამიანი. სადამდე მიდის ფულის მოგების ინტერესი. სადამდე მიდის თავისუფლების იქაური გაგება? „შეგნებული აუცილებლობა“, — ვისენებ სადღაც წაკითხულს თავისუფლებაზე. დიახ, თავისუფლებას მოხმარება უნდა.

მე უფლება მაქვს ჩამოვართვა ახლა ეს თურნალები და ამ ბიჭებს კარგი საყვედურებიც ჩამოვურიგო, სათანადო დავთრებში ჩაწერა-ფიქსირებით. მაგრამ ვერ ვიზამ ამას, ვერ ვიზამ.

ზია გაძვრა. ზაქრო ფეხზე დგას და რალაცეებს როხროხებს. თურხალები ზემო საწოლზე შემოვყარე და გარეთ გამოვდივარ. აღარ ვიწყებ ტვიხის მუცეტას და ათას ჭკუისდამრიგებლურ, გარანდულ სიტყვათა ჩამორიგებას. არ დაიქცევა ორი ტიტველი ქალის დანახვით ქვეყანა. ანდა მთელი თვეობით ხმელეთს მოწყვეტილმა ბიჭებმა თუ შიშველი ქალის სურათი ბალიშქვეშ ამოიდეს, რა მოუვა ამით ამხელა სახელმწიფოს, რა დააკლებდა ვითომ, ა? არც ბიჭი შეიცვლის ამით ზნეს, ჩვევას ან იდეოლოგიას.

ამიტომ იყო ჩვენი ძველები, აქარაში, ძალიან ნადრევად დაქორწინებდნენ შვილს.

მახსოვს, მეზობელი მყავდა, ბლამე, ენვერი ერქვა მის ბიჭს. წყია, თხელი ყმაწვილი იყო. მამის გამონაცვალის, დანაკერები ბლუხა ეცვა და შიგ ხმელხმელი მხრები ამოზნექოდა. რომ იტყვიან, სულ ბლანა იყო.

ერთად ვთამაშობდით ძროხის ბლანისგან დაგორგალებულ-დაქმშული ბურთით, ვთამაშობდით ფეხშიშველები ტალახში. სულ დაგალული გვქონდა ქუსლები, ცერის თითები დაჭეჯვილი. ერთი ბიჭი ჰყავდა მამამისს და, ყველაფერი მომესწროსო, ამიტომ შვილი ადრე დაასახლა. დაქორწინებას ჩვენში დასახლებას ეტყვიან. არ ვიცი, იქნებ ასეცაა.

ამ წელიწადს კაი თუთუნი მოიწია ენვერის მამამ. იმ ზამთარს დაჭრა, გაყიდა, ცოტა ფარას მოუყარა თავი. ბიჭს კოსტუმ-შარვალი, ფეხსაცმელი,

ბოხობი უყიდა და ქორწილიც დაიწინა. იმ დღეებში ენვერს ვეღარც ვხვდავდი ვერსად. მგონი ტოლებში ვაქტიურება რცხვენოდა, ერიდებოდა. სათანაშოდ, რალა თქმა უნდა, რალას იკადრებდა გამოსვლას. — კაცი იყო უკვე, ქალი მოყავდა, ძიავ!

ჰო, ფეხსაცმელი უყიდა ბაბამ-მეთქი, ვთქვი. ის ფეხსაცმელი „აზიაციები“ იყო. ქორწილის წინა დღეს, როგორღაც თვალი მოვკარი, ენვერი ახალში გამოწყობილი, გამოწყობილი ძლივს დაბიჯებდა ეზოში. ვატყობდი, საშინლად უჭერდა „აზიაციები“, მაგრამ მაშინ ასე იყო, უნდა გაგეძლო, მერე მოგერგებოდა. და, უცებ, მომჩვენა, რომ ეს ჩემი ენვერი ერთ დღეში დაკაცდა, დასერიოხულდა, გაიზარდა, ამაღლდა.

მაშინ ჩვენში სასმელი ჭერ ისევ ცოდვად ითვლებოდა. დამპყრობელთა დანერგვით რელიგიამ ეს ერთი „სიკეთეც“ მოგვიტანა, რადგანაც ეს ადამიანებზე დაღეს ზომ ძალიან გამოგვაღდა. და, მახსოვს, იმ ენვერის ქორწილზე ხალხი მაინც მთელი ღამე ქეიფობდა, კი არ ქეიფობდა, დღევანდელი გაგებით, სერიოზობდა. ესე იგი, ერთობოდა. დროს ატარებდა, გათენებამდე ვაუჩერებლად უკრავდა მეჭიბოზე და სკდებოდა დოლი. ცეკვა-სიმღერა ხან აქეთ იგრილებდა, ხან იქით. ენვერი კი, ჩემზე ორი მტკაველით ამაღლებული (ეს უპირატესობა ბოხობის დამსახურება გახლდათ), დინჯად, მამაკაცურად, თავდაჯერებულად, სერიოზულად დაბიჯებდა. წარმოიდგინეთ, აღარც ერიდებ-ეკრძალებოდა, როგორც წინა დღეებში. ხოლო ქორწილის შემდეგ ხომ სულ გამოიცვალა ენვერი. ის „აზიაციების“ კრატუნით, დიდობით, გვერდით ჩამივლიდა, მე კი ისევ თითდაჭეჯვილი ძროხის ბლანის ბურთს ვაგორავებდი.

ეს ამბავი ახლა გამახსენდა. რატომ?

სამანქანოში, მეორე მექანიკოსი, ჯანო გეგი ჩასვლისთანავე დავიხახუენაური, აუხსნელი გრძნობა გეუფ-

ლება კაცს ოჯახის სივრცეზე მიმავალი ხომალდის თანამედროვე სამანქანო განყოფილებაში ყოფნისას. ეს უფრო მოძრავი, მოსიარულე ქარხანაა. ძრავები. დანადგარები. აგრეგატები, ხოლო თბოელექტროსადგური ისეთი სიმძლავრისაა, ერთ მომცრო ქალაქს გაანათებს. ყველაფერი შეთანხმებულად, შეწყობილად გუგუნებს, ზუზუნებს, ხანზარებს, ტალღებიც რომ ხანდახან გემს შეატორტმანებენ ხოლმე, სამანქანოში მყოფს ვსაძივნებს, ეს მანქანათა მუშაობის რიტმზე შერწყმული რხევა.

მაგრამ შენ იკითხე რა დღეში არიან მექანიკოსები და მოტორისტები, ჩვენი „ტექნიკის ბიჭები“, როგორც მათ გეშე ვეძახით.

ჯანო, ხარბივით, დაზვასა თუ ხელსაწყობიან რკინის მაგიდასთანაა და გატხოველებით მუშაობს. შუბლზე ოფლი გადმოსდის. როცა დამინახა, ჩამოშლილი მეჩხერი თმა ხელით ზევით აიწია და შუბლიც მურით გაისვარა, მოღლილი, ოღნავ შფოთიანი თვალები წრფელმა ღიმილმა უფრო გადაუხათა და, ვატყობ, ჩემი გამოჩენით ერთგვარად ნასიამოვნებიცაა.

— ისეთი მდგომარეობაა, — შეუბნება, — შეიძლება გაჩერება და მანქანის შეკეთება ღია ზღვაში მოგვიწიოს.

— რაშია საქმე? — ელდა მეცა.

— როგორ აგისნათ ახლა. ვაგვიტყდა მანქანის ნაწილი, მარაგში ისეთი არა გვაქვს. უბრალოა, მაგრამ აუცილებელი, ჰოდა, ვჩარხავ, ვჯახირობ, მინდა გამოვიყვანო რამენაირად ისეთი, რომ მოერგოს, თორემ კაპიტანი გადაიარევა.

— გლასმა იცის?

— იცის და ბრძანა გავაჩეროთო. მე ვუთხარი, არ შეიძლება, უნდა ვცადოთ, როგორმე სვლისას გამოვუცვალოთ-შეთქი. ახლა რომ გემი გვაჩეროთ, ფრახტი ჩაგვეშლება. ეს ჩვენი დაღუბვაა, ვიცო. ჰოდა, რა ვქნა, ვწვალობ.

— გლასმა იცის, რომ წვალობ?

— არა, არ იცის, მიჯავრდება, თავი დაანებეთ.

— აბა როგორ მივდივართ ახლა ნაწილი გაფუჭებულია?

— რაც გაფუჭებულია, ის არც მუშაობს, იმის სიმძლავრე გემს აკლია, ამიტომ ნორმალური სიჩქარით ვერც მივდივართ, თუ გავაკეთე და ავაშუშავე, სისწრაფეც მოიმატებს.

ვგრძნობ, ჩემი საუბარი ხელს უშლის ჯანოს. სასწრაფოდ ვტოვებ და ზემოთ ამოვდივარ. კიჩოზე ილია ქილმანი ჩაცუცქულა კაპრონის ბაგირების ნახვევთან და ანკესებს აწესრიგებს, რალაც ძაფებს ახვევს. ეშხადება, ალბათ, თბილ განედებში წაითევზავებს. თუმცა, ვიცი, საგანგებო რამ თუ არ მოხდა, აესტრალიის ნაპირებამდე არც არსად შესვლა იქნება, არც შეჩერდება. მაგრამ ჯანომ თუ ვერ გააკეთა ის რალაც ჯანაბა ნაწილია, მაშინ ალბათ... ამაზე კი შიშით აღარც ვფიქრობ. ქილმანი ხალითის ბრიგადაშია. ესენი მთელი ღამე მუშაობდნენ, წესით კი ახლა უნდა ისვენებდნენ.

— რატომ არ ისვენებ? — ვეკითხები ილიას.

— თავისთავს ვებრავ დროს, ამხანაგო გულო, — წითურ ლოყებზე კრძალვისა თუ რალაცნაირი მოჩიჩილების ფერისცვალებამ გადაურბინა და სახე ხან შეუწითლდა, ხან შეუთეთრდა. ილია ძალიან ნამუსიანი ბიჭი გამოდგა. მითბრეს, ებრაელიაო. თუმცა არ გავს ამ მოკირკიტე, საქმეში მუდამ ჩაძირულ და ძალიან მეცადინე ხალხს. ეს უფრო ლალი, თავისუფალი, მაგრამ ოღნავ ზანტი თუ ზარმაცაც მეჩვენა თავიდან. მაგრამ ჩემს თვალში ილია თანდათან გამომჭობინდა, მკვირცხლი, დამჭერი, მოკრძალებული და საქმისმცოდნე გახდა.

ჩემად, საღლაც სიღრმეში, კიდევ მიკვირს, ისეთი მშვენიერი ქართველია, რომ ქვეყნის სიყვარულში ტოლს არ დაგიდებს. ქართველი ებრაელი სხვას არა ჰგავს. იქაც რომ წავიდნენ, აჭაურ საქმეს აკეთებენ. ამბობენ, რუსთაველის ძეგლს დგამენო.

ელიმანის აქ ყოფნა, უბრალოდ, იმიტომაც მიყვიროს, რომ ეს ხალხი ნაკლებად წავა ასეთ ნაკლებშემოსავლიან, მძიმე და რისიკან საქმეზე.

— აი ნახავთ, ამხანაგო გულო, რა თევზები დავიჭირო, მოგართმევთ, მოგართმევთ. — მხიარულად შპირდება ილია.

— კარგი, კაცო, ისე შპირდები, ვითომ თევზი კალათაში გიწყვიდა.

— არა, უფროსო, აი, ნახავთ.

მეორე დღე ღამდება. ზამთრის ნატამალიც არ იგრძნობა. მოწმენდილია და ჩამავალი მზე, უფრო თითქოს დიდო, თანაც უფრო კაშკაშა წითელი მზე, იქით, ჩინეთის მხრიდან ზღვის უსაზღვროებას კიდევ უფრო დიადს, კიდევ უფრო ძლიერსა და ლამაზს ხდის. გეგონება, წყალი კი არა, თვალწინ ოქრომოსხმული ველებიათ. ოკეანის ზედაპირი ზანტად ზომიშმებს, იყვლება, ლივლივებს, მის ზედაპირზე მიმავალი ხომალდი, თითქოს ადგილზე დგას. და ამ გიგანტური სულდგმულის სუნთქვაზე თავადაც ირხევა.

მგონია კონტინენტიდან წამოყოლილი ფრინველები სულ თან გვედევნებ, თან მოგვეყვებიან. ჭერ მხოლოდ თოლიები და სხვა მომცრო ფრთოსნები არიან. ალბატროსები ჭერ არ ჩაიან. ბიჭები მეუბნებიან, ალბატროსები სამხრეთ ნახევარსფეროში ბლომად იქნებიანო. შპირდებიან კიდევ, დავიჭერთ და ფიტულს ვაგვიკეთებთო. ამას უფრო ბიჭიკო შპირდება და სხვა ათასნაირ მომავლის ჭერ არმომხდარ თავგადასავლებს წინასწარ მიყვება. მეც ვუსმენ და თანზომობის ნიშნად თავს ვუქნევ. ალბატროსის ფიტულისთვისაც წინასწარ მადლობას ვუხდო, მაგრამ ჩემთვის კი ათასჯერ ვამბობ, არა! არავითარ შემთხვევაში ალბატროსს არ მოვაცვლევიანებ. მიყვარს ალბატროსი. მძლავრი, უწყინარი, რომანტიკული ფრთოსანი, ის ხომ ლექსთა ლირიკული გმირიცაა. არა, ალბატროსი ჭერ არასოდეს მინახავს, მაგრამ იგი მაინც წარმოდგენილი მყავს. იგი სიყრმიდან ჩემი მეგობარია, თითქოს ახლა იმიტომაც

მივდივარ მის სამფლობელოებში, რომ ამ უძველეს, ამ შორეულ ფრინველს გავეცნო. მეჩქარება, მეჩქარებო ალბატროსის ნახვა. მგონია, ისიც მიცნობს. მეუბნებიან, მისი ფრთები სამ მეტრამდე იშლებაო. თუნდაც რომ წავიღო, სად შევიწინაბავ ფიტულს? ჩემი ოთახის სიგანე ამაზე მეტი არცაა. არა, ალბატროსო, არ გილაღატებ. იფრინე, იფრინე უსაზღვროებათა სტიქიონებზე, გვიჩვენე მაგალითი ბრძოლისა, გაძლებინს.

კაპიტანი შალვა თავის ხიდურზეა. ძირის ბანიდან ლიფტით ავდივარ ზემოთ, მინდა შალვას ჭანო გეგის განცხადებული ამბავი მოვახსენო. სწორედ ამ დროს შიგა ტრაპით ზევით ნელა ამოდის გლასი. ლიფტიდან გამოსული წინ აღარ ვუსწრებ, წინ მას ვუშვებ. „სტარმენი“ პირდაპირ მიადგა კაპიტანს და ეუბნება, გემი შესაკეთებელია, უნდა გავაჩეროთო. შალვა შეტორტმანდა და თავი ჩაღუნა. ვატყობ, ძალიან ეწყინა ასეთი განცხადება.

— გაჩერება ახლა? ეს თავის დაღუპვაა, მირიან დავილოვიჩი. მე ზუსტად გამოვიანგარიშე გზის სიგრძე და ჩვენი სვლის სიჩქარე, მეფრახტის დათქმულ დროზე ისედაც ვიგვიანებთ.

— რა ვქნა მერე, მანქანებს მე მწყობრიდან მთლიანად ვერ გამოვიყვან. გაჩერება და რაციით ამ რაიონში მყოფი ჩვენი სხვა გემის მონახვა-გამოძახებაა საქირო. თუ ვინმე აღმოვაჩინებ, უნდა ვთხოვოთ ის ნაწილი გვაესხოს. ვატყობ ვითარება იძაბება. მეც ახლო ვდგავარ, მაგრამ საუბარში არ ვერვი.

აღარც იმას ვამბობ, ჭანო გეგი რა ლაცას აკეთებს და ვაცალოთ, იქნება გამოუვლედეს-შეთქი.

გვერდით შემოხედვა და, დაბარებულ ივით, ჭანო გეგის გამოჩენა ერთად იყო, ჭერ მე მავლებს თვალს და, ვატყობ, საქმე კარგადაა.

— მირიან დავილოვიჩი, ნაწილი, ორიგინალის ზუსტი ასლი, გამოჩარხულია, თუ ნებას მომცემთ, ჩაგაყენებ და სრულ სიმძლავრეზე გადავიყვან.

— ხომ გითხარი, თავი დაანებებ-მეთქი ასე ხელით ნაჭახირეც დეტალზე როგორ ინდობა! — აენტო მირიანი. იმის მაგიერ, რომ გახარებოდა, ეწყინა და კიდეც გაჭავრდა.

მაგრამ კაპიტანი შალვა უცებ გასწორდა წელში და ჯანოს შეაქჸერდა. მეორე მექანიკოსმა იცის კაპიტანისა და „სტარმეხის“ ურთიერთდამოკიდებულება, ამიტომ ტაქტიანად მოიქცა, თავიდანვე კაპიტანს რომ არ მოახსენა ეს ყველაფერი.

პირდაპირ თავისი სამსახურის უფროსს უთხრა ჯერ. საბოლოო სიტყვა, რა თქმა უნდა, კაპიტანზეა.

— მე ჩავდივარ სამანქანოში და ყველაფერს ვაჩერებ... — მკვეთრი ტონით წარმოთქვა გლასმა და წასასვლელად წაიწია.

— კატეგორიულად გეუბნებით, — მეორე მექანიკოსმა დეტალი შეცვალოს ცურვის პროცესში, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ახლაცე რაციას ვუბრძანებ, სანაოსნოს ხელმძღვანელობას და უკავშირდეს, პასუხის მიღებამდე ვივლით ასე!

„სტარმეხი“ ამას არ მოელოდა. აღარ გაჩერდა. უკმაყოფილო ბუზღუნით დაეშვა შიგა ტრაპზე.

— ამხანაგო მეორე მექანიკოსო, ახლაცე ჩადით სამანქანო განყოფილებაში და თქვენი პირადი პასუხისმგებლობით, დეტალი გამოცვალებეთ! — სრული ოფიციალური ფორმით და რიგით უბრძანებს კაპიტანი შალვა. ჯანო გეგის ისე უხარია, შემობრუნებისას თვალის ჩაკერასაც მიბედავს, როგორც ტოლი ტოლს. მეც თვალის ჩაკერით ვპასუხობ და ღიმილით მივაცილებ.

ეს ბიჭი, ჯანო გეგი, როგორც თვითონვე მითხრა ინდოეთის ოკეანეში ცურვისას, ზეველი ყოფილა. ზევი ერთი ციკქნა მთის სოფელია კინტრიშის ხეობაში, სადაც მალა, მთებსა და ხეობებში შემალული. ჩვენში მთებს რომ აცარიელებდნენ, ვითომდა ცენტრებთან ხალხის მისაახლოებლად, მაშინ ზეველებიც ძალით ბარში ჩამოათრიეს. დაცხა, დაიხუთა ბარში მთიელი. მო-

აკლდა კალმახი, ნალები, კამკამა წვირო. და ნელ-ნელა ისევ უკან გაიბრუნნენ...
 ჰოდა, ვიმეორებ, ეს სოფელია ხალხი განწირულად, მოწყვეტილად, ცხოვრებისათვის ვითომდა შეუფერებლად მი-აჩნიათ. მაგრამ ისე ლამაზი, ისე მყუდრო და ისე ტპილნაყოფიანი მიწა აქვს ამ სოფელს, ხალხი ვერ ელევა.

მამამისი, მეველუდი, მართლაც დიდი უსტაა თურმე. სოფლის სული და გული. ყველაფერი რომ ხელიდან გამოუვა ისეთია. ერთ დღეს დამიმართხელა ჯანო გეგიმ და მომიყვა მთისა და ბარისა. ერთი სიტყვით, თავი გაძაცხო. დღეს კი, თავი მომაწონა...

მამაჩემმამო, მითხრა მაშინ ჯანომ, ომის მერე, სოფელში თავისი ხელით, წისქვილივით პატარა ელსადგური ჩადგა დღეში და თვითონვე ამუშავა სადგური და სინათლით აავსო მეზობელთა სახლები.

შვიდი ძმა შევეგროვდით პატარა ფაცხაში და ასე გავიქეც-გამოვიქეციეთო. ბაბას აღარ შეუძლია. ჩვენ, ბიჭები კი გავიფანტეთ და სოფელს გაუჭირდაო. აქ ჯანომ ბერიკაცოვით ამოიხენეშა და დაუმატა, — სოფელს და მიწას ჩვენში ძალიან უჭირს. რა გვეპირს, რა გვეძარება, ვერ გამოვიდა.

— ახლა საქმე კარვად წავა, ალბათ, აგროსამრეწველო კომპლექსი... ათასი მაგარი ექსპერიმენტი...

ჯანომ თავი ჩაღუნა, არ უნდოდა შემდგებოდა, მაგრამ, ეტყობოდა, ამეებს დიდი ნდობით არ უყურებდა.

— ჰო, ჰო, ახლა ისეთი რეფორმები მიდის ზევით, სოფელი მაგრად უნდა მომძლავრდეს. — ვეუბნები მე.

— რეფორმა ქვემოდან ჯობიაო, ბაბაი იტყვის და მე მგონი მართალიცაა. — დინჯად დაასკენა ჯანომ. არა, არა, — მაშინაც მომაწონა თავი ამ ბიჭმა. მართალი თქვა, მეც მომეტბუნა სოფელზე მაშინ ჯანოს მიერ გამოთქმული, ტყვილიანი შენიშვნები.

კი, კი, — რეფორმა მართლაც ძირიდან, ქვემოდან აჯობებს. ვთქვათ, მიწასთან კაცის ურთიერთობა რომ შეიკვალოს? ბოლოს ხომ მაინც მიმაგრება

ხდება მუშახელისა ნაკვეთზე. ე. ი. მიწაზე? მე მგონი, მუშახელი კი არა, მიწა უნდა მიამაგრო მუშახელზე. ვთქვათ, რამდენი მუშახელი ჰყავს სოფელს? ამდენი. რამდენი აქვს მიწა? ამდენი, აიღე ეს მიწა, გაყავი მუშახელის რაოდენობაზე და მიუზომე. უთხარი გლეხს, ოჯახს მუშახელი მოაკლდება, მისი წილი მიწაც მოაკლდება. ჰო, იმ ჩვენს მთიანში, ლელელურდნიან მცირე მიწიანში, რაღაც ამნაირი რამე უნდა გავბედოთ, თვარა გლეხი სოფლიდან გავეპარება.

დაუდგინე რა დათესოს, რა მოიყვანოს, რა მოგყიდოს.

სარჩოს აიღებს, დანარჩენს სად წაიღებს, — საზოგადოებას, ქვეყანას ჩააბარებს, ხომ?

გეფიცებით, აი, მაშინ ეს უსაქმურები აღარ იქნებიან, აღმა-დაღმა რომ დახეტიალობენ და ყალთაბანდობენ, ესენი აღარ იქნებიან. შშობელი, მიწა და საქმე აღარსად გაუშვებს ასეთებს.

მიხარია, რომ ჯანო გევიზე ფიქრმა, სხვა ფიქრები, სათქმელი თუ არსათქმელი თავისთავთან მაინც გამაშხელინა.

თავისთავს კი ვუმბელ, მაგრამ ვინცაა მიწათა უფროსი, ვითომ იმას ვეტყვი ამეებს? ვნახოთ იქნება ზღვამ უფრო გაბედული და პირდაპირი დამაბრუნოს ხმელეთზე.

ღამე თანდათან ეშხში შედის. აი, სამხრეთი უფრო სინამდვილედ იქცა. ცა ისევ მოწმენდილია, მაგრამ გარეთ ქარი მძლავრობს. ბანზე გავდივარ და ზეცას შევცქერი. ვარსკვლავები აქ თითქოს სხვანაირი არიან. ჯგრო-ჯგროდ, გეგონება მტყენებდა ჰკილია. საღღაც, პორიზონტს იქით, გაესებულმა მთვარემაც ამოჰყო თავი. მალე მთლიანად ამოგორდა, მსუქანი, ყვითელი, დიდი მთვარე, შევყურებ ზეცას და მიხარია, ასე მგონია, აქ ზეცაში უფრო ბევრი ნაცნობი მყავს, ვიდრე ძირს, დედამიწაზე.

ხილურზე ავდივართ. კაპიტანი საშტურმანო ჯიბურში რუკებს ჩაჰკირკიტებს. მაინტერესებს რაზე მუშაობს,

შევივარ და მეც რუკებს დავცქერი. ქვეშედან გამომხედა შარტყმანმა მთხოვა, ახლოს მივიდე. *გეგლეხი მთხოვა*

— აი, ნახეთ, რა დღეში ვართ, — მაჩვენებს სქელი წითელი ხაზით ჩაგლებულ ჩვენს გასასვლელ გზას. ჯერ ხაზი ეკვატორამდეც არაა ჩასული. იქ, ეკვატორის მიდამოებში, სადაც საფანტივით ყრია კუნძულები, გაჩხერილია კაპიტანი, ხაზი ქვემოთ ველარ მიყავს. ვხედავ ალაგ-ალაგ წითელი წინწყლებით რუკაზე ტებილხაზოვანი წრებია გაკეთებული.

— აი, ეს რიფებია. წყალქვეშა კლდეები. წინათ ამ რაიონში გადიოდა გემთა სამიმოსვლო მთავარი ტრასა, ბოლო წლებში წყალქვეშა ვულკანებმა სულ შეცვალეს წყალქვეშა რელიეფი ამ მიდამოებში. — მიხსნის კაპიტანი შალვა უფრო ვიხრები და მეც, ჩემი მხრით, ვაკვირდები რუკას, მინდა რაიმეთი დავეხმარო კაპიტანს.

— არადა, გვერდით რომ გავუხვიოთ, შემოვუვართ, დროში ვიწვიოთ... წითელ ფანქარს გვერდით ავდებს სასოწარკვეთილი შალვა და თითებს „იმტერევს“.

მერე, გაიხედ-გამოიხედა, კარი მიხურა და მეუბნება:

— ნახე, როგორ მოიმატა სიჩქარემ? დამპალი „სტარმეხი“, მაგისი რომ დამეჯერებინა, ახლა საღღაც კორეის გვერდით ვიყურყუტებდით ღია ზღვაში. რა ყოჩაღია ეს ჯანო, ა? გააკეთა, ძაო, დაგვხატა ბიჭმა პირდაპირ. ბატონო გულო, მერე, როცა დავმშვიდდებოთ, ტვირთის მიღებას დავიწყებთ და სხვა, გამახსენეთ მეორე ტექნიკოსზე. საგანგებოდ აღვნიშნოთ, მაღლობა ვუთხრათ. ფორმა გამოვნახოთ, ეს თქვენ მოიფიქრეთ. თქვენი ვალიცაა.

— კარგი, კი, ბატონო. — მეც მესიამოვნა.

— ამას მე მოვუვლი, — ისევ რუკას მიუბრუნდა. — მოვნახავ გასაძრომებს. რაღაცა იქნება, მაქვს იმედი, დროზე ჩავაღწევთ. ჰო, დღეს დაზუსტდა, დანიშნულების ადგილია — სიდნეი! მეშინოდა უფრო სამხრეთის ნავ-

სადგური არ ყოფილიყო. ისე გაურკვეველი ცნობები მოდიოდა ვეჭვობდი, ახლა კი დაზუსტდა.

ხალითმა პირდაპირ თავი მომანატრა, სად დაიქარგა ეს კაცი? იაბონიასა და ვლადივოსტოკში ისეთი სამუშაო დააწვა, პირდაპირ აუწერელი. დღე-ღამე ზომ გემბანიდან ვერ შემოდიოდა. ბოცმანი, საერთოდ, ვატყობ, გემის სული და გულია, მეტი რა ვთქვა.

არ მეძინება, მოდი ჩავალ ხალითთან. ჭერ ყურს მივუვადებ, თუ სძინავს, წამოვალ, არ შევაწუხებ.

ქარი ღრიჭედაა. ვალებ, დამუხლული, ბარგს ალაგებს, რალაც-რალაც პატარ-პატარა ნაყიდებს აქეთ-იქით მალავს. ერთი იაფფასიანი მაგნიტოფონი ჩაურთავს. ვილაცა ხმააზღეჩილი მღერის. ხალითს ძველი, ორმოციანი წლების ტანგოები უყვარს.

ეს მაგნიტოფონი კანარებზე იყიდა. მაშინ, მახსოვს, მითხრა, იაბონურიათ. მაგრამ იაბონიაში ეს უფრო ძვირია. ასეცაა.

— ოოო! — გაგრძელებულად გაშომძახის და მოკლე სავარძელში ეშვება. — დაილაღე? გეძინება?

— აჰ, აჰ! ჩემი ძილი გავონილა, ბატონო გულო? რავე გეკადრება. იყავი, შენი ჭირიმე, ვილაპარაკოთ. აჰ, ბალანა არ მიტირის და ცოლი არ მელიოდება. ახლა ეს ათი დღე, შედარებით, იოლი იქნება ჩემთვის და ჩემი ბიჭებისათვის, მერე, ტროპიკებში ერთს კარგად გავრეცხავთ ტრიუმფს და... იცოცხლე. — მერე, წარბს იჩიჩქნის, უღვაშებს თითებით ივარცხნის და ჩაფიქრებით ამბობს:

— აი, ზინას საქმე არ მომწონს, ბატონო გულო. ეს გოგო ნაღდად ფეხმძიმედაა. თანაც მგონი უკვე საკმაო ხანია. არ ვიცი რას ვიზამთ. მაგას ამბავი მოუვა სადღაც შუა გზაში, ოკეანეში... რომ ვეჭვობდი, მართლდება.

— ხედავ შენ! — ანთებული ვპასუხობ მე. — ფეხმძიმობა ხაბაზისაგან, რალა თქმა უნდა. ეს უკვე ახალი დანაშაულია.

— ჰო, ალბათ. აბა, როგორ ძველდება, იცით, მეცოდება ორევე, ცოცხალი ძალიან უყვარდათ ერთმანეთს. ახლა შენთვის ყველაფერი არ მითქვამს. თავიდანაც, ჭერ ხმელეთზეც ვიცოდი, რომ აეთოს ზინა უყვარდა. არანაკლებ უყვარდა ზღვაც, რა ექნა არ იცოდა. რომელი დაეთმო. — მიყვება ხალითი.

ახლა, ა, ასეთი რამ გვეჭირს. იმის გაპარვა უნდა იჩივლო კაცმა თუ ეს, აქ დარჩენილის და ამ დღეში ჩავარდნილისა? არა, ძიავ, ეს ამბავი ჩვენ ყველას ბოლოს ერთად დაგვაწუხება. აი, ნახეთ.

ჩემი წინანდელი წუხილი ახლა ორკეცი შეიქნა. ხალითი გამოცდილია, ზღვაზეც და ხმელეთზეც. აღარ ვერევი, ვიმედოვნებ, ისევე თავად შიავნებს ყველასათვის გამოსადეგ საერთო გამოსავალს. მაგრამ რა გამოსავალზე შეიძლება კაცმა იფიქრო. გეშუე ერთი ქალი გყავს, ისიც თურმე მალე იშობიარებს. მერე? — ვინ დაეხმაროს?

სულ თვალწინ მიდგას ზინა. მეცოდება, დიახ, მეცოდება. ახლავე მინდა ჩავიდე მასთან, მივეფერო, გავაძაგრო, გავამხნევე, მაგრამ ახლა ჩემი ჩასვლა, თუ ვინმემ თვალს მომჭრა, უსათუოდ მითქმა-მოთქმას გამოიწვევს.

სარკმელზე ქარი წრიბინებს, გემიც მოულოდნელად ძლიერად ირყევა. ილუმინატორებზე კი არა, ქარი ოკეანის ზედაპირსაც, ეტყობა, ისე ებრძვის, ახალწამოქოჩრილი ზვირთების ქუხილი უკვე კაიუტაში შემოდის. რა კარგი დარი იყო, ვფიქრობ, რამ გადარია ასე უცებ ზღვა?

— აქ ისეთი უბედური რაიონია... — ამბობს ხალითი, — აქ ტაიფუნების ზონაა. ან ჩავლილი ტაიფუნის ნარჩენებს შეეჩხებები, ან მოახლოებულის გამოგზავნილი ელჩები დაგზვდებიან და გაგაფრთხილებენ. — ილუმინატორში იყურება და, როგორც ჩვენებური გლეხკაცი, ყანიდან რომ ცაში ერთი შეხედვით მთელი დღის ამინდს მიხვდება, ისევე, ხალითი ტაიფუნის მოახლოებას, მგონი, ყნოსვით გრძნობს. ეჭმედებით. მე სხვა რამეზე ვადა-

ვდივარ. მაგრამ ხალითი ისევ ბრუნდება წელანდელ ამბავთან.

— თუ ასე უყვარდა ქალი მაგ ოხერს, რას მირბოდა? — ჩაველაპარაკე ჩემთვის, ხალითი თავს ჩაჰკიდებს.

— ეჰ, ჩემო გულო, რა იცი, რა მოხდა. არა, არა, მაგი სულ არ შეადარდებს. მე ამ გაჭირვებულ ზინაზე ფიქრმა გადაშრიოს უნდა.

იქნებ ამასობაში რომელიმე პორტს მივადგეთო, იშვინდებს თავს ბოცმანი.

— არა, თუ უყვარდა... იმას ვამბობ, ასე ქალის დატოვება? განა ეს საქმეა? — ვამბობ. — კაი, ქვეყანასაც შეიცვლი კაცი, მაგრამ სიყვარულს რას უშვები?

— ეჰ, სიყვარული, ჩემო გულო, ბევრი მინახავს, მაგრამ ერთი მაინც იმფერი იყო, ვერც ეს მიეტოლება იმას. სულ ამ სიყვარულის გაყოფამ და ცალკალკეობამ არ დამიშაშრა გული?

— რა იყო, ჩემო ხალით, ამნაირი? — დავინტერესდი, — ბოთლის ჩამოღებას ცდილობს, ვაჩერებ. ეს ცდა კი მისი ნიშანია, გრძელი რაღაცის მოყოლა სურს.

თუ ძილი არ დაგწოლიათ, ერთ რამეს მოვეყვები, ამის დაწერის თავი არა მაქვს, თორემ...

მეც მოსასმენად განვეწყე, რომ ხალითს ხელი შევეუწყო.

— რის ძილი, ჩემო ხალით. თქვი, თქვი, ამაზე უკეთეს დროს სადღა ვიშოვით საუბრისათვის.

— თავისთავზე „ქარგ მთქმელს“ მე-

თქი ვერ ვიტყვი, მაგრამ შე მგონი გლახა მთქმელს უფროსი ვერატი გამგონე.

ერთი ხალხი და მისი ერთი სამშობლო რომ ორად გაყოფილია და ახლობლები ერთმანეთსაც რომ ვერ ნახულობენ, ეს ახლა ბევრს ადარდებს მსოფლიოში.

არც ჩვენთვისაა უცხო ასეთი უბედურებით გულისტკივილის განცდა, ზოგან ჩვენებური სოფელიც კი შუა გაყოფილია, სამუდამოდ. მთელი ქვეყნები უნდა შემოიაროს გაღმაუნებლმა, რომ გამოღმა უბანში გამოვიდეს. ყველა ხომ ამასაც ვერ მოახერხებს. ამიტომ ვართ ასე, „გამოღმა მე ვარ, გაღმა — შენ“... — ვლიინებთ და ჩვენი ტკივილისა მხოლოდ ჩვენ ვიცით, სხვას ამის ცოდნა არ აინტერესებს.

მართლაც ჩამაფიქრა ხალითის ნათქვამმა აქ, შორეულ, წყნარ, მაგრამ ამ წუთას უკვე აღელვებულ ოკეანეში, თვალწინ გადაიმშალა ჩვენი მშობლიური ზღვისპირეთი, საზღვრისპირეთი. ავღიე ჭოროხს აღმა, გავხედე შარადიდს, დავბრუნდი სარფთან, გავედი ციხისძირს, ქობულეთს, ვუცქირე სივრცეს, ვუსმინე ნიავს. იქ, გაღმა ჩემიანები არიან, გამოღმა — მათიანები ვართ.

მე ვგრძნობ მათ გულისძგერას, ისინი ალბათ — ჩემსას.

საზღვარი, როგორც მარად სისხლშეუშვარალი ჭრილობა, გადავლებია გულმკერდზე უძველესსა და უჯანსაღეს მამულს ჩემსას.

ჭიბნიდან „მჭიფობისთვის“

ჩემს წინ ბრძღვილებს ცხრა ვარდის ტოტი

ძველ კრილობაზე
მარადიული
მაისი
სხივთა ხელებს შემომხვევს...
შემოხველ, როგორც შუქი, ციური,
ოთახშიც,

გულშიც,
ლექსშიც შემოხველ
და მოიტანე ტკბილმშობლიური
მიწის სუნთქვა და ლაყვარდთა კრთომა
ციცკრის ციაგი და სიოს ფრთონა —
ვარდის ცხრა ტოტი,
წითელი ვარდის

აკოყრებულნი ცხრა ნაკვერჩხალი
და...
თვითაც სიზმრის ყვავილსა ჰგავდი.

მკერდით შეასკდა ცის თაღს მერცხალი,
ცეცხლად გაღვივდა სიტყვა
ფერმცხრალი
და შემომყვილა იმ სიტახუქემ

გზებს და ბლინდაყებს
რომ შევატოვე —
ძალმიძს კვლავ გავყვე ახალ ქარბუქებს
ხვალის რიყრაყებს
ფრთა შევატოლო.

რა თვალმომჭრელი სინათლე მოდის...
ჩემს წინ ბრძღვილებს ცხრა ვარდის
ტოტი,
იმ დროშის ფერი, მე რომ ვატარე,
მე რომ დავღვარე, იმ სისხლის ფერი...
და ჯადოქარი მათი მხატვარი
მაისი,
ფერთა სიუხვით მღერის.

რა თვალმომჭრელი სინათლე მოდის,
სხივები ჩანგის სიმებად ქლერენ.
ჩემს წინ ბრძღვილებს ცხრა ვარდის
ტოტი
და შენ —
იმ უკვდავ მაისის მერე
ქვეყნად მოსული ზღაპრის ყვავილი.

ცაზე მზე ჟინიანობდა

შლეგამორეულ ფერდობზე
ყაყაჩო მოგოგმანობდა,
მას შენი ხალი შევნოდა,
შლეგა ჩემს დარღსა ჰგვანობდა.
გზის პირზე წყარო მღეროდა,
ცაზე მზე ჟინიანობდა.
გზის სხვა მხარეზე ჯეჭილი

მუქმწვანედ ლერწმოვანობდა,
სიმწვანის ზღვა ირწყეოდა,
ნიავე იავნანობდა.
უმწვანო ზოლი მიწისა
ასფალტის ჩაცმას ნანობდა,
მე წლების ტვირთსა ვჩიოდი,
გული გასკდომის ლამობდა.

• • •

ჩემი მდინარე აღარ მდინარობს,
ტივი არ ტივობს,
აფრას არ ატოკებს
ზურგის ქარი და
სიცილი მზის...
— რომელ უკაცრიელ კუნძულზე
მარტვილობს

ჩემი სიყვარული —
წინადადება გარეშე ზმნის?

• • •

რა ვუყო, თუ მიბინდდება,
რა ვუყო, თუ მალე წავალ,
ჩემი ჩრდილმორეული ცის
მზეცა ვარ და მთვარეცა ვარ.
ისევ ბრუნავს სიყვარულის
კვერი გულის საღეწავად,
ულვთოდ მბრუნავ დღეებისთვის

ძნაცა ვარ და კალოცა ვარ,
წავალ, იქაც ერთი ღმერთი
მეყოლება სალოცავად,
მამულის ცა იჩახახებს,
მხოლოდ ჩემი მთვარე ჩავა.
მერე რა, რომ მიღამდება,
მერე რა, რომ მალე წავალ...

• • •

არაუკარი, ხე, რომელზეც არ ჯდება ჩიტი,
შორი ჩილედან აქ მოსული არაუკარი.
შუაზამთარში რამ ჩაგაცვა აპრილის ჩიითი,
მისგან მოწვდილ თასს რატომ ხელი არ აუკარი...
გაზაფხულის დღეც არ ყოფილა შენთვის უქარო,
ზამთრის დღეები რათ გექნება წყნარი და მშვიდი...
სიზმრის ჩიტიც კი გაგფრენია უგზო-უკველოდ,
ოცნების რტოებს რისთვის ზრდიდი, რისთვის შლიდი...
კარს არ გაგიღებს სიყვარული — ბალი უკარო...
მაშ ამ ზამთარში რამ ჩაგაცვა აპრილის ჩიითი,
მაშ იმ მოწვდილ თასს რატომ ხელი არ აუკარი...
არ დაგაჯდება ბებერ მხრებზე არცერთი ჩიტი...
შავი ზღვის პირზე ეულად დგას არაუკარი.

ცხოველთა ბაზარი

არა ვაშლებით, არა ყოლოთი,
ანდა ამ მიწის სხვა რამ ბარაქით,
არის ბაზრობა, ყეფით, კნაეილით
ილეიძებს რუხი დედაქალაქი.
ძალდიც პატრონს გაეს, კურდღელიც,

კატაც,
მინდვრის თავუნაც და თუთიყუშიც,
ყველას თვალებში კიაფობს სევდა
და ღმერთმა იცის, რა უღვეთ გულში.
გაუტანლობის სურათი დღემდე
ამაზე ნაღდი არ შეგულება,
აქ ჭიჭხ არყის ფასად ყოლიან
შეჩვეულ ალერსს და ერთგულებას.

რა ქნან ამ ოქროს თევზებმაც, ნეტავ,
როდესაც პირი წყლითა აქვთ საეხე,
არ დაეუფასეთ სასწაულები
და იმის შერე დადუმდნენ ასე.
და როგორც ჩვენში, აქ, ცხოველებშიც,
მეტი ფასი აქვს ძაღლებს ჩინიანს,
ჩირად ფასობენ აქ უჩინონი,
ვუცქერი, ვფიჭრობ და მეშინია,
იქნებ შენც ასე გამყიდო გროშად
მაშინ, როდესაც არ გეყვარები,
ისმის მუსიკა, ვისოცკი, სევდა
და არყის ხეზე სხედან ყვაეები.

იმაღლი

ისეთი რამ დაწერე, რაც ჩვენს ღღეფანდელ
ყოფასა და მომავლას იმედს ცოტათი მაინც
გამოხატავდეს.

წერილი ავტორიდან

აქ დრო უფრო ნელა გადის,
აქ მზე უფრო შორია,
გარეთ ქარი აჩურჩულდა,
შენი სუნთქვა მგონია,
ამომეგოს ფიჭვის კოშკი
უძძიძესი ლოდებით,
აგისრულებ ყველა ნატვრას,
თუ კი დამელოდები.
ძველი გზების მიტოვება,
მაინც გამიჭირდება,
ახლა შენი ერთგულება
წამალივით მჭირდება.

წინ გზებია, ისევ გზები,
გზები საით მიდიან.
მარტოსული მივდევი ბილიც,
მხრებზე ცოცხა მკილია.
თითქოს არც კი ვიმჩნევ დარდს და
სული ბოლმით მეცხება,
გადახობრილ თმაზე მხოლოდ
მზე თუ მეალერსება.
ო, ყველაფრის დავიწყება,
ვიცი, გამიჭირდება,
ახლა შენი ურთგულება,
წამალივით მჭირდება.

ისევ აცეკვდა შემოდგომის ყვითელი ქარი,
 სიმღერით ისევ დაიცალა, მოკვდა ჭრიჭინა,
 ისევ იმედის კვერსა ვლოლნი ყოველ ცისმარე,
 მარტო ვარ ისევ, სულიც ისევ კბილით მიჭირავს.
 ვინ შემოაღებს ჩემი სახლის ნაცრისფერ კარებს.
 ვინ შემომხედავს მოკრძალებით და ალტაცებით,
 მე იმ ერთს ველი, თორემ, ღმერთო, ჭვეყნად ბევრია
 ყულაბასავით მოჩხრიალე მამაკაცები.
 ვერ შევიფერე მე პატივი, მათი თაყვანი,
 ისე ვით კაბა უფროსი დის გამონაცვალი,
 ყველა ტკივილი წავიდა და დატოვა ლექსი,
 ყველა კოცონი ჩამიქრა და დარჩა ნაცარი.

თეთრი ირმის სიზღარა

არავინ იცის ჩემზე უკეთ სიცოცხლის ფასი,
 სიკვდილის წამთან შეხვედრის და გამოსალმების,
 მაგრამ თუ მამულს დასჭირდება შესაწირავი,
 მე თვითონ მივალ, ჩემივე ფეხით კართან სამების.
 ხულისგულიდან მე ხბოსავით არ ვლოკავ მარილს,
 მოწმედ ამისად ეს ბებერი ჩემი მთებია,
 დამგეშე მგელო, მტერო ჩემო ვადამრჩენელო,
 თორემ ორივეს მონადირე ჩაგვსაფრებია.

შახველრა

მეკითხები — როგორ ხარ?
 პასუხს არც კი დაუცდი,
 ისე უცებ მცილდები,
 ხალხში მიიმაღლები,
 როგორა ვარ? რა მიჭირს...
 თუმცა როგორ არ მიჭირს,
 ვცხოვრობ, როგორც ცხოვრობენ
 მეოცნებე ქალები.
 მთელ დღეს მყოფნის იმედად
 ერთი ქათინაური,
 ისევ მწამს, რომ ფეხბურთზე
 მეტად შეგიყვარდები,
 ისევ შენს შეხედვაზე
 უცნაურად ვიცვლები,
 როგორც ქარის თრთოლვაზე

ირწევინ ფარდები,
 ისევ ისე გულს მიკლავს
 ორპირი და ორგული,
 ისევ ისე ვფიცულობ
 საქართველოს — სახატეს,
 ისევ ვერვინ ვერ ამჩნევს
 ჩემს სახეზე ნაოჭებს,
 თუმცა ჩემი პორტრეტი
 არაერთხელ დახატეს.
 ვრჩები ისევ ერთგული.
 ამ დაღლილი სიმათლის,
 უდარდელი სიცრუის,
 რა ვქნა, ისევ მტერი ვარ,
 და საწუთრომ, ღმერთმანი,
 თუმცა ბევრჯერ მიმუხთლა,
 მაინც ბედს არ ვემდურია,
 მაინც მადლიერი ვარ.
 მეკითხები — როგორ ხარ?
 პასუხს არც კი დაუცდი,
 ისე უცებ მცილდები,
 ხალხში მიიმალები.
 როგორა ვარ? რა მიჭირს,
 თუმცა როგორ არ მიჭირს,
 ვცხოვრობ, როგორც ცხოვრობენ
 მეოცნებე ქალები.

აქა. გორიაშვილი

ხეავს

როგორ არავის ებრალეებით გაზაფხულისთვის,
როგორ ადვილად გიმეტებენ გაზაფხულისთვის,
მარტო ფოთოლცვენისას თანაგიგრძნობენ,
რადგან ადვილია
შიშველი ცრემლის დანახვა და მოფერება.
გაზაფხულზე კი
ალტაცებით ტაშს უკრავენ,
რისთვისაც გუშინ
    ღრმა სამძიმარს გეუბნებოდნენ.
ველარ გამჩნევენ
    არანაკლებ მძიმე ტკივილებს,
მხოლოდ სხვაგვარად,
ფოთლებად და ყვავილებად ამოკენესებულს.
ვერ მიმხვდარან,
ჯალათივით რომ დაგდგომიათ
მწვალებელი აბრილი თავზე
და ფესვებიდან გივლით კანკალი
ყოველი კვირტის ამოტეხვისას.
როგორ ადვილად გიმეტებენ გაზაფხულისთვის...
არ იციან, რომ
    შემოდგომის ბანგი გერჩიათ,
    შემოდგომის დიდი სიმშვიდე.
თორემ ფხიზლებს
    უფრო მეტად დაგეზარებათ,
რამდენი ყვავი ცას შეახეთქებს
ძველისძველ ბოლმას,
რამდენი ჭარი აიშლის ნერვებს
თქვენი შტოების თავში სახლელად.
...სიცოცხლე ჰქვია,
მაგრამ მაინც ტვირთია
    ჟამი
გამწვანებიდან-ფოთოლცვენამდე.
მარტო ფოთოლცვენისას თანაგიგრძნობენ...
რატომ ჰგონიათ,
რომ მიტყევა უფრო ძნელია,

ვიდრე
 სიციცხლეატანილი სხეულის გაძლება,
 ვიდრე დაბადება,
 ვიდრე ყვავილობა,
 ვიდრე სიყვარული.

• • •

დაბადებამდე დამიდეს ზღვარი,
 დაბადებიდან ვაწვალეხ სათქმელს
 და ბრმა ლეკვივით ვეფათურები
 სულის ფსკერსა და
 სხეულის სარქველს.
 უნდა გაეცილდე და გავაღწიო,
 უნდა ეიპოვო რაღაც
 მესამე,
 თორემ ვის უნდა სული და ხორცი,
 ზამთრის მთვარესთან მონათესავე.
 მე მაინც მომაქვს, რაც გამაჩნია,
 მანდ მორჩეს ჩემი მიმქრალი სოლო.
 სხვამ იქნებ კიდევ მონახოს რაშე,

მე კი
 სული და ხორცი მაქვს მხოლოდ.
 თუ მიშველიან,
 გაფითრებული თქვენი ლექსები,
 დალილნი ასე.
 და თქვენი საბე,
 ისიც დალილი,
 რაღაცნაირი თვალებით სავსე.
 მასწავლეთ,
 როგორ ვიქცე ზვარაკად,
 შესაწირავი რაა მესამე...
 თორემ ვის უნდა სული და ხორცი,
 დაფლეთილ ნისლთან მონათესავე.

— — —

კარლო კობარიძე

ორი მოთხროვა

ნიჟარის საფერფლე

კოკი ბაიაშვილს სამი თვის შერთული ცოლი გაექცა — ქურდულად კი არ მოხვეტა თავისი ნამზითვი ტანსაცმელი, ბელგად მირთმეული ოჭროს ბეჭედ-საყურეები თუ საქორწილო საჩუქრები, საქმიანად, აუჩქარებლად ჩაალაგა ორ მოზრდილ ჩემოდანში, აივანზე გაიტანა და კიბეს ჩასასვლელად რომ ჩააყოლა თვალი, ქმარმა დაუძახა, მოიცა, მოვდივარო. ამ დროს დედამთილი სიმინდის ფქვილს ურევდა მოხარშულ, დაკეპილ ჭინჭარში და წყველა-კრულვით იგერიებდა შიმშილით აწრიალებულ, აცქვიტებულ ჭუკებს; მამამთილი — მეზობლის ბურჯას საძრომელა გაუკეთებიაო, ეზოს ბოლოში ჭარჯით ამაგრებდა ცოცხალ ღობეს, კოკი კი თალარს წამლავდა გოგირდმურეული შაბიამნით. თავდაპირველად მამამთილმა დაინახა აივანზე ჩემოდნებით გამოსული რძალი, სინანულით გააქნია თავი და შვილს უთხრა, უხერხულია, ვააცილეო. მაშინ იყო, კოკიმ რომ დაუძახა, მოიცა, მოვდივარო. ცოლმა თითქოს მორჩილად, მაშინვე დააწყო ჩემოდნები და ორღობეში ბოლებ-ბოლებით ჩავლილი, შექანებული მენახირე რომ დაინახა, ოთახში შებრუნდა — წიგნების თაროზე მიყუთული ნიჟარის საფერფლე აიღო. კოკიმ საჩხებში მოიხსნა აპარატი,

ფრთხილად შედგა კიბის ქვეშ, ხელპირი ჰაიპარად დაიბანა საპნით, ტანსაცმელი გამოიცვალა და აივანზე რომ ავიდა, ვიდრე ჩემოდნებს დასწვდებოდა, ნიჟარის საფერფლე მოხვდა თვალში:

— ვითომ ეგ რაღა წასაღები იყო? — თან ჩემოდანს ხსნიდა.

— ვერ დაეტოვებ, დეიდაშვილმა გამომიგზავნა სოხუმიდან.

— ქმარი წინა კვირას უნდა გამოსვლოდა ციხიდან, — საფერფლე ჩადო ჩემოდანში და ისევ დაკეტა, — რაო, გუშინ, დედაშენმა?

— დეპეშა მოსვლია, მოვდივარო.

— საიდანაო?

— აკი შორეულში იყო?

— ჰოო...

ეზოდან რომ გადიოდნენ, ადევნებულ ძალს უყვირა კოკიმ, კუტი კარი გაიხურა და გაჩერდა:

— არ დაემშვიდობები ჩვენებს?

— მეუხერხულემა.

— ის რატომ არ გეუხერხულემა, დედაშენის დიპლიტიტოზე რომ ცეკვაე?

ცოლს ხმა არ ამოუღია, სახლს შეხვდა:

— მგონი უთო დამრჩა ჩართული.

— ასე, — თქვა კოკიმ, — დამთავრდა: ეზოს გამოსვლი და უკვე ჩემი ნა-

ცოლარი გქვია... საღამომდე მოგეცადა, სამუშაოდან დაბრუნდებოდა ხალხი და მანქანით გაგზავნილი.

— ველარ მოვიციდი, ამომივარდება დედაჩემი და ქვეყანას შეიხედებებს... რა ვქნა, ალბათ ასე დამწყველა ღმერთმა.

— შენს სიბერეზე ღმერთს ნუ აბრალებ... თავის მდიდარ ნათესავებს რას უყურებს, ორ წელიწადში დავამთავრებდი ინსტიტუტს და იქნებ მეც გავმდიდრებულოყავ!

ორლობის თავში გავიდნენ — შარავნა გამოჩნდა: მანქანის ისეთი ბზირი მოძრაობა იყო, კარგა ხანს ვერ მოახერხეს მეორე მხარეს გადასვლა.

— ავტობუსით, — თქვა ქალმა და ჩემოდანზე დაჯდა.

— შენ ახლაც ჩქარობ, — უთხრა კოკიმ, — ადგილი, დაგინახავს ვინმე.

ქალი წამოდგა, კაბაზე ჩაისვა ხელი. ცრემლი მოადგა ნაცოლარს, გვერდზე მიაბრუნა თავი:

— თავმოყვარეობა დაკარგული აქვს და სიციცხლეს გაგვიმწარებს.

— ადრე მკოდნოდა!

— ვერ ვეტყვოდი.

ავტობუსი გამოჩნდა. კოკიმ ჩემოდნები აიღო:

— არც შენა ხარ მთლად დალაგებული.

— შეიძლება.

ავტობუსიდან ჩამოვიდა შოფერი — საბარგული გახსნა. კოკიმ დაუდევრად შეყარა ჩემოდნები, მერე სამმანეთიანი მიიწოდა შოფერს:

— ორივე მძიმეა და, თუ ძმა ხარ, ჩატანაში მიიხმარე.

ნაცნობი იყო შოფერი, ფულზე ხელი აუკრა და ზმადაბლა უთხრა:

— კიდეც კარგი, დამარიგე, თორემ შოფერი ვარ, მაგდენი მოფიქრება სადა მაქვს.

ავტობუსის კიბეზე შედგა კოკი, ორიოდ, უცნობ მგზავრს მოავლო თვალი:

— წავედი, — სიმწრის ღიმილით გადახედა ნაცოლარს, — კარგად იყავი.

განსაკუთრებით დედაშენი მომიკითხე.

ავტობუსისთვის თვალი არ გაუვლო ლებია. აჩქარებული დაბრუნდა ისევ სამუშაო ტანსაცმელი უკონკრეტოდ ისევ განაგრძო თალარის შეწამვლა, თითქოს არაფერი მომხდარაო. არც დედ-მამას უთქვამთ რამე, მარტო ეგ იყო, მომდევნო დღეებშიც მთლად დაიძვირეს სიტყვა, უცხო იფიქრებდა, დამღვრებულები არიანო.

კოკის სიყვარულით ჰყავდა ცოლი შერთული, ვიდრე ხელი არ მოაწერა, ფიქრადაც არ მოსვლია, მიეკითხ-მოეკითხა, გაეგო, მშობლები, შინაურები რა ზნე-ჩვეულებისა ჰყავდა. და როცა აშარი, ხეტი სიდედრი, დაბეჩავებული სიმამრი და შინიდან გაქცეული, ბათუმში ჩასიძებული, აკვარგიანი ცოლისძმა ვაიციო, რაკი ჭიშ-ჭილაგისა სწამდა, მიხვდა, ზაფანგში რომ გაეზა ორივე ფეხით. თვითონ პატრიოსანი, მიწას ჩაშტერებული ოჯახი ჰქონდა, თანაც ისეთ ფაქულტეტს ამთავრებდა, სამშობლოს სიყვარულის მეტს თითქმის არაფერს რომ არ შეატანინებდასაკუთარ ჭერქვეშ. ჰოდა, იცოდა კიდეც, დღეს თუ არა, ხვალ მაინც წაართმევდა ცოლს სიდედრი — მენა, გენაცვალე, სიღარიბეში გასაჯახირებლად არ გამოზრდია ეს ანგელოზივით გოგო. გოგოს, შეხედავდი, მართლაც არ დაედებოდა წუნი, თუმცა არც კოკია ისეთი, გზაზე რომ გაივლის, ჰკითხო, ასტამ შამფურს, ჭაჭვს, ზედადგარს ხომ არ ჰყიდიო.

კოკის დედ-მამა საგონებელში ჩავეიდნენ, დარღმა არ დაგვიავადმყოფოს ბიჭიო, თქმით კი ვერაფერს ეუბნებოდნენ, ოღონდ ჩუმ-ჩუმად ხმას აწვდენდნენ შვილის მეგობრებს, ასე და ასე დაგვემართა, საქმეც გაბრჩობდეთ, გაგვიწიეთ ანგარიში, გვინახულეთ, იქნებ ქეიფმა მაინც გაუქარგოს დარდიო. ისინიც დაუხარებლად შეაწვდნენ ხოლმე სიტყვას — ეს რაღა სავიცავლა-ხოა, ჭერ სადა ხარ, ცხოვრება უარეს ტყვილსაც მოგიშუშებსო. ჰა და ჰა, თითქმის მოუშუშდა კიდეცაც, მაგრამ რთვლობამ რომ ჩაიარა, ისევ გაეხსნა

კრილობა: თელავში ავიდა — თეატრი უყვარდა და პრემიერას ვერ გავაცდენო. ბილეთი რომ აიღო, მერე დაიხედა მაჯაზე — გაოცდა კაცი, დაწყებად მთელი სამი საათია დარჩენილი, ასე აღრე ნეტა რა მომარბენინებდაო. დროის მოსაკლავად ბაზარშიც შეიარა და ნაცოლარის ბიძაშვილს, ალის გადააწყდა — დაქაშებული, სამწნილე პამიდორი ამოეტანა გოდრებით და ისეთი რიგი დაეყენებინა, ხეთქი გადასდიოდა სასტერეოდ დაბეიკლ იფნის ლოპოსავით. თვალის არიდება უნდოდა, მაგრამ დაავიანა, აქეთ დაუძახა ალიმ, ჰაი, კოკი.

გაჩერდა კოკი, ღიმილით გახედა.

ალიმ მუშტარს მოუბოდიშა, გადაუდებელი საქმე მაქვს მაგასთან, ზუთი წუთი მაცადეთო — ასაწონად გამზადებული პამიდორით სავსე თასი ისევ გოდორში მოაპირქვავა და კოკისთან მივიდა, თან ხელებს იწმენდა საბაზრო ხალათზე.

— შენი ნახვა მინდოდა, — ხელი ჩამოართვა.

— მერე, გზა შეგეშალა და ვერ მომაგენი?

— სახვალიოდ ვაპირებდი... კაცო, ეგრე რათ გამოუშვი, ვერ დაფეყე მაინც?!

— რომელი, სიდედრი?

— ორივე. ეგეთი ნაგავი დედაკაცი, ძმაო, ეგეთი ოხერი? მთლად გადაჭამა, თავისიანებს ვინდა დაეძებს, მთელი სოფელი; დაუშავებ რამეს, არ დაუშავებ, სულ ერთია მაგისთვის!

— რაც იყო იყო, — ხელი ჩაიჭნია კოკიმ, — დმერთთანაც მართალი ვარ და სხვებთანაც.

— ახლა მოვიხდა ლაპარაკი! — ვილაც მუშტარმა გამოსძახა ალის.

— ჩქარა მოდიო, — კოკიმ უკან მიახედა ალი.

— მოიცდიან... იმ ჩემი ძალოსთვის მორღვეულე ვიტლავი რომ ამოგერტყა ერთხელ მაინც, ეგეთ სიბინძურეს აღარ მოგაკერებდა. ზო გაიცანი? გაიცანი.

შენ ის გაგივკვრდეს, რასაც ევარ/მოუშვებს პირიდან.

— მაინც რა მომაკვრებლნი მთქნა

— ვერ გეტყვი.

— აბა კარგად დაფიქრდი, — მოიღუშა კოკი.

ალიმ მიიხედ-მოიხედა და მერე რაღაც უთხრა ყურში.

კოკი აიღეწა:

— ხომ არ ამაღებ?

— კარგი ერთი! მარტო მე ვყოფილიყავ იქა, არც შენამდე მოვიტანდი.

ისე გაბრაზდა კოკი, არ დაშვილობებია ალის, გატრიალდა და ბაზრიდან გავარდა. რა უთხრა ალიმ, არ ვიცი — აკი იმითმ უჩურჩულა, სხვამ არავინ გაიგოსო. ის კი ზუსტად ვიცი, ამის შემდეგ რაც მოხდა: ტაქსი დაიჭირა კოკიმ, აქედან ორმოცი კილომეტრის გავლა მოგვიწევს, ამა და ამ სოფელში მივდივარ, ბევრი საქმე არაფერი მაქვს, მომიცდი, ხომ კარგი, არ მომიცდი და უკან დაბრუნებისასაც გიხდიო. შოფერი კარგად იცნობდა კოკის, უცბოც ყოფილიყო, ასეთ სარფიან გარიგებაზე რა ათქმევიებდა უარს! ერთი საათიც არ იყო გასული. კოკი უკვე ნაცოლარის ღია ჭიშკართან იდგა და ბოხი ხმით გასძახოდა სახლსა და ეზო-ყურეს, ოჯახიშვილებოო. ეძახა, ეძახა და რაკი არავინ გამოიხედა, ეზოში შევიდა: ახლახან გადაეკვერცხათ, გაელამაზებინათ აწლიოკებული, გაფარჩხულ-გამოფარჩხული ტრიფოლიატის ღობე; სათონესთან წალამი და ლობიოს ჭიგო დაეხვავებინათ; ფიცრის ნაკვერდლები ისევ მზეში ეყარა, კიბესთან. იქვე, დაგვალული ვეტექიმი რომ ცხოვრობდა, იმის დეკეულს დაჯახებოდა მანქანა, ორივე წინა ფეხი მოემტვრია, ის დაეკლათ და საპურმარილოდ აღერდილი მეზობლებით სავსე იყო იქაურობა, კაციან ბიჭიანად კინალამ ოცდაათს მოეყარა თავი. მოილაპარაკეს თუ როგორ იყო, ყველანი კოკისთან მივიდნენ, გატყავებულ დეკეულთან მარტო სამი კაცი დარჩა და, კიდევ, ორიოდ მოფუსფუსე დედაკაცი. აღრე,

კოკის რომ ნახავდნენ, არც კეთილი სა-
ლაში ავიწყდებოდათ, არც დიდი მი-
კითხ-მოკითხვა. ახლა კი ისე უყურებდ-
ნენ, თითქოს უცნობი ვიღაც იყო. თით-
ქოს პირველად მოხვდათ თვალში. თუმ-
ცა უცხო, უცნობ კაცს ასე არ ხვდებ-
იან — ისეთი რაღაცეები აკადრეს კო-
კის, აშკარად ეტყობოდათ, ცემა-ტყეპის
გუნებაზე რომ იყვნენ.

კობესთან იღვა კოკი და შუშბანდის
მოლიაეებულ კარს უყურებდა, იცოდა,
სადმე რომ წასულიყვნენ, კარს არამც
და არამც არ დატოვებდნენ დაუეტავს.
ისიც იცოდა, არც ყოფილი სიღედრი
დაემალებოდა, არც ნაცოლარი, ალბათ
ის ლუჩუნა კაცი ეგდო შინ და თავს
იყრუებდა.

იმ უბანში ერთადერთი კრამიტით
დახურული, ღია აივნისანი სახლი იღვა,
ისიც უკვე თეთრ თუნუქს ალაპლაპებ-
და საღამოს მზეზე. აივანზე ვიღაც
ბერიკატი იჯდა და ისე საქმიანად ილუკ-
მებოდა, კოკიმ იფიქრა, ალბათ ყრუა,
თორემ ამ კოლტის ხმაური როგორ
არ მოახედებდა აქეთო. მაგრამ ის უფ-
რო უკვირდა, ისე შინაურულად იქცევა,
პატრონს არ ვიცნობდე, დავიჭერებდი,
ეგ სახლი მაგისიაო.

ვეტეკიმმა კოკის მაჯაში ჩაავლო ხე-
ლი:

— მოიხედე! იმიტომ არ წაგართვეს
ქალი, აქ აღარ ჩამოეთრიოო?

კოკიმ ღიმილით მოიქექა ქეჩო და
საწყობის გამგეს უთხრა:

— ამა რაღა უნდა?

— მართალს გეუბნება! — საწყობის
გამგემაც უგანა, სულ ახლახან კი ეძმა-
კაცებოდა.

მოსული, ზორბა ბიჭია კოკი, ზანტი,
უგერგილო სიარული იცის; რომ ლაპა-
რაკობს, გეგონება, სიტყვები არ ემე-
ტებაო, არადა, ისეთი დამრტყმელია,
ვისაც ვადარეული უნახავს, როგორ
გაიმეტებს თავს, როგორ გამოიყვანს
წონასწორობიდან.

— მოკლედ, ჩხუბი გინდათ და ეგ
არის! — ისევ გაეღიმა კოკის.

— ეგრეა, — თქვა ვეტეკიმმა, — ეილ-

რე პანდურს გიჭირებდე, წინტლი მო/
იწმინდე და წათრეე აქედან!

— მელორეობის ფერმა ვაბნობ
ისევ? — ხალხს თვალი მორატარა კოკიმ.

— შენ ვინ რასა გკითხავს, მე შენი! —
შეუუკრთხა.

— ამათი იმედი არა გქონდეს, გაზი-
თაც ვერ ამოგარიდებდი მაგ გაბრი-
ყვებულ სიტყვებს!.. ახლა ასე შეგთან-
ხმდეთ: ოთხ-ოთხნი ცოდვანი ხართ,
ხუთ-ხუთი გამოდით. არ გაინტერე-
სებთ, როგორ დაგვბეგვავთ?

ჩადგმულმა ბიჭმა გაიწია, მარტო მე
ვეყოფიო, მაგრამ გააკავეს, ხელით
ანიშნეს, ცოტაც მოიკადეო.

ტრუხის სუნი იყნოსა ტაქსის შო-
ფერმა — ჩაქდა მანქანაში, დაქოქა და
ხრჭილით მოსხლტა ადგილიდან — თე-
ლავისკენ გავარდა.

— ერთი თვის წინ სიძე-ბატონს მე-
ძახლით, სულ შაქარყინული ამოგდიო-
დათ პირიდან, ისე ასრულებდით შეგ-
ნებელი, მოსიყვარულე ხალხის როლს,
რეყისორი არ მეგულემა თქვენი დამ-
წუნებელი. ახლა საწყისი პოზიცია მი-
იღეთ, საკუთარ თავს დაუბრუნდით
და აკი რეგვენულადც მელაპარაკებით,
თან საჩხუბრათა ხართ აღესილები, —
ხელები მოიფშენიბთ კოკიმ, — კაცო,
რატომ არ მეკითხებით, იქნებ შესარო-
გებლად ვარ მოსული?.. რომ ვაგი-
გიათ, წინგახედულმა კაცმა შინაურე-
ბის, მეზობლების მხარი უნდა დაიჭი-
როსო, ისიც ვაგეგოთ ბარემ, შინაური
ნაგავი რომ უფრო ყარს.

— მორჩი? — ჰკითხა ვეტეკიმმა.

— მაცალე. მხედველობითი მეხსიე-
რება ისეთი მაქვს, ოცი წლის შემდე-
გაც ვიცნობთ. ჩხუბი გინდათ და ჩემი
თავი გენაცვალოთ, — მშვიდად იღვა
კოკი.

ვეტეკიმო გაუქანდა. კოკიმ ხელი
ჰკრა და ხალხის ჯგროს მიაწყვიტა. მე-
ორედ უარესი გინებით გაუქანდა; მაშინ
კი წაატყა ხელი და ტრიფოლიატის
ღობეში შეავდო თავით. ახლა კი ერთ-
დროულად დაეტაკა ყველა.

— მოიკათ! — ხელი ასწია კოკიმ, —

ეგრე არაო. აკი წელანაც ვთქვი, ხუთ-ხუთნი გამოდით—მეთქი!

დაიბნენ თუ როგორ იყო, შედრკნენ, მაგრამ მალევე გამოერკვნენ და დოგადოგა ეცნენ. ვისაც მისწვდა და დაარტყა კოკიმ, რომც წამომდგარიყო, სადღა ჰქონდა ჩხუბის თავი! რაღაც სამ წუთს ვაგრძელდა ჩხუბი და ათზე მეტი ჩაყრიდა მუხლებში. მერე კი ვილაყამ სარი დაუშვა მხარში და ხელიც ჩამოუგდო. მარცხენათილა იგერიებდა გადარეულ ჭგროს. ახლა კიდე ფიცარი რომ დააღუწეს, ქალებმა მაშინლა ატუნეს წივილ-კივილი. წასაქცევად შექანდა კოკი, ძლივს შეიკავა თავი და ვილაყამ იყვირა კიდევაყ:

— თქვენი კაცობა და ნამუსი რა ვთქვა! — კოკის ჩამოეფარა, — გაბედეთ და მოდით, ერთი! სასაფლაოზე გადაგასახლებთ, თქვე დამკლებო! ახლოს არ მოხვიდეთ, თორემ ჩამოგაყფეთ! არ ჩამომკაფავის!..

კოკიმ დაინახა — ეს ის ბერიკაცი იყო, პურს რომ ჰქამდა აივანზე, ნაჭახი ეჭირა ხელში.

ისე იწვედნენ დასარტყმელად: ვის სარი დაეთრია, ვის — ჰიგო, ვის — ფიცარი... რაც ხელში მოხვედროდათ, არაფერზე ვთქვათ უარი.

— აგიცხადებთ, იცოდეთ! — ბერიკაცმა ვედლისკენ მიავლო კოკი.

— ერთი მარჯვენა არ მქონდეს გამოთიშული! — კოკიმ მარცხენა ხელი დაიკრა მკერდზე.

ვეტეკიმს ფიწალი ეპოვნა და იმით მობოდა თავისი ეზოდან.

— ეგეთი რამე ვაგონილა, ორმოცნი ესევით ერთსა — ცახცახებდა ბერიკაცი, — ახლო არ მოხვიდე იოსებ, — ვეტეკიმს უთხრა, — თორემ მოგკლავ! ულაპარაკოდ მოგკლავ! დღეს რომ გადაშიჩვ, ხეალ მაინც მოგკლავ! ხო იცი, რომ ვიტყვი, ავაცხადებ!

ქალებმა წივილ-კივილს მოუმატეს. იოსება კი გააკავეს, მაგრამ სხვები გადაირივნენ უარესად — ზოგმა ქვებს დაუწყო ძებნა.

— ამისთანა უჯიშო ხალხიც თუ არსე-

ბობდა, ნამდევილად არ მეგონა! — სიმწრით გაეღიმე კოკისკვდა, ბერიკაცს ჩამოეფარა, უნდა მისხუთი შენ არ დაგაზარალონ, ამ შობელძაღლებმა!

ამ დროს დუპლეტიც გავარდა გზაზე, თოფის სროლას გინებაყ მოჰყვა: — თქვენი სუყველაფერი!..

ადგილზე გაქვედნენ ყველანი — ეზოში პატრონტაშმემორტყმული, თოფ-მომარჯვებული კაცი შემოვარდა:

— არავინ გატოკდეს ადგილიდან! — მერე ბერიკაცს მიაჩერდა, — რა მოხდა, მამი!

ბერიკაცმა ნაჭახს ფხა გაუსინჯა და შეილისკენ წავიდა:

— კოკის წაესიენენ ეს არაკაცები!

— რომლები! — თოფი ასწია.

— დაუშვი თოფი! — გაუწყრა მამა.

კაცმა ახლა კოკიზე გადაიტანა მზერა:

— რას ერჩოდნენ?

— მაგათა ჰკითხე, სერგო, — მარჯვენა ჯიბიდან მარცხენა ხელით ძლივს ამოილო ცხვირსახოცი, ოფლი და სისხლი მოიწმინდა პირისახიდან, — არაფერია, გამოვიჭერ თითო-თითოს.

— თუ არ მოგკლა, კაცი არ ვიყო! — კოკის დაემუქრა ვეტეკიმი. ტრიფოლიატის ეკალს სისხლიანი ზახუბი გაეველო პირისახეზე.

— ვინ უნდა მოგკლა მიცვალებულს! — უყვირა ბერიკაცმა, — გოჭისა და ბურვაკების ნაცვლად ლორის ტილს ეზიდები ფერმიდან!

— გამერიდე! — უყვირა სერგომ, — ყველანი გადით ეზოდან! — თვითონ კოკისკენ წავიდა, — ერთი აქა ვყოფილიყავ! — ხელხ ჩამოართვა კოკის, — რაო, რას გერჩითო?

— ამათ გამოეხარჩლნენ, — სახლს ახედა კოკიმ.

— უპირებდი რამეს?

— შენც ისეთი კაცი მნახე, გიყების ჰკუთაზე ვიარო! რაღაც მქონდა გასარკვევი... სიტყვიერად.

ბერიკაცი საჩეკზე დაჭდა, მიწაზე დაგდებულ ნაჭახს დააჩერდა.

სამნილა იყენენ ეზოში.

— რა იყო, მამი რამ ჩაგაფიქრა? —
ორივე ჩახმახი დაუშვა სერგომ, თოფი
მხარზე გადაიკიდა და ნაჯახი აიღო.

— ცინდამ უკან მიმამბრუნეს!

— გავარჩევ მაგ საქმეს. წამოდი, —
კოკის შეხედა, — მოწესრიგდი.

კოკის ხელებზეც ეცხო სისხლი, პი-
რისახეზეც, პერანგი ჰქონდა დახეული.
მარჯვენა ხელი ასწია, მხარს გაუპირის-
პირა და გულზე მოეშვა — გატეხილი
არ ჰქონდა ლაიწი.

— მადლობელი ვარ თქვენი, — ჭამა-
რი შეიხსნა კოკიმ, პერანგი ჩაიტანა,
ონკანთან მივიდა და მაშინლა გაახსენ-
და, ერთხელ კოკიმ ამ ქვეყნიდან წა-
სული მშობლების სადღეგრძელოში
სერგოს მამაც რომ მოაყოლა, სერგომ
ღიმილით უთხრა, მამაჩემი გამოტოვე,
ცხენში ზისო, — როდის ჩამობრძანდით,
ბატონო აბრამ?

— დღეის სწორს შესრულდება თვე.
განა მაშინ კი დაეაქციე ქვეყანა! ავგრე,
მოსაკლავად იმეტებდნენ ალაღ-მართალ
კაცსა, გამოვესარჩლე, ძალდად არ ჩა-
მაგდეს და, ყველაზე უფარგისი ვინც
იყო, იმას წავაძალე კარტეჩით ის ცოდ-
ვიანი მარჯვენა. ათი რთვლობა უნდა
გამეტარებინა იქა, სამი მაჩუქეს.

— სერგოსგან ვიცოდი, — კოკიმ
უსაპნოდ დაიბანა ხელ-პირი, ცხვირსა-
ხოციტ შეიმშრალა და ჭიშკრისკენ წა-
ვიდა.

— მოიცა, — შეაჩერა სერგომ, — ასე
ვერ გავიშვებ — ჩემს პერანგს ჩაგაცმევ.

— არა, წავალ, არ მეუბერხულდება —
რამოხდა, ბევრნი იყვნენ და მცემეს.

— ვინ ვინა სცემა, ისიც საკითხა-
ვია! — ჩაეღიმა ბერიაკეს, — ხუთი მა-
ინც ისეთ დღეშია, საშვილიშვილოდ
ემახსოვრებთ თავიანთი უკეთურობა.

— რაკი არ დაგიშლია, მაძალე, —
პატრონტაში შემოიხსნა და თოფიც მა-
მას მიაწოდა სერგომ, გზაზე გავიდა.
თითქოს ელოდაო, მაშინვე შემობრუნ-
და ვილაყის „ჟიგულით“.

კოკი მამა-შვილს ხელის ჩამორთმე-
ვით, მადლობით დაემშვიდობა და მან-
ქანაში ჩაქდა.

— ამ უფარგისებს ნუ უქურცებ,
კოკის ნაცოლარის სახლისკენ გაიქცა
თავი სერგომ, — მოსიყვარულე ქრისტე
ძლად მიგულე ყოველთვის, — მხარზე
ხელი მოუთათუნა.

— თქვენც შეგხედებით და მაგათაც.

— გულში ღარღარად არ დაირჩინო,
შვილო, — უთხრა ბერიაკემა, — ვალი
არავისი მიგყვება, პირიქით. მაგარი
დამრტყმელი ყოფილხარ — რამდენს
ეცადნენ და ვერ წავაჩოქეს მაინც. ყო-
ჩა! შენ თუ არ გვეწვევი, იცოდე,
ჩვენ მოგადგებით კარზე. რომ დაგ-
კვარგო, ძალიან გვეწყინება!

— დაკვარგოთ კი არა, ყოველ კვირა-
ძალზე თაფლის სანთელს ავანთებ
თქვენს ბედობაზე, სიკვდილს გადა-
მარჩინეთ...

ორი კვირის შემდეგ ნაცოლარის
გვერდითა სოფელში ბავშვობის მეგობ-
რის სანახავად ჩავიდა კოკი — კარგა
ხანია, თვალი არ მომიკრავს, რომ არ
დავავიწყდე, დავენახებები მაინცო. მე-
გობრის ახალგებუნებულ შვილთან
ხელცარიელი ვერ მივლო, ავტობუსი-
დან ჩავიდა და მალაზიისაკენ რომ გაბ-
რუნდა, ვილაყ ორმოციოდე წლის კაც-
მა გააჩერა:

— უკაცრავად, შენ ის არა ხარ, ამას
წინათ რომ იჩხუბე იქა? — სოფელი
დაუსახელა.

— დიახ, — გაოცებული დააჩერდა
მომკრო ტანის, გახუხულ კაცს, — სა-
დაური ბრძანდებით?

— მინდვრისციხელი.

— გეტყობათ.

— ღმერთმანი, მაგარი დამრტყმელი
ყოფილხარ — კლდესავით დაუდექი იმ-
დენ ხალხს! რა გული უნდა გქონდეს,
ხედავდე, ერთზე ოცდაათნი მოდიან
და უკან არ დაიხიო!

— მოიცა, კაცო, შენ არ წამოყვანე
„ჟიგულით“?! — იცნო კოკიმ.

— მეგონა, დავავიწყდი-მეთქი.

— მერე უფრო გავბრახდი, ისე ავე-
რია თვალები, ვეღარ მეცნე, აღარც გა-
საკვირია.

— მე და სერგო მწყურზე სანადიროდ

ვიყავით ჩემი „ფიგულით“. ვინადირეთ, წამოვედით, მეძებარი მიეფუყვანეთ პატრონს, ამოვედით შარავნაზე და ეგრე, თავის სახლიდან ას მეტრზე ჩაეიდა სერგო — ერთი კაცი დაინახა, ჩემი ბიჭის მსწავლეებელია, საქმე მაქვს მაგასთანო. სერგოს სახლის ჩასახვევთან ისე იდგა ტაქსი, ვერ გავეტეოდი, ამიტომ გავაჩერე. საითაც ტაქსის შოფერი იყურებოდა, მეც იქით გავიხედე: ყველაფერიც გავიგონე, დავინახე კიდევაც. გიჟივით არ გავარდა ტაქსის შოფერი?! — გაიცინა, — შერე, კაცო, ძალიან რომ გამწვავდა საქმე, ვიფიქრე, აბრამა ძიამ ვინმეს ცოდვა არ დაიდოს-მეთქი, სტვენით მოვახედე სერგო, ხელი დავეჭინე, მოვარდა და ღუბღუბი გავუშვა.

— დაშლილი გქონდა თოფი? — თითქოს უადგილოდ დაინტერესდა კოკი.

— შალითა შინ დამჩა და აწურობილი მედო მანქანის უკან სკამზე. სერგოს არ მოესწრო, ნაღდად მოგვლავდნენ.

— სერგო რალათ გინდოდა, შენ იქ არა გქონდა თოფი, მე შენი ჩამოთესლებელის! — მარჯვენა გაუქანა კოკიმ და ისე დაარტყა, რომ დაეცა, არც გატოკებულა. თვითონ კი ზურგზე დაიწყო ხელები და მშვიდად წავიდა მეგობრის სახლისკენ.

სადალაქოდან უბნის ინსპექტორი გიგო ბუაძე გამოვიდა, წყნარად თბრილთან წაქცეულ კაცს დახედა და კოკის ჰკითხა:

— რათა ვლია?

— რას გაიგებ, ალბათ მთერალია! — ისეთი ოხერი ვინმეა ზოგიერთი, ავტომატით დაადგე, მაინც დაღვეს; მაგისთანებს იაენანასავით ესმით კანონის მუქარა, — მშვიდად განაგრძო გზა.

ინსპექტორი აჩქარებული შევიდა სასურსათო მაღაზიაში:

— წყალი არა გაქვს? — ჰკითხა დახლიდარს.

— დასაღვევად გინდა? — სკამიდან წამოღდა უსაქმობით მოთენთილი დახლიდარი.

— არა, ვიღაც კაცი გლია თბრილთან, იმას უნდა დავასხა და მოვასულეირო. დახლიდარი მშვიდად მიღგა-მოღგა.

— ჩქარა, ელიზბარ!

— ნეტა გულღონება ხო არ სჭირს?

— არა, კოკიმ დაუნიავა.

— აბა კოკი?

— კახას მეგობარი როა, ზემომზრელი, იმან.

— რათა, რა დამიშავაო?

— ალბათ ღირსი იყო, თორემ, ხო იცი, ეგ ისეთი კაცი არ არის, ტყუილუბრალოდ გაიმეტოს ვინმე.

ჭანარი აზინლი

წიფელსა და ნაყავ მუხას წითლად შერჩენია ფოთოლი. დროდადრო წამოყინელსა ხოლმე და სევდისმომგვრელად აშმაშურებული ფოთოლი ბავშვობის წლებში მამბრუნებს, მანჯღრევს, მაფორიაქებს, თითქოს მახსენებს რაღაცას და ვერც მახსენებს. მინდა იმ გასაცოდავებულ წლებში მივიხედ-მოვიხედო, ვინ მაყლის! — ღუმელის ზომავზე დახერხილი მორი თითქოს მოულოდნელი, მკვეთრი ხმაურით ეცემა მანქანის ძარავზე. ისე ვკრთები, პანტის

ჩამოწეულ, ხავსიან ტოტს ვურტყამ თავს.

ტყისმცველი, ზია, ჭერ სულ არ იღებდა ხმას, ახლა კიდე ენად გაიკრიფა პირდაპირ. გოგიას ბიძას მისდგა და, როგორც თვითონ იტყვის ხოლმე, ისე ჩახადა, პერანგის ამხანაგიც აღარ შეარჩინა. გოგიას იმ ბიძას, ანდროს, სულ რაღაც ერთი წელიწადი ერქვა ხელმძღვანელი ამხანაგი, თუმცა მეტიც არ იყო საჭირო: ყუაზე დაიყვანა სოფელი და ნაცნობ-ნათესავ-მეზობლების დანა-

სისხლად გადაკიდებაც მოასწრო. განატყუის ზია — მავის შოფერ მამას გადაეკიდა, შენ გაიტანე ჩემი მეძებარო, არადა, იმ დილით, სიდერის ორმოცისთვის მინდაო, თვითონ გაგზავნა მინგრაურში სათალის ლოქოს, ჭანარის ჩამოსატანად. ეუბნება ზიას მამა, გუშინწინდელი წასული ახლახან დაებრუნდი, შენს მეძებარს როდისღა გავიტანდიო. მეორე დღეს წახველ, მანამდე კალაურის „ყოვლადწმინდაში“ სვირინგებიანი მღვდელის დაბადების დღეზე თამადაობდიო. ამაზეა ნათქვამი, შირო საიდან მოხვალო. მოკლედ, ზიას მამას მოუკრიფა ჩხიმლები და მოულოდნელად თვითონ არ აწეწოდა საქმე, ღმერთმა იცის, საით უკრავდა თავს: ანდრომ ცუდად დაადგა თვალი ლამაზ მოანგარიშეს. მისმა ძმამ მოპყრა ყური და ისე დაამტვრია თავისსავე კაბინეტში, იქაური უფრო ნაღლიაო — ბათუმიდან ჩამოუტანეს თურმანძის მალამო. ისე რატომ აიძულე კაცი, კაბინეტში რომ შემოგვარდნოდა და ხელით შეგვებოდაო — ის უბედური ამიტომ მოხსნეს, თორემ, ხალხის ქონებას შინ რატომ ეზიდებო, ასეთ უბრალო რამეზე სხვა ვინ გაუგლიათ სამსახურიდან. ანდრო რომ გაეგდოთ! დიდხანს არ გაგარძელებულა კვლევა-ძიება: ლამაზი მოანგარიშის ძმას ჭერ საში წელი მიართყეს, მერე ერთზე დაუყვანეს — ისაო, რაკი პირველი შემთხვევა იყო; ანდრო კიდევ, დამსახურებული, გამოცდილი ამხანაგია, უმუშევრად ვერ დავტოვებთო, მთავარ ეკონომისტად დანიშნეს ლენინს შესამე ქარხანაში. მოხსნილ კაცს, ისიც მეურნეობის დირექტორს, ასე უხმაურო სამსახურს რომ შეთავაზებენ, ნამდვილად უხერხულია, მაგრამ არც უარის თქმა ივარგებს, თუნდაც თავაზიანი უარისა...

ძარაზე ორნი აწყობენ შეშას — ზია და ვანო. ქვემოდან კი გოგია და ხუთი კიდევ სხვა აწვდის. ზიას გარდა ყველანი ჩემი მეზობლები არიან.

რამდენჯერ მითხრა ვანომ, ჩემი ჭაჭვახერხი, ჩემი დოღრილა ძმისაც —

შიოსიც, შენ მარტო ბილეთისა და ქანის საქმე მოაგვარე, ვიდრე იქცევა და გზებს მიანგრძობინებ, ბარემ ჩამოვიტანოთ შეშაო. ქართველი კაცის კვალობაზე მეც მედღეხვალიობის მოურჩენელი ავადმყოფობა მჭირს — მანამდე ვერ მოვიქევეთ თავი, ვიდრე ხეებმა ფოთოლი არ მიუმატეს ნეშოს. მერე შემოდგომაც ტალახად და გუბებზე გაება გზებზე, სიტუბო ჩაუდგა ცეცხლს. როდის-როდის მითხრეს, ტყეში უკვე შეისვლება მანქანითო. ახლა კიდევ სატყეომ გამოიჭრა საქმე, ახლა იმათ დაეხვიათ მედღეხვალიობის ბურნა — გუშინ, როგორც იქნა, გაიმეტეს ბილეთი: აქამდე იმიტომ დავაგვიანეთ, მანქანის მისადგომზე არ გვეკონდა ხეები დანომრილიო — გასაქცევ გზას ადვილად მიაგნეს.

სალამოთი გოგიას გავუარე, იცოდა, შეშა რომ მჭონდა ჩამოსატანი, ხვალ კვირაა, უფროსს შენს მანქანას გამოვაწერინებ-მეთქი. ნაწილებს ეგენი არ იმეტებენ და საბურავებს, მაგას ვინ კითხავს, საით შეეუბერავ კვირა დღესაო. მოკლედ, საქმე გაიჩარხა, მაგრამ კინალამ ისევ მშრალზე დავრჩი — ვილაც კაცი მომადგა კარზე, გადამეხვია — დიდად გაიხარა ჩემი ნახვით, მსურვალედ მომიკითხა ცოლ-შვილი, სტუდენტობაქელი ძმაკაცები ვართო. თავი ავიტყვი ფიქრით და ვერ გაიბსენე ვერაფრით, მერე კი შევატყე, მართო არ იყო, მაგრამ სტუმარი ერქვა მაინც — სუფრა გავუშალე; მეორე დღეს ტყეში რომ უნდა წამომყოლოდნენ, იმათაც დავეუძახე და წამოვშალეთ სიმღერა. იმ ჩემს სტუმარს მალე მოსწყდა ყინწი, აჩემა, ვანთაში უნდა ავიდეთო. გოგია არ სვამდა, ხვალ საქეს უნდა მიუჯღედ, გადავვარდე, ჩემი თავი ჭანდაბას, თქვენც გადაგიყოლებთ და ამდენი მკვდარი ერთ სოფელში ნამდვილად ბევრია, ომი იყოს, ცოტაც იქნებოდაო. სტუმრის ვანთაში აყვანა რომ ვთხოვე გოგიას, ცივი უარი მტკიცა, შენც თუ წამოხვალ, წაიყვანო. სტუმრებს ვერ მივატოვებდი და აქი

არც წაველ. ხევწნა-მუღარით გავაყოლე ამულელ მანქანას. გოგია დამყოლი, გაგებული ბიჭია და იმიტომაც გამიკვირდა, რა იყო, რა ვირზე შეჭექი-შეთქი. სხვა დროს გეტყვიო. მეტი არაფერი მითქვამს — საამისო არც დრო იყო, არც ადგილი.

გათენებისას, გოგიამ რომ გამაღვიძა, ტყეში წამსვლელები უკვე მანქანის ძარაზე ისხდნენ და ვილაცასა თუ რა-ლაცაზე იცნოდნენ. რალა თქმა უნდა, იცნოდნენ ჩვენებში, მეორე დღეს შეშაზე რომ მივიდიოდი, ამიტომ ამ დამსვე დაიჭირეს თადარიგი, საკმელ-სასმელი ჩააბარგეს და, ვაითუ ჩვენს გაღვიძებამდე წავიდესო, დაეკტილ კარზე მოედგათ ღვინის შტოფი, ორი მოზრდილი ჩანთა და წინა კვირას გამოკვერილი ნაჯახი. მართალია სტუმარი არა ხარ, მაგრამ ცოტათი მაინც გავხარო, კაბინაში ჩამსვეს. ამოვედი ტყეში და ნაჯახი წამგლიჯეს ხელიდან, აქ სიარული ქალაქის ასფალტზე სეირნობა არ გეგონოსო.

მართლაც ისეთ ადგილზე დაენომრათ საჩემო ხეები, მანქანაც თავისუფლად მიუდგა და ჭაჭვახერხი.

ორი გზობა შეშა უნდა ჩამომეტანა, ერთი ჩემთვის, ერთიც — ნათესავისთვის. ის ნათესავი ომის დროს ქერის ორმოში რომ ეგდო და მე მჭადიც მენატრებოდა, ნათესავად არ მთვლიდა, მაგრამ სილარიბემ ახლა იმას რომ მოუბოშა ქამარი და კომშიც მოაჭრევირა, მაშინღა გაახსენდა, ვისი სისხლი ედგა. სამაგიეროს გადახდა ფიქრადაც არ მომსვლია, ბოლო-ბოლო საკუთარი თავის გარდა სოფელიც უნდა გვახსოვდეს.

ბიჭებშია თქვეს, ამდენი ვართ, ორი მანქანა შეშის მოჭრა-დამზადებას რა უნდა, მოვრჩეთ ბარემ და მერე დავლიოთ ჩვენი ტყეების სადღეგრძელო და მოჭრილი ხეების შესანდობარიო — უსასმელოდ წავიხემსეთ. ჭერ შიომ აახმურა ჭაჭვახერხი. საათი დავნიშნე — ერთი მანქანა შეშა საათნახევარში მოჭრეს კიდევაც, ზომიანდაც დახერხეს და მანქანაზედაც შეყარეს. ისე

ლამაზად დააწყეს, გადმოყრა დაგენებოდა. მანამდე ცეცხლს წებუხეზოდი პანტის ქვეშ. ცალ მხარესსტრესს დაეჩახტა პანტა, კენწერომდე ასულიყო, გადმოეხარა და ისე მოექოხებინა, კაცის ნაფუსფუსარი გეგონებოდა. ესხა, ესხა ლიქს, პირველად რომ დავინახე, თვალების ზამზამი ავიტყეხე. ხომ არ მეჩვენება-მეთქი!

— წავედიო! — დამიძახა გოგიამ და კაბინის კარი გამოაღო.

— მოიცა, — შეაჩერა ზიამ, — რო მიდიხარ, სად მიდიხარ, დავამთავრე რო?

— ნეტა რალა დაგრჩა უთქმელი! — ელომება გოგიას და გასაღებს იღებს ჯიბიდან.

— დამრჩა, — დაქოქვას არ ანებებს ზია, ხელს უფარებს გასაღებზე, — იმ შენს უფარგის ბიძას, ანდროს, ყბები ჰქონდა დაღლილი სოფლის ჭამით. ხალხს კი ეგონა, გადიდაცა და სიტყვა დაიძვირაო. გაიგე?

— გაიგე, — თავს უქნევს გოგია, — კეტს მაინც ვერ წამომავლებინებ ხელს — ხო იცი, შენზე უფრო მე მეჯავრება, სამჯერ მომაწვა მანქანიდან გადმოსაგდებად.

— მაშინ რალათ ესალმებიო!

— მაინც ბიძაა!

— მაინც არაკაცია!

— შენთანა ვარ! — მხარზე ხელს ურტყამს გოგია. — ახლა, გაილე მოწყალება და, დამაკეტინე კარი!

ვანო ჭაჭვახერხს ლესავს, შიო — გასხეპილ წიფლის მორს ზომავს ჯოხით და ნაჭდევეს უკეთებს ნაჯახით. სხვა ბიჭები მიდგნენ-მოდგნენ, ხმელი შეშა უნდა მოაგროვონ ცეცხლთან, ზია კი წალდს უსინჯავს ფხას:

— თხილის საშამფურეებს მე მოვიტან, ოლონდ გათლით თქვენ უნდა გათალოთ!

— სულ მე გავთლი, კაცო, რა გულს შემოიყარე? — ფერდობზე ებლოტება ვალა.

— წამომელო რკინის შამფურები, რას აიჩემე, არ გვინდაო! — ვეუბნები ზიას.

— თხილის შამფურზე შემწვარი

მწვადი მინც სხვაა, — ღიჯიან პანტას გვერდს ევლის, წელან იქ შეიგულა თხილის ბუჩქი.

— აბა, ვახსენოთ ღმერთი! — მანქანას ძრავს გოგია.

— ვიდრე დაბრუნდებით, შესასაც დაეამზადებთ, მწვადსაც ავაგებთ, შეწვას რალა უნდა! დავიმშვიდოთ გული და ავტოქაქედით... აბა, ფრთხილად იარე, ანდროს დისწულო! — წალდს მაღლა სწევს ზია.

— რომც მოვიწადინო, ვითომ გაგაფრენ? — ამას უკვე ჩემს გასაგონად ამბობს გოგია.

ფეხებთან დავიხედე — ცული ეგდო:

— ამას რალას მოათრევედი?

— გიშლის რამეს?

— ისე გეუბნები.

— უიარაღოდ არ მივდივარ არსად — ჩვევა მაქვს ასეთი.

ისევე ქინელავს, თითქოს არ ემატებოდ, ორიოდე წვეთს ჩამოაგდებს და მიუჩრდება ერთხანს — წელან წიფლისა და ნაკაფი მუხის წითელი ფოთლის შრიალით ვამჩნევდი, საქარე მიწაზე კი უკეთესად ჩანს.

ტყეში შეჭრილი, სათრებით დაღარული ვიწრო გზიდან გაშლილ ხეებზე გავდივართ. ოღრო-ჩოღრო, მიხვეულ-მოხვეული გზა დევს ხეებზე. ვეება, მოდღღეზილი ბიჭი გოგია; თუმცა რალა ბიჭია, დილას მეუბნებოდა, დეკემბრის მეორე შაბათს ოცდათხუთმეტი წლისა ვბდები, მერე რომ არ დაიწყო ესაო და ისაო, ახლავე გეპატიეებო. პირველად იხდის დაბადების დღეს და მართლაც უხებრებულია მიუსვლელიობა. ჰო, მოდღღეზილი ბიჭია გოგია, მაგრამ დაძაბული რომ გაპყურებს გზას, ისე მეჩვენება, თითქოს ერთბაშად დაპატარავდა.

— ზომ არ ვიხარბეთ? — ვეკითხები და სიგარეტს ვუკიდებ.

— აქ რა არის, საბურავების იმედი რომ მქონდეს და ცოტა გზაც ვარგოდეს რამე! ჩემთვისაც მოუკიდე.

ხევის გასწვრივ, ორივე მხარეს, კო-

რომ-კორომ მიუყვება ქაცვი, ვის სარად მოუჭრია, ვის ნაყოფისთვის, დაუჭავავს, ისეა გასაცოდავებული, შტეროც უნდა იზამდა უარესს. ღიჯისა და მაცვლის ბარდებში ვერ მიდგომიან, იქ მაღალი ქაცვებიც დგას და ნაცრისფერი ნაყოფიც ბლომად უჩანს. გვერდით რომ ჩავუვლით, ჩიტები წამოფრინდებიან ხოლმე; გაცილებით მეტი ჩანს შაშვი, ალბათ სიშავის მიზეზია — ამ ნისლისფერ ფონზე მკვეთრად ისახება.

უფრო ქაცვებს ვუყურებ, მამჩნევს გოგია და მეუბნება:

— კაცი კაცითა და ღობე ქაცვითაო — ნაღდია! ტურიხევთან ძველი ვენახი რო მაქ, პაპაჩქმის ჩაყრილია ისა. ომის დაწყების წელს გაუმართავს სარ-მავთულით; მართო ქაცვის სარი უდგას. სამჯერ მამაჩემმა ჩაუნაცვლა, ერთხელ — მე. რკინა ცვდება და ეგ არა, იმიტომაც უტარეს დედა! აბა, გაიხედე, მაგასა ჰქვია ტყის დაცვა?

— უცნაური ხეა ქაცვი, როგორა ვთქვა... ჰო, ნიჭიერ კაცსა ჰგავს, ყველა ხისაგან განსხვავდება: ახალგაზრდაა გამძლე, თორემ ბებერი გინდ ეგ ჩაგიგდია სარად, გინდ მურყანი. მართლაც საოცარია — ბერდება და გულსა კარგავს! მინცდამინც არც სხმით იკლავს თავს, არადა, ხეებისა და ხეხილის კვლობაზე პირიქით უნდა იყოს.

— მაშინ არც ღირსი ყოფილა დაბერებისა.

სათარზე მინადენი ხალხი გვხვდებოდა, ცხენებზე ისხდნენ; რომ დაგვინახავდნენ, გვერდზე გადადგებოდნენ ხოლმე და თვალს გვაყოლებდნენ.

— არა, მინც ვანთაში რატომ არ წაიყვანე ჩემი სტუმარი?

— კვრინჩხივით ესხა, ხომ იცი!

— კვრინჩხივით ესხა თუ მწელეული ხემქეპურივით ცარიელი იყო, სტუმარი ერქვა მინცი!

— დავიჭერო ვერა?

— შენ როგორა ფიქრობ.

— ძალიან უბრალოდ: საცოდავი ჰამლეტ გონაშვილი რომ გაცოცხლდეს და ორივემ ერთად მოგიკაქუნოს კარ-

ზე, ერთნაირი სტუმარი ერქმევა ერთიმ?

— მაგას არაფერს გედავება! უნდა წაგეყვანა.

— მაგრამ არ წაიყვანე.

— რატომ მერე?

— სხვა დროს გეტყვი.

— წუხელაც ასე არ მითხარ?

— ჰოდა, ახლაც იმას არ გეუბნები?..

ტყე გამეჩხერდა, თანდათან დადაბლდა ხეები. ხევის ფერდობებზე ბუჩქნარმა იმატა. გზას უკეთესობა დაეტყუო, მანქანა კი ისევ ზოზონით მიჰყავს. გუბებს რომ მიადგება, ნელა, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ უშვებს წინა თვლებს; მაგრამ მერე ერთბაშად აპკრავს ხოლმე, ჰრი-ალოთ, რწვევა-რწვევით მიდის მანქანა.

— ჯერ თქვენსა უნდა ჩამოვეყოლოთ? — მეკითხება გოგია.

— არა, ნათესავთან.

— კარგი გამახსენე: მოიტა, ანდროში გამიცვალე.

— ვერ გავიმეტებ, ჩემი სადაცაა აიბარგება ამ ქვეყნიდან, შენი კიდეც... აჰ, ერთი მაგისი ჭანი მომცა!

გზამ წყალი გადაჭრა, ავიდა ხევიდან, გაიარა ტყეში და მკვეთრი მოსახვევი ხევისკენ დაეშვა ისევ. იმ მოსახვევს ჩამოვცდით და გოგიამ მერეღა ამოიღო ხმა:

— შენი ისეთი ნავაგია, ნახე, თუ ორივეს არ დაგვაბინავენს!... ჰო, რაკი ეგრეა, სართს ჩამოვდივარ.

— ჩამოდი!

— საბურავის კამერას გაძლეე. მართალია კამერად აღარ ვარგა, სამაგიეროდ საკენჭურის რეზინებად გამოდგება: დასჭრი, დაანატყუებ და საკენჭურის წყვილ რეზინს წყვილ კვერცხად გაყიდი. კვერცხებზე კრუხს დასვამ. კრუხი — წიწილებს დაჩეკავს. წიწილებს ვარიებად აქცევ, ახლა იმ ვარიებს გაყიდი და იყიდი გოკებს. გოკები ღორებად იქცევა. გაყიდი ღორებს და ძროხას იყიდი. მერე...

— ვიდრე „ტიგულს“ მაყიდინებდე, ახლაც გაფრთხილებ — არ მინდა ტარება არ ვიცი.

— ის მაინც გეცოდინება, აის კაცი რატომ ვარბის.

ისევ ხევე რომ გამოვვლით, ვარდ-გარდმო გაუყვა გზა და ერთბაშად გაბრუნდა თავქვე. მაშინ დავინახეთ: ფერდობიდან კაცი ჩამოხტა და გზისკენ გამოიქცა. ერთი კაცი კიდეც ფერდობის ძირში წამოწოლილიყო და ჩვენკენ იხედებოდა.

გზა გადაგვიჭრა კაცმა და ორივე ხელი ასწია, გააჩერეთო.

გოგიამ მანქანა გააჩერა და კაბინის კარი გააღო:

— რა გინდა!

— აიქ, ბიჭო რო წევს, იმას ცხენმა წიხლი მიარტყა, ზრამში გადაავლო და მგონი ფეხი მოიტეხა, — ქოშინებდა. შავი იყო, გახუხული, თანაც ისეთი გამხდარი, შემეშინდა, არ წაიქცეს-მეთქი.

— მერე, რომელი ქორტუაგი მე მნახე? — მოიღუშა გოგია.

— შარავზაზე ჩაიყვანე და ვინმე მადლიანი საავადმყოფოში...

— რა გინდოდათ აქა? — შეაწყვეტინა გოგიამ.

— ფიჩხზე წამოვვლით ტაჭკებოთ.

— დასვი თავის ტაჭკაზე და წაიყვანე! — მანქანა დაძრა.

— მოიცა! — გვერდზე გამოჰყვა გახუხული ბიჭი, — ამ ქვებზე ჭაყჭაყი უარესს დამართებს! თუ ძმა ხარ, უარს ნუ მეტყვი!

— სადმფრია?

— მინდვრისციხელები ვართ ორივენი.

— წადი, ერთი, თქვენი ორივესი! — შეუკრთხა გოგიამ და სიჩქარეს მოუმატა.

— რასაც შენ აკეთებ, გიხდება? — საჭეზე ვუტაცე ხელი, — კაცი ხარ თუ ნადირი!

— იცნობ მაგ ხალხს? — გვერდზე მიაყენა მანქანა, — იცნობ? შენ რო გაგიჭირდეს, რა გგონია, მოგხედავენ ეგენი?

— მე სხვას არ ვუყურებ! — კაბინიდან გადაველ და გახუხული ბიჭიც მოვარდა:

— წამოვიყვანო?

— ეგრე გამოდის, — წამოწოლილ ბიჭს გაეხედე.

— წამო, მომეხმარე.

— შენი ყველაყისამ. მეცხენე არ გეკადრება და ამას ავკიდებ! მოიცა, ბარემ გალსტუქსაც გავუყეთებ!.. არ გვეჩქარება, წადი და მოათრიე! — უყვირა გოგიამ.

წავიდა.

— რა გინდა, რას ერჩი? — ვეუბნებდი გოგიას, — თავისი გასაჭირიც ეყოფა, ვერა ხედავ, რა ფერი ადევს?

— მაგათ სულ ეგეთი ფერი აქვთ აჩემბული, რას გაიგებ, როდის შიში აწევებთ, როდის — სიხარული!.. დაიმაბსოვრე, ხათაბალაში გაგვაბამენ! კარგად დაიმაბსოვრე, რასაც გეუბნები!

— გაგვაბამენ და ჩემს კისერზე იყოს...

გახუხულმა ზურგზე აკიდებული მოიყვანა, ცხენს წიხლი რომ მიერთყა — ისა. ორი კაცი რად უნდოდა, გაემეტებინა, ერთი ნამუსიანი კატა გაათავებდა. მომყვანს რა უჭირდა, აბა, ის იყო, თუ იყო გახუხული, გახუხული და გამწლიკული. გოგიამ ზურგიდანვე აიყვანა აკენესებული კაცი, ბავშვივით აიყვანა ხელში:

— ჭერ შენ შედი შიგნით.

მაშინვე შევეარდი კაბინაში. გვერდით მომისვა და კარი დაკეტა. საჭეს რომ მოუჭდა, თავი გააქნია და მითხრა:

— მხარზე ხელი მოსდე, კარს არ წააწყდეს. ეგ ცული ცოტა აქეთ გადმოდე.

ის მეორე ბიჭი კი გოგიას ამოჰყურებს:

— ცხოვრებაა, ხალხნი ვართ, ჩვენც ვიცით სიკეთის ფასი, ცხენებსა და იმას რა ვუყო, თორემ წამოვეყვებოდი.

— ჰო, ადგილი ხო გვაქ კაბინაში!..

მანქანა ნელა, ფრთხილად მიჰყავს გოგიას. ხანდახან დაბლვერილი გადმოხედავს ხოლმე აკენესებულ მინდვრისციხელს.

— რა გქვია, — ვეკითხები.

— ნოშრევანი. ვაპ, ეგეთი მუროტალი ცხენი გაგონილა?!

— რამდენი ხანია, რატო იმეორებ?

— დღეს ჩათაედა თვე. უკვე მეოთხე ვარ, ვისაც წიხლი მიართყა.

— კვირაში ერთხელ იცის ეგეთი რამე? — მეცინება.

— ეგრე გამოდის. ვაიმე, მგონი მოტეხილი მაქ და, მთლად დავიღუპე! ერთი თვე რომ არ ვიმუშაო, ცოლ-შვილი დამეშშევა.

— რამდენი შვილი გყავს?

— ხუთი. ნაღდად მოტეხილი მაქ. თივას ვუყრიდი, გამომიქანა წიხლი და ეგრევე გადამიძახა ხრამში. პატრონს დავემსებ, იმკვირია გავყიდი, ვერ გავყიდი და თოფს დაეცემ.

— შენი გვარი მიბრძანე? — ეუბნება გოგია.

— ანდრონიკაშვილი. შენი?

— თქვენი ნაყმევი ვარ, ხიხანიშვილი! — ერთბაშად მოუმატა სიჩქარეს. ველარ შევიკავე თავი და ფეხაკენესებულს მივაწყდი. ისე გამწარდა, გული თუ არ წაუვიდოდა, არ მეგონა: საცოდავად მოიკენტა, მუხლებში ჩარგო თავი, ალბათ მთელი ძალით დააწვა მტკივან, გამეშებულ ფეხს.

— რას შერები, გაგოდი! — ვუყვირე გოგიას.

— ან აქამდე რომ არ გავგიედი, რატო ის არ გიკვირს! — სიჩქარეს არ უკლებს, — გვარის ამორჩევა როგორ იციან, კაცო! რა გვარებს დაეტაკენ, კაცო! რომ არც არავინ უშლის?!

— ნელა იარე! შენ ვინ გეკითხება?

— რომ არავინ მეკითხება, იმიტომ არ დამაწყდა ნერვები?

— არ გესმის რას გეუბნები?

ხმა აღარ ამოუღია, ისე მოუკლო სიჩქარეს. მინდვრისციხელიც გასუსულია, ცდილობს, მაგრამ თავს ვერ ერევა, ხანდახან ყრულ ამოიკენესებს ხოლმე... ერთ კილომეტრამდე გავიარეთ — სოფელი გამოჩნდა.

გოგია უგემურად არის აღერდილი, მინდა ფიქრს გავარიდო:

— ის მაინც მითხარი, რატომ გაყიდე

მანქანა. შენს მეტს არავის მოხდენია ავარია?

— სხვა დროს გეტყვი მაგასაც.

ცინცხალი „უიგული“ იყიდა გოგიამ, ბოლო გამოშვება, საიდან ჩამოიტანა, დაუჭერებელია. პირდაპირ — რვა დღე მოუნდა იქიდან ჩამოსვლას. ასფალტიდან არ გაუყვანია, ზედ დაჰკანკალებდა მთელი წელიწადი. ამ ერთი თვის წინ თვითმცლელს წააწყდა გომბორის გადასასვლელზე და გაყიდა კიდევაც. მხახველები ამბობენ, ბევრი არაფერი ჰქონდა სავაგლახო, თავი-ბოლო, ხუთასი მანეთი გააახლებდაო — გაყიდა კი! სად გოგია და სად ასეთი დაუკვირებლობა, დაუკვირებლობა თუ აჩქარება. ჰაი, აქედან მოუღარე, ჰაი — იქიდან, რამდენი არ ჩაეცივდი, ვინ აღარ დაეფიცე, მოკვდი, გავიგალე, ვერაფრით ვერ ვათქმევინე მიზეზი! სხვა დროს გეტყვიო — მარტო ეს აქვრია ენაზე...

სოფელში შევედით, ასფალტიანი გზა უკვე და მანქანამაც ამოსუნთქა. კიდევ ერთ სოფელს გავივლით და მერე შევალთ ჩვენსაში.

გუმბათმონგრეული ეკლესია გამოჩნდა. ეკლესიის გვერდით სასურსათო მაღაზიაა, წინ — კლუბი. მათ შორის მოზრდილი მოედანია — აქაურების სალაყბო. გზის გადაღმა კიდევ ერთთაზიანი, სატყეოს აგურის შენობაა ვალაყანზე მიყუჩული — სამშაბათობით აქ ყიდიან დანომრილი ხეების, ფიჩხის, ნარიყისა თუ ნაყარის ბილეთს.

გოგიამ შარავზასთან გააჩერა მანქანა და მაღაზიის წინ შექუჩებულ ბიჭებს ხელი დაუქნია.

სამნი წამოვიდნენ.

მანქანას წინიდან მოუარა გოგიამ და ჩემკენ მოტრიალებულ მინდვრისციხელს მხრებში ამოსდო ხელები: გადაიყვანა კაბინიდან, ფრთხილად დასვა მიწაზე და უკვე მოახლოებულ ბიჭებს უთხრა:

— ან მანქანაიანი ნაცნობი ჩამოივლის, ან მაღლიანი ვინმე, სავადმყოფოში გაატანეთ — ცხენს მიურტყამს

წიხლი და, მოტეხილი თუ არა, ამოვარდნილი მაინც ექნებოდა. ფეხთუჯულები — ხედა — მიიხურე კარზე. *კარზე*

ჩადგმული ბიჭი დაიხარა და თვალეში ჩახედა მინდვრისციხელს:

— მართლა ცხენმა მოგარტყა წიხლი? მინდვრისციხელმა მარტო მტყივან ფეხზე აისვ-დაისვა ხელი, მხრები შეათამაშა — დაიღრჩა.

— აეს მანქანა ხო არ დაგეჯახა?

— ოღნავ, თითქოს ნაძალადევად დაუქნია თავი.

გავშრი. გოგიას შევხედე — სიმწრით გაელიმა და მანქანა აამუშავა. სიჩქარეში რომ ჩაავლო, ის ჩადგმული ბიჭი გადაგვიდგა წინ, კაპოტს დააბჯინა ხელები:

— კაცი სამარის კარზე მიყენეთ და, ვითომც არაფერიაო, არა?!

ამ მოულოდნელობამ ისე დამაბნია, ხმა ვეღარ ამოვიღე.

გოგიამ წამოიწია, მიწაზე მისვენებულ მინდვრისციხელს გადახედა:

— ატყობ, რა უცებ მოირღვა, ეს შობელძალი?!

ჩადგმულმა კაბინის კარი ხმაურით გააღო და უყვირა გოგიას:

— ჩამოეთრიე და შენ თვითონ მოუარე!

— ვისა? — გაეცინა გოგიას.

— ვისაც მანქანა დააჯახე!

— ამდენი ხნის შოფერი ვარ და ძალისთვის არ წამომიყარავს მსუბუქად. მოხურე კარი!

— ჩამო, რო გეუბნები! — ქამარში ჩაავლო ხელი და მთელი ძალით დაიქნია. გოგია შეტრიალდა და მკერდში ისე ჩასცა წიხლი, კუჭუხნაკით დააწყვიტა მიწაზე:

— უყურე ამ ვირიშვილს, რამდენს მიბედავს!

ჩადგმულის წამოხტომა იყო და მთელი ჯგროც გვეცა. გოგიამ ნაჯახი აიღო — კაბინიდან გადახტა: უცებ შემოეთანტენ ყველანი; მაგრამ უცებვე დაიბრუნეს გონი — ვიღაცამ ქვა გამოაქანა, თავი არ დაამედუნა, ის შეშა ჩემს ქელებში დაიწვებოდა. ლონივრად

გამოქანებული ქვა კაბინის მეორე, ღია კარიდან გასულა.

არ ვიცი, როდის გადაველ მანქანიდან, როდის მივიჩერდი თვალებში ბარმომარჯვებულ კაცს — მერეღა ვიგრძენი მარჯვენა ბეჭის ტყვილი, მერეღა მივხვდი, რაღაც რომ დამიშვეს მხარში.

ხალხის გინება მესმოდა და გოგიას მოგუღული ხენეშა. აღარც ის მახსოვს, ბარი როგორ ჩამივარდა ხელში: გოგისკენ გაქვანდი მისამველებლად — ვიცოდი ცოცხალს არ გავვიშვებდნენ და აქი არც მე ვაპირებდი ვინმეს დახვალეობას. იმ სოფელში ისეთი უჯიშო, უვარგისი ხალხია, ძმა ძმას არ ინდობს, ნათესავი — ნათესავს და მეზობელი — მეზობელს. ხან სასაფლაოს გზას ატალახებენ. ხანაც ციხისას.

ალაბედზე რომ დავუშვა ბარი, სულ ცოტა, ორს მაინც ავეუმღერებ წითლად თავს. გოგია ძარას მიყუღებია ზურგით და ნაჯახით იგერიებს სარებით მისეულ ხალხს. მაგრამ მოქნეული სარი უფრო ძარას ხედება. ერთი თალია გაშველება მოვინდომე, მალევე კი გადამაფიქრებინეს — ჭარმაგი კაცი მომიტრიალდა და გამეტებით დამიქნია სარი. ბარი კი შევაშველე, მაგრამ ისეთი ძალით იყო მოქნეული, მუხლში ჩამიკრიფა მამინ იყო, ვილაცამ იყვირა:

— ვისა კლავთ, თქვე შობელძალებო!

ხმა მეცნაურა, თუმცა უკან მიხედვის დრო აღარ იყო — წამოგვარდი და იმ ჭარმაგი კაცისკენ რომ გავიწიე, ბარში მიტაცეს ხელი. შევეტრიალდი — ჩვენი სატყეო მეურნეობის ინჟინერი იყო, პეტო ფანიაშვილი. უცებ წამგლიჯა ბარი, მაგრამ არ უხმარია — იმ ჩადგუმლს მთელი ძალით ამოარტყა წიხლი:

— რა ნაგავიც, არაკაცებიც თქვენა ხართ, ის სხვები გგონიათ, თქვე უჯიშოებო, თქვე მაწანწალებო!

ეტყობა, კარგად იცნობენ პეტოს — როგორც იტყვიან, გასულ-გამოსული კაცია — წილი აქვს ყველაფერში.

გოგისა რომ ჩამოიფარა პეტო და

ერთ გახუხულ ბიჭს ალიყური გასცხო, აღარაინ ცდილა არც სატყეო მოქნევადაც. არც ქვის მოძებნას.

გოგია იფლიან შუბლზე გაისვა ხელი, ნაჯახი კაბინაში შეავლო და ჩადგმულ ბიჭს უთხრა:

— მანქანის ნომერი დაიმახსოვრე და მიკითხე, გეტყვიან, ვინცა ვარ! გაგაგებინებ, როგორ უნდა შარის მოღება!

— რა მოხდა? — მომაჩერდა პეტო.

— მაგათ კითხე! მართლა ნაგავი ხალხი ყოფილა ამ სოფელში! — ახლდა ამივარდა კანკალი და კაბინის კიბეზე ჩამოვყექი.

პეტო ჩადგმულ ბიჭთან მივიდა:

— შენ აურევედი!

— მე რა შუაში ვარ, აგე, რო წიეცს, იმან თქვა აეს მანქანა დამეჯახაო.

— იფიქრე, ფულს გავაკეთებო — მე მასწაველი, რა ნეხვიცა ხარ? დავიჯერო, არ იცნობდი ამას, — ჩემზე უთხრა და დასარტყმელად მოუღერა მუშტი.

— პირველად ვხედავ, — უკან დაიწია ჩადგმულმა.

— გუშინწინ ვისზე გვეკონდა ლაპარაკი?

ჩადგმული შეერთა, ხან პეტოს უყურებს, ხან — მე.

— ჰოდა, ეს ის კაცია! განაკაწრიც რომ ჰკონდეს რომელიმეს, ესენი თუ არ გიცნობენ, მე ჩამოვეწერ სიას და კედელს ახალეთ მერე თავი, ვნახოთ, როგორ აიციდნენ სასამართლოს!

ეცდილობ, მაგრამ ვერ შემიჩერებია კანკალი.

— არა, მაინც რა მოხდა? — ჭარმაგი კაცს მიაჩერდა პეტო.

— წამოდი, — მანქანას გვერდი აუარა ჭარმაგმა და მოხრიოკებულ მიწაზე წამოწოლილ მინდვრისციხელთან მივიდა, — ამან თქვა, აეს მანქანა დამეჯახაო.

პეტომ ღიმილით გადმომხედდა:

— მართლა ასე თქვა?

— თქმით არ უთქვამს, თავი კი დაუქნია.

— მერე?

— დაუჯერეს.

პეტო ჩაიხარა, მინდერისციხელს ნი-
კაშში ამოდო ხელი, თავი ააწევინა:

— ეს მანქანა დაგეჯახა, ხომ?

— არა, წიხლი მომარტყა ცხენმა.

— რატო წელანაც ეგრე არა თქვი?! —
ჩადგმულმა ბიჭმა გვერდიდან შემოჰკრა
ფეხი, გულაღმა გაშხლართა, — კინა-
ლამ სისხლი დაგვადღერევენე ტყუილ-
უბრალოდ, მე შენი! — ახლა კიდევ
მტკივან ფეხში ჩააზილა წიხლი.

ჩადგმულს ხელი ჰკრა პეტომ, გვერ-
დზე მიაგდო:

— ეყოფა!..

გოგია კაბინაში ზის, საჭეზე, ჩამო-
უდვია თავი, ხელები უქანკალებს.

— ბილეთებს ვნომრავდი, — ამბობს
პეტო, — აქ სულ ეგეთი ქოთქოთია და ყუ
რადლება არ მიმოქცევია. კიდევ კარგი,
მაღე ჩავათავე დანომრვა, თორემ მარ-
თლა დაიდგებოდა სისხლი!

— კაცო, — თავი ასწია გოგიამ, — გა-
ჭირვებულს არ მიეხმარები — ცუდი
კაცი ხარ, მიეხმარები და იგე, კინალამ
უბედურება დატრიალდა! რა გინდა
რომ ქნა, ამ უბედურ ქვეყანაში!

— ესეც არაფერი, — ელიმება პეტოს.

— რაღა არაფერი, მთელი წლის სი-
ცოცხლე დამაკლდა!

რამდენი დრო გავიდა, აღარ მახსოვს.
მინდერისციხელი წამომჯდარიყო და ისე
დაეღუნა თავი, იფიქრებდი, ძინავსო.
მიიხებდ-მოვიხებდე: მოჩხუბრები აღარ
ჩანდნენ. ეკლესიის გვერდით სარი
ეყარა..

პეტომაც გაიხედა სარისკენ:

— თქვენს ჰირად წავართვი აქაურ
კაცს, უნებართვოდ მოეჭრა.

— რაღას ვუყურებთ, წავიდეთ, —
მითხრა გოგიამ და მანქანა აამუშავა.

— მოიცა, — წამოვუდგე, — ცოდვაა,
ეს უბედური, ვინმეს გვატანოთ საა-
ვადმყოფოში.

— ამას მე მივხედავ, — თქვა პეტომ
და ისე დახედა მინდერისციხელს,
აღარც ეს იყო გინებაზე ნაკლები...

მანქანა ნელა მიჰყავს გოგიას, ფიქ-
რშია წასული არც მე ვიღებ ხმას. მე-
რე დაბურღულ წყაროსთან ვჩერდებით,

ხელ-პირს ვიბანთ და ისევე კაბინაში რომ
ვუბრუნდებით, მაშინ მეუბნება:

— რატომ გავვიღე მანქანა? რატომ
კიდევ: რატომ არ წაიყვანე ვანთაში
შენი შერეკილი სტუმარი, ახლა გეტ-
ყვი. ერთი შეხედვით სხვადასხვა მიზე-
ზია — სად მანქანის გაყიდვა და სად
სტუმრის წაყვანა, მაგრამ ორივე ერთ
წერტილში იყრის თავს, ის ორიც და
აეს, მესამეც — მინდერისციხელიც.
ფიქრს მოეშვი და კარგად მისმინე:
ვარდისუბანში აველ დეიდაშვილთან —
სამი დღის შემდეგ კვირა იყო, კაბალის
ბაზრობაზე უნდა წავსულიყავით ლო-
რების საყიდლად და, ემანდ, გულიდან
არ გადაუვარდეს-მეთქი. რაღა თქმა
უნდა, ვეღარ ვიყიდეთ ლორები. ჰო,
აველ ვარდისუბანში, ვხედავ, ხალხით
სავსეა ჩემი დეიდაშვილის სახლი —

— ექიმები ადგანან თავზე — გულს
აურევნია. დიაგნოზი დასვეს, რე-
ცეპტი გამოუწერეს და თქვეს, ამ
წამალს მარტო თბილისში იშოვიეთო.
მაშინვე გავვარდი ქალაქისაკენ, გომ-
ბორზე გადავიარე. პირველსავე აფთი-
აქში მომცეს წამალი და გამოვბრუნდი
უკან. კახეთის გზატკეცილზე რომ გა-
მოველ, პეტროსთან, ფიქრში არ ვი-
ბოდილო და არ ამოვტრიალდე-მეთქი,
ერთი შუახნის, წარმოსადგეი, ინტე-
ლიგენტური შესახედაობის კაცი გამო-
ვიყოლე — მოყვრებთან მივდივარ თე-
ლავშიო. მაშინვე ვუთხარი, ფული არ
შემამძლიო, თორემ მეწყინება, ხმის გამ-
ციემი მინდოდა და მანქანის კარი იმი-
ტომ გაგიღეთ-მეთქი. დიდი მადლობა,
ჩემო ბატონოო. მართლაც კულტურუ-
ლი კაცი ჩანდა. ამინდით დავიწყეთ,
მერე ბაზრებს გადავწვდით, მერე მა-
ლაზიებს, შემთხვევით გაუფროსებულ
ხალხს, შემთხვევით გამდიდრებულებს
და პოლიტიკაშიც ჩავიხედეთ ჩვენებუ-
რად. ისე რა, საშუალოდ ავიწყენთ
ნერვები. გომბორის გზით მივდივართ.
მშვენიერი ამინდია, ბუნება ხომ ისეთია,
ჰირ-ვარამს, ავადმყოფობას, სასაფ-
ლაოს დაგავიწყებს. — ღმერთმანი, ნამ-
დვილად ვერ ვიტყვი, როგორ მოხდა

და რანაირად — ვიდრე თელავისკენ და-
ვეშვებოდით, თვითმცლელს დავეჯახე,
ისიც — გაჩერებულ თვითმცლელს.
ვტყუოდი. დროით დაემატებოდა და,
მანძელშიაინც საზიანოდ არ წავეწყვეტე-
ბივარ. თვითმცლელის შოფერი ბარ-
დებში გადასულიყო, დაფეთებული
მოვარდა, დახედა თავის მანქანას, ჩემ-
სას და, რაღა აქ მომინდა ბარდებში გა-
დასვლაო, ისე შეწუხდა, იქით ვამშვი-
დებდი. ეს ჩემი მგზავრიც მამშვიდებს,
რაკი ღმერთმა გადამოგვხედა და არა-
ფერი დაგვშავებია, ჯანდაბას მანქანა —
რკინაა, აიტანსო. წყენით როგორ არ
მეწყინა, მაგრამ თავში არ შემომიკრავს
ხელი, ეს რა დამემართა-მეთქი. თვით-
მცლელს დაჯახებისა სულ არაფერი
ეტყობოდა და აკი არც ხმა ამოუღო:
შოფერს. ის-ის იყო მანქანაში ჩასხდო-
მას ვაპირებდით, ავტონისპექტორიც
წამოგვადგა თავზე. თითქოს მიწიდან
ამოძვრნენო, მანქანები აკოცებენ ერთ-
მანეთს და ისინიც იქ გაჩნდებიან ხოლ-
მე მაშინვე. როცა მართლა საჭირონი
არიან, ან მიწა ჩაყლაპავთ, ანდა მიწის
მგელი. რა ამბავიაო, იკითხა ავტო-
ნისპექტორმა და ვიდრე ვეტყუოდი, გაჩე-
რებულ მანქანას დავეჯახე-მეთქი, ის
ჩემი კულტურული მგზავრი არ გადა-
ვარდა თბრილში?! გადავარდა და თვა-
ლებიც მილულა სასიკვდილოდ. ხან
ლოყებზე ვერტყით მსუბუქად, ხან ყუ-
რები დაუფსრისეთ, თერმოსით მჭონდა
წყალი და ისიც დაეასბით — ძლივს მო-
ვარდუნეთ. რა მოხდაო, ეკითხება ავტო-
ნისპექტორი ჟიგული რომ დააჯახა თვით-
მცლელს, რაღაცა ჩამწყდა მკერდშიო.
ვიდრე ჭირის ოფლი დამასხამდეს, ახ-
ლა მე მეკითხება ავტონისპექტორი,
შენი რა არის ეს კაციო? არაფერი, ისე
წამოვიყვანე-მეთქი. თავის კანტურით
ამომხედა იმ უცხო კაცმა, არა გრცხვე-
ნია, რას კადრულობ, თუმნად არ მოე-
რიგდითო. შენ მაინც იცი, ჩემი «ჟი-
გულითა» და ამ სატვირთოთი ხალხიც
წამიყვანია, ტვირთიც წამიღია, მაგრამ
არავისგან არ ამიღია ფული. ქონება
თავზე არ გადამდის, ხალტურაზე კი

უარს ვამბობ — არ შემიძლია. და რა
ექნა ზოგ-ზოგები ჭირქილით მტყუვნიან
ხოლმე, ცხოვრებას კარგად ვაფასობ
და იმისი ბრალიაო. იმის ბრალი კი არ
არის, ჩემი საწყალი მამა-პაპის, მშობ-
ლების ბრალია, ცოდვა-მადლი რომ
მასწავლეს. იმას ვამბობდი: ავტონისპექ-
ტორმა შემიყენა აქტი და ვიდრე არ
მოვრიგდით, არ დახია არაფრით. ის
ავტონისპექტორი იმდენი არაფერი,
იცოდა, ჩემი მგზავრი რომ ტყუოდა
და იქვე გავიკითხე — იმ მგზავრმა გა-
მატყავა უბედურად. რაო?! რამდენიც
მივეცი, მივეცი. მოკლედ, ის კაცი თბი-
ლისის საავადმყოფოში დაწვა. ერთი
კვირის შემდეგ ჩავუტანე ფული და მი-
ვაკითხე საავადმყოფოში. ოთხი დღეა,
გაწერესო. მისამართი ვიცოდი — გარე-
უბანში ცხოვრობდა. მიველ. ვხედავ,
ურო მოუმარჯვებია, სოლებიც და ისეთ
კუნძებს ჩეხავს, მე გამიძნელდებოდა
იქით გახედვა. არა გრცხვენია-მეთქი?
ცხოვრება ეგრეთაო, შვილსა, წადი და
სადაც გინდა, იქ მიჩილეო. ხედავ,
კაცო? — ოღონდ ფული იშოვნონ, რას
აღარ კადრულობენ.. გაგიუდა ქვეყანა,
გადაირია, მართო წიგნებშიღაა ნამუსი,
ისიც, ძველ წიგნებში. პო, ჩემს თავზე
მომივიდა ჯავრი და იმიტომ გავყიდე
«ჟიგული». ვიდრე პირში სული მიდგას
და საჭეს ვუზივარ, ისეთ ვინმეს არ ჩა-
ვისვამ მანქანაში, ვის კაი-კაცობაშიც
ეჭვი მეპარება. იმაზე მეტი ცოდობა
რაღაა, შენს სიკეთეს ბოროტად რომ
გამოიყენებენ — ისევე შენ დაგადებენ
ბრალს. მაგრამ, ვიღას ეყურება, თუ ძმა
ხარ, საღლაა ცოდვა-მადლის განმკით-
ხავი! ვაი, ჩვენს პატრონს!.. ის შენი
შერეკილი სტუმარი ამიტომ არ წავიყ-
ვანე ვანთაში. გამემტყუნება ვითომ?
ეგე, მინდვრისიციხელმა რა გვიყო, შენ
რომ არ ეცნე იმას — პეტო ჰქვია მგო-
ნი — სისხლი დაიღვრებოდა ულაპარა-
კოდ.

მოკლედ, გაგაბოროტეს.
— შენ როგორც გინდა, ისე იფიქრე.
ვიფიქრებ-მეთქი, თუმცა საფიქრალი
აღარაფერია.

ირაკლი არაბული

• • •

ჩემს სულს
ყოფნა არ სურს მყუდროდ,
შორითა ჰერეტს
თვალი სისხამს,
ბევრი მწყველა
ამ საწუთრომ,
ბედიც ბევრჯერ
დამინისლა...
თუმც არ ძალუძს
ქართლის ჳირით
აღმახნული
დაღმა ფარცხოს, —
დამიკარგოს
თვალის ჩინი,
დამამცროს
და დამამარცხოს!..

• • •

უკანასკნელი რომ დაპყრავს წამი
და ჩათავდება ცხოვრების კიბე, —
მიწავ, მიბოძე ფოთოლი ბრძამის,
რომლითაც ოდენ ჳრილობებს ვიფეც...
ეგ კარგად ვუწყვი, დადგება ჳერი,
უნდა ვემიჯნო ტოლს და თანატოლს,—
მიწავ, მიბოძე სურნელი შენი,
იმ ჩემს ბოლოთქმას რომ დაეანათლო...
მერმე განახვენ კარნი აღსავლის
და შზე დამამზე საესე ჳიქნებად...
მე უკეთ ვიცი, სხვა რას მასწავლის, —
ასე იყო და ასე იქნება...
გენუკავ, ოდეს შენგან განვილტო,
შენვე მიბოძე, შენვე ეგ მაღლი...
პატიებას გთხოვ მხოლოდ იმიტომ,
რომ ლექსის მეტი ვერრა შეგმატე!..

• • •

წერონისი, წერონისი,
 უთეთრესი ზამთარი,
 შემოხედვა შენ რომ იცი,
 იმისთანა სად არი?..
 წერონისის წეროები
 ჩრდილს ესვრიან სათიბებს...
 წამწამების ჩეროები
 ლოყებს ისე გადირბენს,
 თითქოს დაფრთხნენ და ყორნები
 საბუღრიდან აფრინდნენ...
 სად დაეშენენ დაყოვნებით,
 ვისი გზები დაბინდეს? —
 ვისი მზერა? ვისი თოლი?
 ვისი კეთილმყოფელის? —
 გული იყო ვისი ტოლიც,
 ვისიც იყო სწორფერი...
 თმები ქარში გაშლილები...
 თვალი იქით გამირბის...
 ვინ შეძახის დაყინებით:
 „მოდო, მზარი ამიბი?“...
 წეროს მწკრივის ჩეროები
 გადაუვლის წერონისს... —
 სად წავიდნენ წეროები? —
 გადაფრინდნენ წერონი...

— — —

გიორგი გიგაური

მაციხოვნი

არტემ ნინუას

აღმართები შხეფის ციხის
აეიარეთ ადრე დილას,
გალაუანთან შეგვეგება
მეციხოვნე ღმერთისკბილა.

შეგვეგება შემართებით,
შვილს რომ ზედება მამა ისე,
შებლს ეფინა სიჩაუქის
შუქი შშვილს და დარბაისელს.

ღიმილი სხივს მოუგავდა,
სიტყვა ზარს და მზერა არწივს,
დახავესებულ ბურჯებს შორის
გოდოლივით იდგა კაცი.

არ იმჩნევდა წელთა წყებას,
ლოდებს ჯიქურ აბიჯებდა,

ჩვენთან ისე მოიღვინა,
ვით საკუთარ ძმებიკებთან.

ბაგეს სობრძნე მოწვეთავდა,
საფერავი ვერცხლის სურას,
პოეტურად ითამადა,
იგალობა ეგრისულად.

თითო ლექსიც შეგვაწია,
დინჯად შლიდა დიდრონ გუჯარს,
სიხარულის ნაპერწკლები
მოგვაყარა ბლუჯა-ბლუჯა.

...მცველო დიდი ისტორიის,
დიდო ღონეჲ კოლხურ მიწის,
მეც სიმღერა მოგიძღვენი,
უკეთესი არავიცი.

ნადირთა მწყემსო

შენი ხარლადი შებღავის ნისლებს,
კალაპოტს იცვლის შენი მდინარე,
ნადირთა მწყემსო,
აენტე ისევ,
გეყო, რაც თავი მოიმძინარე.

გაკვალე ტევრი,
სძლიე სინაზეს,
ჩიტთა ჭიკჭიკით ნუ გაერთობი,

თორემ სხვა უკრავს
შენს ტკბილ ღირაზე,
სხვა დანავარდობს შენი თეთრონი.

მიმოფანტულა შენი სამწყემსო,
ამაყ ირემზე ვილაც ნადირობს,
მაშ რატომ გიკვირს, ვიყო ნაწყენი,
სათქმელი ველარ გავიადვილო,

ველარ გიგულეო უშიშარ მცველად,
ველარ ვიწამო შენი ძალ-ღონე, —
შენ საბალახოს ვილაცა ცელავს,
გაჩუმებულხარ და ეს მალონებს...

მაშ, მასლაათით ნუ გაერთობი,
ნუ დამშვიდდები ასე ადვილად
და დაიბრუნე შენი თეთრონი
და დაიხსენი ჯოგი ნადირთა.

• • •

ტაძრის კელაპტარო,
სხივო სანახების,
ჩიტო მგალობელო,
ყანავ მოღალანევე,
ველი აწებულა
ხმელი ბალახებით,
მოდი,

მობვეტე და
მკერდზე მომაყარე...

მკერდზე მომაყარე
ხმელი თავსვილები,
თავდახრილები და
სევდით ავსილები.

ცხრა მთა

ქარ-წყვიმაში ვინახულე ცხრა მთა
და დაქრილი გული გავამთელე,
შენს გრძელ სიყვარულში დამიღამდა,
შენი გაღიმებით გავათენე.

ღრუბელი ჰორიზონტს მიჰყვებოდა.
ზღვის ფერს იმშვენებდა ცა ღიადი,
შენს კარგ ქალობაზე მიყვებოდა
ჩვენი სიყვარულის განთიადი.

თეთრი ქარაფები ავიარე,
უკან მოვიტოვე მწვერვალები,
მამხნევებდა ნაჭაფ-ნაიარევეს
შუქი შენთა თვალთა ელვარების.

დალაღში იქარგავ მთვარის ფერებს,
გზა გაჰკვალე ეკალ-ბარდიანი,
შენი სიყვარულით გავათენე
გაზაფხულის ღამე დარდიანი.

ზაზა ძინძლაძე

თოვლი ძალაძე

გათოვდა და ქალაქში
თითქოს მზემ მოიმატა,
ბრუნავს ზამთრის დოლაბი,
ზეცა ჩამოიფანტა,
ყველა კვირტმა ინანა,
აღრე ვინც გაიმართა.

ხეებზე და ბუჩქებზე
გაწვა სიასამური —
გაწვა თოვლი გიზგიზა,
ბრწყინავს, ასდის აღმური.

ხალხი ბაღში, ქუჩებში
გამოყვივლებივლდა,
ეს რა ლზინი აყვავდა
ფიფქის თეთრი ღივიდან.

თოვს და თოვს და ქალაქში
ისმის თოვლის გალობა,
თოვლის გაზაფხულია,
თოვლის ყვავილხანობა.

ქრანისში ძართველთა გამყიდველი

მიდიოდა მოლაღატე,
მაჰმად ხანთან მიდიოდა,
ჰაი გიდი, იქ არ იყო
ერეკლე და მისი გორდა,
ჩვენი ძუძუს ნაწოვარი
გველი ზოხვით მიდიოდა.

მიდიოდა დაწყველილი,
დედამიწას მიტყიოდა,
და უკუნეთ ყიპმეთში
მიკიოტი მიკიოდა.

მიდიოდა დასაკორტნი
სვავთა, ყვავთა, მიმინოთა,
ვაი, მგონი ახლაც მიდის
გამწირველი მილიონთა,

დედუღეთში ბარბაცებს და
გმინავს, კენესის მისი ოდა...
მიდიოდა მოლაღატე,
მიდიოდა, მიდიოდა.

• • •

თუმც ამ დღეებმა
გამაწამეს და ამატირეს,
მადლობელი ვარ შავი გველის,
გულზე მცოცავის,
ყველა სატანას გაუმარჯოს
და ყველა ტირამს,
ვინც მაიძულებს,
სიკვდილამდე ვიყო ცოცხალი.

• • •

გვიანდა არის პალიასტომო,
მონადირეებს ეწიათ ბედი—
და როგორც ელვა გზადაკარგული
ტბაში კივილით ჩავარდა გედი.

— — —

დიდი მოლნი

რომანი

ჩემს დას იზაბელას

1986 წელს XX საუკუნის ღრანგული პროზის შედეგის „დიდი მოლნი“ ავტორს ალენ-ფერნიეს დაბადების 100 წელი შეუსრულდა. იგი 1914 წელს პირველ მსოფლიო ომში დაიღუპა და მხოლოდ ამ ერთადერთი რომანის დაწერა მოასწრო.

„დიდი მოლნი“ პოეტური წიგნია. „იღუმელი სამფლობელო“, რომელსაც რომანის მთავარი გმირი ეძებს, ბავშვობის საფანჯა, ხოლო მისი კვლავ მიგნებისა და დაბრუნების სურვილი — ატანებული სინამდვილიდან გაქცევისა და ზნეობრივი სიწმინდის დაბრუნების სურვილია.

პირველი ნაწილი

თავი პირველი

მდგმური

ის ჩვენს სახლში 189... წლის ნოემბრის ერთ კვირა დღეს მოვიდა.

ჭველებურად ვამბობ „ჩვენს სახლში“... მეთქი, რადგან სახლი ჩვენ აღარ გვეუთვნის. თხუთმეტი წელიც იქნება, რაც ჩვენ ის მზარე დაეტოვეთ და იქ, ალბათ არც აღარახოდეს დაბრუნდებით.

ჩვენ სენტ-აგატის სკოლის შენობაში ვცხოვრობდით. მამაჩემი, სხვა მოწოდებებით მცხრომ ბატონ სერელს ვეძახდი, ერთხანს ახწავლიდა უფროსკლასელებს, სადაც მასწავლებლის დაქლომის მისაღებად ეშწადებოდნენ და ერთდროულად საშუალო ჭკუფებსაც ამტყაფინებდა. დედაჩემი დაბალ კლასს აწწადებდა.

ჩრძელი წითელი სახლი, რომლის ზუთნაწილიანი შემინული კარი ველური ყურძნით იყო დაფარული, ქალაქის განაპირას იდგა; უწარმაწარი ეწო, სადაც სათამაშო მოედანი და სამარცხაო იყო, თავდებოდა იმ დიდი ქიშკრით,

საიდანაც სოფელი იწყებოდა. ჩრდილოეთის მხრიდან ეწოს მიუყვებოდა პატარა მოაჯირი და გარისაყენ მიმავალ გზაზე; და გარი სენტ-აგატიდან სამ კილომეტრზე იყო; სამხრეთით, სახლის უკან იშლებოდა მიწდვრები, ბაღები და ველები, რომლებაც ქალაქის გარეუბნებს უკავშირდებოდა... დაახლოებით ასე გამოიყურებოდა ის ადგილი, სადაც ვაიარა ჩემი ცხოვრების ყველაზე მშფოთვარე და ძვირფასმა დღეებმა — ის ადგილი, საიდანაც სათავეს იღებდა და ისევე უბრუნდებოდა, რომ განმარტოებულ კლდეზე დაქაბებული ტაღლებით დაშხვრეულიყო ყველა ჩვენი თავდასასავალი.

ჩვენ აქ შეშთხვევაში: ინსპექტორის თუ პრეფექტის გადაწყვეტილებამ ჩამოგვყვანა. ერთ შორეულ დღეს, არდადეგების მიწურულში, გლების ფორანმა, რომელზედაც ჩვენი ბარჯი-ბარჯანაც იწყო, ჩვენ — მე და დედაჩემი — ამ დატანგებულ მოაჯირთან ჩამოგვსხა. ბიჭები,

ხალში ატამს რომ იპარადნენ, ღობის ღრი-
კობში უხმაროდ გაუჩინარდნენ... დედაჩემო,
რომელსაც მე და მამაჩემი მიღის ექვახლით
და უფრო კარგი დასახლების იყო, ვიდრე ქე-
დაგოვა (იშისთანა დასახლები მე აღარც მი-
ნახავ), მაშინვე მტრისანი თვით გამოვხებულ
ოთახებში შევიდა და როგორც ეს ურველი ახა-
ლი გადახარების დროს ემართებოდა ხოლმე,
იმდგაყრუებულმა განაცხადა: შეუძლებელია,
ამ მოუხებებელ სახლში ჩვენს აცეხს ვერ
მოვთათვალებთო... თავისი სადარდებელი ჩემო-
ვის რომ გავწიარებინა, გარტე გამოვიდა და
ამას როცა შეუხებოდა, თან თავისი ცხვირსა-
ხოცით მტკრიან ბავშვურ სახეს მიჭმენდდა.
მერე სახლში შებრუნდა, რომ დაეთვალიერებო-
და ურველა ბერელი, რაც საიმედოდ უნდა ამო-
ეკლათ, ანთა შინა საცხოვრებლად გამოსა-
დები უყოფილო... მე კი, ვისაც ბუფთიანი
დიდი ქილის ქუდი მებურა, ამ უცხო ენაში
მარტოდმარტო დავარჩი, თან ამას ვუსდობდი
და თან გადაბურულში ზის გარემო ქვიშაში
კეპქებოდა.

ურველ შემთხვევაში, აი, სწორედ ასე მოდ-
გას თვალწინ ჩვენი იქ ჩასვლა. და როგორც
კი მინდა, წარმოვიდგინო ის შორეული პირვე-
ლი საღამო სენტ-აგატის სკოლის ენაში და
სიძველესი მოლოდინი, მაშინვე გამოცხლ-
დებოდა ხოლმე სხვა მოგონებები და ავრთვე
ბერი სხვა მოლოდინი; მაშინვე ვხედავ ჩემს
თავს, ორივე ხელით ჭიშკრის გისოსებს ჩაჭი-
დებული დეინებით ველოდები, რომ სოფლის
შარაზე ვინმემ ჩამოიაროს. ხოლო თუკი მეო-
რე საბოლოოდ ჭერის გვერდით ჩემს მანარ-
დაში გატარებული პირველი დღის წარმოდგე-
ნას ვცდილობ, მაშინვე სხვა დამეხიბვ
მგონ-
დება; ამ ოთახში მე მარტო აღარა ვარ: კედ-
ლის გასწვრივ მოძრაობს მოუხეყნარი ჩრდილი
ჩემი მეგობრისა. მთელი ეს მშვიდობიანი პე-
რაფი — სკოლა, პაპა მარტინის მინდორი, რი-
შელშიც სამი კაცალი ადგა, მაღი, რომელსაც
ურველდღე ოთხი საათის შემდეგ ჩვენთან
სტუმრად მოსული ქალები ეპატრონებოდნენ
ხოლმე — ჩემს ცნობიერებაში საშუალოდ და-
რჩა შეფოთებული და გადახსავრებული იმ
მადონის არსებობით, რომელმაც მთელი ჩვე-
ნი პაურზე შეაჩიქოლა და რომლის გაქცევა-
მაც მოსვენება დაგვიკარგა.

მოლნი რომ მოვიდა, ამ მხარეში თხოუმტეტი
წილი გვექონდა გატარებულა.

მე თხოუმტეტი წლის ვიყავი. ნოემბრის ცივი
კვირა დღე იყო, ზამთრის შეუწყებელი შემო-
დგომის პირველი დღე. მიღა მთელი დღის
განმავლობაში ელოდა გვიანეს, რომელსაც ლა
გარდიან ნისთვის ცუდი ამინდის შესაფერისი
ქუდი უნდა ჩამოეტანა. დილით მან მენა გა-
მტკოვა: სხვა ბავშვებთან ერთად ჩამჭდარი
მომდერალთა გუნდში გაფიცებული ვაჭედ-
ბოდა შემოსასვლელისაკენ, რომ ახალი ქუდი

თავმოკაშული დედაჩემი დამეხანა
მაშეადღეს მწუხრის ღოცვაზე რაც მარ-
ტო წავიდა.

„თოცვა, — მიიტხრა მან, რომ დედაჩემი დე-
ბინე და თან ხელით კოსტური შემოსწორა, —
ქუდი რომე ჩამომსვლიდა, მთელი კვირა იშის
გადაკეთებაში უნდა გაშტებარებინა“.

ჩვენი ზამთრის კვირადღეები აი, ასე გადი-
ოდა. მამაჩემი დილიდანვე შორს, რომელიმე
ნისლიანი ტბის ნაპირს მიდიოდა, რომ ნავი-
დან ქაროლუაობზე ეთყუავა, დედაჩემი კი
თავის ბნელ ოთახში იქნა და დალაპარაკებულ
დროს თავის სადა ტანსაცმლის გადაკეთებაში
ატარებდა, კარს გასაღებით ეტავდა იშის ში-
შით, რომელიმე მტეგობარი ქალი, ჩენსავით და-
რჩიბი და ახავი, ამ საქმიანობაში თავზე არ
დამაღგებო. მე კი, მწუხრის ღოცვიდან დაბ-
რუნებული გაუთხოვბელ სასაილო ოთახში
ვიჭექი, კვითხოვლობი და ველოდი, დედაჩემი
კარს როდის გააღებდა და როდის შემეკითხე-
ბოდა: გადაკეთებული სამოსი უხდებოდა თუ
არა.

იმ კვირა დღეს, მწუხრის ღოცვის შემდეგ
ცოტათი შემოგვიანდა, რადგან ეკლესიის წინ
რადკი გამოცოცხლება იყო შესასვლელთან
ბიჭები შეგროვილიყვნენ, რომ ნათლობისათ-
ვის თვალი ედევნებინათ. მოედანზე ჩამდენიმე
კაცს მუხანძრის ქურთუკი ჩაეცვა; თოფება ერ-
თმანეთზე მიეუღებინათ, შეცაუნებელი ფე-
ხებს აბაქრინებდნენ და თავისი ბრიგადორის
ბუფარდონის ადგუნებულ ლაპარაკს უხმენდნენ.

ურცებ ნათლობის ზარის რეკა შეწყდა, თი-
თქოს მნათე მიხვდა: შეენშალა და უდროოდ
და უადგილოდ ეტყეკავო; ბუფარდონმა და მისმა
ხალხმა თოფები წამოკრიფეს და სახანძრო
ტუმბო ფაფუფით გააგორეს. დავინახე, რო-
გორ გაუჩინარდნენ ისინი პირველსავე შესახ-
ვეეში, მათ უკან ოთხი ბიჭი უხმოდ მისდევდა
და თავიანთი ფეხსაცმელების სქელი ლანჩებით
ამტკრებდნენ შევირბულულ გზაზე დაუჩილ ტო-
ტებს. მე დადევნება ვერ გავებედა.

ქალქის ცხოვრება ჩავიდა, მშობლად დანიე-
ლის კათედრა ისმოდა უროდ მშენლთა ხან მზა-
მადალი და ხან მზადმადალი კამათი. გავუფერე
დიდი ენოს დაბად კედელს, რომლითაც ჩვე-
ნი სახლი სოფელს ემიჯნებოდა და ოდნავ შე-
ფოთებული კარს მივადექი.

კარი ცოტაზე შედეგული იყო და მაშინვე
მიხვდა: რაღაც არაჩვეულებრივი ხდებოდა.

მართლაც, სასადგლო ოთახის კართან —
ხუთნაწლიან შემინულ კართან, რომელთანაც
ახლოს ვიდექი — დავინახე წინ გადახრილი
ჭაღარა ქალი. იგი ფარდებში ჩადვისი გარჩე-
ვას ცდილობდა, დაბალი იყო და შავი ხავერ-
დის ძველ მოდური კამოტი ცეცა. თბელ მობ-
დენულ სახურე მოუსვენებოდა ეხატებოდა და
მე არ ვიცო, მის დანახვაზე, რა წინათგობობამ

მაიძულა, კარის ზღარბულთან შეეჩერებულეყა-
39.

„რა დაემართა? დნერთო ჩემო! — ამბობდა
ქალი ხმადახლა — ახლანან ერთად ვყოფიეთ.
აღბათ უკვე მთელ სახლს შემოვუღებდა, იქნებ
კიდევ გაიპარა...“ და უოცელი წინადადების
ბოლოს იგი მინაწე საჩქერ აკაკუნებდა.

უცნობ სტუმარს კარს არავინ უღებდა. მი-
ლის ღა გარდიან უფროდ ქუდი ჩამოუვიდო-
და: ეტუბოა, წითელი ოთახის სიღრმეში, ბაფ-
თებითა და ვაცრეცილი ბუმბულებით დაფარ-
ულ საწოლთან მქდომი კერავდა, არღვევდა
და ზედახლა კერავდა თავის მოკრძალებულ
თავსაბურავს... და მართლაც, როცა სასადილო
ოთახში შესულს სტუმარიც ფეხდაფეხ შემომ-
ყვა, დაინახებ დედაჩემი, რომელსაც ორივე
ზელით ეჭირა ბოლომდე დაუმავრებელი თი-
თხრის ძაფები, ბაფთები და ბუმბულები... მან
ბინდში მუშაობით დაღლილი ცისფერი თვა-
ლებით გაიღიმა და წამოიძახა:

„შემომხედეთ! გელოდრ, რომ მენახებინა...“

მავრამ ოთახის სიღრმეში დიდ სავარძელში
ჩამდარჩი ქალი რომ დაინახა, შემკრთალი შე-
ჩერდა. ქუდი სწრაფად მოიხადა და მთელი
საუბრის განსაკლბაში მარჯვენა ზელით დიდ
ბუდესავით მყერდთან მქონდა მიტანილი.

კამოტანი ქალი, რომელსაც ქოლგა და ტუა-
ვის ჩანთა მუხლებით ეჭირა, თავის ნელი ქო-
ცინითა და ვეხს წელაუნით შეეცადა სტუმ-
რობის მიწეში აეხსნა. მას თავი კვლავ ღირ-
სეულად ეჭირა, ზოლო როცა თავის შვილზე
დაიწყო ღაპარაკი, ამაყი და იდუმალი გამო-
მეტყველება მიიღო, რამაც ორივე დაგვიანტე-
რესა.

ისინი საფოსტო ეტლით ჩამოსულან და ფე-
რტე — დანდიონიდან, რომელიც სენტ-აგა-
ტიდან თოთხმეტი კილომეტრით არის დაშო-
რებული. ქვრივს და ამათან, როგორც მან
გავგარტობინა მეთისმეტად მდიანია, დაუყარ-
გავს უმტროსი ვაჟი ანტუანა, რომელიც ერთ
საღამოს სკოლიდან დაბრუნებულა და უფროად
გარდაცვლილა, რადგან მასა და მის ძმას მო-
წამლულ გუბურაში უბანაეით. დედას გადაუ-
წყვეტია უფროსი, ოგიუსტინი, ჩვენს პანსი-
ონში მოეთავსებინა, რომ ბიჭს უფროსი კლა-
სების პროგრამა გაეცლო.

და მან მაშინვე ქება დაუწყო ამ ჩვენთან
ახლადჩამოყვანილ მოწიფეს. მე ვეღარ ვცნო-
ბდი ამ გაუბარავებულ ქალს, რომელიც ცო-
ტა ხნის წინ კართან იდგა მოხრილი და ისეთი
დაბნეული და მავადრებელი სახე მქონდა,
როგორც იმ ქაოამს, თავის ბუდეში გამოჩე-
კილი გარეული ფრინველს წიწილა რომ დაე-
კარგა.

ყველაფერი, რასაც იგი თავის შვილზე მო-
გვითხრობდა, მეტანტად საინტერესო იყო.
ბიჭს მუყარებია, დედას რომ ასიამოვნებდა და
ფეხშოშველს ბევრჯერ მდიანარის ნაპირზე კი-

ლომეტრობით უვლია, რომ მისთვის კრინჩხას
ბარდებში ჩამალული წელის გათშებისა. ან გა-
რეული ოხვების კერაცხები მოტანას... თორმე
ხაფანგებიც უფია... და ერთხელ ტყეში დასით
ბადეში გახლართულ ხოხობსა კი წასწუდო
მია...

მე კი შინ დაბრუნებაც ვერ გამოხედა, ქუ-
რთუე რომ დაშხვია... მილის გაოცებულმა
შევიხედე.

მავრამ დედაჩემი უფრო აღარ უღებდა. მან
ქალს ანიშნა, გარუბიო. თავისი „ბუდე“ მაგი-
დაზე ფრთხილად დადო და ისე წყნარად წა-
მოდგა, თითქოს ვიდაცას თავზე უფროად უნ-
და დასდგამოდა...

მართლაც, ჩვენს თავზე, საეკუნაოში, სადაც
გასული წლის თოთხმეტი ივლისის ფორტე-
რკის გაშვებული ნაწილები ერთმანეთზე ევა-
რა, წინ და უკან მოსიარულე უცნობის მტყი-
ცე ნახიჭები ქერს აზნაზარებდა; ქერ მეორე
სართულის უზარმაზარ ჩანბლებულ ქერს მი-
მეცებოდა, მერე კი გაეშურა ზედახმედველის
მეკოცებელი ოთახებისაკენ, სადაც ჩვენ ცაყს-
ვის ყვაივლს ვაშრობდით და ვაშლს ვაწიფე-
ბდით.

„ახლანან ეს ხმაური ქვედა ოთახებიდან მო-
მესმა, — ხმადახლა ჩაიღაპარაა მილიმ —
ფრანსუა, მე მეგონა, შენ დაბრუნდე-მეთქი...“

ზმას არავინ იღებდა. საშიფერი ფეხზე ვიდე-
ქით და გული გვიფანცქალებდა, როცა სხვენში
გაიღო კარი, საიდანაც საშვარეულოში კიბე
ჩამოდიოდა; ვიდაც კიბის საფეხურებს ჩამოუ-
ყვა, საშვარეულო გამოიარა და სასადილო
ოთახის ჩანბლებულ ზღურბლზე აღიხაროა.

„შენა ბარ, ოგიუსტინ? — ჰქოთა ქალმა.

იგი დაახლოებით ჩვიდმეტი წლის ტანმა-
დალი ბიჭი იყო. ჩამოწოლულ სიბნელეში მე
დავინახე მხოლოდ უკან გადადებულში მისი
გლტურის ნაბბის ქვედა და მოწაფურად ქამ-
რით შემოჭირილი შუე ხალათი, ისე შევამ-
ჩინე, რომ იგი იღიმებოდა...

დაინახა და სანამ ვინმე რამეს ჰქოთავდა,
მითხრა:

„ჩამოხვალ ეზოში?“

წუთით შეეყოშანიდი, მავრამ რადგან მილი
არ მკავებდა, ქუდს ზელი წავავლე და მისკენ
გავემართე. საშვარეულო კარით გავედით და
უკვე წყვილიაღში ჩაძირულ შოედნისაკენ გავე-
შურეთ. საღამოს ბინდბუნდში მე ვხედავდი
მის გამხდარ სახეს, სწორ ცხვირს და დინდლს
მის ზედა ტურზე.

„შეზღე, რა ვიპოვე თქვენს სხვენში, — მი-
თხრა მან. — შენ იქ არასოდეს შეგიხედავს?“

ხელში პატარა ჩაშვებული ხის ბორბალი
ეჭირა; იმას ზედ შემოხვეული მქონდა დაგლე-
ქილი ფითილი; აღბათ ეს თოთხმეტი ივლისის
„მზე“ იყო ან „მოვარე“.

„იქ კიდევ ორი სრულიად უბმარც ვნახე:
ჩვენ იმათ ახლავე ავანტიმბ“, თქვა მან წყნა-

სად და ისეთი ადამიანის გამომეტყულება მი-
იღო, რომელიც თავისი ჩანაფიქრის წარმატე-
ბაში ღრმად დაარქმევებულია.

თავის ქუდი მიწაზე დააგდო და დაინახებ,
რომ თავი გლებივით მქონდა გადაპარსული,
ის ქალღმრთის ფილიანის ციცილით გარუქუ-
ლი, ბოლომდე დაუწვავი ორჯე მანახლა და-
მანახა. ქვიშაში ბორბლას მორგევი ჩაარქო, ჭი-
ხიდან — რამაც ჩემი დიდი გაოცება გამოიწ-
ვია, რადგან ეს ჩვენითვის აქრძალული იყო —
სანთის კოლოფი ამოიღო. ფრთხილად ჩაქდა
და ფილიანს ციცილი წაუცოდა. მერე ხელში
ხელი ჩამოვლო და სწრაფად უკან გამოთრია.

წითის შემდეგ, როცა დედაჩემმა მოღონის
დედასთან ბინას და საქონელს-სამშენის ქირაზე
მოღონარაქვა მითათვა და ორჯევი სახლიდან
ეწოში გამოდიოდნენ, მოღონის თავზე სამშე-
დლოს საბერძენის მხელით აიჭრა წითელი
და თეთრი ვარსკვლავების ორი კონა; წამით
დედაჩემს შეეძლო დაინახა, როგორ ვიდექი
ქაღალსურ ცილიში გახვეული ახალი ტანდა-
ლი ბიჭის გვერდით ხელი-ხელჩაიდებული და
წარბშეუხრელი...

მაგრამ მან ამჭერადაც დუმილი ამჭობნა.
სადამოს კი, საოქანო მავადანთან ვახშაზე
ჩვენთან ერთად ჩუმიად იქდა და თავჩაბრალი
განდა ჩვენი თანამესუფრე და ვერ ამჩნევდა,
რომ სამივენი იმას შევეურებდით.

თავი მეორე ოთხი საათის შემდეგ

დღემდე ქუჩებში ქალაქის ბიჭებთან ერთად
არ მერბინა. კოქსალგამი — თიქოების ტკივი-
ლია, მე რომ ამ 188... წლამდე მტანჯავდა, მო-
რბიებული ვამხადა და დამბიძგავა. ახლაც
თვალწინ მდევას, ცალი ფეხით რა საცოდავად
მივტარდი და ვიწრო ქუჩებში როგორ მივდევ-
დი მკვირსულ მოსწავლეებს, სახლს ვარშემო
რომ უღლიდნენ...

საერთოდ სახლიდან გამოსვლა აქრძალულიც
კი მქონდა. მახსოვს, მილის, ჩემით რომ ასე
ამყოფდა, ბევრჯერ მინ კინწყვრით წამო-
ყვანდარ, როცა დაუნახავს, თავსეყრდილ ვიგო-
ბიჭებში გარეული ასკინკლით რომ დავტოვდი.
ოგონსტენ მოღონის ჩამოსვლა, ჩემს გამო-
ქანბრებულბას რომ დავმთხვა, ახალი ცხოვრე-
ბის დასაწყისად მიქცა.

მის ჩამოსვლამდე, გაცვეთილის დამთავრე-
ბისთანავე, ოთხ საათზე ჩემთვის მარტოობის
გრძელი სადამო იწვებოდა. მამაჩემს ციცილი
საკლასო ღუმელიდან ჩვენი სასადილო ოთახში
ხუხარში გადმოჰქონდა; და მინ წასვლა რომ
დაგვანებოდათ, ის ბიჭებია სტოვებდნენ გა-
მოკიბულად სკოლას, სადაც კვამლის ბოლქვები-
ტრიალებდა. ეწოში ჭერ კიდევ გრძელდებო-
და თამაში და აქეთ-იქით სარბილი; შემდეგ
ბინდი წვებოდა; ორ მოსწავლენ, კლასი რომ

უკვე დაეგავათ, ფარდულიდან კამოღონი და
მოსახსნებში გამოქონდათ, ჩანთიანები სწრაფი
ნახილი მიიჩქაროდნენ და დიდ ჰუნჯარს ვაძლე-
ნიოშებულს ტოვებდნენ...

მაშინ კი მივაშურებდი სადამოს ბინდში მე-
რბის ოთახებს, ჩაკეტილებოდი ხაარქეო კაბი-
ნეტში, სადაც ბევრი დაბოცილი ბუწი ეფარა
და ქარი ვანცხადებებს აფრიალებდა, და თან-
ჩარასთან, ბაღს რომ ვამჭებოდა, ძველ საქა-
ნელა-სავარძელში ჩამქდაჩი ვკითხულობდი.

როგორც კი ჩამოხუნდებოდა, როგორც კი
მეზობელი ფერმის ძაღლები აუფუდებოდნენ და
ჩვენი პატარა სამზარეულოს სარქელი განათ-
დებოდა, მინ ვბრუნდებოდი. დედაჩემი ვახშ-
მის სამზადის შეუდგებოდა. სხვენზე ასახლე-
ლი კიბის სამ საფებურს ავიცილიდი; უხმოდ დავ-
ჭებოდი, კიბის მოაქრის ცივ რკულებს თავს
მივაურდნობდი და დავეურებდი თუ როგორ
აჩადებდა მილი ცეცხლს ვიწრო სამზარეულო-
ში, სადაც მხოლოდ სანთლის ალი ლილციც-
ხდა.

მაგრამ აი, მოვიდა ის, ვინც ყველა ეს ბავ-
შური სინარული წამართვა, ვინც ჩააქრო ის
სანთელი, ვახშაზე დაბრალი დეღის აღერისან
სახეს რომ მიშუქებდა, ვინც ჩააქრო ლამა,
რომელსაც ღამით ორგვლივ, მამაჩემი რომ შე-
ნინული კარის ხის დარაბებს მიხურავდა, ჩემი
ბედნიერი ოქახი შემოსულდებოდა ხოლმე და
ვინც ეს მომოქმენდა, ოგონსტ მოღონი იყო,
მოსწავლეებმა დიდი მოღონი რომ შეარქვეს.

დეცემბრის პირველი დღეებიდან, როგორც
კი მდგმური ჩვენთან მოვიდა, ოთხი საათის
შემდეგ, სადამოობით, სკოლა აღარ იყო გა-
მოყურებული: კარში შემოჭრილი სიცივისა და
წულით ვახსებული ვედრობიანი დამლაგებლის
ყვირილის მიუბედავად, ყოველდღე, გაცვეთი-
ლების შემდეგ ქალაქისა და ახლომხლო სოფ-
ლების ოცამდე ბიჭი კლასში რჩებოდა და მო-
ღონის ვარშემო თავს იყრიდა.

ხოლო აღარა მქონდა კამათსა და საუხარს,
რამაც მე ნელ-ნელა შიშითა და სიამოვნებით
ვიმონწილეობდი.

მოღონი ხმას არ იღებდა, მაგრამ მისთვის ხან
ერთი და ხან მეორე ენაგატლეკილი ბიჭი შუა
წრეში დგებოდა, რომელიმე მორბივი ქურდბა-
ცაცობის გრძელ ამხავს ყვებოდა და ხან ერთ
ამხანავს იმოწმებდა, ხან მეორეს, სინაიც აღ-
ტაცებით კვრის უყარდნენ, დაწარენები კი
პირდაპირულები უხმდნენ და ჩუმად იცინო-
დნენ.

მოღონი მერხზე იქდა, ფეხებს აქანავებდა და
ფიქრს მისცემოდა. ხან ისიც გაიცინებდა, მა-
გრამ ჩუმად, თითქმის თავის ხმას სკილს
იმ მორბილიც საუეთესო ამბისათვის ინახა-
ვდა, მხოლოდ მან რომ იყოდა. მერე კი, როცა
ღამე ჩამოწვებოდა და შეშფოთებული ბიჭებმა
გუნდს საკლასო ოთახის ფანჯრებიდან სინათ-
ლე აღარ ამუქებდა, მოღონი უცებ წამოდებ-

ბოდა, მის გარშემო მჭიდროდ შეკრულ წრეს გარადევნა და დაიძაბებდა:

„აბა, წავიდეთ!“

ყველას უკან გაიყოლებოდა და მათი შეძახილები ქალაქის თავზე გვიან ღამემდე ისმოდა.

ახლა ზოგჯერ ანათ მიც მთავრდებოდა ხოლმე. მოღონთან ერთად სოფლის თავლის კარებამდე მივიდოდი. ეს ის დრო იყო, როცა ძროხებს წველიაღწენ... სახელოსნოებში შევიდოდი და ღრმა სიბნელებში აჯანყებულ დაზვიანებულ შორის ჩამჭვარი მქსოვლის ხმა გვესმოდა:

„აი მოწყვრებიც მოვიღწენ!“

ვახშომის დროს, ხშირად ზულვართან აღმოვჩნდებოდი ხოლმე, დეწუსთან, საზიდრების ოსტატთან, რომელიც მჭიდრობდა კიდევ. მისი სახელოსნოს — ძველი სასტუმროს ორსაგდულთან კარი მუდამ ღია იყო. ქუჩაში ისმოდა საბერძნელის ქრიალი, ვარაუდებული და აგზუნებული ნაკერცხლების შეჭვით მოჩანდნენ ხან სოფლები, რომლებიც საზიდრებს აუწებდნენ ხოლმე, რომ უცა მოეკავებინათ, ხან კი ჩვენთან ირი მოსწავლეები, კარზე აუღებდნენ ხმა. ქედლოში უხმოდ რომ იურებოდნენ. ყველაფერი სწორად აქ დაიწყო, როცა შობამდე რაღაც რვა დღეა იყო დარჩენილი.

თავი მესამე

„მე მუხიარო კალათების დუქანში“

მთელი დღე წვიმა და მხოლოდ საღამოს გადაიღო. მტრისმტედ მოდულული დღე იყო. შესვენებებზე გარეთ არავინ გადიოდა და კლასში წამდაწუმ მამაჩემის ბატონი სერაფიმის ყვირილი ისმოდა:

„ასე ნუ ხმაურობთ, ონავრებო!“

დღის უკანასკნელი შესვენების ან, როგორც ჩვენ ვეძახდით, უკანასკნელი „სათის შოთხედის“ შემდეგ ბატონი სერაფიმი, რომელიც ჩაუჭირებული რამდენიმე ხანს ბოლოს სცემდა, შეჩერდა, სახაზეთი მაგიდაზე მძლავრად დაარტყა, რომ ცოტათი მაინც გაენდობინა გაკეთილების მიწურულში გაბეჭდებული კლასის გაურკვეველი ზღუნის და ჩამოწოდებულ სიტყვებში აკითხა:

„ხვალ ვინ გაყვება ფორანით ლა გარში ფრანსუაჟ, რომ ბატონ და ქალბატონ შარპანტიეებს დახვდნენ?“

ბატონი და ქალბატონი შარპანტიეები ჩემი პაპა და ბებია იყვნენ: პაპა შარპანტიე, ძველი მტყუნავი, ატარებდა შალის ნაქროსფერ ლაზად დას და კურადღლის ბეწვის ქუდს, რომელსაც იგი ეკას ეძახდა... ონავრები მას კარგად იცნობდნენ. დილაობით დასაბანად ვეძრო წყალს დაადგამდა, ძველი ქარისკაპივით იმ წყალს ხაზეზე ხმაურით ისაბნა და წვერს იჩჩავდა. ზურგზე ხელებდაწყოხილი ბავშვები კი გარს ეტეოვდნენ და მოკრძალებული ცნობისმოყვა-

რობით თვალს ადევნებდნენ... ისინი კარგად იცნობდნენ ბებია შარპანტიესაც, კლერის პატარა დედაცაც, რომელსაც თავზე წაქსოვი ჩაჩი ეტურა, მილის იგი არაერთხელ შემოუყვანია ყველაზე პატარების კლასში.

ყოველ წელს, შობამდე რამდენიმე დღით ადრე, ლა გარში მივიდოდი ხოლმე იმ მატარებლის დასახვედრად, ოთხ საათსა და ორ წუთზე რომ ჩამოდიოდა. ჩვენს სანახაოდ მათ მთელი დეპარტამენტი უნდა გადმოესერათ წახლიანი პარკებითა და ხელსახოცებში გახვეული საშობაო ნუგებარით დატვირთულებს. და როგორც კი ორივენი, კარგად ჩაუფიქრებელი, გაღიშებული და ოდნავ დამორცხვებული ჩვენი სახლის ზღურბლს ვაღმობიებდნენ, მათ ზურგს უკან ყველა კარს ვკეტავდით და ჩვენთვის ნეტარების დიდი კვარა იწყებოდა... მათ დასახვედრად ფორანო ჩემთან ერთად კიდევ ვინმე სერაფიმული ბიჭიც უნდა წამოსულიყო, კინც ყველას თბილში არ ვაღაგვუარიდა და ამასთან გულკეთილიც აქნებოდა, რადგან გულმოსულზე პაპა შარპანტიემ ღონდავანგინება იცოდა და ბებია კი უბედო იყო.

ბატონი სერაფიმის შეკითხვაზე ათიოდე მოსწავლემ ერთად დაიძაბა:

„დიდი მოღონი დიდი მოღონი!“

მაგრამ ბატონმა სერაფიმმა თავი ისე დაიჭირა, თითქმის არ გაუგონაო.

მაშინ მოსწავლეებმა დააყვირეს:

„ფორმანტინი!“

„გასმენ დელუსი!“ — დაიძაბეს სხვებმა.

ჩემს რუბებში ყველაზე უმცროსმა, ღორზე ამხედრებულს ქალაქის ირგვლივ ველებში თავაწუვებელი ბუნება რომ უყვარდა, გამკვირვანებით იყვირა:

„მე! მე!“

დიუტრამბლე და მუშხეფი თავშეაყვებულნი ხელის აწევით დაემყოფილდნენ.

მე მიწოდოდა, რომ არჩევანი მოღონზე შეჩერებულიყო. სახედრანო ფორანო ეს პატარა მოგზაურობა შესაძლოა უჩვეულო მოვლენად ქცეულიყო. მოღონსაც ეს უნდოდა, მაგრამ ქედმადლურ დუბლს არჩევდა. უფროსი მოსწავლეებიც მოღონით ყველანი მერხებზე დასხდნენ და ფუბრის სკამებზე დააწყეს, როგორც ამას დიდი შესვენებისა და მზარდობების დროს ვაკეთებდით. კოფენი, რომელსაც ბლუზა აენია და ქამარზე დატეხია, შემოხვეოდა რკინის ბოძს, რომელსაც კერის კოჭი ეტრდნობოდა და თავისი ადტაცება რომ გამოეხატა, ზედ მიძვრებოდა, მაგრამ ბატონი სერაფიმის ნათქვამმა მალე ყველანი დააშოშინა.

„გადაწყდა! მუშხეფი წავა!“

და ყველა სიტყვის უშქმელად თავის ადგილს დაუბრუნდა.

ოთხ საათზე მოყინულ და წვიმის ნიაღვრებით დათბილ უბოში მოღონთან მარტო დავრ-

ჩი. ორივენი მდუმარები ვუძურებდით სველ ქალაქს, რომელსაც ქარი აშრობდა. აი, სანჯი-მარში გახვეული პატარა კოფინი, ხელში რომ პურის ნაჭერი ეჭირა, სახლიდან გამოვიდა. ეკედელს გაუყვა და სტეფან-სტეფანი შეფორანის მიადგა. მოდინა კიშკარი გაადო, კოფინს დაუძახა და წუთსაც არ გაუვლია, რომ სამივენი უკვე მოვთავსდით ცუცხლით გაწოლებული ცხელი სახელოსნოს სიბრძენში, სადაც დროდადრო ყინულივით ცივი ქარი შემოიჭრებოდა ხოლმე. კოფინი და მე საბერველთან ახლოს ვაჩქვით და ტალახიანი ფეხსაცმელი თეთრ ბურბუშელაში გვეწყო. ჩიხებში ხელბანაწყობილი და მდუმარე მოღნი შემოსასვლელ კარს მიჰუდებოდა. ზოგჯერ უახის დუქნიდან გამომტუნებული ქალი ჩავლიდა, იგი ქარს გვერდზე გადახრილ თავს აჩივებდა და ჩვენ კი ეხივებოდათ, რომ დაგვენახა, ვინ იყო.

ხმას არავინ იღებდა. კედელზე დაბოლო დადი ჩადივლება მჭედელისა და მისი შეგირდისა, რომელთაგან ერთი საბერველს უბერავდა, ხოლო მეორე გრდემლზე ურბას სცემდა... მე ამ სადამოს ისე ვისინებ, როგორც ჩემი სიუმაწვილას ერთერთ ღიბსუნსანიშნავ სადამოს, ერთდროულად სიამოვნებამაც შემიპრო და შემეფოთებამაც. მეშიწოდა, რომ ჩემი ამხანაგ წამართმედა ლა გარში ამ ფორნით მოგზაურობის მოყრადღებულ სიამოვნებას და ამავე დროს, მისგან მოვედოდი, არ შემიძლია, რომ ეს არ ვაღიარო, რადაც შეტისმეტად არაჩვეულებრივ წამოწყებას, რომელსაც ყველაფერი ურანზე უნდა დაეყენებინა.

დროდადრო სახელოსნოში მშვიდი და თანახარი საქმიანობა წუთით შეწყდებოდა მჭედელი ჩამდენჯარზე მოკლედ და წკრიალით უროს გრდემლზე დაქრავდა. ფეშტამალაქრული უახლოვდებოდა და დაჰურებდა ტყინის ნაჭერს, რომელსაც აწრთობდა. შერე თავს მაღლა ახწევდა და სიტყვას გადმოვიცვდებდა, რომ ცოტათი მაინც სული მოეთქვა:

„ყველაფერი რიგზეა, ახალგაზრდებო?“
 შეგირდი საბერველის ქაჭვს ხელს არ უშვებდა, მარცხენა ხელით დონაწმეფოურილი გვეყურებდა და იცინიდა.

შემდეგ ურუ ხმაური განახლებოდა ხოლმე. ერთ-ერთი ასეთი შესვენების დროს ჩვენ დავინახეთ გამოდებულ კართან ჩავლილი შალშობვეული შილი, რომელიც ძლიერ ქარში გზას მიაკლევდა და ხელში მომცროს პაკეტები ეჭირა.

მჭედელმა იკითხა:
 „მაშ, ბატონი შარპანტიე მალე ჩამოვა?“
 „ხვალ, ვუპასუხე მე, ბებიაჩემთან ერთად ჩამოვა, ფორნით უნდა დავხვედე მატარებელს, ოთხ საათსა და ორ წუთზე რომ ჩერდებოდა.“
 „წასვლას ფრომანტენის ფორნით აპირებ?“
 მე სწრაფად ვუპასუხე.
 „არა, პაპა მარტენის ფორნით.“

„ჩამი მამ, უკან დაბრუნება არ გიწერია“ და ორივემ, ოსტატმაც და შეგირდმაც სიცილი დაიწყეს.

მეტი შეგირდმა, რაიმე რომ ვთქვა, მასტად შენდინა:

— იმთ წამოსაყვანად ვერზონში ფრომანტენის ფაშატით შეიძლებოდა წასულუავით. ერთ საათში იქ იქნებოდათ. იქამდე თხოთმეტი კოლომეტრია. სანამ მარტენი თავის სახედარს შეებაშდა, შინ მობრუნდებოდათ კიდევ.“

„ეგ კია, თქვა ოსტატმა, ფრომანტენის ცხენი მართლა კარგა დადის... და თან, მე მგონი, არც თხოვებას დავზარდებოდათ.“

საუბარი ამაზე შეწყდა. სახელოსნო ისევ ნაერწყლებითა და ხმაურით აივსო, ყველა სდუმდა და თავის საფიქრალს ფიქრობდა.

მაგრამ წასვლის დროს რომ მოვიდა და ზეზე წამომდგარმა მოღნს ვანიშნე: წავიდეთ-მეთქი, იმან ჭერ ეს ვერ დანახა. კარზე აუღებულნი და თავდაბრილი იმაზე ღრმად ჩაფიქრებულიყო, რაც აქ ითქვა. ამ მდგომარეობაში — ფიქრებში წასული რომ დავინახე, როცა იგი საქმეში გართულ ხალხს თითქოს ნისლში ხედავდა, „რობინზონ კრუსო“ ის ადგილი გამახსენდა, სადაც ახალგაზრდა ინგლისელი თავისი დიდი მოგზაურობის წინ „კალათების დუქანში“ შედის...

და ის ადგილი შემდგომშიც არავითხელ გამხსენება.

თავი მეოთხე

ბაბარკვა

მეორე დღეს, პირველ საათზე მზით ვინა. თებული კლასი ყინულით დაფარულ ბეიანში ისე ჩანდა, როგორც ხომალდი შუა ოკეანეში. თევზსაჭერი ხომალდისაგან განსხვავებით აქ არც წახის სუნის იდგა და არც მანქანის ზეთისა, მაგრამ შემწვარი ქაშუისა და აგრძეფე შეტარსული შალის სუნე კი ტრიალებდა იმათი მიწებით, კლასში დაბრუნებულები ახლა ღუმელს რომ ეხებებოდნენ.

წლის ბოლო მოახლოებულა, თემებს გვიჩივებენ და სანამ ბატონი სერელი დაფაზე თემებს წერს, კლასში შედარებით სიწყნარეა. სინთემს მხოლოდ დაბალ ხმაზე საუბარი, ურუ წამოშაბილები და ის დაუმთავრებელი წინადადებები არღვევს, რომელიც მეზობლის შესასინებლადა გამოიწვლი.

„ბატონო მასწავლებლო! ეს ტიპი მე...“
 ბატონი სერელი დაფაზე წერს და თან თავის საფიქრალზე ფიქრობს. დროდადრო კლასისაკენ შემობრუნდება და ყველას მყარად და უარსო გამომეტყველებით შემოგვეყურებს, მაშინ წამით ჩვენი ფარული ფუსფუსი მილიამდე წუდება, რის შემდეგაც ეს შეტისმეტად წყნარი ზუსტნი თანდათან გაძლიერდება.

საერთო აურზაურში წინარად მხოლოდ მე ვარ. კლასის ამ კუთხეში ვწივარ, სადაც უფრო მეტად უმცროსი მოწყვეტილი სხედან. ვწივარ მერხის კიდზე, ფანჯარასთან და ცოტათი რომ გაეწართო, ბაღსაც დაეწინავე, ნაკადულსაც და მერე მიმდევრებსაც.

დროა დრო ფეხის წვერებზე ვდგები და მოწყენილი ბელ-ეტუალის ფერმისაკენ ვიყოფები. გაკეთილი დაიწყო თუ არა, შევაშინე, რომ მოლნი შეადგის შესვენების შემდეგ სკოლაში აღარ მობრუნებულა. ამას, რა თქმა უნდა მისი მხრის მეზობელიც შენიშნავდა, თავისი თემის წერით გართულს ქერ არავის. თვის არაფერი ეთქვა, მაგრამ როგორც კი თავი მაღლა აიღო, ახალმა ამბავმა მთელი კლასი შემოიარა და ერთმა, როგორც ეს საერთოდ ხდება ბოლმე, შემოხვევა ხელიდან არ გაუშვა და წინადადების პირველი სიტყვები წამოაყენა. „ბატონო მასწავლებლო! მოლნი...“

მე ვიცი, რომ მოლნი წავიდა. უფრო სწორად, ეჭვი მდრღნიდა, გაიპარებოდა-მეთქი. ალბათ საუზმის დამთავრებისთანავე დაბალ კედელს გადაეღებოდა, მიმდრებდნენ გადასტრონი, ვიცი-ლანშთან ნაკადულზე გადავიდოდა, იქ ფაშატს ინათხოვრებდა, რომ ბატონ და ქალბატონ შარპანტიების დასახვედრად წასულიყო. იქნებ ახლა ფაშატს უშაბუღებენ კედელს.

ბელ-ეტუალი დიდი ფერმაა, ნაკადულის იქით მხარეზეა, მაღლობის ფერდობზე და ზაფხულში ბოლოში დარგული მუხებითა და ბებერთა თიღებითაა დაფარული. ფერმა პატარა გზაზე დგას. ეს გზა ერთის მხრეც ლა გარის გზას უკავშირდება, ხოლო მეორეს მხრივ — ქალაქის ერთ-ერთ გარეუბანს. ფერმა ყოველი მხრიდან შემოღობილია მაღლა კედლით, რომელსაც ჯვერდსამაგვრებს აყვებს და რომლის ხაზირკველიც ფუნაში ბანაობს. ფეოდალური ხანის ეს ნაგებობა იუნისის თვეში მთლიანად მწყვთი იფარება და მხოლოდ საღამო ცაშს აღწევს სკოლაშივე ფორნების ზრინი და შენახირების ყვირილი. დღეს კი ფოთოლგაცვენილ ხეებში ვარჩევ უზოს მაღალ ნაცისფერი კედელს, კიშკარს, შემდეგ კი, ღობის ჭურჭულანებში, ნაკადულის გასწვრივ, ჰირბლით გათიერთებულ გზის მონაკვეთს, რომელიც ლა გარისაკენ მიმავალ გზას უერთდება.

ზამთრის ამ ნათელ პეიზაჟში ქერ არაფერი იხიბვა. ქერ არაფერი არ ხდება.

აქ კი ბატონი სერბული მეორე თემის წერას ამოვარებს. ჩვეულებრივად სამ თემს ვკავალდებს ხოლმე, იქნებ დღეს ორი მოგვეცეს... კათედრაზე ავა თუ არა, მოლნის აქ არყოფნას მაშინვე შეამჩნევს. ქალაქში მის მოსახლებად ორ ბიჭს გაგზავნის და მოლნს ცხენის შეაწმეამდე მო-ნახვედნ...

ბატონმა სერბულმა მეორე თემის დაწერის-თანავე დალილია ხელი წაშით დაბლა დაუშვა...

შემდეგ კი, ჩემი გულის ვასახარად, ახალ-სტრიქონიდან წერას შეუდგა და თქვა:

„ამას ხომ პატარა ბავშვიც დაწერს!“
...ორი პატარა ხაზი, ჩემსეულს ბელ-ეტუალის ღობის თავზე გამოჩნდა და იქნებ ფორნის ბელნიც იყო, ისევე გაქრა ახლა კი ეჭვი აღარ შეპარებოდა, რომ იქ მოლნს ვასამზავებდალად ამზადებდნენ, აი, კიშკარის ბოძებს შორის გამოჩნდა თავი და ჰქერდი ცხენისა, მერე ცხენი შეჩერდა და მე ვხვდები, რომ ფორანზე მეორე დასაქდომს ამგვრებენ იმ მგზავრებისათვის, რომლებსაც თითქოს მოლნი უნდა დახვდეს, მერე მთელი ეკიპაჟი ეზოდან წელა გამოდის, წამით უჩინარდება წინული ღობის მიღმა და მერე ისევ წელა გარბის ღობის დრეკოში გამოჩენილი თეთრი გზის დასაწყისში. მაშინ კი შეასამოსიანი, ხელში სადავებო რომ ეჭირა და იდაყვით ფორნის კედელს გლუხური დაუდევრობით ეურდნობოდა, ჩემს ამხანაგ რგოუსტენ მოლნად შევიცანი.

უცებ ღობის მიღმა უველიაფერი გაქრა. ორნი, ბელ-ეტუალის კიშკართან დარჩენილნი, ფორნის წასვლას რომ თავს აღფრებდნენ, ახლა აღგზნებულნი ერთმანეთს რაღაცას ეუბნებოდნენ, ხოლოს ერთმა ხელები პირთან მიიტანა და მოლნს დაუძახა, მერე კი ფორანს დადევნებულმა რამდენიმე ნაბიჯი გაიბრინა... ამასობაში, წელა მიმავალი ფორანი როგორც კი ლა გარის გზაზე ვაკოდა და პატარა გზიდან აღარ ჩანდა, მოლნმა უცებ მდგომარეობა შეიცვალა, ცალი ფეხი წინ მიამჩინა, რომელიც შემოპარვით ეტლში ფეხზე წამოიგდო, სადავები ორივე ხელით ჩაბლუტა, ცხენები თავაწყვეთთ გააქვეს და წამში გორაკს მივყავი. გზაზე ის კაცი, წიდან მოლნს რომ ემახდა, ისევე გარბოდა, ხოლო მეორე კაცი მიწოდროს თითქოს ჩვენივე გამოეცანა.

მეორე ხანში, იმ დროს, როცა ბატონი სერბული დაფას მოშორდა და ცარცთან ხელებს იფუნებდა, როცა კლასის სიღრმეშია სამხმა ერთდროულად გაისმა: „ბატონო მასწავლებლო, დიდი მოლნი წავიდა!“ ლურჯბალათიანმა კაცმა უცებ კარი ფართოდ შემოიღო, ქული მოიშველია და ზღურბლიდან იცითა:

„მაპატიე, ბატონო, მოწყვეთ ფორნით ტყვეს გუშვით ვერჩოვნა, თქვენი შუბოლებს რომ დახვედროდა? მისმა ქვეყამ დაგვაბეჭა...“

„არავითარ შემთხვევაში!“ უპასუხა ბატონმა სერბულმა.

და იმ წამსვე კლასში საშინელი ამბავი ატყდა. საშინი, კართან ახლოს რომ ისხდებოდა და ვისაც ჩვეულებრივად ამ თხებისა და ღორების გარკვევა ევალებოდათ ხოლმე, სკოლის ეზოში დარგულ ყვავილებს რომ აოხრებდნენ, კურს ტყენდ. სკოლის ქვის ფილებზე რკინით დაჭრილი საბოების შემწარავი ბრახბარტებით ისინი ერთიმეორის მყოლებით გარეთ გავარდნენ და გარედან მოსისა მათი ნაბიჯების ყრუ ხმა

— მათი სახეობი ეზოს ქვეშას ტყეშიან, სრულით უხვევენ გზაზე გამოვალ დია კარში და მიჰქრიან. კლასში დარჩენილები, ხალხ რომ გადახურებენ, ამ ფანჯრებს მიაწყდენენ, ბევრნი, უკეთ რომ დენახათ, მერხებზეც აძვრნენ.

მაგრამ უკვე გვიანაა. დიდი მოლნი გაიქცა. „შენ მაინც მუშებებს გაჰყვები ლა გარში, — მელუნება ბატონი სერგეი. — მოლნმა ვერ-ზონის გზა არ იცის. გზაყვარდინებზე დაიბნევა. საში საათის მატარებელს ვერ ჩაუსწარებს“.

უმცროსი კლასის კარებში მიღამ თავი შე-მოყო და იკითხა:

„ბოლოს და ბოლოს, რა ამბავია?“
ქუჩაში ხალხი გროვდება. გლეხი ისევ კართან დგას, გაწეშებული, ქაუტი, ქუდი ხელით უქიჩავს და თითქოს სამართალს თხოულობს.

თავი მესამე

ფორანის ბრუნდება

პაპაჩეში და ბებიაჩემი ლა გარადან როცა მოუყვანე, ნავახშევებს ისინი შალაღი ბუხრის წინ ჩაპოსხდნენ და თავიდან ბოლომდე წვრილ-წვრილად გაიხსნენ, რაც ჩვენი უკანსკელი არდადეგების დროს თავს გადახდათ, მაგრამ შევაპირეთ, რომ მათ არ ვუსმენდი.

ეზოს პატარა კარი სასადლო ოთახის კართან სულ ახლოს იყო. როცა აღებდნენ, ჭრიალებდა. ჩვეულებრივ, დაღამებამდე, როცა სასადლო ოთახში თავს ვყარდი, შალაღად ვყოფილი, კარი როდის გაიჭრიალბდა. ამას მუდამ თან სდევდა საბოგების ბრახარბუნი ან ხმა ზღურბლზე ფეხების წმენდისა, ზოგჯერ ჩურჩული, თითქოს სანამ შეშოვიდოდნენ, მანამდე ერთმანეთს ეთათბირებინათ. მერე აქაუნებდნენ. ან მეზობელი იყო, ან მასწავლებელი ქალბი იყვნენ, ან სხვა ვინმე ჩვენს გასართობად გვიან საღამომდე ჩვენთან მოსული.

მაგრამ ან საღამოს არავის მოსვლის იმედი არ უნდა მქონოდა; უველა, ვინც მიუყარდა, შინ იყო; და მაინც, ოდნავი გაფარუნებაც კი არ მებარებოდა და ველოდი, რომ კარი საცაა გაიღებოდა.

გვერდით მექა მოხუცი პაპაჩეში, რომელიც ხანჯვლიან გასკონელ მწყემსს ჰგავდა, ფეხები ტლანქად წინ წადედა, ქოხი მუხლებში მოიქცა და წინ იხრებოდა, რომ ჩიხუხი ფეხსაცმელზე დაფეხვითა. აცრებულბული და კეთილფეხლებით უველაფერზე ეთანხმებოდა ბებიაჩემს, რასაც იგი მოგვითხრობდა თავიანთ მგზავრობაზე, ქათმებზე, მეზობლებზე და გლეხებზე, რომლებსაც თურმე საიგარო ქირა ჭერაც არა მქონდათ გადახდილი, მაგრამ ჩემი გონება სხვაგან მჭკოდა.

მე წარმოვიდგინე მოძავილი ფორანი, რომელიც უცრად ჩვენს კარწინ ჩერდება. მოლ-

ნი კოფოდან ძირს ხტება და ჩვენთან ისე შე-მოდის, თითქოს არაფერი მომხდარიყოს... ან იქნებ უმადი ჭერ ბელ-ეტუაღმის...
იქნებ ახლა გზაზე მისი ნაბიჯების ხმა...
ღებული კარის ჭრიალიც გაეგონოს...

მაგრამ უკრადდება არ ირდევია. პაპაჩეში გახტებულბული წინ იყურება და როცა ახამხამებს, თვალბი ქუთუთობით ისე აქვს დაფარული, თითქოს ძალი ეპარება, შეცხუნებულბა ბებიაჩემმა ბოლო წინდადებდა რამდენიმეჯერ წაილულლულა, რადგან არავინ უსმენდა.

„იმ ბიჭის ამბავი გაფიქრებთ?“ იკითხა მან ბოლოს.

ლა გარადან ბებიაჩემს უველაფერი წვრილ-წვრილად გამოვიტეხე. მატარებელი რომ ევროსონი ჩამოვდა, მას არავინ დაუხმავს, მოლნს რომ ჰგვანებოდა. ეტუობა, ჩემს მეგობარს გზაში შეაგვანდა. მისი ცდა უშედეგოდ დამთავრდა. როცა უკან ვბრუნდებოდით, ფორანში ბებია სანამ მუშებებს ესაუბრებოდა, ნელ-ნელა ვეგუებოდი იმ აზრს, რომ იმედი გამოცრდებოდა. ჭირხელით ვადათერებულ გზაზე ჩაქიჩაქით მიმავალი სახედრის ფეხებთან ჩიტუნები ორდოდნენ. დროდადრო ნაშუადღევს გაყინულ მდუარებამაში ისმოდა შორეული ძახილი მწყემსი ქალისა ან ბიჭისა, ნაძვარში ამხანავს რომ უხმობდა. და უდაბლო ფერდობებზე ამ ვაგრძილებული გადაძახისი უკველ გაგონებაზე ისე ვკრთებოდი, თითქოს მოლნი თავისი ხმით შორს წასასვლელად მეძახდა...

ფიქრით უველაფერი ავწონ-დავწონე და ამასობაში დაწოლის დროც მოვიდა. პაპაჩეში უკვე წითელ ოთახში შესულიყო, შალაღ ნესტო-ან და გაყინულ ოთახში, რადგან წინა ზამთრის მერე ერთბელაც არ გადაებულა. მის ჩამოხვლამდე სავარძლებზე მაქმანინი გადასაფარებლბი აიღეს, ნომი დაფინეს და ოთახიდან გასატეხი უველაფერი გაიტანეს, პაპაჩეში თავისი ქოხი სავსე დადო, დიდი ფეხსაცმლები ერთერთი სავარძლის ქვეშ შეყარა და ის-ის იყო სანთელი ჩააქრო, ჩვენ კი ფეხზე მდგომნი ერთმანეთს საღამო მშვიდობისას ვეუბნებო-დით და დანაწოლად წასვლას ვაპირებდით, რომ ფორანის ხმარბმა უველანი გაეგარებოდა.

ახე გვეგონებოდათ, ორი ეკიანი ერთმანეთს ნელნელა მოსდევსო, ბოლოს ცხენების ფეხის ხმა შეწყდა სასადლო ოთახის ფანჯრებთან, გზას რომ გამეურებოდა და არ იღებოდა.

პაპაჩეში, ლამაა აიღო და უკვე გასაღებით დაკეტლი სახლის კარი სწრაფად გადადო. შემდეგ ეზოს პატარა კარს ხელი მჭრა, კიბის თავთან დადგა და ლამაა თავზემოთ აიჭანა, რომ უკეთ დაენახა, რა ხდებოდა.

მართლაც, სახლთან ორი ფორანი გაჩერებულიყო, მეორე ფორანი ცხენი წინა ფორანზე იყო გამოხმული. კაცო მიწაზე გადმოხტარყო და არ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო...

„მერია აქ არის? — იკითხა მან, რომ მოგვი-

თავი მეთექვსმეტი

მანუარაზე მიღაც კვამლებს

ახლავდა — ვერ მიმასწავლით, ბატონი ფრომანტინე სადა ცხოვრობს, ბელ-ტრუალელი მოიქარადრე? ცხენიანი მისი ფორანი ვნებე, უპატრონოდ სენ-ლა-დრ ბუას გზაზე მიდიოდა. ჩემი ფარნით საბელი და მისამართი ფირფიტაზე წავიციოხებ. გზა მაინც აქეთ მქონდა; მთელი დეიანვი აქ მოვიყვანე, რომ რაიმე ხიფათს არ გადამურთოდა; ამათ კი კარგად დამაგვიანა".

გაგვებულები ვიდექით. მამჩემი მოუპოვოვდა და ფორანი ლამაზად გაანათა.

„პატრონის ასავალ-დასავალი არ ჩანს, — დასძინა კაცმა. — ცხენის გადასაფარებელიც ვერსად ვნახე, პირუტყვი დალილია, ცოტათი კოქლოსს კიდევ“.

მეც ახლოს მივიდი და სხვებთან ერთად თვალერება დავეწყე გზადაბნეულ დეიანვს, რომელიც დაღუპული ზომადლის წამსხვრევებივით დაგვიბრუნდა, ზღვაში რომ მოქცევისას გამოჩნდა, პირველი და იქნებ უკანასკნელი წამსხვრევები მოღწის თავგადასავლისა.

„ფრომანტინე აქედან შორს თუ ცხოვრობს, — თქვა კაცმა — ფორანს აქ დაეტოვებ. ისედაც ბევრი დრო დაგვარგებ და შინ ჩემზე შეეფიქრანებულები იქნებიან“.

მამჩემი დეთანხმა. ამგვარად, ფორანი ახლავდნენ შეგვიძლო ბელ-ტრუალში მიგვეყვანა და რაც მოხდა, იმაზე სიტყვაც არ დაგვეჭრა. ხოლო სოფლებებისთვის თუ რა გვეთქვა და მოღწის დედისათვის რა მიგვეწერა, მერცე შეიძლებოდა გადაგვეწვავტა... კაცმა უარი თქვა ტიპა ღვინოზე, ჩვენ რომ შევთავაზეთ და ცხენი დასძრა.

ოთახის სიღრმიდან, სახამ ჩვენ უხმოდ შევბრუნდებოდით და მამჩემი ფორანს ფერმაში წაიყვანდა, სამაჩემმა სანთელს ისევ მოუკიდა და დაიძაბა:

„რა ამბავია? თქვენი მოგზაური არ დაბრუნებულა?“

ქალებმა ერთმანეთს გადახედეს:

„როგორ არა, დაბრუნდა. დედამისთან ყოფილა. არაფერიცა ნუ წესება!“

„მალიან კარგი, მთლად უკეთესი. ასეც ვფიქრობდი“, თქვა მან.

დაწინარებულმა სანთელი ჩააქრო და დახაძინებლად შეორე გვირგვინზე გადაბრუნდა.

სოფლებებისთვისაც იგივე უნდა გვეთქვა გაქცეულის დედას რაც შეებებოდა, გადავწყვიტეთ, ჭერ არაფერი მიგვეწერა. სამი დღის განმავლობაში ჩვენი შეშფოთება არაგისთვის გაგვიმუდავებია. მე ახლაც თვალწინ მიდგას ფერმიდან თერმობტ საათზე დაბრუნებული მამჩემის სახე, მისი შეტირბლული უღვავებო, მესმის მისი დაბალი ხმა, აღშფოთებული და გაქაჯებული მიღის ელაპარაკება...

შეოთხებ დღე უვალაზე ცოვი დღე იყო იმ წამათში. უვალაზე უწინ, დილაუთენია მოსულდები, რომ არ გაუინფილიყვნენ, ტის გარშემო უინულზე სრიალებდნენ და სკოლაში ღუმელის გაბურებებს უყდოდნენ, რომ იქ გაქცეულიყვნენ.

უმეტესობა ტიშკრის წინ ვიდექით და სოფლიდან მოსულებს იქ ვხვდებოდით. ისინი მოდიოდნენ ჭერ კიდევ თვალაჭრებულები ტირიბლანი პეიზაჟით — გაუინფილი ტუბებით, წარაფებით, სადაც კურდღლები დაბტოდნენ... მათ ხალათებში ჩარჩენილი იყო თვისისა და თვლის სუნი, რომელიც საკლასო ოთახის მაცერს ამჩინებდა, რაც ისინი წითლად გაავრარებული ღუმელის გარშემო გროვდებოდნენ. იმ დილით კი ერთმა კალათით გზაში ნანახი გაუინფილი ცოცხა მოიტანა და მახსოვს, მისი გრძელი გაუინფილი სხეული ბრჭყალებით სითამაშო მოედნის ბოძზე უნდოდა რომ ჩამოეკიდა...

მერე წამთრის მომქანცველი გაკვეთილი დაიწყო...

უფერად ფანქარაზე ძლიერმა კაცუნმა უვალაზეთი აგვახედა. კართან დიდი მოღწი დავიწინებთ, ხალათზე თოვლს იფერობავდა, თავი იქნია და თვალაჭრებულებივით იდგა!

კართან უვალაზე ახლოს მდგარი მერხიდან ორი მოსწავლე გასაღებად კარს მივარდა: კართან გაიშრათა თათბრისმაგვარი ჩურჩული, რომელსაც ჩვენ ვერ ვარჩევდით და გაქცეულმა ბოლოს საკლასო ოთახში შემოსვლა გადაწყვიტა.

დაცარილებულ ეზოდან შემოჭრილმა სუფთა ბაგრმა, დიდი მოღწის ტანსაცმელზე აქრულმა ჩაღის დერებმა და აგრეთვე მოგზაურის დაქანცულმა, მშრამა, მაგრამ აღჭვნიებულმა სახემ სიამოვნებისა და ცნობისმოყვარეობის უცნაური გრძობა აღგვიძრა.

ბატონმა სერელმა, ჩვენ რომ პატარა კათედრიდან გვეარნახობდა, ორი საფურერი ჩამოიარა და გაეშრათა მოღწისსაყენ, რომელიც მის გამოშვებვად უყურებდა. მახსოვს, რა მიშვიდველი მომჩვენდა მაშინ ჩემი დიდი ამხანაგი, მიუხედავად მისი ვატანწული სახისა და უთუოდ გარეთ გატარებული დამიებისაგან დაწითლებული თვალისა.

იგი კათედრას მოუპოვოვდა და იმ კაცით აღაპარკდა, რომელიც თითქოს ახსნა-განმარტებს იძლეოდა:

„მე დაბტუნდი, ბატონო“.

„ვებედავ“, უნახუხა ბატონმა სერელმა, თან ცნობისმოყვარეობით შეათვალთქრა... „თქვენს ადგილზე დაბტანდი“.

ბიჭი ჩვენკენ შემობრუნდა ოდნავ წელში

მობრალი, ისე დაჰყინავდა ილიმბოდა, როგორც ილიმბიან ზოლმე უჭრდელი უფროსი კლასელები, როცა მათ სქან, მერხის კიდეს ხელი ჩააფლავდა და თავის სკამზე გაუტარდა.

„ახლავე აიღეთ ხელში ის წიგნი, რომელზედაც მე მიგითითებთ, — თქვა მასწავლებელმა და უწვლავ თავი მოლნისკენ შეტრიალდა. — მანამდე კი თქვენი ამხანაგები კარნახის წერას მორჩებიან“.

კლასი წინანდებურად გამოცოცხლდა. დროდადრო დიდი მოლნი ჩემსკენ შემობრუნდებოდა და ფანქარებში იშორებოდა. ის გაქურტობდა თითქოს ბამბით დაფარულ, თეთრ, უძრავ ხალს და უპატიოდ მინდვრებს, სადაც ზოგჯერ უვავა ქბოლოდა. კლასში კი გავარჯიერებული დემოცილის ახლოს აუტანელი სიციხე იყო. ჩემი ამხანაგი, ხელბეში თავჩარგული, საკითხავად მოეწყო. ორჯერ გავხედე და შევამჩნიე, რომ თავლები ეხუტებოდა და გავიფიქრე: იძინებს-მეთქი.

„დასაძინებლად მიწა წასვლა, ბატონო მასწავლებლო, — გაუბედავად ასწია ხელი და თქვა მან ზოლოს — სამი დამე, არ მძინინა“.

„ნადი!“ უთხრა ბატონმა სერგელმა, რომელსაც ერჩივნა უსამოყვანება თავიდან აეცილებინა.

უწვლავ თავი ასწია, უწვლას კალამი ხელში გაუშვედა, უწვლანი სიანწულით ვუყურებდით, როგორ მიდიოდა მოლნი, რომელსაც ზურგზე ხალათი დასტუმბუნოდა და ფეხსაქმელი ტალახში ამოიგანჯალა.

რა ტაბათი გაიარა დილამი შეადდე მოხლოებულ იყო, ზევით, მანარდში ნაბაქების ხმა რომ გავიგონეთ, მოგზაური ჩამოსასვლელად ენაღებოდა. საუზმეზე დაიწახებ, ბუხარის წინ აქდა დაფიქრებული, ბეზიისა და პაისის გვერდით. სასადილო ოთახის კარწი კი, დათრგული ეწოში, მას შერეო რაც საათმა თორმეტჯერ ჩამოგვკა, უფროსკლასელები და პატარები ღანდებივით დაქპროდნენ.

ამ საუზმიდან მებზიერებას შემოჩა მხოლოდ დიდი ხიჩუმე და დიდი უზრუნველობა. უწვლავური ყინულოვით ცივია იყო: სუფრაგდა-უყურებელი მუშაობა, ტიქებში ღვინო, გაწითლებული ფილაქანი, რაზედაც ფეხები გვეწყო... გადაწვევატო, გაქცეულისათვის არაფერი გვეკოთბა, რომ არ აქანებულყო. მან კი ეს შესვენება კარგად გამოიყენა და კრანტი არ დაუძრავს.

ზოლოს, დესერტს მოვრჩით თუ არა, ორივენი ეწოში გავვარდით. სკოლის ეწო წაშუადდევს... საბოებით ამხრილ-დათხრილად თოვლი... ღელდაქრული, გამდნარი და სახუარავიდან ნადერი წულთა გადაწვებული... თამაშითა და უყინეთი გაუტრუბული მოლნმა და მე შენობას გვერდით გავტრბინეთ. ორმა თუ სიმამა ქალაქელმა ამხანაგმა თამაშს უკვე თავი დაანება და მხიარული ყინით, ტალახში სა-

ბოების ტყაბა-ტყუბით, ჭიბებში ხელბეში უბილები და ელსახვევმოდილები ჩვესკენ გამოიქანნენ. მაგრამ ჩემი ამხანაგე უფროსი კლასელების ოთახში შევარდა, შეეცა: შევედევ და იმან შემინული კარი სწორედ ამ დროს მიქტა, როცა კარს ჩვენი მდევრები დაეჭახნენ. მოსიმა მინების ზრიალი, ზღურბლზე საბოების ბრახუნი, დაჭახებამ ის ტყინის ურდული გაღწა, კარის ორივე ნახევარს რომ აჯავებდა. მაგრამ მოლნმა, იმის მიუხედავად, რომ გატეხილ გასადებზე ხელი შეიძლებოდა გაეჭრა, საელტურში გასაღების ვადატრიალება მოასწრო და კარი ჩაქცია.

ასეთი საქციელი ჩვენი ჩვეულებრივ მტისმეტად შეურაცხყოფელი იყო. ზაფხულობით კარს უკან დაჩრენილი, თავქუდმოგლეჩილები ბაღში გარბოდნენ და სანამ შიგნადან უწვლავ ფანქარას ჩაეცთავდნენ, ფანქრიდან კლასში გადაბზბებას ასწრებდნენ. ახლა კი დეცემბერი იდგა და უწვლავ ფანქარა დაღერსბული იყო. ცოტახანს გარედან კარს ისე აწვებოდნენ; გვლანძვადნენ; მერე ერთიმეორის მიყოლებით კარს ზურგი შეაქციეს და თავჩადუნულბი უელსახვევების სწორებით წავიდნენ.

კლასში, სადაც წაბლისა და შელახული ღვინის სუნი იდგა, ორ დამლაგებელს მადიდები გადაქინდა-გადმოქინდა. მე დუმელს მივუახლოვდო, რომ გაკეთილების დაწუნებამდე გავთბიაროვავო, ოკიუსტენ მოლნი კი მასწავლებლის მაგიდაში და მერხებში ფათრობდა. მადე პატარა ატლასის მაიგონა და კათედრაზე იდევდაურდნილობი და ხელბეში თავჩარგული იმის შესწავლას დიდი მოთმინებით შეუდგა.

ის-ის იყო მასთან მასვლა დავაიარე, მხარზე ხელს დავადებე და მის მიერ განვილი მარშტრუტს თვალს ერთად გავაყოლებთ. მეთქი, რომ უმცროს კლასთან დამაკავშირებელი კარი შემოგლეჩეს და ესმენ დედლუთთან ერთადერთი ქალაქელი და სამი სოფელი ბიჭი გამარჯვებულის ყუინით შემოუკვადნენ. ტყუობა, უმცროსკლასელების ოთახის რომელიდაც ფანქარა კარგად არ იყო ჩაქცელი, იმას გაადებდნენ და აქიდან გადმოძვრებოდნენ.

პატარა ტანის ესმენ დედლუში დოღკახელებში წლოვანებით უფროსი იყო და მტისმეტად შურდა დიდი მოლნისა, მაგრამ თავს მაინც მის მტობრად ასადებდა. ჩვენი მდგმურის მოსვლამდე ესმენი კლასის ყოი იყო. ფერმერთალი, უდიდესი სახე ჰქონდა და თმაზე ბრილიანის ისვამდა. სატუმროს მფლობელის, ჭკრივ დედლუშის ერთადერთ შვილს უკვე თავი კაცად მოქმენდა და ქიდაზღურად ამეორებდა იმას, რაც ნელიარნის მოთამაშებებისაგან და ვერმუტის მმინელებისაგან გავიგონა.

ის შემოვლდა თუ არა, მოლნმა თავი ასწავა და იმ ბიჭებს, ერთმანეთს რომ ხელს ჰკრავდნენ და ღუმელისკენ ისე მიიწევდნენ, დაუყვარა:

თავი მუხრანო

აბრეშუმი მიღწეა

„ნუთუ ერთი წუთით არ შეგიძლიათ, რომ წუნარად იყოთ!“

„თუ არ მოგწონს, საიდანაც მოხვედრი, იქ დარჩენილიყავი“, თავი არ აუწყვია, ისე უპასუხა ესმენ დედულშია, რომელიც თავისი ამხანაგების მზარდაქურთას გაჩნობდა.

ეტყობა, ოგოუსტინი დაღლილობისაგან იმ მდგომარეობაშია იყო, როცა აღმაიანს ბრანჯი მღელ ერევა და თავს ვეღარ იკავებს.

„შენ — უთხრა მან, თან გაიმართა და გაფითრებულმა წივნი დაბურა, — აქედან პირველად შენ გაბრძანდები!“

ესმენმა დამცინავად დაუუვირა:

„ომო! რაბან საში დღე გაქცეული იყავი, იმიტომ მასწავლებლადაც გაიხიდი!“

და სხვების მისამართხად დაუმატა:

„შენი გასაგდება აქ არავინ არა!“

მაგრამ მოლნი უკვე ეცა ესმენს. ერთმანეთს დაეაჭვრნენ და ერთმანეთს ზღაპრის სახელოებში ნაკერებზე გაურღვიეს. ესმენთან ერთად აქ მოსულთაგან ჩხუბში მხოლოდ მარტენი, სოფელთა ბიჭი, ჩერია.

„თავს არ დაანებებ!“ ცხვარვიით თავის ქიციანით დაუუვირა მოლნს ნესტოებდაბერილობა.

მოლნმა მოლოდინულად გაარტყა, მარტენი გადაქანდა და ხელბეჭაშლილი შუა კლასში დაეცა. მერე მოლნმა დედულს ხელი კისერში ჩაავლო, მეორე ხელით კარი გააღო და მისი გარკვევად სცადა. ესმენი მავადებს ებღუშებოდა და დაქედელ ფეხსაცმელს ფილებზე აფხაკუნებდა; ამასობაში მარტენი ფეხზე წამოდგა, თავი დააღუნა და გაბოროტებულმა მოლნს შეუტია. მოლნმა დედულს ხელი უშვა, რომ ამ ტუტულს გასწორებოდა. და აღმათ ოგოუსტინს კარგი დღე არ დაადგებოდა, რომ ამ დროს ოთახის კარი არ გაღებულყო. კარში ბატონი სერული გაიჩინდა, საშარეულსაკენ შეტარალბული ოთახში შემოსვლამდე ვიდაცასთან საუბარს ამთავრებდა...

ბაძლია უცბა შეწყდა. ზოგნი დუმდითან შეგრძოდნენ თავდაბრუნდნენ, ისე რომ ბოლომდე არავის არ მიმხრობიან ჩხუბში. მოლნი თავის ადგილზე დაქდა. ტანისამოსი მხრებში დაარტყული და დაგლეჭილი მქონდა. ესმენმა მთლად აქარბლებული იდგა, რამდენიმე წამს, წინ რომ უძღოდა საზაჯის დარტყმას კათედრაზე, რაც გაკეთილის დაწყების მაუწყებელი იყო, მისი ყვარალი ისმოდა:

„ვეღარავის ვეღარ იტანს. კარგი გაიძვრია. მაგას მგონია, არავინ იცის, საცა ბრძანდებოდა!“

„ბრიყვო! ეგ შე თვითონაც არ ვიცი“, უპასუხა მოლნმა საშარისებურ სიტუბეში.

შემდეგ მხრები აიჩერა, თავი ხელბეჭი ჩარგო და გაკეთილის სწავლას შეუდგა.

ჩვენი ოთახი, როგორც ვიხსოვრები, დიდი მანსარა იყო, ნახევრად მანსარა და ნახევრად ოთახი. მომიწინავე სხვა ოთახებში იყო ფანჯრები, ამას კი, კაცმა არ იცის რატომ, მხოლოდ ერთი სასმენი სარკმელი მქონდა. არც კარი იხურებოდა ბოლომდე, რადგან იატაკს ედებოდა, როცა საღამოსებთან მანსარაში ავდიოდიტ ნანთელზე ხელფარებულები, რადგან ამ დიდ სახლში მუდამ ორპირი კარი დაქტოლდა და სანთელს ჩაქრობით ეშუქებოდა, ვცდილობდით ხოლმე ეს კარი როგორმე მიგვეტურა; მაგრამ ბოლოს და ბოლოს იწულებულნი ვიყავით, რომ ამ საქმისათვის თავი დაგვეწებებინა. და მთელი დამე ჩვენს გარშემო ვგაჩნობდით სამი სხვენის მდღეშარბებს, რო. შელაც თითქმის ჩვენს ოთახამდეც აღწევდა.

სწორედ აქ ეპოყეთ ზამთრის იმ საღამოს დასამანეთი შე და ოგოუსტინმა.

მანმა, როცა შე ტანზე სამოსი თვალის დახამამებდანი გავირე და ჩემი საწოლის თავთან მდგარ სკამზე ვგოვად დაეყარე, ჩემი მეგობარი სამოსს უხმოდ და დინჯად იხდიდა. მე ავძვებო ჩემს ტანის საწოლზე, რომლის კრეტონის ფარდებზე ამოქარგული იყო ვაისის ფოთლებიანი ტოტები, და მის საქმიანობას თვალს ვადევნებდი. ის ხან თავის დახად, უფარდებო საწოლზე ქდებოდა, ხან კი წამოადგებოდა, წინ და უკან დადიოდა და თან იხდიდა. სანთელი, მან რომ პატარა მავადაზე დადო (ანეთ მავიღებნი ბომეილეები ტორფის ტოტებისაგან წნავენ), მის ათრთოლბულ, გოლიათურ ღანდს კეთელზე სცემდა.

ჩემგან განსხვავებით, დაბნეული და დაღონებული თავის მოწაფურ სამოსს დიდი მხრუნველობით ასწორებდა და ისე აღაგებდა. შე დავინახე, სკამზე თავისი მძიმე ქამარი დადო; სკამის ზურგზე უჩვეულოდ დასაჯრილი და დაქმუნებული თავისი შავი ხალათი გადაქადა; მერე გაიხადა სქელი შალის ღურჭი ქურთუცი, რომელსაც ხალათის ქვეშ იცავდა, ჩემგან ზურგმუცეული ვადიხარა, საწოლის ბოლოში გადაეცადა და როცა შემობრუნდა, დავინახე, ქურთუცის ქვეშ ჩვეულებრივი თითბრისღილეების თილტბის ნაცვლად ეცვა აბრეშუმის უცნაური, მეტისმეტად გულამოჭრილი თილეტი, რომელიც საღაფის პაწაწინა დიღების მქედრო რივით იყვრებოდა.

ეს თილეტი მშვენიერი ფანტაზიის ნაყოფი იყო და უნდა ეტარებინათ იმ ქაბუტებს, რომლებიც ჩვენს ბებებთან ათას რვაას ოცდაათი წლის მექლისებზე ცეკვავდნენ.

მახსოვს, ის იმ წუთში ტანმადალ, თავშეშველ სოფელელ მოწაფეს მგავდა (თავისი ქუდი ტანსაცმელზე მხრუნველობით დადო), ისეთი

ახლაგზარდული, მამაცური და უკვე ისეთი მრავალი ჭირვარაზის მწახველი კაცის გამოშე-ტყველება ჰქონდა. მან ოთახში კვლავ წინ და უკან სიარული დაიწყო, სანამ ამ ჭადონსტრის სამოსის ღიღებზე შეიხსნიდა, რომელიც მას არ გუფუნავდა, უცნაური სანახავი იყო: უჭერ-ოფერო, მტვისმტვრად მოკლე შარვალში, მოთხ-რილ ფეხსაცმელში, მარკიზის ტილიტზე რომ ედო ხელი.

როგორც კი ზელი ტილიტს შეხვო, მაშინვე გამოერკვა, ჩემზე მოიხედა და მის თვალბე-ში შეფუფუნება დაეინახა. შე გამეღიმა, ჩემთან ერთად ამასაც მაშინვე გავიღიმა და სახე გაუ-ნათდა.

„ამი მითხარი, ეგ რა არის?“ ვკითხე ჩემივე ხმით გულშეოცებულმა. „ვიც მოგვია?“

მაგრამ იმას სახეზე დიმილი წამსვე გაუქრა. მინიმ ბელინგულები მოკლედ შეკრებილ თმა-ზე ისე მოულოდნელად გადაინახა, როგორც იმ კაცმა, რომელსაც აღარ შეუძლია თავის სურ-ვალს წინ აღუდგეს, ნატიფ ვახოზე კვლავ თა-ვისი ჭურთხელი გადაიყრა, დინჯად შეიკრა და მერე ეჭრე თავისი დაქმუნებული ხალხიც ჩა-იყრა: შეფუფუნებული წამით გვერდიდან მოუ-რბებდა... ბოლოს თავისი საწოლის კიდვეზე ჩა-მოქდა, გაიძრო ფეხსაცმელი, რომელიც იტყა-ზე ბრახუნით დაეცა და ასე, საოშირად მიშა-ვალნი ჭარისკაცებით გამოწყობილი თავის სა-წოლზე გაიშობა და სანთელი ჩაქრო.

შუადამისას უცებ გამოიღვიძა. მოღნი შუა ოთახში იდგა, ჭული ეხურა და საკიდარზე რა-ღაცას ეძებდა, ალბათ მოსასხამს, რომელიც მალე მხრებზე მოიხებოდა... შეტისმტვრად ჩანვე-ღებულ ოთახში ის ანარკულიც კი არა ცოცხ-მდებდა, ეზოდან თოვლი რომ ახსივებს ხოლმე. მკვდარ ხალხს და სახურავზე შავი, უნრული-ვით ცივი ჭარა უხებრავდა.

ცოტათი წამოვიწიე და ჩურჩულით ვკითხვი: „მოღნი ისე მიდახარა?“

არ მიასხუბა. გულშეოცებმა მაშინ კი ვუთ-ხარა:

„მაშ, კარგი. ნიუ შენთან ერთად მოვდივარ, მტე უნდა წამოვიყვანო“. და საწოლიდან გადმოუ-ხტა.

მოშიახლოვდა, ზელი მკლავზე მოშქიდა, სა-წოლის კიდვეზე ჭალით დასხვა და მითხრა:

„ვერ გგავიყვან, ფრანსუა, გზა რომ კარგად ვცოცდი, წაგყვანდი. ჭერ რუკაზე გზა შე უნ-და გავარკვეო, ჭერჭერობით არაფერი გამოი-ღის“.

„ახა, მაშ, ვერკ შენ წახვალ?“

„მართალი ხარ, ჭერ ეს შეუძლებელია... — თქვა დაღონებულმა — წადი, დაწიქი, სიტუ-ვას გააღვი, უშენოდ არხად წავალ“.

და კვლავ ოთახში აქეთ-იქით სიარულს მო-წყვა. ვერაფრის თქმა ვერღარ გავუხედავ გა-ვინდა, შეჩერდებოდა, მტერ ნახაქს აუტყპრე-ბდა იმ კაცებით, რომელიც თავს გადაშხადარ

ამხავს გონებაში კვლავდაკვლავ უბრუნდება, ერთმანეთს უპირისპირებს, უდარებს, ანგარი-შობს და მგონია, რომ ბოლღინდაბოლღის მართ-ზელი ჩაადლო, მაგრამ ეს ძალიან ნიუ ბელინგუ უსტდება და ბელახლა წვალობს, რომ მისი ბოლო კვლავ ზელი იგდოს...

პირველად არ იყო, დამის პირველ საათზე მისი ფეხის ხმა რომ მალღიებდა და შევეუ-რებდა თუ როგორ დადიოდა ოთახში და სხვე-რზე იმ მწვღვარებავით, რომელიც, ხო-მალღვე მორიგეობას ვერ გადასჩვევიან და თავის ბრეტონულ კარ-მიდამოში სახომალ-დო განრიგით განსაღღვრულ საათზე დგებიან, რათა ხმელეთზე დამით არაფერი გამოეპროთ.

ორჭერ თუ სამჭერ იანვარში და თებერვლის თვის პირველ ნახევარში ასე გამოიშველიდა. დი-დო მოღნი ფეხზე იყო, ჩაცმული, მხრებზე საწვიმარშობურული, წასასვლელად გამოშადე-ბული და მუღამ იმ იდუბალი ქვეყნის კიდეს-თან შეჩერებული და შეფუფუნებული, სადაც ერთბელ მან უკვე მოახერხა და შეადღიმა, სწო-რად მაშინ, როცა კიბზე გამოავლი კარის უწო-დული უნდა გადაეწია და გაქცეულიყო სამ-წარეულოს კარით, რომელიც ისე ადვილად იღებოდა, რომ ვერაფერ გაიგონებდა, აგი კვლავ უკან იხედვა... შემდეგ კი, მთელი დამის გან-მავლობაში რაღაც ფიქრი რა ასვერებდა და მტრეებულ სხვერში ადგილს ვერ პოულობდა.

ბოლოს, თხუთმეტი თებერვლის დამით თვა-თონვე გამოიღვიძა და მხარზე ზელი წელი და-მადო.

გასული დღე მტისმტვრად მოუსვენარი დღე იყო. მოღნი, რომელიც ამ ბოლო დროს ჭველ ამზანაგებთან თამაშში აღარ მონაწილეობდა, საღამოს მეორე შეხვეენებაზე თავის მერხზე დარჩა გატაცებული რაღაც ატარა საიდუმლო გეგმის შედგენით, რომელზედაც თითს აყო-ლებდა და შერის დეპარტამენტის ატლასს უდარებდა. ეწონა და საყლისო ოთახს შორის ბიჭები საბოგების ბრახუნით განუწყვეტილად მიღი-მოდიოდნენ, მაგიდებში ერთმანეთს დას-დედდნენ და სკამებს ზედ ევლებოდნენ, რომ ერთი ნახტომით თავი კათედრაზე ამოეყო... უველამ იცოდა, რომ როცა მოღნი მუშაობდა, ახლოს არ უნდა გაეარებოდნენ, მაგრამ შეხვე-ნება გაკიანურდა და თამაშით გატაცებული ორი თუ სამი ქალაქელი ბიჭი მოღნს ფეხა-რეფით ერთი მხრიდან მიეპარა და ზემოდან დახებდა. ერთი ისე გათამამდა, რომ მეორეს ზელი ჭკრა და მოღნზე მიადგო... იმან ატლასს უცებ დაეცა, ფურცელი დაშალა და იმ სამ-თაგან ერთი დაიჭირა, ორმა კი გაქცევა მოს-წრო.

...ის ერთი აყვია ერთოდა აღმოჩნდა, იმან ზელუქონი მორთო, ფეხების ქნევა დაიწყო და

მოლნა ბოლოს იგი კლასიდან კინწისცერით გააგდო. გაყოფებულმა თორღამ დაუფერა:

„ღაჩარო! სულაც არ მივიტარს, უკვლა რომ ამხედრებული გუავს და უკვლა ჩხუბს რომ გიპირებს!“ ამას მოჰყვა ლანძღვის ნიაღვარი, რომელსაც ჩვენც ვნახუბობდით ისე, რომ კარგად არც ვხედავდით მისი ნათქვამის შინაარსს. უკვლავ მეტს მე უკვიროდი, რადგან დიდი მოლნის მხარე დავივიტე. ჩვენ შორის თითქოს ხელშეკრულება დიდო. მან სიტყვა მომცა, რომ თან წამიყვანდა, მაგრამ ისე კი არ უთქვამს, როგორც სხვებმა შეუბნებოდნენ: „ვინ თუ ვერ იარაო“, ამან კი მასთან სამუდამოდ დამაკავშირა. მე განუწყვეტლოვ მის საიდუმლო მოგზაურობაზე ვფიქრობდი. დარწმუნებული ვიყავი, რომ იგი იქ ქალიშვილს შეებდა. ის უთუოდ ჩვენი ქალაქის ყველა ქალიშვილზე უფრო ლამაზი იყო; უფრო ლამაზი იყო, ვიდრე თანა, რომელსაც მონასტრის ბაღში გახადების მუხრუტანიდან უთავალთვალებდნენ ხოლმე; უფრო ლამაზი იყო, ვიდრე მეფუნთუშის ქალიშვილი — ქერათმიანი ვარდისფერია მადლენი. უფრო ლამაზი იყო ვიდრე უშუქნიერეთისა თენი, რომელიც დედამისს მუდამ კოწკში ჰყავდა გამოკეტალი. მოლნი, რომანის გმირი. ვით, ღამღამობით ამ ქალიშვილზე ფიქრობდა. გადაწყვიტებდა, პირველსავე დაშვს, როგორც კი გამაღვიძებდა, მოლნთან ამ ქალიშვილზე სიტყვა ჩამომეგდო...

იმ საღამოს, როცა ეს შეტაკება მოხდა, ოთხი საათის შემდეგ საშუალო იარაღებს ვალაგებდით — წერაქვებზე და ნიჩბებს, რითაც ბაღში ორმოცებს ვთხრიდით ხოლმე, — რომ ამ დროს ქუჩაში უცხოელი გავიგონეთ. ახალგაზრდებისა და ბიჭბუჭების მთელი ბანდა ოთხ-ოთხად გამწყრავეებული, როგორც კარგად გაწვრთნილი რაზმი, მწყობრად შიბიჩებდა, ამათ წინ მიუძღოდნენ დედლები, დანაღლი, ციროდა და კიდევ ერთი სხვა, რომელსაც ჩვენ არ ვიცნობდით. რომ დავგვიანებ, უთენა დასცეს. იტყობოდა, მთელი ქალაქი ჩვენი წინააღმდეგ იყო ამხედრებული; მზადდებოდა რაღაც საომარი თავშეობა, რომელსაც ჩვენ არ ვმონაწილეობდით.

მოლნს ხმა არ ამოუღია, ისე შეიტანა ფარდულში წერაქვი და ნიჩაბი, მხარზე რომ მჭონდა გადებულა...

მაგრამ შუადღისას მკლავზე მისი ხელის შეხება ვიგრძენი და მაშინვე გაშვდივით.

„ადეკი, — მითხრა მან — ჩვენ მივიღივართ“.

„გზა უკვე ბოლომდე იყო?“

„გზის უმეტესი ნაწილი ვიცი. კარგი იქნება თუ დანარჩენსაც გავარკვევთ!“ გამოსცრა მან კბილებში.

„უფრი დამიჯდე, მოლნ, — უთხარა საწოლზე წამომჯდარმა, — უფრი დამიჯდე. ჩვენ ისდა დავგრჩენით, რაც ვიცით და რაც არ ვიცით, დღის სინათლეზე გავარკვევით. შენი გეგმა

გამოიყენოთ და ჩვენ რომ არ ვიცით, ეს გზაც დაადგინოთ“.

„მაგრამ აქედან შორს რომ გინდა, — მერე რა ვუყოთ, ფურგონით ამ საფრულს წავიდეთ, ვრძელი დღეები რომ დადგება“.

კარგა ხანს ხმა არ ამოუღია და ამათ მიხედვი, რომ თანხმა იყო.

„წავიდეთ და ერთად მოვძებნოთ ის ქალიშვილი, შენ რომ გოყვარს, — დავუშაბთ ბოლოს. — მითხარო, ვინ არის, მომიყევი, მოლნ“.

იგი ჩემი საწოლის ბოლოში ჩამოქდა. სინდულში მის დახრილ თავს, გადაქვარდნივულ ხელებს და მუხლებს ვხედავდი. მერე მან ღრმად ამოისუნთქა, როგორც იმ აღმანიწმა, ვისაც გულზე დადხანს იდო ღოდი და ახლა უნდა, რომ ბოლოსდაბოლოს საიდუმლო ვინმეს გაუმზღლოს...

თავი მერვე

თავგადასავალი

იმ საღამოს ჩემს მეგობარს ყველაფერი არ უახშია, რაც გზაში თავს გადაჭდა. მაშინაც კი, იმ მწყურებლის დღეებში, რომელთაც მე შემდეგ გავიხსენებ, როცა მან გადაწყვიტა ბოლოსდაბოლოს ჩემთვის გული გადაეშალა, მისა ნაამბობი კარგა ხანს ჩვენი უმწველობის საიდუმლოდ რჩებოდა. მაგრამ ახლა, როცა ყველაფერი დამთავრებულია, როცა მხოლოდ მტვერი დარჩა

ყოველივე კარგისა, ყოველივე ავისა მე შემოძლია გამომეცე მისი უცნაური თავგადასავალი.

შუადღის ორის ნახევარზე იმ უჩინო აშინდში მოლნი ვიერზონის გზაზე ცხენს მიერეკებოდა, რადგან იცოდა, რომ აგვიანდებოდა. თავიდან მხოლოდ ერთობოდა, როცა იმაზე ფიქრობდა, თუ როგორ გავცოდებოდიოთ, როცა ფორნით ოთხ საათზე პაპა და ბებია შარპანტიეებს ჩვენთან მოაყვანდა. იმ წუთებში მას მართლაც სხვა გადაწყვეტილება არა მქონია.

თანდათან სიცივემ აიჭანა და ფეხებზე ის გადასაფარებელი შემოიხვიო. რომლის წამოღებასაც თავიდან უარობდა და ბელ-იტხალში ძალით ჩაუდგეს ფორანში.

ორ საათზე ლა მოტის დასახლება გიარა. სკოლის საათებში არასოდეს უფლია ამ შიდა-მოცემი და ახლა ყოველივე ასე უდაბურთი და ჩაძინებული რომ დანახა, გაერთო. ზოგჯერ ხან აქ, ხან იქ ფარდა აიწყოდა და ცნობისმოყვარე დასახლების თავი გამოჩნდებოდა ხოლმე.

ლა მოტიდან რომ გამოვიდა, სკოლის შენობას გამოსცდა თუ არა, გზის გასაუართან შეჩერდა და შეეყუანა; თითქოს ახსოვდა,

ვიერზონისკენ მიჰყავდა გზა რომ მარცხნივ უხვევდა. არც აჩანენ იყო, ცუთხა. ფაშატ ჩორთით წაიყვანა მიერუბულ. ვიწრო და უხეიროდ დაგებულ გზაზე. მცირე ხანს ნაძვანის განწვრივ მიდოდა, შერე მეფორები დაინახა, ხელეში პირთან მიიტანა და დაუძახა: ვიერზონის გზაზე მივდივარ თუ არაო. ფაშატ კი, რომელიც სადავეს ექაზებოდა, კვლავ ჩორთით გარბოდა. კაცმა, ეტუბომა, ვერ გაიგო, რას ეუთხებოდნენ; საპასუხოდ რაღაც დაიყვარა, ხელი გაურკვევლად გაიქნია და მოლნმა გზა ალაღებდნენ განაგრძო.

იხვე გაიქიმა ვრცელი გაყინული მინდვრები, ირგვლივ არაფერი ზღვიოდა და არც აჩაფერი იყო სანახავი; ზოგჯერ მხოლოდ ფორანი დამფრთხილი კაკაკი თუ აფრინდებოდა, შორს წაიფლოდა და წერამოტეხულ თელაზე დაქდებოდა. მგზავრმა გადასაფარებელი მხრებზე მოიხურა და შიგ იხვე გაეხვია, როგორც სანჯიამარში. ფეხებგაქიშულმა და ფორანის კიდეს მიერდნობილმა, მან ასე აღზოთ კარგახნით ჩასთვლია...

...მოლნი ზურანიდან გადასაფარებელში შეღწეულმა სიცივემ გამოიყვანა და მან შეაშინია, რომ გარშემო პეიზაჟი შეცვლილიყო, აღარსად ჩანდა უკიდვანო დასახლები, აღარც ის თითქმის ცა იყო, სადაც შერვა იყარებოდა; გარშემო ჭერ კიდევ მწვანე მდელოები მოჩანდა, მაღალი ღობით შემორავული. მარჯვნივ და მარცხნივ რუფი უჩინულებო წყალი მიედინებოდა. უველაფერი მდინარის სიახლოვეზე შეტყუებოდა და მაღალ წნულ ღობეებს შორის მიშავილი გზა ახლა ვიწრო ატალახებულ ორღობედ ექცეულიყო.

მაღე ფაშატმა ნახიჩი შეანელა. მოლნმა მართახი გადაუჭრა, რომ ცხენი კიდევ ჩორთით წასულიყო, მაგრამ ცხენს ფეხი არ აუჩქარებია; ფორანის წინარაზე დაურდნობილმა უმაწვილმა ფაშატს გვერდიდან გახედა და შეაშინია, რომ ცალი ფეხით კოჭლობდა. შეტისმეტად შეშფოთებული მოლნი მაშინვე ძირს გადმოხტა.

ვიერზონში შატარებელს ვეღარასოდეს ჩაუვსწრებთ", თქვა მან ზნადალა.

თავისი თავისთვისაც არ უნდოდა ვაინდო ის შემაშფოთებული ფიქრი, რომ გზა აერია და ეს გზა ვიერზონში არ მიდიოდა.

ფეხი დიდხანს უთვლიერა, მაგრამ პირუტყვს კრილოხისა არა ეტუბოდა რა, მაგრამ მოლნი ხელს რომ შეავლებდა, დამფრთხილი ფაშატი ფეხს მაღლა სწევდა და მიწას მძიმე მოუქნელი ფლოკით ჩიჩქნიდა. ბოლოს მიხვდა, რომ ცხენს ფოლქვში კენჭი ჰქონდა ჩაქვილი. მოლნი პირუტყვს მიჩვეული იყო, ჩამოხვდა, სცადა, მარცხენა ხელით ცხენის მარჯვენა ფეხი დაეჭირა და მუხლებში მოეცია, მაგრამ ფორანმა ხელი შეუშალა, ფაშატი ორჭერ გაეცია და რამდენიმე ნახიჩით წინ წაიყვანა; მოლნს ფორანის სა-

ფეხური თავში მოხვდა, ბორბალმა მუხლი გადაუფლიოდა, მაგრამ მაინც თავისი გაიტანა და დამფრთხილ პირუტყვს აქომა; ენჭი ეს ფლოქვში ის ღრმად იჭდა, თავისი გულბურღიდან რომ ის ეხმარა, მოლნი ვერაფერს გახვდებოდა.

როცა ამას მორჩა, დაქანცულმა და თვალბღინითილებულმა თავი ასწია და გაოცებულმა დაინახა, რომ დამდებოდა...

მოლნის ადგილზე სხვა უკან გაბრუნდებოდა და გზას ისე გაიგნებდა, მაგრამ მოლნმა იფიქრა, ლა მოტადან უკვე კარგა შორსა ვარო, ამასთან, სანამ მას ცინია, ფაშატმა იქნებ სადმე გვერდზეც კი გადაუხვია. შერე და ეს გზა, ბოლოსდაბოლოს, აღრე თუ გვიან რომელიმე სოფელში ბომ მაინც მიიყვანდა... უველა ამ არგუმენტს ისიც დაუშავდა, რომ მოლნმა საფეხურზე ფეხი შედგა თუ არა, მოუღვენარმა პირუტყვმა მაშინვე სადავეს მოქაჩა და უმაწვილმა უკვებ იგრძნო, ნელ-ნელა როგორ დაეუფლა გაურკვეველი სურვილი, რაიმე მიზნი. სათვის მიედწია, უველა დაბრკოლება გადაილახა და სადმე მისულიყო!

მოლნმა ფაშატს მართახი გადაუჭირა. ცხენი გვერდზე გახტა და ჩორთით წაიყვანა. სიბნელე მატულობდა. აახრალ ორღობეში ახლა მხოლოდ ფორანის გახვეული, ადგილია რჩებოდა. ზოგჯერ ბორბალი გზაზე დაგებულ ხველტოტზე გადადიოდა და ტოტი მშახე ხმით ტყდებოდა.

სულ რომ ჩამოხვნიდა, მოლნს უკვებ გული შეეკუმშა და თვალწინ დაუდგა სინტაგატიზ სასადილო ოთახი, სადაც ამ ღმროს უველანი უკვე მაკილას ეუხხედიო. შერე ბრაზი მოერია, შერე კი სიამაყე და უსაზღვრო სიხარული დაეუფლა, რომ მისდაუნებურად გაპარვა გამოუქადა...

თავი მესხნი

შეჩარება

უკვებ ფაშატმა ნახიჩი შეანელა, ფეხით სიბნელეში თითქოს რაიმეს წამოედო; მოლნმა დაინახა, თავი ორჭერ როგორ აღლო და აბარა, შერე უკვებ გაჩერდა თვებზრლი, თითქოს რაღაცას უნახავსო. მის ფეხებთან თითქოს წყალი ზმარობდა. გზას ნაკადული სერავდა, გაზაფხულზე აქ აღზოთ ფონიც იყო, მაგრამ ახლა წყალი ისე გარბოდა, რომ უჩინლს ვერ შეეგონა და გზის გაგრძელება სახეთათო იყო. მოლნმა აღვირი წელა მოქაჩა, რომ რამდენიმე ნახიჩით უკან დაეხია და შეტისმეტად შეშფოთებული ფორანზე წამოიშართა. ტოტებში სინათლე ახლდა შენიშნა. იქამდე რომ მისულიყო, მოლნს ორი თუ სამი მინდორი უნდა გადაეფლო...

ფორანიდან ჩამოვიდა, უკან წაიყვანა ფაშატი, რომელსაც თავი მაღლა-მაღლა მიჰქონდა და

თან, რომ დაენშვიდებინა, ელაპარაკებოდა:

„წაიდეო, ჩემო ბებერო! წაიდეო! შორს აღარა ვართ, იმას მაინც შეეცდებით, სად მოვედით“.

და ხელი ჰკრა ნახევარდღეობულ კარს, რომელიც გზას რომ უერთდებოდა, იმ პატარა მიწოდარში გადიოდა. მოღწეა თავისი ეკლესია იქ შეიყვანა. ფეხები სველ ბლაზზე ეღლია. ფორანი უხმოვად არეოდა. მოღწეა თავი პარტუკის თავზე მიეღო და მის სუნთქვასა და სითბოს გრძობდა... მან ცხენი აქ გაიყვანა, სადაც ველი თავდებოდა და გადასაფარებელი გადაფარა; მერე ღობის ჩხირები გასწი-გამოსწია და ახლოს დაინახა სინათლე, რომელიც განმარტობულმა სახლიდან გამოდიოდა. მაგრამ აქამდე მისახვედრად სამი მიწოდარი გადაიარა და გადაახტა ვერაგ ნაყოფულს, რომელიც ორივე ფეხით ჩაეარდა... და ბოლოს, მადლი გოგონად რომ გადმოხტა, თავი სოფელური სახლის ეზოში ამოყო. გობთან ღორი დღუტუნებდა. გაყინულ მიწაზე ფეხებს ხმა რომ გაეგონა, ძაღლმა გააფრებულა ყუფა ატება.

კარი ღია იყო და სინათლე, მოღწეა შორიდან რომ დაინახა ბუხარის დათბულ ფიხსა ჰქონდა. სახლში სხვა არაფერია ენოო. კეთილი სახის ქალი ოთახში ფეხზე წამოაფარა და კართან ისე მოვიდა, რომ შეშფოთება სულაც არ შეტყობია. სწორედ იმ წამს კედლის საათმა შეკრინა ბუხარი დარეკა.

„მიმოტყევეთ, კეთილო ქალბატონო, — თქვა დიმა ბიჭმა — მაგონ, თქვენს ქორწინებებს დაეადგი ფეხი“. ქალი იღმა ხელში თეფშით და მოღწეს შეჭურებდა.

„დააფარე, — თქვა მან — ეზოში ისე ბნელა, რომ ცაცი ვერ გაავლიო“.

სიჩუმე ჩამოვარდა. ანახობაში ფეხზე მდგომმა მოღწემა მოათვალიერა ოთახის კედლები, რომლებზეც ილუსტრირებული ჟურნალების ფურცლები იყო გაკრული ისე, როგორც ეს ფერმებში იქონი ბოლმე, და მაგიდა, ზედ კაცის ქუდი რომ იდო.

„სახლის პატრონი შინ არ არის?“ იკითხა მოღწემა, როცა ქდებოდა.

„მაღე დაბრუნდება“, უპასუხა ქალმა, რომელიც თითქოს უსიტყვოდ ენდო და ფიხის მოსატანად გაიდა.

„სახლის პატრონი მაინცდამაინც არცა მკობრდება, — სიტყვა დაადგენა უმაწვალმა და ცეცხლთან ფურც ახლოს მიიწია სკამი, — მონადირეები საფარში უჭვართ, მოვედი, რომ შეეკითხა, ცოტა პურს ზომ არ მომცემთ-მეთქი“.

ღად მოღწეს გაგებულა ჰქონდა, რომ სოფლის ხალხთან, მით უმეტეს, განმარტობულ ფერმაში, გული არ უნდა გადაეშალა, ფრთხილად უნდა მოქცეულიყო და, რაც მოეთავრია, არ უნდა გაეშფაღებინა, აქაურია რომ არ ფყო.

„პური?“ — ჩაეყოხა ქალი — ვერა, პურს საერთოდ ვერ მოგცემთ. ზანჯუქი ნაწილობით მოღწის ბოლმე და დღესაც ჩაქი მოხუცდა. ოგუისტინი, რომელსაც ჭერ კიდევ იმედი ჰქონდა, რომ აქ სადმე ახლომახლო სოფელი უნდა ყოფილიყო, შეშინდა.

„ხახაზი რომელი სოფლიდან არის?“ იკითხა მან.

„ვიე-ნანსეიელია“, უპასუხა გაკვრებულმა ქალმა.

„აქედან ვიე-ნანსეიშიდე ზუსტად რა მანძილია?“ იკითხა ახლა შეშფოთებულმა მოღწემა.

„გზით რამდენია, არ ვიცი, პირდაპირ კი სამილინახევარია“.

და ლაპარაკი გაახა, რომ მისი ქალიშვილი აქ მოსამსახურედ მუშაობს, რომ ყოველი თვის პირველ კვირადღეს მის სანახავად ფეხით მოღწის და რომ მისი ბატონებია...

მაგრამ დაბნეულმა მოღწემა სიტყვა შეაწყვეტინა:

„მაშ, აქედან უველაზე ახლო ქალაქი — ნანსეია?“

„არა, აქედან ლანდაშიდე ხუთი კილომეტრია, მაგრამ იქ არც ვაჭრები არიან და არც ხახაზები... ყოველ წელს სენ-მარტინის დღესასწაულზე იქ თავს უამრავი ხალხი იყრის ბოლმე“.

მოღწეს ლანდის სახელი არც გაეგონა. მიხედა, რომ გზა აერია და ამ ამბავმა თითქოს გაართო კიდევ, მაგრამ ქალი, რომელიც ქვის გობში თეფშს რეცხავდა დაინტერესებული შე-მობრუნდა, თვალი თვალში გაუყარა და წყნარად ჰკითხა:

„მაშ, თქვენ ამ ადგილებიდან არა ხართ?“

ამ დროს კარებში ხანშიშესული გლეხი გამოჩნდა და ამოიღლიავებულა შემს იატაკზე დაუარა. ქალმა მტისმეტად ხმამაღლა, რადგან კაცს ეტყობოდა ცუდად ესმოდა, გააგებინათუ ახალგაზრდას რა უნდოდა.

„მაშ, კარგი, ეგ ადგილი საქმეა, — თქვა მან უბრალოდ, — მაგრამ ახლოს მოიწიეთ, ასე ვერ გათხებიოთ“.

მცირე ხნის შემდეგ ორივენი ბუხართან იხხდნენ. მოხუცი შეშას ამტარედა და ცეცხლში ყრიდა, მოღწე კი ლაშქაქით მასპინძლების შემოთავაზებულ რძეს სვამდა და პურს აჭამდა. ჩვენი მოგზაური, მოხიზლული რომ ამდენი ტანჯვა-წვალების შემდეგ ასეთ უბრალო ოჯახში აღმოჩნდა და ამით მისი უცნაური თავგადასავალი დამთავრდა, უკვე იმაზე ოცნებობდა, ოდესმე ჩემს ამბავებთან ერთად ამ ხალხს უსათოდ მოვიწახუდებო. მან არ იცოდა, რომ აქ მხოლოდ მცირე ხნით შეჩერდა და რომ ახლავე კვლავ გზას უნდა გასდგომოდა.

მოღწემა ცოლ-ქმარს თხოვა, იგი ღა მოტის გზაზე დაეყენებინათ და ნელ-ნელა გამოუტყდა, ჩემი ფორანით სხვა მონადირეებს ჩამოკრჩი და გზაბნეულმა არ ვიცი, ახლა სადა ვართ.

ქალმა და კაცმა მიღენანს უჩიჩინეს, ღამის განათევად ჩვენსა დარჩი, ინათებს და გზის მაშინ გაუღევიო, რომ ბოლოსდაბოლოს დაი-
 უსაღის და მოლნი გარეთ გავიდა, თავისი ფა-
 შატი რომ მოიქცენა და თავლანი შეიქცენა.
 „ფრთხილად იუავით, ბილიყე ორმოცბია“,
 უთხრა კაცმა.

მოლნი ვერ გაუბედა, გაეშხილა, რომ „ბი-
 ლიყით“ არ იყო მოსული. შუად იყო კაცისათ-
 ვის ეთხოვა, გაშევიო. წამით ზღურბლზე ისე
 შეუკუნდა, რომ წახარასდა კიდევ, შერე კი
 ჩაბნელებულ ენოში გავიდა.

თავი მათთ

ფარსი

იქაურობა რომ მოგთვალერბინა, იმ გო-
 რაკზე აცოცდა, საიდანაც წიღან გადმოხტა.

წიღა, გაბირებთო, როგორც წიღან, გზას
 მოკვლივდა ხალხებსა და გუბებში, გდა-
 დიოდა ტირიფის ღობებზედ და თავის ფორანს
 ეძებდა მინდვრის სიღრმეში, სადაც შატოვა.
 მაგრამ ფორანი იქ აღარ იყო... ერთ ადგილზე
 გაქვავებული გრძობდა, რომ თავი უსჯდებო-
 და; დაძაბულს დაშეი გაფარუნებაც კი არ
 უნდოდა გამორჩეოდა და წამაღწეშტ კიკეწე-
 ბოდა, იქვე, ახლოს ფაშატის ედვის ეღარუნი
 ისმისო, მაგრამ ირგვლივ სიბუმი შეფობდა...
 მიეღი მინდორი შემოიარა, ღობე სანახევროდ
 მორდევული იყო, სანახევროდ გადაწოლილი,
 თოქოს ფორანს ბორბლებს ზედ გადაეღლი,
 ფაშატს შეეძლო აქედანაც წასულიყო.

გზაზე ზელახლა ვასულმა, რამდენიმე ნაბი-
 ლი გადადგა და ფეხები ცხენის გადასაფარე-
 ბელში გაეღარათა; ფაშატს ზურგადან გადმო-
 უტურდებოდა მოლნი მიხვდა, ცხენი აქეთ იყო
 წასული და გაიქცა.

არაფერზე აღარ ფიქრობდა, მხოლოდ ქი-
 უტი და დაუოკებელი სურვილით გადარეული,
 რომ როგორმე ფორანს დასწოდა, სახეზე
 სისხლმწოლილი, მთლიანად ამ პანიურთი სურ-
 ვილით შეეყრობილი, რომელიც შინს ფერო
 ჰგავდა, თავქუდშოგლდქალი გარბოდა... ზოგჯერ
 ფერს ორმოცა უფარდებოდა, მოსახვედებსა
 ღობებს უკუნ სიბნელეში ეჩახებოდა და გა-
 საუთებული თავს ვეღარ იკავებდა, სახეზე ხე-
 დუბფარებული ცვლებით ზელებს იყარავდა.
 ზოგჯერ შედგებოდა, მიაუტარებდა და შერე
 ისე გარბოდა. წამით თითქმის ფორანს ხმა
 გაიგონა; მაგრამ მარცხნივ, ძალიან შორს, გზა-
 ზე მხოლოდ ურთში მიხრდივინებდა...

ერთი პარობა წინაჩაზე გადაუვლდებოდა
 მობლა ისე შეაწუხა და ფეხი ისე გაუშეშდა,
 რომ იძულებული გახდა, შეჩერებულიყო, გა-
 იფიქრა, ფაშატი ნავარდით რომ არ წასული-
 ყო, აქამდე კარგა ხანია დაჭერილი მყოდუ-
 ბოდაო. ამასთან, ახე უბრალოდ არც ფორანი

გაუჩინარდებოდა, ვიდაც უთოოდ წააწუდებო-
 და. ბოლოს გახარაზებული უკან გამობრუნდა
 და ისე იყო დაქანცული, ფეხებს ძღვრსდა დადგ-
 და.

კარგა ხნის შემდეგ მოეჩვენა, რომ კვალმა
 იქ მიიყვანა, საიდანაც გამოიქცა და იმ სახლი-
 დან გამოხული სინათლე დაინახა, რომელსაც
 ეძებდა. ღობებს შუა ღრმა ბილიყი მიდიოდა:
 „ეცტობა, აი, ამ ბილიყე შელაპარაკებოდა
 მოხუცი“, გაიფიქრა ოკოუსტენმა.

და ამ ბილიყს დაადგა იმით გახარებული,
 რომ აღარც ღობებზე გადამჩრომა დასჭირდ-
 ბოდა და აღარც გორაკებზე აცოცება. ცტა
 ხანში ბილიყმა მარცხნივ გადაუხვია, სინათლემ
 თითქოს მარჯვნივ გადაინაცვლა და ბილიყის
 გასაყართან რომ მივიდა, მოლნი, რაკი დარ-
 ბულ სახლში ღამის განათევად მიხვდა ექა-
 რებოდა, დაუფიქრებლად გაქვია იმ ბილიყს,
 რომელსაც თითქოს იქ უნდა მიეყვანა, მაგრამ
 ათიოდე ნახიციც არ ექნებოდა გადადგმული,
 რომ შუქი გაქრა; ან ღობეს მოეთხარა ან მისი
 ღლიდინით იმედგადაწურულმა ცულ-ქმარმა და-
 რახებში მიხურა. უმაწილმა მინდორი მამაცურად
 გადააზო და პირდაპირ იქით გაემართა, სადაც
 წამის წინ შუქი ენთო. შერე კიდევ ერთ ღო-
 ბეზე გადადგრა და ახალ ბილიყს დაადგა...

ახე თანდათან იხურდებოდა დიდი მოლნის
 გზა და წიღებოდა ძაფი, რომელიც იმითთან
 აკავშირებდა, ვინც შატოვა.

სასოწარკვეთილმა და თითქმის ღონეშიბი-
 ლმა გადაწყვიტა ბოლომდე ამ ბილიყს გახუ-
 ლოდა. ამოღებ ნახიცი რომ გაიარა, აღმორჩდა
 დიდ ნიქრისფერ მინდორში, სადაც აქა-იქ
 ღვიის დაგრძელებული ჩრდილები გაწოლილი-
 ყო და ღარტაფში ჩაბნელებული შენობა დაი-
 ნახა. მოლნი ახლოს მივიდა, საქონლის დიდი
 სადგომი უნდა ყოფილიყო, ან შატოვებელი
 ფარეი. კარი ქრიალით გაიღო. მთვარის სინა-
 თლე, როცა ძლიერი ქარი ღრუბლებს ფანტავ-
 და, ტიხარის ქუჭურტანებში შემოდიოდა. ობის
 სენი გამეფებულიყო.

რაკი ნახიჯის გადადგმა აღარ შეეძლო, მო-
 ლნი იქვე დანესტიანებულ თივანე წაწვა და
 ოღაფებზე ზელებდაურდებობილმა თავი ზეღის-
 გულეში ჩარგო. შერე ქამარი შემოიხსნა და
 მოსუნტული ხალათში გავხვია. ახლა ცხენის
 გადასაფარებელი გაახსენდა, გზაზე რომ და-
 ტოვა და თავი ისე შეიკოდა და თავის თავზე
 ისე გახარაზდა, კინაღამ ცრემლები გადმოსცვი-
 და...

სცადა სხვა რამეზე ეფიქრა. თავიდან ფეხ-
 ბამდე გათოწილმა სიწმარე გაიხსენა, უფრო
 სწორად, ზმანება, რომელიც ბავშვობაში წახა
 და აქამდე არავისთვის არ გაუხმებია; ერთხელ
 დილით თავის ოთახში, სადაც მისი შარვლები
 და ქურთუკები ეყიდა, კი არ გამოედვინა,
 აღმორჩდა გრძელ შწვანე ღარბაზში, რომლის
 შხალერიც ფოთლებს ჰგავდა. ამ ღარბაზში

ისეთი ნაწი შეუქი შემოდიოდა, თითქოს კაცს შეეძლო დაეღია. პირველ ფანქარასთან ზურგ-შეკეცილი გოგონა კერავდა და თითქოს მის გამოძვრებებს ელოდა... მას კი ძალა არა მქონდა, საწოლიდან გადმოსულიყო, რომ ამ ქადოსნურ დაბრახში გაველო. მას ჩაძინა... და სანამ ჩაძინებოდა, გადაწყვიტა, რომ სხვა დროს უთუოდ წამომდგარყო, თუნდაც ხვალ დალიო!

თავი მეთერთმეტი

საიდუმლო სამსლოზალო

გათენებისას იგი კვლავ გზას დაადგა; მაგრამ გასიებული მუხლი აწუხებდა; ტყვილი ისე უძლიერდებოდა, რომ წამდაუწუმ ჩერდებოდა და ჭდებოდა. ადგილი, სადაც ახლა ის იმყოფებოდა, სიღონის ყველაზე უდაბური მხარე უნდა ყოფილიყო. მთელი დღის განმავლობაში მხოლოდ ერთი ქალი დაინახა, შორს, დასალიერთან ცხვრის ფარს მიერტყებოდა. მოღწეა დადუმდა, მისკენ გაქცევაც დააიბრა, მაგრამ ქალი ისე გაურჩინარდა, ხმაც ვერ მოაწვდინა.

კუს ნაბიჯებით ისევ გზას გაუდგა... არცერთი სახურავი არ მოჩანდა, არცერთი სულიერი; დაღვაც კი არა უვაროდა ჭაობის დაქაშებში და ამ უდაბურ სივრცეს დევეშობის ცივი და ნათელი მზე ანათებდა.

უკვე შუადღის სამი საათი იქნებოდა, როცა ბოლოს წამწარის თავზე ნაყრისფერი კოშკის თავი დაინახა.

„შიტოვებულო ზასახელ იქნება — უთხრა მან თავისთვის — ან უკრიელი სამტრედელი.“

და ნაბიჯი არ აუჩქარებია, გზა ისე განაგრძო, ტუის განაპირას, ორ თეთრ ხევებს შორის ხეივანი იწყებოდა და მოღწე ხეივანში შევიდა. ორიოდ ნაბიჯი გადადგა და გაოცებული შედგა, რადგან უცნაურმა მღვდლვარებამ შეიპურა. მერე დაღლილი ნაბიჯით ისევ გაეშარათა, უწილდვით ცივი ქარი ტურჩებს უხეთქავდა, ზოგჯერ სუნთქვას უკრავდა, მაგრამ მოღწეს რაღაც ენიითაუწერელი სიხარული დაეუფლა, რაღაც ენიითაუწერელი თითქმის დამატრობელი სიმშვიდე, რწმენა, რომ ბოლოსდაბოლოს მიზანს მიაღწია და რომ მის ბედნიერებას წინ აღარაფერი ედობებოდა. მხოლოდ უწინ, ზაფხულის დიდი დღესასწაულების წინაღობებში, როცა დაღამებისთანავე ქალაქის ქუჩებში ნაძვის ხეებს აღშარათავდნენ და მიზი ოთახის ფანქარები ნაძვის ტოტებში აღარა ჩანდა, გრძობობდა ხოლმე იგი აი, ასეთ ნეტარებას.

„რა სიხარული მეწვია, — უთხრა მან თავისთვის — მხოლოდ იმის გამო, რომ ბუებითა და ორპირა ქარით გავსებულ ამ სამტრედელში მოვედი!“

თავისთავზე გაბრაზებული შედგა და დაფიქრდა, ხომ არ აქობებს, უკან გაებრუნდეს, აქ-

ნებ უახლოეს სოფლამდე შევიდეს. შეიკრე ხანს ასე იდგა ფიქრებში წასული. და შედეგობრივად შენიშნა, რომ ხეივანი ისე იყო დაჯვრებული და წარუღლად ცოცხის მოსმულად მარჯვნივ ტრეზობოდა, როგორც დღესასწაულებზე იმათ მხარისი აკო-დინდებ ხოლმე... შეიძლებოდა კაცს მარისობა და მთელი ღა ფერტეს მთავარ ქუჩაზე მგონებოდა თავი.. და არც ის გააკვირვებოდა, ზეივნის მოსახვევში სადღესასწაულოდ გამოწყო-ბილი ხალხი რომ დაენახა.

„ამ მივარდნილ ადგელას რა დღესასწაული უნდა იყოს?“ ჭეიობა მან თავისთავს.

პირველსავე მოსახვევში ლაპარაკი გაიგონა, ლაპარაკი სულ უფრო და უფრო ახლოს ისმოდა, გვერდით გადახატა, ნაძვანაში ჩაუხუცქდა და სულგანაბლმა უფრო მიუდგო. ბავშვური ხმები იყო. სულ ახლოს ჩაუარეს. ერთი, გოგონა უნდა ყოფილიყო, ისე გონივრულად ლაპარაკობდა, რომ თუმცა ნათქვამის აზრს ვერ მიხვდა, მაგრამ მოღწეა დიმილი ვერ შეიკავა: „მე მხოლოდ ცხენები მაინტერესებს, — ამბობდა გოგონა — მაგალითად, დანიელს ვინ დაუშლის, დიდ ყვირთელ პონზე რომ შეჭდეს?“ „ვერტიან დამიშლის, — უპასუბა ბიჭმა დამცინავად, — ჩვენ განა ყველაფრის უფლებმა არა გვაქვს?.. რასაც გვინდა იმას ვიწამთ, თუ მოგვინდება, კისერსაც მოვიტებთ...“

„ხვალ ყინული თუ გადნა, ნავეებით გავისივრნებთ!“ თქვა გოგონამ.

„ნებას დაგვრთავენ?“ იკითხა მეორემ.

„ჩვენი დღესასწაული არ არის, ხელს ვინ შეგვივლინა?“

„ფრანცო ამ საღამოს თავის საყოლნისთან ერთად თუ დაბრუნდება?“

„მინან რასაც გვინდა, იმას ვიწამთ...“

„იტყობა, ქორწილზე ლაპარაკობენ, — უთხრა თავისთავს რაგიულტენმა — მაგრამ ნუთუ აქ ბავშვები მმარაზებლობენ?... უცნაური სამფლობელია!“

მან გადაწყვიტა საშალავიდან გამოსულიყო და ბავშვებისათვის ეკითხა, სად ცხვა და ეჭმა. ზეზე წამოდგა და დაინახა, რომ ბავშვების მეორე ჭკუფი იმ ადგილს შორდებოდა. სამი გოგონა იყო, მუხლებამდე კაბები ეცვათ, თავზე ლამაზა შესაკრავიანი ქუდები ეტურათ და სამივე ქუდზე ერთი თეთრი ბუშბული უკან კისრებდა მქონდათ ჩამოშვებული. ერთი ნაზევრად შებრუნებული და ოდნავთავდაბრილი ყურს უფდებდა თავის ამხანაგს, რომელიც თითოწეული მნიშვნელვან დაროგებას აძლევდა.

„ჩემი შეეშინდებათ“, გაიფიქრა მოღწემა, როცა თავის დაგდებულ გლეზურ ზღაბს და სენტ-აგატის კოლექის აღსაზრდელის დაგრეხილ ქამარს დახედა.

იმის შიშით, რომ ხეივანით უკან დაბრუნებულ ბავშვებს არ შეჩვენებოდა, მოღწე ნაძვანარს, „სამტრედებს“ მმარათულებით გაუფრდა და

მაზე აღარ დაფიქრებულა თუ რა უმჯობესი გავ-
კეთებინა. იგი უცებ ტყის განაპირას, პატარა
დახავებული კედლის წინ შეჩერდა. მეორე
მხარეა, ამ კედელსა და ხაზმდებელს შუა,
გრძელი ვიწრო ეზო იყო, თითქოს ხაზრობა
აღებს ფერხის ეზო უყოფილყო, მთლად გავ-
სებული ყველაწარსი და უყოფელგარი ფორ-
მის ფორნებო; აქ ნახავდი ზღვრებდასუე-
ბულ ტბებს; ჩუქურთმისი ლეგარდანებით
მოდიდან გამოსულ კარტებს და აგრეთვე
ჭველებურ ბერლინებს — მაღლა აწეული სარ-
კანის შუშებო.

მოდინა რომ არ შეეშინათ, ნაძვებს ეფარე-
ბოდა და ამ დახვეებულ ხარაზურას ათვლი-
ერებდა, როცა ეზოს მეორე მხარეს, სწორედ
მაღალი ეტლის კოფოს ზემოთ შენობაში სა-
ნახევროდ გამოდებულ ფანჯარა დაიწია. ირ-
ბანის ურდული, ჭველ ციბე-სიმარტებში თა-
ვლებს კარტზე რომ ადევტ ზოღმე, აღმათ ად-
რე ამ ფანჯარასაც ედო, მაგრამ დრომ, ტუკო-
ბა, იმასაც მოუდო ბოლო.

„იქ შევალ, — ჩაილაპარაკა უმაწვილმა —
თავზე გაიფიქრებ და ვაიფიქრებ წავალ,
რომ ეს პატარა დაბაში გოგონები არ შეე-
შინო“.

იგი კედელზე თავისი გადაუღებელი მუხ-
ლით ძლივღვივებით გადაფიქრდა, მერე ერთი
ფორანიდან მეორე ფორანზე გადავიდა, შარ-
ბანიდან ბერლინის ხაზურაზე აქვრა და გა-
უსწორდა ფანჯარას, რომელიც მან კარავით
უხმაროდ შეადო.

მოდინა თვით თავს სხვენზე კი არ აღმოჩ-
ნდა, არამედ ფართო დახალებიან ოთახში,
რომელიც საწოლი ოთახი უნდა უყოფილყო.
ზამთრის სადამოს ბინდებულში კარგად ჩანდა,
რომ მაგიდაზე, ბუხარზე და საყარტლებზე ეწ-
ყო და ეყარა დიდი ღარანები, ძვირფასი ნა-
თვები, ჭველებური იარაღები. ოთახის ხიბრ-
თეში, ჩამოშვებული ფარდების მიღმა აღმათ
საძინებელი წაღო იყო.

მოდინა ფანჯარა მიხურა; სიცივის გამო არა,
უფრო იმის შიშით, რომ ვარდდან არ შეეშინ-
ათ. მან ასწია ფარდა და აღმოჩინა დაბალი
საწოლი, რომელიც დაფარული იყო მოკორ-
ვილიდან ძველი წიგნებით, გაწყვეტილინი-
ბიანი ბარბითებით და აქა-იქ დადებული კან-
დელაბრებით. მან უველაფერო საძინებელი წა-
ღოს ხიბრთეში მიავრთვა, მერე საწოლზე წა-
მოწვა, რომ ცოტათი სული მოეთქვა და ამ
უსწარო თავგადასავალზე დაფიქრებულყო,
რომელშიც გაეხვია.

სამარისებური სიბრტე იყო გაბატონებული
ამ საშფოთბელში და მხოლოდ ზოგჯერ დე-
კემბრის ძლიერი ქარის უშოილი ოსმოდა.
წამოწოლილი მოდინა თავისთვის ფიქრობდა:
ამ უსწარო შეხვედრების, ბივიანი ხავშების
ღარანის, დახვეებულ ფურგანების მიხუე-
დავად, ეს უხარლო შენობა არ უნდა უყოფ-

დიყო, როგორც მან თავიდან აღუქრა, მადრი
მივიწყებული შენობა, ძლივღვივებული
სამარისებრი.

მაღლ ნახ მოგტენა, რომ შენობაში
მუხის ხმა მოქმუნდა და ეს თითქოს მშვენი-
ერებითა და სინაულით აღსავსე მოგონებას
შავდა. მას გაახსენდა ის დრო, როცა ჭერ
კედელ ახალგაზრდა დედა ნაშთადევს დარბა-
ზში პიანინოსთან ქდებოდა, ის კი ხალში გა-
მავალ კართან დადებოდა ზოღმე და და-
მებამდე უსწენდა...

„თითქოს ვიღაც პიანინოზე უქრავს“, გა-
ფიქრა მან.

მაგრამ ეს კითხვა უმასწობდ დაჩრა, რადეან
დაქანცულს ძიღმა მაშინვე თავი წაართვა.

თავი მეთორმეტი

ველინგტონის ოთახი

უცე ბნელიდა, რომ გამოვდივამ. სიცივე-
ატანლი საწოლზე წარიდებდა, თავის შავ
ხალის სრესდა და ქვეშ იკეცავდა. სუბტი
მორუბო-მომწვანო შუქი საძინებელი წაღოს
ფარდებზე ლიცლიცებდა.

საწოლზე წამომდარმა თავი ფარდებში გა-
ყო. გამოდებულ ფანჯარაში ვიღაცას ორი მწვა-
ნი ვენტიურთი ფარანი ჩამოვიდა.

მაგრამ მოდინა თვლის დახამამეხვაც კი
ვერ მოასწრო, რომ კბეზე ნაბიჭების ურუ
ხმურთი და ხამადამალი საუბარი შემოესმა. იგი
საძინებელ წაღოში დაიმაღა; ღურსმინით და-
ჭედილი მისი ფესსეციელი წამოვლო ბრინჯაოს
რადე ნივთს, რომელშიც დაიფარუნა და კე-
დელს მიხებოქა. შეშინებულს წამით სუნთქვა
შეეკრა. ნაბიჭები მოახლოვდა და ოთახში ორი
ღანდა შემოკურდა.

„ნუ იხმარებ“, თქვა ერთმა.
„ამ უცე კარგა ხნის გამოვლიძებული უნდა
იყოს“, უმასწუხა მეორემ.

„მისი ოთახი დალაგე?“
„ისევე, როგორც უველა სხვა ოთახი“.

ქარმა გამოდებული ფანჯარა მიავახუნა.
„ხედავ? — თქვა პირველმა. — ფანჯარაც
არ მიგიხურავს. ქარს ერთი ფარანაც ჩაუქე-
რია. ისევე უნდა იმითოს“.

„ოჰ! — თქვა მეორემ, რომელსაც უცერად
სიწარმაც და მოწყენილობა დაეუფლა. —
საერთოდ, რომ ითქვას, ვის უნდა ეს ილუ-
მინაციები ამ მყარებულ სოფელში? ვინ და-
იხამავს?“

„როგორ თუ ვინ? დიღამდე კედელ ბეცრი
ხალხი მოვა. ესამოწუნებთ გზაზე ფორნებთან
ჩვენს სინათლებს რომ დაიხამავენ“.

მოდინა გაიყო, ასანთი როგორც გაქრეს. ბო-
ლოს რომ დიღამაპარკა, ის უფროსი უნდა
უყოფილყო; მან საუბარი გაავრქელა და შექს-

პირის შესაფლავებად სიტყვებს წამდრებით წარმოსთქვა:

„ველინგტონის ოთახში მწვანე ფარნები და კიდევ წითელი ფარნებიც დაჰყავდე... ამ საქმეში შენ ჩემზე უფრო გამოცდილი ხარ!“

დუმილი.

„...ველინგტონი ამერაქელია? მან, მწვანე ამერაქელი ფერია? ეს შენ უნდა იცოდე, მობეტაილუ მსახიობი ხარ!“

„ო.ო.ო! — თქვა მსახიობმა. — შენ ახლობ, მობეტაილუა? ბეტაილუ კი მობეტაილია, მაგრამ არაფერი კი არ მინახავს! ფურგონიდან რა უნდა დაქნახა.“

მოლწმა ფარდიდან ფრთხილად გაიხედა.

ის, ვინც უფროსობდა, მსხვილი, უძუღო, უწარმავარ პალტონში გახვეული კაცი იყო, ზედში ფერადი ფარნებით აჩრდილი გრძელმა ქოხი ეჭირა, ფეხი ფეხზე გადაედო და თავისი ამხანაგის საქმიანობის დინჯად თავის ადვენებდა.

მსახიობს რაც შეეძება, იმაზე უფრო საცოდავი გარეგნობა ძნელია კაცმა წარმოიდგინოს. გრძელი და ვაჭარულად შეკრული სიციფით კანკალებდა, ელამი, მომწვანო თვალები და უცბილო პირზე ჩამოგრძობილი უღვანეობი მდიანრიდან ახლახან გამოჩეხულ ცხედარს ამხანაგებდა. მხოლოდ გრძელსახელოებიანი პერანგიცა და კბილის კბილზე აცემინებდა. მის საუბარსა და მობრა-მობრასში შეღავნდებოდა, რომ თავისთავს მტრისმტრად აგდებულად ექცეოდა. წაითი ნაღვლიანობა და დამცინავა ფიქრმა გაუღვია, თანამეინახეს მოუახლოვდა და ზელწმოდმა უთხრა:

„ო,ო, რას ვეძებო? ვერ გამოვიცა, თავში ვის მოუვიდა, რომ ამ დღესასწაულს ჩვენნარი ნაძირალები მომსახურებოდნენ! ასე, ასე, ჩემო ძვირფასო!“

მაგრამ მსუქან კაცს მისი სულის ამ ძაბილასათვის უურაღებდა არ მოუტყვევა და მის საქმიანობას ფეხიფეხზე გადადებულად მთქნარებითა და ფრუტუნით კვლავ დინჯად თავის ადვენებდა; მერე წამოდგა, მხარზე ჯახვადებული შემობრუნდა და დასძინა:

„წაიდეღო! უკვე დროა, სადილზე წასაცვლებად რომ გამოვეწყო.“

მეწაწაწალი უკან გაჰყვა და საძინებელ წაღოს რომ გაუსწორდა, მოიხარა, თავი დახლა და ხარა და დაცინვით წარმოსთქვა:

„ბატონო ძილისგულადე! ჩვენნარის მათხოვარო! რომ ბრძანდებოდეთ, ახლა ისდა დაგჩრინათ, რომ გამოიხედიოთ. მარტოის სამოსში გამოეწყოთ და ქვეით მჭედისზე ჩამობრძანდეთ, რადგან პატარა ბატონებსა და პატარა ქალბატონებს ასე სწავლიათ.“

და როცა უკანსკნულად კიდევ მოიხარა და თავი მდებლად დაუტყრა, ბაზრის მსახიობისათვის დაამატა:

„სამხარელოზე მიმავრებული ჩვენი ამხა...“

ნაგი მალუაიო. თქვენ წარმოიდგინოთ არღეკინსა და თქვენს უმორჩილეს მსახურს დიდ პიეროს“.

უცნაური დღესასწაული

როგორც კი ისინი თავის მოეფარნენ, უმეწილი თავისი სამალავიდან გამოვიდა. ფეხები მთლად გაფრთხილი ჰქონდა, სახსრები გაშუშებოდა, მაგრამ სული მოითქვა და მუხლიც თითქოს აღარ სტიკოდა.

„სადილზე მე არ დავიგვიანებ, — თქვა მან თავისთვის, — უბრალოდ სტუმარი ვქნები, ვისი სახელიც ყველას დაიწყოებული ექნება. სხვათაშორის, აქ მთლად უცხო არ უნდა ვიყო. ბატონი მალუაიო და მისი ამხანაგი ნამდვილად მე შელოდებოდნენ...“

საძინებელი წაღოს წყვდიადიდან გამოსულმა კარგად დაინახა მწვანე ფარნებით ვანათებული ოთახი.

მეწაწაწალას ოთახი „მოერთო“. საკიდებზე მოსასხამები ეყიდა. ტუალეტის მასიურ მაგიდაზე, რომლის მარმაროლოს ზედაპირიც გატეხილი იყო, ყველაფერი იდგა, რაც მოხდენილ ზიგად გადაიტყვდა ამსაც კი, ვისაც ღამე მთკოვებულ ფარნებში ჰქონდა გათრული. ზუზარზე დიდი შანდლის გვერდით ასანთი იყო. მხოლოდ პარკეტის გაპრიალება დაიწყოებოდა და მოლწმის ფეხებზე სილა და კენჭები ბრაშუნებდა. მას ისევ მოეჩვენა, რომ იმ სახელში იმყოფებოდა, რომელიც დიდი ხნის წინ მიტოვებინათ... ზუზარისაკენ რომ მიდიოდა, დიდი და პატარა ურთების გროვას წააქუდა; ზელი გააწოდა, ასანთი გაჰყრა, თავსახურები ახდა და დაიხარა, რომ ზიგ ჩაებდა.

იქ იყო ძველბურთი ტანისმოსო ახალგაზრდა კაცისა: ხავერდის მადლუდობისი სერთუკები, დრამად გულამოჭრილი ნატიფი რიღბები, უამრავი თეთრი უღვასხვევი და ამ საუკუნის დასაწყისის ლაქის ფეხსაცმელი. თავიდან მოლწმა იხილ კი ვერ გაბედა, რომ თითი დაეკარებინა, მაგრამ შერე, სიციფით აკანკალებულმა, ხალათი დაიფრთხა, ზედ ერთი დიდი მოსასხამი გადაიკვა და პლისირებული მისი საუველო აიწია, ღურსმინით დაჭედილი თავისი ფეხსაცმელი მოხდენილ ლაქის ფეხსაცმელზე გაცვალა და თავისიველი ძირს ჩასაველლად გაუწადა.

ის კიბე ისე ჩაათვა, არავინ შეხედდრია და ეზოს ჩახნელებულ კუთხეში აღმოჩნდა. დამის უნეიანი სუნთქვა სახეზე შეერო და მოსახსნის კალთა აუფრიალა.

რამდენიმე ნახეი გადადგა და მკრთად შუჭუნე, ციად რომ იღვრებოდა, ის ადგილი გააჩრია, სადაც იმყოფებოდა. დამხმარე ნაგებობებით შემოფარგლულ პატარა ეზოში ყველა-

ფერის ძველი და დანგრეული ჩანდა. კბიების ძირში ხერხელებს დაედოთ პარა, რადგან კარგების დიდხანა ჩამოვსნათ; ფანქარებში ჩარჩობები არ გამოცვალათ და კედლებში შავი ხერხელები იშვარებოდნენ. და მაინც ამ შენობებს დღესასწაულს იღუპილენა მქონდათ. დალითა ოთახების ფანქარებში, რომლებიც სოფლისაგან იშვარებოდნენ, აგრეთვე ანთებულ ფანქარები დაეცა და ფერად-ფერადი შეუქი ციხეებში, ეზო დაველი და მოდებული ხალხი გადღევილი იყო. ბოლოს მოღწა უფრო მთავრად და გაგონა რადუ სიბერის მსგავსი, ბავშვებისა და ქალიშვილების შორეული ხმები მოდიოდა აქიდან, სადაც ქარი ბუნდოვანი შენობების ვარდისფერი, მწვანე და ლურჯი ფანქარების წინ ტოტებს არხდდა.

ის იდგა შუა ეზოში, ვრძელქოხსასხიანი, ურეზლადკვებელი, მონადირისავით წახრილი, როცა უფრო ურმა გამოვიდა იმ შენობიდან, რომელიც უკაცრიელი ჩანდა.

ურმას ეხურა მადლი, ამოწევილი ცალინდრი, რომელიც დამეში ვერცხლისფრად ანათებდა; ეცვა ხაშისი, რომლის სახელოც თმამდე სწვდებოდა, მტისმტად გულამოჭრილი ეილდტი, პაქანაკიანი შარვალი... ეს იღვგანტური ბიჭი, რომელიც ალბათ თუთმეტი წლიხა თუ აქნებოდა, ფეხის წვერებზე დადიოდა, თითქმის წვეთ შარვლის რეწინები მწერდა და ამასთან გასაკარო სისწრაფით მოძრაობდა. არ შეჩერებულა, ავტომატურად თავი დაუტრა მოღწის და სიბნელეში გაუჩინარდა ცენტრალური ნაგებობის — ფერძის, ციხე-სიმაგრის ან მონასტრის მიმართულებით, რომლის კოშკურიც უმაწვილისათვის შუადღის მერე ზღის მარჯვენადა იყო.

მცირე უოქმანის შემდეგ ჩენი გმირი პატარა ურადღებამსაქცივი პერსონაჟის კვალს მიჰყვა. მათ გადასერებს ხეებიანი დიდი ეზო, შემოუარეს მესრით შემოკავებულ თევზების აუზს, გაუარეს ტას და ბოლოს მთავარი შენობის შესასვლელთან აღმოჩნდნენ.

ხის მძიმე, ზემოთ ოვალური და სოფლას მღვდლის სახლის კარავით ლურსმუნებაქედელი კარი სანახევროდ ღია იყო, ურმა შიგ შევიდა. მოღწეც იმას მიჰყვა. ჭერ დერეფანში მხოლოდ რამდენიმე ნაბიჭი მქონდა გადადგმული და არც არავის დედანა, რომ უფროად სიკეთის, სიძვერების, მზიარული შექმნილების და ცეცხლ-თამაშის ვარდოცვაში მოექცა.

დერეფანს ბოლოში სხვა დერეფანი ჰყვოდა. მოღწე შეუდგომდა, არ იცოდა, დერეფანს გაჰყოლოდა თუ შედოდა ერთადერთი კარი, რომლის მიღმაც დაპარაკი იშვოდა, რომ ამ დროს

დერეფანს სიღრმეში ორი გაქცეული გოგონა დინახა; მოღწის ლაკიანი ფეხსაცმელი უხმაურად იმით დაედენა. კარი გაიღო და გამოჩნდა ბავშვებიანი, ქუდებით დაფარული ორს თხოთმეტი წლის გოგონას სახე, ღამის სივრცლითა და სიბნელით ვარადიანფერებული, რომელიც სინათლის უფერაშა გაედევნა შთანთქა.

წამით გოგონები თამაშ-თამაშით ერთ ადგილზე დატრიალდნენ; მათ გაშლილი მსუბუქი ქვედაცხები აუფრიალდათ და ვრძელტოტიანი შარვლის მაქმანები გამოჩნდათ; ამ პარუტის მერე ისინი ოთახში შექარდნენ და კარი ისევ მოიჭახუნეს.

გაგნებული მოღწე წამით ერთ ადგილზე ქანაობდა ჩახნელებულ გერეფანში. ახლა აღარ უნდოდა, რომ იგი დაენახათ. მისი უნაითო და გაუბედავი გამომეტყველების გამო აქნებ ქურდიც მგონებოდათ. ის იყო, გასასვლელისაგან უნდა გამომტრუნებულიყო, რომ დერეფანს სიღრმეში ისევ ფეხების ტყაპ-ტყუპი და ბავშვების ხმა შემოსენა. ბიჭუნებიც საუბრით უხლოვდებოდნენ.

„სადილი მადე აქნება?“ რიხით დაეცოხა მათ მოღწე.

„წამოგვეყო, — უმასხა უველაზე უმპროსმა, — ჩვენ მიგუვანო“.

და იმ გულუბრყველობითა და მეგობრობის სურველით, რომელიც ბავშვებს დიდი დღესასწაულის დასაწყისში ახასიათებთ, მოღწეს აქეთ აქიდან ხელი გაუყარეს. ისინი უთოოდ გლეხის ბიჭები იყვნენ. რაც კი საუკეთესო მქონდათ, ის ჩაეცათ; მუბღბსკვემოთ შერაული მოკლე შარვლები, გამოჩენილი სქელი შალის წინდები და ხისძირიანი მადალევიანი ფეხსაცმელი, ლურჯი ხავერდის პატარა კაშოლდები, იმავე ფერის ქუდები და ყელსახვევად შეკრული მათებით.

„შენ იმას იცნობ?“ იუთოხა ერთმა ბიჭმა.

„მე? — თქვა ცეროდენამ, რომელსაც მრგვალი თავი და გულუბრყველო თვალები მქონდა, — დედამ მითხრა, თეთრსაყელიანი შავი კახა აცია და ღამაშ თუთოუშხა მავანო“.

„ვისზე ლაპარაკობ?“ იუთოხა მოღწე.

„საცოლზე, რა თქმა უნდა, ვის მოსაუვანადაც წავადა ფრანცო...“

სანამ მოღწე რამეს იტყოდა, სამივენი უკვე მივიდნენ ამ დიდი დაზნაზის კართან, სადაც ბუხარში ცხებლი გოგონებდა, ფიცრები ჭოჭინებზე გაედოთ და მაგიდების მავგრობას ისინი სწვდნენ. ზედ თეთრი სუფრები გადაეფარებინათ და თასნარიც ჭურის ხაღბი საზეიმოდ სადილს შეიქციოდა.

ფრანგულიდან თარგმნის
იოსებ დე ვინი გიმეტიკონიზმა

მისილ ჯინძვალაშვილი

კომუნისტური პარტია — დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის სული- ჩამდგმელი და ორგანიზატორი

მეცნიერული კომუნეზმის ფუძემდებლებმა — კ. მარქსმა და ფ. ენგელსმა კაცობრიობის ისტორიაში პირველად აღმოაჩინეს საზოგადოებრივი განვითარების ობიექტური კანონები, მეცნიერულად დაასაბუთეს კაპიტალიზმის დადუპებისა და უველაზე სამართლიანი და გონივრული საზოგადოების — კომუნისტური საზოგადოების ისტორიული გარდუვალობა და ამით სოციალიზმი უტოპიადან მეცნიერებად აქციეს.

კაპიტალიზმის განვითარების ახალი ეპოქის პირობებში, იმპერიალიზმის პირობებში, როცა სოციალისტური რევოლუცია დღის წესრიგში დადგა, მარქსიზმი შემოქმედებითად განავითარა ვ. ი. ლენინმა. აღმოაჩინა რა იმპერიალიზმის ეპოქაში კაპიტალისტური ქვეყნების ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების უთანაბრობის კანონი, ვ. ი. ლენინმა შეიმუშავა მომდგრება სოციალისტური რევოლუციის განმაჩვევების შესაძლებლობისა თავდასირველად ერთ, ცალკე ადებულ, კაპიტალისტურ ქვეყანაში. I X საუკუნის დამდეგს რუსეთი წარმოადგენდა უველაზე სუბტ რვოლს იმპერიალიზმის სისტემაში და უველა მისი წინააღმდეგობის საკვანძო პუნქტს. იგი ვახდა საერთაშორისო რევოლუციის მოძრაობის ცენტრი. ამასთან ერთად, რუსეთში შეიქმნა საჭირო პირობები სოციალისტური რევოლუციის გამაჩვევებისათვის: რუსეთის მუშათა კლასი მსოფლიოში უველაზე რევოლუციურ და ორგანიზებულ კლასს წარმოადგენდა; მას ხათავეში ედგა დიდი ლენინის მიერ შექმნილი და გამოწრთობილი მარქსისტული პარტია — ბოლშევიკების პარტია, რომელიც შეიარაღებული იყო მოწინავე რევოლუციური თეორიით.

რუსეთის ბოლშევიკების პარტიამ ერთ რევოლუციურ ნაკადდ შეერთა მუშათა კლასის ბრძოლა სოციალიზმისათვის, საერთო სახალხო მოძრაობა მშვიდობისათვის, გლენთა ბრძოლა მიწისათვის, რუსეთის ჩავრული ხალხების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლა და ეს ძალები წარმართა კაპიტალიზმის დასაზოხად. 1917 წლის 7 ნოემბერს — „შეიდი ათწლეულის წინათ, — აღწინუღია სვე პარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებაში — „დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია 70 წლისთავისათვის მზადების შესახებ“ — მოხდა სამაშულო და მსოფლიო ისტორიის გარდამტეხი მოვლენა. რუსეთის მუშათა კლასმა, მშრომელებმა, რომლებსაც ვ. ი. ლენინის მეთაურობით ბოლშევიკური პარტია ხელმძღვანელობდა, უდიდესი რევოლუცია მოახდინეს რევოლუციამ, რომელიც სოციალიზმისაკენ კაცობრიობის შემობრუნებას ნიშნავდა, უველას აუწვა მსოფლიოს პირველი მუშათა და გლენთა სახელმწიფოს დაბადება, დასაბამი მისცა პრინციპულად ახალ, სამართლიან საზოგადოებრივ წყობილებას“.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია იყო მარქსისტულ-ლენინური თეორიის პრაქტიკული განმორკვიებების კლასიკური ნიმუში, პროლეტარული რევოლუციის სტრატეგიისა და ტაქტიკის გამაჩვევების ნიმუში; იგი წარმოადგენდა უღრმეს გადატრიალებას რევოლუციური უროიერობის ცენოშეიკური და პოლიტიკური უროიერობის ღარვში, ისე ადამიანთა აწროვნებაში, მათს იდეოლოგიასა და კულტურულ ცხოვრებაში. გაივლის საუკუნეები, კაცობრიობა მოადრევს მწვერვალებს, რომელ-

მის გადაჭარბებენ ჩვენს თანამედროვეთა უველზე გახედულ ფანტაზიას, შესაძლოა ბევრთა აზრით დავიწყებას მივცენ, მაგრამ 1917 წლის შვიდი ნოემბრის დღე, როცა მოხდა პირველი ძლიერმოხილი სოციალისტური რევოლუცია, საშუალოდ დარჩება მომავალ თაობათა მეხსიერებაში.

რევოლუციები წარსულშიც ხდებოდა, მათი აღთი გაშუქებულია ისტორიის უველა გარდატეხის ეპოქა, მაგრამ ამ რევოლუციებს შედეგად მოხდევდა ერთი სახის ექსპლუატატორთა ბატონობის შეცვლა მეორით, მხოლოდ დღეა ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ აშტრა კაცობრიობის ჩვენს ქვეყანაში ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლუატაციის დასასრული, გამოაცხადა და განახორციელა სოციალიზმის, მშენილობის, ხალხთა თანაწარუფლებიანობისა და მვეობრობის მაღალი იდეები, რევოლუციები, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — ჩატრულია და ექსპლუატირებულთა დღესასწაულთა. არასდროს ხალხის მასის არ შეუძლია გამოადეს ახალი საწოადობრები წესწოებლების ისეთ აქტორ შემოქმედად, როგორც რევოლუციის დროს. ასეთ დროს ხალხს სასწაულების უნარი შესწევს..." (თხზ., ტ. II, გვ. 127). ხალხის მასებთა ისტორიულმა შემოქმედებამ, მათმა სასწაულების მოხდენის უნარმა განსაკუთრებით ძლიერ იჩინა თავი ოქტომბრის სოციალისტურ რევოლუციაში. ამავე დროს, უდიდესი მნიშვნელობა მქონდა იმ ფაქტს, რომ მილიონიანი მშრომელი ხალხის ხელმძღვანელი, შთამაგონებელი და ორგანიზატორი იყო დიდი ლენინის მიერ შექმნილი კომუნისტური პარტია, ბოლშევიკების პარტია. 70 წლის მანძილზე ჩვენი ქვეყნი გამოცდილბამ დამატრებულად ცხადყო ლენინის იმ ფუნდამენტური დებულებების კვეშარტება, რომ მხოლოდ კომუნისტური პარტიის წინამძღოლობით მოქმედ მუშათა კლასს შესწევს უნარი უბელმძვანელის მშრომელთა და ექსპლუატირებულთა მთელ მასის კაბიტალის ბატონობის დაშობისათვის ბრძოლაში თვით დამზობის პროცესში, გამარჯვების შენარტუნებისა და განშტყიებისათვის ბრძოლაში, ახალი საწოადობრები წუზილების შექმნის საქმეში. სკ პარტია, რომელიც შეიარადებულია მარქსიზმ-ლენინიზმის უკვადა მოდერტრებით, მუშათა კლასის რევოლუციური პარტიაა, მთელი საბჭოთა ხალხის მებრძოლი ავანგარდია. ჩვენი ქვეყნის მილიონობით ადამიანი იცის, რომ იქ, სადაც პარტიაა, გამარჯვებაც არის სკ პარტიის გმირული ისტორია, მისი უდიდესი თეორიული, ორგანიზაციული და პოლიტიკური მოდერწეობის გამოცდილება, მისი უდიდესი ავტორიტეტი მასებში და მათი ინტერესებისათვის დაუცხრამელი ბრძოლა ჩვენი ქვეყნის ძალისა და ძლიერების წყაროა, ახალ წარმატებათა მოპოვების გარანტიაა, მსოფლიო კომუნისტური მოძრაობის ძლიერების წყაროა, კაცობრიობის პროგრესული ძალების უწინაშე ნათობელი დიდი შუჭურაა.

წინასწარ და ფ. ენგელსის საქმის დიდმა განმტრბობმა ვ. ი. ლენინმა იმტრიალიზმის ცხოქის, მსოფლიო მუშათა მოძრაობის გამოცდილების ყოველმხრითი მენაერული შესწავლის, ანალიზისა და განწოადების საფუძველზე, შემოქმედებთად განავითარა შემდეგომ მარქსიზმ და ენგელსის იდეები პროლეტარული რევოლუციის შესახებ. მან ახსნა იმტრიალიზმი ეპოქაში. ბურჟუაზიულ-დემოკრატული რევოლუციის ხასიათი და თავისებურებანი, ყოველმხრივ დამწუშავა ბურჟუაზიულ-დემოკრატული რევოლუციის სოციალისტურ რევოლუციაში გადაზრდის თეორია, მენიერებულად დასახებთა რევოლუციაში პროლეტარიატის მვემონისა და მისი მოკავშირის საქიბი.

900.იანი წლების დასაწყისში რუსეთში სწრაფად მწიფდებოდა რევოლუციური სიტუაცია. პროლეტარიატი აწყოზდა მძლავრ რევოლუციურ გამოსვლებს. პროლეტარიატის რევოლუციური გამოსვლის მაუწუებელი იყო მოსკოვის 1905 წლის დეკემბრის შეიარადებული აჯანყება. 1905-1907 წლებს რევოლუცია კვეშარტად სახალხო რევოლუცია იყო, მან აამოძრავა რუსეთის არა მარტო უველა კლასი, არამედ, აგრეთვე, მათი პარტიები. 1905-1907 წლების ბურჟუაზიულ-დემოკრატულმა რევოლუციამ ვერ გამოარჯვა, მაგრამ მან უდიდესი ისტორიული როლი შეასრულა. ამ ბრძოლაში შექმნილმა გამოცდილებამ განამტრბოვა კლასობრივი ბრძოლის თეორია და ტაქტიკა, დაებმარა მშრომელ ხალხს 1917 წლის თებერვალში დაებმო საწულველი ცარიზმი, ხოლო ოქტომბრში მოესპო ბურჟუაზიის ბატონობა. ვ. ი. ლენინის აღნიშვნად, რომ 1905 წლის იბერბრალური რეპტაცია" რომ არა, 1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვება შეუძლებელი იქნებოდა.

ვ. ი. ლენინმა პირველი მსოფლიო ომის კეროლში, კეროდ 1915 წელს, დაახებთა, რომ ამ ომს უნდა მოჰყოლოდა დიდი რევოლუციური კარისმალა, პროლეტარიატის ხელმძღვანელობით. ცხოვრებამ დამტკიცა ლენინის მენიერული წინასწარბევა. 1917 წლის თებერვალში რუსეთის პროლეტარიატმა, კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით, განახორციელა ბურჟუაზიულ-დემოკრატული რევოლუცია და დამწუშავა მისი თვითმშრომელობა. თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატული რევოლუციის შემდეგ რუსეთში დამუარდა ორბელებისუფლებიანობა: ერთი დროებითი ბურჟუაზიული მთავრობის სახით და მეორე — მუშათა და ქარისკაცთა დემუტატების საბჭოების სახით, რომელიც წარმოადგენდა მუშათა კლასისა და გლეხების რე-

ვოლუტორ-დემოკრატიულ დიქტატურას. ბურჟუაზიულ მოთაბობას არ უნდოდა და არც შეეძლო დემოკრატიულიზაცია შრომელთა სახარებო საპროტესტო. ასეთ ვითარებაში მხოლოდ ბოლშევიკების პარტიამ, ლენინის პარტიამ შესძლო ეტყვნებინა და უჩვენა კიდევ მუშებსა და გლეხებს სწორი კურსი — სოციალისტური რევოლუციის კურსი და მათ უშუალო პარტიკულად ამოყანად დაუსაბამო მისი განმარტოვებდა. ბოლშევიკების პარტია, ლენინის მეთაურობით, ბრძოლას სოციალისტური რევოლუციის განმარტოვებისათვის წარმართავდა წინასწარ შემუშავებული და უკლებსრავ დასახუბთებულ სტრატეგიისა და ტაქტიკის საფუძველზე.

1917 წლის 3 აპრილს ემიგრაციიდან რუსეთში დაბრუნდა ვ. ი. ლენინი. 3 აპრილს მან პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, პეტერბურგის კომიტეტის წევრთა და სრულიად რუსეთის მუშათა და ჭარბაკათა დემოკრატიის თათხირის ბოლშევიკ დელეგატთა კრებაზე გააკეთა მოხსენება — „პროლეტარიატის ამოცანები ამ რევოლუციისაში“. აპრილის მოხსენების თეზისები გამოქვეყნდა „პრავდაში“. ეს იყო გენიალური აპრილის თეზისები.

ვ. ი. ლენინმა თავის აპრილის თეზისებში შემუშავა ბოლშევიკების სტრატეგიული გეგმა და უადრესად მოქნილი რევოლუციური ტაქტიკა, რაც შეფარდებული იყო თებერვლის რევოლუციის შემდეგ შექმნილ ვითარებასთან. ვ. ი. ლენინი ამბობდა, რომ მხოლოდ იმპერიალისტური იმის მიერ წარმოშობილი პარტიული რევოლუცია უყანასწენელი არ იქნება, რომ თებერვლის რევოლუცია არის პირველი ეტაპი რევოლუციისა და პროლეტარიატმა უნდა განაგრძოს ბრძოლა რევოლუციის ბოლომდე მიყვანისათვის. აპრილის თეზისებში ლენინმა განსაზღვრა, უწინარეს ყოვლისა, რევოლუციის ახალი ეტაპის თავისებურება და დასაბამო ეტაპზე გადასვლის ნათელი სტრატეგიული გეგმა.

აპრილის თეზისებმა ჩვენს პარტია შეაიარაღა ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციიდან სოციალისტურ რევოლუციაზე გადასვლის თეორიულად დასახუბთებული გენიალური გეგმით, რომლის სისწორე თვით ცხოვრებამ დაამტკიცა. აპრილის თეზისებში მოცემული სტრატეგიული გეგმა გათვალისწინებული იყო ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციიდან სოციალისტურ რევოლუციაზე გადასვლის მთელი პერიოდისათვის. პარტიის პოლიტიკური ხაზი, რომელც ლენინმა შემუშავა, დაუყოვნებლივ ტარდებოდა არა მარტო ცენტრში — პეტროგრადში, არამედ ადგილობრივ ორგანიზაციებშიც. ბოლშევიკურმა ორგანიზაციებმა პეტროგრადსა და სხვა ქალაქებში დიდი მუშაობა გაშადეს მშრომელთა ფართო მასების მიმართობისა და დროებითი მოთაბობის იმპერიალისტური პო-

ლიტიკის მიხედობისათვის. ბოლშევიკების პარტიამ, ორიენტაცია აღო რევოლუციური შედეგამ განეთარებაზე, გეგმიურად მოეპოვებოდა მოთაბობის პოლიტიკა და უნდობლობა გამოუცხადა მას.

ვ. ი. ლენინის მიერ შემუშავებული სტრატეგიული გეგმა, ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციიდან სოციალისტურ რევოლუციაზე გადასვლის შესახებ და ტაქტიკა ბურჟუაზიული დროებითი მოთაბობის მიმართ, ერთსულღვნად მოიწონა და მიიღო რსდმპ (ბ) VII (აპრილის) კონფერენციამ, რომელმაც აღო მტიკე კურსი სოციალისტური რევოლუციის შვიდობიანი გათვალისწინებული მოთაბობისათვის. კონფერენციის გადაწყვეტილებმა უდრდობდა ლენინურ მოდერებსა ერთ, ცალკე აღებულ ქვეყანაში სოციალისტური რევოლუციის გამარტვების შესახებ. აპრილის კონფერენციის გადაწყვეტილებებში შეიარაღებულმა ბოლშევიკების პარტიამ უდადებამ მუშაობა გამოსაღებში მომავალი რევოლუციის გამარტვებისათვის. მაგრამ 1917 წლის ივლისის დემონსტრანტთა დახვრტბა რევოლუციის განვითარების გარდატეხის მომენტი გახდა — ორხელისულღვნიანობა და მოთაბობა ბურჟუაზიის სახარტებლად, ხოლო საბჭოები, ესერულ-შენევიკური ხელმძღვანელობით, გადაიქცნენ კონტრრევოლუციური დროებითი მოთაბობის დანახატად, მისი ნებასტრვილის აღმასრულებლად.

ვ. ი. ლენინმა თავის სტატებში, რომლებიც ივლისის ამბების შედეგად დაწერა, მოცუვა უნებდა და ამოწურავა მთითობინა რევოლუციის განვითარების ახალ პერიოდში ბოლშევიკური ტაქტიკის ყველა ძირითად საკითხზე. „საქმის ეს არის იმაში მდგომარეობა, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — რომ ძალაუღლები მშვიდობიანად აღება ახლა უკვე აღარ შეიძლება“ (თხზ., ტ. 25, გვ. 218). ვ. ი. ლენინის მოთხოვნით ბოლშევიკებმა დროებით მოხსნეს ლოზუნგი „მთელი ძალაუღლება საბჭოებს“ რადგან საბჭოებს, რომლებსაც ხელმძღვანელობდნენ ენტრები და მენშევიკები, აღარ შეეძლო ხალხს ხელისუღვლით ორგანიზაციის ყოფილყვენე. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავდა, განმარტავდა ვ. ი. ლენინი, რომ ბოლშევიკების პარტია უარს ამბობდა საბჭოებში მუშაობაზე. საჭირო გახდა ბურჟუაზიის ძალადობას დაპირისპირებოდა რევოლუციური ძალა, პარტიის გამოეხუშევიკებინა ახალი ვითარების შესაბამისი ტაქტიკა. ეს დიდი ამოცანა შეასრულა ბოლშევიკური პარტიის VI ყრილობამ.

შეცვლილი პირობების შესაბამისად, ახალი ტაქტიკის შემუშავებისათვის მოწვეულ იქნა რსდმპ (ბ) VI ყრილობა. იგი მოწობდა პეტროგრადში, 1917 წლის 26 ივლისიდან 8 აგოსტომდე, ნახევრად არადეგალურ მდგომარეობაში — კონტრრევოლუციური ბურჟუაზიის მიერ ბოლშევიკების განმარტებული დევნის გა-

მ. ურილოვს, რომელსაც ვ. ი. ლენინი ვერ დაესწრო, ზღაპრულად აღწერა ა. ბ. სტალინი, ა. მ. სურგულაძე, გ. კ. ორჯონიძე და სხვ. ვ. ი. ლენინი არჩეულ იქნა ურილოვის საპატიო თავმჯდომარედ. ურილოვის მუშაობის დღეებში ვ. ი. ლენინმა დაწერა თეზისები „პოლიტიკური მდგომარეობა“, „ბრუტა „ლოზუნგებისათვის“, სტატიები „კონსტიტუციური ილუზიების შესახებ“, „ბონაპარტიზმის დასაწყისი“ და „რევოლუციის გაკეთილები“, რომლებმაც ურილოვის პოლიტიკური პლატფორმა შეადგინეს. მათში მოცემული იყო რევოლუციის მთელი მიზანმიმართული, კვეყანაში ახალი პოლიტიკური სიტუაციის ანალიზი, დასაფუძვლელი იყო პარტიის ტაქტიკა. ვ. ი. ლენინის გენიალური მითითებები სასურველად დაედო პარტიის VI ყრილობის მუშაობის და დადგენილებებს. ვ. ი. ლენინი მითითებდა, რომ ახლა, როდესაც მთელი ძალაუფლება კონტრრევოლუციის ხელში გადავიდა, მუშათა კლასს ძალაუფლების აღება შეუძლია მხოლოდ შეიარაღებული გზით, აქანუბნის გზით. „შეიარაღებული აქანუბნის მიზანი, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — შეიძლება იყოს მხოლოდ ძალაუფლების გადასვლა პარლენტარიატის ხელში, რომელსაც მხარს დაუჭერს უღარაბების გლეხობა, ჩვენი პარტიის პარტიალის განსაზოკილებლად“ (ტ. 25, გვ. 207). რევოლუციის მშვეობიანი პერიოდი ამთავრდა. დადგა შეტაკებათა და აფეთქებათა პერიოდი, — აღნიშნავდა ურილოვს ვ. ი. სტალინი. ეს იყო ბურჟუაზიის ძალაუფლების ძალდატანებითი დაშლის, შეიარაღებული აქანუბნის გზით სოციალისტური რევოლუციის განმარტებების ღონისძიება, სოციალისტური რევოლუციისათვის პარტიის ბრძოლის ლენინური ხაზი. ამ ლენინური ხაზის წინააღმდეგ გამოვიდა ურილოვს ტროცისტების ჭრუდი. ურილოვმა ახილა და უკუაგდო ბუხარინის, პრეობრაფენსკისა და სხვათა მტრული შეხედულებანი, — რომ შეუძლებელია სოციალისტური რევოლუციისა და სოციალიზმის გამარტება ჩამორჩენილ რუსეთში, თუ ჭერ დასავლეთში არ მოხდებოდა პარლენტარული რევოლუცია. ვ. ი. ლენინის დებულება ერთ, ცალკე აღებული კვეყანაში სოციალიზმის გამარტების შესაძლებლობის შესახებ დაიკვა ი. ბ. სტალინმა, რომელმაც განაცხადა: არა საკადრისა შედარებით იქნებოდა იმის მოთხოვნა, რომ რუსეთს მოეცადა და არ დაეწყო სოციალისტურ გამარტებათა გატარება, ვიდრე ევროპის და დაეწყო. იწყებს ის კვეყანა, რომელსაც მეტი შესაძლებლობა აქვს ამისათვის. გამორიცხული არ არის შესაძლებლობა, რომ სახელდობრ რუსეთი იქნება სოციალიზმისაგენ გზის გამკვალავი კვეყანა. სპირითა უკუაგდო დრომომუხედ წარმოადგანა იმის შესახებ, რომ მხოლოდ ევროპას შეუძლია მთავითოსი გზა. გამორიდა რა აქედან, VI ყრილობამ თავის

დადგენილებაში ჩაწერა: „...რუსეთის რევოლუციის ახალი გამარტული ამოკვლობა მუშებსა და უღარაბებს გლეხებს ხელისუფლების სათავეში ჩაყენების უფრო ადრე, ვიდრე მოხდებოდა გადარტობა დასავლეთის კაპიტალიზმის კვეყნებში“ (სკპ რევოლუციისა და გამარტებულებში, ტ. I, გვ. 474). ურილოვის ეს დასკვნა ემარტებოდა რუსეთის მიმედ ცონომიკურ მდგომარეობას, ერთი მხრივ, და, მეორე მხრივ, ცარიზმის დაშლის შემდეგ რუსეთის პარლენტარიატის უკვალაზე მტ პოლიტიკურ თავისუფლებას, ვიდრე ეს რომელიმე სხვა კვეყნის პარლენტარიატს ჰქონდა, რომ პარლენტარიატს რევოლუციაში მოხვედებოდა ისეთი მასობრივი მოყვნირე, როგორც იყო უღარაბების გლეხობა; ბოლოს, რომ რუსეთის მუშათა კლასს ჰქვდა ბრძოლებში გამარტობილი პოლიტიკური პარტია — ბოლშევიკების პარტია.

VI ყრილობამ, რომელიც თავის გამარტებულებებში მარტისხელ-ლენინური თეორიით ზღაპრულად აღწერდა, ერთსულოვნად მიიღო რევოლუცია „პოლიტიკური მდგომარეობის შესახებ“, რომელიც ამომწურავ შეფასებას აძლევდა მიზანმიმარტ მომენტს, კლასობრივ ძალთა ამ დაჭრუებას, რომელიც შეიქმნა ივლისის ამბების შემდეგ ამრგავდ, ურილოვმა, რომელიც ისტორიაში შევდა როგორც შეიარაღებული აქანუბნის მომზადების ურილობა, უკვალა თავისი გამარტებულება მიუძღვნა მთავარ მიზანს — მომზადებისა პარლენტარიატი და უღარაბების გლეხობა შეიარაღებული აქანუბნისათვის, სოციალისტური რევოლუციის გამარტებისათვის. ურილობამ მანიფესტით მიმარტა რუსეთის უკვალა მშრომელს, უკვალა მუშას, ჩარისკაცსა და გლეხს და მოუწოდა მომზადებულიყვენ ბურჟუაზიისთან გამარტებულები ბრძოლისათვის ბოლშევიკური პარტიის დროში.

ბოლშევიკების პარტია, რომელსაც სათავეში ედგა ვ. ი. ლენინი, მასებს ამზადებდა ამისათვის, რათა მხოლოდ ძალთ, შეიარაღებული აქანუბნის გზით დაეწოთ ბურჟუაზიული მთავრობა და დაეწარებიანთ პარლენტარიატის ექტატურა. მაგრამ ვ. ი. ლენინი, ბოლშევიკები, ამისთანავე, გაფრთხილებას იძლეოდენ, რომ ბურჟუაზიული მთავრობის წინააღმდეგ იარაღით დაუყოვნებლოდ გამოსკვალა მტდარი იქნებოდა, რადგან არ იყო უკვალა პარტია რევოლუციის გამარტებისათვის, აქანუბნის სამხედრო-ორგანიზებულ და ტექნიკურად მომზადებას გარკვეული დრო სტარებოდა, ამიტომ ბოლშევიკების პარტია უდიდესი პოლიტიკური და ორგანიზატორული მუშაობა გაშალა შეიარაღებული აქანუბნის უკვალმხრივ მომზადებისათვის, მშრომელთა უარყო მასების დარწმუნებისათვის, რომ კაპიტალიზმის დაშობა შეიძლებოდა მხოლოდ შეიარაღებული აქანუბ-

ღის გზით. ბოლშევიკების ვადღენა კოდოსაღუ-
რად იზრდებოდა არა მარტო მუშათა კლასში,
არამედ არშიაში, ჭარისკაცები უარს აცხადებ-
დნენ იმპერიალისტურ ომზე, რევოლუციური
აღშფოთება მოედო სოფლებსაც. ვ. ი. ლენინი
აღნიშნავდა, რომ „ჩვენს შიარევა კლასის,
რევოლუციის ავანგარდის, ხალხის ავანგარდის
უზრავლესობა, რომელსაც უნარი შესწევს გაი-
ყოლიოს მასები“ (თხ., ტ. 26, გვ. 8). იქმნე-
ბოდა უველა ობიექტური პირობა შეიარაღე-
ბული აჯანყების მოწყობისა და გამარჯვებისა-
თვის.

1917 წლის აგვისტოს დასასრულსა და სექ-
ტემბრის დასაწყისში ქვეყნის გადამწყვეტ ცე-
ნტრებს ში საბჭოების შემადგენლობა ძირეუ-
ლად შეიცვალა: ისინი ბოლშევიკური გახდნენ.
31 აგვისტოს პეტროგრადის საბჭომ პირვლად
შიილო ბოლშევიკური რევოლუცია საბჭოების
ხელში ძალაუფლების გადასვლის შესახებ. 3
სექტემბერს ასეთვე რევოლუცია შიილო მის-
კვის საბჭომ. ამიტომ პარტიამ დღის წეს-
რიგში კვლავ დააყენა ლოზუნგი — „მოვიღო
ძალაუფლება საბჭოებს“, რაც მოასწავებდა შე-
იარაღებული აჯანყების დაწყებას ბურჟუაზი-
ული მთავრობის წინააღმდეგ. პარლემენტარობის
დოქტატურის დაშარებისათვის.

შექმნილი ვითარების გამო ბოლშევიკების
პარტია შეუდგა შეიარაღებული აჯანყების ორ-
განიზაციას. ასეთ რთულ პერიოდში ვ. ი. ლე-
ნინი აშუშავებს შეიარაღებული აჯანყების სა-
კითხებს. თავის ნაწარმოებებში — „ბოლშევი-
კება ხელში უნდა აიღონ ძალაუფლება“, „შე-
არქსივსა და აჯანყება“, „კრახის მომწიფდე“,
„შეიარაღებდენ თუ არა ბოლშევიკები ხელი-
სუფლებს“, „გარეშეს ჩივენსი“ და სხვებში,
ვ. ი. ლენინმა, შემოქმედებითად განავითარა
რა მარქსისა და ინგელსის მოძღვრება აჯანყე-
ბაზე, როგორც ხელოცენაზე, ბოლშევიკების
პარტია, მუშათა კლასი შეიარაღდა მწყობრით თე-
ორიით აჯანყების მომზადებისა და გატარების
შესახებ, ვ. ი. ლენინმა შეცნირულად და-
ასახუთა დებულება იმის შესახებ, რომ
შეიარაღებული აჯანყება არის პოლიტი-
კური ბრძოლის განსაკუთრებული სახე, რო-
მილიც განსაკუთრებულ კანონებს ემორჩი-
ლება. „აჯანყებას რომ წარმატება ჰქონდეს, —
წერდა ვ. ი. ლენინი, — ოგი უნდა ეყრდნობო-
დეს არა შეთქმულებას, არა მარტო პარტიას,
არამედ მოწინავე კლასს. ეს ერთი. აჯანყება
უნდა ეყრდნობოდეს ხალხის რევოლუ-
ციურ ადამიკლობას. ეს მეორე. აჯანყე-
ბა უნდა ეყრდნობოდეს ისეთ გარდატეხის
პუნქტს შიარდი რევოლუციის ისტო-
რიაში, როცა ხალხის მოწინავე რაგების აქტი-
ურობა უაღრესად დიდია, როცა უაღრესად
ძლიერია მერყეობა მტრების რაგების და
რევოლუციის სუბტი, ორტიფულა,
გაუბედავი მფობრების რაგებ-

ში. ეს შესამე... რაკი ეს პირობები არნობს,
აჯანყებისადმი, როგორც ხელოცენებისა-
დმი, დამოკიდებულებაზე უარისთქმა — მიწნავს
ულტრამარქსისტულ, უღალატო-რევოლუციას“
(თხ., ტ. 26, გვ. 8).

ვ. ი. ლენინმა დაამუშავა შეიარაღებული აჯ-
ანყების მომზადებისა და ჩატარების კონკრე-
ტული გეგმა. 110 დღიანი იატაკქვეშეთის პე-
რიოდში მან დაწერა 80-ზე მეტი სტატია და
წერილი, რომლებშიც პარტია საბელშევიკენე-
ლო მითითებებს ადებდა. ვ. ი. ლენინის წერი-
ლები რევოლუციის შესახებ განზაღული იქნა
ცენტრალურ კომიტეტში 1917 წლის 15 სექ-
ტემბერს, გადამწედა, რომ ისინი გაეგზავნათ
განსახილველად უველავი მნიშვნელოვან ორგა-
ნიზაციებში. ბოლშევიკების პარტია, ცენტრალ-
ური კომიტეტი ვ. ი. ლენინის მითითებათა
მიხედვით შეუდგნენ აჯანყებას პრაქტიკულ მო-
მზადებას.

1917 წლის შემოდგომაზე ქვეყანაში რევო-
ლუციის განვითარება თავის გადამწყვეტ სტა-
დიაში შევიდა. დღის წესრიგში დადგა შეიარ-
აღებული აჯანყების საკითხი. პარტიის ცენ-
ტრალური კომიტეტის გადამწყვეტილებით, ვ. ი.
ლენინმა არალეგალურად უნდა ჩამოსულიყო
ფინეთიდან პეტროგრადში. 1917 წლის 7 ოქ-
ტომბერს პეტროგრადში ჩამოვიდა ვ. ი. ლენინი.
1917 წლის 10 ოქტომბერს შედგა პარტიის
ცენტრალური კომიტეტის ისტორიული სხდო-
მა, რომელშიც, ვ. ი. ლენინის მოხსენებას გა-
მო, შიილო გადამწყვეტილება — უახლოეს
დღეებში დაწყებულყო შეიარაღებული აჯან-
ყება. სხდომაზე მიღებულ რევოლუციური აღ-
ნიშნული იყო: „ცენტრალური კომიტეტი აღი-
არებს, რომ შეიარაღებული აჯანყება გარდუვა-
ლია და სავსებით მომწიფებულია, და ცენტ-
რალური კომიტეტი წინადადებას აძლევს პარ-
ტიას უველა ორგანიზაციის ობელშევიკენელო
ამით და ამ თვალსაზრისით განისილონ და გა-
დაწყებონ უველა პრაქტიკული საკითხი...“
(„სკკ... რევოლუციებში“, ნაწ. I გვ. 505-508).
ეს იყო პარტიის დირექტევა — შეიარაღებული
აჯანყების დაუყოვნებლივ მომზადების შესახებ.
შეიარაღებული აჯანყების პოლიტიკური ბელ-
შევიკენელობისათვის, ფ. ძეგრისენის წინადა-
დებით, შეიქმნა ცენტრალური კომიტეტის პო-
ლიტიკური ვ. ი. ლენინის მეთაურობით.

1917 წლის 16 ოქტომბერს გაიარათა პარ-
ტიის ცენტრალური კომიტეტის გაფართოებუ-
ლი სხდომა, მსხვილი პარტიული ორგანიზაცი-
ების წარმომადგენლებთან ერთად. ამ სხდომაში
კვლავ შეიარაღებული აჯანყების საკითხი გა-
ნიხილა. მან დადასტურა პარტიის ცენტრალუ-
რი კომიტეტის 12 ოქტომბრის დადგენილება
აჯანყების შესახებ და შიილო ვ. ი. ლენინის
მერ დაწერილი რევოლუცია, რომელიც მოუ-
ვლედება უველა მუშებს და ჭარისკაცს პრაქტი-
კულად მომზადებისათ შეიარაღებული აჯან-

ყუბა. სხვადასხვა აზრების აქტების ხელშეწყობის საშუალებების საშუალებით. ცენტრი ა. სტალინის, ბ. სერგეილის, ვ. შტერნინის, ა. ბუბნოვის, მ. ურიცის შემადგენლობით. ეს სახმელეთო-რევოლუციური ცენტრი შევიდა პეტროგრადის საბჭოსთან შექმნილ სახმელეთო-რევოლუციური კომიტეტის შემადგენლობაში და წარმოადგენდა მის ხელმძღვანელ ბირთვს, ვ. ი. ლენინის მეთაურობით. ცენტრალური კომიტეტში განცდილი მარცხის შემდეგ ზინოვიევი და კამენევი ჩაიღვინეს გუგონარის გამცემლობა: 18 ოქტომბერს შეწვევით გაეშვა „ნოვია ენიში“ გამოქვეყნების ინტერვუ ანის შესახებ, რომ ბოლშევიკები აშალებენ აქტების, რითაც კონსტრუქციის გაუმჯობესების ცენტრალური კომიტეტის საიდუმლო გადმუხტობა აქტების მოწყობის შესახებ. ვ. ი. ლენინმა — წერილებში, „ბოლშევიკური პარტიის წევრებისადმი“ და „სადამ ცენტრალური კომიტეტისადმი“ სპირიტუალური ზომები გააკრა ზინოვიევი და კამენევი, როგორც შტრეკოვებრივი, რევოლუციის გამცემლები და მოთხოვნა პარტიის რიგებიდან მათი გარდევნა. ვ. ი. ლენინის ეს წერილები განიხილა ცენტრალურმა კომიტეტმა და პოლიტბიუროს უნდობლობა გამოუცხადა კამენევსა და ზინოვიეს, მათ ავტომატურ პარტიის სახელით ყველაფერი სპირიტუალური.

მოუხდებოდა ამ მძიმე დღეებისა, ვ. ი. ლენინი მტკიცედ იყო დარწმუნებული გამარჯვებაში. პარტიამ შესწავლია სოციალისტური რევოლუციისათვის საბრძოლველად დერაჟმა ხალხის უნარსა და მანერს. პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა დაუწავნა თვისი რწმუნებულები დონანსს, ურალში კარნოვადსა და სხვა დიდმწიფედლოვან ადგილებში აქტების მოწყობა. აქტების მოწყობების ხელმძღვანელობდა ვ. ი. ლენინი, რომელიც მოითხოვდა, რომ აქტებმა აუცილებლად დევიზით საბჭოების II ყრილობის მოწვევამდე, რაც დასაბუთო იყო 25 ოქტომბრისათვის. ვ. ი. ლენინი ცენტრალური კომიტეტის წევრებს 24 ოქტომბერს წერდა, რომ ახალია შემთხვევაში არ დაუტოვონ ხელისუფლება კერენსკისა და კომპანის 25 ოქტომბრამდე, უმჯობესად დღეს საღამოს ან დამით უნდა გადაწყვიტოს საშუალებები, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — არ აპატიებს დაუყენებს რევოლუციონერებს, რომლებსაც შეეძლოთ გაემარჯვებოდნენ (და უმჯობესად გაიმარჯვებდნენ) დღეს, ზედა კი შეიძლება ბერის დამარჯვონ. შეიძლება უნდობლობა დამარჯვონ (სსს, ტ. 28, გვ. 270). ვ. ი. ლენინის მითითების თანახმად, აქტებმა დევიზით 24 ოქტომბერს, საბჭოების II ყრილობის გახსნამდე, ვ. ი. ლენინი 24 ოქტომბერს, გვიან საღამოს, მივიდა სმოლნო და ხელში აიღო აქტების ხელმძღვანელობა. აქტების ხელმძღვანელობის შტაბის მითითებით, წითელი გვარდის რაზმ-

მა დაიკავეს დასახული ობიექტები, ალექსანდრე მარტუცის წამოხმის სახელით, სადაც თავი აფარებდა დროებითი მთავრობის 25 ოქტომბერს, დალით, დროებითი მთავრობის დამხმარებელი იქნა. იმავე დღეს, დილის 10 საათზე, სახმელეთო-რევოლუციურმა კომიტეტმა გამოუშვა ვ. ი. ლენინის მიერ დაწერილი ისტორიული მიმართება „რუსეთის მოქალაქეებისადმი“, რომელიც ნათქვამი იყო, რომ დროებითი მთავრობა დასაბუთოა და სახელმწიფო ძალაუფლება გადავიდა პეტროგრადის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს ორგანოს — სახმელეთო-რევოლუციური კომიტეტის ხელში. დამოუკიდებელი მთავრობის ხელში დარჩა მხოლოდ წამოხმის სახელი ვ. ი. ლენინმა განკარგულება გასცა იერსით ადვოკატ ბურჟუაზიული მთავრობის შენახსენად ბურჟია. 25 ოქტომბერს დამოუკიდებელი სახელი დაეცა. კერენსკი თავს უშველა ამერიკის საელჩოს მანქანით გაქცეოთ. დროებითი მთავრობის წევრები — მინისტრები, რომლებიც წამოხმის სახელით იზოლირდნენ, დაპატიმრებული იქნენ. აქტებმა ვ. ი. ლენინი

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებისათვის — 1917 წლის 25 ოქტომბერს, (7. XI) საღამოს 10 საათზე და 45 წუთზე, სმოლნოში გახსნა საბჭოების II ყრილობა, რომელშიც ძალაუფლება თავის ხელში აიღო ყრილობის 650 დელეგატთან 400-მდე ბოლშევიკი იყო პირველ დღესვე საბჭოების II ყრილობამ, მიიღო რა ლენინის მიერ დაწერილი მოწოდება — „მუშებს, ჯარისკაცებსა და გლეხებს“, გამოაცხადა: „ყრილობა იერდნობა მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა უდიდესი უმრავლესობის ნებას, იერდნობა პეტროგრადში მომხდარ მუშებისა და გარნიზონის ქვეყანისადმი აქტების და ხელთ იღებს ძალაუფლებას...“ (სსს, ტ. 28, გვ. 255). მენშევიკებმა და ესტრელებმა სვადენ ჩაეშვა ყრილობის მუშათა ბოლოს 70 მენშევიკმა, ბუნდუბმა, მემარჯვენე ესტრელებმა, რომლებიც უარყოფდნენ იერით ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის, დემონსტრაციული დატოვების ყრილობის დარბაზი, რაც ყრილობამ შეუთხას რევოლუციის გამცემლობა. საბჭოების II ყრილობამ მთელ მსოფლიოს ამცნო რუსეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება. მუშებმა და უღარიბესმა გლეხებმა დაამხებ ბურჟუაზიის დიქტატურა და დაამყარეს პროლეტარიატის დიქტატურა. საბჭოების II ყრილობამ მიიღო დეკრეტი ზავის შესახებ. ყრილობა წინადადებდა აძლევდა მეომარ ქვეყნებს დაუყოვნებლოდ გამართულიყო მოლაპარაკება სამართლიანი დემოკრატიული ზავის დადების შესახებ. იმავე დღეს ყრილობამ მიიღო დეკრეტი მიწის შესახებ, რომლის მიხედვით უქმდებოდა მიწის მემკვიდრეობის საკუთრება და მთელი მიწა გადადიოდა ხალხის ხელში.

28 ოქტომბერს ურილობაზე შეიქმნა პირველი საბჭოთა მთავრობა — სახალხო კომისართა საბჭო, რომელშიც მთლიანად ბოლშევიკები შედიოდნენ. საბჭომ საბჭოს თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა ვ. ი. ულიანოვლინი.

პეტროგრადში საბჭოთა ზეღისუფლების გამარჯვება გამოიწვია ის, რომ სოციალისტურმა რევოლუციამ ტრაგიკულად იწყო განვითარება მთელ ქვეყანაში. ნოემბრის პირველსავე რიცხვებში საბჭოთა ზეღისუფლება დაშლარდა მოსკოვში. პეტროგრადისა და მოსკოვის კვადრატულ სოციალისტურმა რევოლუციამ იწყო გაგრძელება ქვეყნის სხვა ქალაქებსა და რაიონებში.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების ძირითადი პირობა იყო ის, რომ მას მეთაურობდა რუსეთის მუშათა კლასი, რომელშიც შეიქმნა, უკვლავ სხვა კლასზე ადრე, თავისი პარტია. რევოლუციის გამარჯვების გადაწყვეტი პირობა ის იყო, რომ ხალხის მასებს მეთაურობდა ნაკადი, მებრძოლი, რევოლუციური პარტია ბოლშევიკებისა, რომელიც შეძლო გაეერთიანებინა და ერთიანი მიზნისაკენ — ამერიკალიზმის დახაზობად წარმართა უვლეა სხვადასხვა რევოლუციური მოძრაობანი: საერთო-სახალხო მოძრაობა ზავისა და გლეხთა ბრძოლა მიწისათვის, რუსეთის ჩაგრულ ხალხთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლა და საზოგადოების წამყვანი ძალები — პროლეტარიატის ბრძოლა სოციალიზმისათვის.

ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვების შედეგად ჩვენი ქვეყანაში შეიქმნა სრულიად ახალი ტიპის სახელმწიფო — საბჭოთა სოციალისტური სახელმწიფო, სადაც, კომუნისტური პარტიის ღვინოური პოლიტიკის განუბრძლი გატარებით, მოიხსო მრავალგვარი კლასები, დამყარდა ადამიანთა ურველმზრდვი თანასწორობა და ნამდვილი თავისუფლება, მოიხსო ეროვნული ჩაჯვრა, განათავისუფლდნენ ჩაგრული ერები და ეროვნებები, შეიქმნა ერებისა და ეროვნებათა ერთიანი ძმური ოჯახი — სსრ კავშირი, რომელიც ახლა ოქტომბრის იდეების საფუძველზე წარმატებით აშენებს კომუნისტურ საზოგადოებას.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია იყო ძირეული გადატრიალება არა მარტო ჩვენი ქვეყნის ხალხთა ცხოვრებაში, არამედ მთელი კაცობრიობის განვითარებაში. მის შედეგად უდიდესი გარდაქმნები მოხდა ჩვენს პლანეტაზე. ახასიათდება რა ოქტომბრის რევოლუციის საერთაშორისო მნიშვნელობას, ვ. ი. ღვინინი წერდა: „კაპიტალიზმისა და მისი კვალის მოსპობა, კომუნისტური წყობილების საფუძველთა შემოღება შეადგენს მსოფლიო ისტორიის ახლანდელ დაწყებული ახალი ეპოქის წინაარსს“ (ოქტ., ტ. 81, გვ. 478). ეს სიტყვები

დაიწერა 1920 წელს ისტორიულმა მსვლელობამ მთლიანად დადასტურა ღვინინის წინასწარგანჭვრეტა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ შეიქმნა სოციალიზმის მსოფლიო სისტემა. უპინასყენელ წლებში კიდევ უფრო განვითარდა სოციალისტური ბანაკი. 70 წლის წინათ სოციალიზმს დედაპირის ტერიტორიის 16 პროცენტს ეკავა, რომლის მოსახლეობა მსოფლიო მოსახლეობის 7,8 პროცენტს შეადგენდა. ამჟამად სოციალისტურ სამყაროს ჩვენი პლანეტის ტერიტორიის 28 პროცენტს უკავია და მისი მოსახლეობა პლანეტის მოსახლეობის 35 პროცენტს შეადგენს. დღეში ოქტომბერმა მძლავრი რევოლუციური იმპულსი მისცა საერთაშორისო მუშათა მოძრაობის უვლეა რაზმს, დასახა კოლონიურ და ნახევრადკოლონიურ ქვეყნებში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის განხლები ახალი შესაძლებლობები და პერსპექტივები. ეროვნულ-განმათავისუფლებელ რევოლუციათა ქარიზხალში წადგა კოლონიური სისტემა, 70-ზე მეტი ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფო შეიქმნა ურთოდ კოლონიურ იმპერიათა ნანგრევებში.

კიდევ უფრო მძლავრი და ფართო გახდა კომუნისტური მოძრაობა. ოქტომბრის რევოლუციის პერიოდში მთელ მსოფლიოში იყო 400 ათასი კომუნისტი. ამჟამად 95 ქვეყანაში მოქმედებს კომუნისტური და მუშათა პარტიები, ხოლო მათი წევრების რიცხვი 80 მილიონზე მეტია. ეს მმართველი პარტიები, მოიცავენ რა დედამიწის ტერიტორიის მესამედს, უვლეაზე თანამშვედრულად იყავენ მშრომელი მასების, თავიანთი ქვეყნების ხალხთა ინტერესებსა და ადგილობრივის, სოციალიზმისა და მშვიდობისათვის ბრძოლის ავანგარდში არიან.

ამრიგად, შვედი ათეული წლის მანძილზე საგრძნობლად შეიცვალა მთელი პლანეტის სხე, შეიქმნა და განმტკიცდა სოციალისტური ქვეყნების მომე ხალხების მსოფლიო თანამეგობრობა, რომელიც მსოფლიოს პოლიტიკის წამყვანი ფაქტორი გახდა. დიდი ოქტომბრით დაწყებული განმათავისუფლებელი რევოლუციები, აღნიშნა აშშ. მ. ს. გორბაჩოვმა პარტიის XXVII ურილობაზე, განსაზღვრავენ XX საუკუნის იერსახეს; ჩვენი დროის პროგრესს სამართლიანად აიგივებენ სოციალიზმთან. მსოფლიო სოციალიზმი — ეს არის მძლავრი საერთაშორისო წარმომავლი, რომელიც უარდნობა დღედ განვითარებულ ეკონომიკას, სოციალისტურ მუწეიერულ ბაზას, საიმედო საშხედრო-პოლიტიკურ პოტენციალს. ეს არის კაცობრიობის მესამედზე მეტი, ათობით ქვეყანა და ხალხი, რომლებიც ადამიანისა და საზოგადოების ინტელექტუალურ და ზნეობრივ სიმდიდრეთა ურველმზრდვი გაფურჩქენის გზას ადგანან. ერთ სიტყვით, მსოფლიო სოციალიზმი მძლავრ მოძალურ და მატერიალურ ძალად გადაიქცა

და გვიჩვენა, რა შესაძლებლობანი იხსენებოდა თანამედროვე ცივილიზაციის წინაშე.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ ჩვენს ქვეყანაში ძირითადი შეიცვალა კომუნისტური პარტიის მდგომარეობა და მოღვაწეობის სახაითი. იგი მსოფლიოში პირველი მუშათა და გლეხთა სოციალისტური სახელმწიფოს მმართველი პარტია, ჩვენი ხალხის აღიარებული მადლი და ხელმძღვანელი ძალა გახდა. ვ. ი. ლენინმა, რომელიც თავისი ნათელი გონებით ჰერტად შორეულ მომავალს და მძავალი ათეული წლით ადრე განსაზღვრავდა საბჭოთა სახელმწიფოს განვითარების გზებს, შეაიარაღა კომუნისტური პარტია სსრ კავშირში კომუნისტური საზოგადოების აწევის გეგმით, მუცნიერული დასახუთებელი გეგმით. ეს გეგმა ითვალისწინებდა ქვეყნის ინდუსტრიალიზაციის, სოფლის მეურნეობის სოციალისტურ გარდაქმნას კოლექტივის საფუძველზე, კულტურული რევოლუციის განხორციელებას, საბჭოთა სახელმწიფოს უცვლელი დონისიებით განმტკიცებას.

პირველი ნაბიჯები სოციალიზმის გამარჯვების გზაზე, რომელიც პარტიამ და ხალხმა ვ. ი. ლენინის ხელმძღვანელობით გადადგეს, შეიმდგა გადაიქცა იმ ახალი სახეაროს ძალების მძღვარ წინსვლად, რომელსაც ეკუთვნის მომავალი. ჩვენმა პარტიამ, ეყრდნობოდა რა ლენინის საპროგრამო დებულებას იმის შესახებ, რომ ჩვენს სამშობლოს აქვს უველადერო, რაც სჭირია სოციალისტური საზოგადოების ასაწეველად, გადალახა უდიდესი სინდენი, განადგურა ტროცკისტა, შემარჯვენე ოპორტუნისტთა, ბურჟუაზულ ნაციონალისტთა და სხვათა წინააღმდეგობანი, გამარჯვებული გამოვიდა დიდ სამშობლო ომში და მოკლე ისტორიულ ვაგურში ჩვენს ქვეყანაში მოახდინა უდიდესი გარდაქმნები სახალხო მეურნეობის უველა დარგში.

70 წლის მანძილზე დიდი ოქტომბრის სამშობლო — სსრ კავშირში საუკუნეთა ტოლი გზა ვადლო. მისი მნიშვნელოვანი შედეგთა რეალური სოციალიზმის აწეება, რომლის მსგავსიც კაცობრიობას არ ახსოვს. ჩვენი ქვეყანა გადაიქცა მძღვარ ინდუსტრიულ სახელმწიფოდ, რომელსაც უდიდესი ეკონომიკური და მეცნიერულ-ტექნიკური პოტენციალი აქვს. მიღწეულია მსების განათლები და კულტურის მსოფლიოში ერთ-ერთი უველადე მადლი დონე, გაუმჯობესდა ხალხის მატერიალური კეთილდღეობა, თითქმის უცვლელ დღე ათასობით ოჯახი დღეისაწადლობს ახალმოსაზღვრებს. სოციალისტურმა რევოლუციამ შორსმოდ ახამიანს მიაწვია რეალური უფლებები და თავისუფლება, დაამკვიდრა ცხოვრების დემოკრატიული ფორმა. საბჭოთა ხელისუფლების წლე-

ბის მანძილზე საქმიან დადასტურდა ხალხთა თანასწორობა, მათი მშური თანასწორდობა შეიქმნა ერთიანი საბჭოთა ხალხის წინაშე. ჩვენს ქვეყანაში სსრკრესი ვითარდება თითოეული ერისა და ეროვნების საკეთილდღეოდ, მათი შემდგომი დაახლოების ინტერესებისათვის. ჩვენი ქვეყნის ხალხებს აერთიანებთ მტკიცე შეგობრობა, სოციალისტური ინტერნაციონალიზმი და საბჭოთა პატრიოტიზმი. ჩვენი ქვეყანა პირველია, აღნიშნული სკკ ცენტრალური კომიტეტის მიმართვაში საბჭოთა ხალხისადმი, სადაც სოციალიზმი პრაქტიკულად განხორციელდა ოქტომბრის გამარჯვებამ დაამკვიდრა ადამიანთა სოციალური უფიერების ისტორიულად უმაგალითო საფუძველები, მშრომელთა ძალაუფლება — პოლიტაში, წარმოების საშუალებათა საზოგადოებრივი საკუთრება — ეკონომიკაში, კოლექტივიზმი და ამხანაგური ურთიერთობა — ადამიანთა ურთიერთობაში. ეს რევოლუციური გარდაქმნები სოციალისტური წუობილებისათვის და თავი, საარსებო ძალების უშრტი წყაროა.

დიდმა ოქტომბრმა მეფის რუნეთის განაპირა ჩაგრულ ხალხებს, მათ შორის ქართველ ხალხსაც, სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული განვითარების ნათელი გზა დაუხსნა. საბჭოთა წლებში საქართველო ჩამორჩენილი აგრარული რესპუბლიკიდან გადაიქცა დიდად განვითარებულ ინდუსტრიის, მსხვილი სოციალისტური სოფლის მეურნეობის, მოწინავე მეცნიერების, ტექნიკისა და კულტურის რესპუბლიკად. საქართველოში პირველი ზეუწიდეების მანძილზე გაჩნდა მრეწველობის ახალი დარგები: მანქანათმშენებლობის, ქიმიური, ფეროშენიგნობის, ცემენტის წარმოების, ნავთობმომპოვებელი, ზამბის ქსოვილებისა და ა. შ. მძიმე მრეწველობის უპირატესი განვითარების საფუძველზე მთლიანად შეიკვალა მრეწველობის სტრუქტურა, ამაღლდა მექანიკის დონე სახალხო მეურნეობის უველა დარგში. რესპუბლიკის ინდუსტრია კიდევ უფრო სწრაფად განვითარდა დიდი სამშობლო ომის შემდეგ წლებში. საბჭოთა საქართველოს სამრეწველო პროდუქცია იგზავნება ჩვენი ქვეყნის უველა კუთხეში. საზღვარგარეთის 80 ქვეყანაში.

ინდუსტრიულ რელებზე გადავიდა სოფლის მეურნეობის ისეთი დარგები, როგორცაა მეჩაიობა, მეცხარეობა, მევენახეობა, მებოსტნეობა, ასევე ფართოდ განვითარდა ტრანსპორტი, კავშირგაბმულობა და სამშენებლო ინდუსტრია.

რესპუბლიკის ეკონომიკისა და კულტურის განვითარებაში უდიდესი წვლილი შეაქვს ჩვენს ინტელიგენციას, მეცნიერებს, კულტურის მოღვაწეებს. დიდი მიღწევისა ლიტერატურისა და ხელოვნების დარგში. ჩვენმა მწერლებმა შექმნეს შესანიშნავი ნაწარმოებები, რომელ-

ბიუ სამართლიანად ითვლება არა მარტო კართელი, არამედ შიღვი საბჭოთა ხალხის კეთილდღეობად. ერთი სიტყვით, ბევრი რამ გაცემდა, მაგრამ კიდევ უფრო მეტია გასაკეთებელი. ბევრი ნაკლი და ხარვეზია აღმოსაფხვრელი როგორც ეკონომიკის, ასევე იდეურ-აღმშრომლებლობით სფეროში. ხალხთა შეგობრობა — აი ის დიდი ძალა, რომელიც ვერძარება ნაკლოვანებათა დამღვევად, ახალ გამარჯვებათა მოპოვებაში. ჩვენი რესპუბლიკისათვის ძალიან მნიშვნელოვანია 1957 წლის დეკემბრის, როცა არსებულია სტატუსმა უბედურებებმა დიდზე დიდო ზარალი მოგვადგინა, რომელმაც ათობით ადამიანი შეიწირა. ისტორიაში ჩაიწერება ჩვენი რესპუბლიკის თითოეული შრომელის, შიღვი საბჭოთა ხალხის უფრაცი სიმტკიცისა, ვაჟაკობისა და ზნეობრივი კეთილშობილების ფაქტები, რომლებიც ამ ძველ ბედობის ფაშს გამოვიდნენ. ძმური დამხმარების ზელი გამოვივირდეს რუსებმა, უკრაინელებმა, ბელორუსებმა, აზერბაიჯანელებმა, სომხებმა და სხვა ერების წარმომადგენლებმა. ეს იყო ჰერმეტიკად შეგობრობის, ძმური დამხმარებისა და მხარდაჭერის დიდებული დემონსტრირება.

ჩვენი ქვეყანა რევოლუციური ნაბიჯით მიიწევა წინ. უველგან და უველაფერში მოძრაობის, ძიების, განახლების ატმოსფერო სუფევს. იწმინდება ზნეობრივი ატმოსფერო სოციალიზმში. ამ საბრძოლო შემოქმედებით განწყობით ვებებმა საბჭოთა ხალხი ოქტომბრის დიად დღესასწაულს — მსოფლიოს პირველი სოციალისტური საბელშეფოს ბიოგრაფიის სამოცდამეათე წელს. დიდი ოქტომბერი ვაძიებდა ჩვენს დღევანდელ საქმეებში. სსრ კავშირში გაზადებულ გარდაქმნა, რომელიც ათობით არსით რევოლუციური აღმშენებლობითი მუშაობაა, მიზნად ისახავს დაჩქაროს სოციალისტური სოციალიზმის პროგრესს, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება. ეს არის სკკ ცენტრალური კომიტეტის აპრილის (1955 წ.) პლენუმისა და სკკ XXVII ურილობის გეზი. სკკ ცენტრალური კომიტეტის 1957 წლის იანვრის პლენუმმა დააკრებდა გარდაქმნის ამოცანები პარტიისა და ხალხის პოლიტიკური საქმიანობის შიღვ ფრონტზე.

ჩვენი პარტია თანმიმდევრულად ახორციელებს სახალხო მურწილობის დრმა პროგრესარქციას, გარდაქმნის ეკონომიკის უმნიშვნელოვანეს დარგების მართვას. ამის საფუძველზე ქვეყანაში მატულობს იმ შრომითი კოლექტივების რიცხვი, რომლებიც გულდაჭერებით წარმართვენ მუშაობის უფქტიანობისა და რეგულაციონის გაზრდისათვის. სორციულიდება პროდუქციის ხარისხის ძირეული გაუმჯობესების ღონისძიებანი. მე-12 ზოფლედის პირველ წელს გადაჭარბებით შესრულდა სახალხო მურწილობის ძირითადი მაჩვენებლების

საგეგმო დავალება. ეროვნული შემოსავალი გაიზარდა 4,8, ხოლო სამარწველმწარმოების მოცულობა — 5,1 პროცენტს. მანქანების შედგენის შიღვიანა მოსავლიანობამ შეადგინა 210 მილიონი ტონა. ეს თითქმის 30 მილიონით აღმატება წინა ზოფლედში მისი წარმოების საშუალო წლიურ მოცულობას. დიდი სახიკეთო ძებრება სოციალურ სფეროში, კულტურულ ცხოვრებაში. მაგრამ მიღწეულს არ უნდა დავჭარდეთ. გადადგმულია შიღვი პირველი ნაბიჯები. ძირითადი საშუალო წინ გველის. ჩვენ ვახსოვს ვ. ი. ლენინის მითითება — „დიდი რევოლუციის წლისთავი რომ ვიდგინასწაულოთ, ამის საუკეთესო საშუალება — უფრადდება მივაპურთ მის გადაუჭრელ ამოცანებს“ (თხზ., 23, გვ. 111). დირსულად აფასებს რამიღწევებს, კომუნისტური პარტია ხედავს გადაუჭრელ ამოცანებსაც, ახორციელებს არსებულ ცვალიანობათა აღმოსფერის ღონისძიებებს. ნაკლოვანობა, რომ ჩვენ ძვირად დავგვიყდა 70-იანი და 80-იანი წლების შიღვი დავგვიტული შეედომება, როცა გაჩნდა უძრამის ტენდენციები, დაგროვდა გადასაჭრელი პრობლემები, სოციალიზმისათვის უცხო მოვლენები. ამიტომ ცენტრალურმა კომიტეტმა საქირიდ მიიჩნია რევოლუციური სიმტკიცით შემოხმარუნებინა შიღვი ჩვენი ცხოვრება და მუშაობა უკეთესობისკენ. და XXVII ურილობა, რომელიც უკომპრომისო, გულახდილი შეფასება მისცა უოველივე ამას, დადავა გარდაქმნის გზას, შექმნილი სიტუაციის გამოსწავრებისათვის საქირი ღონისძიებების შემუშავებისა და განხორციელების გზას, რამაც ხალხის ფართო მხარდაჭერა მოვა. ამიტომ ჩვენი წინსვლის გარანტიაა ის, რომ გარდაქმნით დინტერესებულთა ხალხი, მუშათა კლასი — საბჭოთა სასოციალიზმის წაშუვანი ძალა. პარტიის გეზის განხორციელების გარანტიაა სოციალისტური წყობილების დემოკრატიზმის უოველშირივი განვითარება. მეტი დემოკრატია კი მეტი სოციალიზმის ნიშნავს. სკკ ცენტრალური კომიტეტის იანვრის პლენუმზე აღინიშნა, რომ პარტია როცა ახორციელებს დემოკრატიას, ხალხის თვიომართველობას, კრიტიკასა და თვითკრიტიკას, განამტკიცებს სოციალისტურ კანონიერებას, ამაღლებს პიროვნების ღირსებას, იცავს სოციალურ სამართლიანობას, მით იგი ფართო ასპარეზს აძლევს სოციალიზმის უველზე დიდ აღმშენებლობის ძალას — თვისუფალი ადამიანის თავისუფალ შრომის თავისუფალ ქვეყანაში.

სკკ XXVII ურილობაზე საგანგებოდ აღინიშნა, რომ ჩვენი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დაჩქარება დამოკიდებულია თავისუფალი ხალხის, თითოეული ადამიანის გააქტიურებაზე, მათ შეგნებულ და საზრიან მოქმედებაზე. გარდაქმნა, როგორც დაჩქარების მოთავარი, პირობა, ადამიანისათვის არის გათვა-

დისწინებული და ამიტომ იგი ადამიანს უნდა განახორციელოს, რომ სწორედ ადამიანს, როგორც ვ. ი. ლენინი აღნიშნავდა, გარდაქმნის ფაქტში თავისი ინტერესებით, შეზღუდულებით, საზრუნავით, ანტიდემოკრატიული პოტენციალით. ამ ეს არის გარდაქმნის დრო აზრის, და ამავე დროს, ადამიანის სოციალურ-კომუნისტური პარტია უვლავდრის აქტივში ადამიანის, რომ გამოიწვიოს მილიონობით ადამიანსა ინტერესი და შეგნებული დამოკიდებულება დასახული ამოცანების განხორციელებასაღმე, დაარწმუნონ ისინი გარდაქმნის აუცილებლობაში. ამიტომაც, რომ შრომითი გააქტურებისათვის პარტია გადაწყვეტს წინაშეგდობას ანიჭებს მუშაკთა მატერიალურ და მორალურ სტიმულირებას, მათ დაინტერესებასა და მონდობებას. ეს კი დიდი გარანტიაა შრომის ნაყოფიერების გადღებებისათვის, რაც აუცილებელია ახალი საზოგადოების აშენებისათვის.

ახლოდება დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 70-ე წლისთავი. ამ თარიღის მოახლოებასთან ერთად ჩვენს ქვეყანაში დღითიდღე იზრდება შრომითი და პოლიტიკური აღმავლობა, ძლიერდება საზოგადოებრივი ინტერესი დიდი რევოლუციისა და სოციალისტურა მშენებლობის ისტორიისაღმე, უცვლელი იმისაღმე, რაც პარტიისა და ხალხის რევოლუციურ დიდებასა და საამაყეს შეადგენს. 1921 წლის ოქტომბერში „პრავდაში“ გამოქვეყნებულ სტატიაში — „ოქტომბრის რევოლუციის ოთხი წლისთავისათვის“ ვ. ი. ლენინი აღნიშნავდა, რომ ჩვენ უფლება გვაქვს ვიამაყეთ და ვამაყობთ კიდევ ამით, რომ წინადაგებდა ბედნიერება დაგვეწყო საბჭოთა საბუნაქოის აშენება, დაგვეწყო საზოგადოებრივი ისტორიის ახალი ეპოქა, ახალი კლასის ბატონობის ეპოქა, ამ კლასისა რომელიც ყველა კაპიტალისტურ ქვეყანაში დარავრულია და ყველგან ახალი ცხოვრებისაქენ, ბურჟუაზიაზე გამარჯვებისაქენ, პროლეტარიატის დიქტატურისაქენ, კაპიტალის უღლისა და იმპერიალისტურა ომებისაგან კაცობრიობის განთავისუფლებისაქენ მიისწრაფვას. დიდი ლენინის ეს

სიტყვები განსაკუთრებით მკაფიოდ გავრეწნებს ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის წინაშეგდობას და ქვეყანაში სოციალურ-დემოკრატიული გარდაქმნისათა აუცილებლობას, განსაზღვრავს სოციალიზმის სრულყოფის გზებსა და მეთოდებს.

უცვლელი, რასაც დღეს ჩვენი პარტია, ჩვენი ქვეყანა აქეთებენ, დამაჩრებლად მოწმობს: საბჭოთა კავშირი ოქტომბრის დროის, სოციალური სამართლიანობის იდეების, პროგრესისა და მშვიდობის დროის ერთგულია. დიდი ოქტომბრის 70 წლისთავი აღნიშვნის საუკეთესო საშუალებაა ყველა შრომითი კლასებისათვის, ყველა ორგანიზაციამ, თითოეულმა მათგანმა გააქტიუროს მუშაობა, მიადროს ახალ წარმატებებს სოციალურ-დემოკრატიული განვითარების დაჩქარებისათვის, სკკპ XXVII ყრილობისა და ცენტრალური კომიტეტის აპრილისა და იანვრის პლენუმების გადაწყვეტილებათა განხორციელებისათვის ბრძოლაში. ასეთია პარტიისა და ხალხის ერთიანი ნება, ერთიანი მიზანი. უცვლელი დასახულის შესრულება — ოქტომბრის რევოლუციური საქმის დიდებული განგრძობა.

ოქტომბრის 70 წლისთავი არა მარტო საბჭოთა ხალხის დიდი დღესასწაულია, არამედ იგი სოციალისტურა ქვეყნების ხალხებს, პლანეტის ყველა პროგრესული ადამიანის დღესასწაულია. ეს ჩვენი მიზნაც არის, რომლის სიმამლადანაც უნდა გავიზიაროთ მსოფლიოში მიმდინარე ცვლილებები. მთელი პროგრესული ძალების ამოცანაა პლანეტას ავაცილოთ თავიდან ბოროტული ომის საფრთხე. ჩვენი პარტიისა და სახელმწიფოს კურსი მსოფლიო პოლიტიკაში თანმიმდევრულიად მშვიდობისმოყვარულია, ოქტომბერი და მშვიდობა განუყოფელია. რაც უფრო ძლიერია სოციალიზმი, პროგრესული ძალები, მით უფრო მტკიცეა მშვიდობა, მით უფრო საიმედო ხელშია ოქტომბრის საქმე, საქმე, რომლისთვისაც იერსიმე უტყვედნენ ზამთრის სასახლეს ოქტომბრის ვმირები, გრძელდება, იგი ცოცხლობს ყველა მშრომელი ადამიანის გონებასა და გულში.

მანანა გვეტაძე

რაჭდენ გვეტაძე

დაბადებულია 90 წლისთავის ბავშვში

რაჭდენ გვეტაძემ, როგორც შემოქმედმა და მოქალაქემ, რთული გზა განვლო. მან წლის გარდაიყვალა, — ეს შემოქმედების შუადღეა, მაგრამ რის გაკეთებაც მოასწრო, ისიც საჩინო წვლილი შეიტანა საუყურის ქართულ ლიტერატურაში.

რაჭდენ გვეტაძე იყო შემოქმედი, რომელმაც იოლი გზით არასოდეს უღვლია, მისი შეგობრის, ღვიან ასათიანის სიტყვებით რომ ვთქვათ, მან გაიარა მანძილი უბრალო ბიჭის გღვინისგან ქართველ მწერლამდე ისე, რომ არცერთხელ არ შეუბღვავს ეს მალაღი სახელი.

***

ო, ჩემი სახე, თეთრი როგორც სილოს
 ეშვები
 კვლავ აღარ მომწონს უნებურად
 ღიმილნაბედი,
 მხურვალე ლოცვით დავიღალე და ძირს
 ვეშვები.
 ჩემი ფიქრები წისლიანი ვერ არივრადღენ
 და სონეტის ქვეშ უხმოდ იწვიან როგორც
 აბედი
 ღარიბი გვარი და სახელი გვეტაძე რაჭდენ.

ახე წერდა პოეტი თავის „ავტობიოგრაფიაში“, მაგრამ ასეთი ხედავ უთუოდ ზედმეტად მოყრატულად იყო უკვე პირველ ლექსებშივე, რომელნიც ქართულ სიმბოლიზმს უკავშირდებოდა, გამოჩნდა ჩაფიქრებული პოეტი და შეიძლება ეს პოეზია კამერული იყო, მაგრამ ფაქტობრივად მსუბუქი და მღვდრის ლექსები პროფესიონალიზმის წინაშეს ატარებდნენ. ბუნებრივია, რომ ამ პერიოდის ლექსებში უმთავრესი განწყობა პოეტისა სევდაა და მარტობა, ხოლო პოეტურ აქსენტურებში ხშირად შეხვედებით მიტოვებულ სასაფლაოებს, დაშვრულ სახითებს, ცაც სარკეებს. პოეტის ფუნქციას ამფოთებდა ბიბლიური სახეები თუ სახედები,

გაუგებარი და შეუცნობელი საწუთრო, უვლადური ის, რაც აღეღებდა მის ლიტერატურულ თანამომეებს, მაგრამ ახვევ მისი თანამომეების მსგავსად, ბევრი იყო მის ლექსებში უშუალოდ ქართულ, უფოთი სინამდვილესთან შეხებით აღებუდილა და პირადი შთაბეჭდილებებით გასხვიანებული.

რ. გვეტაძის ადრეულ ლექსებში შეხვედებით ისეთ ტრაგულ პიროვნებებს, როგორც 'ლევინე უიროსმანი და მამია გურიელი, — ჩანს, სწორედ ამიტომ გამზდარან პოეტის დინტერესების მიზეზი. ისინი სავსებით ლოგურად ჩნდებოან რაჭდენ გვეტაძის იმდროინდელ თაღბა ფერებით შემოსილ პოეზიაში, 'თუმცა თავისებური ფიქრი მომავალზე წოგჯერ გამოკრთის ამა თუ იმ ლექსში:

შემოიხვიე მწუხარება ვით ჩაბალახი
 სიკვდილის ღანდი ჩემ სასთუმალს აღარ
 შორდება,
 აღბათ ამოცა უფრო ღერჭი მაშინ ბალახი
 ჩემი ბავშვობა როცა სტეაში განმოკრდება.
 („შემოიხვიე მწუხარება ვით ჩაბალახი“)

თვით სიყვარულის განცდა პოეტისათვის მიტოვებულია, რადგან ისიც რაღაც აღუვებელი საწაული გამზდარა მისთვის:

გამაცუნეს, ხელი მას კქონდა ვით ღადარი
 და შეღებ ვერ ვნახე, ვერ შევხვდი
 ერთმანეთს
 მარტო თუ სხვასთან, არ ეცოცა, სად არი
 ქუჩაში მათბოვარს ვაჩქებ ერთ მანეთს.
 („სინამდელი“)

ან:

და ცესოვრობ მარტო ცრემლში ნაბანი
 ვინა ვარ, რა ვარ, ვდარღობ სულ ამით,
 რისთვის დამტოვე როგორც ვაბანი,
 მითხარი რამე, ჩემო სულამიტ...
 („სულამიტი“)

ან:
 „ქალი ლოცვებით მტვერ გადაყრილი,
 ქალი, რომელიც წარსულს სტიროდა,
 მე შემიფარდა ვით მზე დახრილი,
 როცა წვიმებით ქინჯა ყვიროდა.
 („გეტსიმიანიის ღამე“)

და აქვე უცნაური აღხარება, მაგრამ უთუოდ საყურადღებო:

მე ასე ძლიერ შემეფარდა საქართველოთი
 (ამ აღსარებას აღზათ ბევრი არ დაუტყრებს)
 ხეატიან ღიმილს მოუთმენლად დიდხანს
 გელოდი შენ ქვერას თვალებს სხვა მზის შვილი
 ვერ გაუტყრებს.

საქართველო არაერთხელ შემოდის რ. გვეტაძის იმპროვიზებულ ლექსებში, ზოგჯერ არა-პირდაპირ, მაგრამ საკმარისია რაღაც სპეციფიკურად ქართულის ხსენება და ლექსი უკვე სულ სხვა ელფერს იძენს:

დაღმართზე შენმა მუხლის სიმადრემ
 და გაღიმებამ ზღაპრულ არეში
 უცერად ფიქრის მწვერვალს მიმაცრეს
 ვით მომასტერი დავით გარეჯის.
 („მამადავითზე“)

როგორც ცნობილია, ქართული სიმბოლიზმი არ თუა ორთოდოქსული სიმბოლიზმი და მის მიმდევართათვის ეროვნული თემა თუ სოციალური უოფა ლიტონი სიტყვები არ უოფილა. გამონაკლისს, ამ მხრივ, არც რაჟდენ გვეტაძემ წარმოადგენს:

თამარის დროის მენატრება ქუჩა, ყაფანი
 ახ, ჩემ სურვილებს სასიკვდილო ვამი
 არუხებს, რომ ალილოზე აღარ დადის მთვრალი
 მყუარო რომ ვეღარ ვხედავ ტყის სიმწვანეს
 და მაღალ მუხებს, მალჩობს თბილისი ქიშკრების და
 კოკაინის, როცა დაცხრება მრუმე ქუჩებში აფლამაყლი
 მეტეხის თავზე გადავივლი როგორც კაინი.

დრო, მწუთოვარე და მრავალი ადამიანური სიმშინდის დამკარგავი შეუცნობელია პოეტისათვის ერთადერთი შუქურა, რომელიც გზისმკვლევია ცხოვრების მღვრიე შორევი, პოეზია.

მარტოდ დაჩენილს მტანჯავს ეამი
 ბნელ ანგარებით

მაგრამ მახარებს მხოლოდ ერთი — რომ ვარ მგოსანი.
 („სევდის თარმინდვი“)

უსათუოდ საინტერესო მოვლენას წარმოადგენს რ. გვეტაძის ლექსების ციკლი, გერმანიანული საერთო სათურით — „ვირების შესია“ (1924). იგია ამ ლექსების შექმნისა აღმა ფრანსის ფანისგან მოდის. ჩანს, მის ლექსებს გვეტაძემ იცნობდა, უოველ შემთხვევაში, ს. კლდიაშვილი ფგონებს, რა გულმოადგიენით სწავლობდა გვეტაძემ ფრანგულს, რომ ორიგინალში წაეითხა ფ. ფანის ლექსები. ტაციან ტაბიქე წერდა: „ქართულ პოეზიაში უთუოდ დარჩება, „ვირების“ ატარება ისე, როგორც ფრანსის ფანის ლექსები სამოთხევი ვირებით შესვლაზე“. აკ. ზაქარაძემ „ლიტერატურულ საქართველოში“ დასტამხულ წერაღმი „მერანის თუ სახედარო?“ გამოთქვა მოსაზრება, რომ რ. გვეტაძის ლექსების ციკლი პოლენიკაა ბარათიანშვილის „მერანთან“, რომ „ერთი აღიარებს კონფორმისმის, მეორე ეტრფიადება ნონკონფორმისმს“. თავს უფლებას მიუცემ, არ დაეთთანხმო ამ მოსაზრებას და აი რატომ. აკ. ზაქარაძე სავსებით სამართლიანად წერს: „ცერაბულ და რუსულ ლიტერატურათმყოფეობაში კარგად არის გაიკველი რომ ვირები (სახედარო, კარული) მათოდოფური სიმბოლია დამცირებისა და შორიადებისა (აგრეთვე აღორძინებისა). იგი ამადღებულხას და თავისუფალი, ანუ სიმბოლიურად მერანის, საპირისპიროა. სწორედ მოთმინების, დამცირების, შორიადების შინაარსი აქვს სახედარს რ. გვეტაძის ლექსებში“. უოველივე ეს ასეა, მაგრამ „ვირების შესიაში“ სხვა რაკურსია მოძენილი:

თქვენც იციოთ, ვირები კეთილი ხალხია;
 თვით ქრისტეს უოველთვის უყვარდა ისინი,
 მაგრამ დღეს მათ სულში სევდების აღხია
 და როცა სტირიან, სატანა იცინის.
 ამიტომ ვიფიქრე (სვობს სიტყვა აწყარი)
 გავექმე გრძელ ღამის მომაცდედ ფარაენებს
 შეეკრიბო მებრძოლი ვირების ლაშქარი
 სიციცხლე მოგუსპო ქედმაღალ მტარვლულს.
 მე ეს ამზავი არ მინდა საყვეხნად
 მენდობა ვირები, მიცნობენ მისიანს
 ო, ახალ მესიას მოიყვანს ამ ქვეყნად
 ზოჩობი, რომელიც ვაჩუქე ტიციანს!
 („ვირების შესია“)

სამოთხეში ვირების შესვლა ფრანსის ფანისეული მოტოვა. მაგრამ ფანისგან განსხვავებით, რ. გვეტაძემ წერს:

ვერ შეხვალთ ძმებო, სამოთხეში დღეს
 მარტო ვარჯით
 (ამაზე მახსოვს ბევრი ფიქრი ღამიბარჯია)

საუბრო არის გადავირდნა ცეცხლის
უპირისუ.
(„მანიფესტი ვიკრებს“)

აქ რომ, ვიკრები სიბოლოა არა მხოლოდ
მორჩილებისა, არამედ აღორძინებისაც, რაც
აქ, ბაქარქის სასხვათაშორისოდ ფრჩხილებში
აქვს აღნიშნული.

რ. გვეტაძის „ვიკრების მესია“ სწორედ ამ
რაკურსების გამოა განსხვავებული თავისთა-
ვად მშვენიერ მოსაზრებას ხიზიფოსისა და
პრომეთის შრომის განსხვავებულობის შემა-
ხებ, რომელსაც ჩვენ საკვებით ვიზიარებთ.
რ. გვეტაძის „ვიკრების მესიას“ ზელოდურად
თუ მივსუთავებთ, უნდა ითქვას ისიც, რომ
„მდებრივ ანუ სატარა საკუთარ თავზე“, რომე-
ლზედაც ძირითადად აგებულია „სახელოვანი თუ
მერანის“ კონცეფცია, ლექსების ციკლში „ვი-
კრების მესია“, არ შედის. არ შედის ამ ციკლ-
ში არც ლექსი — „შე ვარ გლადიატორი“,
რომელიც დაწერილია იმავე 1924 წელს, რაც
„ვიკრების მესია“ და გვინდა მთლიანად მოვიუ-
ვანოთ იგი:

და გვიან მივხვდი რომ სისულელეა
როცა ირგვლივ ცრემლებში ღელა
დროს მოსაყლავად ცოლს ეთამაშო
ყოველდღე ნარდი.

ო, აღარ ენატრობ დამემთავრებინა
ივალთოს აკადემია

და მეცხოვრა თამარის კარზე.
ახლა ჩემს ქარღვეში მზის ნაკადებია

და რომელიც დამწერს გენეალოგიას ჩემ
გვარზე —

ის იტყვის, რომ მე ვერ ავადგობდი ამ
საუკუნეს.

მესმის ქუდმოხრილს დედამიწა როგორ
გვგუნებს

ვიმღერო ლილეოს, მივდივარ რთველში
(მწუხარებას ვისთვის რა მოუცია)

მე ვარ გლადიატორი
და საქართველოს რომ არ დავცეს

სიკვდილის ტორი
რომ არ დამარცხდეს რევოლუცია

ჩემი ლოზუნგია, ყველა მებრძოლი
საქართველოში.

მე აწ სიფართულზე აღარ დამწერს ლექსების
წიგნებს

აღარც სონეტებს მისტორი კატეხზე,
ჩემი შემდეგი ლექსის თემა იქნება

„მოეტეხო, ბარიკადებზე“.

ყოველი სერიოზული შემოქმედისათვის ახა-
ლი ცხოვრება, ახალი ყოფა, არ შეიძლება, არ
განსაზღვრავს ფიქრისა და განწყობის საგანი.
რ. გვეტაძე ერთ-ერთი პარკელთაგანი იყო ქა-
რსიყველ მწერალთა შორის, ვისთვისაც ახალი

სამუშაო მახლობელი და გასაგები გახდა. უკან
დარჩა ცივი სარკების გულტილიზა ასასახა-
ვი ქვეყნისადმი, დაიკარგა სექტემბრის და
ახალი ცხოვრება ხმარობის შემოგნდნ [რ] გვე-
ტაძის პოეზიაში. 1926 წელს დაწერა ზღადა
„შერკვილქის დები“, რომელიც თავისი ჩანა-
ფიქრითაც და განზოცდებულობითაც, ჩემის აზ-
რით ერთ-ერთი საუკეთესო ზღადათაგანია
ქართულ საბჭოთა პოეზიაში. პოეტი იკონებს
ზავუიზობას და მთელი ამბავი, ამბავი ღამაში
დებისა, რომლებზეც იარაღი აისხვს და ტყვეში
გაპრილ ქმას მხარში აპოუდენენ, დანახულია
სწორედ პატარა ბავის ცნობისმოყვარე და
კვიციანი შერიოთ. ვადოღენენ წლები. ყველა
დიდი მოვლენა ცხოვრებისათვის თავის ანარცულს
პოულობდა რად. გვეტაძის პოეზიაში. 1927
წლითაა დათარგმნული რ. გვეტაძის ლექსი
„ვეფხისტყაოსნის“ პირველი ასოთაწყობა“,
მაგრამ არაფერია არ არის ამ ლექსში საუბო-
ლო განწყობით შთაგონებული. ეს ოდა მიძ-
ღენილია უჩინო ადამიანისადმი, რომელმაც
თავისი წველი შეიტანა დიდი პოეტის უკა-
დავყოფაში.

რად. გვეტაძე ხშირად იყენებდა სონეტის
ფორმას „ციხეფრეანწილების“ პერიოდში. ამ
ტრადიციას არც მოგვიანებით ღაღატობს მწე-
რალი. საქმარისა დავასახილოთ „ვარსკვლავთ-
მრიცხველი“, „ბერდენის თავზე“, „სტალინის
სურათს“ და სხვა. სამშულო ომის დღეებში
ხეფტი ლექსი გამოაქვეყნა პოეტმა. განსაკუთ-
რებული პოპულარობა მოიპოვა იმდროინდელ
ლექსებს შორის „სიმღერა შელაშხარებზე“,
რომელსაც მწერდენენ. რად. გვეტაძის პოეზი-
აში (ისევე როგორც შემდგომ პერიოდში), უხვად
აჩიან მოხსენიებულია რეალური პირები, ოქა-
ხის წევრები. ეს ტენდენცია ფაქტის განზოგადოე-
ბისა, დღეს ძლიერ ხაზგასმულია თანამედროვე
პოეზიაში. საერთოდ, რად. გვეტაძის ომის თე-
მაზე დაწერილ ლექსებსა თუ ნოველებში
ვხვდებით არაერთ სტრაქონს, დაწერილს ოში
მებრძოლ ვაჟთაგანებზე.

რ. გვეტაძის აქვს იტალიური პოემის შექმნის
ცდებიც. ასეთია პოემა „დედა“, რომელიც
ზალბთა მგეობრობის თემას ეხმიანება და ორი
შეუვარებულთა ახალგაზრდის ამბავს მოგვით-
ხრობს, აგრეთვე პოემა „მამიჭირბო“.

პოეზიას ბოლომდე ვერ უღალატა მწერალ-
მა, მაგრამ 1928 წლიდან, როცა მან დაწერა და
გამოაქვეყნა თავისი პირველი რომანი „ოთო“,
ლექსები მის ლიტერატურულ ცხოვრებაში მე-
ორე ხედზე გადავიდნენ. უყოყმანოდ შეიძლება
იტყვას, რომ როგორც პროზაიკოსი რ. გვეტა-
ძე გაცილებით საინტერესო მოვლენაა და უფ-
რო აშკარად გამოიყენებოდა ინდივიდუალობა.
„უცნაურობა და საზარატობა მისი სტილია და
მისი ხასიათი. ის მას სინამდვილეში პოულობს
და თავისებურად მშატერულად ხარშავს. ანა-
სავედურად ნურცინ მიიჩნევს, კინადაც ხე-

დღევანდის სინამდვილის გაუხარებლობა სწავლი-
 ეს რომ ახე არ იყოს, ზედღონება გამოწველ-
 ბული ფორტორაფია იქნებოდა, მტერი არაფერი“
 — თქვა მიხეილ ჭავჭავაძემ „ლაშურის სა-
 დამოების“ ვარშემო გამართულ დღესუბრაზე
 1935 წელს. სხვათაშორის, ამავე გამოსვლაში
 (რომელიც შემდეგ გამოქვეყნდა) მ. ჭავჭავაძე
 აღნიშნა რ. გვეტაძის როგორც პროლა-
 იოსის არსებითი თვისებები: მკაცრი ფაბულა
 და უცნაური ამბავი, რადიკალიზებული თხრობა
 და პოეტური თვალთახედვა, ზოლო „ლაშურის
 სადამოების“ „ლირიკული რომანი“ უწოდებდა.

პოეტის ზედწერა რ. გვეტაძის არაერთ პრო-
 ლულ ნაწარმოებში გამოვლინდა. ეს სახეებით
 კანონზომიერი იყო, რადგან რ. გვეტაძე პრო-
 ლაში მოვიდა როგორც უკვე ჩამოყალიბებული
 პოეტი, რომელსაც გამოკვეთული შემოქმედებითი
 ხიოგრაფია ჰქონდა. ამიტომაც მის პირველსავე
 დიდ ზედიტრისტულ ნაწარმოებში „თეო“,
 მკვეთრად გამოვლინდა პოეტური აზროვნება.
 დღეს, როცა ლირიკში ძალუძოდ შეიჭრა პრო-
 ლაში და თითქმის ჩვეული მოვლენა გახდა,
 ამის აღნიშვნა იქნებ ჩვეულებრივი რამ არის,
 მაგრამ მაშინ, 1928 წელს, როცა დაიწერა და
 გამოქვეყნდა „თეო“, ეს ნიშნავდა მწერლის
 თვისებები მანერის არსებობას. თვით ამ ნა-
 წარმოების ტონალობაც, მიღწეული თავი-
 ბერი რიტმით, ლირიკულია. ერთიანი რიტმი-
 ლობა თავიდან ზოლომდე გასდევს „თეოს“,
 რაც საკმაოდ რთული განსახორციელებელია
 ახეთ დიდტანთან ნაწარმოებში. და თუ ფორმის
 სფეროში „თეოში“ იგრძნობა მოდერნისტული
 პროლისათვის დამახასიათებელი ზოგიერთი
 თვისება, თავისი თემატიკით „თეო“ უთუოდ
 პრობლემური ნაწარმოებია იყო საბჭოთა ზე-
 დღისუფლების დამუარება საქართველოში მწე-
 რალმა ასახა თავისი გმირების ცხოვრების ფო-
 წზე. ეს ერთგვარი რქი იყო, რადგან ჩვეუ-
 ლებრი ნაწარმოების გმირები ცხოვრობენ
 პოლიტიკურ მოვლენათა ფონზე (თუ კი ასეთს
 უურადღება ერთობა ნაწარმოებში). უაფლანი
 და მირზა, ნახატონარი და ნამოქაშაგარალი,
 განახლებებენ ორ საწყის „თეოში“. პირველი
 დროშოქმული და განწირული, მეორე შპარდია
 და პერსპექტიული. არსებითად ეს ორი პიროვ-
 ნება თავისი ბედით, დამარცხებებითა და გა-
 მარჯვებებით, თავისი სიხარულითა თუ ტკი-
 ლებით წარმართავს მთელ ნაწარმოებს, სადაც
 ჩვენ ერთის დაცემის და მეორის აღწევების
 მოწმენი ვხვდებით. თეო უაფლანის ქალიშვი-
 ლია და მირზა უყვარს. იგი ერთის ან მეორის
 გზას უნდა დაადგეს, შესაძლებელია არ არსებობს.
 ადვილად გასაგები მერყეობისა და სულიერი
 ტკივილის შემდეგ, თეო მირზასთან ჩრება, რა-
 დგან გარდა იმისა, რომ მას უზრალოდ უყ-
 ვარს მირზა, მირზას შპარდზე ცხოვრებისეული
 სიხარული, რომელსაც უაფლანი ვერ ჩანწყდა
 და ვერ შეიძუა.

რადგან გვეტაძე უთუოდ ფლობს მკვეთრ-
 ლის ინტერესის დამახვის საიდუმლოებას. მისი
 სიუჟეტები აღსახეა თავისთავად საინტერესო
 პერიპეტეტიკით, ამიტომაც მისი „თეო“ უთუოდ
 ტრიაია, ამ სიტყვის საუკეთესო გაგებით. მაგ-
 რამ უნდა აღნიშნოთ ისიც, რომ ეს ეფექტუ-
 რობა აუჯანლია ნამდვილი ზედღონების რანგში.

ჩვეულებრივ, როდესაც სიუჟეტი მძაფრად
 დინამიურია და პრიორიტეტი მას ეკუთვნის,
 თითქმის უკველთვის ნაწარმოებში რამდენადმე
 ინტერესი ხასიათები და პირველ, როცა ვში-
 რთა ფსიქოლოგია, ხასიათია წინ წამოწეული,
 სიუჟეტის არქიტექტონიკა თავისთავად ნაკლებ
 საინტერესო ზდება. მიუხედავად იმისა, რომ
 რ. გვეტაძე უპირატესად მძაფრი სიუჟეტობისა
 თუ უცნაური ამბების მოყვარული მწერალია,
 მასთან ხასიათები დაჩრდილული არ არიან.
 ამას მოწმობს თუნდაც უაფლანის სახე „თეო-
 დან“. რელიეფურად, დაუფიქრებლად არის გა-
 მოკვეთილი ამ ზეაივი შეხატონის თავისებუ-
 რად ტრაგედული სახე შეხატონისა, რომელიც
 თავის ცხოვრებას მეუღლეობისა სასაქონლოში
 ასრულებს; უფრო სქემატურად გამოიუფრება
 მირზას სახე, ალბათ იმიტომ რომ ავტორი მი-
 სი ხასიათის უკელა ზეუელი დადებითად შეე-
 ცადა წარმოდგენა, ეს კი გარკვეულ სიძნე-
 ლეებს შეეცადა. მირზაზე გაიკლებით შთა-
 ბეჭდავნი გამოვიდნენ მეორეხარისხოვანი პერ-
 სონაჟები — უაფლანის მოურავი ფილო, მოა-
 ზლე თუთია. როგორც ვთქვით, „თეოში“ უზვა-
 დაა პოეტური აზროვნების ნიშნუები. მაგალი-
 თად, „ქულაში სიხარული ფტევიეთ ეყარა“...
 ან „დაძარფველ თითებით გამალებით მარქო-
 ლავა ვიშრის კრიალოხანს, რომელიც მოვ-
 ლის შეწეზე ისე ჭეოდა და კიაფობდა, თით-
 ქოს გაუზღენავი ზაქების თვალთა გუგები უო-
 ფილიყო ყათიანზე ასხმული“. უკელაფერი, რაც
 „თეოში“ ზდება, იქნებ ეს უაფლანის ცხოვ-
 რების აღწერა თუ შეწევიკებისდროინდელი
 თბილისის სურათები, მოქცეულია ერთ რტ-
 მულ ჩანახატში:

„ომი დაიწყო სოფელი იკლებოდა ახალგა-
 ზრადებისაგან. ხაშურის სადგურზე მთელი დღე
 დამე ისმოდა ხმაური, იყო განგავი, აქა-იქ სი-
 ზღერა.

სიმდებრით მოდიოდნენ ახალი გუნდებიც.
 მათ უზმაურად მოყვებოდნენ მამები, დედები,
 ან ახლობელი ნათესავები.

ვაკონები სკებს ჰგავდნენ. დამდგარი ბზუი-
 ლის გამო, ყურთან ტურმიტანლინი ეუზნებო-
 დნენ ერთმანეთს სააღერსო და სანუგეო სი-
 ტყვებს“.

სხვაგან კი იგივე მონოტონობით: „თეატრე-
 ბის, კლუბების და რესტორნების წინ, ქუჩებ-
 ში სიბიძლით დაღლილი ბიჭები, შემოხვევით
 გზას აკედნილნი, მჭერასული ქალები და სხვა
 ზედღობის არამქონენი, რიგრიგად გამოვირად-

ნენ საბჭოელი გაზეთების სახელებს. „რ. ვე-
ტაძე ზნორად ერთი მცირე განსაზღვრებით ამ-
ბობს რაღაც ძალიან არსებითს, მთავარს. მოუ-
ვანილ ამონაწერში მე ძალიან მომწონს „შე-
ჩასული ქალები“, ის რაც ამ სინტაგმაშია
თქმული, ზნორად უთქვამთ ვარკვეული ასაკის,
გარკვეული ზიოგრაფიის ქალებზე, მაგრამ არა
ასე (ისიც პარაზულ ნაწარმოებში).

რ. ვეტაძის ნეტროლოგიდან: „თეო“ მნიშ-
ნელოვანი მოვლენა იყო ქართული საბჭოთა
პროზის ისტორიაში. უკვე ამ პირველ რომან-
ში მთელი სისავსით გამოჩნდა მწერლის ბე-
ჭი ბიტირისტული ნიჭი, მოვლენათა რეალისტური
ასახვისა და ვადმოცემის ღრმა უნარი. ამ რო-
მანის თემა იყო სოციალისტური რევოლუციის
გამარჯვება საქართველოში. ეს იყო პირველი
პროზული ნაწარმოები, რომელიც მიქვლენა ამ
დიდმნიშვნელოვან მოვლენას და რომელშიც
ნათლად აისახა ქართველი ხალხის ბრძოლა თა-
ვისუფლებებისა და დამოუკიდებლობის მოსამკე-
ზლად“.

მომდევნო რომანი „კიაკოვანი“ (1981 წ) იმავე
წლებს და იმავე ვითარებას ასახავს, რაც „თეო“,
მაგრამ იგი გაცილებით უფრო მასშტაბურად
არის დაწერილი. რომანში ერთი სოფლის მკე-
დრთა რთული და სინტერესო ზიოგრაფიაა
ვადმოცემული. მწერალი კარგად იცნობს იმ გა-
რემოს, რომელსაც ადწერს, იმერეთის სო-
ფელი, ქუთაისი... მეტად კლორიტიული ტიპა-
თი შექმნა მწერალმა ამ რომანში.

ზოსრო და ანუბი, ოქროპირი და თეოფილი
ძუნწი შტრიხებით, მაგრამ დანამახსოვრებლად
არან დახატული ძირითადი აქცენტები არმას
ცხოვრებაზეა ვადატანული არმას ცხოვრება
რომანში დახატულია რთული სოციალურ-პო-
ლიტიკური ვითარების ფონზე. ირმა მწრომელი
და პატიოსანი გლების შეილია. ამას რომანის
პირველსავე სტრიქონებიდან ვივებთ: „ამბავი
იწუბა უბრძოლად — ირმას მამას, თეოფილეს,
დღე და ღამე ვაერთიანებული ჰქონდა, მაგრამ
ოჯახის რჩენა მაინც უჭირდა.

ხელისგულისობდნა ენაში არასოდეს მო-
უტრეფია ერთ საწმინდელზე მეტი უფრძენი. დი-
დობნის წინათ ვაშენებული, დაყინებული ზევა-
რი კიბლა-კიბლა ისხამდა, ღვინო ურველ
წილს შევეე დგებოდა“. ამისთვის, რომ ოჯახს
დირსეულები გაუზღვეს, თეოფილემ ტყიბულის
მალაროებზე შეშობა, მართლაც დღე და ღა-
მის აერთიანებს. ირმამ ქალიშვილობა გაჭირ-
ვებაში ვატარა. სხვანაირად წარმართა თეო-
ფილეს ძმის ზოსროს ცხოვრება. ზოსრო ვეჭ-
რობით და ჩარჩობით ვაბობოლდა, ცოლად
შეირთო ვაკორტებული აზნაურის ქალი. მის-
თვის უცხოა გლების სატკივარი და წუბილი.
მაინც უცხოუფილია ზოსრო, რადგან მემკვიდ-
რე არა შეავს... სინტერესოა, რომ ორი სხვა-

დასხვა სოციალური ფენის წარმომადგენლად
მწერალმა სწორედ ძმები გამოიყვანა.
რომანში შემოყვანილია ვინმე „თადეოზ“ მო-
რჩაძე. იგი მემამზებ ვლტებებს უდგას საბა-
ვეში, რომელთა შორის არმას რჩეულიც —
როინ ზუტაშვილიც არის. რასაკვირველია,
მორჩაძე სტიქიური მემამზებია. მას ზოლომდე
გააზრებული არა აქვს თავისი მოქმედება, მა-
გრამ ის უკვე მებრძოლია. ფრონტზე ნაშე-
რმა თადეოზმა ისწავლა სიძულელი, ხოლო
როცა დაბრუნებულს ოციცტრი შემოაკვდა,
ტყის შეთარა თავი და თანამებრძოლნიც გაი-
ჩინა.

შექმნილი ვითარების გამო, ირმა იძულებუ-
ლია ცოლად ვაშუქვს თავისივე ყოფილ მას.
წავლებელს ოქროპირს. დრომ ოქროპირი წა-
მოატოტავა და იგი მენწვეიკური ხელისუფ-
ლების დროს ერთ-ერთი თვალსაჩინო პირობა გა-
ხადა. მაგრამ ირმას არ შეუძლია, შეეთვისოს
მას და იგი სტოვებს ქმრის ოჯახს; მრავალი
გაჭირვების შემდეგ, სასოწარკვეთილს მეწვის.
ქვილემ ბოში ვეტაძემ ვადაარჩენს. მასაც ზურგს
უჯან მთელი ცხოვრება აქვს მოტოვებული. გა-
დის დრო და ეს ორი მარტობელა ადამიანი
ერთსაერთში მპოვებს სიმწვიდეს და ცხოვრების
მიზანს. ასეთია „კიაკოვანის“ სიუჟეტური ქა-
რგა.

მკერთი ვაბუნა და უცნაური ამბავი, პო-
ტური აზროვნება, მკოთხეულის ინტერესის და-
ძახება უნარი და უადრესად რაფინირებული
მეტყველება, რ. ვეტაძის, როგორც პროზაი-
კისის იეს თვისებები, „კიაკოვანაში“ ხელშე-
სახებად გამოჩნდა. უნდა აღინიშნოს, რომ
„კიაკოვანის“ ვმარება წმინდა იმერული კა-
ლითი მეტყველებენ, მაგრამ ისიც უნდა ითქ-
ვას, ეს ღამაში იმერული კილია, რადგან აუ-
ტორის გულუხვად იდებს რა დღალექტოშემბს,
იყენებს მათ დიეტრატურულ კონტექსტში
და კარგი მუსიკალური სმენით, ასე რომ ხანდახან
ძნელდება კიდევ მათი შემჩნევა.

სულ სხვაგვარად მეტყველებენ „ლაშაური
საღამოების“ ვმარები. ბატონი ოთარ ჩხეიძე:
„ლაშაური საღამოები რო ვამოქვეყნდა რაფ-
დენ ვეტაძისა, ცოტა არ იყოს ამოსუნთქა
ქართველმა მკითხველმა, სხვა სარკმელი ვაი-
ლო, სხვა სიოქ დაჭკროდა. ვამოტრევენ მარ-
თლაც და მარბლაც სულ სხვაგვარი პერსონა-
ეები, პოეზიით რო ვატაკებულან, ხელოვნებით
რო ვატაკებულან, თეატრზე მსჭაღებულან, ანთუ
მსჭაღობასაც რო თავა დავანებოთ — სიყვა-
რულით რო ვატაკებულან.

თუმცა უნდა ითქვას, ვაპირილებს აქაცა ხა-
წაფი, დამბაჩასაც დასკლიან აქაცა („ჩაფხან
დადეშქლიანი“), ოღონდ ეს მაინც ვამონაკრ-
თომია მშენადელი მხატვრული ვაწყოებობები-
სა, მთავარი არ არის“.

„ლაშაური საღამოები“ რომანი არ არის,

თუმცა დიდებულნი ნაწარმოებია და გმირთა საქმის რაოდენობითაც ხასიათდება. „ლაშურ საღამოებში“ სამი ხაზია, რომლითაც წარმოებება ნაწარმოების მიმდინარეობა: მოქმედება, რომელიც უშუალოდ ვითარდება, „უცნობი ქალის დღიური“, რომლისაც ნაწარმოების დასასრულს სიხარულით შეიქმნა მიმდინარე ამბავში და სრულიად სხვა თემატიკის ნოველები, რომელნიც ჩართული არიან ნაწარმოებში, როგორც გმირთა მიერ ნაშრომი ამბები ან როგორც ავტორის მოგონება.

„ლაშურის საღამოები“ პირველი პირთაა დაწერილი. რასაკვირველია, ეს ჩვეულებრივი ლიტერატურული ხერხია და მიუხედავად იმისა, რომ მითხრობელის სახელი რაბბული ავტორის ნამდვილ სახელთან ასოცირდება, ბევრი ამ ნაწარმოებში გამოწვავს, დაწერილი გარკვეული მიზნით, გარკვეული იდეის გახატარებად. მაგრამ ბევრი ამ რეალურად მომხდარი ამბების გადმოცემა. რასაკვირველია, არა პარდაპირი, მაგრამ მაინც ასე მოხვდა „ლაშურ საღამოებში“ მარჯა გელოვანის ღრუბნი „თეთრი მიწა“. ეს იყო პირველი პუბლიცისა ახალგაზრდა ავტორისა.

მის. ქავთახიშვილი, უკვე მოხსენიებულ გამოცემაში „ლაშურის საღამოებს“ გამო, სუვედურობდა ავტორის ნოველაში „ზღვა და სიუჟარული“, ცნობილი ამბის გამოყენებისა, რომელიც ილია წინამძღვრავილის თავს გადახდა (ნოველის მთავარ გმირსაც ილია ჰქვია). ხშირად რ. გვეტბაძის ნაწარმოებებში გაივლიებენ რეალური პირები, თავისი ნამდვილი სახელით და გვართ: „ქიკოცონაში“ მოხსენიებულია კტა ახაშიძე, „ლაშურ საღამოებში“ გიორგი ლეონიძე და სხვა. რასაკვირველია, პირდაპირ არ უნდა გავიგოთ „ქიკოცონას“ ბოლოთქმის, მაგრამ ბევრი ამ სავლესსხმო მასში მწერლის შემოქმედებითი ლაბორატორიის გასაცნობად, ამიტომ მოგვყავს „ქიკოცონას“ ეპილოგი.

დასასრული

„პარტის მონატრში“ სტრუქტურის ნათქვამი, თითქოს მხატვრულ ნაწარმოებში პოლიტიკურ ლაბორატორიის იხეთი იყოს, როგორც კონსტრუქტივის თვისის სრულია, არაა მართებული. მიუხედავად ამისა „ქიკოცონაში“ ვერაა პოლიტიკური მოვლენები სათანადოდ გაშუქებული, არც თუ ახალი ქუთაისი და სოფლად მომხდარი ძვრები დამახატავს მკვეთრა ფერებით. ეს იმიტომ მოხდა, რომ მე თითქმის უკვლევად დავწერე რომე ზეუტახევილის, ჩემი სახელციკის — ბოჩი გვეტბაძის და აწ მისი მთვლის არმას მიერ სხვადასხვა დროს და ცალ-ცალკე ნაშრომი.

აქვე უნდა ვაღიარო, რომ ნამდვილი გვარებით მხსენებულ პართა ცხოვრების ასე საქვეყნოდ გამოწვეურება, ჩემი მხრით უფრო

კანდიერება, ჩისთვისაც ბოღში ვიხდი მათ წინაშე“.

შემოთქმული მოწმობს, რომ უცნობი ნების, რომელიც გვხვდება ჩ. გვეტბაძის ნაწარმოებებში (განსაკუთრებით „ლაშურ საღამოებში“) არ არიან მოკლებული რეალურ საფუძველს. მაგრამ ეს არ არის მთავარი. მთავარი ის არის, რომ ისინი სახეებით გვარწმუნებენ და გვაჭერებენ, როგორც ლიტერატურული ფაქტი, გამოწვეული არიან მოქმედების განვითარების ლოგიკით.

„ლაშურის საღამოების“ კონსტრუქცია რთულია და რსტატურად შენარულებული. ნაწარმოებში რამდენიმე პირი ჰყვება სხვადასხვა ამბავს. მოსალოდნელი იყო ამ მონატრის მიხედვით მომხრობელის ინდივიდუალიზა, ხასიათი. რადღენ გვეტამე შეგნებულად გვრბის ამას. უკვლა ამბავში, გარდა „უცნობი ქალის დღიურისა“, ჩანს, უპირველეს ყოვლისა, ავტორი მითხრობელთა გამოყვანა საშოქმედო ასპარტზე მხოლოდ პარობითობას წარმოადგენს, სხვათა შორის, იგივე შეიძლება ითქვას ნოველებსა კრებულებად აღიარებულ მხგავსი კონსტრუქციის კლასიკურ ნაწარმოებებზე (ბოკაჩიოს „დეკამერონზე“, სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისაზე“ და სხვა). მიუხედავად კლასიკური კონსტრუქციის და სქემის გამოყენებისა, „ლაშურ საღამოებში“ ერთგვარად დარღვეულია ტრადიციები — უპირველესყოვლისა მთავარი ამბავი, ე. წ. ჩარჩო, რომელიც უშეტეს შემთხვევაში მართლაც შეტად პარობითა, „ლაშურ საღამოებში“ არსებითი და მთავარია, ხოლო ჩართული ნოველები მეორე ხედზე გადადიან.

რ. გვეტბაძე „ლაშურ საღამოებშიც“ თავისი მანერის ერთგული რჩება. იქაც კი, სადაც სიტუაციის სიმძაფრის გამო ადგილი არ უნდა რჩებოდეს მრავალსიტუაციისთვის, სადაც მანიპულური ლაკონურიზმა საჭირო, რ. გვეტბაძე თავს ვერ იკავებს დამაზი ფრაზისაგან, მხატვრული სახეებისგან. უფრო სწორად, იგი ყოველთვის ამჩნევს დამახასიათებელ დეტალს და რჩინალოდ გადაზრებს მას. აი, როგორ აღწერს მწერალი ღვდას, რომელშიც სადაცაა ბავშვი უნდა დაიღუბოს: „ზღვა აქვდა დღეადა, ზვირთები ჭაბუდ გაქვეყნდა ოქტომბრის კუწებივით ხტოდნენ და ნაპირს ზედიზედ აწუდებოდნენ“. „ლაშურ საღამოების“ თითქმის უკვლავ გვერდზე გვხვდება შედარებები: „ჩემი ფანქარიდან მთავარე ისე სჩანს, როგორც ვებერთელა დიმიონის ნაჭერი უწარმანარ ჭიქაში“ და ა. შ.

ტრადიციული ნოველის ბუნება, ნოველისა მძაფრი სიუჟეტით, მოულოდნელი ან იშქვტური დასასრულით, კარგად ეხამება რ. გვეტბაძის მწერლურ ხასიათს. „ლაშურის საღამოების“ ნოველები სრულიად დამოუკიდებელი

ხასიათის ნაწარმოებებია. ამ ნოველებში ამავე დამუშავებულია გულდაგულ, უყველა აქცენტუარის გამოყენებით. სანიშნოდ სავარისია დავასახელოთ „ოქროს შამალი“, „ტატაშ ზვარი“, „ზღვა და სუყარული“. რ. გვეტაძის არა მარტო ნოველები ხასიათდება ტრადიციული ნოველის ნიშან-თვისებებით, არამედ რომანტიკული და მოთხრობებიც ასეთ პრინციპზეა აგებული. რად. გვეტაძის „ბელორუსული ნოველები“, „მართალი ნოველები“, ადრე დაწერილი „ქაიკოლა“ და ბოლო პროზული ნაწარმოებებიც „ცხოვრება იწყება თავიდან“, სრულად სხვადასხვანა არიან თემატურად, ეხმარებიან სხვადასხვა პრობლემებს, სხვადასხვა ზომით ეხებიან თანადროულობას, მაგრამ მათი კომპონენტის შენება სხვებს ერთი პრინციპით.

არ იქნება გადაჭარბება თუ ვიტყვით, რომ „მართალი ნოველები“ ქართულ ლიტერატურაში სამამულო ომის თემატიკაზე შექმნილ ნაწარმოებთა შორის ერთ-ერთ თვალსაჩინო ადგილს იმკვიდრებს. ეს ნოველები დაწერილია გაყოფილი უფრო გვიან, ვიდრე „ლაშარის სადამოები“, ცხება სრულიად სხვა სამუაროს სხვა ცხოვრებას, სხვა წლებს. მაგრამ რ. გვეტაძე ერთგული დარჩა თავისი პრინციპის — ეთნიკტურობა, არაბანალური ამბები, კვლავ წარმოჩნდება ამ ნოველებში ნოველებს საფუძვლად ბევრი რეალურად მომხდარი ისევე, ამ ცოლის უკეთა ნოველის მთავარი გმირია სამხედრო ექიმი ნოდარი. ასე გახდა ლიტერატურული გმირი მწერლის ვაჟიშვილი ნოდარ გვეტაძე. როგორც ვხედავთ, რ. გვეტაძე კვლავ იტებს ისეთ რეალურ ფაქტორებს, რომელნიც მას როგორც მწერალს გამოადგება. ნამდვილი ამავე დედო საფუძვლად რ. გვეტაძის მოთხრობასაც „ცხოვრება იწყება თავიდან“. ვითორებთ არაპირდაპირ, არა ზუსტად, მაგრამ მაინც. ეს მოთხრობა ომისშემდგომ წლებს ასახავს. მის მთავარ გმირს ბაყას ომი წარათვა ქანწრთელობა, ფრინჭიდან დაბრუნებულს აღარ უხედება არც ცოლი, არც შვილი, რომელნიც უხედურმა შემთხვევამ იმსხერპლა. ბაყას ერთი იმედი აქვს — პატარა გოგონა, რომელთანაც ომის შიმში წლებში დააკავშირა და რომელიც იშვილა. მაგრამ გოგონას ნამდვილი მშობლები მოსძებნა და ბაყა კვლავ მარტო რჩება. ეს მოთხრობა იმის შესახებ, თუ როგორ გადალბავს ადამიანი ყოველგვარ სიძნელეს და ბოლოს თავის თავზე ძაღას, არ მოსწყდეს ცხოვრებას.

„სკირგალი“ და „შაბრა“ ოდნავ განსხვავებული ნოველებია რ. გვეტაძის შემოქმედებაში, არა მხოლოდ იშტომ, რომ ისინი ბელორუსული შთაბეჭდილებებით შთაგონებულნი არიან, არამედ იშტომაც, რომ ეს ნოველები არსებითად ლიტერატურული, ზღაპრული საშუარო (რაც თავის დროზე უსაყვედურეს კიდევ მწე-

რალს). მაგრამ ამ ნოველების მსატრულო დიკხება ივეს არ იწყებს „სკირგალი“ დასაწყისში დაბატული სამოქმედო სასარგებლო რადიუდეორატული-თეატრალიურ შთაბეჭდილებას ტოვებს და ჩვენ თავიდანვე ვხედებით ლიტერატურის ატმოსფეროში. პოეტური გზებით დაწერილი „სკირგალი“ და „შაბრა“, ამავე დროს რეალიზმის სუბირო დროს შეიცავს და ეს ნიშანი ამ ნოველების თავისებურებას ქმნის. თუ „სკირგალი“ დასაწყისი წყნარ, ეპიკურ ტონებშია დაწერილი, ნოველა „მოთეს“ დასაწყისი ლაკონურია და ფერადოვანი:

„შეშოდგომა. პარასკევი.

მეუ სათიობიდან გამოსული ქალივით გაცირცილია.

უყანა სავნა ხალხით და ხორავით. მერი გამოხიერებულია მაჭრისა და მწიფე ხილის სურნელით. არის უყანა და გაუთავებელი ვაჭრობა“. „მოთესი“ ბუნრობის აღწერას რამდენიმე გვერდი უჭირავს. უნდა ითქვას, ეს აღწერა იმდენად დეტალურია, რომ გარემოს თითქმის ფიზიკურ შეგრძობას იწყებს. ზემოთხსენებულ ნოველს გმირია ახს კრუაზე შემცდარი უხედური ქალი, რომლის ამბავსაც ვინმე ნიკლა უკება საპიკროში, არამედ ისინი, ვინც ვაჭრობენ — ყიდულობენ და ყიდიან, დალაქი, მიციტანი, პორფიდი, ნიკლა, მთელი ბაზარი, თავისი მშაურობით და სურნელით. ნოველა ასეა ჩატვირებული, ამიტომაც ბუნრობის დეტალური აღწერა სავსებით კანონობიერი.

რამდენიმე სიტყვა უნდა ითქვას რ. გვეტაძის მთარგმნელობით მუშაობაზეც. მან პირველი ნაწარმოები თარგმნა. როგორც პოეტურის ისე პროზული, რუსული, უკრაინული, სომხური თუ აფხაზური ლიტერატურიდან. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს რ. გვეტაძის მიერ მთარგმნი ინდური ეპოსი „რამაიანა“, რომელიც მან სანსკრიტის შესანიშნავი მცოდნის, სოლომონ ორდანიშვილის მიერ შედგენილი ბწყარებით შეასრულა. თარგმანს რამდენიმე წელი შეაღია, სამაგიეროდ ინდური „რამაიანა“ ქართულად უზინჯოდ გვდრს.

* * *

„რომანტიკულ სკოლაში“ მაინც წერდა: „ლიტერატურის ისტორია ეს არის დიდი შორგი, სადაც უყველა იტებს იმ მიცვალებულს, ვინც უყვარს, ან ვისთანაც ახლო ნათესაობაში იმყოფება“. ცხადია, ესე არ არის. დმერშიაც წუქმნას ასე იოს. და მაინც რამდენ გვეტაძემ თან გაიოლა უპირველად იმ ადამიანს სოყარული, ვინც მას იცნობდა როგორც პირვნებას და ახსოვდათ, როგორც კაცო. ქართული ლიტერატურის შატანის კი დარჩა საინტერესო შემოქმედება, რომელსაც გვერდს ვერ აუვლის შემატაზე.

სიცოცხლის რომანტიკა

ორიგინალურად აგებული კომპოზიციური ქარგა თამაშ ბიბლიურის რომანისა, „შვიდი ხმისა და ტორილასათვის“, ახრია მზაურით იწყება და ახრია მზაურითვე მთავრდება.

ქარგის დასაწყისი გმირის სიკვდილისწინა განცდა, ზშიო ნაფიქრით (მწერტრალი კაცის ფიქრთან რომ არის შედარებული) გამოწვეული ამაფორიაქებული განცდა, ამაფორიაქებული არა იმდენად სიკვდილის მოახლოების შეგრძნებით, არამედ უფრო ამის შიშით, რომ, ვაითუ, ბერიაკის ამქვეყნიდან გაუარს მისი თვრამეტი წლის შვილიშვილი, გიორგი, ვერ შესწრებოდა, ანუ ყველაფერი ისე არ მომხდარიყო, როგორც ბერიაკის ფიქრში ბევრჯერ მომხდარა.

ფიქრში კი სულ ეს სურათი იმატებოდა — თუ როგორ დგას პაპის სასოულმლითან გიორგი და ბიარის ოფლში გაწურული ახრია მზაური სიკვდილის წინ, შინაურსა და აზლობელს ყველას გარეთ რომ დაიბოვოს, როგორ უცქერის მხოლოდ და მხოლოდ გიორგის, როგორც გამართლებას შინიკვეშეთში თავისი არსებობისა. გამართლებას აშტომ, რომ ბერიაკს გამორჩეულად უყვარს ეს ბიკი, ვისაც გარშემოშოფთაგან ერთადერთს არც უთქვამს და არც გაუკეთებია ისეთი რამ, რაც ბერიაკს აფიქრებინებდა, რომ ამქვეყნად აღარაფერი დარჩენოდა, და ვისმა მოულოდნელმა გამოცხადებამაც („...ჰქ მინდა...“) მეთულის ცხედართან მარტოდმარტო დარჩენილ მზაურს კვლავ დაუბრუნა დმერთის რქმენა. ბიკის შემოსვლა სიცოცხლის შემოსვლასთან არის გაიგივებული, ბერიაკის წარმოადგენაში ბიკს იდეალურად იტრი დამკრავს, ნათლის გვირგვინი ადგას, რაც, უპირველესად, გიორგის შინაგან სიწმინდეს გულსსმობს. ამგვარი წარმოადგენა უფრო განავებხს ხდის ბერიაკის სურვლს და განცდის სიმძაფრებაც უფრო ძალუზად შევავატრბინებს.

განცდის ამ სიმძაფრემ უნდა გამოიყვანოს

ბერიაკი გარეთ და შორეულ ჩალაურის გზას გაუყენოს, ჩალაურისა, სადაც მწყუმსებს გაუოლილი გიორგი ეგულება.

ბერიაკის ეს განცდა — მისი ნატვრადქცეული სურვილი და მოულოდნელად გაჩენილი შიში, რომ სურვილი აუბედნელი არ დარჩეს — და არამარტო ეს განცდა, პერსონაჟის მთელი ფსიქია და პიროვნული ზანათი ანალიტიკურად არის გამოკვლეული და მხატვრული ოსტატობით წარმოსახული, რათა ფსიქოლოგურად ყოველმხრივ დამაქრებელი და მოტივირებული იყოს მიზეზი, რამაც ბერიაკს „იქ, ზემოთ, ქერაც უნახავი და გაუგებარა ჩალაურისაკენ“ უბიძგა.

ბერიაკის ამ სიკვდილისწინა განცდით იწყება რომანი.

დამთავრებით კი ბერიაკის სიკვდილით მთავრდება ჩალაურის მახლობლად, ყვავილენით მოჩითულ მდელოზე, მთავრდება ისე, რომ იმ უბრალო ნატვრის აღსრულებას ახრია მზაური, გრძელი გზის გაულისა და დაუკლებელი ღლღლის მიუბედავად, ვერ ეღიარება.

უბრალო ნატვრა შემთხვევით არ მისხენება.

უბრალო ნატვრაო, ამას თვითონ მწერალი შეინშნავს საგანგებოდ დასაწყისშივე, რათა იქვე, ავტორისეულ გადახვევაში, ეს უბრალოება რომანის ბუნებაზე გამოთქმულ თვალსაზრისს დაუკავშიროს და ამ რომანის პოეტის ძირითად პრინციპად აღიაროს.

„კაცმა რომ თქვას, რომანშიც მნიშვნელოვანი და განსაკუთრებული არაფერი უნდა ხდებოდესო — გაიფიქრა ამბის მისწველმა — ხსოვნაში შემორჩენილი დიდი წუთებთან განსაკუთრებული აცქერით არ არის, ყველა თავისი უბრალოებით არის დიადო“.

ეს მხატვრული პრინციპი როგორა მნიშვნელოვანია მწერლისათვის, მოწმობს მისი კიდევ ერთხელ განმეორება რომანის ბოლოს.

„როცა „ამბავი“ უკვე დასასრულისაკენ გადაიხარა, ამბის მისწველი განგებას ეთადრება,

რომ ყველაფერი უზრალოდ და ბუნებრივად
 მიაღწეს მისი დრომ რწმენით, შეთხზულ ამბავში,
 რაგინდ შეთხზულიც უნდა იყოს, ურყევ-
 ლო და განსაკუთრებული არაფერი არ უნდა
 ხდებოდეს, ყველაფერი დიამაც რომ უზრალო
 უნდა იყოს, უზრალო, როგორც წვიმის მოსვ-
 ლა“.

ეპიგრაფი ერთგვარად ავსებს ამ სიტყვებში
 ჩადებულ აზრს და მკაფიოდ გვიმტყავნებს რო-
 მანის კონცეფციას, ოღონდ მანამდე უნდა ით-
 ვყას, რომ ქარგა ჩომანისა მხოლოდ აბრია
 მახაურის ცხოვრების ფონზე არ არის გაშ-
 ლილი, თუნდაც სხვა სიუჟეტურ ხაზებსაც რომ
 შეიარყვებდეს თანდათანობით, მახაურის ამბავი
 ერთ-ერთია იმ შვიდ, არსებითად, დამოუკი-
 დებლ ამბავთაგან, ეპილოგამდე სრულებით
 რომ არ უკავშირდებათ ერთმანეთს.

მდინარის პირას, ნაწიშარ ქალაში მოხვედ-
 რამდე შვიდივე პერსონაჟი (დიდიდასა და შვი-
 ლიშვილის ვარდა) არამცთუ უცნობები არიან,
 „თვალთაყ არ უნაბავთ ერთმანეთი“. და ვი-
 დრე ერთი მიზანი — იდეაღრა და იდეაშ-
 ილი ელფერით შექმნილი ჩაღურა — ვაეი-
 თიანბნებდეთ, ბუნებრივია, ყველას თავთავის
 ცხოვრებით უნდა ეცხოვრა.

ყველას თავთავისი მიწევი უნდა ჰქონოდა,
 ამ გზას რომ დაადგა.

აბრია მახაურის მიწევი ვიცით. გარსოს დე-
 დას ხარები ვაჟიუპარებია, ჩამართმევა რომ
 მოუდომრეს, და ჩაღურაში მიერეცება გავა-
 საშალად. კაჭკაჭი დედაბერი თავისი დობილის,
 დუდანას, მოსამქნად მიდის, რათა ჩამოუყა-
 წის და სასამართლოში წარადგინოს, როგორც
 თავისი ჭვრისწერის მოწმე, რადგან გულების
 დავითი დაკარგულა და უმოწმელად პენსიას
 არ უწინავედ. დედა დუდაშუარს შვილის სი-
 კვდილის შემდეგ დიდ ქალაქში აღარაფერი
 აკავენს და მონატრებულ ჩაღურს უბრუნდ-
 ხა. ზაზა დუდაშუარისათვის ჩაღურაში წას-
 ვლა მამის სურვილის აღსრულებაა. ელისოსა
 და გუდასათვის კი აქეთ წამოსვლა განმარცყუ-
 ლი იდეალის, დაკარგული რწმენის დაბრუნ-
 ხისა თუ ნუგეშის ძიებნაა.

რომანის კომპოზიციური ქარგის ორიგინალუ-
 რად გააზრების საფუძველსაც სწორედ ეს
 ჰქმნის.

ჰქმნის თხრობის იმეგარი ანაგობა, რომ
 პერსონაჟთა მანამდეც ცხოვრება ვახსენებ-
 ხის სახით კი არ შემოიღის რომანში, როგორც,
 ვოქვათ, გვერდითი სიუჟეტური ხაზები, მხო-
 ლოდ მათი პიროვნული ხასიათი, ან თვისებები
 რომ იხატებოდეს და ასე უერთდებოდეს ძი-
 რითად მდინარეებს, არამედ ესა დასრულებუ-
 ლ მთობრობები, რომელთაც მხოლოდ ვარე-
 გნულად აკავშირებს ავტორისეული ჩანართ-
 ბი, და თუ არა კომპოზიციური დერძი, რომ-
 ლის არსებობაც ფინალში არკვევა, „შვიდი

ხმისა და ტაროლასათვის“, თავისი „ტრუქტუ-
 რით, მოთხრობების ციკლი უფრო ენებოდა,
 ვიდრე რომანი.

ამერიკულმა მწერლობამ იცნო ამგვარი მიე-
 ბანი რომანის სფეროში და კრიტიკოსებსა და
 ლიტერატურის მკვლევარებს ზოგჯერ მკაფიოდ
 ვერც განუხაზვებდა, ერთი სათაურის ქვეშ
 გამოქვეყნებულ ამა თუ იმ თხზულებას მოთ-
 ხრობების ციკლი უწოდონ თუ რომანი. და პი-
 რობითად ასეთი ტერმინაც კი შემოიღეს —
 „რომანი ნოველებად“.

ეს თავისებურება რომანისა უშუალოდ ამე-
 რიკული მწერლობისათვის არის ნიშანდობლივი
 და თუმცა ორიგინალური წარმოშობისაა, მას-
 ზე დაკავშირებისას უთუოდ მოგვაგონდება ძვე-
 ლი დროისათვის და მერცხ, შუა და მოგვიანო
 საუკუნეებისათვის დამახასიათებელი ზერბი
 თხზულების აგებისა, როცა საერთო ჩარჩოს,
 საერთო ქარგის ქვეშ თავმოყრილია მცირე
 ფორმის ნაწარმოებები, რომელთაგან თითოე-
 ულს თავისი დანსრულებული სახე აქვს
 და ჩარჩოს გარეშეც შეიქმნა არსებობა.

ახეთნარო აგება ნაწარმოებისა, ასეთი კო-
 მპოზიციური ქარგის მოძებნა მცირე თუ შე-
 დარებით ვრცელი, დამოუკიდებელი შინაარ-
 სის თხზულებათათვის, ჩვენს ლიტერატურა-
 შიკ ვაზდა დაკვირვების საგანი უპირატუნად
 სულხან-სახას იგავთა წიგნზე დასრულებით და
 უცხოური მწერლობის ნიმუშთაგან „ათას ერ-
 თი ღმის“, „დეკამერონისა“ და „კენტურბერი-
 ული მოთხრობების“ მოშველიებით.

ყველა ეს ნიმუში მოხმობილია მხატვრულ-
 ფორმირების პროცესის საჩვენებლად ლიტერა-
 ტურის ისტორიასა, საჩვენებლად იმისა, თუ
 როგორ აღწევს თავს ნოველა საერთო ხელოვ-
 ნურ ჩარჩოს და როგორ უაღიბდება დამოუ-
 კიდებელ ფანრად. „სიბრძნე სკრუისას“ კომ-
 პოზიციურია აღნაგობის ანალიზი თვალსაჩინო
 მაგალითია, გარკვეული ქვეყნობედია მთელი
 ამ რთული და ხანგრძლივი მხატვრული ფორ-
 მირების პროცესის გასათვალისწინებლად.

არსებობა იმეგარი კომპოზიციური ქარგისა,
 რაც ნოველის დამოუკიდებელ ფანრად ჩამო-
 ყალიბების გარდამავალი ეტაპისათვის არის
 ნიშანდობლივი, მოგვანებით ამერიკული მო-
 დერნიზტული რომანის ერთ-ერთ სახეობად
 იქცა, რამდენადღე ჩემთვის ცნობილია, უმოავ-
 რისად სწორად ამერიკული მოდერნიზტული
 რომანის სახეობად.

მრავალმხრივ დამოუკირებელი ვითარებნა და
 დამოუკირებელი იმ მხრივაც, რომ თუმცა რო-
 მანის ეს სახეობა მოდერნიზტული ძიებების
 გზაზე ორიგინალური მოვლენაა, თურმე მისი
 ძირები — ცნობიერად თუ არაკნობიერად —
 ბევრად შორეულ და, ერთი შეხედვით, სრუ-
 ლადად სხვა რიგის ლიტერატურულ მოვლენას
 უკავშირდება.

განსხვავება ამ ტიპის მოდერნიზებული რომანისა, „რომანი ნოველებად“ რომ დაურქმევიათ, ნოველების წამდელი ცვლილებისა, რომ ამ ტიპის რომანში შემავალი ნოველებით თუ მოთხრობებით უფრო ღრმა შინაგანი კავშირით, უფრო მტკიცე შინაგანი ლოგიკით უერთდებიან ერთმანეთს. თუმცა მოდერნიზებული რომანის საერთოდ დაშალა კლასიკური კომპოზიცია და, შესაბამისად, არც მისი ამ სახეობისთვისაა ნიშანდობლივი მტკიცე კომპოზიციური ღერძი, — შინაგანი ლოგიკა და ერთიანი შინაგანსაბუღებია ამ ტიპის თხზულებებს უფრო ზიანს რომანებზე წარმოგვიდგენს, ვიდრე ნოველების ცვლებად, მითხვევებს, რომ ავტორთათვის ეს სწორედ რომანია გახლდათ.

ამ ტიპის რომანები ამ ნიშნავს ჰეგელიან თავიანთ, გარკვეული აზრით, წინამორბედ თხზულებებს („ათას ერთი ღამე“, „დეკამერონი“, „რეტორიკული მოთხრობები“), რომ თავითველი თავი ამ რომანისა, ანუ თვითველი, არსებითად, დამოუკიდებელი ნოველი თუ მოთხრობა ისევე შეიძლება ცალკე დაიხვედოს რომელიმე კრებულსა თუ ანთოლოგიაში, როგორც, ვთქვათ, „ათას ერთი ღამე“ ან „დეკამერონის“ ზღაპრები თუ ნოველები იხვედბა ხოლმე; და დაიხვედოს არა როგორც ფრაგმენტი, არამედ სწორედ როგორც დასრულებული ნაწარმოები.

რომანი ტყედა ეანრია და მისთვის უჩვეულო არც უოფილა და არც შეიძლება იყოს ჩართული ნოველი თუ მოთხრობა, მჭრამ ერთია, როცა რაიმე მონაკვეთს პირობითად გამოვარჩევთ ნოველად და სულ სხვაა, როცა ეს მხატვრულ სერხადაა გამოყენებული და რომანი ასეთნაირად აგებული სტრუქტურაზეა დაფუძნებული.

ეს, რაც აწერეულა რომანმა სცადა.
 ეს, რისი თავისებურია ცდებია ქართულ პროზაშიც არსებობს.

ის, რასაც თამაზ ბაბილოვი მიმართავს.
 ამერეული რომანის ხსენება თამაზ ბაბილოვის რომანზე მსგელობისას რაიმე, თუნდაც არამარდამირ, გავლენას კი არ გულისხმობს, არამედ იმას, რომ „შვიდი ხმისა და ტორელასათვის“ თავისი კომპოზიციური ქარგის ორიგინალობით, გარკვეულად, ამ ტიპის ამერეულ რომანს უახლოვდება.

უახლოვდება იმით, რომ აქაც, ქართველი მწერლის რომანში, როგორც უკვე შევნიშნე გამოვარჩევა დასრულებული სახის მოთხრობები, დასრულებულია ახრია მხაბურის ამბავი, დასრულებულია ამბავი ელისოსი, გარსოს დედის ამბავი, ამბავი ბერდია ლუღუშაურისა (ვიღი დედა და შვილიც დახდგომიან ჩაღაურის გზას), გელას ამბავი, კაქუაჭი დედაბრახ ამბავი, დასრულებულია სახისა ქერ კიდე მანამდე, სანამ შვიდივე პერსონაჟი შეინახის კი.

რას მოყრადებს თავს. ეს ამბები მოიცავს თითქმის მთელს რომანს და მათი დაკავშირების ანუ პერსონაჟთა შეხვედრის მერე კიდევ მხალეე შეაგრდება.

ამ ამბავთაგან, თავის მხატვრული რანგით, გარდა ახრია მხაბურის ამბისა, გამოირჩეულია ელისოსი, ბერდია ლუღუშაურისა და გარსოს დედის ამბები. აქ განსაკუთრებით შედარდება მწერლის ოსტატობა, ფსიქოლოგიური და ანალიტიკური კვლევის სიღრმე, რაშულ და მრავალფეროვან სულიერ ვანცდამა წვდომი და მხატვრული ვაზრება.

ვთქვათ, ფსიქოლოგიურად მოტივირებული და უაღრესად ცოცხლად და შთაბეჭდვად დახატული სცენა ელისოსი შედგენისა, ასევე შთაბეჭდვად გრძელდება რამდენიმე ფონის მონაცვლეობით — მოხუცი ცოლქმრის ფონი (მონყაღე), სოფლის ფონი (დაუნდობელი) და დედის ფონი (დედისა, გახლართული ამ წინააღმდეგობაში, რადგან უკვე უფლება აღარა აქვს საკუთარი სურვილით მოიქცეს და ჰეგელის კანონებს უნდა გაუწიოს ანგარიში).

ეს ცხადია (მოხუცი ცოლქმრის ფონი) და წარმოსახვისეულ სურათებს (სოფლისა და დედის ფონი) კიდევ უფრო ამძღვრებს და ამღიერებს ახალი პერსონაჟის გამოჩენა — შოფერი ავთონი, ვისთვისაც გოგოს უარა ჰქონდა შეთვლილი ცოლობაზე და ვისი სულიერი ზოდილი და მოულოდნელად გადხანდალი იდებარა ბუნება არამარტო გოგოზე ახდენს ღრმა შთაბეჭდილებას („თუ როდისმე ვინმე ვიბრახს, ცუდი ბიჭი ხარო ან ცალი რაზე დავწამოს... უთხარა... მე როგორი ბიჭი ვარ, წაიდა და იმისა ჰქონდით-თქო... ჩემზე უთხარა“), არამედ ხატის ფანდარგნული სიზუსტის წყალობით მტკიცედ შევიდრდება ჩვენს შეხსიერებაშიც.

მითხვევებს, რომ ეპიზოდურობის მიუხედავად, ამ სახეს არსებითი მნიშვნელობა აქვს რომანის კონცეფციის, საერთოდ, მისი მხატვრულ-სტილური ბუნების შესაცნობად.

ამას გარდა, სხივე ამ ამბავში პირველად ჩნდება მკვეთრი კონტრასტო იდებარე წარმოსახვისა და მკაცრ რეალობას შორის (ელისოს წარმოადგენს ნათლის გვარგვინით შემკული ბიჭი და მისი ნამდვილი ბუნება; ბერდია ლუღუშაურის სულიერი სიწმინდე და დასწული ვარდში; გარსოს დედის ევოს იდილია და ძალადობა ამ იდილის დასარღვევად), რაც რომანის ეპილოგში უფრო მასშტაბური ხდება.

მგერამ ვიდრე ეპილოგი მონახლდებოდეს, ქერ ის სურათი უნდა შევარახს, სადაც გმირებერთმანეთს ხვედებიან.

შვიდივე მთავარი გმირია.
 რომანში არ არის ერთი ისეთი გმირი, ვცრედა ცალკეული ამბავი თუ სიუჟეტური ხაზი სახილოდ მის გარშემო რომ იყრადებს თავს.

კომპოზიციურ საყრდენს ეს რომ მქმნიდეს.

ბოლო თავისთავად ჩალაურში ასვლის სურვილი — რაც აბრია მხაბურთის ამბის გარდა მთლიანად გასდევს ბერდია დუღუშაურის ამბავსაც, უკვლად დანარჩენში კი მხოლოდ ბოლოს აჩენს თავს — ცხადია, ის საყრდენი ვერ იქნებოდა, რასაც რომანის სტრუქტურა უნდა დაფუძნებოდა.

კომპოზიციური დერძი არც პერსონაჟთა შეკავშირებაა ჩალაურის გზაზე.

კომპოზიციური ქარგა ეს რომ არ შეიძლება იყოს — დანაწივნი ქარგავს პერსონაჟთა შეხვედრას „ეპილოგის საქმენადა“, დანასრული კი მათი პატარა ოემის დასრულ და დაფანტვა — ამას ავტორის სიტყვები ვაფიქრებინებს, „ამბავი მანც აბრია მხაბურთი იწყებოდა...“

თავისთავად ავტორისთვის გადახვევადა და მისი ერთგვარი ვარიაციებიც — რაც მდინარის პირას უცვლელი ახალი გზების გამოჩენას მოსდევს — ვერ გაამთლიანებდა სხვადასხვა ამბავს.

ამგვარი გამოლიანება მთლად შექანიკური თუ არა, მანცდამანც საფუძვლიანი ვერ იქნებოდა.

ამიტომ დროადარო გახსენებას მდინარის პირას გაკრული სურათისა, გამოლიანების ფუნქცია არცა აქვს დაკისრებული.

ეს მხატვრული ბერბი მხოლოდ მოლოდინით გვახსებს, მოლოდინით არა სიუჟეტის უაღრესად დაძაბული განვითარებისა არ რაღაც მოულოდნელი ფინალისა — მითუმეტეს, რომ ავტორი იმასაც ვეუბნება, რომანში მნიშვნელოვანი და განსაკუთრებული არაფერი უნდა ხდებოდესო; და დანასრულსაც წინასწარ გვატყობინებს, უკვე წინასწარვე ვიცო, რომ ეს პატარა ოემი ჩალაურში მისვლაშივე უნდა დაიშალოს და აქეთ-იქით დაიფანტოს — არამედ ხსოვნაში ჩარჩენილი იმ დიდი წუთების მოკცევით მხატვრულ სიტყვაში, თავისი უბრალოებით რომ არაან დაიან.

და გვახსებს იმის მოლოდინითაც, თუ როგორ მოხერხდება ამ სრულიად სხვადასხვა ამბის გაერთიანება.

ავტორის მხატვრული შეხედულებაც ხომ პარაველივე გადახვევაშია გამედავინებელი, შეხედულება, რასაც ეპიკურაფი ახსებს და ერთიან მხატვრულ-ესთეტიკურ მრწამსად წარმოგვიდგება.

ეპიკურაფად ირლანდიელი დრამატურგის, შონ ო'კეისის, სიტყვებია წამდვარებული — „სანამ ამოდის და ჩადის მზე, სანამ მოიქცევა და უკუიქცევა ზღვა, სანამ გალოხენ ფრთოსნები და უვავილები უვავიან, სანამ იდგებიან მთანი, სანამ ბავს კლავს გოგოს სურვილი, ბოლო გოგოს სურს სასურველი იყოს, მანამ არ ჩაქრება სიცოცხლის რომანტიკა“.

წამდვარებულია სიტყვები, ასე პატონად და ექსპრესიულად რომ გვაგრძობინებს უბრალოების სიდადესაც და მშვენიერების მარადიულობასაც. ცხადია, რომანტიკული ბუნების, რომანტიკული საწყისის მარადიულობასაც. სიცოცხლის რომანტიკის მარადიულობას.

თითქოს მტკიცება რომანტიკის მარადიულობისა — როგორც უდავო კრეშმარტივების მტკიცება — და მისი ხშირი გახსენება — როგორც ხშირი გახსენება უდავო კრეშმარტივებისა — აქაც და სერთოდაც, წესით, ზედმეტი უნდა იყოს, მაქრამ ვერაფრისხილებით ზედმეტი ვერ იქნება ამ ზერტელ და ვულგარული (და გარკვეულ ხანაში დამკვიდრებულიც კი) შეხედულების არსებობის გამო, რომელიც ირწმუნებოდა, ტექნიკური პროგრესი თუ სოციალური გარდაქმნაი პოეზიის, რომანტიკის არსება და დანიშნულებასაც ცვლის და, ამდენად, მის მკვეთრ სახეცვლილებას იწვევსო.

არსებობა ამ შეხედულებისა და მისი სრული უსაფუძვლობა ამ რომანშიც არის ირონიის საგნად მტკიცელი, ბერდა დუღუშაურის ხასიათის ხატვისის ისიც აღნიშნულია, „...გარკებულია შესტკეროდა გაღვილი ორატორს, რომელიც უცვლდ დისკუსიაზე კათედრაზე ახტებოდა და თანამედროვე პოეზიიდან მთვარის გამოეხებას მოიხიზოდა, ბუღბუღებს კი სტვენას უტაქალავდა მას მტკიცედ სჭეროდა, რომ მეოცე კი არა, მეოთხმეცე საუფუნეც რომ დამდგარიყო, ვერარა ძალა და ვერარა აღმოჩენა ვერ მოკლავდა ადამიანში პოეტს. მისი რწმენით, უკველი ადამიანი სწორედაც რომ პოეტი იყო, შავრამ უკვლამ არ იყოდა ეს და თავი შოლტრები, მხენელები, კანდუქტორები ამ მენცნიერები ეგონათ. სჭეროდა, რომ ვიდრე ამოვიდოდა მთვარე, მთვარის ამოსვლა მუდამ ზეითი იქნებოდა, სულ ერთია, იზვიმებდა თუ არა ამას უკვლა ადამიანი, და ბუღბუღელ მუდამ იგალობებდა ნამდვილიტექნიკში, როცა არ უნდა დეწერათ ეს ლექსები“.

ოღონდ მეს პასუხი მხოლოდ პერსონაჟის პირკონულ ბუნებას არ გვაცნობს, არც მხოლოდ იმ გარკვეულ პერიოდზე შეგვანიშნებს, როცა ამ შეხედულების დამკვიდრების არალოტიკურტრული ცდები ლამის სახიფათოც კი შეიქნა, ეს ავტორისიული მრწამსია, არამარტო პერსონაჟის, არამედ თვითონ მწერლის პირკონული ბუნების გამოხატულებაც (ბერდია დუღუშაურის სიკვდილის აღქმა, როგორც პოეტის სიკვდილისა, თვითონ პერსონაჟისიული აღქმაცა — მისი მსჯელობიდან გამოშდინარე — და მწერლისიულიც); და ეს პირკონული ბუნება მწერლისა მკაფიოდ იგრძნობა მთელს რომანში ხასიათებისა და გარემოს ერთგვარი რომანტიკურებით.

თუშუა არა მხოლოდ ამ რომანში. ერთგვარი რომანტიკირება ხასიათებისა და

გარემოს თამაშ ხაზიდან პარტიის ერთი არსებითი ნიშანდანი.

ეს რომელიც ამავე მხატვრულ მანერას ატარებდა.

რომანტიზირებულია არამარტო ჩალაური, არამედ რომანის მთელი მხატვრული სახეარო სიკვდილიც კი რომანტიზირებულია.

რომანტიული ელფერით იმოსება სიკვდილი ღელა ღუღუღაურისა, ვის გვამსაც მდინარე ჩამოატარებს — „თითქმის ზღვა ხალხის დათმობულ და თავდახრილ პროცესიას დიდი ადამიანის ამაყი ცხედარი ცისკენ აუზიდავს და საშუალო განსახვეწებისკენ მიიქვს... ჭალაში ჩარეგებული ტარფები და წნორბები თავჩაქინდრულნი დგანან და ყვითელი ფოთლები შემოფარების პროცესისა თავზე ეფინებ. შორიანობის ცხედარი ფრინველთა გუნდი მოცილებს, რომელიდაც ჩატი გულამოსკვნითი ტარის წვრილ-წვრილი ჩიტბატონები ერთმანეთს ვასძახან, რათა ამხვეი ამ უცნაური ცხედრისა მთელ ქვეყნიერებას მოფინონ. ჭალის პარტის გამოსულან ისინიც, ვინც არ უწყის რა ხდება და ვის მიხვეწებენ ესოდენ დიდი პატრიოთ, მაგრამ სიდიადეს ამ პროცესისა მინც ყველა მოუნუსხავს და ისინიც, სხვებთან ერთად, ხმის ამოუღებლად აცლებენ ამაყ ცხედარს“.

ბუნების გლოვის შთამბეჭდავი სურათია და ამ სურათს, მოხუცა დედაკაცის სიკვდილის ასეთ გაწვიადებას, ავტორი იქვე კიდევ ერთხელ და დაბეჭდებით იმერებს — „ტარიფები მართლა ზრან თავს, მართლა ფენენ ყვითელ ფოთლებს და ის ტოტზე ჩამოშვარია ჩიტიც მართლა გულამოსკვნით ტარის“ — რათა ეს სურათი უფრო გამყვითროს, უფრო ფართო აზრობრივი შეინარსო მანიჭოს და საკუთარი მხატვრული მარწმასაც კიდევ ერთხელ გამოთქვას, რადგან მისთვის ყველაფერი მართლა აშკარად ჩანს.

ანთნაირი აღქმა ცხოვრებისეული მოვლენებისა (რასაც თვითონ ძველთაძველსა და მრავალჯერ ნაფიქრს უწოდებს) მწერლისათვის იმდენად ბუნებრივია, რომ სხვაგვარად ვერაფერ წარმოუდგენია.

ამის დასტურია ეს მტკიცე რწმენაც, ბუნების გლოვის აღწერას რომ მოსდევს.

„და თუ ამის დაჭერება არ შეგვიძლია, რადღა მოვდვიართ დედაშიწაზე, რადღა ვებღაუქვებით სიცოცხლეს, რად გვიდნა, რომ რაც შეიძლება დიდხანს ვუყურათ ზეცას, სადაც ანათებს მზე, ამოდის მთვარი და ვარსკვლავები კრთებიან“.

რომანტიული ელფერით იმოსება ახრია მახურის სიკვდილიც.

და არამარტო მისი აღსასრული, არამედ მთელი ის გზა, მის სოფელსა და ჩალაურს

შორის რომ ძვეს და რომლითაც მხატვრი სიკვდილიან შესახვედრად მიდის.

სიკვდილიან შესახვედრად წასვლას ედღუღუღაურებსა და სიდიადეს მწერლისათვის — „სიკვდილიან მნიშვნელობას რომ აქვს, იმითაც ხდება მკაფიო, ამხვეი სწორედ ახრია მხატვრით რომ იწუება და რომანის კომპროციური ქარგის ამგვარი დასაწყისი სიკვდილიან შესახვედრად წასვლის გამარტრელობით არის მოტივირებული — „ამხვეი მინც ახრია მხატვრით იწუება... მხატვრი კაცია და თანაც სიკვდილიან შესახვედრად მიდის განა ბევრი გვეგულება გარშემო, რომ სიკვდილიან შესახვედრად თავისი ფუბით მიდიოდეს...“

ეს მოტივი — სიკვდილიან შესახვედრად წასვლა — მწერლის ადრეც აქვს გამოყენებული იფინალურ ეპიზოდებად რომანისა და მოთხრობისა:

სიკვდილიან შესახვედრად მიდის გიორგი ბალიაური, მთავარი გმირი რომანისა „თამი კითხულისა“;

მიცვალებულბთან შესახვედრად მიდის ქილაური, მთავარი გმირი მოთხრობისა „ჩივილი“, რომანში გარდა ფინალური ეპიზოდისა, ერთერთ პირველ ეპიზოდშიც შეგვეხვედება ეს მოტივი, როგორც ფინალური ეპიზოდის გარკვეული აზრობრივი საფუძველი.

ღმერთთან შესახვედრად მიდის გიორგი ბალიაურის პაპა, ღელა ბალიაური.

ღმერთთან, სიკვდილიან, მიცვალებულბთან შესახვედრად წასვლა, არსებითად, ცხადია, ერთი და იგივეა, ზოლო სიტუაციის უტყველობა და იდუმალბა უთუოდ თავისთავად განაპირობებს როგორც გზის, ასევე აღსასრულის გაიდუმალბებას თუ მხატვრულ გაწვიადებას, და აბიტომაც არის, რომ ღმერთთან შესახვედრად მიმავალი ღელა ბალიაური უკვლოდ უჩინარდება, აღარაფერი ვეცით ქილაურისაც, მოთხრობა სწორედ იქ მთვარდება, გმირი მიცვალებულბთან შესახვედრად რომ დაადგება გზას, გიორგი ბალიაური, გზას ასევე აღალბედზე რომ დაადგება, სიკვდილს უდაბნოში მდგარ ერთ მუხას მიყრდნობილი უნდა შეხედეს და მის ლაღმად — უდაბნოში მდგარი მუხა — მისში ჩამარტული სიმბოლიკის განო აშკარად ირეალურ სახეს იძენს.

მხატვრული გადაწყვეტის ის თავისებურებანი, რაც ყველა ამ ნიმუში შეინიშნება, უთუოდ დამოუჭირებელია, მაგრამ ამ შემთხვევაში ჩემთვის ის არის საგულისხმო, როგორ თანდათან განვითარდა და გადრამდა ეს მოტივი მწერლის შემოქმედებაში, მოთხრობის ელფე ერთი ფრანა („ქილაური მიცვალებულბთან შესახვედრად მიდის...“) როგორც გასცდა მტაფორის საზღვრებს და როგორ განიტოტა რომანში ორ ეპიზოდად, ერთმანეთთან ღრმა შეინჯანი კავშირით რომ არის დაყავი-

არებულნი და მის ქარგად გამოყენების ჩანა-სახსაც უკვე ეს ორი ეპიზოდი რომ შეიცავს. ამ ახალ რომანში კი სწორედ მხატვრულ ქარგად წარმოგვიდგება.

სიკვდილთან შესაბამისად წასვლის მოტივი ზღაპრული ეპოსისთვისაა ნიშანდობლივი, ოღონდ თამაშ ბიბლიური ზღაპრიდან კი არ სესხულობს მხოლოდ და მხოლოდ მხატვრულ ბერბად; როგორც მის პროზაში ამ მოტივის თანდათანობითი გაღრმავება მოწმობს, ერთმანეთს ბუნებრივად შეესაბამება ხალხური წარმოდგენა და მწერლის მხატვრული მანერის თავისებურება. უფრო ზუსტად, ეს ორი საწყისი — ცოდნა და განცდა — შეენივთა ერთმანეთს, რათა მოტივის ორგინალური გააზრება შეეძინა — რეალისტური, ოღონდ რომანტიზირებული.

მას ეამბობდი, გიორგი ბალიაურის სიკვდილი აშკარად ირეალურ ბაბუნ იქნეს.

ირეალურია ის გზაც, ახრია მახაური რომ უნდა დაადგეს და, თავისი წინამორბედებივით, ისიც ალაღბედზე, რადგან ისე მიდის, რომ, ვერ ერთი, ჩალაურისაყენ არც გზა იცის და არც ბილიკი და, შვირსაც, არც ის იცის, მართლა არსებობს თუ არა ეს ჩალაური.

სიკვდილთან შეხვედრაც მისთვის შესაფერისი და ბუნებრივი დასასრულით ბოლოვდება — რომანტიული საბურველითა და იდუმალითა.

ახრია მახაური განმარტოებით აღებსრუდება, უკავილებით მოშითულ მდებარეზე („...ის წამი დგება, როცა აღარაფერი სურს, ვარდა უსაზღვრო დუმილში ჩაძირვისა. გაელვება წამიერი ბედნიერებისა მახაურის სხეულს ნათლთ მოსავს და არაფერი არღვევს ამ ბედნიერებას — არც ჩქაში, — არც რამ სიტყვა კეთილგან ნათქვამი... სამუარო ჩუმდება მახაურის ბედნიერების წინაშე და უცდის, ვადრე ბერაკის დაღუული სხეული ამ ბედნიერებით პირთამდე არ აივებება“), გიორგი ბალიაურის აღსასრულისაგან განსხვავებით აქ უკვე სხვა სამშობლივია, ერთად კვდებიან კაცო და ჩიტო, მახაური და ტორილა, ანუ კაცის სიკვდილი ჩიტის სიკვდილთანაა გაიგივებული. მახაური სიკვდილს რომ ზედება, ტორილას ვაღობა ჩაესმის და როცა ტორილას ფრთები გაუშვნიდება და მიწისაყენ ქვასავით წამოვია, მასაც მანინე აღმობდება სული.

ჩიტისა და ადამიანის ანეთი სიმბოლური გაიგივება და ადამიანის სიკვდილის ასეთნაირი გააზრება ერთხელ უკვე გვხვდება ქართულ პროზაში. მხედველობაში შეჭვს ერთი პასაჟი გრიგოლ რომანოვის რომანში „ჩველეს პერანგა“. ოღონდ იქ ეს პასაჟი რომანის ძირითად კონცეფციურ ბაზს უშუალოდ არ უკავშირდება, აქ კი სწორედ რომანის კონცეფციურ ბაზს აჭირვებენ. და გარდა ამისა, რომ უნიკალურ

რი ეპიზოდის ამგვარი დახატვა უკვე აღირ არის მოლოდინელი მას შემდეგ, რაც დასაწყისშივე შეიღთა თემი ფრინველთა გუნდთან არის შედარებული („ნამდვილი შემოღვრამაპირია და შემოღვრამა ჰგავს ის სურათიც, მდინარის პირას რადაციის მოშლოდინე შეიღთა ადამიანისა. დასასვენებლად ჩამომსხდარი ფრინველთა გუნდი“), ტორილას გამოჩენა და მისთვის გარკვეული აზრობრივი ფუნქციის დაკისრება (მან უნდა გააგრძელოს და დაბოლოდოს შეიღთა ხმის ქორი) მოტივირებულია რომანის მხატვრულ-სტილური ბუნებთა, ერთი მხრივ, და, შვირე მხრივ, სიკვდილთან შეხვედრის მოტივის ლოგიკით.

ახრია მახაური შეიღთების ნახვას ვერ ეღირსება.

ჩალაურამდე ვერ მიადწევს ლეღა ლეღუშაური.

შეიღთა თემს ადრევე ჩამოსცილდება ელისო. ჩამოსცილდება ზაზა ლეღუშაური.

კაქკაბო დედაბერი თავის საქმეს ვერ მოგვარებს, ლეღანა მოწმედ დაუდგებს კი არა, ევლარც კი იღვანობს.

უკან ბრუნდება გედაც.

ამაოდ დაშვრა გარსოს დედა, ამხელა გზა რომ გამოატარა ხარბებს შინთა და კანკალით, დამალვა მანაც ვერ მოახერხა და ჩალაურში ვაივავაბით მისულს თავისა სოფლის თავმჯდომარე იქ დახვდება („... გარსოს დედე, უჭათი დედაკაცო ხარ! რა გეგონა, ევლარ შეხვებუბოდიო?“).

ასე იშლება და იფანტება შეიღთა თემი, ასე აღებსრულებელი რჩება მიწანი, ასე ვერ პოულობენ პერანგების საწვავს, ასე აღმოჩნდება ვერსონაეები ამავე მყაყრა რეალობის წინაშე, რომლისგან გაქცევის იმედიც ჰქონდათ.

ჩალაური, რომელიც შორიდან მიუწვდამელი და იდუმალი ჩანდა და რწმენის აღდგენას, იმედების აღსრულებასა თუ მზარველობას პირადებოდათ, მთაბოებისთანავე მკარგავს იდუმალდებას („მითავარი ის გზა უოთლია, ის აღმართები რომელიც უკვე უკან დარჩენილა და ამიერაიდან წარსულში უნდა ჩაიძიროს, საცარიელის გრძნობა უვლას აკრთობს და უველა შუად არის ერთმანეთს უთბრას; მოველით ჩალაურში? ეს იყო უკვლავური? შორიდან კი რა დიდი ამბავი გვეგონა...“). ის ჩალაური, რომლის იდეალურობაც ანეთი ექსპრესიით გამოითქმის ერთ-ერთი პერსონაჟის მიერ და, ცნობიერად თუ გაუცნობიერებლად, სხვების გულისთქმასაც გამოიზატავს:

„ჩალაური მოგონილი არ არი. ჩალაური არსებობს და იარსებებს მანამდე, სანამ არსებობს კაცთა მოდგმა.

ჩალაური უკვლავურია: ჩვენი ხსოვნა, ჩვენი მოგონება, ჩვენი წარსული.

ვიდრე ჩაღაური გვახსოვს, არაფრისა არ უნდა გვეწინაოდეს.

სიკვდილისაც კი... რაც უფრო ვებრდებით და წუთისოცდებს ვემშვიდობებით, ჩაღაური ჩვენი ხსნა გვგონია. ბოლოს უველანი, ფიქრით მაინც, აუცილებლად, ისევე ჩაღაურში ვბრუნდებით. ამგვარია ჩვენი ჩაღაური..."

ახეთი კონტრასტულია თვითიველი პერსონაჟის გზის დასაწყისი და გზის დასასრული.

ახეთია მათი ზედმეტის მსგავსება და ამითვე ემგვანება მათი თავგადასავალი ერთმანეთს, აქ ერთიანდება მათი ამბები — ერთმანეთისაგან დასოკიდებელი, დასრულებული მოთხრობების სახე რომ ჰქონდა — და თუმცა ქარგა ახრია მახარის გზის დასაწყისსა და დასასრულს შორის არის მოქცეული, რომანის კომპოზიციური ღერძი მისი ამბავი მაინც არ უნდა იყოს, არც ელისოს ამბავი, არც ლეოა თუ ზაზა დუდუშაურის, არც კაჭკაჭი დედაბარის, არც ველას ამბავი, რომანის კომპოზიციური ღერძი, რომლის ფონზე უველაზე მძაფრად, უველაზე შთაბეჭდილად გამოჩნდება კონტრასტი რომანტიულ წარმოდგენასა და მკაცრ რეალობას შორის, მხატვრულ ტინდერციას უველაზე ღრმად და მკაფიოდ რომელიც გამოხატავს, ვარსის დღის სიუვეტურის ხაზია, ის მწარე ზედმეტია, შიშით აღსავსე და ფაფრაკიანი გზის გავლის შერე საშუალებოს რომ დაიფუტებს თავს და სწორედ იქ კი სწორედ ისინი დახვდებიან, ვისაც გაურბოდა.

ეს არის თბრობის ის ძირეული ღერძი, რომელმაც უნდა შემოიკრიბოს თავის გარემო სხვათა ამბები და რასაც მყარად ეფუძნება რომანის სტრუქტურა, ბოლო ის ფაქტი, რომ მხატვრული ქარგა და კომპოზიციური ღერძი უშუალოდ ერთ სიუვეტურ ხაზში არ არიან მოქცეულნი, რომანის ამგვარი, ორიგინალური აგების თავისებურებიდან გამომდინარეობს.

ახეთივე კონტრასტული სიტუაცია უნდა კომპოზიციური გეგმაც — გეგმაც, ოღონდ იქ მხოლოდ ერთ ეპიზოდში — გიორგი ბალიური და ზოსიმე ბერი უმარჯობისას ქედის გადაღაზვას რომ მოიწადინებენ, რადგან ის შორეული და უცნობი საშუალო — ქვედებიან საშუალო — განსაკუთრებით იღუმელი და სოცნებო ტყვენება. იმედების მსხვრევა, უღმობედ სინამდვილისთან (საყრდენთან, მუხანათონასთან) შეგახება საშუალო დაღს ტყვეებს მათს სულში.

იქ მხოლოდ ეს ერთი ეპიზოდი.

აქ კი სიტუაცია გაყოფებით ფართოდ არის გაშლილი, რადგან მხატვრული ქარგის შუაგულშია მოქცეული, ოღონდ აქ საგულისხმო და განსაჯადისწინებელი ისიცაა, რომ იმედის გაყრდებით არ მთავრდება უველაური.

მწერლის მხატვრული მრწამსი ახეთი დასასრულს ვერ იფუტება. მრწამსის მიხედვით, რომანტიკურ უნდა დაითავრდეს.

არც მთავრდება.

ახრია მახარის აღსასრული, ერთი მხრივ, და, მეორე მხრივ, კაჭკაჭი დედაბარისა და ველას უკან დაბრუნების ხალისიანი და მომხატვრული ელფერი შექმნილი სცენა — მდინარე რომ ხარხარებს, პარიზულები იყინიან, ჭაფარაც იყინის — ამას უფოოდ გვაფიქრებინებს, იმაზე უფოოდ დაგვაფიქრებს, რომ რომანტიულობას ვარემო კი არა, უპირველესად, ადამიანის პიროვნული ხასიათი განსაზღვრავს, რომანტიკაზეთფონს ფონს არსებითი მწიწნელობა არა აქვს და არც მთავრდება მწიწნელობა, რადგან ვარგნული ხახლი, შესაძლოა, მიახლოებისათფე ვაფანტოს. ჩაღაურში, როგორც კონკრეტულმა ადგილმა, შესაძლოა, დაქარგოს იღუმელი, მაგრამ შეუძლებელია იღუმელი დაქარგოს იმ ჩაღაურში, რომელიც სიმბოლური ზაქია, სწორედ ხსენება, სწორედ მოგონება, სწორედ წარბული, უველაური ის, რაც უფუცვლილი და სასუკარია ადამიანისათფის. რომანტიკულ ელფერსაც ბოლომდე ამიტომ ინარჩუნებს.

და კიდევ —

იდეალური სურათის წარმოსახვისათფის, საყრდელით სუყარულის ნატურისათფის სრულებით არ არის აუცილებელი ბუნებას მშვენიერებაში ჩაძირვა, ეს სურათი მაშინაც შეიძლება დაიხატოს, სითბოსა და აღერისის დღე მაშინაც შეიძლება იდგეს, როცა მდინარე მოხრიალებს, ზღაყუნითა და სიცილ-ხარხარით ეწყება, ირგვლე დიდი, ღურჭი მთეის დაყუდებულან, მთებზე კი თეთრი დრბულის ქულები წვანან, და მაშინაც, როცა ვარემო ამგვარი პეიზაჟის სრულიად საპირისპიროა.

უველისხმობ წარმოსახვით სცენას სამწვადეში.

შოფერ აეთოსიულ წარმოსახვას.

ეს სცენა და იდეალური წარმოდგენა, სრული და ნატურა თბისა, რომ იქნებოდა დიმილი, აღერისა, არაფერი ქვეყნიერებაზე — ბედნიერებისა და სუყარულის მეტია... მხოლოდ პერსონაჟის, შოფერი აეთოს, პიროვნულ ხასიათს არ გვახატავს, ვაცილებით ღრმა ახრობრივი დატვირთვა უნდა ჰქონდეს და კიდევ ერთი მენტყველი დასტურია უნდა იყოს იმ სწმენისა, რომ სანამ ამოღის და ჩადის შუე, სანამ მოიქცევა და უაუქცევა ზღვა, სანამ გაღობენ ფრთოსნები და უყვილები უყვიან, სანამ ბიჭს ქვადვს გოგოს სურვილი და გოგოს სურს სასურველი იყოს, მანამ არ ჩაქრება სიციცების რომანტიკა.

ზაზა სინხარულიძე

„...ტიტიქოს სხვა მსოფლიოში დავდივარ...“

ჩემი ლექსები...
იქ — სამარეში გამახარებენ...

— ამ წინასწარმეტყველური სტრიქონების ავტორის პოეტურ ნაწარმოებთა პირველ პუბლიკაციას ქართველი მკითხველი გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ 1987 წლის 28 ივლისის ნომერში გაეცნო. იმ ბუთიოდე ლექსმა და მათთვის თანდასრულმა თამაზ ჩხენკელისეულმა ბოლოტქმამ მაშინვე აშკარა გახადა: მეოცე საუკუნის ეროვნულ პოეზიაში თურმე არსებული კიდევ ერთი თვითყოფადი პოეტური სამუარო, რომლის შუქმაც, სამწუხაროდ, დავიანებით, „ჩაქრობის“ შემდეგ, მატრამ მაინც მოაღწია ჩვენამდე...

განვლილი ოცწლეულის მანძილზე გამოქვეყნდა ნიკო (ნიკოლოზ) მიხეილის ძე სამადაშვილის (1905-1988) პირველი პოეტური კრებული „ბეთანია“ (შეადგინეს და წინასიტყვაობა დაურთეს თამაზ ჩხენკელმა და არჩილ სულაქარმა, გამომცემლობა „ნაქადელი“, 1978) და ნაირფერი საარტიკო მასალები (დღეებები, პროზა, კრიტიკული სტატია, ბარათები); აგრეთვე მწერლის ცხოვრება-შემოქმედებისადმი მიძღვნილი მოკონებანი და სტატიები, რომელთა ავტორები არიან: თამაზ ჩხენკელი, დავით ჭავჭავაძე, ვახუშტი კობახიანი, გაიოზ იმედაშვილი, ზურაბ კვიციანი, მანანა გელაშვილი...

ერთი სიტყვით, შემზადებულია მკვიდრი საფუძველი, რასაც უნდა დაერქვას მკვლევარი პოეტის ცხოვრებისა და შემოქმედების თავისებურებათა შესასწავლად, ამ გამოჩენილი ხელოვანის ადგილის დასადგენად ჩვენი საუკუნის თანამოაზრეთა, უპირველეს ყოვლისა, თანამემამულეთა შორის.

წლეულს, 18 მარტს, „ლიტერატურაშია გამოქვეყნდა“ დასტამბა ფილილოგიურ მემკვიდრეთა დოქტორის ვ. ბარანოვის მიტად საუკრადღებო სტატია: „აღფრთოვანებით თუ ობიექ-

ტურად? (ბოლო ხანების ზოგიერთი ლიტერატურული პუბლიკაციის შესახებ)“. წერილის ავტორი ეხება საკითხს: ყველაფერი, რაც „გარკვეულ“ მიზეზთა გამო, თავის დროზე არ გამოქვეყნებულა, ვბეჭდოთო ხელადებით, განურჩევლად, ღირსეული შეფასების გარეშე, მარტოდღენ „ვასას“ ძახილით, თუ — ეს ნაწარმოებები უნდა გამოიცეს სათანადო მემკვიდრე-კრიტიკული კომენტარებით, რომერების ფარგლების დაცვით? სწავლულა, სავსებით მართებულად, ობიექტურობისაკენ მოგვიწოდებს...

ვ. ბარანოვი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ მკითხველთა შორის განსაყურებთ პოზულარობით სარგებლობენ „ქნელი და ტრაგედია ბედის შემოქმედნი“, რადგანაც ყოველ ჩვენთაგანში მძაფრადა განვითარებული სოციალური სამართლიანობის გრძნობა.

სწორედ ობიექტურად უნდა შეფასდეს ერთ-ერთი ამგვარი ბედის ხელოვანის, „სიცოცხლეში ადრე დაღამებული“ პოეტის, ნიკო სამადაშვილის შემოქმედება, ამ მოთხოვნის დაცვა კი ყოველთვის როდი ხერხდება მწერლის მემკვიდრეობისადმი მიძღვნილ სტატიებში.

წინამდებარე წერილში ჩვენ შეძლებისდაგვარად შევძებთ ნიკო სამადაშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედების ზოგიერთ ასპექტს.

1. მშარდის მამარ.სახელობის

როგორი იყო პოეტის ბიოგრაფია? — ამ კითხვის საპასუხოდ ბევრი არაფერი მოგვეძვევა:

ვიყო, რომ ნიკო სამადაშვილი ექსპერტულადლტრად მუშაობდა, იყო დიდი ოჯახის მამა... თუ ერეკლე ტაბაშვილისა და ვახტანგ კობახიანის სტუდენტი, შემდგომ კი — მთავარი... მწარუნელობდა უღვთოდ დაღუპული უფროსი მშვიდობის ოჯახს... უფერად

ახლობელთა წრეში მოღებნა და პოეზიაზე სა-
უბარი...

არაფერი ვიცი ამ წერლის წინაპართა შეხ-
ებზე...

მწერლის გვარ-სახელის წარმომავლობა წა-
რმოქმნის თაობაზე კი შეიძლება ითქვას ორი-
ოდე სიტყვა...

ამ ხოლო ხანს დაიწყო სისტემატური შეს-
წავლა ქართული ლიტერატურის იმ წარმომად-
გენელთა პატრონიშებიანა, რომელთაც საფუძვ-
ლად უდევთ აღმოსავლური, კერძოდ, არაბული
წარმოშობის საყუართო სახელები. ამანარ გვარ-
სახელთაგან უკვე სპეციალურად გამოკვლეულია
შემდეგი პატრონიშები: „სამაშაძე“, „მანუშე-
რისძე“, „არაბული“, „ახათიანი“, „ბარათაშვი-
ლი“... შეგრძობა მასალები სხვა ამ რაგის
გვარ-სახელთა შესახებ... ქართულ პატრონიშთა
აღწერაზე ჩვეულებრივ განკუთვნილება „სამადაშ-
ვილი“-ც.

ქართლში დამოწმებული ამ გვარსახელების
ფუძვალ ანთროპონიმი „სამადა“, რაც თუშეთში
დადასტურებულია „სამად“ ფორმითაც. კაცის
ამ საყუართო სახელის ვარიანტად შეიძლება
მივიჩნოთ „სამატა“ (კახეთი); აგრეთვე ქალის
სახელი „სამათა“ (სვანეთი) (ილ. დლონტი, ქა-
რთველური საყუართო სახელები: ანთროპონი-
მა ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა: საბჭოთა სა-
ქარაუდლო, 1956, გვ. 154, 296; შტრ. ილ. მა-
ისურაძე, ქართული გვარსახელები: სალექსი-
კონო ბიბლიოგრაფიული მასალები. — თბ.:
მეცნიერება, 1951, გვ. 142). „სამადა“||„სამატა“
ფუძე გამოყოფა აგრეთვე გვარ-სახელებში
„სამადაძე“ (ახალქალაქის რ.)||„სამატაძე“ (ილ.
მაისურაძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 142).

„სამადა“||„სამადა“ არაბული წარმომავლობის
ანთროპონიმი, მნიშვნელობით „მარადიული“
(А. Гафуров, Лев и Кипарис: о восточных
именах. — М.: Наука, 1971, გვ. 223)
კაცის ეს საყუართო სახელი წარმოადგება არა-
ბული სიტყვისაგან „სამადა“ — „ის, ვისაც მი-
მართავენ; მეთაური, ბელადი; მარადიული“
(იხ. ვ. გირგასიასა და ხ. ბერანოვის არაბულ-
რუსული ლექსიკონები).

2. დრო და კომეტი

ნიკო სამადაშვილის ცხოვრება-შემოქმედე-
ბის სრულყოფილად წარმოჩენას ის გარემოე-
ბაც აძლელებს, რომ პოეტის ბელწარწერთა აბ-
სოლუტური უმრავლესობა, ეპისტოლარული
მემკვიდრეობის ნიმუშთა გარდა, სამწუხაროდ,
უთარადლა — მხოლოდ ერთი ოთხსტრიქონი-
ანი ლექსის („...გათენდა ისევ...“) დაწერის
დროს ცნობილი (1961 წ.); რამდენიმე პოე-
ტური ნაწარმოების დათარღლება, მთავლობით
შინაც, ბერსებზეა მწერლის პირადი წერილებს
მიხედვით.

ვახტანგ კოტეტიშვილისადმი მიმართული

ბარათების (20/IX. 1927 წ.; 5. XI. 1963 წ.)
დაწერის დროის თანხმად, შეიძლება დავას-
წინათ, რომ ლექსები „დადმორბენა“ „სამწერის-
კენ“ „ჩრთს ფეხის ბზა მთვარისკენ“ „...დასუნაბა“
შობის ხელზე“ „შობის გავყვრა მტკავართან“
და „წუთისოფლიდან უკვდავებამდე“ უნდა
შექმნილიყო 1958 (უოველ შემთხვევაში, 1957)
წლამდე, ხოლო ერთდელ ტატევილისათვის
გავზავნილი წერილის (21. VII. 40) თარიღის
მიხედვით, უსათაურო „...ის ვასკეტროდა მო-
მავალ შარას...“ შეთხზულია 1940 წლის ფე-
ლისის თვეში. (ეს ლექსი კრებულში დახტამ-
ბულია სათაურით „დაიქნო“).

შავრამ ეს დროისადმი მწერლის დამოკიდე-
ბულებს საკითხის ერთი ასექტია, თუ შეიძ-
ლება ამგვარად ითქვას, „ლოკალური“ კერძო-
პაროცენული ასექტია პროზაში მისივე მხა-
რე გულისხმობის დროს, როგორც ეპოქის,
გაგებნას; პოეტი და დრო ამ მხრივ გაიანრება
საერთო-საზოგადოებრივი შინაარსით.

აღწერული თვალსაზრისით განსაკუთრებულ
ყურადღებებს იქცევს გაიოს იმედაშვილის შემ-
დეგი სიტყვები: „ნიკო სამადაშვილი... ერთი
მთვანი იყო, ვინც აშკარად ჩამორჩა დროს
და სინამდვილეს, რომლის აბსტრაგირებაში
ვერ შეძლო გაეხედა ცხოვრების ბნელი მხარე-
ების მღიმა შავრამ ეს იყო დღე ეპოქის წი-
ნაშე მთელი თაობის ხანდასწერიყო გაუგებრო-
ბა, არა ერთი კაცის ერთპაროცენული შეცდო-
მა და ის როგორც ერთი კაცი მთელი თაობის
მავიერ მასუბს ვერ აგებს... შავრამ წარსულის
ანეთი იდუალოგოური კრახი განა მისი პოე-
ტური წვლილის მნიშვნელობის მთლიანად აუ-
ფუსურებებს“ (გაიოს იმედაშვილი, სიცოცხლე-
ში ადრე დაღამებული პოეტი, აღმანახი „ლი-
ახვი“, თბ.: მერანი, 1982, გვ. 149).

უფიქრობო, ცოტირებული შებედულება
ალაგალაგ შევსება-დამატებასა და შეწორებას
საჭიროებს. და აი, რატომ:

ქრონოტი, არანაწრად გვეჩვენება დებულე-
ბა, რომ პოეტი „აშკარად ჩამორჩა დროს“, რა-
დგანაც ვერ გაეგოთ თავისი ეპოქის არხი.

ნიკო სამადაშვილის, როგორც შემოქმედისა
და მოქალაქის, ცხოვრებისეული პოეზიის
მთავარი ასექტები თავისი თანამედროვე ხა-
ნის მიმართ ნათლად ჩანს 1956 წელს დაწე-
რილი კიტატეული სტატიიდან „ლიტერატურუ-
ლი გულცივობა“. გავიხსენით ამ წერილის ერ-
თი ფრაგმენტი:

...პაროცენების კულტის დროინდელ პოე-
ზიაზე ერთ-ერთი უბედურება ის ვახლდათ,
რომ ზოგიერთი მწერალი უფრო გატყვეული
იყო მილიქენობით, ფარისევლობათ, უადგილო
ადგილას „გაუმარქოს!“ უყრილით, ვიდრე
გულწრფელი გულშემატკივრობით საბჭოთა
ხელისუფლების, ლიტერატურის გრანდიოზული
მშენებლობით. იმ უბადრუე მქალაქებებს

აღარ ახსოვდათ ხალხის შეთვარებული ძალა, ცხოვრების საღებურად და ხედვად. რამდენ ახალგაზრდა მწერალს და საუკარელ შემოქმედს მოუღეს ბოლო სწორედ ამ ლიტერატურულმა გაიყვარებმა.

ახლა კი საბჭოთა მწერლობის წესა კარგად მოწმენდილია...“ („ლიტერატურის მატაინე“, 7-8, თბ.: საბჭოთა საქართველო, 1982, გვ. 807-808).

ნაყო სამადაშვილის ეს სიტყვები უდავოდ ცხადყოფს, რომ მწერალს საქმოდ კარგად ესმოდა თავისი ეპოქისათვის ნიშნდობლივი ზოგიერთი ასპექტი და თავის შემოქმედებაში შეტანებულად უცდილობდა გამოეხატა უამრავი იდეა სინამდვილის მანკიერი მხარდებით, რამაც ძირითადად განაპირობა გარემოს ასახვის სამადაშვილისეული მხატვრული მანერა.

ამოლომაც ვერ დავეთანხმებით გაიოზ იმედაშვილის მეორე პირველი ნახუდეგმუღვე, თვალსაზრისსაც — პოეტმა „ვერ შექმულ ვაეხედა ცხოვრების ბნელი მხარების მიღმა“. როგორც ნაყო სამადაშვილის კრიტიკული წერილის დასასრულად იტყვება, მწერალი თავისი ეპოქის ნათელ ფერებსაც ამჩნევდა და ახალ ტენდენციებსაც მივსაღებოდა, მაგრამ, როგორც ნაყო სამადაშვილის უკანასკნელი ლექსებიდან ჩანს, შემოქმედი უღმობრემა სინამდვილემ მალე დაარწმუნა, რომ დაშინებულმა სიახლეებს სუბიექტივინისა და ვოლუნტარისმის ხანაში მძლავრად ვერ გაშლიდა ფრთებს... მაგრამ აღნიშნული მხოლოდ ერთი ასპექტია პოეტის შემოქმედებითი მარჯანისა და ლიტერატურული მემკვიდრეობისა.

საოგადოდ, დროისადმი ხელოვანის დამოკიდებულებას მესამე განზომილებაც ახასიათებს. დრო ასეთ შემთხვევაში კოსმოსური, მარადიული მანსტახებით გააზრება. მარადისი დრო, თავის მხრივ, დაუსაზღვრელ სივრცეს გულისხმობს. ამგვარი დრო-სივრცე განსაყუთრებულ როლს ასრულებდა ნაყო სამადაშვილის მსოფლგანცდისა და შემოქმედების თავისუბრებათა ფორმირებისას. პოეტის მემკვიდრეობისათვის ნიშნდობლივი ეს სპეციფიკა, ვიქტორთ, ანათემავეებს ნაყო სამადაშვილის შემოქმედებას ტერენტი ვრანელის პოეზიასთან, რასაც აღსატრებს ამ ირი ხელოვანის მემკვიდრეობის შედარებით — სახანტატყველობით ანალიზიც.

დრო-სივრცისადმი მწერლის დამოკიდებულება კარგად ჩანს ვახტანგ კოტეტიშვილისადმი მიწერილი ერთი ბარათიდან (26/IX. 1927 წ.):

...არა ვარ დიდი მასაქისა, მაგრამ ისე ვიტანება უსაზღვრობის საშინელებით და დეამოწი: „უნეტეო სტეალო“, რომ ასე მგონია, თითქოს მე ვარ წერტილი, სადაც თავდება საშაროს უმედობა.

...პლანეტების გაუვალი ნახარი ხომ მათეტიებს და შენით ტანში მავაკალებს ვიკარგები ხანდახან სადაც, თითქოს სხვა მსოფლიოში დავდავარ და სანამ არ შევკრთები სადმე, ვეღარ ვბრუნდები...“

ხან თითქოს დედამიწა ფტებიდან მუცლიდან...“ („მნათობი“, 1986, № 2, გვ. 80).

ახლა ლექსების სათაურებიც გავიხსენოთ: „მარადისობა და მესაფლავე“, „დაუსაზამობის ზოგვა“, „წუთოსოფლიდან უწყდავებაში“, „რეში ფტის ხმა შევარისკენ“, „გამორბენა საშაროსკენ“...

ლექსთა ფრაგმენტები: „...მე... მოვრბოდი დედამიწისკენ...“ („მე მოვგომა და ფლტვების სიყვითლემ“); „...დედამიწაზე

ნეტავი რისთვის შემოვებტე?“ („წაშლილი კვალი“);

„უსაზღვრობას ვავტყუროვარ, მივებტებო, ღამე ზრილებს, კარიშლები ემატებიან. რა ამბავია — ქვებზე დამქარა კარს ვეკითხები, —

რო გუგუნებენ? — მიმაგალი პლანეტებია... კიდევ გონებადაკარგული მივებტებო, ფტის ხმა ესმით, კარიშლები მემატებიან. რა ამბავია — ზემს საყუთარ ჩრდილს ვეკითხები, —

რო ვიძახიან? — შებინდული პლანეტებია“ („ზემი ფტის ხმა შევარისკენ“); „პლანეტებს გაღმა ვილაც ნანობდა...“ („გამორბენა საშაროსკენ“);

„...მე, მსოფლიოში, მზე ჩადიოდა, მე იქ, კამარზემ თვალს ვაფარებდი...“ („დაუსაზამობის ხილვა“); „...დედამიწა რად ჩარბოდა მთებში შეესავით...“ („ბინდი“).

ამგვარი, ასე ვთქვათ, პლანეტარული ხედვა გახლავთ ნაყო სამადაშვილის, როგორც პოეტის, განსაყუთრებულობის ერთ-ერთი მონეზა.

დროისა და მწერლის ურთიერთდამოკიდებულებას მეოთხე განზომილებაც ახასიათებს. ამჭრად ეს მიმართება გულისხმობს ხელოვანის ცხოვრებისეულ ბიოგრაფიას.

ორიოდე ფრაგმენტი ნაყო სამადაშვილის ცხოვრება-შემოქმედებისადმი მიძღვნილი სტატებიდან:

პოეტი „სიყვდილამდე რევიორ-ხუდადრად მუშაობდა, რათა შეენახა თავისი დიდი ოქანი და, — ვიყით პირდაპირნი, — ამ პოეტისასთან დეკავშირებული ბევრი უსამოგნება იწუნა. იყო მის ცხოვრებასა თუ ხედში რაღაც ფრანსუა ვიონისებური; რაღაცნაირი, თითქოს ერთმანეთის გამოჩრცხველი საწყისების ფანტასტიკური თავმყარა, რომელთა მწვავე და-

პირსპირება და შეჯახება უცნაურად მტკიცე-
ულ ექოს გამოცემება მის ლექსებში. შე ვერ
ვიტყვო, რომ მისი ცხოვრების ეს უსოფითი მხა-
რე უოკეიდოების უმწიველო ან შეუსრული უო-
ფილდო... მაგრამ იმ აპარტის მსგავსად, რა-
მელსაც, ერთი ძველი პოეტის თქმით, ტალახში
ქედლავენ გამოვლდები, ნიკო სამადაშვილს,
როგორც ადამიანსა და პოეტს შენარჩუნებუ-
და მქონდა გულის სოხობლავი სინქრონი და
წრფელი უშუალოება, რომელსაც იგი პოეზიაში
და თავის უახლოეს მეგობრებთან ავლენდა...
(თამაზ ჩხენკელი, კაცი და პოეტი, წიგნი: პო-
ეზია — სიბრძნის დარბა, თბ.: საბჭოთა საქა-
რთველი, 1978, გვ. 264).

...სამადაშვილის პირველი მე... არა მგა-
ვდა მის პოეტურ „მეს“, — მართლაც რა-
გორ დიდი იყო ზღვარი მის შემოქმედებაში
„მესა“ და მოქალაქეობის შორის, რამდენი
ანაღლებული და წერტილმანი იყო ერთად მო-
თავებულნი მის ცნობიერებაში. ამიტომ ქვეყ-
ნის ორმოტრიალით შეწუხებული მისი „მეს“
წარმოსადგენად მინდა მოვახერხო და შესაძ-
ლებლობამდე გულწრფელი ვიყო — კარგოცა
და ვიყო მოურთიდელოდ ვთქვა, რომ ბოლომდე
იღის გასაგები და გაშართლებული მისი ტრა-
გედიის უველაზე მტკადა ის სახეობისწორი გაუ-
გებრობა, თუ მის პიროვნებაში მარადობაზე
ჩაფიქრებულ პოეტს როგორ დაუნდობლად
ებრძოდა მისივე სულში ჩაბუდული ფილისტერ-
ი და მერკანტილიზტი... ეს ფული იყო მისი
უბროტები ბედისწერა და პიროვნული დირ-
სების უღმობილო მტერა...“ (გაიოზ იმედაშვი-
თი, დასაბ. წერილი, გვ. 164).

თამაზ ჩხენკელს მწერლის, როგორც მოქა-
ლაქის, გამართლების მიზნით დამოწმებული
აქვს თაჯობის სიტყვები: „მე ჩემს ცხოვრე-
ბაში, ნებისთ თუ უნებლით, შეიძლება ბევრი
ცუდი საქციელი ჩამიდენია, მაგრამ ჩემს პო-
ეტურ შემოქმედებაში არასოდეს მითქვამს
უშართლო სიტყვა. იგი წმიდათა წმიდაა, სა-
დაც ივანებენ უღრმეს კვეშარიტებანი ჩემი
სულისა“.

თუკი აღნიშნულს გაეთვალისწინებ, ვფი-
ქრობო, უნდა დავასკვნათ, რომ ნიკო სამადა-
შვილმა შევსებ უღდად არ აპირია პროფე-
სიონალი პოეტის გზა, თორემ მისი ტალა-
ნის პატრონს როდი გაუჭირდებოდა ლიტე-
რატურული შრომით ცხოვრება. სამადაშვილის
შემოქმედებითი მრწამსი უკომპრომისობის მო-
თხოვდა პოეტურა მუშის მსახურებისას. პო-
ეტს, როგორც ჩანს, ერთიგვა საბუღალტრო
დაფორცისა და საანგარიშის ამარა ერთიან
თავისი ოჯახი, ვინემ უალბი სქიარი დაეწერა
და ამ გზით მოეპოვებინა სიცოცხლის სახსარი.
მწერალმა შემოქმედებითი თავისუფლება ამ-
ქობინა „დაიარების“ ოქროს პირკიდლებს, თა-
ვის თავს არ უღალატა და თავისი პოეტური

სულის უტყუარა სურათი დაგვტოვა, ამ მომ-
წიდელო სურათის ცქერა კი პოეზიის კემ-
მარტ მოყვარულს არასდროს შესწუენდებოდა.

3. პოეტის სხისსმეტაშვილისსათვის

„საგანგებოდ უნდა ითქვას, — აღნიშნავს ზუ-
რაბ კიენაძე, — რომ სამადაშვილი უპირატე-
სად პოეტი-მხატვარია...“ (ზურაბ კიენაძე, მუ-
დამ სინათლისკენ გამოცემაი ძაბილი, აღმანახი
„პოეზია — 1988“, თბ.: შირანი, 1988, გვ. 69),
ჩენენ ფიქრი კი „უკანასკნელი ქრისტიანების“
ავტორი იმდენადვე პოეტი-მხატვარი, რამდენ-
ნადაც პოეტი-მოაზროვნე, ფიქრის პოეტი. ნი-
კო სამადაშვილის შემოქმედებაში მარშონიუ-
ლადაა ერთურთს შერწყმული გრძნობა და აზ-
რი, ხატი და ფიქრი — აი, რაა უველა კემმა-
რტი პოეტის, მათ შორის „ბუნების“ ავტორის
მეკეიდერობის მიწიდედლობის საიდუმლო,
პოეტის უკვადეების საწინდარი.

ნიკო სამადაშვილის, როგორც პოეტი-მხატ-
ვრის, უალბის უოველი მოძარბა ემსახურება
მისი, როგორც პოეტი-მოაზროვნის, ფიქრათა
ნიუანსების უტეო გამოშვადევენას. აღნიშნულს
ადატურებს ხელოვანის მთელი მეკეიდერობა,
ერთადერთ გამოწყლის წარმოადგენს ლექსი
„ჩემი სოფელი“, რასაც ემუარება სწორედ ზუ-
რაბ კიენაძე თავისი შეხედულების დასაბუთე-
ბისა.

კაცო და მისი სული მარადიულ დრო-სივრ-
ცეში (იგულისხმება ორივე სოფლის ერთი-
ნობა), ადამიანის ძე დაუსაღვერელი კოსმოსის
წინაშე, უსოფიერებისა და ცნობიერების არსი
— აი, რა გვესაბება ნიკო სამადაშვილის პო-
ეტის ლიტერატოვად. ამ მოაზარი ტრედენციის
დასასურათობატებლად მოხმობალია ხელოვანის
მთელი შემოქმედებითი უნარი, უველა პოეტურ-
ი ხერხი, რაც კი „წაშლილი კვადის“ ავ-
ტორს ხელეწიფებოდა.

ვახუშტი კოტეტიშვილი პოეტის ნაწარმოებ-
თა ერთ-ერთი პუბლიკაციის წინათქმასში ხაზ-
განსით აღნიშნავს, რომ სამადაშვილის „ლექ-
სებში ექსპრესიონისტული თუ სიურეალისტურ-
ი ხატების გაელებამ შესაძლოა ვინმე შეც-
დომაში შეიყვანოს და ევროპის ლიტერატურ-
რულ მიმდინარეობებში დააწებინოს მათი
ანალოგიების ძებნა, მაგრამ მის ფუჭი ვარა იქ-
ნება, ვინაიდან ქართლის სოფლიდან ახლადრ-
მოსულ ყმაწვილს არაფერი შეეძლო სკოლნო-
და ევროპული ხელოვანების უწოდებენებულ მი-
მართულებათა შესახებ“ („მთაბი“, 1988, № 2,
გვ. 81).

ამ მოაზრების უარყოფა ანდა გაზიარება
ტიბის, ჭერ ერთი, პოეტის ბიოგრაფიული ფა-
ქტების ზუსტად არცოდნისა და, მეორეს,
სამადაშვილის ლექსების დაუთარბებლობის
გამო. უოველ შემთხვევაში, ვატანჯ კოტეტიშ-

შვილსა და ერთდროულად ტატიშვილთან გაცნობა-
დაშეგობრების (ეს იყო, ალბათ, ოციანი წლე-
ვის მეორე ნახევარი) შემდეგვე შექმნილ ნა-
წარმოებებს კი უდავოდ უნდა დასტუბოდა
სამადაშვილის მოძღვარ-შეგობართა ერთდროის
კვალი. სწორედ ამ ნიშნით შეიძლება დავასკუ-
ნათ, რომ ლექსები „უკანასკნელი ქრისტიან-
ების“, „...ქვეყნიერებას უტყვიროდ ათასნი-
რად...“ (ეძღვნება ერთდრო ტატიშვილს), „ბა-
სეირნება“ ოციანი წლების ბოლოს ან შერწყმა
დაწერილი.

ასეა თუ ისე, როცა ვეცხებით ნიკო სამადა-
შვილის პოეზიაში გადღეუბულ „ექსპრესიონი-
სტულ თუ სიურრეალისტურ ხატებს“, ვფიქრობთ,
დამაჩრებლად შეიძლება ვიშსკელოთ აღნიშ-
ნულ მიმდინარეობებთან პოეტის მხატვრული
მანერის მხოლოდ ტიპოლოგიური მსგავსების
(და არა უშუალო გავლენის) თაობაზე.

სწორედ ამიტომ მართებულად გვეჩვენება
თამაზ ჩხენკელის შეხედულება, რომ სამადაშ-
ვილის „პოეზიის ფორმისმიერი მასალა ან გა-
რჩედი ფესველად ეროვნული (ერთიეროც
კი) უმტყობის დეტალებამდე, და იგი სათავეს
ხალხური აზროვნების წიაღიდან იღებს, რო-
მელშიც ორგანულად იყო შერწყმულა წარმა-
რთული კოსმოზმის წარმოდგენები და ქრისტი-
ანული დღესასწაულებისა და წმინდვეულებე-
ბის პათეტიკური სილამაზე, ხოლო შინაარსი
უნივერსალური, ამავე დროს, უაღრესად თა-
ნადროულია და ზოგად ხაზებში დასავლეთის
ახალ პოეზიას ენათესავება“ (თამაზ ჩხენკელი,
დასაბ. წერილი, გვ. 272).

როგორც თამაზ ჩხენკელმა დასაბუთა, ერო-
ვნული პოეზიის ხაზით ნიკო სამადაშვილის
შემოქმედების მასწარდოებელ ფესვებს ვაუ-

ფშავილას მხატვრულ სამუაროსთანაც მიუყა-
ვართ (თამაზ ჩხენკელი, დასაბ. წერილი, გვ.
288), ჩვენის მხრით კი დავუშვებთ, რომ
ტიპოლოგიური მსგავსების — თვალსაზრისით
ბევრი საერთო აკავშირებთ ერთმანეთთან გრამა-
ტიკისა და სამადაშვილის ლექსებსაც. რაღაც
შინაგანი, სისბლზორცეული კავშირები იგრძნო-
ბა სამადაშვილისა და შოთა ჩანტლაძის მემკ-
ვიდრობას (რომ აღარაფერია ვთქვათ შემოქ-
მედებითი ბედ-იზბლის მსგავსების გამო) შო-
რის.

პოეტის ერთ-ერთი ახლობლის გადმოცემის
თანხმად, ერთდრო ტატიშვილი „დაბეჭოთებით“
ამტყიცებდა, „რომ სამადაშვილი არის დიდი
პოეტი და საყურადღებოა არა მხოლოდ ხა-
ქართველს მასშტაბით...“ (გაიოზ იმედაშვილი,
დასაბ. წერილი, გვ. 147). თვით გალაკიონის
მოწონებაც კი დაუმსახურებია „უკანასკნელი
ქრისტიანების“ ავტორის ლექსებს, რასაც დი-
დი პოეტის მინაწერი მოწმობს სამადაშვილის
ნაწარმოებთა ზედწარწეზე (იქვე, გვ. 148).

და თუცა ნიკო სამადაშვილის პოეზიას დღემ-
დე აქვია ღირსეული, საყოველთაო აღიარება,
ეს იმ გარემოების ბრალაა, რომ დღემდე ვერ
მობრახებულა მწერლის მემკვიდრეობის სრუ-
ლად გამოქვეყნება (თუმცა, თუ არ ვცდებით,
ამგვარი კრებული უკვე მოამზადეს დასაბეჭ-
დად თამაზ ჩხენკელმა და როსტომ ჩხეიძემ)...
პოეტის ნაწარმოებთა ამა თუ იმ პერიოდულ
გამოცემაში გაფანტულმა პუბლიკაციებმა, ლექ-
სთა ადრინდელ პატარა წიგნთან ერთად, ძნე-
ლია, სრულყოფილად შეაფასებინოს მკითხველს
ნიკო სამადაშვილის ტალანტის კრებარტი სი-
დიდე...

ისტორიის პოეტური გზავნიანი

„დაბანძობული წვეს ივერია“
გიორგი ლეონიძე

გიორგი ლეონიძე უაღრესად ეროვნული პოეტია, ამიტომ მხატვრულ სამუაროშიც ჩვენი ისტორიისადმი მიმართება უმთავრესად ამ წინაშით გამოვლინდა.

ქართული რომანტიკოსებისათვის, როგორც ვიცით, წარსული დაკარგულ სამოთხეებს, ბედნიერების დამსხვრეულ სამყვადროს და მშფოთვარე ფაქტთა თავშესაფარს, თერგდაღუღულ-თათვის კი მოღუწეული ეროვნული ენერჯიის მასტიმულირებელ და უკეთესი მომავლისათვის ბრძოლის შთამაგონებელ წყაროს წარმოადგენდა.

ქართულ საბჭოთა პოეზიაში წარსულის თემის აქტიუზაციის პროცესი ძირითადად სამამულლო ომის შრისხანე წლებს დაუკავშირდა. ამ პროცესს აქტიურად აუმა მხარი გიორგი ლეონიძემაც, მაგრამ გარდასულის მხატვრული აღდგენის ძლიერმა ტინდენტმა მასში გააღლიბით ადრე, შემოქმედებითი ზრის დასაწყისიდანვე იჩინა თავი. (საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ ქართველმა მკითხველმა ჭერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა პოეტია გაიცნო ლექსით „შებეთა“).

ჩვენი ისტორიის იდუმალ სამუაროში გიორგი ლეონიძე მარტო „ლექსების ბანალით“ არ მოგზაურობდა. მისი უველა პროზაული თხზულებმა „თუ გამოკვლევა ამ სამუაროს სრულყოფილი შეცნობისა და ჩვენამდე მოტანის ძლიერი სურვილითაა აღბეჭდილი.

წარსულის თემაზე დაწერილი გიორგი ლეონიძის უოველი სტრიქონიდან გამოსტყვივს უმათრესი ტკივილი არა მხოლოდ გარდასულის, არამედ მოსალოდნელის მიმართაც: „გამოვყარებო, ხარ თუ აღარა?!“ — ეს არის სისხლბორცული დამოკიდებულება თავისი ეპოქის მწვევე საკითხებთან, ის მნიშვნელოვანი

მომენტი, როცა ისტორია მთელი დატეორთიო მუშაობს თანამედროვეობის საკეთილდღეოდ.

ისტორია არ მეროდებაო, — ეს ცნობილი გამოთქმა თითქოს ძალას კარგავს ქართულ სინამდვილესთან მიმართებაში, რადგან ჩვენს ეროვნულ ეოლსაში მარადიულად არსებობს ის ძალა, რაც ისტორიად არასოდეს იქცევა, იგო არც მარტო წარსულს გამოხატავს და არც მარტო აწმუოსა თუ მომავალს, — სამივე დროის კუთვნილება, რადგან მისი შემწეობით მარცხილდება ერის ისტორიული ზვედრი და ამ ზვედრთან მისი დამოკიდებულება. ეს არის შეუშუსრავი სასიცოცხლო ძალა, არსებობის მაგიური უნარი, ასე რომ ზიხლავს და ატყვევებს პოეტს.

წარსული გიორგი ლეონიძისათვის არც უბრალოდ, გამოსახვის ობიექტია, არც მხატვრული საშუალება, ის თითქოს პოეტის შემოქმედების მთავარი პერსონაჟია, რომელიც სუნთქავს, მოქმედებს, ფიქრობს და ზრუნავს ჩვენს აწმუოსა და მომავალზე.

პოეტის თვალსაწიერზე ხან უმაკრესი ბრძოლის ველი გადისდება, ხან დაღუღული აკლდამები ამიტყვედლებიან საქვერო სვედით, ხან მებრძოლ თუ მელექსე წინაპართა შარავნიდიანი ნათელი გაიფლებს, ხანაც „ქართლის ცხოვრების“ „ეოლადის ნაყარი“ გადაუტრება მის დაძებულ წარმოსახვას.

მართებულად და მოზღინილად შენიშნავს ვერონტა ქიქოძე:

„საქართველოს ისტორიას ის არ უცქერის, როგორც გენეალოგიური ტაბულების და შშრალი თარიღების კრებულს; მის თვალში ჩვენი ისტორიული პრონაიების ზელნაწერები ცოცხლდებათ, ასოები ქარქაშიდან ამოდებულ სატყვრებსა და შუბებს ენსგავსებიან, ხოლო ახა-

ლი სტრუქტურის აღმნიშვნელი საგინა — ადამიანის სისხლს. და მას თითქმის მონგრელების დაუქედელი ცხენების თქარათურსა და უფრადების ველურ უფინასთან ერთად, ვახტანგ გორგასალის და ვახტანგ მეექვსის, სულხან-სახან ორბელიანის, იოსებ თბილელის და ანთიმოზ ივერიელის გულისცემა ესმის“.

მართლაც, გიორგი ლეონიძეს ჩვენს ისტორიაში არ უძებნია ცალკეული თარიღები, მოვლენები და ფაქტები. მაშინაც კი, როცა კონკრეტულ მომენტებს იშველიებს, სრულიადაც არ ცდილობს, ისინი გარკვეული ეპოქის ჩარჩოში ჩატიოს ან დოკუმენტურ მასალას დაუკვემდებაროს. იგი ისტორიის საერთო სულს გამოხატავს, უფრო ეპოქისათვის, მთელი წარსულისათვის. ნიშანდობლივსა და დამახასიათებელს, ამიტომაც აწერს ეპარგება მის პოეზიაში ისტორიული ანალების ძეგლს, წერილობით წყაროებთან შედარებას. ჩვენი წერილიც, უმთავრესად ამ შთაბეჭდილებათა უკუფენაა, გ. ლეონიძის ისტორიულ თემაზე დაწერილი ლექსები რომ აღძრავს.

„ქართლის ცხოვრების“ ციკლი საქმოდ ვრცლად არის წარმოდგენილი გიორგი ლეონიძის პოეზიაში. ეს წიგნი ჩვენი ერის მწუხარე შატანია, რომელიც სასოებით ითვლის, აღწუხავს და ინახავს საუცუნეთა მანძილზე დაღვრილი წმინდა სისხლის უკველ წვეთს. ამ სისხლის ნაკვალევზე „წითელი უაჯარო“ ამოდს როგორც სიმბოლო ქართლის ცხოვრების ტრაგიკული, მაგრამ სასაბულო დღეებისა.

კენესის და გმინავს წიგნის უკველი ფურცელი და პოეტის გულისუფრს გამოდმებით სწვდება წინაპართა ხმა გარდასული.

თითქმის ციხე კახადონსაც შემოუნახავს ციხის კედლებში ურუ გუფონი, სამიჩკველზე გადბარებული გუთნის ქვანთი, „წარღვის შხაპი“, სამართი გადბუფული მინდვრების მტკიცევი მდღეობა... ეს შემწარავი ხმები შხაპიანი ისტების წივილით გაიბნევა მაერში და შეძარწუნებული აფარებ უტრებზე ხედებს, რომ წარსულიაყენ მიუტრობილი ხმენა დაიხურო და უსასოოდ აბუტნუბდებო:

ძველ კედლების ხმა მეუტრებოდა და წინაპართა ხმა გადასული, წარღვნების შხაპი მეუტრებოდა, ბუკი, შრაილი, ზარი წარსულის. როგორ მტანჯავდა, როგორ მესმოდა, რა უტრმახვილად მეუტრებოდა; ჩემი სამშობლო როგორ კენესოდა, ლომის ძახილი მეუტრებოდა...

გიორგი ლეონიძეს თვადი არახდროს გაქცევა არაპართულიაყენ, გულისუფრი არახდროს მოუშორებაა ღრმადეროვნულია და ღრმადმშობლიურისათვის, მაგრამ ამის გამო

მის ლექსს არც ეპოქალური ედერადობა დაუკარგავს და არც საკაცობრობა მნიშვნელობა, ქართლის ცხოვრების ეს პოეტური შემტანერ ჩვენი საუცუნის უადრესად მტკუნადურა არა: ბლუშათა სინაღლიდან ებნიაწებოდა წინაპარ მებისტორიეთა წარწელ აღსაზრებას:

დაეწერე წიგნი და ვადიდე ჩემი უფალი, შესაფრთხინავი, მშვენიერი და სატურფალი. დაეწერე წიგნი, წიგნმა თავი გაიმნათობა... და მსურს, თქვენს გულშიც ავლავ მღეროდეს ჩემი ბლუბული, ჩემი ოცნება, სიუფარულში გააღადმუღლი...

პოეტს სულისშემტკევი სტრუქტურით მისდევს ამ რომანტიულ შეროცნებთა ნაკვალევს. ეს სტრუქტურები თითქმის „ქართლის ცხოვრების“ პოეტური კომენტარებია, ამ შთაბეჭდილებათა მშატრული უკუფენაა, ეს სასწაუღებრავი წიგნი რომ აღძრავს უფრო გულმხურვალე მამულიშვილში. პოეტს თითქმის ებნია, არაფერი დააკლდეს ამ მწუხარე ქრონიკების ღრმადეროცობა ძალა; იგი თითქმის ამის შევსებას ცდილობს, რაც მშემატიანებს დაჩაბს სათქმელი, რაც სამარეში ჩაიყოღებს, როგორც ტკუვილი...

გაშალე, უწეა ფურცელი არის ფოლადის ნაცარი, დამსხვრეულ ხმალი ეღრიალი, დეკაცთა ნამამაკარი! გაშალე, უწეა ფურცელი გულზე ნაწოლი ლოდა, დოღბანდიანი ყარები სიკედლის პირით მოღინა...

ბოლისფერ ნისლში ატორტანადება სამშობლო, „როგორც სასაწოდ გაჩადებული“, განადგურების ქარიშხალი რომ უახლოვდება სიკვდილის მსახვრალი ხელი შხაპიანი გველივით გაიკვდება ქერქებგახდილ ხედებსა და დამწვარ ნასახლარებზე, ციხე-გალავნის თხრილები ქაღლებისა და ბავშვების საფლავად გაეშაადება, კვამლი დაფრთებული ნახირი ახდავლდება და სეტყვისაგან დარეგვილი უმწიფარი ნა. ურფვიით ჩამოცვივა მკედარი თარიღები ენთა სიავში წამებით განვლილ საუცუნეთა... და გაოცდები, რომ ამ საწინელების მომსწერი და მონაწილე წინაპრებმა

ქართლის მკვლელობის ძველ ამბებს უწოდეს ქართლის ცხოვრება!

პოეზიაში ნამდვილი აღმოჩენაა სხვისაგან სათქმელი ჩვენი სათქმელი, რომელიც, თურმე, იდუმალად ბორცვად სულში და ვერ კი გამოკვეთივა.

ქართული პოეზია ძალზე მდიდარია ამგვარი აღმოჩენებით. თუნდაც მარტო „მწუხარე გრძობა ცივი სისოფლის და სიუყვარულს ასე მომეწა“ რად ღირს!

ასეთვე აღმოჩენა ის, რომ ქართლის ჰელდელოზის ძველ ამბებს ნაინცა და მაინც „ქართლის ცხოვრება“ უწოდეს. ეს აღმოჩენა ცუთუნის მასაც, ვინც ასე უწოდა და მასაც, ვინც პირველმა შენიშნა ეს უაღრესად პოეტური მომენტი.

ერთი შეხედვით, რა უბრალოდ და მარტივადაა ნათქვამი, მაგრამ რაოდენ ზუსტად არის მონახული ემოციური რეაქციის შესაფერისი ფორმა და ინტონაცია, მხატვრულ სახეში რა ზუსტად არის ჩადებული ის ძლიერი მუხტა, რომელზედაც მოდის უმთავრესი შენაარსობრივი დატვირთვა!

მაშ, ეს იყო ცხოვრება ქართლის? ასე გაძლო ამ სისხლნაწივარმა მიწამ დასახამიდან დღემდე? ასე ებრძოდნენ, ასე სწავდნენ, ასე თელავდნენ? ასე ეცირა სული კბილით, ასე იბრძოდა? ნეტავ რამ მასაც ძალა სიცოცხლის ამ ნაწამებ, ნაოხარ, ნახისხლარ და ნაყერმლარ აღაგეს? ან იქნებ მხოლოდ გვერდებმა, იქნებ მარტოდენ ჩვენს სურვილში ცოცხლობს და სუნთქავს? ეს მტანჯველი ეტვი მთელი დამე მქალაქუნასავით გაწევა სულზე და ამ ზიზით სულმეგობრული შლი „ქართლის ცხოვრებას“... ვანთიადის თმს კი, როცა ხოხბის უღელს მოიდერებს ნაწი ცისკარა, როცა მთის მწვერვალს მწეთუნსავთის შექვივით მოადგება ამო. მავალი შრის ნათელი.

გამოვეარდები, ხარ თუ აღირა,
ისევე ვანძვის ქუჩებში ჩებვა?
ცხედავ შენს სახლებს, ცხედავ შენს
აბრებს
და მიხარია, რომ ისევე დგებარ!

ეს „მიხარია“ აქ შეუღლებლად მტია, ვიდრე ის, რაც, საერთოდ, ამ სიტყვაში იგულისხმება. ეს არის ძლივის, სიცოცხლისა და გადარჩენის ზეიმი... ახლა შენს წინაშე „დახანძრებული წვეს ივრია“, როგორც უმძიმესი სენისაგან ძლივდახსნილი უსაყვარლები არსება და სულში იბუდებს „მომბლერი, ტკბილი, მოწყვლდე“ გრძობა, რომ თითქოს შენ კი არა ხარ ამ ნაწამები მიწის შვილი, არამედ თავად ის არის შენი სანუყვარი პირწო, ახლა შენა ხარ მისი პატრონი და ეს გრძობა უსაშველოდ ზეგარს გავადებს, როგორც მის ქირისუფალსა და გულშემოტკივარს.

წარსულით აძრული ყველაზე უფრო ღრმა ტრაველი ვლინდება ლექსში „მეცამეტე საუკუნე“. აქ მხოლოდლი საგნებისა და მოვლენების მხატვრულ-აზრობრივი ფუნქცია ერის ღრუნდარულ სასიცოცხლო ენერჯიას გულისხ-

მობს. სახეთა სიუხვე და დინამიურობა ქმნიან გარდასული დროის უაღრესად ხელშეწყობილ წარმოდგენას.

ლექსის პირველსავე სტრიქონებში „მეცამეტე საუკუნე“ მოკრძობა დაუნდავ ცხენებზე ამბედრებული უვითელი ურდო, სიკვდილის ცვლით რომ მოცუდავს ელდით გათანგულ გარემოს. უცებ მოქალაქეულ გუთვალ ზურუსში თათრის ჩაღმა გაგიდევებს, ყურთან წვივლით გაგეშხუთილებს ჩვენი მამულის მოსახსენად მოქვეუღი ხმალი და ზოგ გულისგულში ჩნდება გუძლისი ტრაველი... დათალბული მთების მიღწიდან ჰვედრის მზე ამოაწვერება და მისი მჭრქალო, აღმოსტერი სხივების ფონზე ატოტმანდება „მარჯვნივ ჩვენება“:

მოქპრის ურა ცხენი
მონგოლური დალით,
ზედ შავი თარქვამა
ვერ უსწორებს აღვირს
უდა კალაა მუამელი
უკან სვეტად მისდევს
მუზარადის მტვერით
დაბნელებულ მინდვრებს.

სიკვდილის ამ ტრიუმფალური სკლის საში. ნელი შედგებიც წინასწარაა განკვერტილი:

ხვალ ნაზავთ კალიებს, —
მინდვრის დალაქებს,
გაშანთულ მიწის ქერქს,
დათხრილ ქალაქებს,
მდინარეს შემწყვარს,
მდღლარე გიშერს,
შანშას, შარვანშას,
მხარდაყრულს, შიშველს...

ეს „შემწყვარი მიწარე“ და „მდღლარე გიშერი“ ნამდვილი კოჭონების ატრბუტებია, დამდნარ გალავენებს გოგარდის ზურს რომ გადააურის, ელდით გათანგულ კარ.მიდამოს ზუზა და დრინაქებს რომ შეუსევს, მოედრებზე აჩიბილი ფალავნების თმახა და ტვინს რომ დაახავებს, ნაფტერებს თეთრი ძვლით მოთეხავს, ვენახში სამარეს დაამკვიდრებს და უზანგში დახუნძლული ვაწის ქარკისფერ ნაყოფს ჩაურთავს.

შეუძლებელია სიცოცხლის იავარუფის უფრო შეშარავად ცხადი სურათის დახატვა, ვიდრე უზანგში ჩარჩენილი მტევანი და ვენახში გათხრილი სამარეა. ამა, ამ ერთს რა უნდა აქ და ან — მეორეს? ეს სურათები ჩვენს თვალწინ ღრმა ეროვნულ ტრაველიას გადაშლის და ჩვენც სტალიური სიჭიქით ვუძქვართ თანდათან გამოუტებულ კოშმარულ ჩვენებას

ხვალ ნახავთ, სისხლით აივსება
 წყაროზე ტაგანი
 და ვერცხლით ნაქედი
 იატაკიანი, —
 კეთრით,
 ბუგრით ივლის
 მხარგრძელი ანგელოზი,
 მონგოლური ანგელოზი
 დაადგება თბილისს.
 ქალაქის გულს დაბეჭდავს,
 გულში სიკვდილს დათესს...

და ჩაღამდება მშობლიური ზეცის თვანი.
 ცეცხლით გადაბუფულ ფიქრის ჰორიზონტზე
 ნოტიო ფერფლად ჩამოადვენთება დათაღბუ-
 ლი იმედი და გეტყვენება, რომ ამ წყევლიაღში
 სინათლე ვეღარასოდეს შემოაღწევს. დაიშრი-
 ტება იმედის წყარო, უმწერო მსხვერპლთა გვა-
 მებით ჩაიხრება გზა მომავლისა. „ნუთუ გა-
 თავდა?“ — ეს წყევლა-კრულვანი კითხვა
 გაბურღავს გაოგნებულ გონებას და სწორედ
 ამ დროს, უსახოობის ამ წყევლიაღში, ცეცხლო-
 ვანი მშაღვით გაივლდებიან გადარჩენისაკენ გა-
 კლავნილი ერთადერთი ბილაყი. სულს მოვათ-
 ქმევინებს მისწერი უბრალოებით ნათქვამი
 სტრიქონები, ნუგეშის სიოდ რომ ჩამოგვიქ-
 როლებს და ისეთ შეებას მოგვეგვირბს, ძლიერი
 ტყვილის გაუტრებამ რომ იყოს, საგანთაილო
 ზარივით გაიწვრიადებს ლექსის ფინალის წუნა-
 რი მელოდია: (რბეც, ჰემჰარიტად, პოეტური
 აღმოჩენა):

და ქართლი, განკევართული,
 ნაბრალუბში,
 მღვიმეებში
 ჩაიფუნებს ნათელს!

და გაჩნდება აღტაცება:

— გადარჩა, გადარჩა, გადარჩა!
 ისევ არსებობს, ისევ ცოცხლობს, ისევ
 სულდგმულობს.

რამ იხსნა, რამ გადარჩინა. განუწყვეტებლად,
 საშინელ დიდგმასა და მებთაბეზში? — სუ-
 ლის ხაზადღემ, მაღალმა მოქალაქეობრივმა
 წინებამ, ინტელიტზე ორიენტირებულმა ბუ-
 ნებამ.

აჲ, ამ მღვიმეებში გაბიზნული, ის მარტო-
 რედნ გატანჯულ, ნაგებმ სბუელს როდი აფა-
 რებდა მამულის ხატს ისუტებდა, ეროვნული
 ტყვილის კვესზე აფიცებდა მომავლის რწმე-
 ნის აბედს და წმინდა სანთლის შუქზე კმნიდა
 მხატვრული სიტყვის სასწაულებს, გულის
 კრძალვიდან მოწანწყარე სისხლით წერდა ერის
 მწუხარე მატაანეს, რომ შეუპოვრობისა და გა-
 მძღობისა ანდერძად მოეწოდინა ჩვენთვის ხმა
 სინდისისა, შემდგომი თაობებისათვის ვლად
 დაედო ენის, ერისა და ქვეყნის შენახვა.

ერის არსებობისა და შემოქმედებითი გენის
 გაგრძელების სწორედ ეს ჯილბედი და დაუთრ-
 გუნავი წყურთილი ატაცებს, სისხლად და აჭა-
 დობებს „ქართლის ცხოვრებაში... ქართლად
 წინაპართა საბებში გაიგროვ ლეონიძეს. მას
 ეპიგრაფად ხშირად მოაქვს ამონაწერი ამ დიდი
 წიგნიდან და მერე ლექსად აგრძელებს თავის
 შტკივრულ შთაბეჭდილებას:

„აჲ დაბნეულა მზე ისე, რომე წერად აღარ
 იცებოდა და კალატონი აღარ ხედვიდეს საქმე-
 სა. თვე იყო ივლისი, დღე პარასკევი, ქორო-
 ნიკონი რ მ, (1460). თუ რაი მოხდების ღმე-
 რთმან უწყის!“ (XV საუკუნის მინაწერი).

მზე დაგვიღალთ, მზემ გილაღატათ,
 მზემაჲ ინდომა ერთებელ შაბაში...

ცხენის კიბვიწმა დაადღუა კრიტიკობლების
 კრული. გაიღურსა გარემო. შეწყდა შრომა
 და გარჯა ვეღარ წერდნენ... ან რა ეწერათ?!
 შიშით გაფრთხილებული თვალნი ცას წიშტე-
 რებოდა. გული იკუმშებოდა ძრწოლით და ზა-
 რით და მხოლოდ ერთი, სულნიშებტყველი კი-
 თხვა ბურღავდა გონებას: რა მოხდება?! —
 მაგრამ ბურუსი გადადურა მოქურთრულ ზეცას,
 კვლავ გაბრწყინდა შუის ათინათი, კადრების
 ჩრდილში ისევე აფთოფოთდა სიცოცხლე, ისევე
 გაგრძელდა საუკუნე, მაგრამ დიდი ხნით?
 „მშვიდობით, ძველო ქართლო ენავ, და
 მშვიდობით, სრულად საქართველოს მდგომა-
 რეობაში!“ — ასე მოთქვამს სასიკეთისა და იმე-
 დისაგან დაცლილი ფანასკერტელი.

მაშ, გაქტრა ქართლიც, მძიი ენაცა,

პირტვე დეშხო წმინდა ტაძარი?
 გული დიდ სეფდას ამონეცტრა,
 — მშვიდობით, გახდი მტრის ნატაყარი!
 სხვა რაღა იყოს მწარე ამაზე,
 რა შეედრება ასეთ ღილაღისს?
 შენს დედენას, მის სიღამაზეს
 გამოეთხოვო, უთხრა: ნახვამდის!
 და მერე დაღვე გაქვავებული
 უიმედობის დიდი იმედით,
 რომ აღარ მოვა ქართლს გაზაფხული,
 რომ სამუდამოდ გაიფივნებთ!

ამქვეყნად ბევრნაირი სევდა და ელდაა, და-
 წყურთელი მსოფლიო წარღვნის მოლოდინითა
 და დამთარტეული პირადი უბედურების ში-
 შით, მაგრამ არა მგონია, ამ გრძნობას რამე
 შეედრებოდა, — ქვეყნად უკველი ჩვეულებ-
 ბრივ განაგრძობდეს არსებობას და მხოლოდ
 შენიც ერი, შენი მამული, შენი ენა აღიგოს პი-
 რისიგან მიწისა, დავტანონ, დავტარგუნონ, და-
 გაცენ, გაგფელონ, შელაზონ შენი წმიდათაწმი-
 და და საყუთარი თვალთ უცქირდე შენს არა-
 რად ჰმასა...

ეს წარი, ეს შიში სდევდათ ჩვენს წინაპრებს, ანტიომ ფიზიკად დარაჯობდნენ ერთსა და ერთს სიწმინდეს, რადგან სწამდათ, რომ ენა სუღია ერთსა, ზოლო სუღისაგან დაკლილი სხუელ მკვდარია. ამიტომაც არ დაუშობიათ იგი, არ გაუფლიათ და პურობლის ენაზე, შეიღებეს დედა-ქართულის უბედდნენ თვალებს, შთა-აგონებდნენ, რომ უკველ ღირსეულ ადამიანს, უპირველეს ყოვლისა, მშობლიური საშობის უნდა ეცვას საიმედო აბჭარად.

სწორედ ეროვნულზე ორიენტირებით იძენს უადრესად აქტუალურ მნიშვნელობას საქართველოს ისტორიული წარსულისადმი გიორგი ლეონიძის მიახრებდა.

პოეტის „გულის ძაღვები“ გვაკუთმობს მშობელი ქვეყნის წარსულთან და ამ ლტენდარულ სამუაროში თავად მიგვიძღვის მეჭუტადად, გვიხსნის, გვიამბობს, რათა კიდევ ერთხელ გვეტყინოს საქართველოს ძველი წუღული, თრთოლვით გაეიაროთ გარდასულ გმირთა ძვლებით მოფენილი გზა. პოეტის ზან კამითსკენ გავხვებდეს და შეგვახსენებს, რომ აქ წარსულს დარჩა ზავის და ზალბა და კიდევ — სისხლით შეღებილი დროშის ნაკრები; ზან ძველ ტრატებს გადგვიშლის იდუმალი თრთოლვით... გასრიალდებდა სისხლით ნაწერი ფურცლები და მ-ედ სხუელში ცაგ ერთანტლად დაიხუდებს ზმა გაზნარულად:

„ესე ქვეშა სრულიად უსქლოთაგან ამოწვეტილი და ახხრებული არს... არა თუ სუღიერი კაცო იპოვებოდეს, ყოველივე შენებულბა არ იპოვნების“ (1448 წლის სიგელი თუა ზედგენიისა).

„გებრძანებინათ, კახსა შენობას ვაპირბთო... კახელი კაცი სადღა არის, სულ ამოწვეტილია“, (წერილი ანთაზურისადმი, 1740 წელს დაწერილი).

გიორგი ლეონიძეს არც ეს დოკუმენტები მოაქვს კონკრეტულად ფაქტების აღსადგენად. აქაც საქართველოს მთლიან წარსულს დისტორის, როგორც ტრაგიკულ მოვლენათა ერთობლიობას. კითხულობ ამ მინაწერებს და პოეტთან ერთად ცრუებით დაბინდულ მწერას ქართლისაყენ გაპარებს და კირისუფალივით შესტირებს მშობლიურ მიწას:

ვინ დაგაღამა, ვინ დაგასისხლა და შენს აკლებს, ცემის გვემათა, ამოწვეტილო, გავერნებულო, ვისი რა ტანჯვა გადაემატა?!

ეს არც მოქმეა, არც გოდება, არც წუთისოფლის სამდურავი, არც დახვეწილი, რაფინირებული სევდა, ვფაქიზებული რომანტიკული წუზბილი, ღამაზად დაწყობილი ფრაზებით რომ განიოთქმის. ეს გამძინვარებული ღიმილის ბედდენვაა, „ათათასი ჩანჭერის ბდავლია“.

ცრემლის ღვართქაფად რომ უნდა გადმოყდეს გავლეთი დამსყდარ დედა-მამაზე.

მერე დაცხრება ეს გაშმაგება და დაწყარგის ჩუმე წუთილით იდუმლად ანდება სევდიანი თავმოწონება:

ქვეყნებელი ლოდები, ნამტერები, ნანგრევები, აქ ცხოვრობდნენ ოდესღაც მორკინალი ღვევები, ქველ ზნარობდნენ ზურგის ძეგლს, სისხლს — საძირკვლის წებოდა, მათი ზმლის ნაკრავით რაზმი იღწეებოდა. დარჩათ ტუე და სიჩუტე, ხეუ მღერის შროშანი, ხის ქვეშ დამაწებულან ლაშქარნი და დროშანი...

ლაშქრებს და დროშებს სძინავთ... გულზე ნაცარი გადაყრათ, პირზე — ნათელი მიუჩნებულა მათი ტყვიადი, მავრამ არ დამცხრა... ღა ქვეყნის ვარაში. მათი წილი მზე ჩავსვენა, სამაგიეროდ, შემდგომ თაობებს უადრეტებს მზეც და სიყვებუც. სწორედ მათმა სააყენ მიწამ შეისრუტა დვრტიად თავისუფლებისათვის დადვრელი სისხლი, და თუ ამ მიწაზე ითეე ზმინდებდა ქართული კაცის ნახიფის ქჩაში, მხოლოდ იმის წყალობით, რომ მებრძოლ წინარებს მონური სული არა სდგმიათ:

ჩემო მიწავ და წილო, მე ვარ წიბო შენი თიხის, შენს ამაყ სულს გაუმარჯოს, რომ არვის წინ ქედს არ იხრის!

ქვეყნის სასიცოცხლო ენერგია მხოლოდ აქ ილტვა, სადაც მონური მორჩილება და შტარის ინტერესების მიღება იწყება. ეს რწმენა მწარე ისტორიული გამოცდილების საფუძველზე შემუშავდა ქართველ ხალხს. აქედან საზრდოობს ეროვნულ ტრადიციად ქცეული მისი ღენდარული გამძლეობის ძალაც და შეუპოვრობის სულისკვეთებაც.

გიორგი ლეონიძე, როგორც შემოქმედი, მოქალაქე და მამულიშვილი, სასობით ეთაყენება ამ ტრადიციას. ეს ჩანს პოემა „სამგორის“ საექსპოზიციო ნაწილიდანაც, რომელსაც ღირსაზე საუბრისას მხოლოდ ამ უფლებით ვთენებ, რომ პოეტს ამ ნაწარმოების რამდენიმე შესავალი დაუწერია, ზოლო ერთი მათგანი, სათაური — „პოემა სამგორის პარლოგი“ — „ქართლის ცხოვრების“ ციკლში დამოუკიდებელ ღექსადაც შეუტანია. ისევე როგორც გიორგი ლეონიძის პოეტური მემკვიდრეობის დიდ ნაწილში, აქაც ჩვენს ქვეყნის წარსული მოჩანს მომხდურთა სათარეშო ას-

პარტიადა, მაგრამ ვაი, რომ ამ ასპარეზზე ჩვენს წინააღმდეგ მარტოოდენ ხმალი და მახვილი არ არის მოპურობილი იმ, რაც პირდაპირ მოხდის შენს წასაღებად, უფრო იოლი მოხატვარი იქნებოდა. ვაკიდებთ საშინელია სიკეთის საზურგელით შენიღბული ბოროტება, სენივით რომ შეიფურება კვეთანას და ჩემად, შეუმჩნევლად წაქვს და ისრუტავს მის თავისთავადობას.

ამიტომაც დგას მეფე ვახტანგი კვეთნის დამოუკიდებლობის სადარაჯოზე. გამახვილებული მამულიშვილური გუნდნი მას დაღინებით კარნახობს იმ აზრს, რომ კვეთნის ღირსებულმა გამგებელმა ძლიერი მოკავშირის დიდმპყრობელური ინტერესების სამსხვერპლოზე არ უნდა მიიტანოს თავის ერის მომავალი.

წუთელიც იუს მეთის ტახტიც, კვერთხიც, გვირგვინიც, თუ მტრის წინაშე ქველი მოჩხილად უნდა მოიხარო, მისი უღაბხო უხვად მოარწყა, ხოლო შენი მამული ამწურვალო, მტრის ციხადელს ჩაუდუღაბო შენი ციხე-სიმაგრის საძირკვილიდან ამოგლეჯილი თუნდაც უმცირესი კენჭი ახა, რას აქნევ ძალაუფლებას, თუ მას შენი ერის კეთილდღეობას არ მოაზმარ? შთავარია, „მოამის“ განუსკვლ ნისახტიცესა და რიცხვით მრავლობას არ შეუშინდე, თორემ შენი დანებებას ნიშნავს, ხოლო დანებება — ერის სიკვდილს და ამ საშინელ ბოროტებაში უპირველესი ბრალი შენ დაგედება, რადგან სწორედ შენ გენდო შენი ზრუნვის მოიმედე ხალხი. ამ დალატს კი შთამომავლობა არასოდეს გაატიებს. იუდას ტვირთი აღბეჭდილი შენი სახელი თაობადას თაობას გადაეცემა, როგორც წყველა და შერვენება. ამ რწმენით შთავარებულნი მოუწოდებს თავის ლაშქარს მეფე ვახტანგი:

ლომნი იყავით, — მიმართავს ლაშქარს, ნუ შეგაშინებთ სპარსთა მრავლობა, რომ ჩვენი ძელები არ ამოხერცყოს მიწიდან ჩვენმა შთამომავლობამ!

აქ ერის ისტორიის, მისი ფიზიკური არსებობის შენარჩუნების ფართო პლანი იგულისხმება. მეფემ იცის, რომ დალატისა და მოწურის მოჩილიების გარდა, სხვა ძალა ვერ მოეცემა კვეთანას. იმ კვეთნად არავის არაფერი მიაქვს: არც სიამიღვრე, არც სახელი. ამიტომ დაიოცე ვიწრო-პირადული ეგონისტური ინტერესები, შენს კვეთანას შესწირე თავი და მამული დაიდგე უკვადავების ძეგლად;

გვერდებს, რომ სახოლოდ მხოლოდ მაშინ მოკვდები, როცა შენი მამული დატარებებს, თორემ ვიდრე ის ცუტსდღობს უკვდები. შენი საფლავის გულით ისრუტავს შშის მცხუნვარე სხივებს, შენი შეურცხვენელი სახელის აფრას მიაფრიალებს ამ უკიდვანო სამყაროში.

თუ არა ეს რწმენა, რა იხსნიდა მამულს, სადაც „მტაცებელთა იყო სადოდე და სარბიელი მათი ხმალია“. შიწა შუბის წვერებმა გადახვნეს, კვეთანა სისხლის ღვარსიტყვამ დარეგვა. შემოღამებას მიჩვეული ეს წამებააღუწურელი მხარე უველას ცილობის სავანი იყო — შეზობლასა თუ გადამთიების, ამიტომაც არ ასვენებდა გულში ანდერძად დასახული წყურავილი თავისუფლებისა:

დასაბამიდან ხმალშემართული დღეზარ და მტერი უამრავია, შენი მარჯვენა და შენი ღროშა ათიათას წლის ნომარია!

სიკვდილის თაღით მოდიოდა „არაბი, თურქი, სპარსი, ხაზარი, ლეკი, მონგოლი, ბიზანტიელი“. წარსულის წყვილიაღს ცხენის ნალიდან ასხტილი ციცილოვანი წერტილები ესხა, როგორც ზამთრის ჩაუპარულ ზეცას ცივად მოკიდე შორეული ვარსკვლავები. შინც გადაჩა, თუმცა სისხლის წარდენამ და ნაღვაჩა გადაუარა, მაგრამ მისი დაღწევას მოსურნენი თვით დაიღწვენ.

გიორგი ლეონიძის შემოქმედებაში ძველი საქართველოს ერთიანი სახე პოეტურ სიმბოლოდ უაღიბდება და ერის სულიერ თუ მატერიალურ ხატს განასაზიერებს. ეს სიმბოლო წარმოგვიდგება, როგორც ცისფერ ნისლში აღმადული ტაძარი. ტაძარში ახტარიანი მლოცველის შარავანდედიანი ღანდი ეცეცება, როგორც საკმლიდან შემოჭრილი მშის მოცახცახე ამინათი. სვედა და გაუძლიბი ტყვლიო ჩუმნი კვითინით ხმანდება დაბურულ თაღქვეშ. ეს სიმბოლური სახე ეროვნული უოფის ტრადიციის განასახიერებს:

ეს ეკლესია
ერეკლესია, —
ამბობს წარწერა ზედ ამოჭრილი,
არ ჩანს არაფერ ეკლესიაში,
არც დაჩოქილი მოსჩანს მორჩილი.
გადაბობილა თლი შუაზე
და ხვესს კედელზე გააქვს ბიბინი,
შულამისას ისმის უეცრივ

ტან-აბჯრინი კაცის ქვითინი.

გიორგი ლეონიძე წარსულს ბურუსიდან გამოიხშობს და მწვენიერების სასუფრეველში ამკვიდრებს ერის წინაშე პირნათლად ვალმოხდილ გეორგიანობასა თუ ცნობილ საზოგადო მოღვაწეებს, მტკვეული ნიუანსებით გამოხატავს მათ დიდ ღვაწლსა და დამსახურებას:

ქვეყნის ძლიერების ბურჯა დავით აღმაშენებელი, ერთიან საქართველოს ზერხემალი რომ გაუსაღლდევია, დაჩაღს რკინის კარი რომ შეება და საქართველოს საყოთარო შუქით გამოუწარდა დიდი ზღვინდელი. უფადავების სხვი ანათებს თამარ დედოფლის სახეცაც, ის იყო ხსნა და იმედი ერის. საქართველოს დღესაც არ ვასცვეთია მისგან ნაქედი ხმალი.

ცაზე ელვის შუქად კრთება წამებულ ღანდი ქეთევან დედოფლისა, პეტის წინაშე ბევრისმთქმელი დუშაილი გაჩინდელა დედოფლის ნაქროს ლოცვაში, ზედ ცრემლის ლაქები და სისხლის ნაწვეთარი რომ აჩნა. იქნებ ეს, უბრალოდ, წვიმის კვალია და სხვა არაფერი? მაგრამ ცა ამდენი როდის აწვიმავ ვინ დააფრქვია ცხელი ცრემლის მარგალიტებო? რა მტკვეულია ეს ცრემლები, რა ბევრისმთქმელი, სულის სიღრმეში რა გაუძლის სევდად აბუღებს ის, რაც კალამმა ვერ დაწერა, ამ ცრემლებმა თქვენს.

პეტის სულს სრულად სხვაგვარი სევდით აფორიაქებს სახელოვანი წინაპარი სოლომონ ლეონიძე, ბრძენი, ენაშუ, დიდი მოღვაწე და უფრო დიდი მამულიწვილი, გულის ჭრადობაში ხსლის ნატეხი რომ ჩარჩენია და ერის ქობისუფლის პოზიციიდან დასტორის ერთგულს ცხედარს, — ერთდურს ეტხო ეტხოთა საქართველოსი. შორიდან ისმის მისი გოდება, — ვაი, ვერდაწახული მომავალი!

ამ ქართული რომანტიზმის მოტივები ხშიანდება, როგორც ჩვენი კლასიკური ლიტერატურის მძაფრა ექო და ეს ტრადიციული თემა ახალ აზრობრივ მნიშვნელობას იძენს.

საქართველოს ტრაგეული წარსულის საერთო სურათის თავისებური მიკროასლია თბილისის თავგადასავალიც, ამიტომ ეს უძველესი ქალაქი, საქართველოს უმთავრესი გზაჯვარედინი და მომხდურთა საქაილდო ქვა, საყოთარ მტერდურ გადაბტანი ქვეყნის ჭირ-ვარაშისა, მუდამ იყო გიორგი ლეონიძის ტკივილიანი შთაგონება.

თბილისს არასდროს დაჰკლდებია ენაშუ მენოტებეში. ამ პოეტების ქალაქში თავისებური მონოპოლია მოიპოვა იოსებ გიორგაშვილმა, თითქოს სათქმელი აღარაფერი დაუტოვა სხვა მგოსნებს, მაგრამ გიორგი ლეონიძემ სულ სხვა საშუაროდან დაიწაბა დედაქალაქი — ეს არ არის გრიშაშვილის თბილისი, — სირაქანის, ხარღუხისა და ორთაქაილის ბოქშია, ახარობი, დადიანდელი ლეკსები, დამარტული მუხამ-

ბაზები და მოქარგული სადღეგრძელოები, დარხანდელი უარაჩობლები და თაღლითი კრწტობები, პატროსანი ხელოსნები და თბილისელ მოქალაქეთა თავისებური მადლითა და მარბილით შეწავებული ცხოვრების პირობიული ფილოსოფია. გიორგი ლეონიძეს, პირაქით, გულისწუდება, რომ ამ ადოდებდენ ავუა კანტოს, უარაჩობებს, ახანოს პრიზას, თათრულ მუხამბაზს, შუაბაზრის აყალ-მყალს და რატომაც ივიწუებდენ ფაროსმანის მზიან მუხამბაზს, ბეჟა ოპირის მისწერ ჩუქურთმებს და ოქროსივლიანი მგოსნებს, ვისი შთაგანდითა ბრწყინავს თბილისი. მათი შუქი მთაწმინდაზე სანთლად ანთია, რომ სატაბტოს უველა ჩრდელი გაფანტოს.

ერთგული ტენდენცია, რა თქმა უნდა, არც გრიშაშვილისათვის უყოფიდა უცხო (სო, დააჩუქეთ, რას კვიის მოლა!), მაგრამ ეს მისთვის თბილისის უყოფი ერთი შტრახი იყო მხოლოდ, ლეონიძისათვის კი — მთავარი სასიცოცხლო ძარღვი. თბილისი გ. ლეონიძისათვის — ესაა ვარსკვლავის შუქზე გამოხარი ქაშუეთი „და ნარბუჯის ზღუდის ნანგრევი, შიგ მოქცეული ქართლის საფლავით“. თბილისური ღამის მღუმარებაში მას მუდამ ესმის ნარბუჯიდან ჩამოვარდნილი ქვეს ურუ გრუნები, წარსულის შემწარავ სურათებს რომ გამოიხშობს მრუშე ნისლიდან, თემურ ლენგის გაღწეული კალოდან ჩველ ბავშვთა დნავილი ახშის. ტკივილით იმხურევა ლერწმადქცეული ძველები. სულის შემწვრელად კენსის ძველი მიწა. ეს კენესა ისეთი შემწარავი სიცხადით ახშის, გვგონება, თვალს სულ ახლანის მიფეგარა მომხდურთა ურდო, მისი ფეხისშმა კი ჩერ არ მიწყდარა. ეს არის წარსულის ტკივილის თითქმის ფიზიკური შეგრძნება, ცივი ფრუანტდელი რომ ათროლებს გასავათებულ სხეულს:

მთავრე კამკაშებს მტრედისფერ ბურში, თამარის სახის დასადარელო, მთებში... სიბრემე... როგორც ბნელ ქურში, ფოთლის არხევის არსად არ ელი. უცხად მყენოსა სენი დამწერისა, თემურის ხანძრის ნატრისალი, თითქოს მან ქართლი ამ წამს გასრისა და ერთი ფეხით ვერ მოვესწარი.

იყლებო მოლანდება და ცოცხლდება უფრო ახლო წარსული: უახაბი, გაქენებული ცხენები, სიერის მუქურებელი ცისფერთვალა ღამაშხანება, ხახარდიანი კაბების შრიალი, დაირის ევვნების ეღარუნი და იადონს გაშორებული უარაღბაში მომდერალი. ეს სურათი მთავრის ჩამქრალ ზოლში ილანდება. ვანთაილისს კი, ზეცას კალმბის წაოელი ხალივით რომ აჩნდება მწე, მტირალი თარის ხმა თავს აქლავს ქაშუეთს, მაგრამ ვაი, რომ ღრმა ძალით სწი-

ნათ ვრავოლ ორბელიანსაც და წინადადების ვარდაც, „მთა, ვისაც ეს ხმა ეძახდა! საიდანაც უნდა მოპქროდეს შთაგონების ქა- რი, ვიორგი ლეონიძის გულის აფრა ლექვის ხომალდს მაინც პატრიოტიზმის, ქვეყნისათვის თავგანწირვის თენისაყენ მიმართავს. ძველი თბილისის ზატის სრულყოფასაც პოეტი სწო- რედ ამ კუთხიდან უდღილობს აი, როგორი კონ- ტრუტებით მოჩანს თბილისი მის თვალსაწიერ- რზე:

გოგოთის მთაზე შეტეხი,
ქართლის ჭვარციშების ტაძარი,
და ნარცყალა დაჭრილი,
ძველი სიზმრებით დამწერარი.

ამიტომ შევი ზღაპრ წვეფა იმ დვართან შე- დარებით, რა სისხლაც მარტო ხმლის ტარიდან დაღია თბილისის მიწამ.

ამ მიწის სიუყარულმა შეიწირა არა მარტო მებრძოლი მოქალაქენი, არამედ ბევრი პოეტი და მომღერალიც. ჭერ მარტო საიათნოვას ცხოვრების ტრაგიკული ფინალი რად ღირს! რა გადამდები სვედით ვდერს პოეტური სუ- ლის უკვდავების ეს ტრიუმფალური რეკვიემი:

საიათნოვას ანაფორის უბეში
ჩარჩენილთა ჭიანჭურის სიმები.

საიათნოვას, ძველი თბილისის ამ ტრუბადუ- რის გულისნადებს სხვა ლექსშიც ეხასუებება პოეტი: „ეს საწუალი საიათნოვა სიუყარულმა გაათავა“...

მაგრამ აქ უკვე აღარ ჩანს ლეონიძისათვის ეგზეშ დამახასიათებელი კლასიკური ლექსის სიმკვრივე, სიღარბისა და მონუმენტურობა, ტაძრის თაღებქვეშ მოგუგუნე საგალობლების მუარო ემოცია აქ ყარარობული მოტივებია იღ- ვიძებს ეპოტაკური ზმორებით, სახანდრების თბილისი ფართოდ ახელს ვიწრო ფოლორცზე გაშავილი ფანჩრების ბღვერიალა თვალებს და ჩისტაკაპიანი ტურფება კვალსუ დიშოლს მაი- სის ვარდებივით ვსერაან მათი ეშხით დადა- გულ, ლექსად დამდნარ აშულ პოეტებს. აქ ლეონიძის ლექსი ორგანულად ათვისებს და იტეზობს საიათნოვას სიმღერის მუღოდაიას და იქმნება გულისამართოლღებელი მუსიკა, თბი- ლისის კოლორიტის მავნიტურ არეში რომ იმ- წყვედებს გრძნობით ატაცებულ სულს.

ამ კოლორიტის სრულყოფის მიწინით, კი- დევ ორ სახეს აშველაებს პოეტი. ერთია „ღვენიშო ჩაწიბილი ფირისმანას ფუნქი“ და მეორე — მეტივეები. ფირისმანის სახეს იგი უსხვად იმ ემოციური რეაქციის შესატყვისი პლასტიტ ძერწავს, ჩვენს ხილვათა რეალობას რომ განაპარობებს:

და ფირისმანი ღუქანში ხატავს
ქიკა არაუზე ფრინეულს გავრეწილს.

ამ მხატვრული სახის საგნწარმეტი/სტეტიურე, ისევე, როგორც ველზე ამოსული წითელი ყა- ყარო, როგორც გმირთა წმინდა სისხლის სიმ- ბოლო, იმდენად ზელშესახები და შთამბეჭდავი აღმოჩნდა, რომ ის გუნებით აიტაცა ჩვენი მშ- იანი ისე უზღებთან თბილისს, როგორც პატარაძალს — ნიშნობის ბეჭედი. ამ გარემოში მათ რა- დაცნაირი ხილადე და სიციხესავე შემოაკვთ

ძველი თბილისის მხატვრულ სილღეტს სა- ოყარ ზიბლს მატებენ მეტივეები, ქალაქური ყოფის ეს კოლორიტული პერსონაჟები. ისინი ისე უზღებთან თბილისს, როგორც პატარაძალს — ნიშნობის ბეჭედი. ამ გარემოში მათ რა- დაცნაირი ხილადე და სიციხესავე შემოაკვთ

მე გავიგონე, მთვარეში
როგორ ყოილა მეტივე:
— თბილისისაყენ დავეწვი,
ველარ კი შემოვეტივე!

მტკვრის ქაფიან ჩქერს მოაპობენ მეტივეები და ისე დანჭად, ისე გულდაგულ მოპყავთ მო- რებისაყენ მეტიველი ეს უცნაური ხომალდი, თითქოს ქვეყნის საუეს მართავდნენ. შორს აღანდება ბეჭკრული ნაცხარები, ღურჭი ყა- ნები და ფიჭვნარის ტყე. რაყა ბოლისღერ ნისილი ზით წაგება ქალაქი ჩნდება, ერთმანეთს ისე უღვიძან, თითქოს საშოთხის კარი გახსნო- დეთ.

წაწანდობღვი იერით ცოცხლდება გიორგი ლეონიძის პოეზიაში ძველი თბილისის დიდა:

გადეყარა ნარცყალას
ნაციკიანი ბურო,
ხაში, ხილი და თონიდან
ამოყრილი პური,
ყაბაბი და სახანდარი,
მზე შინა და ვარეთ...

ეს სტრაქონებიც ღრმა ეროვნული ფესვე- ბიდან არის აღმოყენებული და თავისი უბრა- ლობისა და სისადავის წყალობით პირველი აღმოჩნენის სიხარულით განიცდებთ:

მაგრამ გული გადღერჩება
ამ ძველ ნაწრდილარს?
სახეღარზე წითელ ბოლოყს
და ჭიანჭურს მტირალს,
მეტივეს და თივის ურემს,
წყნეთურ მიწენის ქილას...

ეს ნათელი ტონი და მოქნილი დინამიზმი სხვა იღუმალ მნიშვნელობათა წვედომისათვის განგვაწყობს. ეს არის შემოქმედლის მოვადეო- ბის შეგნება და ეპოქის აქტუალური მოვდე- ნებისადმი პასუხისმგებლობის გრძნობა:

განა ლექსი ლექსი არის,
თუ დარჩება მდენი?
პოეტებო, გულსაც უნდა
ბერტყვა, როგორც ხერცხის.

შემოქმედ წინაპართა გახსენებას წინ უძღვის ვრცელი ლექსი სათაურით „ქართული ოსტატებს“:

დიდება მიწას, რომ გვაყვანათ,
თქვენი მაღლი რომ დაუფენია,
ნეტავ რა ძალამ ამოაქანა
შექმანსხივარი თქვენი გენია?!

პოეტი მართლ ის როდია, ვინც ლექსებს წერს (ამის თაობაზე უფრო მაღალპოეტურად არის ნათქვამი „ნატურის ხის“ შესავალში). ისიც ნამდვილი პოეტი, ვინც დაგვიტოვა სისხლით ნაღები ეს უძველესი ციხე-კოშკები, ოცნებასავით აჭრიალი ცაზე, ლეთაურ ჩუქურთმით დაშვენებული ეს დიდებული ტაძრები. ისიც პოეტი, ვინც ამ ტაძრებზე ერთი ვაჟისაგან გამოიღოლი კარი ადკილა, ვინც დაწერა და გააწერა ძველი წიგნები და შიგ თავისი სული ჩაეჭა, როგორც დევის ძალა — ოქროს კვერცხში. ქვაზე დამუწავლი მათი აზრი ვაჟის რტობად აუვაგებულა. მათი ოცნება არწივის გასატოლებლად შეიდა ფრთებს. მათი წიგნები ღამის წვედიაღს ეტოქობდნენ, თავად კი უწყობის შევდომის გამო მოკრძალებით ითხოვდნენ ბოდის, პატიებასა და შენდობას. არადა, ამ წიგნებს ისეთი ღეთაებრივი სხვი ახლავს, ალბათ, ეს სულმნათი მოღაწენი ღამეში გამართად ელვის შექვე წერდნენ. ასე მოიტანეს ჩვენამდე თვითნათი სულის ნათელი, ჩვენში საეთის სათლელად აენთნენ, რომ მომავლისთვის ბრძოლა გვასწავდონ, სული წკრილმანებისაგან განგვიწმინდონ, შთაშებუდავად შთაგვაგონონ, რომ წუთისოფელი დასანაწა მხოლოდ პირადულზე დასახარჯად, გავახსენონ, ვინ ვართ, რანი ვართ, საიდან მოვდივართ, რატომ ვართ მანცდამანც ასეთები, როგორები უნდა ვიყუენთ დღეს ან ხვალ გულისგულში ამოგვიტვიფრონ ის ღირებული მრწამსი, რომ ჩვენ მხოლოდ წვალი ვართ, წვალით და წამოვადი, საქართველი კი ქვიშახვით დარჩება წუთისოფლის სრბოლაში. ჩვენი სულის ფსკერზე სწორედ მისი ხატება უნდა დააღებოს, თორემ ამის შეუარებლობა ნამდვილი ერთვნილი თვითშეუღელბაა!

ასე აგვიგებს წინაპრებმა რწმენის ციტადელი, ამიტომაც მიმართავს პოეტი მათ არბდალებს ასეთი სახობებით:

რამდენი მოდგმის ბართ საჩუქარი
გურამიშვილი, შოთა, შეთელი...

ვინც გვიბოზა სიტყვა გულით მდებრივით,
საშლერა გულის ამომწანთელი,
ვინც მზის მწერვალთა წყაროსს გვიწმინდა,
შესსიფრობის იყო მთოველი,
მთაშინდელიები, პეტრიწი, საბა,
ოზბარი და ივალთელი.
კიდევ რამდენი სხვა უსახელო,
ვის თითქმშეუ შევადოთ ვარდი,
ვინც დაბზია მღერით საყვლო
და ჩამოზიდა მიწად ლაყვარდი!

მათი ტაძრები ბევრჯერ აქციეს შტვრად, ქარს გაატანეს მათი ეტრატის ფურცლები, მაგრამ ვერ მოსპეს, ვერ იავაყვეს. ისინი მღეროდნენ, როგორც დიდი წაიშები, როგორც ათასწიანი ფრინველები. მათი სიმღერა ვერ ჩაქლა ხმალი, ხანძარმა, კირმა და დღეღამე სამშობლო ლექსის მდინარით მოკრწეეს, გაცვიოთეს ენა ქვეყნის დიდებით, ამიტომაც ვადასდით შუღლზე ნათელი, ამიტომაც ვერ ახშობს მათ ხმას ღრმა საფლავი:

მიანც ეღვიან დედამწოდან,
არ გათავდება მათი ნეტეში
და სამუღამოდ ჩაბუღებულან
სიმებისაგან დაწნულ ბუღეში.

როგორც აღორძინების ხანის მწერლები ითხოვდნენ რუსთველისაგან ლექსის თქმის ნებას, გიორგი ლეონიძეც ისე ვეადრება წინამორბედ თანამოკლმებებს:

გთხოვთ, წინაპრებო მიშველოთ,
სათქმელი გამოილომგულოთ!

პოეტს სიამაყის გრძნობით აკებებს წინაპართა აზრებთან და ვანწყობალებებთან თანხედრბა, მათი შემოქმედებითი მრწამსისადმი ერთგულბა:

ხელუერთობელი როდია ვარ,
სიტყვა მაქვს გამოკვანძილი,
თქვენს ნაგზაურზე მოვდივარ,
გრძელი გქონიათ მანძილი!

წინაპართა ნაცვალეზე სიარული, საქვედრო საქმისადმი მათებური ერთგულბა მიაჩნია გიორგი ლეონიძეს ქართველი პოეტის უმოთარებს და უწმინდეს მოვალეობად, სწორედ ამიტომ კიცხავს აგი „ნაცრიან მწერლების დასტას“, ამ „ლირიკულ ქარიელაიებს“ სიტყვაში მაღლი აკლდათ და ხმამა მარბილი. მათ ვერ შეულოდათ ხატის ფრთა და რითმის ქირიოი, სპარსული მუხამბაზების შოვარბის დარაყები იყენენ მხოლოდ, არ გააჩნდათ ერთვნილი ძალმოსილბა, ამიტომაც მათმა სიტყვამ ვერ გაუძლო დროის გამოცდას და დღესაც ვერ-

მის მათი ზურგის ძვლის ქვაში. ვერცერთი მათგანი ვერ გამოდგება საიმისოდ.

რომ დაძვრას ლექსი ცხენოანივით, ავირდეს ბუქი უკან ამტყდარა, ხელდროშინა გაგვიძღვეს წინა გამაპობელი ბაირახტარი!

ეს მხატვრული ლიტერატურის უტილიტარული პრინციპია, ხშირად უყიდურესი ტენდენციით რომ ვლინდებოდა თერგდალეულთა შემოქმედებაში, მაგრამ ამ უყიდურესობას ხამ მამულიწვილეური ვალის აქტიური შეგნება ასაზრდოვებდა!

ის, რაც ზემოთ პოეტის მოვალეობის შესახებ ითქვა, პატრიოტული უყერტიურაა ქართული კლასიკოსთა ინდივიდუალური სახეების, მათი დევიზისა და დამსახურების გამოხმატველი ციკლისა.

ამ ციკლს პოეტი აწევებს იმ უსახელო ბედნიერების ქებათაქებით, „ვინც თქვა ქართული ლექსი პირველმა“, ვინც ხულისჩამგზაველი ხიტაუა სტივის მიანდო და ეს ღვთაებრივი საკრავი სამშობლოს სვედით ააკვინა. ამ უჩინარ სახეს იგი დაეტებს ვეღღარ და ვეუდაფერში, სადაც კი ეროვნული სული ეგულება: მცხეთის სამარხსა თუ ზედაზნის დღის გამოხედვაში, ლერწმის ედლსა თუ სედიცხოვლის ჩუქურთმაში.

იქნება შტეკარზე მდგარი ნისლი ხარ, გვერდი რომ გაქრა ახლა ფრინველსა? არ ვიცი, მაგრამ ვუელგან მიცუნინხარ, ვინც სთქვი ქართული ლექსი პირველმა!

მისგან დაძვრული დიდი ტყვილა გამოქცევა ქართულ ლექსს და დიდი შრის ნაწილებად ჩაშორიგდა ვუელა ჭეშმარიტ შემოქმედს. ამ შრის სისხოველი ვეღღაზე უხვად დიდმა რუსთველმა შეისრუტა, ამიტომაც ირგუნა ნეტარებით ბედი წამებულისა.

გოლგოთასავით ძნელი და მძიმე იყო იმ უხადლო პოეტის სულიერი ცხოვრების გზა, მაგრამ სწორად ამ სიძნელესთან ბრძოლაში იჭედებოდა მისი სიდიადე და უცვლადება. ხალხმა მისი საბელი მარადიულ სიცოცხლეს შეუერთა და მძიმე ბრძოლებში წინ წაიძვდარა. ამიტომ შენც, თუ მართლა პოეტი ხარ და არა, უბრალოდ, ლექსის მწერალი, გულში ადობედე ამ ლეგენდის საბრძნე და შენი სიცოცხლის აზრი და მიზანი ხალხის სამსახურში ეძიე:

დაძვარი შენი ლექსის ხანძარი და სხვა დიდებმა ნულარ დაეძებ, ოღონდაც ერთი ცრემლის მარცვალი ხალხის გულიდან შენს გულს დაეცეს. ძა წმინდა ცრემლი ფერშეუცვლელი

ამოაწუნებს ხეს რტომრავალსა, ის ხე დაბურავს ვარდის ფერცულაშით და უცვდავ სუნთქვით შენს შრისძვალსა!

ამ უცვდავი სუნთქვით შოვიდა ჩვენამდე ხულხან-სახაც, დიდი მოხუცი, თავგანწირვით რომ იბრძოდა ქვეყნის გადარჩენისთვის, რადგან მუდამ ეტყვენებოდა, რომ მისი მამული დამსხვრეული ზომალდით აძირებოდა მძიმე ცხოვრების მღვრიე მორცევი.

და როს ღრუბელი გულს გიბნელებდა, სამშობლოს ცაზე გამოხლართულ, შენ სამკურნალო ბალახებივით მოგიკერეთა სიტყვა ქართული.

შან სიტყვის კონა ამიტომ შეყრა, რომ იავარქმინდ მამულის ნაშთად სიტყვები მაინც გადაერჩინა.

სამშობლოზე დარღმა დააბერა უარიბი პოდტი, დავით გურამიშვილიც. მძიმე, მაგრამ ერთილშიბილა მამულის დარდა ვერ გაანელებს გრილი მიწაც სამშობლოს სუყაროების ციცხლს. ამ ციცხლს შუქი ფოსფორულ ნათებად ამოვა საფლავიდან და არყოფნის წყვლიად უცვადების შუქით გაარღვევს:

განა ჩაქრობს გულის ცეცხლს მიწა, განა დამიწდა ის, რაც დაიწვა?

საქართველოს მტერი არ ყოფილა ერთხანოვანი, ხშირად მოყვარის ნიღაბი ემოსა და ვერაგულად გვიგებდა მხებს, ამიტომ ქვეყნის სამსახურის ორმაგი ტვირთი აწვა მას, ვინც ღმერთმა საქართველოში პოეტად გააჩინა. ის ხელმძღვლიან მომხდურსაც უნდა გამკლავებოდა და ნიღაბც უნდა აესადა ვერაგისათვის, მხატვრული სიტყვით მიეტანა ხალხთან სიმართლუ.

ვიორგი ლეონიძისათვის საქართველოს მძიმე წარსული იქ არ თავდება, სადაც ურჭულთთა შემოსევენს ედება ბოლო. მერე ურჩხულის ნაბიქებით მიღის თვითმპერობელობა და მოაქვს მძიმე ბოჩილეტი, ნაციონალური ჩაგვრა, სოციალური ტრაგედია, ციხე და ციხეპარი.

ინმრიალისტური გაფთობების, დიდმპერობელური შოგინიშმის მღვრიე მორცევი თავის შავ წიაღში ითრევს და ისრუტავს თავისუფლებისმთყვარე ხალხთა მომავალს. ეროვნული ჩაგვრის მარწმუბი სულს უხუთავს ისედაც მრავალჭირანულ ქართველობას და ეს გრძელდება მანამ, ვიდრე ლენინი ამბოხებული მახების გასაგონად არ განაცხადებს, რომ რუსეთი ხალხთა საყრდობილა და ფუთოდ უნდა დაინგრეს; ვიდრე უსამართლობით დათრგუნულ ქართველობას თვადი არ აუნალებს, პირდაპირ არ შეხედავს სინამდვილეს და დამპყრობელს პირში არ მიახლის სათქმელს:

მოგვაცხადე, რუსის მეფე,
 დილას გზობედით, გვალვებ ღამეს,
 ლომს დაგვხსენი, აფთარს მიგვიც,
 ქრისტეს რჯული დავგვიხსამე.
 შენს წინ ვდგებიართ ზოგადებში,
 გულშეწარე და პირმღიბარი,
 ჩვენი დროშა ცირკში მიგაქვს,
 ათას წულობით ნომარია.

იღვენება ქართული ენა, ზღვარი ედება ერის
 შემოქმედებით პოეტისაღას და თანდათან იღ-
 ვიძებს დართგუნული ფიქრი თავისუფლებაზე:
 „ნებაჲ ნათელი კიდევ მოჩვენა“, მაგრამ ვაი,
 რომ ახლა სხვისი კარნახით ვხდებით, ვაი, რომ
 უქმად გვია ჩვენი გონიაც, საბრთოდაც,
 ფუნჯაც, წერაქვაც; სახინის უნაი შოკიდებია,
 ხმალი ქარქაშში ჩაყინულა, რკინის პერანგი
 კედელს აყვრია და სამუზეუმო ექსპონატად
 ქვეთულა, ხოლო მტრის ტლანჭი ჩეჭმით გად-
 ტორადი მართლი „გულადმა გვია, წილში მო-
 ნობით ამოჩანგული“. ვაი, კვეყანავ, უნუგეშო
 და უსასოო, მაგ ამაუ ქედზე ვისი უღლის ან-
 ურები შემოგვდობია, სად გარყულა შენი
 ოცნება, სად შეხიზნულა შენი მემამოხებ სუ-
 ლა?! ჩამ დავაძაბუნა, ჩამ დავაჩიავ, ჩამ გმო-
 გწანთა უტბი სურვილი შემართებანა?! ნეთუ
 საცოცხლის გადარჩენას ამგვარად ცდილობ?
 მაგრამ ამ ყოფას სიცოცხლე ჰქვია? — ანუ
 მოთქვამდნენ, ასე ზრუნავდნენ მამულის ბედზე
 დიდი რომანტიკოსები თუ კრიტიკული რეალი-
 ზმის ბრწყინვალე წარმომადგენლები. სწორედ
 ერის ეს დიდი ჰიროსოფლობა იტაცებს და ხი-
 ხლავს გიორგი ლეონიძეს მათ შემოქმედებ-
 შიც და პიროვნებაშიც. რა იოლად შეიძლო
 ყოველ მოთგანს სიმიდირება და ფუფუნებაში
 ცხოვრებას სახისოდ სულ მცირე რამ დას-
 პირადობათ: მტრის წისქვილზე დახხმა წულისა
 მაგრამ ისინი არასოდეს არ დაწებებთან სა-
 მისა და ბედნიერების ცდუნებას, არ გაუფუ-
 ლან, ლაქიებად არ ქცეულან, მსუფთ, ბრტყე-
 ალა, უზრუნველ ცხოვრებაზე არ გაუცვლიათ
 ქვეყნის ბედობადაც, არ უძებნათ ოქროს
 კოშკები და ბრწყინვალე აპარტამენტები, უნ-
 დილი მორჩილებით არ დაუკრავთ ტაში მტრის-
 გან გამოტანილი ერის სასაყდლო განაჩენი-
 სათვის, სიტყვით ერთი არ უთქვამთ და საქ-
 მით მეორე არ უყიფებიათ, დვთისგან ერის
 სამსახურად ნაზოძებო სიცოცხლე საზელება და
 დიდებას ძიებაში არ დაუხარჩავთ. უანგარო
 დეაწლის ჭილდოდ ზოგმა განჯის ცივი მიწა
 იჩრია, ზოგმა — შუბლში ნასროლი ტყვი-
 ინი

ზარს ამბობდნენ საკვირველს
 დაფთოა და ნაღარით,
 გმირს ეძახდნენ, დღისი კაცს,
 და გმირი ვერ იპოვეს...

ამ მიზნით წარსულის კარბებუც გახსნენ და
 იქიდან გამოიხმეს სახელოვანი წინაპრები, სა-
 შრობლოს შინაგული ძველი ქარშნული
 დამარცხ და აზრდობებს დაკისრენ შიშველს
 გზის გაწვება. მერე ამ ძიებაში თავად იქცნენ
 გმირებად, ოდნოდ უანგარო, ურეკლამო, უსას-
 უიდლო, უვაცაო გმირებად. რა ცრემლის
 ტბაში იყურეს, რა დარდი გამოიარეს, რა ვა-
 რამს ერკინებოდნენ, რა უღელს ეწივებოდნენ
 საშრობლოსათვის ლოცვაში მუხლებგაცვეთაოლი
 ეს შარავანდედიანი წმინდანები, რომელთა სა-
 ზეც ცრემლები

თოვლით დაბარდნილია.
 სულში ენით საყრე,
 ლოდებშემონაყარი,
 დაითხარეს თვალეზი,
 დიდ დაძრებად იბოლეს...

შემდეგ ამ ხანძრების კვამლიდან საითათოდ
 იკვებება მათი სახეები. აი, ქართლის ზედიო
 დაშწობრებული ზედბეგარული მღვიდარი, უც-
 ხო სივრცელებს რომ ელტვოდან ნათლის სხვის
 ძიებაში, სულში მთელი საშუარო რომ ტეკოდა
 და თავად კი მთელი საშუარო არ ჰყოფნიდა
 მკლავების ფართოდ განაშლელად და ოცნების
 თავშესაფარად, მუხთალი ზედისაგან უღმერ-
 თოდ დასწილი მარტოსული, ბარათაშვილი, რა-
 მელიც შრობლიურ მტკვარს ანდობდა საქვეყ-
 ნი სივდით დამაშვრად ფიქრებს, ხოლო „სამ-
 შობლო წინ ედგა ვით ძველი მოჩვენება“.

შემდეგ ერთმანეთს ენაცვლება ეროვნულ-
 განმათავისუფლებელი ბრძოლის მებდროშეთა
 ნათელი სახეები: დიდი ილია — ერის მამა,
 თერგვალიუროშა მოწინავე აზრის სარდალი,
 აკაკი — ზვლინდელი დღის რწმენა რომ გვი-
 ანდერძა, მომავლის მწესთან რომ ადიდა გარ-
 დასული გმირები, საყუთარი ჩონგურის სიმე-
 ბით რომ მოგვიწონა საშრობლო:

დიდი მთაწმინდის სიწმინდევ,
 გადაღმერთილო, უღრუბლოც,
 დანაცრებულო, დამწვარო,
 დაბერებულო ბუღბულო!

მერე ცოცხლდება ვაჟა-ფშაველა, კუბოში
 ვერჩაბეული გოლიათო, ზედ არწივის რომ
 დაშვირიან, ცრემლის ზღვაში ნარწევი გული
 ისევ საქართველოსთვის რომ უთრთის; უანზე-
 გა — მთების სუნთქვით გაზრდილი ვაჟაკი,
 დარბაღის სული, გერგეტზე მემამოხებ კოცო-
 ნად გაჩაღებული, მკერდში ცხელ სიტყვას რომ
 იყრავდა ჩველი ბავშვივით, ჩვენს ურბობას სა-
 ხნად რომ ეხურა მისი დამწვარი ოცნება.

ეს ლექსები მიძღვნიათ პოეზიას ნაწინთ
 არის აღბეჭდილი, რაც ჟოიქოს სქემატურობის
 საშრობოების ქმნის, მაგრამ ყოველ სტიქიონ-

ში ეროვნული გრძნობის ისეთი ნათელი აწთია, რომ, ამ ნათელში ყველა ჩაკლი უფეროდდება. საინტერესოა შრომებელთა წრეიდან გამოხული პოეტის, იოსებ დავითაშვილისადმი მიძღვნილი ლექსი:

ლექსი რაღად გინდობა,
უბედურო ხარატო,
არ იცოდა, პოეტებს
ქვეყნად ყველა დაღატობს!
არ იცოდი, დიდებლს
ბეჭო ცრემლი სწირდება?
გადაგჩეხეს, დადღუპეს
წითელგულა ჩიტებმა.

მხატვრულ-ესთეტიკურ ღირებულებათა ღერძისეული სისტემა საშრობლოს სიყვარულზეა აგებული. წარსულსაც იგი შრობით კვეყნის მომავლის უკეთ განჭვრეტისათვის მოუხმობს. ეს ტენდენცია განუწყვეტელი იყო მიხვან შემოქმედებითი გზის დასაწყისიდანვე. ხაზო-ლოწით გატაცების პერიოდშიც კი ისევ ქართული კლასიკური მწერლობის ხელოსანად და გუთონსდებდად, საკაცობრიო თემატიკასაც სიკაცობისუნარიან ეროვნულ ნერვზე ამუშობდა. ამასთან გ. ლეონიძის, როგორც შემოქმედის, დიდი ძალა!

გიორგი ლეონიძის ლექსებში ძალზე ხშირად თვით უაღრესად ღირსეული გრძნობაც კი ისტორიულ-მატირიტულ ასპექტში ელინდება. მისი პოეტური ასოციაციების ნაკადი ღამავს ღირსეული გარემოს საზღვრებს და ისეთ საგნებს ამოატეხავებს ერთი შეხედვით, საერთო რომ არაფერი აქვთ სატრფიალო თემასთან.

გამოველ,
მსურდა ყვავილი
ლამაზ ქალისთვის მეუღლინა,
დაჭრილ ხეხუნურის თავივით
მთვარე მთებს ვადმოყვებითა.

გ. ლეონიძისათვის სიყვარულის ხმაც ხშირად საუკუნეთა ხიბრებებიდან მოდის და გრძნობა ხან კონკრეტულ-ისტორიულ პიროვნებაში ხორციელდება, ხან დასახულ იდეაში, ხანაც ხალხურ პოეზიაში ღამავს ლიტერატურულ ღირსეულ პერსონაჟში. ახე ცოცხლდებთან მის ლექსებში ნინა ქავჭავაძე თუ თავთების ყანის წამწამებით დაშფევენებული ათაბაგის ქალი, ნინოწინდის ღამე თუ გზას შემოყრილი უბედური ყოვჩაღის სატრფო. ამ ლექსებში გასაოცარი კონტრასტული სახეებთა და მონუმენტური პლასტიკური ხატებით იტრყება ძალზე შთაშეხვადვი გრძნობა:

შენ დაგაყარეს მიწი ბელტებად,
მეკრღზე რომ ვარდსაც ძლივს იყარებდი.

ან კიდევ:

შენ, სილამაზის ნაზო გრძნობელი,
შენგან აროდეს მომსახურებელი!

გრიჯალი და ნაწი — უკვლად შეუთავებელი ცნებებია, მაგრამ რა შესაშური სიყმა. დიო გამოხატავს შთაგონების საგნის ბუნებას! მირაჟის ქარი წარსულის სურნელსა და ერთ-ანტიელს მოიტანს, აიზიდება ეამთა სვლას ფარდა, უორღანებიდან აფრენილი გნოლი ყახარდოს ველზე შეტყარავს იაროს და მუხრანის ბოლოს აღდგება ტრაგიკით საცხე პაემანი:

ქსანზე, არაგვზე ისევ ყვავიან
ხოღაბუნენები თავთუბებისა,
შენი ტრენები ისე ტბილია,
როგორც ბადაგი დადუღებისას.

სიყვარულისა და სიყვდილის ამ აგონაშიც თვალს ქართლის საოცრებანი მოიტაცებს:

როგორც საძროზე ქვეებს ოხშივარი,
ქართლის ხეობებს ანდით ნისლეში.

ყოვჩაღების გახხენებაზე პოეტს რატომღაც ეძაღება ღირსეული გრძნობები, რაღაცნაირი ფარული სევდითა და თანადგომის თბილი სურვილით ეყვება ველი, იქნებ იმტომ, რომ საუკუნეობრივი ტკივლის ენაზე კითხულობს შრობილურ მიწას მოწყვეტელი და სხვათა სამსახურში ჩამდგარი მამაცი მხედროინის უთქმელ ნოსტალგიას. ეს მათი დაწყვედილი ბედისწერა დაქრის უდიდგანო ტრამაღებზე და უკმარისობის წაღვრით აფორიაქებს მათ შოხეტიადღე სულდებს:

მოსჩანს საშრობლო, ივრის ეახები,
როგორც სასანთლე გაჩაღებელი,
შორიდან რაზე შეღამაზები,
გული მაქვს გულთან დაყახებული.
ნუ გამოთენებ, ნურც გამოჩაღებ,
ირმის ნახტომებს ვეშარტები,
შავს ყურღანებში სძინავთ ყოვჩაღებს,
თავქვეშ უგიათ თოქალთოები...

მერე ფიჭვის ფრთავაშლილი ფრინველი ისევ შრობილურ ივრის ნაპირებს შეებნენება და პოეტის წინაშე ზღაპრულ საშუროდ გადაიშლება „ნინოწინდა, პალატები მეფეთა, გაღავანში ჩამი აქაფებული“, ავთანდილის მწვადი და პოეტების თავაწყვეტილი ბოქმეა, ზეცა, რომელსაც ატმებავით ასხია ქახუხა ვარსკვლავები და რძის სურნელად დაღვრული გასაფხული, ვეფხვივით მოქნილი ქალი, გრძნობა, ცეცხლი და სიყვარულის იარა...

გასაოცარი მარმონითი ერწყმის ერთმანეთს ძველის სურნელი და აწმყოს ცინცხილი განწყობილება, ამიტომ სიყვარულის ელდასაც თე.

მურ-ღენგის მოქნეული ხმლის ძლიერება ახ-
ლაც:

როგორც ხმალი, მებო, ტამერლანისა,
სიყვარული ისე დამჭახებია!

ესეც გიორგი ლეონიძის პოეტური ხელწე-
რის თავისებურებაა, გრძნობის გამოხატვის
შოლოდ მისეული ხერხია, არა ნაწი, სათუთი,
სიღრმისეული ღირწმით გაფაქიზებული, არა-
მედ ვაფაყრო, მტეჭარე და მებიანი. წყნარი,
იდილიური სურათების ხატვისასაც მის პოე-
ტურ სახეებს მამულის სიყვარულის ქაფწნით
მოსილი კაცის იმბიანი ინტონაცია აშშვენებს:

დახანძრებული წვეს ივროია,
მტეჯარზე წნორები უჯრავენ თარებს,
მეტეიეები სადღაც მღერაან,
სოფლის გუბეში გაჩრილა მთვარე.
სთელემენ ბედლებში ლურჯი ყანები,
ელვარებს ხეაეი, თითქოს ლაშპარი,
ჩალაგდნენ ყველა ჩინგისხანები...

გიორგი ლეონიძისათვის წარსულისა და აწმ-
ყოს ზღვარი იქ კი არ გადის, სადაც ვარდა-
სული თავდება და ახლანდელი იწეება, არა-
მედ აქვე, ჩვენს ახლოს, ჩვენს გვერდით, სულ
რამდენიმე ნახიჭზე. თითქოს დროის ამ ორ
მონაკვეთს საუკუნეთა შანძილი კი არა, ერთი
პატარა გორაკი მიქნავდეს. მაგრამ საკმარისია,
ამ გორაკზე ახვიდე და გადებოდო, რომ დაი-
ნახავ ტკივილით, ელდით, ცრემლით, ვაეზით,
სიამაყითა და სიღაადით გამოვლილ გზას, რო-
მელიც, ძალზე შორიდან წამოსული, გადმოს.

ტრის გორაკს, აწმყოს გაივლის და მომავლის-
კენ გაემართება. ოღონდ ამ გორაკზე, სამშობუ-
ლოზე ლოცვით განწმენდილი ფენა-აქვიდედო
კისერზე მამულის სამსახურის უმწიმები ქვარი
გტყავოს, რომ პარნათელმა გადმოსძახო ამ
დამწვრად მიწას:

მამაპატრო კერაო,
შენ ხომ მისთვის ბოლავდრ,
რომ რეკნად გული გაყვეთა
და გეწრთო სულის ფოლადი...
შენს დრომის ტარზე კიდილი
ბევრჭერ უყვარდათ ყორანთა
და ბევრჭერ თეთონ სიყვდილიც
გაგინებია ორადა.
იყოცხლე, მუდამ დაქროდეს
შენი ფრთაცეცხლი მერანი,
გოვარდა გულის სიციცხლე
და მომავლისკენ შერანი!

ეს „გულის ცეცხლი“ და მომავლისკენ მი-
ყოზილი შერის შუქი ანათებს გიორგი ლე-
ონიძის მთელ პოეზიას.

ჩვენმა წარსულმა გიორგი ლეონიძის სახით ბო-
ვა საკუთარი ტკივილების ტეშმარიტი მოზიარე,
საკუთარი ქირვარამის უხადლო მხატვარი და
მესიტყვე. თითქოს თავად წარსულმა გამოძე-
ხნა და მოავლინა ჩვენთან ვარდასულ დღეთა
აღსადგენად, გასაცოცხლებლად, ისტორიის პო-
ეტურ მემბიანედ, მონუმენტური მხატვრული
სახეებითა და უმბიდრესი ქართული ენით რომ
დადადებს მშობლიური ქვეყნის უსაზღვრო სი-
ყვარულის სადიდებელს.

შალვა მარკოზაშვილი

ილია ჭავჭავაძის მარჯვენა ხელი

ქართული ხალხის დიდმა მებრძოარმა, ცნობილმა გერმანელმა მწერალმა არტურ ლაისტმა გრიგოლ უფუშაძეს ჩვენი ერის საბაჟო შეიღის ილია ჭავჭავაძის მარჯვენა ხელი უწოდა და ამ სიტყვებში ჩააქსოვა ტერმინიტება, რომელიც მალე სხვებმაც გაიზიარეს.

გრიგოლ უფუშაძე ათეული წლების მანძილზე გერმანიაში იმყოფებოდა ილია ჭავჭავაძის. იგი პროფესიონალი თურქოლოგი, ბრწყინვალე სტილისტი და, საერთოდ, გაზეთის უბადლო მუშაკი იყო.

გრიგოლი (გია) რომ ილიას თავანისწყემელი იყო და სიციცხლის უკანასკნელ წუთებამდე მისი ღვაწლის დამფასებელი, ამას, პირველ რიგში, ადასტურებდნენ „ივერიის“ თანამშრომლები.

„ივერიის“ ღვაწლმოსილი თანამშრომლები — იაკობ მანსვეტაშვილი, იონა მურნარგია, სოფრომ მგალობლიშვილი და სხვები სიამოვნებით იხსენებდნენ, რომ გრიგოლი უოველთვის ილიას ნდობით სარგებლობდა, რადგან სამსახურებრივ მოვალეობას მუდამ გულმოდგინედ ასრულებდა. მოგონებათა ატორებს იხსიანსკოდათ, რომ, როცა კი გაზეთს დააკლდებოდა მასალა, გრიგოლი მაშინვე დაწერდა სათანადო კორესპონდენციას, ზოგჯერ თარგმნიდა მოთხრობას, რომ ნომერი არ შეფერხებულყო.

რედაქციაში შესული ყველაზე ძნელად გასარჩევი დედანი უთუოდ გრიგოლს უნდა წაეკითხა და მერე მისი შენიშვნები ლამაზად გაემართა.

მწერალი სოფრომ მგალობლიშვილი იხსენებდა იმ გარემოებასაც, რომ, ილიას რჩევითა თუ დასტურით, გრიგოლი რედაქციაში მუდმივ თანამშრომლებად იწვევდა ნიჭიერ მწერლებსა და თურქოლოგებს, რომელთაც სწორად, იმევე უფუშაძის განსაზღვრით, ენიშნებოდათ სათანადო

და გასამრქველო, როგორც ილია, ისე გრიგოლიც სიამოვნებით ხვდებოდნენ იმ ახალგაზრდა შემოქმედთ, რომელნიც პირველად გამოდიოდნენ სამწერლო ასპარეზზე.

როცა ს. მგალობლიშვილი „ივერიის“ რედაქციაში მუშაობას თავისი პირადი სურვილით თავი დაანება, მის ადგილზე უნდა მიედგათ სხვა მუშაკი. სწორედ იმ დროს ვაფუშაველი უმუშევარი იყო და სურვილიც მქონდა რედაქციაში ემუშავა გრიგოლ უფუშაძე და იაკობ მანსვეტაშვილი კარგად იცნობდნენ ვაჟას, აფასებდნენ მის ნიჭს და გაბედულად სთხოვეს ილიას, რომ იგი რედაქციაში მოეწვიათ მუდმივ თანამშრომლად.

მეუბნედავად იმისა, რომ ილია კარგად იცნობდა ვაჟას ნაწერებს, აფასებდა მის ნიჭს, რედაქციაში მის მიღებაზე შეუწყნანდა:

— კარგად ვწერებით, გამოგვადგება? ან კიდევ, რომ გამოგვადგეს, ცრდო არ იქნება მაგის ნიჭი გაზეთის მუშაობაში ჩავეღმათ? ილია მართლაც ამბობდა. არ უმტყუნა მას წინასწარმეტყველურმა გრძნობამ, ვაჟამ რედაქციაში იმუშავა მხოლოდ სამი დღე, შენდევ კი განაკუზადა, მუშაობას თავს ვანებებო.

თუ რამდენად თავაზიანი იყო გრ. უფუშაძის მიმართ ილია ჭავჭავაძე, კარგად ჩანს მისი წერილიდან, რომელიც პოეტ დიმიტრი ნადირაძეს ანუ შაჩხანელს ეტება: „ბატონო გიგავი შაჩხანელმა წერილით ფული მოიხვია და ამასთანავე დამავადა, რომ თქვენ გაუწყნოთ მასხვი თხოვნისა. მე სესხად ფულის მაცემა არასგნით არ შემოძლიან და თუ მონორარს ითხოვს, ევთქვენ უნდა მოგლაპარაკებოდათ. უკაცროდ, რომ გაწუხებთ, მაგრამ შაჩხანელმა დამავადა თქვენის პირით მასხვი შემთავადა. თქვენნი ილია ჭავჭავაძე“.

კონსტრუქციული ახალგაზრდების ნაშ-
ვილი სკოლა იყო „ივერიის“ რედაქცია, სადაც
გულისხმობენ ალშრადლებს — ილიასა და
გრიგოლის ზღუდის ფრთებს შლიდნენ ნიჭიერი
კალმოსნება.

1898 წელს ილიამ „ივერიის“ რედაქციაში
მუდმივ თანამშრომლად მიიღო სენინარიის
უპასუხელო კლასიდან „ბუნებისთვის“ გარკვეუ-
ლი მოსწავლეები — ილია ალღაძე და აკაკი ცინ-
ცაძე. ვაჭუთის რედაქტორმა მათზე ზედმძღვა-
ნელთა დაავალა გრიგოლ უფშვიძეს და თვი-
თონაც თვალუფრს ადევნებდა მათ არა მარტო
ჩვეულებრივ, სამსახურებრივ მუშაობას, არა-
მედ დამოუკიდებელ ლიტერატურულ-შეშოქ-
მედებით საქმიანობასაც.

...ერთხელ, ილიას გრიგოლ უფშვიძისთვის
უთქვამს, რომ ვარდა სარედაქციო შრომისა,
აღსაძისა და ცინცაძისთვის მას რა ბოჭყა მიე-
ცა საკუთარი ინიციატივის გამოსაჩენად, დაბ-
მარებოდა მათ საკუთარი ძალის გამოჩენადვე-
ბაში ლიტერატურის რომელიმე დარგში. ამ
ნიადგზე ალღაძემ და ცინცაძემ პირველსავე
წელს სცადეს ძალა ზელეტრისტიკაში, პირველ-
სავე წელს მათ სადღეობლად ისევ კმარათა,
რომ სადებიუტოდ გამოიტანეს ისეთიანთი მო-
თხრობები“.

ილია ჭავჭავაძე განსაკუთრებით უურადლე-
ბას აქცევდა ახალგაზრდა კალმოსნებს. გულის-
ხმობენ რედაქტორი თავის მარჯვენა ხელს,
გრ. უფშვიძეს ავადებდა: „გეთაუვა გიგა, თუ
ახალგაზრდამ ლექსი მოგიტანოს, მისივე თან-
დასწრებით წაიყთებ. თუ მოგეწონოს, დაატო-
ვებინე და მერე დაუბეჭდე. თუ არ მოგეწო-
ნოს, ლექსი არ ვარკოვებს, პირდაპირ უარი
უთხარი, უკან დაუბრუნე, ცუდი, უაზრო ლექ-
სების გასწორება, შეეცითება შეუძლებელია“.

უთუოდ აღსანიშნავია ო. ალღაძის მოგო-
ნება, რომელშიც აღწერილია რედაქტორთან
მისი პირველი შეხვედრა. „გრიგოლ უფშვიძემ
მიიხევა ილიასთან და უთხრა: აი, ამ ახალ-
გაზრდა ქალს ჩვენთან თანამშრომლობა უნდა,
მასაღებიც მოაქვს და საზოგადოდ, სურვილი
აქვს გაეცნოს რედაქციის მუშაობას. მე ილიას
წინ ვიდექი. ილიამ ზელი გამოიწილა და წა-
რმოთქვა: კეთილი, კეთილი“.

გრ. უფშვიძე მებრად კეთილი კაცი იყო, მე-
ტადრე ახალგაზრდებს უწყობდა ხელს. ამის
შემდეგ ზმარი სტუმარი ვახუშტი რედაქციისა,
სადაც თავს იურადნენ მწერლები და საზოგა-
დო მოღვაწეები“.

ილია ჭავჭავაძემ, როგორც რედაქტორმა,
გარს შემოიკრაბა ერთგულ-განმთავისუფლე-

ბელი იდებით შეიარაღებული ნიჭიერი ახალ-
გაზრდობა და პირადი მაგალითით უარჩევდა,
თუ როგორ ებრძოლათ ხალხის სუბილადობ-
ოდ, გაბედულად დაიცვათ ერის უწიურფასისი
საუწყე — მშობლიური ენა და წინაპართა ღო-
რსეული ტრადიციები.

გრ. უფშვიძე, რომელიც გვირდში ედგა
ილიას და უოველთვის აფასებდა მის გულის-
ხმობებებსა და შრომისმოუფარეობას, ასე ახა-
სიათებდა უზადლო მეგობარს: „...საზოგადოდ
ილია, გატირების ტაღვეებს რომ იტყვიან,
სწორედ ის იყო. როცა საერთოდ რამ იყო მო-
სალოდნელი ჩვენი კვეყნის ინტერესებისათ-
ვის, იმას შემოგველოდნენ ჩვენი მამულაშვი-
ლები, ახა, უნდა გვიშველონ როგორმე, ხმა
ამოიღო, ჩვენს საქმეს ემუქრებოან, დახალ ღო-
ბედ დაგვსახეს, ლამის ზედ შეგვდგნენ და გა-
გეთღლონ... ილიაც გამოიღოდა საბრძოლვე-
ლად“.

საურთაღებოა გრიგოლის ერთი მებრად სა-
გულისხმო შედარება: ილიას უღმობილი ღო-
გია ისე ეცემოდა ოპოზიციის ფაქტებსა და
სახუთებზე, როგორც ვიებერთელა ურო გრდო-
მლზე, შეუთრადებლად ანადგურებდა და წაშ-
ცუტებდა აქცევდა მათო.

ილია ჭავჭავაძე ზმირად დაუკებელი იყო
სხვა საქმეებშიაც. განსაკუთრებით დიდ დროს
ართმევდა სათავადუნაურო ბანკში სამსახური
და, როცა ის რედაქციიდან მიდიოდა, დარწ-
მუნებული იყო, რომ გრ. უფშვიძე საქმეს თავს
გაართმევდა, სიძნელეებს გაუშკლავებოდა.
მართლაც, გრიგოლს დაბრკოლებები არ აზი-
ნებდა, ცენზორის, ეგრეთწოდებული „სულო
ზარბოცნი“ მიერ ქვარდინად გადახსულ-გა-
დმოხაზული და წითელი მელნით აჭრებულყო
ვაჭუთის გამოსწინასთვის ბრძოლაში, — რო-
გორც ამას გამოცდელი უურნალისტი ო. მან-
სვეტაშვილი იგონებს, — შეუდრეცელი მებრ-
ძილი იყო. მხოლოდ ის უმკლავებოდა თი-
ვისებური ზრზიანი ბრძოლით ქართველი მწე-
რლების ქალათად დანიშნულ ღლუკა ისარლი-
შვილის შარბებსა და გულჭუთობას.

გრ. უფშვიძე უოველთვის უწყუმანოდ მა-
დიოდა იქ, სადაც რედაქტორი გზავნიდა და
საქმეხაც ისე გულმოდგინედ ასრულებდა,
რომ ილიას მაღლობა დაემსახურებინა. გრი-
გოლისდში გავზავნილ ილიას ერთ უხათაურო
ზარათში ვკითხულობთ: ზატონო გიგა, მოთბ.
რობა წავიკითხე და არ ვარგა. თუ ფადეტო-
ნები დაგაკლდათ, თარგმნეთ რამეო. საინტე-
რესოა, აგრეთვე, ილიას შემდეგ ვწერილც:
„ზატონო გიგავ! დღეს медицинское общест-
ვოში კრებაა აკუბლის წულის თაობაზედ;
ფრთად საინტერესოა და რომ წაბრძანდეთ,

1 იმ. ვართავაგა, მე-19 საუკუნის ქართული
ურნალ-გაზეთების გამოჩენილი რედაქტო-
რები, 1975, გვ. 114.

2 „ლიტერატურის მატანიე“, 1952, გვ. 65.

1 ი. ჭავჭავაძე, ტ. 1, 1914, გვ. XXVIII.

ჩვენს გაუთისთვის ანგარიში დასწეროთ, ურიგო არ იქნება, ადრესი ამ ОБЩЕСТВО-სი საპიორის ქუჩაა, საცა Медицинское управление მხადვრობს. ზედ კიდევ საქაღებო განაწიის ზღაპის მეორე კრებაა ქაღებისა, ანსტასია თუმანიშვილის თავმჯდომარეობით. ამისიუ რომ ვიკოდეთ რაში, ურიგო არ იქნება. თქვენი ილია ჰეკუჰაძე“.

თუ როგორ შინაურულად იყო დაახლოებული ილია ძმებთან — გრიგოლ და ალექსანდრე უფშინებთან, ნათლად ჩანს ერთ პატარა ბარათიდან, რომელიც მწერალს ნიკო ხიზანიშვილისათვის გაუგზავნია: „მა თუ კარგი შეგობარა ხარ, დღეს მ საათზე ვაგზავლი მოდი, საგურამოში წავიდეთ. ჭერ ერთი, ორშაბათი უქნებ და მეორეც, კი კამანია მოდის — გიგა და მამა უფშინები“. ამ პატარა ბარათიდან ისიც დასტურდება, რომ იმდროინდელ მოწინავე ქართველ ინტელიგენციამა ძმები უფშინები „კარგი კამანია“ უყოლია.

ცარიშის რუსიფიკატორული პოლიტიკის შედეგი იყო ქართულ ენაში ბარბაროზების არც თუ უცირე რაოდენობით შემოჭრა. ლენინის განმავლობაში ილიასთან შრომაში გამოჩნობილი გრ. უფშინე შეუპოვრად იბრძოდა არაქართული სიტყვებისა და გამოთქმების წინააღმდეგ. გრიგოლის შრომები სკოლაში მშობლიური ენის სწავლების შესახებ საღი პედაგოგურა პრინციპებიდან გამომდინარეობს.

ქართველი სტუდენტების აღზრდის თაობაზე გრ. უფშინე ილიას ბრძენაკურე შეხედულება ავითარებდა. „...სტუდენტებს უნდა მჭირდეთ გამოვლადი არა უცხოეთის სკოლა, ამხედ ნაციონალური, რომელიც აღზრდის მათი ეროვნულ მიზნებდას, მამულის სიყვარულს და შეასწავლის თავის ქვეყანას და ხალხს, მის კულტურას. ამგვარი სტუდენტობა, სწავლა-აღზრდით შემთავსებელი, გინდ რუსეთში ვაგზავნონ მერე, გინდ ჩინეთში, იგი არ დაეკარგება, უვედგან შვილია თავის ქვეყნისა, ამიტომ მას ღრმად ექნება გართმულად ფესვები სამშობლო ქვეყანაში. ნაციონალური სკოლის შემწეობით. სულ რომ კოსმოპოლიტობა ჩიხ. ჩინოთ... ის მაინც ეროვნულ დროშას არ უღალატებს“.

გრ. უფშინე შეუპოვრად დევნიდა პროცინცილიზმს. ამ საკითხთან დეკავშირებით მას არა ერთხელ დასტირებია ბრძოლა, რისაც მას არასდროს ეშინოდა, რადგან მარჯვე ფარად ჰყავდა გენიალური მოაზროვნე ილია ჰეკუჰაძე.

1888 წლის დანასტულს და 1894 წლის დასაწყისში ილიამ იმოგზაურა გორის მაზრის სხვადასხვა სოფელში. მას თან ახლდნენ გულ-

მართალი და პატრიოტი თანამგზავრები: ძმენი გრიგოლ და ალექსანდრე უფშინები, ლევან ჩანდირი, ალექსანდრე ზოდოვანი, დავით შიქელაძე და სხვები. სასტრუქულ სტუმრებს კ. ართველი მშრომლებმა უვედგან სიყვარულითა და პათივისტებით ზედებოდნენ.

როგორც მწერალი სოფრომ მგალობლაშვილი აღნიშნავდა, ილიასა და მისი თანმშლები პირების მოგზაურობის მიზანი ის იყო, რამ ინტელიგენცია დატრობებულად სოფელად კულტურის მოსაფრად.

სალოლაშენში ილიას სტუმრობა კეთილად გაიხსენა გრ. უფშინის უფროსმა ქალიშვილმა ნინომ: „კეთილმოსაგონრად დამარჩა დიდი ილიას სტუმრობა ჩემს მშობლიურ სოფელში. მამამ დაათვლიერებინა გლეხების ბაღ-ვენახები, შეახვედრა ადგილობრვ მუსოვრებლებს, რომელთაც მწერალმა ახლოვრად გამოკითხა ოჯახური პირობები და იქვე შეეცადა გაემხნევებინა ცხოვრების პირობებით გულგატეხილები. შინ რომ დაბრუნდნენ, დიდხანს საუბრობდნენ საქართველოს ისტორიის ცალკეულ საკითხებზე.“

მახოსც, ვახშის შემდეგ ჩემს მშობლებს მხოლოდ ერთი რამ აფიქრებდათ, სად დავიხ. ნებისათ ილია ჩვენს ოჯახში ბევრა ბავშვები ეთავით, რამდენიმე კი სულ პატარა იყო და ზმეურობდნენ. მშობლებმა ვადაწყვიტეს, რომ ილია დასამხენად წაეყვანათ შედარებით უფრო შეძლებულად მსოვრები მაკინე ამოაგრობის ოჯახში და საამისოდ თადარიგაც დააჭირეს. ძილის წინ მამა ამის შესახებ მოვლასარკა ილიას, სხვაგან უვეთხნად მოიხვეწებო, მაგრამ მან უარე უთხრა, შე აქ მორჩენვია, სხვაგან არ წამეყვანოთ“.

გრიგოლის მეორე ქალიშვილმა თამარმა ილია ჰეკუჰაძე ასე გაიხსენა: „ვარდა იმიხ, რომ ილია და მამა კარგი შეგობრები იყვნენ, მათ ნათესაური კავშირიც აახლოებდათ. როგორც მშენია, ილიას უნდა მოენათლა ჩემი ძმა ვიორგი, მაგრამ ალბათ ნათლობის დღეს მან ვერ მოიკლავა და სამეოვრად ვიორგი მონათლა მწერლის მეუღლემ, ქალბატონმა ოლღამ. შე კი ილიას უმცროსი დის ელისახებდის მონათლული ვარ.“

ილიასა და ოლღას უვეარდათ ბავშვები, თბილისში, როცა კი ჩვენსა მოვადოდნენ, ტუბილურულს მოვიტანდნენ და გვიალერსებდნენ, ხოლო, როცა წამოვოვრადეთ, საბავშვო წიგნები მოჰქონდათ და ვვარიგებდნენ, თუ გინდათ გამოხვიდეთ კარგი აღმანები, წიგნი უნდა გიყვარდეთ, ბეჭითად ისწავლოთ“.

ქართული ფორნალისტიკის ისტორიაში „ივე-

1 „ჰეკუჰაძე“, ტ. მე-10, გვ. 119, 1961.

2 „ივერია“, 1882, № 6.

1 დების ნინო და თამარ უფშინების მოგონებები, ინახება ილია ჰეკუჰაძის საგურამოს სახლ-მუზეუმის ფონდებში.

რისა“ თვალსაზრის ადგილი უჭირავს, იგი იყო ხალხის საუკეთესო მისწრაფებებისა და კორ- ვარაშის გამომხატველი. საერთოდ, „ივერია“ მკითხველებში პოპულარობით რომ სარგებლობდა, ეს პირველ რიგში, ილიასი გრ. ყოფშიძისა და არდავიციის სხვა მუშაეთა დამსახურება იყო. 1900 წლიდან ილია ჭავჭავაძის ჩანმრთელობის შერეუვის გამო, ერთ ხანს „ივერიას“ (1902) გრ. ყოფშიძე რედაქტორობდა.

1905 წლის რევოლუციის ბოშოპარ დღეებში შთაგრეხილ „ივერია“ კვლავ დაბრუნდა და ილია ჭავჭავაძის უშუალო ჩარევით ძლივს მოხერხდა მისი აღდგენა. ამის შემდეგ მხოლოდ ორნახევარი თვეა გამოდიოდა გაზეთი, 1908 წლიდან კი სამუდამოდ შეწყდა.

გრ. ყოფშიძე გაზეთის დაბრუნებამდე ჩამოშორდა საუვარდელ „ივერიას“, სადაც მან თავისი ცხოვრების მნიშვნელოვანი წლები გაატარა. მისი წასვლა რედაქციიდან საგრძნობლად დაეტყო გაზეთს: „გოგა გაშორდა გაზეთ „ივერიას“, სადაც მან თავისი უნაწყოლუკობა ჩაჰკლა დაუბრძომელ შრომასა და ქაფაში. 22 წელიწადი იყო არა მტკი, განუწყვეტლავ შრომობდა „დროების“ და „ივერიაში“.

ხანდაზმული გრიგოლი იქაბური ზედმოკლევობის გამო იძულებული გახდა კალამი უხრახლო საანგარისოზე გაეცვალა და მიღობობა ეყისრა ქართველთა სამეურნეო ბანკში, სადაც რამდენიმე ხნის შემდეგ ერთ-ერთ დირექტორად აირჩიეს. სამწუხაროდ, იმ წლებში გრ. ყოფშიძე აწვიათად აბერხებდა მწერლობაში მონაწილეობის მიღებას.

1907 წელს წინამართის ხაზარებში ტრაგედიაში თავზარი დასცა გრიგოლს, მას ვერ წაჰმოედგინა, რომ ერთი მოკირჩხაბულე ილია ჭავჭავაძის სასიყვდილოდ გამოეტებდა ვანში, გულმოსული გრიგოლი წყევლა-კრულვას უთვლიდა ადამიანურ ღირსებას მოკლებულ ნაბი- ჩალებს — „აღსრულდა! აღსრულდა უღვთო საქმე და შეიღება დიდებულის მამულიწვილის სასხლით წინამართის მიდამო!“ — ამბობდა ახ.

ილია ჭავჭავაძის ვერაგული მკვლელობის შე- მდეგ დღის წესბრებუთ დადგა მისი ნაწარმოე- ბების ერთად თავმოურისა და გამოცემის სა- კითხი. მოწინავე ქართველი საზოგადოების მხარდაჭერითა და ხელშეწყობით ამ კეთილშო- ბილური საქმის განხორციელება ითავა ცნობილმა ექიმმა და საზოგადო მოღვაწემ ნი- ზელი გედევანიშვილმა, რომელმაც ვანიზრება, მოსალოდნელი სიძნელეების მიუხედავად, საქ- მე ბოლომდე მიყვანა.

ილია ჭავჭავაძის თხზულებათა საგანგებო გა- მოცემათა მიზნით შეიქმნა ავტორიტეტული კომისია, რომელშიც შედიოდნენ: ივ. გომარ- თელი, კ. აბაშიძე, ი. გედევანიშვილი, ივ. ზუ- აბაშვილი, გ. ლასიბიშვილი ნ. ჩიგოვიძე, ივ- ჩავჭავაძევილი და სხვ.

სარედაქციო კომისიის წევრები საულოდერ- დე მუშაობდნენ, „არ ზოგავდნენ არც დროს, არც შრომას, არც ენერჯიას ამ გამოცემის უთხრლად წარმართვისათვის. კომისიის უკუდა წყარო, გრ- რდა მონაწილეებისა, საერთო შრომაში კან- რულიობდა საქმეობებისდადგარად რაიმე დავა- ლებას და ეწეოდა საქმეს გარკით, კალმით თუ სპეციალური ცოდნით“!

ილიას ბიოგრაფიული მასალების შეგროვე- ბის მიზნით კომისიამ ერთხმად დაადგინა, გა- დაესინჯათ მუზეუმი, ბანკის, საოლქო სახანა- თლის, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზო- გადოებისა და დუშეთში მომრავლებული შუამავ- ლის არქივები.

სარედაქციო კომისიის დავალებით ცნობილ- მა მოღვაწემ არჩილ ქორჭაძემ ივალდებულა ილია ჭავჭავაძის სრული ბიოგრაფიის შედგენა და ამ მნიშვნელოვან საქმეს მამწინე გულმო- დგინედ მოჰკიდა ხელი. მის მიერ დაწერილი ილიას ბიოგრაფია უაუოოდ საინტერესო უნდა ყოფილიყო, მაგრამ უღმობებლმა ზაკვიდლმა კალამი ხელიდან გაავდებინა და ნაესარი ვალ- დებულება შეუსრულებული დარჩა.

არ. ქორჭაძის გარდაცვალების შემდეგ, ხა- რედაქციო კომისიამ და მოწინავე ქართველმა საზოგადოებამ ილია ჭავჭავაძის ბიოგრაფიის შედგენა დაავალეს გრიგოლ ყოფშიძეს. მათ სწამდათ, რომ სწორედ მას შეეძლო დაეწერა ბიოგრაფია, რომელიც უტყუარ ფაქტებზე იქ- ნებოდა დაშვარებული. გრიგოლისათვის ამ საქმის შესრულება არ ყოფილა იოლი, მაგრამ ილიასადმი უხაზღვრო სიყვარულის გრძნობამ ხელი მოკიდებინა კალამს, თუმცა კი წინას- წარ ბოდიში მოიხდა მკითხველთა წინაშე. რომ მის მიერ დაწერილ ბიოგრაფიას შე- იძლება მებრაკლებობა გაჰყოლოდა ამა თუ იმ საკითხის განმარლების დროს. ბი- ოგრაფიის შესავალ ნაწილში გრიგოლი მოკრ- ძალებით აღნიშნავდა, რომ ძნელ საქმეს მოჰ- კიდა ხელი: „...ყოვლად ძნელი ტვირთია, დიახ, მძიმე და პასუხსაგები საქმეა. ცხოვლად უნდა გაითვალისწინო მისი დიდი ბუნება, მისი ღრმა სულიკვეთება და გადავშალოთ მიუყერებელად, თავდაპირითა და გულდაშწივადებოთ დიდის სურათი ჩვენის ზედშაობისა და კონდრის კა- ცობისა, ჩვენის შუაუკლმა დატრიალებულ ბედის ჩარხისა მთელის საუკუნის განმავლო- ბაში, დიდი სურათი ამ ტრაგედიისა, რომლის ერთ-ერთი უმთავრესი გმირი იყო ჩვენის ზე- ლითვე ასე უღვთოდ, ვერაგულად გულ-განგ- შირული დიდება საქართველოს, მისი დიდი მესაიდუმლე, მისი დიდი გულოამხილავა“.

ილია ჭავჭავაძის სრული ბიოგრაფია, რომე- ლიც გრ. ყოფშიძემ შეადგინა, პირველი ცდაა

1 ი. ჭავჭავაძე, ტ. 1. 1914, შესავალი.
2 ი. ჭავჭავაძე, ერთობეული, 1914.

დიდებული მოღვაწის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის აღწერისა, მასში ჩაქსოვილია ავტორის უდიდესი სიყვარული და პატივისცემა დიდი ილიასადმი.

ქვეყნისა და ხალხის წინაშე ვალდობილი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ბიოგრაფიის წერას, როგორც ვრ. უფშიძის ქალღმერთები იგონებენ, მათი მამა ცრემლიანი თვალებით შესდგომია: „ხანგრძლივად მუშაობდა მამა ილია ჭავჭავაძის ბიოგრაფიის შედგენაზე, — იგონებს ნინო უფშიძე, — ხშირად დადიოდა ილიას ნათესაებში, ნაცრობ. მეგობრებში და ავტოვებდა მასალებს ილიაზე. იყო უკანაღმწი, დუშეთისა და საგურამოში, გულანსმით ჩაიწერა მოგონებები. ჩაწერილს გონების თვალთვლით ამოწმებდა, ახწობდა და ხელმწივრად გადაწერდა ზოლზე. არაერთხელ მინახავს მამა საწერ მაგიდასთან აცრემლებულად, აღზოთ იმ წუთებში ავონდებოდა ილიას ცხოვრების ტრადიციული დასასრული და გულანსტკივალს ცრემლებით დასმობდა“.

ვრ. უფშიძის წინაშე არაერთხელ კმაყოფილებით აღნიშნავს, რომ მან დიდი მწერლის ბიოგრაფიის დაწერით საპატიო საქმე შეასრულა.

გრიგოლის მეორე ქალიშვილია თამარმა წარსული ასე გაიხსენა: „მამაჩემმა ილიას ბიოგრაფიის წერას საკმაოდ დიდი დრო მონაწილეობა მასს იღო, ასე დიდხანს სხვა რომელიმე შრომა ეწეროს. ისე გატაცებით მუშაობდა მწერლის ბიოგრაფიაზე, რომ შუაღამე ისე დაღვებოდა, ვერ გაიგებდა. დედაჩემი ცუმათებოდა, ადგილი კაცო, დაიხვეწე-დაიძინეო. მამაწაღადივს წამოდებოდა ფეხზე და საწოლსკენ მიდიოდა. ეტყობოდა ძალღვი ილიაზე ფიქრობდა, სიზმარში ნახულს ხემადა იმეორებდა. მთელი გრძნობით თავს ეცლებოდა სუვაძრელ მწერალს, თითქმის მშობთ არსებობდა ამ ქვეყანაზე.“

1913 წელს, როცა ნაიასი ვალდებულება დაასრულა, თითქმის მჭიმე ტვირთი მოიხსნაო, ისე ამოისუნთქა. ზედად მისმა დაწერილია ბიოგრაფიამ სარტყლიაო კომისიის მოწონება დაიმსახურა, რამაც მამა დიდად გაახარა“.

ბიოგრაფიის ავტორი სამართლიანად ახსიათებს ილიას დიდებულ პიროვნებას, როგორც „მამულიშვილობის ბურჯს“, „ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მებრძოლს“ და „ხალხის კეთილდღეობისათვის თავდადებულ მებრძოლს“.

ბიოგრაფიის დასკვნით ნაწილი ვრ. უფშიძის შორისმჭერტყელურად ჰქონდა აღნიშნული, რომ დაღვებოდა დრო და პიროვნული ისტორია უვლას თავიანს მოუზღავდა. ავტორის მოსაზრება გამართლდა, ისტორიამ სამა. რტვიწრო ზომზე გააქრა ადამიანურ ღირსებას

მოკლებული ნაძირალები, რომელთაც სიყვარული მოუწარაფეს ილიას.

ილია ჭავჭავაძის იდური მტრები, როგორც წინადათ ვრ. უფშიძის მიერ შედგენილი ბიოგრაფია, რადგან მან არ იხარგებლა 1905 წელს თურნალ „მოგზაურში“ დახეულები წერილებით ილიაზე გამოკვეენებულთა პ. ველიშვილის შრომით. ამ მასალებით სარგებლობა კვ. სენ-როდ, მიწანწვეწონელი იყო, რადგან დაუმსახურებლად ჩრდილს აუენებდა ილიას დიდებუწვან პიროვნებას.

ილია ჭავჭავაძის თზულებითა სავანებო გამოცემის პირველი ტომი, რომელსაც აშუენებდა ვრ. უფშიძის მიერ შედგენილი ბიოგრაფია და პოლარელი მხატვრის ჰენრიხ მარინევის შესანიწნავი ილუსტრაციები, დაისტამბა და გამოვიდა 1914 წელს.

ვ. უფშიძემ უწრადღებით დათვალეირა მთაწმინდის პანთეონში განთქმული მოქანდაკის იაკობ ნიკოლაძის მიერ ილიას საფლავზე დადგული ძველი „მწუზარე საქართველო“ და გულწრფელი სიტყვებით გამოხატა თავისი კმაყოფილება: „უღრმესი პატივისცემისა და თაყვანისცემის ღირსა უყვლა, ვინც ემსახურება თავის მშობელ ქვეყანას, ვინც ადიდებს საქართველოს თავისი ნიჭითა და ხელოვნებით. შენც მათ შორის ხარ პირველი მოციქული და ქურთმი ქანდაკების ხელოვნებისა, ქურთხული იუსის ნიჭი და მარტვენი“.

ამაგვარი ვრ. უფშიძე ცხოვრების უყანახუნელ წლებში მშობლიურ სოფელ ხოლოდაშენში აზოფებოდა. თანახოლდებო თავს ევლემოზენ ღირსეულ მოქალაქესა და მოღვაწის, სიმოვნებით ისმენდენ მის საუბრებს ქართულ მწერლობაზე, განსაკუთრებით კი ილია ჭავჭავაძეზე“.

— გახსოვდეთ ბრძენი ილია, ჩვენი ერის ბურჯი აღზარდეთ შვილები ისე, როგორც ის მოგვიწოდებდა. — ეუბნებოდა გრიგოლი გლეხებს და სიმოვნებით იხსენებდა მასთან გატარებულ წლებს.

ვრ. უფშიძის პიროვნების დასახასიათებლად მისმა თანამედროვეებმა საინტერესო მოგონებები დაგვიტოვეს. განსაკუთრებით საგულანსხოა ცნობილი მოღვაწის თედო საზოკიას სიტყვები, რომელშიც სპიონსრობს გრიგოლის გულაღალი სულისკვეთება: „რამდენიც ძალმედვა, ვირომე ჩემი ზალხისათვის, ვიტანე მისი ტანჭვითა, ვილხინე მისი ღმერთითა... და მომესწრო ამდენი ხნის ნატვრის ფრთებან შესხმა, მოვეწარი იმ სანატრელ წუთებსაც რომ ჩემმა სამშობლომ ბოიკილბით დაამხებია“.

მაღლიერი თაობის ხსოვნაში ილია ჭავჭავაძის მეგობრისა და მარტვენი ზედის გრიგოლ უფშიძის სახელი დავიწუების ბურუსით არასდროს დაიხსენდება.

ოლეკა გიგინეიშვილი

ცოდვისა და მადლის საკითხი „ოთარაანთ ქვრივში“

სიკეთისა და ბოროტების ჩაობის გარკვევას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ილია ჭავჭავაძის ფილოსოფიურ აზროვნებაში. აღნიშნულ საკითხს მწერალი შეეხო 1885 წელს გამოქვეყნებულ ერთ-ერთ შინაურ მიმოხილვაში: „კეთილი და ბოროტი, ცოდვა და მადლი მართლ ადამიანის გულსხმის საქმეა. უტყუის ბუნების წინაშე არ არსებობს ეს განსხვავება. ადამიანის გარეთ ცოდვა და მადლი არ არის და რადგანაც ადამიანი ყველგან ადამიანია, მაშასადამე, რაც ერთგან და ერთისთვის ცოდვაა და ბოროტი, მეორისათვისაც ცოდვა და ბოროტი უნდა იყოს ყველგან, ყოველთვის და ყველა შემთხვევაში. ჩვენ ვხედავთ და დღე-ღუთმამ მავალითებით ვრწმუნდებით, რომ ეს ასე არ არის: რატომ? „რატომო?“ საქმეც იმაშია, რომ მაც „რატომს“ ჭერ-აქამოვდე ადამიანმა გულ-დაქრებული პასუხი ვერ მოუპოვა“ (4, 828)... „რა არის ცოდვა და რა არის მადლი? რას ჰქვიათ კეთილი და რას ბოროტი? რაც გუშინ ცოდვად აღიარებულა, დღეს ის მადლად მიგვაჩინა, რაც ერთს ქვეყანაში მადლად ჩიეთვლება ადამიანს, ის მეორეში ცოდვაა, რაც ერთს შემთხვევაში ცოდვაა მოწყვედინებელი, ის სახელოვანი საქმეა მეორეში“ (4, 827) — მაშ რა არის ცოდვისა და მადლის განმსაზღვრელი კრიტერიუმი? — სვამს კითხვას ილია ჭავჭავაძე და საბოლოოდ იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ცოდვისა და მადლის განმსაზღვრას შევძლებთ მაშინ, თუ განვსაზღვრავთ რა არის აზრი, საგანი ცხოვრებისა — „ჩვენა გჯიებოთ და ჩვენ ვეტყვი: რაშიც არის აზრი, საგანი ცხოვრებისა. მაშინ გამოჩნდება, — რა არის ცოდვა, რა არის მადლი, მაშინ ერთნაირად განისაზღვრება ერთიც და მეორეც ყველგან, ყველანათვის და ყოველ შემთხვევაში“ (4, 831). ხოლო აზრი ცხოვრებისა, ილია ჭავჭავაძის მიხედვით, არის

დროულ მოქმედებაში: „აზრი ცხოვრებისა შაშაია, რომ შეიტყო, შეიმწნო: თამი რას ითხოვს: ტირილსა თუ სიცილსა, განურას თუ შეკრებას, დუშაილსა თუ შეტყუვებებსა, სიყვარულსა თუ სიძულვილს, ბრძოლას თუ მშვიდობას სხვათა და სხვათა ამისთანაო“ (4, 834). მაშასადამე, ცხოვრების აზრი ცვალებადია — ხან ითხოვს ტირილს, ხან სიცილს, ხან სიყვარულს, ხან სიძულვილს, ხან გაურას და ხან შეკრებას.

თუ შევაქამებთ ყოველივე ზენოთქმულს, მივღებთ შემდეგ სურათს: ილია ჭავჭავაძის მიხედვით, ცოდვა და მადლი განისაზღვრება ცხოვრების აზრით. ცხოვრების აზრი ცვალებადია და, თავის მხრივ, იცვლება ცხოვრებისა. გან წამოყენებული მოთხოვნილებების მიხედვით: ცხოვრება კი ხან გაურას ითხოვს, ხან შეკრებას და ა. შ.; რაბან აზრი ცხოვრებისა, რომელიც განმსაზღვრებელია ცოდვისა და მადლისა, ცვალებადია, მის მიერ განსაზღვრულად — ცოდვაა და მადლიც ცვალებადი იქნება.

ცხოვრება სხვადასხვა მოთხოვნებს უყენებს სხვადასხვა ეპოქაში, სხვადასხვა სიტუაციაში და სხვადასხვა ქვეყანაში ადამიანებს: „უწინ გალაღვი კინაღამ ცეცხლში დასწევს, — რათა სიქვიო, შუე დგას და დღეამინა ტრაილებსო, და ებლა კი რომ პირველის კლასის ბაღშა იც არა სიქვას, როზვით ვაგზუქენ. სპარსეთში რომ მოვკობას აშაჩა ცუდი რამ დაუწუნო, ენას მოგვკრიან, ინგლისში რომ იგივე ჰქმნა, გზას მოგეციენ დიდებისა და სახელისათვის. კაცმა რომ აზნარს მოგოყვანოს, შენი ადამიანობა შექლახოს და შემოგაკედებ, დაგაბრძობენ; იშში რომ ერთის მავიჯად ათახი სული ვაუღლტო — სახელოვან კაცად ჩაგთვლიან“.

საკითხის ამგვარმა გაგებამ თავი იჩინა მოთხრობაში „ოთარაანთ ქვრივი“: „ჩვენა მად-

ლი, ჩვენი კეთილი არა სწამთ, არა სწერათ. ერთიცა და მეორეც ჩვენგან უკვარსო, ეუცხოვრებთ. რაღა და რისთვისაო? იკითხავენ ზოღმე კეთილისათვის? რად მიწამ კეთილსაო, ჩემო რაოვო? და აი, სწორედ აქ არიან მართალი. მართლა-და ჩემო რაოვო? ჩვენ ვინ და ისინი ვინ? რაი სხვადასხვა ქვეყანაა. შორს. შორსა ვართ-მეთქი... იმათ ჭირსა და ლხინს ცალკე დობე ავლია, ჩვენსას ცალკე" — ეუბნება არჩილი დას.

წოდებებდა დაჭვრუებამ ასე დაშორა ერთ-მანეთს თავადწინაურობა და გლეხობა, თითქოს ერთი ერის წარმომადგენელნი არც უფილავდნენ, გაიყვნენ ორ სხვადასხვა ქვეყნად; ზოლო, როგორც ზემოთ ვახანლელი პუბლიცისტური წერილიდან ჩანს, ილია ჭავჭავაძეს ორ სხვადასხვა ქვეყანაში მაღლისა და კეთილის გავების სხვადასხვაობა ბუნებრივად მიაჩნდა, რადგანაც ცხოვრება სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა მოთხოვნებს უყენებს ადამიანებს.

ამ დაშორებამ გული გამოაცალა ორივე წოდებას. ილიასთან გული იკივდ მაღლია, მაღლი კი ორ ადამიანს შორის შეიძლება საქმობდეს. თავისთავად, ობიექტურად არსებული ცოდვა თუ კეთილი, მაღლი თუ ზორიტი, ილიასთვის მიუღებელია... „გული... გული, ესე იგი, ის მაღლი, რაც ენას და ზელს უნდა ახაქმებდეს, მართლა რომ აღარ არის. ან არის და დამოუკლებულია, დაურუებულია, თითქო იშთაჲ და ჩვენი მოგვედომოდეს, თუ შთადა არა, ერთი ნახევარი მაინც, ამ ცალთავა და ცალუარა ნახევართა ვეხოვრობთ და ვკითხულობთ ერთმანეთს. აქ ცდომა უძევლია, იმითომ რომ სწორედ ის თვალთა დაზღუველი, ის უურია დასშული, რომელიც სჭირს სხვის ზედვად, სხვის სმენად. გული რა არის? მარტო ერთადერთი კაცი რომ უფილავო ქვეყანაზედ, გულაც არ იქნებოდა. გული მაღლია, და მაღლი მარტო ორს შუა მსაქმობს. ორნი მაინც უნდა იყვნენ, რომ მაღლი მოჰდეს, იმითომ, რომ მაღლი ერთისაგან გაწირავა და მეორისაგან შეწირავა ერთსა და იმავე დროს. თუ ან გაწირაველი არ არის, ან შემწირველი, მაღლიც არ

არის, მაშასადამე, გულიცა. თუ ორნი არ არიან, გულში რისთვის ამოციქულღოს ან ენა, ან თვალღი, ან ურტი. თავის თავთან მარტოველი მსაქმობს არ არის, მოციქულღი მარტოველი უსხვისოდ ერთის გული მარტო პარკია, ხისხლის აღებ-მიმცემი აგებულებისათვის. სად არის ის სხვა? წყალგაღმა, შორს... შორს... მაშ რაღად გაცივრს, რომ იქილამ ვეღარა გეზედვენ, ჩვენი აღარა სწერათ—რა... კეთილიც კი. მაგ ჭერვამ თვალთა რას მოახას, ფეხი სად მოიკიდოს? მკედარს გულში? შერუღებელია". ასეთია არჩილის განაჩენი ამ საკითხზე.

მაშასადამე, მოთხრობაში მაღლის გავების ერთიანობის მოთხოვნის წამოყენება ქართველობის, ეროვნულობის ამაღლების სიმბოლოდა სავულისხმებელი, ვინაიდან ერთ ერში, ერთ ქვეყანაში მორალი, ანუ მაღლი და ცოდვა ერთიანია.

ილია ჭავჭავაძე 1886 წელს დაწერილ „შინაურ მიმოხილვაშიც" — მაღლის, მორალის დაცვის საკითხს მაღალ შეფასებას აძლევდა როგორც ცალკეული კაცის შეგნების ამაღლებაში, ასე ერთის კეთილდღეობის დაცვის საქმეში: „დიდ-ბუნებოვანობა ცალკე ადამიანისა, თუ შთელის ერისა, მის მიერ გაცანილ მაღლის მეტ-ნაკლებობაშია. ეგ მეტ-ნაკლებობა მაღლისა არის უტყუარი საწყო ცალკე ადამიანის, თუ შთელის ერის, კაცურ-კაცობისა, მისის შინაგან სიმაგრიისა, ქვეყთობედ მისის აღმატებულობისა. მაღლი არის კრებული იმა კეთილთა, რომელიც შეადგენს ზნეობურს განძს, როგორც თვითთულ ადამიანისას, ისეც შთელის ერისას, და ეგ განძია იგი კლდე, რომელზედაც შენდება ციხე-სიმაგრე ერის ცხოვრებისა, ერის აწმულისა, ერის მერმისისა" — წერს შვერალი. მოთხრობა „ოთხრანთ ქვარციც" ამავე მოთხოვნას უყენებს ილია ჭავჭავაძე ერს — მაღლის, მორალის ერთიანობასა და ზნეობის გაცხოველებას.

მოთხრობის როგორც მრავალი სხვა ნიუანსი, მაღლის ერთიანობის საკითხის წამოყენებაც ეროვნული ერთიანობის გაღრმავებას ემსახურება.

საინგვილოზ ტოპონიმები ვახუშტის „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ და ატლასების მიხედვით

ტერმინი „საინგილო“ და აქედან მომდინარე „ინგილოური ტოპონიმები“ შედარებით ახალი ცნებებია. მიუხედავად იმისა, რომ ტერმინი ანგვილოციტი უფრო ძველი წარმომავლობისა ჩანს, შემონახული რეგიონის ერთ-ერთ სოფლის სახელწოდებაში — ენგია. ნი. ზოლო რაც შეეხება ტოპონიმ „საინგილო“ ენობრივი მოდელის ჩამოყალიბებას, იგი უნდა მომხდარიყო დაახლოებით XVIII საუკუნის ბოლოსა და XIX საუკუნის დასაწყისში, ამ კუთხეში მომხდარი სხვადასხვა ისტორიული თუ სოციალური პირობების შედეგად, რაზედაც ასე მოხდენილად შეგინძნავდა აკად. ნ. ბერძენიშვილი: „განა კახელების გაღვლევა (დავით იმამყულიანის წერილები ვახუშტისთან) კლასთა ბრძოლა არ იყო და განა XVIII ს. ფაქტი „საინგილო“ გარენა იმევე კლასთა ბრძოლის ნიადაგზე არ აიხსნება?“ (ნ. ბერძენიშვილი, საქართველოს ისტორიის საკითხები, წ. VIII, თბ., 1975, გვ. 610).

ჭერეთის ტოპონიმები ანუ დღევანდელი ანგილოური ტოპონიმები ქართულ და უცხოენოვან ისტორიულ წყაროებში წარმოდგენილი არიან, როგორც ჭერეთის გეოგრაფიული სახელწოდებები.

XVII საუკუნე დაიწყოველ ხანად მოკვლინა საქართველოს ამ კუთხის მტერთა ბანგობლივმა თარეშმა დაასუსტა და დააქუცმაცა ერთ დროს აუვაებელი მხარე აკად. ივ. ჯავახიშვილის სიტყვებით, „მამადიანობამ ჭერეთში ქრისტიანობას დაძლივა დაუწყო და ქართველი მოსახლეობაც შემცირდა. ძველი საგოგრაფიო სახელების მაგიერ ახალი გაჩნდა“ (ივ.

ჯავახიშვილი, საქართველოს საზღვრები ისტორიულად და თანამედროვე თვალსაზრისით განხილული, ტფ., 119, გვ. 18). ამ ტერმინის წარმოშობა სამი პოლიტიკური ერთეული: ელისენი, ჭარი და ალიხსახულთანი, რომელთა ერთობლიობა შეადგენს დღევანდელ „საინგილოდ“ წოდებულ კუთხეს. ამ ნიადაგზე გაჩნდა ტერმინი — „ინგილოური ტოპონიმია“.

საუოველთაოდ ცნობილია, თუ რაოდენ ფასეულია შეცნობებისათვის ვახუშტი ბატონიშვილის „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ და მის მიერ შედგენილი უნიკალური ატლასები.

ვახუშტისთან არ გვხვდება ტერმინი „საინგილო“. ერთიანი საქართველოს აღწერილობის ცალკე გამოყოფს კაცისა და ელისენისათვის, რომელიც მიჩნეული აქვს ავტორს, როგორც საქართველოს ერთ-ერთი ისტორიული კუთხე.

ვახუშტი კაცისა და ელისენის აღწერაში გამოყოფს ამ კუთხის ტოპონიმებს: ზორანთა(ს), გოშის წყალი(მდ.), გოში(საქაბ.), წუქეთი(ალიხსახულთანი(ხარე)), ქუჩუხის წყალი(მდ.), ქუჩუხი(ციხესიმახე), წყალი ფიფინეთის(მდ.), ფიფინეთი(ქარი(ს)), შოსაბარუნი(ს.), ბოეთანი(ს.), ბელაქანის წყალი(მდ.) ელისენი(მხარე), ციხე მაკაბელი(ციხე), ნოხპატო(ციხე-ქალაქი).

თუ წიგნზე დართულ საძიებელში ვახუშტის უცვლელად შეაქვს კაცისა და ელისენისათვის აღწერაში მითითებული დასახელებები, საინგილოდ უფრო ვრცელად არის წარმოდგენილი

მისი „სომხეთის სოფლები ქრისტიანთა და თათრის ობა“. აქ ელისენის მხარეში შემაჯალ ტოპონიმებზე დასაბუთებული აქვს: ბელაქანი (ს.), მაკაბელი (ს.), ბოეთანი (ს.), დანუხი (ს.), კატები (ს.), მაწები (ს.), ვარდიანი (ს.), ფიფინეთი ან ჭარბი (ს.), თალი (ს.), ჩარდახი (ს.), მუხრახი (ს.), კოსორი (ს.), ჭინიხი (ს.), ბაზარი (ს.), ფადარი ობა (ს.), მოსაბარუნი (ს.).

კა. ელისენის აღწერა და ვახუშტის სოფელთა სიების შედარებამ გვიჩვენა, რომ აღწერაში გამოტოვებულია ისეთი გეოგრაფიული სახელწოდებები, როგორცაა: დანუხი (ს.), კატები (ს.), მაწები (ს.), ვარდიანი (ს.), წილუბანი (ს.), პატარა ჭარბი (ს.), თალი (ს.), ჩარდახი (ს.), მუხრახი (ს.), კოსორი (ს.), ჭინიხი (ს.), ბაზარი (ს.), ფადარი ობა (ს.).

არც წარმოდგენილი ნუსხა არის სრული, რადგანაც მას არ ახლავს ამ კუთხეში არსებული ისტორიული მნიშვნელობის მქონე ობიექტები: გივი (საგა.), ქურჭუხი (ციხე-სიმა), ნობაპატო (ციხე-ქალ.), ხორანთა (ს.).

ერთიანი ინგოლორტი ტოპონიმების დადგენისა და მათი შესწავლისათვის ერთ-ერთ საწარმო კარტოგრაფიულ წყაროდ არის მიჩნეული საქართველოს სსრ კორნელი კეცელაძის სახელობის ბელნაწერთა ინსტიტუტში № — 2079 ერთეულად დაკრული ვახუშტი ბატონიშვილის კარტა ანუ რუკა კახეთისა, კუხეთისა, შერეთისა, კანბერგოვანისა, დიდოსი, თუშთა და ფშავ-ხევსურთა. გარემო მისსა მოხაზული ქართლისა კერძო რანისა, შოკაქანისა ანუ შირვანისა, დაღისტანისა, კულმუხით, ვულხიდარა, შავარი, ჩაჩანი, ბორაწანითა, შედგენილი 1785 წლის 24 იანვარს.

განვიხილავთ ატლასზე საგანგებოდ შემოსაზღვრულ საკვლევ რეგიონს. რუკაზე ცალკე გამოტანილი გაღმა მკაბარი, რომელიც შეტანილია: მაწის წყალი (მდ.), ჩაქვინება ალაზნში; თოღა (მდებრთა სასახლე) მდებარეობდა მაწის წყლის მკაბის წყლის სათავეთან. ბელაქანი (ს.) — რომელიც უნდა უოფილიყო ბელაქანის წყალზე — დღევანდელი ბელაქანის ადგილას.

ვახუშტის ატლასებს თან ახლავს ობიექტის აღმნიშვნელი ნიშანი, რომლის მიხედვითაც ვაანალიზებთ ტოპონიმებს.

მაკაბელი — შეადგენდა ციხე-სიმაგრესა და მდებრთა სასახლეს. იგი მდებარეობდა ბელაქანის წყალზე, ოკონიმი ბელაქანს ზემოთ.

ბოეთანი — სოფელი. დასაბუთებული პუნქტის აღმნიშვნელი ნიშანი გუფრამკრთაღურ ბუღია და იგი უნდა ნიშნავდეს გათარებულ სოფელს.

შამხული — ობერი სოფელი, ნოეთანს ზემოთ.

დანუხი — ქრისტიანის დაბა, წამულთან ახლოს. ამ ოკონიმიან გაუღებულა წითელი ზოლი, რომლითაც გამოკალკებულა გაღმა მკაბარი, ელისენთა.

ზუხადაა შემოსაზღვრული ელისენის მიჯაჭობები და მასში შემაჯალ გეოგრაფიული ობიექტთა დასაბუთებები.

კატები — უმარეს დაბად არის წარმო. დგენილი, მგრამ არ არის მიჩნეული მდინარე კატები.

მაწები — თათრის სოფელი, კატების აღმოსავლეთით. მაწებს მოხდევს მდინარე, რომლის სათავესთან ახლოს მდებარეობდა პატარა ჭარბი — მცირე სიმაგრე. მის გვერდზეა წილუბანი — თათრის სოფელი. მდინარის მარცხენა მხარეს, წილუბანის აღმოსავლეთით, მათითებული აქვს ოკონიმი ჭარბი. ეს უნდა იყოს დიდი ჭარბი, რადგან გაქვს პატარა ჭარბი (დღევანდელი იუბარი ჭარბი აშადი ჭარბი).

ფიფინეთი — დიდი დაბა. მასთანა მიმდებარე დიდ დაბად წოდებული — თალი.

ვარდიანი — აღნიშნული აქვს როგორც ლეკის სოფელი. ჩანს, ლეკობს ამ კუთხეში საკმაოდ მოუღია ფეხი, მაგრამ ოკონიმი ჭარბი კედრ შენარტუნებული აქვს ქართული სახელწოდება.

ჩარდახი — ქრისტიანის დაბა, ვარდიანის აღმოსავლეთით.

მუხრახი — ეს დასაბუთებული პუნქტიც აღნიშნული აქვს, როგორც ქრისტიანის დაბა. მუხრახის ცოტა მოშორებით მათითებული აქვს სოფელი, რომლის სახელწოდებაც იმდენად ეკვრით აქვს დაწერილი და, ამავე დროს, დრო. ვამისაგან გაფრმკრთალებულია, რომ იგი უნდა იყოს იხ ისტორიული ქ. ბაზარი, რომელიც მდებარეობდა შერეთში, ოღონდ სხვა ადგილას, ვინემ აღნიშნული ეს ოკონიმი. ვახუშტის ატლასზე წარმოდგენილი ბაზარი მდებარეობდა ელისენისა და კაის მხარის საზღვართან.

ფადარი — ვახუშტის მიხედვით, გაღმა მხარესა და ელისენის მხარის ალაზნის ნაპირებს შორისა, მდინარის ორივე მხარის გაყოლებით. წარმოდგენილი ორივე ფადარის საზღვრები ერთმანეთს ემთხვევა. მათი დასაწყისი იყო ბელაქანის წყალთან და მთავრდებოდა ელისენში. საგარაუდოა, რომ ორი ფადარი არსებობდა მდ. ალაზნის გაღმა და გამოღმა.

დღევანდელი საინჟინრო ტოპონიმები ვახუშტის მიერ აღნიშნულ მიდამოებში ფაქტობრივად სახელით გვხვდება ორი ნასოფლარი.

ვახუშტი ბატონიშვილის ფერადი ატლასი ნათლად გვიჩვენებს ამ რეგიონის რელიეფურ მოყვანილობას. ელისენის მხარის ზემო ნაწილში, კავკასიონის ქედის მიდამოები მთიანია, სამაგიეროდ, ქვემო ნაწილი, ალაზნის ვაკეები გაუვალი ტყეებით ყოფილა დაფარული. დიდ გეოგრაფს ვარკვეული მოსაზრებით არა აქვს აღნიშნული ზოგადი ტოპონიმი. დასაბუთების გარეშეა წარმოდგენილი ატლასზე (საინჟინრო ნიშნით) მთარის სოფელი და 17 ქრისტია. ნის დაბა.

ელისენის მოსდევს კაკის მხარე, რომლის ზემო ნაწილი ასევე მთაგორიანია. კაკის საზღვარი გვიშის საეპისკოპოსოსთან ახლოს აქვს მინიშნული. მდინარე ელქიგანის მიედინება შაქის საზღვრებში. კაკის ვრცელ ტერიტორიაზეა ისულის წყალი, რომელიც სათავეს შორეული კულტურების და ჩადენება ალაზანში.

ქუჩუბუხის ისულის წყლის მარჯვნივ მდებარეობს და მინიშნულია, როგორც მცირე ციხე-სიმაგრე. მდინარე ისულის წყალს ვახუშტი აწერს დაბა ეგრის, რომელთან ახლოს არის, აგრეთვე, მთარის სოფლის აღნიშნული ტოპოგრაფიული ნიშანი. მოსალოდნელია, რომ იმ დროისათვის ისულის წყლის საბუღის პარალელურად იმპარებოდა მეორე ტერიტორია ეგრის, რომელიც, შესაძლებელია, ერთდროულად აღნიშნავდეს მდინარესაც და სოფელსაც. ასევე საგანგებოდ გამოყოფს გვიშის საეპისკოპოსოს და ქრისტიანის დაბას გუფეთს, რომელიც გვიშის მთავრობებთან ახლოს არსებობდა. კაკის მთაგორეშია აღნიშნული, მდინარე ალაზანთან ახლოს, ორი ისტორიული არსებულნი ოხერი სოფელი — შერეთი და ბორანთა.

კაკის მხარე მჭიდროდ ყოფილა დასახლებული, რაზედაც მტკიცეობს ვახუშტისეული დასახლებების გარეშე წარმოდგენილი მთარის სოფელი, 17 ქრისტიანის დაბა და 19 გათათრებული სოფელი.

რეგიონის ტოპონიმები უფრო ვრცლად არიან წარმოდგენილი ატლასებზე, ვინემ ეს კაკისა და ელისენისათვის აღწერაში. ატლასებს, ისტორიული დოკუმენტების მონაცემებზე დედნობით, შემოუნახავს პეტრეთის მინიშნელოვანი გეოგრაფიული სახელები. გაღმა მხარეში: შამბული (ს.), დანუბი (ს.), ელისენი: კატები (ს.), კატები (ს.) წყალი (მდ.), მარეხი (ს.), პატარა პატარი (ს.), წილუბანი (ს.), ვარდიანი (ს.), მუხრახი (ს.), კაკის მხარეში: ისულის წყალი (მდ.), გუფეთი (ს.). სამაგიეროდ, რუსებზე არ არის მინიშნებული კაკის აღწერაში მოხსენიე-

ბული სახელწოდებები: წუქეთი ანუ წუქის სულთანი (საერ.), ქუჩუბუხის წყალი (მდ.), მოსაბრუნი (ს.), ნიქატი (ს.), ხე-ქალაქი).

ვახუშტი ბატონიშვილმა თავის ფუნდამენტალურ ნაშრომს „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ სამი წელი შოაზღომა, რის შესახებაც წინასიტყვაობაში შენიშნავდა: „შრომა ჩვენი არა მცირე იყო, რომელსაზედა ვიშრომეთ კინლა წილნი სამხე მარადის წესით“. ამ თავმდაბლური განცხადების შესახებ საუბრით სამართლიან განმარტების აძლეოდა თავის დროზე აქად. ივ. ჯავახიშვილი: „მასხადაძე, ვახუშტის მუშაობა 1742 წელს დაუწყია და 1745 წელს დაუსრულებია. მაგრამ მისი შრომა იმდენად დიდია და მრავალმხრივი, რომ შესაძლებელია მას მარტო ამ სამი წლის განმავლობაში მოესწრო მისი შემუშავება და აღწერა. ამიტომ, უძველესა, მას თავისი თხზულებისათვის მასალები და საბუთები დიდის ბნი. დან მოყოლებული უნდა ეგრძეობინა, იქნებ რომესაც ჭერ კიდევ საქართველოში იყო. თითო წყაროების დარსება-ნაკლებივანება წინდაწინვე გათვალისწინებული ექნებოდა და ის სამი წელიწადი, რომელიც ჩვენს ისტორიკოსს აქვს დასახელებული, მის სამეცნიერო კვლევების მხოლოდ უანახსენებლ ხანას გუთვნის, რომესაც იგი უკვე თავის მამუშავეის აღწერას შეუდგა“ (ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, გვ. 284).

1785 წელს შედგენილ ვახუშტის ატლასს წინ უსწრებდა მანგატლივი მოსაშაადებელი საფუძვლები, რა დროსაც იგი ადგენდა რუკებს, აგროვებდა და აწერებდა აღწერის ირგვლივ მოპოვებულ მასალებს თუ ისტორიულ-დოკუმენტურ წყაროებს. 1785 წ. შედგენილი ატლასი უკვე მრავალი წლის ნაყოფიერი მუშაობის შედეგია. ვახუშტის არც 1745 წელს დაუშთავრებია როგორც აღწერაზე, ასევე ატლასებზე მუშაობა, მიუხედავად მისი მოყრდნელებული განცხადებისა. როგორც ირკვევა, დაუღალავ მეცნიერის მის შემდგეაც მრავალი შენიშვნა თუ შეხსენება შეუტანია აღნიშნულ ნაშრომში.

საკვლევი რეგიონის ირგვლივ არსებობს 1785 წლისა და 1745 წლის შედგენილი ატლასები. მათი შედარება-შეპირისპირება გარკვეულ სხვაობას აქვს ტოპონიმთა ფიქსირების თვალსაზრისით. 1785 წლის ატლასზე უფრო ვრცლადია რეგიონის გეოგრაფიული სახელწოდებები, ვინემ 1745 წლის რუკაზე. მეორე ატლასზე, რომელიც იხაება საქართველოს სსრ სახელმწიფო საისტორიო არქივში (ფონ. 1448, საქმე № 105) უკვე აღარა ჩანს 1785 წლის ატლასზე არსებული ტოპონიმები: თოდლა (ცხ. ხე-სიმ), შამბული (ს.), მოსაბრუნი (ს.), გუფეთი (ს.), ფადარი (ს.), ისულის წყალი (ს.), ასევე ბორეთანი (ს.). წარმო-

დგენილია ერთნაირად, ფიფინეთი (დიდი დაბა) ფიფინად არის მოცემული. არსებული სტაბილური მიწის მფლობელი გარემოება. ერთი ის, რომ ავტორს უნებლიედ გამოჩნდა აღნიშნული ობიექტები; მეორედ, ატლანტიკის შედგენის შორის ვასელია თერმობიკური, რამაც განაპირობა იმდროინდელი საქართველოს განაპირა კუთხის ზოგიერთი ტიპონის მივიწყება.

ატლანტიკის შედარებამ ცხადყო, თუ რაოდენ საქართველო და მდებარე ინფორმაციას მოცავდა ისინი, როგორც ტიპონიზაცია შედგენილობის, ასევე მათი ისტორიული წარმომავლობის დადგენის თვალსაზრისით.

როგორც შემოთ აღნიშნეთ, ატლანტიკურ წარმოდგენილი მერეთის ეს ნაწილი ავტორს დაწინაურებული აქვს სამ ერთეულად: 1. ვაღაშაშვილი, 2. ელიზბერი, 3. კაკი.

ვახუშტის, ისტორიული წყაროების გათვალისწინებით, მინიშნებული აქვს მათი საზღვრები. ვაღაშაშვილი და ელიზბერის საზღვარი კავკასიონის ქედთან იწყებოდა, ვაღაშაშვილი სოფელ დაწვითან მდინარე აღაზნამდ ასევე შემოსაზღვრული ელიზბერის ტერიტორიას. სამხრეთით კავკასიონის ქედი, ჩრდ. აღაზნა, ხოლო აღმ. სოფ. ბაზრის მდებარეობა აღაზნამდ. კაკის მხარეს აღმოსავლეთით გიშის მდებარეობა აცხადებდა შაქის, არევისა და ბაქოშის ტერიტორიასაც.

მიუხედავად იმისა, რომ ვაღაშის ვახუშტისეული დროს აღნიშნული რეგიონისა, მისი აღმნიშნული ტერიტორიის დაზუსტება ეპოქების მიხედვით რაც სირთულეებთანაა დაკავშირებული. ეს სირთულეები სხვადასხვა მიზეზებით არიან განპირობებული. წინარდავ, რომ ეს გარემოება ბქონდა მხედველობაში აქედ იქცავაშვილს, როდესაც აღმოსავლეთ კახეთის შესახებ წერდა: „კახეთი“, „კახეთი“ (ანუ „კახეთი“) და „მერეთი“ სხვადასხვა დროს სხვადასხვა მნიშვნელობა ბქონდა. იმისა მიხედვით, თუ საითგან იყო კახეთის იმდროინდელი ქორებისკომპონის ანუ მთავრის გვარეულობა, ზოგიერთ მერეთი მთელ კუთხეს ეწოდებოდა, ხშირად კახეთი მერეთსაც შეიცავდა, მაგრამ III რომ კახეთში შეეღა, მაგ.: „აღილო ქვეყანა მერეთისაო“, ამიტომაც არის, რომ საქართველოს ამ სამი კუთხის საზღვრები ერთმანეთში ირევა“ (თ. ჭავჭავაძე, ქართული ერის ისტორია, ტ. II, თბ., 1948, გვ. 87). ასე იყო XV საუკუნემდე, ხოლო შემდგომ ერთიგება შეიცვალა: „კახეთში სამხედრო აღმნიშნული რეგიონი ჩატარდა, რის შედეგადაც გაუქმდა „მერეთის საერისთაო“ და მის ნაცვლად სამოქალაქოები (კავ.ენისლის, ქართული) შექმნა. ამიერიდან ტიპონი „მერეთი“ გაქრა პოლიტიკურ ნომენკლატურადან და ახალ პოლიტიკურ ერთეულს ძველი „მე-

რეთ-კახეთის“ ნაცვლად „კახეთის“ სახელი ეწოდა“ (ნ. ბერძენიშვილი, აღმოსავლეთ კახეთის წარსულიდან, „მომზადებული“, ტ. III, თბ., 1952, გვ. 75). ტერმინი „კახეთი“ შეიქმნა ლეგენდის ერთი სახეის გამო მოყვარდა პოლიტიკური ნომენკლატურადან, მაგრამ როგორც მხარის აღმნიშნული ცნება კვლავ დაღმარებული დომინირებდა ხალხში.

XVII საუკუნეში სპარსეთისა და სხვა დამპყრობლებთან გამუდმებულმა შემოსევებმა საგრძნობლად შეამცირა ადგილობრივი მოსახლეობა. სხვადასხვა ზნე-ჩვეულებასთან ერთად, გაჩნდა ახალი ტიპონიზაცია ერთეულზე. მერეთის ამ ნაწილში ფუნქციონირების იწყება აღიხსნა სხუთთაო, კარა და ელიზბერი.

ქარის მხარე ფიფინეთის ბეობას მოიცავდა. თუ თვალს გადავავლებთ ქარის ისტორიას, დაინახავთ, რომ იგი დაწინაურდა და გაბატონებული პოზიცია დაიკავა სხვა თემებთან შედარებით, რომლის შესახებაც აქედ ნ. ბერძენიშვილი შენიშნავდა: „სოფელ ქარის ქაზაშია უპირატესი პოლიტიკური მნიშვნელობა მოპოვა კავკასიის მთის ძირსა ლეკურ ქაზაშიებს შორის და აღმოსავლეთ კახეთის ამ ნაწილს ქართველებმა „ქარი“ უწოდეს, ამრიგად, ქარი გახდა ამ ქვეყნის პოლიტიკური „ცენტრი“ (ნ. ბერძენიშვილი, საქართველოს ისტორიის საკითხები, წ. 7, თბ., 1975, გვ. 28). ქარი ადგილმდებარეობითა და დაღმარებულ და მუარობთა ბელშეწყობით მრავალი წლის განმავლობაში შეუვალა ციხე-სიმაგრე იყო ქართველებსათვის.

ვახუშტის ატლანტიკის რომ XVIII საუკუნეში შედგენილი ისტორიული წყაროების გათვალისწინებით, ამას დასტურებს ის გარემოებაც, რომ ავტორი საკლდეა რეგიონის ირემინდელ დროსაც კი არ გვთავაზობს, როგორც მოსალოდნელი იყო, არამედ ძველს, ისტორიულს, რომელიც მას ქვეშეარტებდა მთაწინა. ავტორი ატლანტიკურ არ გამოყოფს იმისა და ცნობილ აღიხსნა სხუთთაო საზღვრებს, მაშინ, როცა კაკის აღწერაში გულდასმით უთითებს წუქეთის საერისთაოს: „გიშე არს მთის ძირს, რომელი იყო საერისთაო წუქეთისა, და ეღმეობა დიდო, გუნბათიანი, და იქდაცა ეისკომო, მწყემსი ელისენისა, წუქეთისა და შაქისისა, არამედ მიუხედავად კახეთს და ჰყო სასულტანოდ, და ამას ეწოდა წუქეთი და აწ უწოდებენ აღის სულიანად“ (ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, თ. ლომოურისა და ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით, თბ., 1941, გვ. 95-96).

აღიხსნა სხუთთაო საზღვრებელი შემდგომ ხანებში, სოფელ ელიზბერი დაწინაურების გამო, გვევლინება ელიზბერი დაწინაურების გამო, გვევლინება ელიზბერი დაწინაურების გამო, რომლის უკანასკნელ გამგებელად დაწინაურდა.

იყო პროფ. მ. ჭანაშვილის თქმით: „მისი ს. სულთნოს შეადგენდა მხოლოდ ქურმუხის ზეობა და სახელბუღალი ინგილო-ქართველებითა და დეკანოზი“ (ვახუშტის საქართველოს გეოგრაფია, მ. ჭანაშვილის რედაქციით, თფ., 1904, გვ. 148-ის შენიშვნა).

XVIII-XIX საუკუნეებში შერევის ეს მხარე „ჭარხელაქანის ოლქის“ სახელით, ხოლო შემდეგ 1921 წლამდე (ჩაქათალის პოლიტიკურ არეალზე წამოწევის გამო) „ჭაქათალი ოლქად“ იწოდებოდა. საკლდეო რეგიონის აღმნიშვნელი სახელწოდებები, დაწყებული უძველესი დროიდან XX საუკუნის 20-იან წლებამდე, ასე განლაგდებოდა:

1. კახეთ-კუხეთი, შერეოთი, შერეთის სამეფო;
2. კაქელისინი და ჭიაურის სამოურაოები;
3. წუქეთის ანუ აღის სასულთნო (ელისის სასულთანო), ელისენი, ჭარი;

ატლასები და აღწერა

1. მაწის წყალი (მდ.)
2. თოღა (შეფეთა სასახ.)
3. ზელაქანი (მდ.)
4. მაკაბელი (ციხე-სიმაგრე)
5. ბოეთანი||ზეთანი (ს.)
6. შამზული||შაზული (ს.)
7. ღანუხი (ს.)
8. კატეხი (ს.)
9. მოსახრუნი (ს.)
10. მაწეხი (ს.)
11. პატარა ჭარი (ს.)
12. ჭარი (ს.)
13. წილუბანი (ს.)
14. ფიფინეთი||ფიფანეთი (ს.)
15. თაღა (ს.)
16. ვარდიანი (ს.)
17. ელისენი (მხარე)
18. ფადარი (ს.)
19. ჩარდახი (ს.)
20. მუხრახი (ს.)
21. ქოხორი (ს.)
22. ჭინიხი (ს.)
23. ბაზარი (ს.)
24. კაყი (მხარე)
25. ისულის წყალი (მდ.)
26. ქურმუხი (ციხე-სიმაგრე)
27. ებრი (მდ.)
28. გიწი (საბანაკოპოსო)
29. გუნგეთი (ს.)
30. შერეთი (ს.)
31. ხორანთა (ს.)

4. ჭარხელაქანის ოლქი;
  5. ჩაქათალის ოლქი;
  6. საინგილო (კახი, ჩაქათალი) რეგიონი
- ვახუშტის ატლასების შედგენის დროს, როგორც თვით საინგილოს, ასევე მისი ცალკეული მხარეების საზღვრები. მათივე გათვალისწინებით ლოკალიზირდება ესა თუ ის ისტორიული ტოპონიმი და, ამასთანავე, შესაძლებლობა გვეძლევა აღვადგინოთ ზოგიერთი მივიწყებული გეოგრაფიული სახელწოდება, რომელთა წარმოჩინება ესეოდენ ფასებულია ქართული მიცენიერებისათვის.

დღევანდელი საინგილოს გეოგრაფიულ საზღვართა შედარება ვახუშტისეულ აღწერასა და ატლასებზე წარმოდგენილ ტოპონიმებთან ზოგადად შემდეგ სურათს იძლევა:

დღევანდელი ციხერება

მაწამ.ჩაი (მდ.)

ზელაქან.ჩაი (მდ.)

კატეხი (ს.)

მაწეხი||მაყეხი

აშალი-ჩარ (ს.)

იუხარი-ჩაი (ს.)

ცალბან (ს.)

ფიფან||პიპან (მთა)

თაღა (ს.)

გილლუზი (ს.)

აღიაბადი (ს.)

ფადარ (ნასოფლარი)

იუხარი ვე აშალი ჩარდახი (ს.)

მუხახი (ს.)

ვახ||კახი (ს.)

ქურმუხ.ჩაი (მდ.)

ებრი-ჩაი (მდ.)

გიწი||ქიწი||კიწი||ქიწი-ჩაი (მდ.)

შედარებამ გვიჩვენა, რომ ვახუშტის მიერ აღწერილი ტომონიმები ძირითადად ამ კუთხეში არიან დღემდე შემონახული. ამასთანავე, რიგი ტომონიმები: თოლა, შაკაბელი, ბოეთანი, ბეთანი, შაქაბელი, შახაბელი, დანუხი, მოსაბრუნო, ელისენი, ქობორი, ჭინიხი, ბაზარი, ისულისწყალი, შერეთი, ხორანთა ამოვარდა საინგილოს აქტიური ტომონიმიდან სხვადასხვა მიწეზეთა გამო ერავეთარი კვალი ვერ დატოვეს ისეთმა ქართულმა სახელებმაც, როგორცა ბოეთანი, მოსაბრუნო, გუნგეთი, შერეთი, ხორანთა.

სხვაენოვანმა ზეგავლენამ თავისებური დალი დაარწია, როგორც ამ კუთხის ქართულ მეტყველებას, ასევე სხვაგვარი ელფერით შემოსაგეოგრაფიული სახელები: შაქიმჩაი, ბაღაქენჩაი, ცილხან, ფიფანკიპან,

იუზარიჩაი, მუხაბ, გახ, ეჭარიჩაი, თაღაჩაი...

სილამაზით სახელგანთქმულ ვახუშტის დედ ფიფანეთის ზეობის სახელი მხოლოდ მთებს შემორჩათ. ქართული ოკონიმი ვარდიანს კაპიტრებულ ფორმად გაჩნდა გილდუგოსოფელ ელისენის სახელი აღიზადადა შეცვალა. ამ რეგიონში ისტორიულ ქართულ ტომონიმთა გვერდით გაჩნდა სხვაენოვანი სახელები.

ამრიგად, ვახუშტის „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ და ატლანტი მეცნიერების გაუხუნარ უტყუარ წყაროებს შეადგენენ, რომელთა საშუალებით ზრახდება სხვადასხვა მიწეზეთა გამო აწ უკვე მივიწყებულ ტომონიმთა აღდგენა-გაცოცხლება.

ჩვენ მიერ ისტორიული ჰერეთის ანუ დღევანდელი საინგილოს ტომონიმი გამოშვეურება სწორედ ამ მიზნით არის განპირობებული.

თავარის მამიდა რუსუდანი

XII ს. საქართველოში მრავალი გამოჩენილი სახელმწიფო მოღვაწე ცხოვრობდა. საქმარისია დავასახელოთ დავით აღმაშენებელი, დემეტრე, გიორგი III, თამარი, დავით-სოსლანი და სხვ. მათ შორის ღირსეული ადგილი უჭირავს თამარის მამიდას — რუსუდანს.

საქართველოს მეფის დემეტრე პირველს ზუსთი შეიღო ჰყავდა: აქედან ორი ვაჟი იყო, სამი კი — ქალი. ვაჟები საქართველოს მეფეები შეიქმნენ და ისტორიაში კარგად ცნობილი პარები გახდნენ. ქალთაგან მხოლოდ ერთის — რუსუდანის სახელი ვიცით. რაც შეეხება ორ დანარჩენს, კაცის რუსეთისა და დარუბანდის დედოფლებს, მათი სიბუნებია უცნობია.

დაახლოებით 1155-1156 წლებში დაბადებულა რუსუდანი ჭერ კიდევ ბავშვა იყო ერასისა და დასავლეთ ირანის სულთან უიას ად-დინ მახუდზე რომ დაწინდეს. დაახლოებით 1149-1152 წლებში, სრულწლოვანად გახდომის შემდეგ კი, გაათხოვეს. რუსუდანისა და მასუდის შეუღლება რომ მართლაც 1148 წლის შემდეგ მომხდარა, კარგად ჩანს XII საუკუნის სომეხი ისტორიკოსისა და სახელმწიფო მოღვაწის მხითარ გოშის ერთი ცნობიდან. 1148 წლის ამბებთან დაკავშირებით იგი აღნიშნავს, რომ დემეტრეს „ქალიშვილი სულთნის ცალი უნდა გამზადარყო — სახელად რუსუდანი და (სახი. ძის მისთვის) ქ. ვანსკი ჰქონდა მიცემული, როგორც მისაგებელი“ (1, 48).

სამწუხაროდ, რუსუდანის მეუღლეს დედამს არ უცოცხლია. იგი 1152 წელს გარდაიცვალა და უდროოდ დაქორციელები მისი ახალგაზრდა მეუღლე სამშობლოში დაბრუნდა. რუსუდანსა და მასუდს შვილი არ ჰყოლიათ.

სულთნის ცოლობა დიდ პატივად ითვლებოდა. ეს თვით რუსუდანსაც ძალიან ეამყებოდა და, შესაძლებლობის შემთხვევაში, უცვლელი აღნიშნავდა, რომ „დიდთა სულთანთა, რაჟილი“ იყო (2, 102-108).

საქართველოში დაბრუნებული რუსუდანი ერთგვარ პრივილეგირებულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა. ეს არამარტო მისი „სულთანთა რძალუოფილობით“ იყო განპირობებული, არამედ იმიტომ, რომ იგი ამ ქვეყნის მმართველი დინასტიის წარმომადგენელი იყო. მისი ეს მდგომარეობა მშვენივრად აქვს გავებული თამარის ერთ-ერთ ისტორიკოსს. იგი წერს: რუსუდანი „რძალუოფილი დიდთა სულთანთა შამარამეთი და დედოფალი უცვლელისა ზურას-ნელთა უფლებისა... სიჭურვიანათს თხსადეე მაჟულად მოყვანებული დედოფლად დაქდა ქართველთად, უფროსდა დიდებად სახლისა თსისსად და უცვლელისა ამის საშეფოსა“ (2, 115).

რუსუდანს გარს მრავალი ნათესავი ეხვია. მაგალითად: მემზა-დემეტრე, მშები — დავითი (შემდეგში საქართველოს მეფე) და გიორგი (საქართველოს მეფე 1156-1154) წლებში, მისი შვილები, რძლები და სხვ. მან მმართველ ელიტაში იმთავითვე ღირსეული ადგილი დაიკავა და ეს მდგომარეობა მთელი სიცოცხლის მანძილზე შეინარჩუნა.

რა საქმიანობას ეწეოდა სამშობლოში მობრუნებული რუსუდანი?

სამწუხაროდ, კარგა ხანს განმავლობაში იგი წუარობში არ ჩანს, მაგრამ ეს მისი პასიური ცხოვრებით როდია გამოწვეული. საქმე ისაა, რომ ამ პერიოდის საქართველოს სამეფო კარის ისტორია, რომელიც თავის დროზე ფილოსოფოს იოანე ჭიჭინელს ჰქონდა დაწერილი, დაკარგულია და, თავისთავად ცხადია, რუსუდანზე არსებული ცნობებიც არ შემორჩენილა. მაგრამ დაახლოებით 1165 წელს იგი უეცრად ჩნდება ისტორიის ფურცლებზე. თანაც ისე მასშტაბურად წარმოგვიდგება, რომ ცხადი ხდება, აქამდეც სისხლქარბი ცხოვრება უნდა ჰქონოდა.

გიორგი III გამეფებისთანავე მანგრძლივ ომი წამოიწყო ორქა-სელჩუკთა წინააღმდეგ.

მან აიღო მოწინააღმდეგის ბელში მყოფი სომხური ქალაქები — დვინი, ანისი და სხვ. საქართველოს მეფის საქმიანობით შემოერთებული მასშტაბიანი მმართველები შეროთებული ძალით ადგნენ მის წინააღმდეგ, საქართველოს წინააღმდეგ ბრძოლას თავით სულთანმა ბელმძვინვარეობდა. გაქიანურებულმა ომმა ორივე მხარე დაზღა. ბოლოს, გიორგი III იძულებული გახდა ზოგიერთ დამოხმანზე წასულიყო მან ქ. ანისი, რომლის დაქარგვამ უველაზე მეტად გააღიზიანა მტერი, მისხსავე მფლობელს, შედგინათ გვარის შევილს არსლანს დაუბ. არუნა. მაგრამ არსლანმა საქართველოს მეფის უმად აღიარა თავი. მოშულარ მხარეთა შორის მშვიდობის დამუარება ერთობ დიდი საქმე იყო. ამ ეტაპზე საქართველოს ნამდვილად ესაქიროებოდა შეხვედნება და მისი მოპოვება ქართული დიპლომატიის წარმატებულ უნდა ჩითვალდეს. აქ უველაზე საყურადღებო ას არის, რომ მის ორგანიზებაში გადამწყვეტი როლი რუსუდან დედოფალს უთამაშოა. აი, რას წერს თამარის პირველი ისტორიკოსი: შემდგომად ამისა უბოძა ანისი თხსხსავე მემამულენა და ითაუნა თავისა თხსხსავე უმად. და მათი შემოტეულენა ედგივუწ ათახაგი და სპოიდგა შუასულტანსა და ქართველთა, და ითხოვა ზავი. აქათ დედოფალი რუსუდან, დაა მათი (გიორგი III), სულთნის ცოლყოფილი ჩამოგდა, და შეიქმნა მშვიდობა და ზავი ესა რაოდენმე" (8, 15).

ილ-დენიწ ათახაგი ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწეა და მისგან ასეთ რთულ საბელმწიფო საქმეებში მონაწილეობა გასაკვირო არ არის, მაგრამ რუსუდანისათვის კი ძალზე სასაკიოა. ეს მის დიპლომატიურ ნიჭზე ლაპარაკობს, რაც მან შემდგომშიც არაერთხელ გამოამტყანა. რუსუდანს, როგორც სულთნის საყრდენს, აღნათ, მავშობიდანვე სავანებობდ მოაშაადებდნენ სადედოფლოდ. შეასწავლადნენ საკირო ენებს (არაბულს, სპარსულს, თურქულს), ზნეჩვევებს, ისტორიას. ვაცნობდნენ აღმოსავლეთში მდებარეობისა და ლიტერატურის საუკეთესო წარმომადგენელთა ნაწარმოებებს. როგორც ჩანს, გიორგი III გაითვალისწინა თავისი დის საერთო განათლების დონე, სიახლოვე სულთნის კართან და საქვეყნო საქმეებში მისი მონაწილეობა. როგორც ითქვა, არც შემცდარა. ზავი დაიდო.

ამრიგად, შევიკვლია დავასცნათ რომ რუსუდან დედოფალმა, როგორც დიპლომატმა და საბელმწიფო მოღვაწემ ღირსეულად ვაართვა თავი მასზე დაკისრებულ მისიას, რითაც ხელი შეუწყო საქართველოს პოლიტიკური ძლიერების შენარჩუნებას.

სანამ რუსუდანის შემდგომ საქმიანობაზე ელაპარაკებდეთ, გვინდა მის აღწარმელობით მოღვაწეობაზე შევაჩეროთ მკითხველის უუ-

რადღება. თამარის ისტორიკოსთა თხზულებიდან ირკვევა, რომ ამ დიდებულ ქალს საქართველოსათვის ბულ მტირე ურუტე უწინააღმდეგე ვეღაწე აღუწარდია. ესენი არიან: თამარ მეფე და მისი მეუღლე დავით სოსლანი. თამარი რომ რუსუდანის გაწარდილა, ეს „ისტორიანი და აზნანი შარავანდედანი“ ავტორს არანოთვან აქვს ნათქვამი. (8, 24, 29). იგი ასევე ხშირად ლაპარაკობს რუსუდანის მიერ დავით-სოსლანის აღწარდის შესახებაც. ერთგან, შაგალითად, წერს: „იყო სხლსა შინა დედოფალისა რუსუდანისა მოყმე იტრგემის ქეთავან (იგულისხმება დავით-სოსლანი), რომელ არან ოცნი, კაცნი მძლენი და ძლიერნი ბრძოლასა შინა. ესე დედოფალს რუსუდანს, ვინათგან თხს იყვოდა მამის დისა მისის დავითის ასულისა ოცნეთს გათხოვილებისა მიზეზითა, მოუყვანა საზარდელად სახლსა შინა მისსა“. (8, 48) რუსუდანის მიერ დავითის აღწარდის შესახებ თხზულების ბჭვა ადგილებზეც არის ლაპარაკი (8, 47, 57).

დავით სოსლანს რუსუდანის გაწარდილად თვლის ბაბალი ენოსმოძვეარც. მისი სიტუკით, „იყო უაუტე შვილი ოცნსა მეფისა, გაწარდილი რუსუდან დედოფლისა, ყრმა იტრავად მშვენიერი ასაკითა“ დავით-სოსლანი და ქართველმა დიდებულებმა მისი თამართან შეუღლება ვადწყვიტეს (8, 121).

რას ნიშნავს გაწარდა, რა წველილი შეიტანა რუსუდანმა საქართველოს ამ ორ მოღვაწის ნამოვლილებში? დედოფალ რუსუდანის სასახლენ, ისევე როგორც სხვა დიდებულთა, განსაკუთრებით კი სამეფო კარი, კულტურის, ფეოდალურ ზნეობათა სწავლებისა და ვაჭრელების ეტრასაც წარმოადგენდა. ასეთ ადგილებში თავშეკრიბილი დიდებულთა შვილები სამზდორს საქმეში, მაღალ საზოგადოებაში თავის დაქერისა და კარის ეტაქტის ცოდნაშიც ოსტატებოდნენ. რაც შეეხება განათლებას, წინგიერი ცოდნის მიღებას, ამ საქმეს სავანებობდაწებებულებანი ეწახებოდნენ. იმდროინდელ საქართველოში უველა სახის სასწავლებელი არსებობდა. როგორც ჩანს არც კერძო ოჯახებში ვანათლების მიღებაზე ამზობდნენ უარს. ერთ-ერთ ასეთ ეტრად რუსუდან დედოფლის კარი გვევლინება. რუსუდანისთან ნიკიერი ქალისგან ასეთი საქმიანობა მოვლოდნელად არ არის. ტუთილად არ ამზობდა მის შესახებ ისტორიკოსი, რომ დავითისა და თამარის ქორწილში „დედოფალი რუსუდან უველითა იმბრძინთა ხავსე მოქმედებდა: აქათ ბაგრატიონი ბაგრატიონთა გუარ-ზეობითა აწუბბდა რიგთა სახლისათა, და ქუეშით ზორანსისა და ეტრასისა სულტანთა სძლობითა ვამეცნიერებულე, მუნებარგივთა საზიობითა და შეუბითა მოქმედებდა“.. (8, 47).

როგორ აღწარდის დებულობდნენ რუსუდანის

კარზე თამარის პირველი ისტორიკოსმა თი-
თქმის სრული ცნობა შემოგვიანა ამ დარგებ-
ზე, რომლებიც დავით სოსლანს აღზრდის პრო-
ცესში შეესწავლა. ცენია შვილდოსნობა,
ცხენოსნობა, ცურვა, ასპარეზობა, და, რაც
მოაკარა, მწიგნობრობა. აი, მისი სიტყვები:
„ესე დავით წილწადის მოქცევაზე ესრეთ
წიგნობანა უოველსა შვილდოსანსა, ცხენო-
სანსა და მცურავსა, მოასპარეზესა, მწიგნობა-
რსა და უოველსა ნასწავლსა კელთა სიციითა,
ვითა დელს ჩანს, რომელ შინათ ვინ უოფილა
მოსრულა ვერავინ სადა გამოჩენილა მისებრ“
(3, 48).

მოტანილი ამონაწერიდან ჩანს, რომ რუსუ-
დანის აღზარდელი ვაჟები შვილდოსნობას,
ცხენოსნობას, ცურვას, ასპარეზობას (ე. ი.
ცხენბურთსა, ჭიროსსა და სხვ.) და მწიგნობ-
რობას (ე. ი. სხვადასხვა მცენიერების სწავ-
ლაში) ხელოვნებობდნენ. ცხადია, განსხვავე-
ბულ ცოდნას მიიღებდნენ ქალები. აღნიშნული
მცენიერების გარდა, ისინი, ალბათ, სპეციფი-
კურ ქალურ საქმეებსაც შეესწავლიდნენ. წყა-
რობებიდან ცნობილია, რომ თამარმა მშვენიერი
ქსოვა იყოფა. აღსანიშნავია, რომ მან თავისი
ხელით მოქსოვილი კვართ-ფილონებით თორ-
მეტი მღვდელი შემოსა. მემკვიდრე იმასაც აღ-
ნიშნავს, რომ იგი თავის გამოსაკვებ ხარჯს
ხელსაქმის გაყიდვის შედეგად აღებულთ ფუ-
ლით ფარავდა, სამეფო შემოსავალს კი არა-
ფერს აკლებდა. (3, 48). თამარს ეს სიმღწით
რადი მოდიოდა. ამავე ისტორიკოსის სიტყვით,
იგი სულის ცხოვრებაზე ფიქრობდა და, იმდრო-
ინდელი გაგებით, ღარიბ-ღატაკთა ან ღვთის
მსახურთა აკეთებდა, სხვის შრომის გამოყუ-
ნებლად ცხოვრება ამის უფროსი გამოვლენა
ყოფ. თამარმა მშვენიერი ხელსაქმე რომ იყო-
და, ეს, რა თქმა უნდა, რუსუდანის სკოლის
დამსახურება იყო.

კარგი აღზრდის კვალი ეჩვენება თამარის უო-
ველ სიტყვას თუ წერლობ. ამ მხრივ აღსანიშ-
ნავია საქართველოს საეკლესიო კრებაზე წა-
ბრძოტებული მისი სიტყვა. ან პირველმა სახა-
ლბო გამოსვლამ ისეთი შთაბეჭდილება მოაბ-
დინა, რომ, ბასილი ევოსმოდერის ცნობით,
აღფრთოვანებული ეკლესიის მესვეურნი „მა-
დლობდეს ღმერთსა და თან მუფესა ღმრთივ-
გაბრძნობილსა“ — (3, 118). დიდ შთაბეჭდი-
ლებას სტოვებს სულთან რუსანდინის წერო-
ბის მისეული პასუხი.

რუმის სასულთანო თანამედროვე თურქე-
თის ტერიტორიაზე მდებარეობდა და საკმაოდ
ძლიერ ქვეყნად ითვლებოდა. მისი აზღვარდა
სულთან რუმადინი საქართველოს დაპრო-
ბას აპირებდა და საღაშქაროდ გამაფრთხილმა
რუმები ტონით შეთხზული წერილი გამოუგზა-
ვანა თამარს. რუმანდინის (1106-1204 წ. წ)
წერილი დაცულია თამარის კარის ისტორი-

კოსის ბასილი ევოსმოდერის თხზულებისაში, ამ
დამამყარებელ და გამაღვიანებელ წერაზე
თამარის შედარებით მშვიდი, მუხატარებელი
მაგრამ თავის თავსა და ლაშქრის მფრინველს
დაბაში დარწმუნებული ზღმწიფის შესაფერი
პასუხი გაუგზავნა. აი, ისიც : „უოველის
შემძლე ღმერთის ძალის მინდობილმა და მა-
რად ქალწული მარამის ზედრებულმა და პა-
ტიოსანი ჭვრის სასობით მოსაგმა წაყიითზე
ღვთის განმარისებელი შენი წერილი, მოი-
ნუქიარდინ, და მივხვდი შენს სიყრუეს, რომ-
ლის განმსჭვლი დარ, ღმერთი იყოს. ვანა არ
გსმენია „ღვთის სახელის უოველი ცრულ მო-
ფიქარო, მის მიერ ამოძიარებო“

შენ, ღვთის განგების უფორდინარი, ოქროთი
დატვირთული ვიციბის რატიკების ბზოს მი-
ნდობილბარ, შე კა — არც სიმდიდრეს, არც
ჩემი ჭარის სიმრავლეს, არც სხვა რამ ადამია-
ნურს არ ვენდობი. შე მხოლოდ უოველის
მპურბული ღვთის ძალისა და შენგან დავმო-
ბილი ქრისტეს ჭვრის დახმარების მოიმედ ვარ.
როგორც შემოგეთვალა, ვგზავნი ქრისტეს მო-
სამძლე ჩემს მხედრობას, მაგრამ ამატომ კი
არა, რომ თავიანი გყენ, არამედ რათა შენი
სითავზედ და ამსარტავანი გული დააშონ,
თანაც ღვთის სახელის პატოვისცემა გასწავლონ.
და, აღსრულდეს ღვთის ნება და არა შენი,
სამართალი მისი და არა შენი. მსმენია შენი
მსახურების სოზარპაცის ამაჯი და ამატომ
ჩემსას. გოგზავნი რომ რაც შეიძლება ჩქარა
მოგარტოვან ჩემი პასუხი და თან გავაფრთხო-
ლონ: ჩემი სპა უყვე კარს მოგდგომია“
(3, 184, 185).

შეტს არაფერს ვიტყვი. და, ამ ორი პატარა
მჯავლითი ამსქელოს მეთხველმა თამარის
განსწავლულობასა და ამ სასწავლებლის დო-
ნეტეს, სადაც ასეთი მოღვაწეობა იზრდებოდ-
ნენ.

თამარის ისტორიკოსის ერთი ცნობით, დე-
დოფად რუსუდანს სხვა მოწაფეობიც შეუღლია.
დავით-სოსლანის ნიჭიერების წარმოსარჩნად
იგი წერს: ერთი წლის განმავლობაში მან ისე
გაუსწრო უველა შვილდოსანს, ცხენოსანს, მო-
ცურავეს მოასპარეზეს, მწიგნობარსა და უველა
ნასწავლს თავისი ხელმარტეობით, რომ ვერც
ისინი ვინც მას ასწავლიდნენ და მასთან ერ-
თად სწავლობდნენ და ვერც უფრო ქვეყნებ-
დან(საქართველოში) მოსულა განსწავლულები
მას ვერ შეედრებოდნენ (3, 48).

ამრიგად, რუსუდან დედოფლის ოჯახში სხვა
პირებსაც მიუღიათ განათლება. ამათგან ერთ-
ერთი თამარის და რუსუდანის უნდა უოფილი-
ყო. დიპლომატიური საბიფლის არ იყოს, მას
ამ დარგში მოღვაწე სხვა პირებს შორის სა-
პატიო ადგილი უნდა დაეფთმით. ბოლოს და
ბოლოს მისი სკოლის სადებულად ორი კვი-
ანი მეთის აღზრდაც ქმარა. ახლა, კვლავ რუ-

სუდანის სახელმწიფო მოღვაწეობას მივუბრუნდეთ.

1184 წელს, მამის გარდაცვალების შემდეგ, ახალგაზრდა თამარი სახელმწიფოს ერთადერთ საკუთმპყრობლად იქცა. მაგრამ მის წინაშე მამინვე მრავალმა საკითხმა მოიყარა თავი. რომელი ერთი დავასაჩუქროს? მამამისის პოლიტიკით უკმაყოფილო საზოგადოების დაშორების მიზეზები აუცილებლობა; საქართველოს საზღვრებთან მოახლოებული მტრის უკუგდება... ამასაც ხომ შერჩევამ უნდოდა, რომ იგი თავისი ბიძაშვილი — დემნას სისხლით შორწრულ ტახტზე უნდა შედარსული ამ რთულ ვითარებაში თამარი ისეთი დაბნეული ჩანს, რომ ტახტის დაკავებისას კი უწინაა და მამის სიკვდილით გამოწვეულ სამგლოვიარო დროს აკანონდებდა. დიდებულები შფოთავენ. პატრიოტული ძალები ქვეყნის მდგომარეობის განმტკიცების იზიზიზებენ და ამისათვის საგანგებო ღონისძიებებს სახავენ. აი, სწორედ, ამ არეულობის ფაზს ამოუდგა მხარში თამარს მისი მამიდა რუსუდანი და, როგორც შესძლო, კბანო შეუშლულა. რა საქმიანობას ეწეოდა რუსუდანი სანამ სახელმწიფო ასპარეზზე ხელმოკრედ გამოჩნდებოდა? მის აღზრდილობით საქმიანობაზე უკვე ვილაპარაკეთ. სხვა რა იტყვება, რა უჩქარაობდა გულს მას? ამაზე დაწვრილებით ლაპარაკის საშუალებას წყაროები არ იძლევიან, მაგრამ საფიქრალია ისიც, ისევე, როგორც მამინდელი მთელ საქართველო, შიქრული იყო დემნას აქანებობა და მისი ტრაგიკული დასასრულით. განა საფიქრელი არ არის, რომ რუსუდანს რაიმე ელანოს უღრკოვდა დაღუპული მშის, დავითის, ნაშვირის დემნას ვადანარჩენად? დავითი ისეთივე ძმა იყო რუსუდანის, როგორც ვიორგე. მართალია, ბედმა ისე მოაწყო საქმე, რომ ვერც ის დაშვიდრდა ტახტზე და მისი ვაჟი დემნაც მშისეული სკიპტრის ძიებას შეეწირა, მაგრამ შერც რა, განა ბედისაგან დაჩაგრული ძმისა და მშისშვილის დატოვება რუსუდანის მოვალეობას არ უდგენდა? თითქოს დემნას ასე შეაკრამდა დასახსოვსი დმერთმა სამაგიერო გადაუხდია გიორგი III, ჭერ ცოლი წაართვა და შემდეგ თვითონაც იმ ქვეყანას გაუყენა. რამდენი ცრემლი უნდა დაიღვარა რუსუდანს? სიბერის გზაზე მდგომს თითქმის ყველა ნათესავი დაიღუპა, მაგრამ, სამაგიეროდ, ცის ტატონზე ახლა იწვევდა ამობრწყინებას მისი აღზრდილი თამარის ვარსკვლავი.

მეფე გიორგი რომ გარდაიცვალა, რუსუდანი დედოფალი სამშვილდში იმყოფებოდა. იქ მოუტანეს ეს საზარელი ამბავი და ისიც ძმის დასატირებლად გაემზავრა. გზაში თამარს შეეცარა და ერთმანეთის მხარდამხარ, სისხლნარევი ცრემლებით მიიხატნენ ახლობელი ადამიანის გვაშს. ისტორიკოსი ზრწინვალედ აგ-

ვიწერს მგლოვიარე სასახლეს და იქ გაშვებულ მდგომარეობას. რუსუდანი და თამარი „შეშინებულნი გაჩნდნენ და იმდენი პატრიარქი უყოფლია ეპისკოპოსითურთ მდგომნი, და ვაწირო ანტონი და ამირსპარსალარი უხუხარსარი, და სხუანი კუბლისუფანი: უყოფლიარსლანი მტურჭტეო-უხუტესი, ვარდანი დადიანი ჩუხჩარები, კიანური შეწინებო-უხუტესი, აფრადონ მსახურთუხუტესი, ივანი... და დიდებულნი, აწნაურნი, მონანი და მოყმენი, თანა პორტიარი და გვრგვანი სკიპტრითა და საჭურველთა იბადენი კედლებიან სრისა სავენ მეორათა, რაწმენი, სტები, მონასტები, ქალაქები და ციხეები აწუვედილი და ობერ-ქმნილინი“, და იქვე იწვა მიცვალებულიც. (ახლა თვით შეთხვედნა წარმოიდგინოს რუსუდანისა და თამარის მდგომარეობა, ჩვენ კი თბრობა განვავტოთ).

გავიდა ხანი, დამთავრდა გლოვისათვის განკუთვნილი დრო და ცხოვრება კვლავ თავისი გზით წარიშარბა. სახელმწიფოს ინტერესები უმოქმედობისა და უმეფობის ხანის სასწრაფო ლიკვადაციას ითხოვდა. მაგრამ თამარი გაშვების სრულიადაც არ ჩქარობდა. მამინ, წერს თამარის პირველი ისტორიკოსი, — საქართველოს დიდებულებმა დედოფალ რუსუდანს განუცხადეს: დღეს შენ ხარ თამარის მშობელთა ნაცვალი. უთხარი, თავი დაანებოს გლოვას და ტახტი დაიკავოს. რუსუდანი თამარს დიდებულთა დანახარები გააღასცა. თამარი, როგორც იქნა, დაეპირიდა რუსუდანს (8, 28).

ნუთუ მრავლის მნახველ რუსუდანს არ აკრთობდა მისი აღზრდილის ასეთი პასურობა. განა ცოტა რამ ხდება, როცა ტახტი უმატონოდ რჩება? მაგრამ იგი ისეთი კალი არ ჩანს, ტუფლი ეტყებოთ რომ თავი გაეწამებოთ. მან იცოდა, რომ თამარი ტახტის ერთადერთი მემკვიდრეა იყო და, დიდებულებსაც, დღეს თუ ზვალ მისთვის უნდა ეთხოვათ პატრონობა. განა მართლაც ასე არ მოხდა? ეს ტაქტიკა რუსუდანის მოეწონებოდა ჩანს. თამარს თავი ისე დააქტრინა თითქოს ტახტზე უარს საბოძოს და დიდებულებს შიში გაუჩინა, ვაითუ უმეფოდ დატრეტო. უმეფობა კი მართლაც დიდ უბედურობა იყო: განუყოფლობა, უწყობილობა, ურთიერთისათვის მიწამამედების მიტაცება, დაშქრობების მოშლა, თავდაშხმელობის ორგანიზებული პასუხის გაუცემლობა და სხვა უბედურებანი ყველას, მათ შორის, დიდებულებსაც აკრთობდა. სწორედ ამიტომ იორედა ფებს თამარი და ტახტზე ასვლას აკანონდებდა. მისმა კვიანმა მამიდამ კარგად იცოდა, რომ სანამ ზაგრატიონი თამარი არსებობდა, ტახტს სხვა ვვარის კაცი ხელს ვერ დაეკარებდა. ვაითხდისწინა რა უყოფლიც უბ, მან თვითონ დიდებულები გამოიყვანა თამარის გაშვების ინიციატორად. ამით ხალხს დაანახ.

ვა, რომ მეფე გიორგის ქალიშვილს გულშიც კი არ გაუცლია ტახტზე დაქომა, მაგრამ დიდებულებმა აიძულესო. ასეთი გამართლება თამარს წამდელიად სჭირდებოდა. ჭერ ერთი — ქალი იყო, რაც მისი გამოყენების უჩვეულო ხასიათს აძლევდა. მეორეც, დემნა უფლისწულის მომხრეები, ალბათ, მასაც უშურპატორად თვლიდნენ. მას შემდეგ, რაც ქვეყნის დიდებულებმა თამარს თვითონ შესთავაზეს ტახტი, გიორგი III ქალიშვილს ეს ბრალდებები შიშობს. მანაც ტახტი დაიკავა და მმართველობას შეუდგა. მაგრამ უაღრესად ძნელი აღმოჩნდა მეფობა. შეტისშეტად რთული პირობებში გადაჭრა იყო საჭირო და თამარისა და რუსუდანი-საგან აუტყარებლობასა და გონებაშახველობას ითხოვდა. თუნდაც ყუთლუ-არსლანის დაუნის გამოსვლა რად ღირს? მეფე თამარს დაუპირისპირდა თავის მიწანში სავაოდ კარგად გარკვეული ფეოდალთა ჭკუდი, რომელიც, ჩანაფიქრის განხორციელებისათვის არც სამეფო ხელისუფლებასთან ბრძოლაზე იტყოდა უარს. საკმარისი იყო ერთი გაუთვალისწინებელი ნაბიჯი, რომ ქვეყანაში საოქალაქო ომის ცეცხლი დასთებულყო. მაგრამ სწორედ ის საბედისწერო შედეგია არ იქნა დაშვებული. თამარმა და რუსუდანი მოაწყვესნი მშვიდობიანად ჩააშოშინეს. ქვეყანა გადარჩა ზედმეტ სისხლისსაფრთხის მაგრამ, ახლა თამარის გათხოვების საკითხი წამოიჭრა.

როდესაც გიორგი III დემნა უფლისწული დასაქურტისა და დააბრმავა, ვერ გაითვალისწინა ერთი რამ, რაც მას აუცილებლად მხედველობაში უნდა მიედო. საქმე იმაში იყო, რომ დემნა ერთადერთი მამაკაცი იყო მაგისტრონთა კვარში და მისი დაღუპვა საყაღდო შედეგებს მოუტანდა ქვეყანას. მას ტახტის თავისი ქალიშვილისათვის გადაცემა გადაუწყვობა, მაგრამ ის ხომ ქალი იყო, გათხოვდებოდა და, უნებლიედ, საქართველოს ტახტზე ვიღაც გამთითელსაც მოსცემდა. მაშინდელი წყნის თანამხად, საქართველოს მეფის შვილები — ვაჟებიცა და ქალებიც, უცხო მეფეთა შვილებს უნდა შეუღლებიოდნენ.

წყაროებიდან ჩანს, რომ თამარის გათხოვების საქმე ერთობ საქპაროდ იყო მიწნეული. ისტორიკოსის სიტყვით, ქვეყნის ბედზე შურსწველი დიდებულები თამარს „უშვილობასა მოაკენებდეს, სახლისა მისისა უწყალობასა დერტყინავდეს, წინამძღვარსა სმათას ითხოვდეს“ (8, 120).

დიდებულთა მოთხოვნა მართებულად იყო. როგორც ჩანს, იმდროინდელ საქართველოში თამარის ტახტზე ასედა მაინც დროებით მოვლენად მიიჩნდით და შემკვიდრის გარეშს საქმის გამოსწორებად თვლიდნენ. ამიტომაც წუხდნენ შემკვიდრის თაობაზე. თუ ეს ასე არ გაიგვით მემბტაინის სიტყვების მნიშვნელობა

ჩვენთვის აუხსნელი გახდება. რაღა თამარის შვილს ენიებენ, როცა ის სრულიად ახალგაზრდაა და ტახტიც ეს-ესაა დაიკავა. თამარის ისტორიკოსი მართალია, რომ აღნიშნავს დიდებულები მხედრობისათვის ითხოვდნენ. დიდებულებში უმაღლესი სამხედრო პირები შედიოდნენ და, მათ კარგად იცოდნენ საქართველოს სარდლებთან შექმნილი რთული მდგომარეობის შესახებ. კაცი-მეფის არასებობის გამო, სარდლები ზედ-ფეხმკერული იყვნენ და მტერიც გაქტორდა. ამრგად, თამარისა და რუსუდანის წინაშე ისეთი საკითხები წამოიჭრა რომელთა დროზე გადაუჭრელობა არ შეიძლებოდა.

წყაროებიდან ჩანს, რომ თამარის საქმროს შერჩევის სადავებები მთლიანად რუსუდანის ხელში იყო შერჩეული პირის — ანდრია ბო. გოლიუბსკის ვაჟის იურიის უკრძალეთიდან საქართველოში მოსაყვანად შექმნილი დიდგაციის განმჯავრების დასტურაც მან დასცა. ისტორიკოსი გვაუწყებს: „და შემოწვების (დიდებულები) წინაშე რუსუდან დედოფლისა და განწმკვითა უკველათა წარავლინეს კაცი ვინმე რუსთა სამეფოდ“ (8, 119).

იური ბოგოლიუბსკი რომ თბილისში მოეყვანეს, დიდებულები კვლავ „შეკრბეს წინაშე დედოფლისა“ და მომავალ ქორწილზე დაიწყეს მსჯელობა. სამწუხაროდ, რუსუდანისა და სხვა ქართველი დიდებულების არჩევანი მცდარი გამოდგა. შესახედავად მშვიდველი რუსი უფლისწული აუტანელი ხასიათის კაცი აღმოჩნდა. მისი ნაკლის შესახებ თვითონ თამარი ალაპარაკდა და მასთან ვაჟრაც კატეგორიულად მოითხოვა. რუსუდანს დაშვებული შეცდომის გამოსწორების შესაძლებლობა მიეცა და მაშინვე გამოიყენა იგი. მემბტაინის სიტყვით „რუსუდან დედოფალმან და უკველთა მთავართა საწუალობლად განაძეს“ იური საქართველოდ (8, 121).

დიდებულებმა კვლავ დაიწყეს ლაპარაკი თამარის გათხოვების აუცილებლობაზე, „რამეთუ თამარს ზედვიდეს უშვილოდ და მართოსა მკვდრად სახლისა თვისისა“ (8, 121).

თამარის ხელის მთხოვნელთა შორის თანდათან გამოიჩინა პირი, რომელსაც, ალბათ, უველა კარგად იცნობდა, ვინც რუსუდან დედოფალთან დაახლოებული იყო. ეს გახლდათ მისი გაზრდილი სოსლანი, ავივე დავითი, ოხეთის მეფის შვილი. თავისთავად ცხადია, რომ თამარისა და დავითის შერულების ინციდენტი რუსუდანი იქნებოდა. სხვათა შორის, თვით თამარსაც არ უტოქმანია, როცა დავითოსოსლანზე გათხოვება დაუპირეს. ისტორიკოსის სიტყვით, ეს იმით იყო გამოწყვეული, რომ თამარი იცნობდა დავითს (8, 122).

წყაროებიდან ჩანს, რომ, ისევე როგორც პირველ შემთხვევაშიც, თამარის გათ-

ხოცების საქმეს რუსუდანი წარმართავდა. სწორედ მან აუწყა თამარს, რომ დიდებულენი შენს საქმროდ დავით სოსლანს იხოცუნენო. მანვე გატება თამარის მოკვნიებითი წინააღმდეგობა, რაც ქორწინებაზე საერთოდ თავის შეკავებაში მდგომარეობდა და საქმრო დიდებუნი მოიყვანა. იქვე შედგა ქორწილიც. ადგილი წარმოსადგინა რუსუდანის ბედნიერება! ჭვარს ორი მისი გაზრდილი ძვირდა, ერთი — უკვი მიფე, მეორე კი მისი მომავალი ნახევარი და ასევე მიფე, დავითი. იმ დიდებულთა ქორწილს ორგანიზება, რომლის ბრწყინვალემა საყურენების განმავლობაში არ დაავიწყდა ქართველ ხალხს, რუსუდანის დამსახურება იყო. შემთბინე ვეაუწყებს, რომ ქორწილზე „დედოფალი რუსუდან უცვლითა სიბრძნითა სავსე მოქმედებდა: აქათ ბავრაციონთა გუარაზეობითა აწუხებდა რაგთა სახლისათა, და ქუეფით ბუარასინისა და ერასისა სულტანთა გუარ სძლობითა გამეცნიერებულა, მუნებრავი სახიობითა და შეუბითა მოქმედებდაო“.

თამარისა და დავით სოსლანის შეუღლებისას რუსუდან დედოფალი უკვე 60 წილს მიღწეული ქალი იყო და ახლა, შეიძლო, საყუთი სიმშვილდეც ეფიქრა — რომელიმე მონასტრისათვის შეეფარებია თავი, როგორც ეს მან შედარებით გვიან გააკეთა. მაგრამ იგი წუნარი, დუნე ცხოვრებისათვის გაჩენილი არ იყო. მას საერო ცხოვრება ჭერ არ ეთმობოდა და ახალგაზრდული ვნებთა ტრიალებდა მის შუაგულში. მისი ბიოგრაფიიდან მოვიყვანოთ კიდევ ორიოდე ფაქტი: ცნობილია, რომ 1191 წელს თამარს პოლიტიკით უქმაროფილო ზოგაერთმა დიდებულმა განდევნილი იური ბოგოლიუბსკი საქართველოში დააბრუნეს და კვლავ ტახტე აყვანა დაუბრუნა. თამარისა და აჩანებულულების დაშორებას შორის სისხლს მდგრადი ბრძოლები დაიწყო. ბოლოს, აჩანებულულები დამარცხდნენ. ბრძოლაწავებულმა ლბთაქითელმა დიდებულებმა შენდობა იხოცეს და სიცოცხლის საგარატნიოდ თავიანთ ბანაკში დედოფალ რუსუდანისა და ზოგაერთი თამარის ერთგული დიდებულთა გამოცხადება მოითხოვეს. რუსუდანმა ახლაც წარმატებით შეასრულა თავისი მოვალეობა — მათ ბანაკში გამოცხადდა და აჩანებულთა მეთაურები თამარს მოუყვანა მის სასაფხულო რეზიდენციაში — ნაჭარაბეგში (8, 54).

მეორე ამბავი კი ასეთი იყო: დაახლოებით 1195 წელს, საქართველოს ორი საპატრიო სტუმარია ეწვია. ესენი იყვნენ: შარვანშიში აღსართანი და მისი სიძე ამირ-მირმანი — ძანანს აზერბაიჯანის ერთი ნაწილის მფლობელი. აღსართანი საქართველოს მეფის უმადნაფიცი იყო და ამირ-მირმანს საგანგებოდ ჩამოჰყვანა თბილისში. მას სურდა სიძის საქართველოს შეფასათვის წარდგენა და მისთვის დახმარების

აღმოჩენის თხოვნა. საქმე ამასი იყო, რომ აზერბაიჯანის ათაბაგმა თავისი ძმა ამირ-მირმანი სამფლობელოდან გაშორადე და აღსართ სიმამრთან შეხიზნულს აძლევდა მონაცემებს. ერთ-ერთ ბრძოლაში მან სიძე-სამამრი სასტიკად დაამარცხა. საქართველოს ტარკლებში შემოხული საპატრიო სტუმრების რაზმს თამარი და დავითი აგარის ქალაში შეეგებნენ. ამ საზიმიო ცერემონიაში მონაწილეობის მისადებად მათ „აწვეს და მოიწვეს დიდითა ზართთა და პათვითა დედოფალი რუსუდან“ (8, 54).

ამ დროს რუსუდანი 65 წელს გადაცილებული უნდა უყოფილიყო და მისი იქ ყოფნა მაინცდამაინც აუცილებელიც არ ჩანს, ნაგრამ მადლიერი შევლიბილები — თამარი და დავითი, ურარდებენ არ აკლებდნენ მას. გამოარცხული არ არის, რომ მამამადან სტუმრებთა შეხუდრისა და მოღამარაკებაში მის წარმომბით გამოყენებიათ რუსუდანის ის დიპლომატიური ნიჭი და უნარი რომლითაც, ერთხელ, უკვე ისარგებლა გიორგი III. საერთოდ, ცნობილია, რომ აღსართისა და ამირ-მირმანთან მოღამარაკებამ წარმატებით ჩაიარა და დიდი შედეგიც მოუტანა საქართველოს.

სად ამ რა პირობებში გაატარა თავისი ცხოვრების უკანასკნელი წლები რუსუდან დედოფალიმ? ამ კითხვაზე პასუხის გაყვმა ერთობ ძნელია. წუარობში ისეთ ბელჩისაჭად ცნობას ვერ ვპოულობთ, სასურველ საიდუმლოს რომ გავცოცხადებთ. მაგრამ თამარის ისტორიკოს ბასილი ეწოსმოდვარს, ერთგან ისეთი რამ აქვს ნათქვამი აშკარა ხდება, რომ რუსუდან დედოფალი მონაწეად აღკვეცილა. რუსუდანის დაქვრებებასა და საქართველოში მის დაბრუნებაზე ღამარაკისას ავტორი წუბს, რომ საშუალება არ აქვს ვრცლად ილამარაკოს მის სილამაზებასა და მანამდე მცხოვრებ დედოფლებთან შედარებით უპირატეობაზე. ბოლოს აყვადებთ: „ვიკადროთ რამე, რამეთუ ოთხმოციისა წელიწადისა დღეთამან შეიუღრა მტიციად ქალწულები, სიწმინდე და სიყვით დიდად სრული“, თი ვაკვადნიერდები და ინას მანც ვიტყვი, რომ ოთხმოცი წლისამ შეიუყარა ქალწულება და სიწმინდეო.

რა უნდა იგულისხმებოდეს გამოთქვამი რუსუდანმა ოთხმოცი წლის ასაკში ქალწულება შეიუყარაო? ვფიქრობთ აქ ჩვეულებრივ ქალწულობაზე — შეუღლებლობაზე არ არის ღამარაკე. ბასილიმ კარგად იცის, რომ რუსუდანის თავის დროზე გათხოვილი იყო და მის მიმართ ასეთი გამოთქმის ჭმარება სინამდვილიდ არ ჩათვლებოდა. როგორც ჩანს, იგი სულ სხვა ქალწულობას გულისხმობს. ცნობილია, რომ მონაზონთა ქალები ქრისტეს საძლივრებად ითვლებოდნენ. მონაზონთა უმეტესი ნაწილი ქალწული, ვაუთხოვარი ქალებიზაგან შედეგბოდა. ისე რომ, მონაზვნობა ქალწულო-

ბის სინონიმად შეიძლება ჩაითვალოს. აზგვარად, მოტიანი ამონაწერში ხასილი ეწოსმოძღვარი ოთხმოც წელს მიღწეული რუსუდანას მონაწენად აღკვეცაზე უნდა ლაპარაკობდეს. სწორედ ამიტომ თვლის იგი რუსუდანის ამ ნაბიჯს შესანიშნავად.

აშკარაა, როგორ ჰყვარებია რუსუდანს სიცოცხლე, როგორ გაძნელებია თავის შვილობილებთან — თამარსა და დავითთან განშორება. მაგრამ, დაახლოებით მე-18 ს. ათიან წლებში, როდესაც მას დახადებიდან ოთხმოცო წელი უნდა შესრულებოდა, აღარც დავითი აყო

ცოცხალი და, შესაძლოა, აღარც თამარი. ბოდა, მონაწენობაც მაშინ გადაუწყვეტია.

თუ უოველოვე შემთხვევაში ნათქვამს ვაქანულის წინებით ჩვენს თვალწინ წარმოდგება XII საუკუნის მეორე ნახევრისა და XIII საუკუნის დასაწყისის საქართველოს უმნიშვნელოვანესი მოღვაწის გრანდიოზული ფიგურა. მას იმდენი რამ აქვს გაკეთებული პოლიტიკური თუ კულტურული ცხოვრების ასპარეზზე, რომ თამამად შეგვიძლია ჩავთვალოთ თამარის ეპოქის საქართველოს ერთ-ერთ მესაქედ და შემოქმედად. ვფიქრობთ, მისი როლის გაუთვალისწინება ბევრს რამეს დააკლებს ჩვენი ისტორიის კვლევის საქმეს.

მითითებული ლიტერატურა

1. ლ. დავლიანიძე, მზითარ გოშის „ალბანეთის ქრონიკა“, წიგნში: ქართულ წყაროთმცოდნეობა, თბ., 1968 წ.
2. Археологическое путешествие по Гу-

- рии и Адчаре, Дж. Бакрадзе, СПб, 1878 г.
3. ქართლის ცხოვრება ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. II, თბ., 1959 წ.

რ. მ. რილკის, ბ. პასტირნაკისა და მ. ცვეტაევის მიმოწერიდან

მარინა ცვეტაევა რილკის.

სენ-გილსიურ-ვი, ქრისტეს ამალემა
13 მაისი, 1926

„...ერა გააკვირვებ დიდებული ნამოქმედა-
რიო...“!

ამიტომ წმინდა ადამიანურად და ძალზე
თავდაზმულურად: რილკე — ადამიანი. როგორც
კი დავეწერე, წავიბორძაყე. მე შეუვარს პოეტი,
არა ადამიანი. (როგორც კი წაიკითხე, წაიბორ-
ძაქე). ესთეტიურად ფერის ანუ უსულოდ,
უსიცოცხლოდ (ესთეტი ის არის, ვასაც სული
არ გააჩნია, აქვს მხოლოდ ხუთი, ხშირად ნაკ-
ლები მახვილი გრძნობა). განა უფლებს მაქვს,
აეიჩნის? როდესაც შეუვარს, არ შეშაძლია და
არ მსურს არჩევა (უნიადავო, კნინი უფლებსა)
შენ უკვე აბსოლუტი ხარ და ვიდრე არ ვიყო
ვიუვარვარ თუ არა, არჩევანის უფლება არა
მაქვს. რადგან დამოკიდებულება არა მაქვს
შენთან. (მე ხომ არ ვაცნობს)

არა, რაინერ, მე კლდექციონერი არა ვარ და
რილკე-პოეტისგან განუყოფლად შეუვარს
რილკე ადამიანი, რომელიც (რაც არ უნდა
სთქვა, — სულ ერთია) თვით პოეტსაც აღემა-
ტება. — რადგან ის პოეტს ატარებს (ცხენო-
სანი და ცხენი: მხე და რა).
რილკე-ადამიანი ვგულისხმობდი იმას,
ვინც ცხოვრობს, ვინც უუვარს, ვინც უკვე აშ-
დენ ვინმეს გუთუნის, და ვინც ალბათ დად-
ლილია აშდენი ადამიანისგან მოშდინარე სუ-

ვარულით. — მხოლოდ ადამიანური კავშირე-
ბი შექონდა მხედველობაში რილკე-ადამიანი
მე ვგულისხმობდი საუფლოს, სადაც ჩემთვის
აღვილი არ არის. ამიტომ ის ურახა პოეტზე
და ადამიანზე — სრული უარისტყმა, განდ-
გობა, რათა არ აფიქრო, რომ ვიჭრები შენს
ცხოვრებაში, შენს დროში, შენს დღეში (სა-
მეშაო და საზოგადოებრივ დღეში), ერთხელ
და საშუალოდ განაწილებულ-დაგენილ დღე-
ში. უარისტყმა, რათა შემდეგ გულისტყენა არ
განვიცადო: პირველი სახელი, პირველი თარი-
ღი, რომელსაც ესლები და რომელიც ზელს
გქრავს (სიფრთხილად — უარი).

ძვირფასო, მე ძალზე დამჭერე ვარ. თუცა
მეტყუე: ნუღარ მომწერ, ეს მე მფორაქტებს,
ჩემი თავი ჩემთვისვე მჭირდება — უველაფერს
გავიგებ და გავუჭლებ.

დიუნზე ვარ, დიუნის თხელ ბაღაში ვზი-
ვარ და აქედან ვწერ. ჩემი ვაფი (წლია და მ
თვის, ჩვენი თერთი გვარდიის საპატივსაცემოდ
გიორგი ჰქვია, ზოლის კი სჭერა, რომ სოცია-
ლისტია. ვჭერა ეს შენ?). — მაშასადამე ჩემი
ვაფი რაინდულად ამხედრებულა ჩემზე (თათქ-
მის თავზე მაზისი) და ფანქარს მართმევს. (პი-
რდაპირ რვეულში ვწერ). ისეთი ღანაზია, უვე-
ლა მოხუც ქალს (როგორ აცნაო! ნეტავ და-
განახა!) მხოლოდ ეს აღმოხდება ზოლმე:
«Mais c'est un petit Roi de Rome!»
ბონაპარტული Vendée უცნაურია? მეფე
დიდი ხანია დავიწყებიათ, „იმპერატორი“
კი ისევ გაისმის. ჩვენი სახლის პატრონებმა

დასასრული. იხ. „მნათობი“, № 6.

1 „დიუნოური ელუგიები“, IX ელუგია.

1 (ფრან.) „ეს ხომ რომის პატარა იმპერა-
ტორია!“

(მთვევებში და იმისმა ცოლმა, ზღაპრულმა წყვილმა, ერთად 150 წლის რომ არიან) ჭერ კიდევ ბევრი რამ იყავნ უყანასკნელი იმპერატორის შესახებ.

„ბავშვები მრავლობით რიცხვში“... იყო უსაყვარლესი, მედიმება. ბავშვები — ეს სიტყვა მართლაც ძალზე ივრცობა (ორი თუ ზვიდნი?) ორი, ძვირფასი, ორი: 12 წლის გოგონა და ერთი წლის ვაჟი. ორი პატარა გოლიათი. ბავშვების ვალაჰადანი. იშვიათი, ზრწინვალე ბავშვები. არიადნე რან სიმაღლდა? ო, თითქმის ჩემზე მაღალი (დაბალი არა ვარ) და ორჯერ ჩემზე სრული (არაფერს ვაწონი) აი, ჩემი ფოტო პასპორტის სურათი — უფრო ახალგაზრდა და ქერა ვარ. უყვებოთ ფოტოც მაქვს, სულ ცოტა ხნის წინ პარიზში გადაღებულნი, ფოტოგრაფ შუშკოვთან, რომელმაც შენი დიადი მეგობრბს კმნიღებში გადააღობევრს მიაშობდა მასზე. მომერჩიდა მეყოთბა, ჰქონდა თუ არა შენი სურათიც. (ზამ უკვე მიხვდა: შენს სურათს რომ ვთხოვ, — პირდაპირ და სრულიად მოურადებლად!)

...ბავშვობის შიში და სიცისტრე...?

ჭერ ისევ მახსოვს. ვინა ხარ? გერმანელი? ავსტრიელი? (აღრე ეს ერთი და იგივე იყო? ძალიან განათლებული არა ვარ — მხოლოდ ფრაგმენტულად). სად დაიბადე? როგორ მოხვდი პარიზში? ან „ცარების წრეში“? ეს ზომსასწავლია. შენ — რუსეთი — მე — მრავალი შეეთხვა!

შენი მიწერი ბედ-იღბალი უფრო მეტად მაღლეებს, ვიდრე შენი დანარჩენი გზები. რადგანაც ვიცო რა ძნელია — ეს ყველაფერი. დიდი ხანია, რაც ავად ხარ? როგორ ცხოვრობს მიწოტოში? დიდებულემა. დიადი, სერიოზული და ამადლებული. ოჯახი ჯუჯავს? ბავშვები? (არა მჭერა). კადეე დიდხანს დარჩები სანატორიუმში? მეგობრები თუ ჯუჯავს მანდე? გრანის ბულვარი, მ. მე გოგონი, უშის ახლოს.

— იქ მიპოვი. მოკლე თმა მაქვს (მის დღემში არ მიტარებია გრძელი თმა). და ბიჭს ვვა-

1 ელპალა — ზემიწერი საუფლო სკანდინავიურ მიოლოგიაში, სადაც ბინადრობენ დიდუშული მეომართა სულეში.

2 ივლუსხმება ოგიუსტ როდენი. რილემ მას მიუძღვნა „ახალი ლექსების“ მეორე ნაწილი: „ჩემს დიად მეგობარს ოგიუსტ როლსს!

3 სტრიქონი რილეს ლექსიდან, „ავტობორტები 1906 წელს“.

4 პანსიონის მისამართი, სადაც მ. ცეცხაშვითაიის დასთან ერთად ცხოვრობდა 1903-დან 4 წლამდე.

ვარ, ვარდების გვირგვინი რომ ჰქონდა ენდო. წუბელ შენ „დუნიორტ ელვაგებს“ კლიბულობდი. (დღისით ვერახდროს წყნერწვე კაბლე; ვას და წერას, დღიური ჭაფა მწეტქმ წერაწილქ) შემდე, რადგან ჩემი ორი ზეღის გარდა არა მახადია რა. ჩემი ქმარი მოხალისეა, მთელი თავისი ცხოვრება; ახალგაზრდაა, ჭერ 21 წლისაც არ არის (მე სექტემბერში გახვდები 21-ის), მტისმეტად თაფოუვარეა და ისედაც, კაცო ქალის სკეპტის ზომ ვერ გააყვებხს. ეს საზიზღარი დასანახია (და სწორედ — ქალისთვის). ახლა ჭერ ისევ პარიზშია, მაღე ჩამოვა. იუნიკერსკოე უჩილშიცე-ში მას ზუნრობით east-რალხში იუნიკერს-ს ეძახდნენ. ლამაზია: ტანჭელი სიღამზე აქვს. ჩემი ქალიშვილი მამას მავს, თუმცა ბედნეაობა, ვაჟი — უფრო მე; თუმცა ორთავეს დია ფერის თვალები აქვთ, ქერათხიანება არიან, моя раскраска. რა ვიხბრა შენს წიგნზე? ბოლო საფებურთა — ჩემი საწოლი ღრუბლად გადაიქვა.

უსაყვარლესი, უკვე ყველაფერი ვიცი — ჩემგან — შენსკენ — მაგრამ ჭერ ადრეა ბევრი რამისთვის. რადაცა შენში ჭერ კადეე უნდა შემეჩვიოს.

მარინა

რიშკა მარინა ცეცხაშვილს

ვალ-ამონტი, ლიონის მხარე, 17 მაისი, 1926

«Марина! Спасибо за мир...».

ო, ამის თქმა რომ შეეძლო შენს ქალიშვილს, მარინა, შენთვის, და თან მძიმე დროს (რომელ ბავშვს ეწვეოდა ჩემს ბავშვობაში, რომელ ბავშვს ავსტრიასა და ბოქმიაში შინაგანი თანშობის ასეთი მოვლევება, რომ ამაგვარად ელაპარკა)?... შეიძლება ჩემს ქალიშვილს მოსურვებოდა მსგავსი რამის თქმა, მის სიტყვებსა და გამოთქმებს მეტი სისწრაფე რომ ჰქონოდა. მაგრამ ის ერთადერთი ხანა, როცა მართლა მასთან ვიყავი, წინ უსწრებდა მის ყოველგვარ სიტყვიერებას: პირველ დაბადების დღემდე. შემდეგ კი დამეადა ის ყველაფერი, რაც სახლმა, ოჯახმა და სოციალურმა სამიჯყეღმა (ცოტა ჩემი სურვილის წინააღმდეგ) წარმოქმნა. მათ შორის: ქარწნებდა, თუმცა კანონის გზით არსოდენ დადევრულა, და (ორი წელი არც იყო გასული) მე ასეე ჩემს ზუნებრივ მარტო ყოფნას დავუბრუნდი. დაწყუო — პარიზი: 1902 წელს, ახლა კი ჩემი ქალიშვილი უკვე დიდი ხნის გათხოვილია, სადაცა საქსონიის რომელიღაც მამულში, სადაც არსადროს ვუფილვარ. და ჩე-

1 სტრიქონი მ. ცეცხაშვილს ლექსიდან „ფსიქიკა“, „ლექსები ქალიშვილს“:

მი პატარა შეილიწვილი — ქრისტინე — ვიზუდაც მხოლოდ მრავალი, პატარა-პატარა, წამერი ფოტოები მიქმნიან წარმოდგენას, ნიჭიბერს აქეთ მესამე წელში გადადგა... მაგრამ ეს სულ სხვა სიბრტყეა, დიდად განსხვავებული ამ სიბრტყეებთან, რაზედაც დგას მიუწოდის კოშკი. (ყოველად ხანწაუღებრივ გარემოებათა წყალობით, არა, თავად ხანწაუღლის წყალობით რომ მივაგენი); აქ სრულად მარტო ვცხოვრობ, თუ არ ჩავთვლი მეგობართა აწვიათ ვიწიკების, ვცხოვრობ ისე მარტო, როგორც ყოველთვის ვცხოვრობდი, და უფრო მეტადაც: ხშირად შემწარავად აწრდებოდა და ძღაერდებოდა ხოლმე ის, რასაც მარტო-ყოფნა ჰქვია, უციღურებს, უკანასკნელ ზღაპარს აწუდება ეს მარტობა. (აღრე ჩემი მარტო ყოფნა პარიზში, რისგანა თუ ვენეციასში, — სადაც დღესაც ვცხოვრობდი, — ესპანეთში, ტუნისში, ალჟირში, ეგვიპტეში, კატაგორიულ პროვანსში... მაინც თანამონაწილეობა, იყო და თანაზიარება, მაინც ჩართული ვუკავი ხაერთო ყოფნაში). მაგრამ მიუწოდის — ამ ქვეყნად ყველაფერზე უფრო მოსიზოვინა. და მხოლოდ შინაგანი წინსვლის უფლებას მაძლევს, მიზრძანებს ნახტომს, პირდაპირსა და შვეულ ნახტომს — თავად სამუშაოს განმშუღ სივრცეში, მთელს დედამეწას ცად ამაღლებს ჩემში... ან რას გივყები, საუბროლო, რისა ხელთა გაქვს „ელეგანტი“. შეენი ხელებით რისა ვიპყრა მავ თანამყოფნი გულის წინ, მათ რომ ეხლებო აძგერებულ.

ეს ლექსები არანაკლებ მარტობაში ადრიატიკის ზღვის ნაირიას, იმში განადგურებულ დონიოს ციხე-კოშკში დავიწუე (ტრისტის მახლობლად, 1912 წელს). მოგვიანებით ესპანეთსა და პარიზში ცალკეული სტრუქტურები იჩენდნენ ხოლმე თავს. ეს ყველაფერი აღბათ უკვე 1914 წელს გასრულებოდა, რომ არა მხოლოდის ის დიდი განხეთქილება, რომელმაც ერთიანად გამოგვდა გამოკვეთა წლები. თვითონაც არ ვიცოდი, რა გადავარჩინე სულის ამ დიდ ზამთარს, როდესაც ბოლოს (1919) შვეიცარიის შვეიცარე თავი, რომლის მიწაზეც ქართვიდ ცოცხლობდა ბუნებრიობა და უცოდველობა... და შევიტყვე ეს 1921 წელს, მიუწოდის, ამ ვატარებულ პირველსავე მარტოსულ წელწადს, როდესაც გაჩვეულ გარემოებათა შემოქმედებით ხანგრძლივად შეკავებულ-შეგულებულმა ბუნებამ ჩემი სულისა რამდენიმე კვირაში დაუტყრებლად სწრაფი ზრად დააწყეს და ქარ „ორფევისი“ (თვითიული ნაწილი სამ დღეში) და მერე „ელეგანტი“ თავისი წელიწადის სრულქმნილ დროში შედვარა: ძალით, მძლავრად, ისე რომ კინადაც წამლევსა და გამანადგურა ამ ვნებანი, უმძაფრესი ამოხეთქვით. თუმცა თან საოცრად ნაწოდ და კეთილმოგვარულად იხადებოდა, ეს რომ არა — ვერცერთ (წარმოადგინე) ვერცერთ ადრე წარმოქმნილ

სტრუქტურის ვერ შევიტანდი ამ ახლად გაჩენილ საუფლოში, რომლის ბუნებრივ საფუძვრსაც წარმოადგენდა იგი და ერთ-ერთი ხმას მის ხმათა შორის. და როდესაც შემოვიტყე უწიფეღელი და ახლანდელი, — აღმოჩნდა: ის წინანდელი თავის მოძველებული ნაპირებით ისე შინაგანად შეერთებოდა ახალსა და ვარჯიას, ისე ხელახლა გავარჯიერებულიყო თავადაც ამ ცხელ-ცხელ გრძნობებთან მეწობლობისა და უსასრულო ნათესაობის წყალობით, რომ არსად ჩანდა ნაკერი და ნაკრედილობისი წიმი და გამარჯვება, მარინა, გუგონარისი და ამისხათვის აუო საჭირო ეს მარტობა, მთელი თავისი მომავლიანებლობით. მაგრამ მერე, უკვე მიღწეულობა და შემდგარის შემდგმაც ვედალებოდი, ამ გამძაფრებული გამოწველობის უძწელებს პირობების შენარჩუნებას. არა ხიჯიუტისა თუ თავიკრძობის გამო, ან იმ მიზნით, რომ ღვათაბრივი წყალობისათვის სხვა რაიმეც დამეტყუო, არამედ მხოლოდ იმიტომ, რომ „სხვის“ შემოჭრა ჩემს საშუალოში, ამ „სხვისგან“ გამოზღიანარე ან მისთვის ცხოვრება მანსვე (ანდა „მანსვეს“ შემდეგ) თან მოიყოლებოდა კონფლიქტებსა და მთელ რაგ პრობლემებს, რისიც, წესით, უნდა მშინებოდა იმ ხანაში, როდესაც მეტისმეტად უველაფერი გავასრულე და მეტი ისმეტად ბოლოში დე: რათა, შემდეგ მთლიანად სხვა გეში აშედო.

აი, ამ ყველაფრის შედეგია (რადგან თავად მუშაობა, ჩენი დიდი, წამლევადი სამუშაო, შურს არასდროს ძიებო ხოლმე ჩენზე: მანსვეც კი, თავზე რომ გადაგიდის და წაგლიჯის, გასავათებულ-გამოფიქტულ ხომ არა ვატოვებს, არამედ, საზღაურით თავზარდაცემული). დაიბ, ამ ყველაფრის შედეგია, რომ შე, მექანიკურად, მეტისმეტად დიდხანს ავიტანე გამოქნულობის განსაკუთრებული პირობები ამ მეროიულ დაბლობში, ღვისა ქვეყნის მძვიანარეშობაში ეს ქვეშ — პირველად ჩემს ცხოვრებაში, და აი, ჩემი მარტო ყოფნა ვერაგულად შემოხრუნდა ჩემს წინააღმდეგ, სხეულის ნესტრით; ჩემი ჩემს-თავთან-ყოფნა ხეტვიოდ და სახიფათოდ მექვია და შენით აღმივსო იმ სხეულებრივ შეჭრებუბათა წყალობით, რომელნიც მხოლოდ იმას ახშობენ, რაც ჩემთვის მარადეამს ყველაზე უფრო პირველადი სიწუნარე იყო. ამის შედეგია ჩემი აქ, ვალდონტში ყოფნა, ამქერად უკვე მესამედ (პირველად 1924 და 25 წლებში ვუკავი მცირე ხნით). აქ კი სწორად მიუწოდის მომადლებული ყოფის საპირისპირო ცხოვრება შეწევება. საწინააღმდეგო თამაში, თავისი ყველა გამოვლენებით, ამიტომ ვყოფნობ და ვიკავებ თავს, რომ ისევე ჩემს კოშკში არ დაჯბრუნდე ჩემს არსებობა ჩამოკეცულ ყველა საფრთხიანად. რას ფიქრობენ ექიმები? ნერვის რადაც დაავადებას ვარაუდობენ, ნერვობა, რომელსაც

Grand Sympatique¹ ეწოდება, დაავადებას იმ დღად, ღამაში ნერვების-ხისა, რომელსაც ჩვენი მსხპოიარობა თუ არა, ჩვენი არსების თვალისმომჭრელი უვავილობა მაინც აქვს ნატვართი... ეს გახდათო უფრო სუბიექტური ვაძრე, კაცმა რომ თქვას, კონკრეტული, ორგანული შევირგებანა, სხეულებრივი შეუარძნობლობის დაჩაღვევა. იმ შეუარძნობლობას, საიდანაც ესოდენ თავისთავად გამომდინარეობს თანხმობა-კავშირი ჩვენს ნივთიერებათა ცვლასთან, ჩვენს ქიმიურ მონაწილეობასთან ჩვენში. სხეულის ეს უთანხმოება ჩემთან, კიდევ უფრო იმიტომ მიხვებს თავს, რომ მე, ჩემს ცხოვრებაში მომხდარი გარკვეული ცვალილებას შემდეგ (რაც ეთხვევა რუსეთში 1899 და 1900 წელს გატარებულ ხანას) მივეჩვიე ჩემს სხეულთან სრულ თანხმობაში ცხოვრებას, ექიმის ჩაურევლად, აღდევნა, რომ საკუთარ სხეულს ჩემივე სულის ხავედრად ვთვლიდი: ადვილ, დამუოლ, გამოხადებ ზავსვად, რომლის თანწაყვანაც შეიძლებოდა თვით უმაღლეს სულიერებაშიც. ზნაზად აღგვარად ზეაზიდული ეს სხეული თითქმის მხოლოდ თავაზიანობის გამო ინარჩუნებდა წონას და ხელუიცი იმიტომ არჩებოდა იბევ, რომ უხილავი არ შეეშინებინა. აი ასე შენაგანად იყო ეს ჩემი; მგობარია, ჩემი მტარებელი, ჩემი გულის საყრდენ-დაჭერა; ჩემი უველა სიხარული გამოარბებელი, (არკრთ მათგანს რომ არ ამდაბლებდა) უოველ მათგანს თავისებურად რომ მათვისებინებდა, მჩუქნიდა: ზუსტად ჩემი გრძობების ურთიერთ გადაკვეთის წერტილში. ის, როგორც ჩემივე კმნილება მდღამ შუად იყო, რომ მომხსარებოდა. ზოლო როგორც წინარქმნილება აღმამატებოდა კიდევ თავისი წარმომავლობის მთელი სიმუართა და დიდებულებით. გენიალური, საუკუნეთა შიერ აღზრდილი, დიადი — თავის არამეს ლად უცოდველობაში, გულის ამარუცხებელი თავისი წადილით: მეს ეს ერთგული და არჩენილიყო მისი უოველგვარი მერუეობისას, უოველ გარდამავად საფებურზე. უბრალო და ბრძენი. რადას არ უნდა ეუმაღლოდე მას! იგი ხომ ასეთ ძალას მმატებდა ნაყოფით, ქართო, ბაღაზზე სიარულით აღტაცებისას. მისი წუალობით ვენათესავეები იმ მკვრივსა და შეუღწვევლ არსს, სადაც არ შეიძლება შევიტრა, და იმ დენადაც, ჩემვან რომ მიედინება და აზოვედროს ვარსკვლავთსაცაა ნაზიარება, მისი მყოდნე, — თავისი სიმძიმის ძალით. ასე რომ: ნამდილი უხედურება განხეთქილება მისთან, უახლესი სატივიარი კი ეს გახდათ, რომ უვე ვურჩავდები ამ უხედურებას. და ექიმს ვერ გაუგია, თუ რა მაწუხებს ასე არსისეულად, ასე ცენტრალურად მთელ ამ სნებაში, უვე მთელ სხეულში რომ მოუპოვებია ფილიალები.

ეს უველადერი ჩემზე იქნა, საყვარლო მარინა, მამატეი და მამატეი ისტორიულად შედგენილი პირიქით მოვიტყვი და ბრძენი უხედურებენტ, რამაც არ უნდა გადაგაფქრებინოს ჩემთვის წრთლის მოწერა, როცა ჩემკენ „გამოფრენა“ მოგესურვება. შენი გერმანული არ „ბოძობილს“, ის წუდებ, ცეცმა, თვალში საცემად, მიმოდ, იმ აღამინის ნაბაქბივით, უსწორ-მასწორსა საფებურებთან კიბებზე ქვემოთ რომ ჩადის, და არ შეუძლია გამოწოშოს, როდის დაადგამს ფებს საფებურს, ახლა თუ მერე მოლოდინდება. რაკვარ ძალას ვლობ, პოტო, ამ ენაშიც აღასრული შენი განზრახვა, იყო ზუსტი და იყო შენ: შენი სცმა, საფებურებზე რომ მიხიანებას, შენი ტონი, შენი სიმსუბუქე, შენი დაურცხებული, ნაჩუქარი სიმძიმე.

მაგანა იყო, რომ თურმე გადაჭარბებულად შემიფასებია საკუთარი შესაძლებლობანი? და ეს იმიტომ, რომ გონჩაროვს ასე ათი წლის წინათ ქერ ისევ კეთილუბობი რუსულად, თითქმის ლექსიკონის გარეშე და რუსულ წერტილებსაც შედარებით ადვილად კეთილუბობ, და დროდადრო ზოგ მათგანს ისეთ სინათლზე ვებერ ხოლმე, სადაც უველა ეს ერთი ენაა და ეს შენი რუსული ლექსები ისედაც ახლოსა იმასთან, რომ იყოს უველა ენა! მაშასადამე, გადაჭარბებულად შევაფახე ჩემი უნარი... შენი წიგნები, თემცა, თავად მიმძღვები რთულ ადგილებში! — მაინც ძნელი აღმოჩნდა ჩემთვის, კარგა ხანა აღარაფერი წამითხავს თანმიმდევრულად, თითო-ორილა პატარა-პატარა ნაწარმოებებს თუ კეთილუბობ ზოლმე, აი, ბორისის რამდენიმე ლექსი რომ წაეკითხე (პარისში) ანთოლოგიაში. ნეტავ ისევე შემიძლოს შენი წაეკითხვა, მაინც, როგორც შენ კეთილუბობი მოუხედავად ამისა, ორი პატარა წიგნი მუდამ თან მიჰყვება. მაგადიდან საწოლისაკენ, და ბევრად აღმამატება უბრალოდ წასაკითხს.

ჩემი პასპორტის სურათი რომ არ გამოგვიწავნე, პაკივმოყვარეობას როდი შეუჩერებოვარ. უბრალოდ, ვაგვე, რომ იგი მაგნიუმის შემთხვევითი გაედვების შედეგია. ჩემი სურათი გვერდით მოვუდე შენსას: მოდი, წინანწარ ფოტოზე შეეჩვიე ამას, კარგი?

რაინერ

მალე მიუწოტში უნდა ჩავიდე ერთი დღით. აქიდან რამდენიმე შარშანდელ პატარა, ასე თუ ისე ვარკვის სურათს წამოვიდებ შენთვის. საერთოდ თავს ვარიდებ სურათის გადაღებას და ჩემს დახატვას. Шышонს ჩემთვის სურათი არ გადაღლია.

¹ თავის ორ წიგნში (რომლებიც რილქას გაუგზავნა) მ. ცეცტავეამ ჩაწერა განმარტებები, და ცალკეული სიტყვა-გამოთქმები გერმანულად თარგმნა.

1 (ფრანგ.) „დიდი სიმპათიური“.

— მალე გამოვიგზავნე შენი სხვა ფოტო-ბილი!

მარინა ცვეტაძის რიშკაძის

სენ-ტილ-სიურ-ვი,
3 ივნისი, 1926

ბევრი რამ, დიან — უველაფერი ჩვეულში ჩრება. შენ კი — მხოლოდ ჩემი სიტყვები ბორის პასტირნიკისადმი მიწერილი წერილიდან. „როდესაც ერთთავად გვეთხებოდით, რა გავკეთოთ ერთად, ცხოვრებაში-მეთქო, სულ მასსუბობდა, რიშკაძისთან წავიდეთო“ და შეეგუებნები ახლა: რიშკა დატვირთულია. მას არავინ, არაფერი სურავდა. მისგან მქონებლის სიყვავე მოპებრს, რომლის, ქონებაშიც უკვე შეე ვითვლები. შე არაფერი შეშინა მისეცე მას, მხოლოდ ვარსებე, შე მას არ ვჭირდები — და არც შენ. სიძლიერე, რომელიც მუდამ მიწიდავს, — ხელს მკრავს. რაღაცას მასში (არ ვიცი რა მქვია ამას) არ სურს, რომ ხელი კრან. არც შეიძლება.

ეს შეხვედრა გულის აფეთქებასავით განვიცადებ გული არა მარტო ფეფოს, ფეფოებზე კიდევ. მით უფრო, რომ ის სრულიად მართალია: რომ შე და შენ ჩვენს საუკეთესო წუთებში ერთი და იგივე ვართ.

ერთი წინადადება შენი წერილიდან: „და მართად იხილ, თუცა ოდესმე პირიქით მოვიქცევი და არას შეგატყობინებ, რამაც შენ არ უნდა ვადაგაფიქრებინოს ჩემთვის წერილის მოწერა“.

როგორც არ უნდა წავიკითხო, ეს სიტყვები სიმშვიდეს იხსოვრებ. სიმშვიდე შეგდება. (ზომ დიხებენ ცოტა?)

იცო, რას ნიშნავს ეს უველაფერი: სიმშვიდე, მოუსვენრობა, თხოვნა, შესრულება და ასე შემდეგ? მისმინე, უცხად დავიჭერე, რომ ზუსტად ვიცი:

ცხოვრებაშიდე ადამიანი არის მუდამ და უველაფერი. ცხოვრებაში არის რაღაც და ახლა (არის, აქვს, — სულ ერთია).

ჩემი სიყვარული შენდამი დღეებზე და წერალებზე, საათებზე და სტრუქტურებზე დაქუცმაცდა, აქედან — მოუსვენრობა (ამიტომ ითხოვდა სიმშვიდეს), წერილი დღეს, წერილი ხვალ! შენ ცხოვრობ. მე მინდა განახო. ვადარგვა მუდამიდან ახლაში. აქედან ტანჯვა, დღეთა თვლა, საათის აღარავითარი აჭრი აღარა აქვს, ის მხოლოდ საფებურია — წერილამდე. სხვაში ყოფნა ან სხვის ყოფა (ან სურვილი გყავდეს, საერთოდ — სურვილი, ერთი და იგივეა) ეს რომ შეგნიშნე, დაედუმდე.

ახლა უკვე გამიარა. სურვილს რაც შეეცება, სწრაფად გავარკვევი საქმე, რა მინდოდა შენგან? არაფერი. უმალ — შენი გულისთვის. ეგებ უბრალოდ შენთან მინდოდა. უწერილო-

ბა უკვე უშენობა ვახდა. თანდათან უფრო უარესი იქნება. უწერილობა უწინდესად. წერილი — უშენოდ, შენთან უწინდესად. შენის აღარყოფნა სიკვდილი!

ახეთი ვარ. ასეთია სიყვარული — დროში. უმადური და თვითგამანადგურებელი. სიყვარულს პატივს ვცემ, მაგრამ არ მივუარს. В великой нежности яхми (ჩემი სტრაქონი). ასე, რაინერ, გაიარა აღარ მინდა შენსგან. შენთან. აღარ მინდა, მინდოდეს.

შეიძლება — ერთხელ — ბორისთან ერთად (რომელმაც შორიდან — ერთი სტრაქონისადე არააფერი მიუწყებია — უველაფერი „იგარანო“. პოეტის სმენა!) — მაგრამ როდის — როგორ — არ ვიცი!

და — რომ სიმშვიდეში არ ჩამოხართვა — ტანჯვის გამო არ ვუღმობი, — არამედ ამ ტანჯვის სიმშინჯის გამო!

ახლა გაიარა. ახლა მოგწერ. მარინა

რიშკა მარინა ცვეტაძის

მიუზოტის კოსკი სიერ (ვალე), შვეიცარია
8 ივნისი, 1926 (სალამო).

თორმე ასე ისროლა ჩემმა ერთმა პატარა სიტყვამ, შენ რომ წინ აღიმართე, ეს დიდი ჩრდილი, სადაც ასე გაუგებრად დამეგარავე. მარინა ახლა კი გავიგე ფრაზა, რომელიც მოგწერე, იმ კაცისგან არ მოდიოდა, ვის შესახებაც ბორისს ატყობინებ. „...დატვირთულია?“ ოჰ, არა, თავისუფალი ვარ, მარინა; თავისუფალი და მზებუქი ოღონდ (შენც ხომ ამას გულისხმობ), ასე მოულოდნელად მამობობი (თუშუა არა უწინათგანმობი): ოღონდ ერთი ხანობა, აღბათ ფიზიკურიდან გამომდინარე — შიშით აღვსილი: რომ შეიძლება ვინმე (ან რაიმე) ძვირფასი ძალისხმევას რასმე ელოდეს ჩემგან და მე ვერ შევიძლო და იმის მიღმა უფერადე, რასაც ელიაი. ამასთან, ხშირად უძნელესი რამ ჭერ ისევე ადვილად გამომდის, გარბენის გარეშე, მაგრამ, უცრად, წერილის მიწერის აუცილებლობამ (თუნდაც შინაგანმა, თუნდაც სასიხარულომ) შეიძლება ისეთი თავზარი დამეცეს, როგორც წინ აღმართულმა ციკაბო კლდემა; დაუძლეველ-ვადაუღაბებმა.

ნეტავ ასე იქნება უველაფერი, როგორც შენ ხედავ? ალბათ. ო, ეს წინასწარულობა ჩვენში: საელყოია თუ საწივომ? ერთი დეკსი დავწერე შენთვის.1 ზვრებში ვიქცევი, თხილ გალავანთან (რომელმაც სამწუხაროდ ჭერ ბოლომდე არ მქონდა სითბო გაშვარა) და დეკსის ამოთქმა ხვლელებს აჩერებდა. ხედავ, უკან დავბრუნდი. მაგრამ ჩემს ძველ კოსკში ჭერ ხურთებმა და

1 „ელეგია მარინა ცვეტაძე-ეფროსს“.

სხვა ზედოსწევა უნდა წამოეწინა. არსადა სიწყნარე, სიციხეთა და ნეტოთა გადღწეოლი ეს ღვინის ქვეყანა, რომელსაც ამ დროს არასოდეს აქვდა ზოდზე მზე.

და რაკი გადავწვიტეთ „ადარ ვისურვით“, მცირე სათბო-შეღვათს ვიპასურობთ: აქ ჩემი პატარა ფტოებია. „მოუხედავად უკვლადგონისა“ მინც გამოვგზავნი შენ სხვა სურათსაც არ მინდა უკუვაქციო მისი შოლოდინის სიხარული.

რაინერ

მარინა ცეცხავეს რილკის

სენაილი, 14 ივნისი, 1926

მისმინე, რაინერ, თავიდანვე რომ იცოდე: მე ცუდი ვარ. ბორისი კარგია. და ჩემი სიცულის ვაშო ვდუმობ. მხოლოდ ფრანგებს ვწერდი მას შენს რუსობაზე, ჩემს გერმანელობაზე და ა. შ. და ერთბაშად მისი ჩვილი: „რისთვის ჩამომიშორე. მე ხომ ეს შენსავით მიყვარს“.

რა ვიგარძენი? სინაული? არა. არასდროს არაფერი. ვიღაც გრძნობად იქცეოდა, საქმედ იქცა. მე გადავწერე შენი ორივე პირველი წერილი და ბორისს გავუგზავნე. შეტი რა შემოდლო? ო, ცუდი ვარ, რაინერ, არა ვარ „თანამყოლდე“, თვით უფლის თანამყოლდეც კი ვერ ვიქნები.

მე ბევრი ვარ, ბევრი არსება, გესმის? შეიძლება, ურაცვალს არცერთმა ამ არსებათაგან არ უნდა იცოდეს მეორის შესახებ, ეს ზედის შემშლელია. როდესაც ჩემს ვაჟთან ვარ, ის, ვინც შენ წეროლებს გწერს და ვისაც უყვარხარ, — იქ არ უნდა იყოს. როდესაც შენთან ვარ — და ა. შ. გამოარცხულობა, ვამიჯნულობა და ერთადერთობა მე ჩემშიც კი არ მსურს, თანამყოლდე მუადეს. არამც თუ ჩემს გვერდით. ამიტომაც ვარ ცხოვრებაში — ცრუ (ანუ გაჩუმებული და როცა საღაპარაკოდ მიწვიან — ცრუ). თუცა სხვა ყოფიერებაში ადამიანთადად ვითვლები და ვარ კადეც დაწვეიერება არ შემიძლია.

და მოხდა ისე, რომ დავანაწილე (ეს იყო შენს წერილამდე ორი-სამი დღით ადრე) არა, რაინერ, ცრუ კი არა, მტისმეტად მარათლი ვარ. მე რომ უბრალე, ნებადართული სიტყვები: — „მიმოწერა“ — „მეგობრობა“ — დამუარაა შემოდან, ზომ უკვლადგონის კარგად იქნებოდა. მაგრამ მე ვიცი, რომ შენ არც „მიმოწერა“ გჭვია, არც „მეგობრობა“. ცხოვრებაში მუდამ ის მინდა ვიყო ადამიანთათვის, ვინც ტყვილს არ აუქნებს მათ, ამიტომ ვატყუებ ვეღას — ჩემს ვარდა.

მთელს ჩემს ცხოვრებას უაღბო მდგომარეობა გასდებს. „რადგან იქა ვარ მტუანი, სადაც

დადრეკილი ვარ“.1 მოტყუებული, რაინერ, არა მომტყუებელი.

მე რომ ვინმე უყნობ კაცს, მკლავებზე კისერზე შემოვაქვო, ბუნებრივი იქნება, თუ ამას მოყვები — არაბუნებრივი (ჩემთვისაც!) და თუ ამას ლექსად ვაქცევ, ზომ ბუნებრივია. ანე რომ ხანცვილი და ლექსი მამართლებენ. რაც მათ შორისაა — მადანაშაულებს. ეს შორისაა — სიცრუე, მე — არა. თუ მე სინამდვილეს (მკლავებს უყნობის კისერზე) მოყვები — ტყუილია, თუ გავჩუმდები — სიმართლე.

საიდუმლოს. შენახვის სინაგანი უფლებია. ეს არავის ეხება, თვით იმ კისერსაც კი არა, რომელსაც ჩემი მკლავები შემოეხვია. ჩემი საქმეა და წარმოიდგინე, რომ ქალი ვარ, გათხოვილი, ბავშვებიანი და ა. შ.

უარი ვთქვა? ო, ეს არც ისეთი ხასწარფოა, რომ ღირდეს. მტისმეტად ადვილად ვამბობ უარს. პირიქით, როდესაც რაღაც ენტის ვახრულებ, მიხარია, რომ კიდევ შემოძლია რაღაც ენტი. ჩემს ზედებს ისე იშვაათად სურთ.

ნეტავ ღრმად ჩამძიარა ჩემში და დღეებისა თუ წლების შემდეგ — ერთხელაც — შოლოლოდენლად — წულის თანამოვიით გადმომღვარა, სიღრმე სიმაღლედ რომ იქცევა, — გატანჯული, ნეტარცხებული. მაგრამ არ მომყოლა: იმას მივწერე, ამას ვაკოცე.

„ვიხაროდენ ვიღერ დროა, მალე დამთავრდება ყველაფერი“ — ასე ეუბნება ჩემი სული ჩემს ტუჩებს. და ზეს მოყვებევი თუ ადამიანს, ჩემთვის სულერთია. სულ ერთი.

ეს ერთი მხარეა. ახლა მეორე: ბორისმა მარტუა შენი თავი და მივიღე თუ არა, უკვე მსურს, მხოლოდ ჩემთვის მუადე. საწიზღრობა, საკაოდ. და მტყონეული საკაოდ — მისთვის. იმითმ ვავუგზავნე წერილები.

შენი სურათები, სუყარელი სურათები. იცი როგორ გამოიყურები დიდ ფტოზე? თითქოს ჩასაფრებული იდევი და უცხად დავიძიხეს. და მეორე ფტო, მომცრო, — დამშვიდობებია. კაცი, რომელიც მიგზავრება და ერთხელ კიდევ, ნაჩქარავად — ცხენები უკვე იცლიან — მოავლებს თვალს თავის ბაღს როგორც ნაწერი ავსებულ ფურცელს — ვიღერ წავიდოდეს. კი არ სწყდება ბაღს — ნელა ეხსნება, და ნელა, ნაზად უშვებს, მწეროდან ავდებს მთელ სანახს.2 (რაინერ, თან წამიყვანე!)

1. რილკეს ლექსის სტრიქონი (ცალიდან „ეამნი“).
2. პარაფრაზი რილკეს სტრიქონებისა ლექსიდან „შემოდგომა“. „მაგრამ არსებობს ერთადერთი, ვინც ყოველ ვარდნას განუზომლად ნაზად იწერს თავისი ზელით“.

ნათელი თვლები გაქვს, წყაღვით ანკარა — როგორც არიანას, და ღარი წარბებს ზო-რის (შევუღო) კი ჩემი გაქვს — ხაუშუბანზე გაშიწდა, ფიქრისა და მრისხანებისაგან მუდამ წარბებზე შემოხუნულს. (ჩაინერ, მიყვარხარ და შენთან მინდა) შენი ელვია, ჩაინერ, მთელი ჩემი ცხოვრება ჩემი თავის გაჩუქებაში ვიყავი, უველას ჩემით ვასაჩუქრებდი. ლექსებში პოეტებსაც. მაგრამ მეტიანებდა ბევრს ვაცემ-მდი მუდამ, ყოველთვის ვახშობდი შესაძლებელ პასუხს. პასუხი მაშინებდა. წინასწარ ვაუქმებდი გამოპასუხებას (გამოხმინებებს). ამიტომ პოეტები ლექსებს არ მიძღვნიდნენ (არც ცუდები) და მეღმობოდა მუდამ: ამ პოეტს უთმობდნენ ამის უფლებას, რომელიც ასე წლები შემდეგ მოვიდოდა.

და აი, ჩაინერ, შენი ლექსი, რილკეს ლექსი, პოეტის, პოეზიის — ლექსი. და ჩაინერ, — ჩემი სიმუჭე. შებრუნებული მდგომარეობა. ნამდვილი.

ო, მიყვარხარ, სხვა რა უნდა დავარქვა ამას. პირველი და საუკეთესო სიტყვა, და პირველი საუკეთესო და პირველი და საუკეთესო სიტყვა.

ჩაინერ, ვუშინ საღამოს გარეთ ვავედი, ხარების ჩამოხახუნებდა, რადგანაც წვიმა და მთელი ქარი — არა, — მთელი ჩრდილოეთი მოვიტყვი შელავებში. და ეს შენი იყავი. (ზედ სამხრეთი იქნება). შინ არ შემეცა, ზღურბლზე დარჩა. საბღში არ შემოსულა, მაგრამ მე წამიყვანა თან, ზღვაზე, ვიდრე ჩავთვლებდი.

„ჩვენ მარტოდენ ნიშანს ვიძლევით“¹ და ესიც შეყვარებულეზე. მათი ჩართულობა და გამორიცხულობა ყოფიერებიდან („მუდმივობის შუაგულიდან“)²...

და მთარის ხანგრძლივი წუნარი ბეტიალი. მ და მაინც ამ უველაფერს მხოლოდ ეს ჰქვია: მე შენ მიყვარხარ.

მარინა

საყვარელი ერთი სიტყვა მინდა გაჩუქო, ეგებ არ იცი „ვაგლახ“ — ტეშმარტი სიტყვაა, „ვაგლახ“, — კარგი სიტყვაა, „ვაგლახ“, კურთხეული სიტყვაა.

(წმინდა კუნიანდო, XIII საუკუნე).

სურათი ჭერ არა მაქვს, როგორც კი მივლდებ, გამოგვიწვი. მომწერე მუშოტის შესახებ — ხურობები უკვე წავიდნენ? მზე მოვიდა? ჩვენთან წუთითაც არ ანათებს მზე. მთელი მუის შენ გამოგვიწვიდი, შენს წილ სანახზე მოვაშვარებდი.

ო, ჩაინერ, რაიმე რომ დამეწერა შენზე, ერქმეოდა: მთაზე.

პირველივე ძაღლი, რომელსაც ამ წერილის წაიხიბის შემდეგ მოეფერებო, ტეფეტე და დაკვირდი, როგორი თვლები ვუძღვებო

რილკე მარინა ცეცხაძის

ამჟამად: სასტუმრო რაგაიცი, შევიცარი, 26 ივლისი, 1926

შენ, საოცარო მარინა, პირველი წერილიდან მოკიდებული უველა წერილში მაკვირვებს შენი ახეთი ზუსტი ძი-ეხა და მინება, ეგ ამოუწერავი ზნა აფისკენ, რასაც გულისხმობს, და შენი ვანურელი სიმა-რთლე (განა ეს იშვიათად არ გვხვდება ქალ-თან?) ეს არის სიმართლესი-ყოფნა უველაზე ღირებული, უზრუნველი აზრით. შენი სიმარ-თლე: არც საითცნებ, არც საიდანმე შენ მარ-თალი ხარ: წმინდად: სიმართლის მოსოხენ-ლების გარეშე, გამომდინარე მთლიანობიდან, სისრულიდან, და ამიტომაც უფლება გაქვს უსა-სრულეზე და როცა კი გწერ, მუდამ სურველი მაქვს, შენსავით მოგწერო, ჩემი თავი გამოვ-თქვა — შენს ენაზე, შენი დაუდევარი და ენო-დენ მგარობობაზე საშუალებებით. შენი უვე-ლა გამონათქვამი ვარსკვლავის ანარეკლს მაგო-ნებს, როცა ვარსკვლავი წყალში კრთის და ბე-ლი ეშლება წულით, წულის ცხოვრებით, მისი თხევადი დაზით: იზინება, იზარება და მაინც მიღებულია წულის მიერ, და შემდეგ უფრო ღრმად აძირება ნაკადში, თითქოს შეთვისებოდ-მინდობოდეს ამრეკლზე საშუაროს, უველი გა-ქრობის შემდეგ ისევ ჩნდება და თან სულ უფ-რო და უფრო ღრმად, მასში (შენ, დიდო ვარ-სკვლავო)

იცი ახალგაზრდა ტივ დე ბრანსი შენ დაბ-რუნების ამბავი? მაშინ დაბრუნდა, როდესაც ასტრონომიას ჭერ არ მისდევდა. უზარალო ლაიპცივის უნივერსიტეტიდან შენ ჩავდა არ-დადეგებზე, ერთ-ერთი ბიძის მამულში და იქ გამოირკვა, რომ ცას (ლაიპცივისა და იურის-პრუდენციის მოუხედავად!) თურმე უკვე ისე კარგად იცნობდა, (pence: il savait le ciel par coeur!)² რომ ერთი უზარალო აიხუდა ცაში თუ არა (უფრო დახვეწების მსუ-რველი ვიდრე რადაცის მიძიებელი სწერით) მაშინვე ახალი ვარსკვლავი იმოვა: სწორედ ეს აღუვა ვარსკვლავი ქნარის თანავარსკვლავედში. მისი პირველი აღმოჩენა ვარსკვლავეთში. და განა სწორედ ეს ვარსკვლავი არ არის

1 ტიხო ბრაე (1546-1601) — დანიელი ასტ-რონომი, 1572 წელს აღმოაჩინა ახალი ვარსკ-ვლავი.

2 (ფრან.) „წარმოიღვინე: ცა ზემიარდ იყო-და“.

1, 2, 3 — სტრიქონები რილკეს ელვებიდან (მარინა ცეცხაძე-ფერონს“).

(=visible de toutela provance et des terres mediterranees)1. ახლა მისტრალის2 სახელის დატყვევება რომ უპირებენ? (და განა უკვე ეს ამბავი: რომ ისევ შესაძლებელი გახდა პოეტის ატურაცნა მადლა, ვარსკვლავებშორის Tudiras à ta fille un jour, et l'arrêtant à Maillane: voici «Mistral») comme il est beau ce soir!)3.

არაა საქმარისი, რათა მივენდოთ ჩვენს დროებას? ბოლოს და ბოლოს ვასკდა ქალაქის ქუჩებს პოეტის სახელი: (აი, „ადიდება“)

მაგრამ შენ, მარია, თავისუფალი თვლით არ მხოვობის, ბორისმა აღმისართა ტრელებსკობი ჩემი ზეცის წინ... ჭერ სივრცეები გაღალატა მწერამ და შემდეგ, უცხად აღმოგანინა. შენ იდეტი წმინდად, ძლიერად, შუაგულ მინდორში, სადაც შენი პირველი წერილის სხივებმა ჩემთვის შეგარბა.

შენი უახლესი წერილი მ ივლისის შემდეგ ჩემთანაა: რამდენჯერ მინდოდა მეპასუხა მამგრამ ჩემი ცხოვრება ისე უცნაურად დამქმნდა ჩემში, რომ მშინად ადგილიდან ვერ ვძრავდი დედამიწის მიწოდულობის ძალა, ასე მგონია, ახლდ მშარტების ამყარების მასთან — ბავშვობის შემდეგ ხელის ასე უხაშველოდ დამომიხვეული აღარ მქონია. მაგრამ მაშინ საშუარო შემარ. თული იყო და მძიმედ აწევბოდა იმ არსებებს, ვინც თავად საიდადაც მომწუდარ ფრთას მგავდა, ბუმბულ-ბუმბულ რომ იძარცვებოდა და ილუარო — ახლა კი თვითონ მე ვარ ხამამზე, საშუარო კი თითქოს ძალია, ძილი ჩემს ირგვლივ გაჩვენალი და ზაფხული ისე დაბნეულია, თითქოს თავის საჯნებზე ვეღარ ფეჭრობდებს...

ზედაც, ისევ შორსა ვარ ჩემი კოშკიდან, აქ ვარ, რაკაცში, უძველესი და ერთადერთი მეგობრების3 სასახავად ჩამოსვლა, რომლებიც ავსტრიაში შევიძინე და დღემდე ვინარჩუნებ... (კიდევ რამდენ ხანს? რადგან მათი ასაკი დიდდ უსწრებს ჩემსას...) და მათთან ერთად ჩემთვის სრულიად მოულოდნელად ჩამოვიდა მათი რუსი მეგობარი ქალი, რუსი ადამიანი, ხომ წარმოგადგენია, რაკ ვარ ავღღმდებლისი უველანი უკვე წავიდნენ, მე კი ერთხანს კიდევ დავრჩები აქვამარინივით კამკამა, მშვენიერ საშუაარნალო წყაროთა გულისთვის, და შენ?

1 (ფრან.) „მთელი პროვანსიდან და ხველთაშუა ზღვის ქვეყნებიდან რომ მოსიანს“.

2 ფრედერიკ მისტრალი (1830-1914) — ფრანგი პოეტი პროვანსიდან, რომელიც პროვანსული ენისა და პოეზიის განახლებას ესწრაფვოდა. 1904 წელს დაქილდოვდა ნობელის პრემიით.

3 (ფრან.) თუკი როდესმე მიახში იქნები, შენს ქალიშვილს ეტყვი: აი, ეს არის „მისტრალი“, რა მშვენიერია ამ საღამოს“.

4 გულისხმობს ცოლ-ქმარს მარია და აღტქსანდრ ფონ თერნ უნდ ტაქსის-ებს.

[მინაწერი

Car mon pis et mon mieux sont les plus de'sertieux!

ეს სიტყვები შენ მაჩუქე. დღიურში ჩაწერე.

მარინე ცეცხაძის რიშკას

სენ-ვილ-სიურ-ვი, 2 აგვისტო, 1926

ჩაინერ, შენი წერილი ჩემი სახელობის დღეს მივიღე 17/30 ივლისს, რადგან ჩემი წმინდანი ქალიც შეავს, თუმცა ჩემის სახელის პირველ პატრონად ვთვლი თავს, ისევე როგორც შენ ვთვლი შენი სახელის პირველ პატრონად: წმინდანი, რომელსაც ჩაინერი ერქვა, ცხადია, სხვა სახელს ატარებდა. შენა ხარ ჩაინერი.

ჰო, ჩემი სახელობის დღეს — უმშვენიერესი ხატუქარა — შენი წერილი: სრულიად მოულოდნელად, როგორც ყოველთვის. შენ (ისევე როგორც ჩემს თავს) ვერასდროს შეგეჩვევი, ვერ შეეჩვევი გაკვირებას და ვერც ჩემს ფიქრებს შენზე. შენა ხარ, ვინც მე ამაღამ დამეხსიანებდა (დამეხსიანებდა თუ დავეხსიანებ?) მე — უცნობი ქალი უცხო სიზმარში. მე შენ არასდროს გელოდები, მე შენ გცნობ მუდამ. ვინმეს ერთად რომ დავეხსიანოთ — ჩვენ ერთმანეთს მაშინ შევხვდებით.

ჩაინერი, მე მინდა შენთან ჩამოსვლა ჩემი ახალი მე-ს გულისთვის, იმის გულისთვის, ვინც მხოლოდ შენთან, შენში შეიძლება წარმოიშვას და შეიდეგ, ჩაინერი („ჩაინერი“ — წერილის ლატმოტივი) — ნუ გამიბრალები, მე ხომ მე ვარ, — ძილი მსურს შენთან — მინდა ჩავძინო და ვიძინო. დიდებული ხალხური სიტყვა, რა ღრმა, რა მართალი, რა არაორაზროვანი, როგორ ზუსტად ის, რასაც ამბობს. უბრალოდ — დავაინო და სხვა არაფერი. არა, ესეც: თავი მინდა ჩაერგო შენს მარცხენა მხარში, ზედა მარჯვენა მხარში მოვჭვიო — და სხვა არაფერი. არა, ესეც: და უღრმეს ძილამდე ვიყოდე, რომ ეს შენ ხარ. და ესეც: ვერძნობდე, როგორ გიძებრს გული და — გულს ვაკოცო.

ზოგჯერ ვფიქრობ: უნდა ვეპარებო იმ შემთხვევით, რომ ჭერ კიდევ (მაინც!) სრული ვარ. მალე ძაღბი აღარ მექნება და თან — მონანიებასავით ფეჭრს (რა არის მონანიება? საკუთარი სიზნელით ტრახახი. ვის შუფლია საკუთარ ტყვილებზე ღაპარაკი, ისე რომ არ აღფრთოვანდეს, ზედნიერა არ იყოს?) მახსახდაში, მონანიებასავით არ უნდა გაიხას: სხეულებს სწყმინდებთ ჩემთან. რადგან ვგრძობენ და არ მიჭერებენ (არ უჭერებენ ჩემსას), თუმცა ისე ვიქცევი, როგორც უველა. მტების-

1 (ფრან.) „ჩემი საუკეთესო და უარესი ადგილები ყველაზე უყარვილი ადგილებია“.

ტად უანგაროდ, თვისობრივებთანონის გარეშე, ალბათ, შეტისმეტად... კეთილგანწყობილი ვარ, შეტისმეტად — მიმდობი. შეტისმეტად შეტისმეტად მიმდობნა... არიან უცხოვლები (ველურებმა) რომლებმაც არავითარი წესი და კანონი არ იცინა აქაურები უნდო ზღობა. ეს უველურებმა არ ცუთიანს სიყვარულს. სიყვარული მხოლოდ საყუთარ თავს უშენს და გრძობს, ძალიან პუნქტუალურად და დროულად, ამის მიხედვად არ შეშინდება. და — დიდი თანალობა, ვინ იცის საიდან, უსახურლო სიყვითე — დატუალი.

სულ უფრო და უფრო ასაკიანი მგონია თავი. ძალზე სერიოზულია — ბავშვების თამაში, მე — არასაკმარისად სერიოზული ვხდები. პირი უოველთვის საშუარის მაგონება: ზეუცის თაღს, ზღვაშეს, ზეობას, სხეულს უოველთვის სულის ენაზე ვთარგმნიდი (სხეულისგან ვძარცვადე): „ფიზიკურ“ სიყვარულს — რათა მისი სიყვარული შეშინებოდა — ისე განვადებდი, რომ უცხად აღარაფერი რჩებოდა მისგან. მასში ვღრმავდებოდი, ვღრმავდები, ზღვაშიდ ვაქცევდი. მასში ვიჭრებოდი, მას განვდევნიდი, აღარაფერი რჩებოდა მისგან, ვრჩებოდი მხოლოდ მე: სული (ანუ მკვია შე, აქედან გავირევა: სახელობის დღე)

სიყვარულს სძულს პოეტი. სიყვარულს არ სურს განდიდონ („თავად საკმაოდ დიდებულა“), თავის თავს ზომ ახსილუტურად, ერთადერთ ახსილუტად თვლის. სიყვარული ჩვენ არ გვენდობა. თავის სიღრმეში მან იცის, რომ ის არ არის დიდებული (ამიტომ ასეთი მზრძანებლურაი) მან იცის, რომ შთელი დიდებულება — სულია, და სადაც სული იწეება, მთავრდება სხეული. ეკვიანობა, რაინერ, უწმიდესი ეკვიანობა: სულას ანუვლის მშობრი. ოპ, მე უოველთვის ეკვიანობ სხეულზე: ანუ უშ. დერო?! ფრანჩესკასა და პაოლოს პატარა ეპიზოდი... — საწყალი დანტე! ვიღას ახსოვს დანტე და ბეტარიჩე? მე ეკვიანობ ადამიანურ კომედიანზე. სული არასოდეს უყვარს ისე, როგორც სხეული, დიდი-დიდი ბოტბა შეასხან. ათასი-სულით უყვარს სხეული. ვინ წარჩეუმიდა თავი თუნდაც ერთი სულიის გულისხათვის და რომ ვინმეს უნდოდეს კიდევ, შეუძლებელია: სული გიყვარდეს წარწემებამდე. უცვი ნიშნავს ანუვლოზობას. მოტუებუდე ვართ ჭოქობეთურად: („trop pure-provoque un vent délain“).

რისთვის გეუზნები ამ უოველივებს. ალბათ იბიტომ, რომ შეუნიდა — საერთოდ-ვენებაანად არ ჩამთვლო. (ვენება — სხეულის ნება) „მე შენ მიყვარხარ და ძლიე მსურს შენთან“. სიტყვათ სამყარო, ამდაგვარი, მეგობრობას არ

ებატებმა? მაგრამ მე ამას სულ სხვა ნიით ვაზნობ, თითქმის ძილში წასულში, ვაზნობ. ქილში ჩამკვიდრებული. მე სხეულისგან განიანებ, ვიდრე ვენბა. შენ რომ მე შენთან წაწიყვარო, შენსავე თავს მიიყვან შენთან, les plus déserts lieux! უველაფერმა, რასაც არასოდეს სძინავს, შენს მკლავებში უნდა ვაზნობინოს. სულამდე — (ველაშიდე) — ასეთი იქნებოდა კოცნი. (ზანძარი არა: ზანძარი უბ. ღრმია).

Ja ne plaid pas ma cause, du plus absolu des baisers!

მოდამ მოგწაურობ, არსად ცხოვრობ, და რუსებსაც ხედები, რუსებს, რომლებიც არა ვარ მე. მისწინე და იყოდე: რაინერის ქვეყანაში მარტო მე უნდა წაწოვადგინო რუსეთი.

რაინერ, რა ზარ ზოლოსდაბოლოს! გერმანელი არა, თუმცა — შთელი გერმანია ზარ! ზოქმეიელი არა, თუმცა ზოქმეიაში დაიბადე იმ ქვეყანაში, რომელიც ჭერ არ იყო, — ეს სწორია! არცა ავსტრიელი — რადგან ავსტრია იყო, შენ კი ხდებო, იქმნიე. განა ეს დიდებული არ არის? შენ — უქვევნი! „Le grand poete tchéco-slovaque“ — როგორც ეს პარიზულ ეურსნალში იწერა. რაინერ, ზილოს სლოვაკი გამოდინარ? შეციუნება.

რაინერ, დამდება, მიყვარხარ. პატარებელი კვიის. პატარებლები მგლები არიან, მგლები — კი უყვე რუსეთია. პატარებელი კი არა — შთელი რუსეთი მოგვივას. რაინერ, არ გაშიბ. რაზედე. თუმცა, გინდაც გაშიბრაზედე, ამაღამ შენთან ერთად დავიძინებ. ზნარი წუვედაღში, რადგანაც ვარსკვლავები არიან, ვხურავ: ფანჯარას (ფანჯარაზე ვიჭკობ ზოლში, როდენაც შენზე და ჩემზე ვფიჭობ, არა საწოლზე). თვალები ფართოდ მაქვს გაშლილი, რადგან ვართ უფრო დიდი უკუნეთია ვიდრე შენით. საწოლი ზომაღლია, ჩვენ მივმგზავრებთ.

...Mais un jour on ne le vit plus.
Le petit navire sans voiler.
Lassé des océans maudits,
Voquant au pays des étoiles -
Avait gagné le paradis!

(ლოზანური საბავშვო სიმღერა)

ნუ შიბასხებ — მაკოცა

- 1 „ვეელაზე უკაცრიელი ადგილი“.
- 2 (ფრან.) „მე ჩემს საქმეს არ ვიცავ. მე ვიცავ სრულყოფილ კოცნას“.
- 3 (ფრან.) „ჩემოსლოვაკიის დიდი პოეტი“.
- 4 პატარა, უაფრო გემი.

წყველმა ოკენამ რომ დაღალა — გატურა ვარსკვლავების ქვეყანა და მიადგია სამოთხეს (ფრანგული ზალბუ-რი სიმღერა).

1. (ფრან.) „ზედმეტად წმინდა იწვევს ზიზლის ქარს“ — თვისუფალი ციტატა რიქაძის ფრანგული ლექსიდან.

[შინაწერი]

სიმატლის შესახებ (სიმატლეთში ყოფნა) „ზუნდუკ არახუნებრია“ (გოეთე), ეს იგულისხმება? (ზუნდუკა — სიმატლეთ — უფლებსა) deserts lieux ზორისმა მარტუა, შე შენ გარქნი.

მარინა ბ. ცხატაიას რილქას

სენ-გილი, 14 აგვისტო 1926

ჭვირვალს შეგობარო!

მიიღე ჩემი ბოლო წერილი? გვეთხება, რადგან უკვე დაძრულ მატარებელში ჩავაგდეს საფოსტო ყუთი რაღაც საშინლად გამოიყურებოდა: სამი თოისი ხისქე მტვრი და უზარმაზარი, ციხის ბოქლოში ედო. ჩავაგდე და შერედა შევამჩნიე, ხელმა დამასწრო, — აღმათ წერა იქ დარჩება განკითხვის დღემდე. დაახლოებით ათი დღის წინ. შინაარსი? წერილი თვითონ უკვე შინაარსია, მაშასადამე შინაარსი არა აქვს, თუმცა მეტი სიზუსტისათვის: რაღაც ძალიან შესახებ, შენი და ჩემი ძილის შესახებ.

- საწოლი — რათა { საგნები ვიწინათარქმოს ხასწაულები ვიხლოთ.
- მაგიდა — რათა { ისინი განვახორციელოთ ისინი შევექმნათ.

საწოლი: ზურგი. მაგიდა. იდაყვი. ადამიანი საწოლი და მაგიდა, მაშასადამე არ სჭირდება მათი ქონა.

(ის წერილი სხვაგვარად გდერდა, და მატარებელი, რომელსაც ის... მიაქვს და მარხავს... — სხვაგვარად კი და სტენდა სულ სხვაგვარად, ვიდრე სამგზავრო მატარებლის სტენდა; კიდევ რომ მოკერა უფრო, მაშინვე მივხვდები, წერილი შეგ არის თუ არა).

საუყარელო ჩაინერ, ბორისი აღარ მწერს. ბოლო წერილში მწერდა: უვლადგრა, რაც ჩემი ნებისყოფა არ არის, შენია და ჰქვია: შენი. ნებისყოფა ჰქვია მის ცოლსა და ვაჟს, რომლებიც ახლა უცხოეთში არიან. აოდესაც მისი ამ მეორე უცხოეთის შესახებ შევიტყვი, მივწერე: რაი წერილი უცხოეთიდან — შეტის-მეტია! რაი უცხოეთი არ არსებობს. უცხოეთი და სამშობლო — კი. შე ვარ უცხოეთი. ვარ და არავის ვაუფრო.

მისწეროს ახლა ცოლმა ქმარს და ქმარმა — ცოლს მასთან იწვეს და შე წერილები მწეროს — კი! მაგრამ მასაც წერილები სწეროს და

1 ბორის პასტერნაკის მეუღლე და ვაჟი-ვილი 1926 წლის ივლის-სექტემბერში ეწვივნენ ბ. პასტერნაკის მშობლებსა და დებს გერმანიაში.

შეც? რაი კონცერტი, რაი მასმართი, (ერთი საფრანგეთი!) — ხელნაწრით დაელობებოდნენ... მისი ძმობა — კი, იმ ქალის დროს არა.

ასეთი ვარ, შე. ჩაინერ, ყოველი ადამიანური ურთიერთობა — ჩემთვის კუნძულია და შედამ ჩაძირული. თავით, კანით და თმით.

ადამიანში შე მეუფენის შუბლი და მკერდის რაღაც ნაწილი, გულს ავტოლად ვმოხმ. მკერდს — არა. შე მჭირდება თაღი — რვეის. თვის. გულს კი ურუდ რექს.

ჩაინერ, გამოვიგზავნე დია ბარათი, მხოლოდ რაი სიტყვით: მატარებლის წერილი მიიღე თუ არა. მერე ვრცელ წერაღს მოგწერ.

ჩაინერ, ამ წამთარს ერთმანეთს უნდა შევხედოთ, სადმე ურჩავულ საუბარში, სულ მთლად ახლოს შევყარისთან, სადმე, სადაც არახდაროს არ უფილხარ (შესაძლებელია ასეთი „არახდაროს“ ვეჭვობ) რომელიმე მატარაქალაქში, ჩაინერ, რამდენი ხნითაც შენ მოისურვებ. ასე უზრალოდ იმითამ გწერ, რომ ვიცო, არა თუ ძალზე გვეყარები, ძალზე გაგებარადები კიდევ! სიხარული — ვადამდებია, შენთვისაც კი!

ან შემოდგომით, ჩაინერ ან ვაუფილხარ. თქვი ჰო, რა, რომ დღეიდან დიდი სიხარული მქონდეს, რაღაც — იქეთკენ — ვახხედო. რადგანაც ძალზე გვიანია და ძალზე დაღლილი ვარ, გეპვიე.

მარინა.

რილქამ მარინა ცხატაიას

პოტელი-რაგანცი, რაგანცი, შვეიცარია, 19 აგვისტო, 1926.

მატარებელი, მარინა ის მატარებელი (შენი წინა წერილიდან), რომელშიც მერე ეჭვი აღვიძრა, სულმოუთქმელად მოქანდა ჩემთან. ის გულისგახმეოქი საფოსტო ყუთი ბებერი იყო, აქლემივითი და ნიანგვივითი, სინორიდანვე სიბერით რომ არიან დაუტლან: საიმედო ხარისხის სიბერით. — ჰო და ჰო და ჰო, მარინა, უვლა ჰო, რაზედაც გსურს და იმაზეც, რაც ხარ, უზარმაზარი, ერთიანი ჰო, როგორც ჰო თვით სიცოცხლის მიმართ... მაგრამ მასში ხომ ათი ათაბი არაც იგულისხმება, — ვაუთვალისწინებელი არა.

თუ შე ნაკლებად ვარ დარწმუნებული, რომ ეს მოგვეწვება: რაი ფენა, რაი მკერდ-ნაწი

1 ბორის პასტერნაკმა მისწერა მ. ცხატაიას, რომ მისი მეუღლე პაროზივი აპირებდა ჩასვლას.
2 საუბა — პროვინცია სამხრეთ-აღმოსავლეთ საფრანგეთში, ალპებთან.

მარტინ ცეცავეას რილკის

სენილი, 2 აპრილი 1926

შრე, ორი ნახევარი ვიყო ერთი ბუდისა (როგორ გახიზნა რეზოდა, კიდევ რომ მახსოვდეს, რა ჰქვია ბუდეს რუსულად... — დაჰაიწყდა) ძილის ბუდისა, სადაც დიდი ფრანველი, სულიშ მტაცებელ-ფრანველი (არ შეიკუმუზნო) ეშვება... თუ შე (შენზე) ნაქლებად ჰქერა... (?) იგებ ეს ამ უცნაურად მოწებებულ სიმძიმის ბრალსა, ახლა რომ ვუძღებ და ხშირად გადუღლახვი მგონია, რის გამოც ჩემთან მოსვლის მსურველ საგნებს კი აღარ ველი, არამედ განსაკუთრებულ, დახმარებას და შემწეობას მოველი მათგან). ...ნაქლებ როდეს მწუროსა არა, პირველად ახლა მსურს ნაშედილად, ერთხელ ისე დავისვენო, რომ ჩემი არსება ამოვხაო სიღრმეთა სიღრმეიდან, ჰათა ვიდან. მაგრამ ამავე დროს შენ იმ დღეთა წინაშე, განმეორებად დღეთა წინაშე, უცვარ შემთხვევათა წინაშე, რომელთაც არაფერი უწყინ და შეუხმენდნი არიან.

...ნაშთარმდე არა...

„თუ ვინდა, ნუ შიპასუბებ...“ — ასე ამთავრებ ვერ შევძლებდი, ალბათ. რადგან ვინ იცის, მარინა, ვანა ჩემი პასუხი წინ არ უხრებდა შენს კიბვას? მაშინ, ვალ-მონტში, უკვე ვეძებდი მას რუკებზე *cette petite ville en Savoye* და აი, შენ ამბობ მას! ამოგლეჯე დროიდან; გადაადგილე, თითქმის უკვე იყო: — ასე ვფიქრობდი, როდესაც კუიბულობდი და აი, შენც დაწერე, წერილის მარჯვენა კიდეში: „წარსული ჭბრ ისევ წინ არის...“ (მაკიური სტრაქონია, მაგრამ ძრწოლისმოწყვრელი კავშირიდან ამოზრდილი).

და დაივიწყე, საუვარელო კიბვაც და პასუხიც, ბრმა დაივიწყე, შეფარე (რაც არ უნდა მოიტანოს) სიხარულის ძალას და საფარს, სიხარულისა, რომელიც მოგაქვს, რომელიც მჭირდება, რომელიც ალბათ მომაქვს, მას შემდეგ, რაც შენ დაიწყე მისი მოტანა.

ბორისის დუმილი მფიქრებს და მადარდასებს, საბოლოოდ ხომ მაინც ჩემს შემოსვლამ ჩახტვა შენსკენ მომდინარე მისი გულის დიდი ნაკადი? თუმცა მაშინვე გაიფიქრა, რასაც ამბობ „ორ უტხოთზე“ (ერთმანეთს რომ გამოიციხავენ) მაინც შეტისშეტად ჰეაკრი, თითქმის დაუნდობელი ხარ მის მიმართ (და ჰეაკრი ჩემს მიმართაც, როდესაც გუფრს, რუსეთი ჩემთვის აღარსად და აღარსდღეს არსებობდეს შენს გარდა). ვუშებრდები უოველგვარ კატეგორიულ გამოიციხვას (იგი სიუვარულის ფიქვებიდან კი ამოიჭრება, მაგრამ ზედება და უველაფერს ახვეებს...) მცნობ ასეთს? ახეთსა?

რაინერ

რაინერ, თქვი პო უველაფერზე, რაც შე მსურს — ცუდი არაფერი მოხდება მაგათ. რაინერ, როდესაც გეუბნები შე შენი რუსეთი ვარ-შეთი, მხოლოდ იმას გეუბნები (კიდევ ერთხელ) რომ მიუვარხარ, სიუვარულს ხომ განმონაკიხება, განსაკუთრებულობანი, გამოიციხვანი აკოცლებენ. სიუვარული სიტყვებით ცოცხლობ და საქმეებსი კვდება ძალზე ჰქვიანური კი იქნებოდა — მართლა მომენდომებინა შენს გარშემო რუსეთად ყოფნა. მტყუვლები სტალია მხოლოდ, სიუვარულის სტალია. რაინერ, შე სხვა სახელი მქვია: უველაფერი, რაც შენ ხარ, რაც შენ არის. (ყოფნა არის იყო განცდილი).

გქერა, რომ სავუა ჰქერა? პო, შენსავით. ჰქერა. როგორც სასუფეფლისა: ერთხელაც... ოდესმე... (როგორ? როდის?) რა ცხოვრება ვნახე? მთელი ჩემი ახალგაზრდობა (1917 წლიდან) — შეგი სამუშაო. მოსკოვი? პრადა? პარიზი? აქ, სენილი-აქ! სულ ერთი იყო: მღელა ქურთა, ცოცხი, ფული (არცერთი კაპიკი) დრო — არასდროს. არცერთი შენი ნაცნობ. მგეგობარი ქალი არ ცხოვრობს ასე, ვერ იცხოვრებდა.

„აღარ დავგვი“ — ასე ჰქვია ჩემს სასუფეველს. საქმოდ უხარალოა, არა? პო, რადგან ჩემი ხაქაია საქმოდ სახარალო (რაინერ, გერმანულად რომ შექერა: წმენდა — განსაწმენდელი აქ — წმენდა, აქ — ვანწმენდა, ვიდრე ზოლიანად აგწმენდა-ავგვეციან აქაობიდან და განსაწმენდელში შეგვეციან. ასე ვწერ შე, — სიტყვიდან — საგნიცენ, სიტყვებს ვთარგმნი. ასე წერ შენ, ასე მგონია, ასე რომ, ძვირფასო, ნუ გეშინია და უოველთვის თქვი:

დობს { უოველ მომეცი { —ზე, მათხოვრის ნუ-
პო { ჩემია { გეშია. უოველი

მათხოვრის ნუგეშა, უოველი და უშედეგო. ჩემი მავედრებელი ზელი უშედეგად ძირს დაეშვება და წვალობა — ქვიშა-ტო. რა მინდა შენგან რაც მინდა მთელი პო-ეზიისა და ყოველი სტრაქონისგან. სიხარული:

უოველი { წუთის. ამაზე შორს სიხარული
ამ {

ამაზე შორს სიხარული აღარ მიდის. არასდროს ზედება, ოფერფლება — მუდამ. მხოლოდ სიტყვა მსურს, რომელიც ჩემთვის საგანია. საქმი? შედეგია?

გცნობ რაინერ, ისევე როგორც საკუთარ თავს ვცნობ. რაც უფრო შორს ვარ ჩემი თავიდან — მით უფრო წინ მივწყე ჩემში. შე ჩემში არ ვცხოვრობ, ჩემს გარეთა ვარ. შე არა ვარ ჩემს საგებზე, და ვინც მკონის —

1 „საუელს ამ პატარა ქალაქს“.

მე ვერა მხედობა. სავერა (დაფიქრება): მატარებელი. ბილითი. სასტუმრო. (მადლობა ღმერთს, ვინა არ იყო!) და... ჩემი ზეზღა. რაღაც წინასწარმოზადებული, მიღწეული... ხვეწნით გამოთხოვილი. არა! შენ ციდან უნდა ჩამოვივარდო.

რაინერ, სრულიად სერიოზულად: თუ მატობა გსურს თველით მიიღო, უნდა ამოქმედო ე. ი. — „ორ კვირაში ამა და ამ ადგილას ვიქნები. ჩამოვალ?“ — აი, ეს უნდა მივადო შენგან. და რიცხვი და ქალაქი.

დახედო რუკას, ეგებ დიდ ქალაქს შევხვდეთ? იფიქრე... პატარა ქალაქს ზოგჯერ ვატყუებენ, თავჯახს გინებენ. ზო, ერთი რამ კიდე: შე ფული არა მაქვს. ის მცირე თანხა, რასაც ვშოულობ, (ჩემი „სიბაბლი“ გამო მხოლოდ „ახალ“ ყურნალებში ვიხეხებდი, ასეთი კი სულ ორია ემიგრაციაში), მიღებისთანავე — ქრება: გეჭენება ფული ჩვენთვის, ორივესთვის? რაინერ, გწერ და შეცინება: აი, სტუმარი!

მაშ ასე, სუვარდლო, თუ ერთხელ ნამდვილად მოგებურება, მოშწერე, (ოღონდ წინასწარ, რადგან ვინმე უნდა გამოვინახო, ვინც ბავშვებთან დარჩება). და ჩამოვალ. აქ 1-დან 15 ოქტომბრამდე ვრჩები. შემდეგ პარიზში მივდივარ, სადაც უველაფერი თავიდან დაიწყება: უფულობა, უბინაობა, უყველაფრობა; პრადაში აღარ დავბრუნდები. ბოქმიაში ვაბრუნებულეები არიან ჩემზე, რადგან ასე მსურავლიდ და ამდენს ვწერდი გერმანიაზე, და ასე უნარად ვდუმობი ბოქმიაზე. არადა 3, 1/2 წელიწადი ბოქმიელეებმა მაძლიეს სუფსიდიები (800 კრონი თვეში) მაშ ასე: 1-15 ოქტომბერს პარიზი. ნოემბერზე ადრე ვერ შევხვდებით. მაგრამ სადმე სახმარეთაც ხომ შეიძლება? (საფრანგეთის სახმარეთ). ერთი სიტყვით: (ნოემბერს შემდეგ) სადაც, როგორც და როდესაც შენ გსურს. შენს ხელთაა ჩემი სული. შეგიძლია... ხედები გაშალე. შეტად ან წაელებად მიანც აღარაბდროს მიუვარები.

წინასწარ მიხარობარ, როგორც მთლიანი, მთლიანად ახალი საუფლო.

რაც შეეხება ბორისს. არა, მართალი ვარ. მისი პასუხი განთავსულებული ატლანტის პასუხი იყო. (მას ზომ ცა ექრა, ცის ბინადრებიანადი და ტვირთი რომ ჩამოიხსნა, დარწმუნებული ვარ, ამოიხრებდა კიდეც!) ახლა ის თავისუფალია: მეტისმეტად კეთილი, თანამგრობობელი, თვინიერი. დარტყმა ჩემგან უნდა მოხდეს: (დახრულება ანუ მოკვლა არავის არ სურს!) ორი უცხოეთის შესახებ მან უკვე იცოდა. შე მხოლოდ ვიქვი, სახელი დავარქვი, ფარდა ავხადე. ახლა უველაფერი კარგადაა: საუფლოები გამოწეულია. შე ვრჩები უშინაგანს წინაგანობაში — უყადურეს უცხოეთში — მთლიანად სამუაროს ვარეთ.

ბუდეს რუსულად ჰქვია ГИЕДИ (მხოლოდითო რიცხვი. არ ირითმება!) მრავლობითი ГИЕДИ (რბილი გამოთქმით ცნ თითქოს ი), რიბი: ГИЕДИ ვარსკვლავები.

რამდენ ხანს რჩები კიდეც რაგაღში? როგორ გრძნობ თავს? ბოლოს რა დაწერე?

ზო, ერთი დიდი თხოვნა. გამოგზავნე ბერძნული მითოლოგია (გერმანულად) — უკვილვარი ფილოსოფიის ვარემე, სრულიად უბრალოდ და დაწვრილებით გადმოცემული მითები. მგონი, ბავშვობაში შტოლის ერთი წიგნი მქონდა. მალე გამოვა ჩემი თეზეოსი (I ნაწილი: თეზეოსი და არადანა. დრამატული პოემა), ახლა ვიწყებ ფედრას. (ტრილოგიადაა ჩაფიქრებული არადანა — ფედრა — ელენე) და მითოლოგია მჭირდება. აფრადიტეს სიძულელი — ლაიტმოცია. რა საწყენია, რომ ვერ მივითვლებ. შენს წინაშე ურუ-მუნჯივითა ვარ (თუმცა ურუ რატომ, — მუნჯივით!)

მართუე შტოლის მითები, და წააწერე, რომ აღარახოდეს მოვიშორო გვერდიდან. კარგი?

გიხვება
მ.

მარინა ცვიტაკა რილაქსი

ბლევეუ,
პარიზის ახლოს,
31 ვერის ბულვარი.
7 ნოემბერი 1926

სუვარდლო რაინერ!
შე აქ ვცხოვრობ
— კიდეც გიუვარვარ?

მარინა

მარინა ცვიტაკა ბორის პასტარნაკს

31 დეკემბერი, 1926

ბორის!
რაინერ მარია რილაქ გარდაიცვალა.
არ ვიცი როდის. აღბათ ასე სამი დღის წინ. იმთან მოვიდნენ ახალი წლის ზეიშზე დასაბათიებლად და თან ეს ამხავი შემატყობინეს. მისი ბილი წერალი (მ სექტემბრის) ასე მოთარღებოდა:

„გაუზუნებულე? მემორება. მანამდე მანამდე!“
(შეხედრატე ვლასარაკობით) პასუხზე აღარ მიპასუხეს; მხოლოდ შემდეგ ბელვუადან გავუგზავნე წერილი — ერთი სტრიქონი:

„რაინერ, რა მოხდა? რაინერ აღარ გიუვარვარ?“

1 რ. მ. რილაქ გარდაიცვალა 1926 წლის 29 დეკემბერს.

ძვირფასი ბავ (რადგან შენ შეკვარი არა ხარ) ნამდვილად ცოცხალი კაცის.

უსაუარღესო, გთხოვ, გიუვარდო სხვაგვარად და ყველაზე მტად ნუ გამოიბრუნდები, — შემეგუბო, რადგან ასეთი დავრჩები წუღამ.

კიდევ რა?

გეგმე ძალზე მაღლა ხარ ახლა? არა ზემოთ, არა შორს... ჭერ არა, ჭერ ისევ სულშილად ახლოს ხარ, შუბლით მხარზე გეგებო.

ჩემო საუვარდლო, დიდო ბიჭო — შენ, რაინერ, მიმწერი, გეხვეწები (უაზრო თხოვნაა?) გისურვებ სიხარულის ახალ წელს და მშვენიერ ზეითურ-საახალწლო სანახს.

მარინა

ბელეფო, 81 დეკემბერი. 1928, საღამოს 10 საათი.

რაინერ, ჭერ ისევ მიწაზე ხარ, 24 საათი ჭერ არ გასულა“.

გერმანულიდან თარგმნა ნაირა გელაშვილმა.

მთარგმნელის გოლომთვა

მოსკოვიდან საბედისწერო ელახუგაში გამგზავრების წინ (1940) მარინა ცვეტაევამ თავისი პირადი არქივიდან ამოკრიბა რილკის 7 წერილი, რილკის ფოტოსურათები, რილკის მიერ ნაჩუქარი წიგნები (მათზე წაწერილი იყო მიძღვნები), შორის პასტერნაკის 11 წერილი, მოათავსა ეს უველათერი პაკეტში (პაკეტს წააწერა „რილკე და პასტერნაკი, 1928“) და გადასცა სანდო ადამიანს, „საბჭოთა კავშირის ხალხთა ლიტერატურის“ რედაქციის ხელმძღვანელს ალექსანდრა რიბინიანს, რომელიც პასტერნაკის თხოვნით დახმარებას უწყევდა ემიგრაციიდან დაბრუნებულ მარინა ცვეტაევას და უცუეთავდა სხვადასხვა თარგმანებს, რათა პოეტი შეიშლით არ მომყვდარიყო.

ა. რიბინიანამ მართლაც მწრუნველად შეინახა მ. ცვეტაევის ეს ძვირფასი განწერილი და მხოლოდ 1978 წელს გადასცა იგი პასტერნაკის ოჯახის წევრებს.

მარინა ცვეტაევას სურვილის თანახმად ამ წერილების გამოქვეყნება შეიძლებოდა მხოლოდ მიმოწერის წლიდან ნახევარი საუკუნის შემდეგ, ხოლო მისი და პასტერნაკის მიმოწერის ძირითადი ნაწილის გამოქვეყნების უფლება შთამომავლობას ეძლევა მხოლოდ 21-ე საუკუნეში.

სამი გენიალური პოეტის ეს მიმოწერა უმცაფრესი დოკუმენტია ტანჯულ პოეტურ სულთა ურთიერთდღოღვისა. იგი ფრინველთა გადაძახილივით დასტრიალებს თავს ერთმანეთისგან გათიშულ ქვეყნებს, მათ გამოყოფს სასუდრებს (ხოლოს კი ამ ქვეყნისა და იმ ქვეყნის სამანს) — მაუწყებელი არა მხოლოდ ეპოქალური კატალიზებით გამოწვეული მარტოობა-სიშორისა, არამედ პოეტთა მარადიული ობლობისა ცხოვრებაში, ცხოვრების წინაშე ერთმანეთის სულსა და პოეზიაში ეძიებენ ისინი თავშესაფარს, „ბუღებს“ რადგან მხოლოდ იქ ეგულუბათ ნამდვილი ვაგებო.

რაინერ მარია რილკე „განსხეულეზული პოეზია“, „თავად პოეზია“, „პოეზიის უოვლისშემძლეობა“ იყო ცვეტაევასა და პასტერნაკისათვის, და მისმა სიყვდილმა ენით აუწერელი სულიერი ტრამვა შეაყენა ორივე პოეტს, რადგან მათთვის რილკის სიყვდილი პოეზიის უკანასკნელი მძლეო-მძლე ზურქის ჩამოქვეყნის ნიშნავდა პოეზიის მიმართ ესოდენ მტრულ ხინამდვილეში, სასტიკ, მანქანურ საუკუნეში, როცა პოეზია სულ უფრო დასაცვი ზღებოდა და სულ უფრო მტად გადაიქცეოდა პასტერნაკის სიტყვებით რომ ვთქვათ: „ცხოვრების უკანონო შეილა“.

● რედაქციის მისამართი:

თბილისი, რუსთაველის პროსპექტი, № 12.

⊙

ტელეფონები: რედაქტორის — 98-55-11,

მთ. რედ. მოადგილის — 98-55-13, პ/მგ. მდივ-

ნის და განყოფილებების — 98-55-15; 98-55-17.

გადაეცა ასაწყობად 14. V. 87 წ. ხელმოწერი-
ლია დასაბეჭდად 24. 06. 87 წ. ანაწყობის ზომა
7¹/₄X12, ქაღალდის ფორმატი 70X108, ფი-
ზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 11, პირობითი ნა-
ბეჭდი ფურცელი 15,5. სააღრ.-საგამომცემლო
თაბაში 16,58.

უე 05935. ტირაჟი 32.000. შუკვ. 1293, საქართ-
ველოს კვ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა.

667/136.

3360 80 333.

«М Н А Т О Б И»

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ